

Academicae praelectiones de cognoscendis et curandis praecipuis corporis humani affectibus.

Contributors

Vogel, Rudolph Augustin, 1724-1774.

Publication/Creation

Lausannae Helvetiorum, 1781.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jv5zcncp>

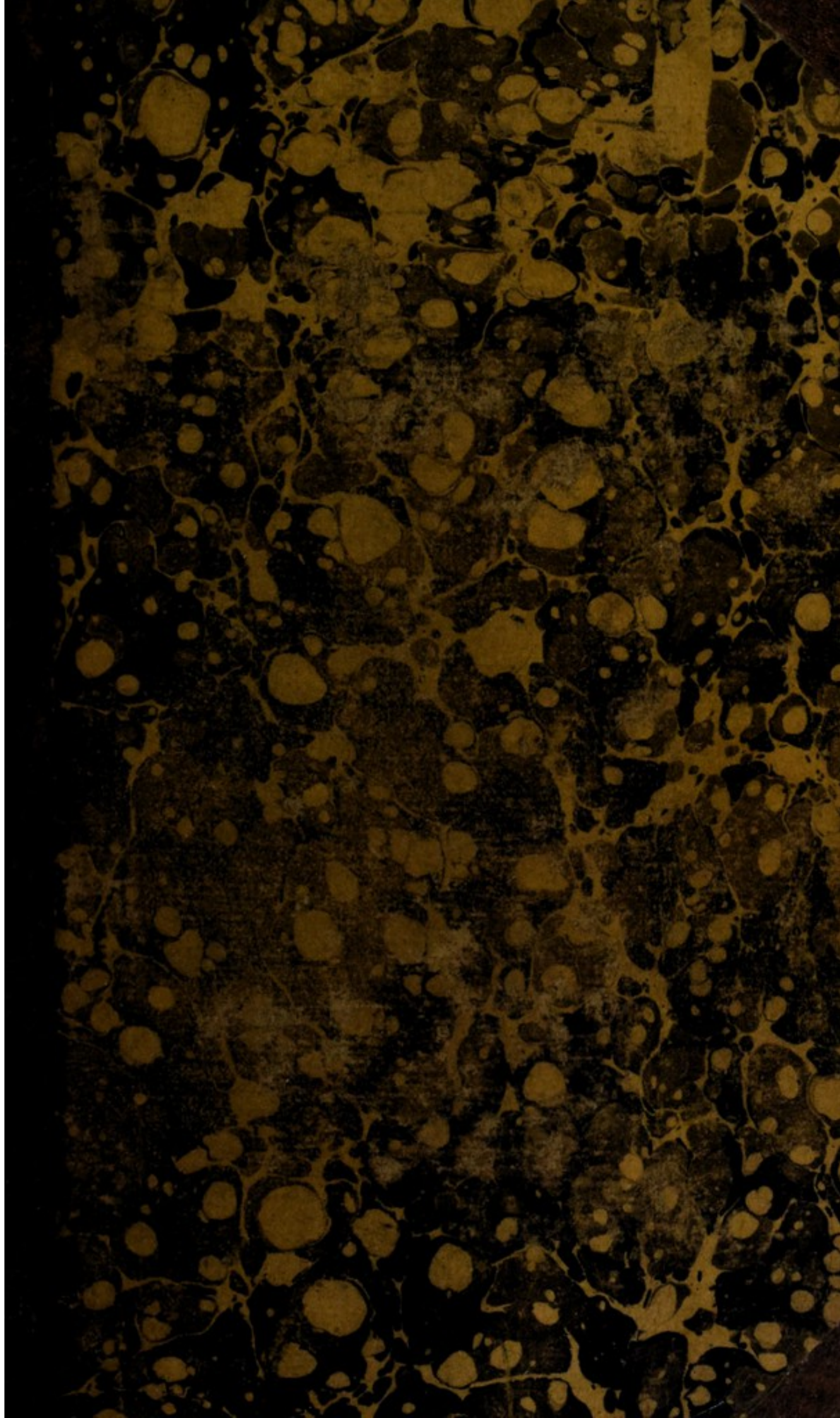
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

4-

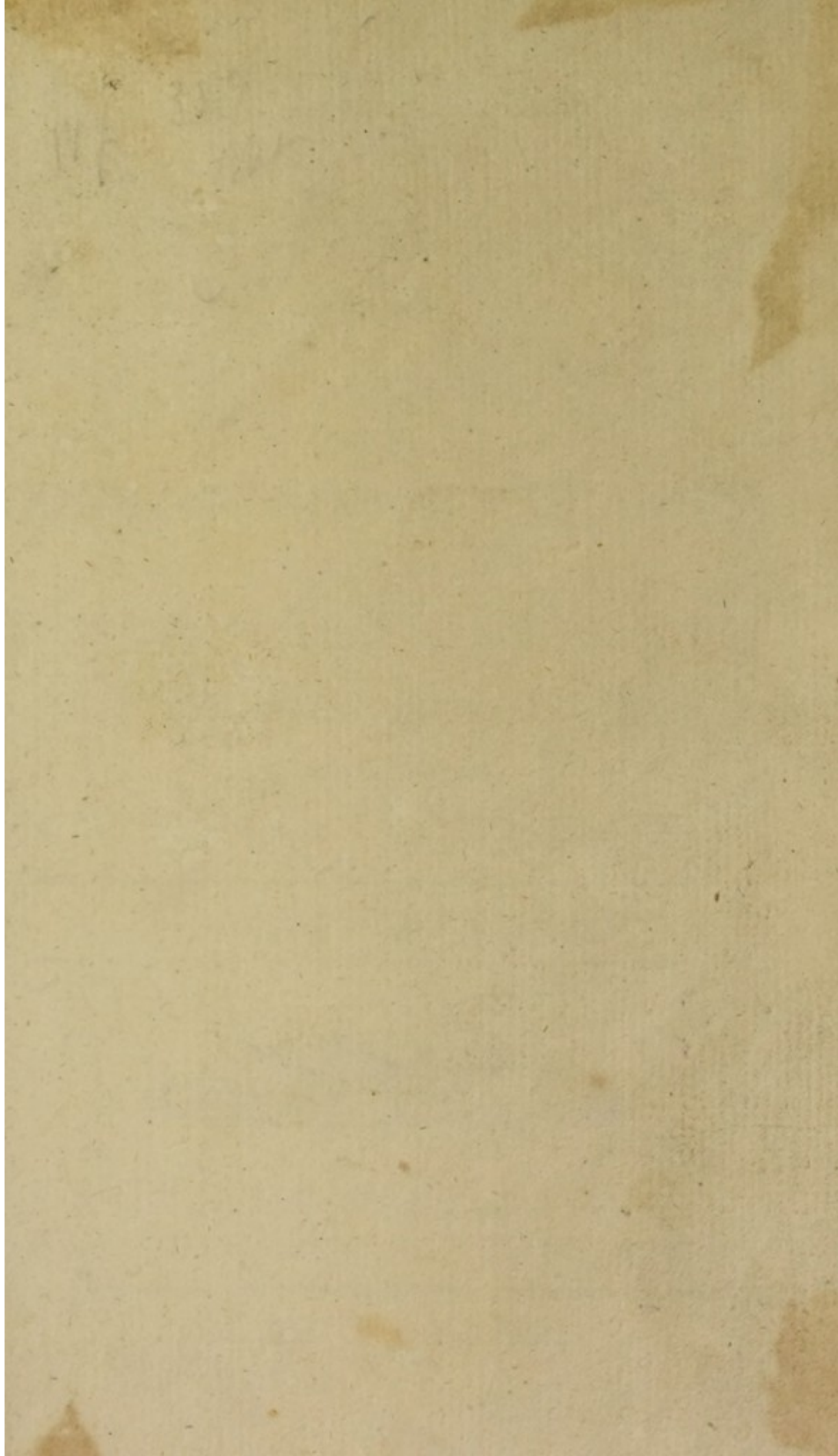
medes

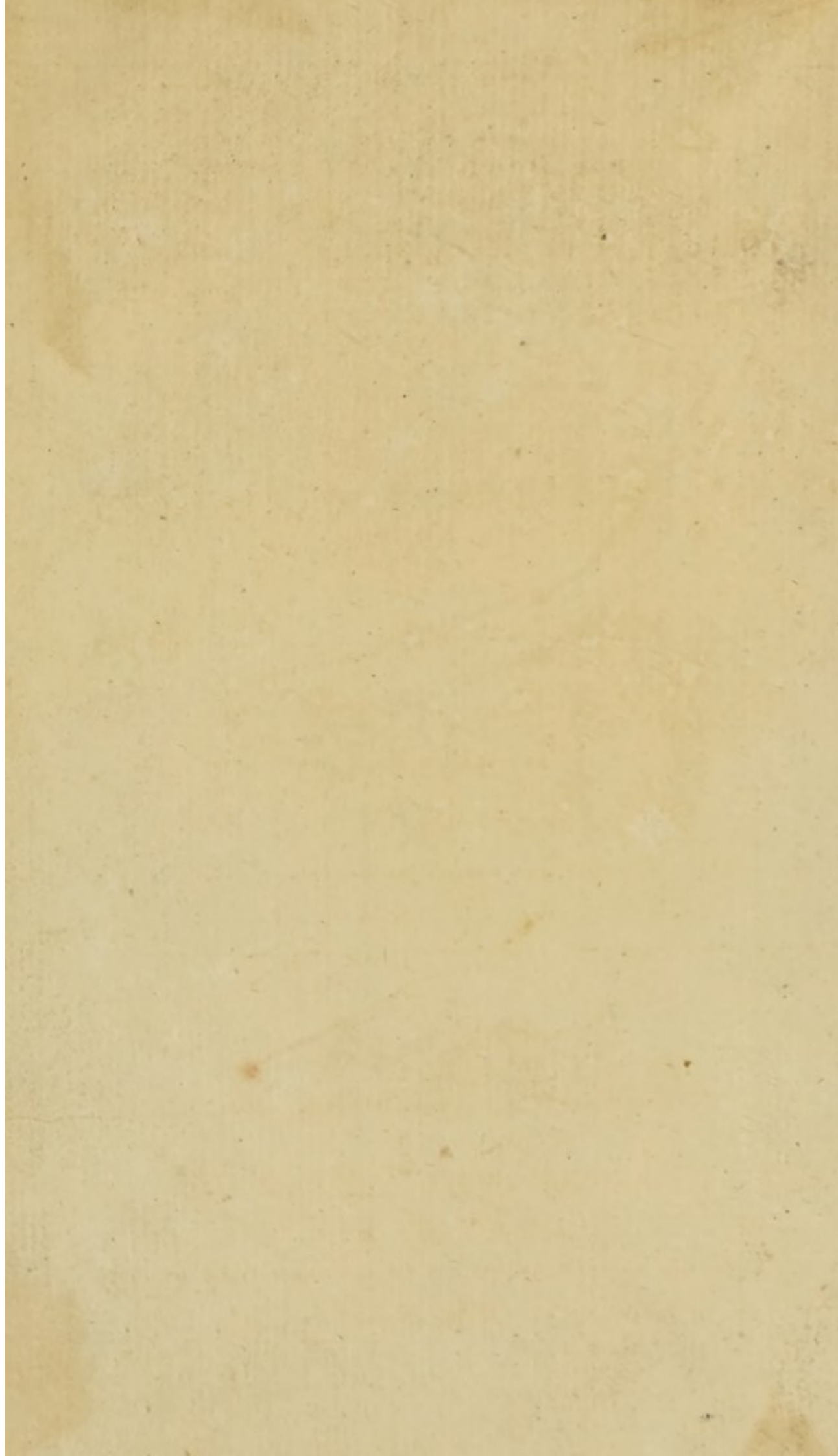
L XLVI
18/v

EPB/B

54302

Slatkine
3 av. f.
14/3/29

40736
RUD. AUGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET
IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS.
MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR.
REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL.
SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD.
PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
PRÆCIPUIS
CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

EDITIO NOVA EMENDATIOR,

& cui præfatus est

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS PRIMA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,
Impensis JULII HENRICI POTT & Socior.

M. DCC. LXXXI.

1781

THE JOURNAL OF THE

ROYAL SOCIETY OF MEDICINE

AND THE LANCET

AND THE BRITISH MEDICAL JOURNAL

AND THE LANCET

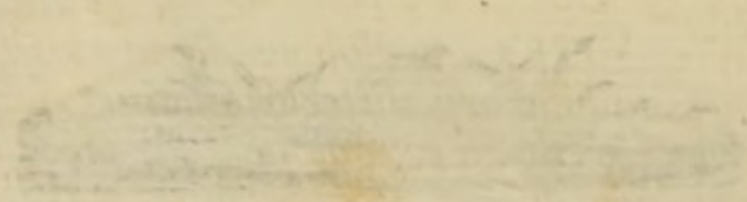
AND THE BRITISH MEDICAL JOURNAL

AND THE LANCET

AND THE LANCET

AND THE BRITISH MEDICAL JOURNAL

AND THE LANCET

AND THE BRITISH MEDICAL JOURNAL

AND THE LANCET

LECTORI S. A. D. TISSOT.

*I*nter varios Authores qui praxeos compendium, a viginti annis, ediderunt, non minimam laudem meretur Cl. VOGEL, quod primus adhibuerit methodum classicam, ab immortali SYDENHAM desideratam, a magno BOERHAAVE probatam, ab egregio SAUVAGES, praeceptore quondam & amico meo dilectissimo semper venerando, primum digestam & promulgatam; quae methodus, etsi suis navis non careat, praë multis aliis tamen, ni fallor, pluribus commodis pollet.

Cl. SAUVAGES descriptiones specierum suscepit, omissa plerumque praxi. Cl. VOGEL genera accurate descripsit, therapeiam subjunxit, praecipuasque species indicavit; & licetsi plura desideranda, imo nonnulla immutanda, reliquerit, librum sanè utilem confecit, e quo plura discent Medicinae alumni, & quem legisse nullum paenitebit Medicum.

Primum classium ordinem ab Ill. SAUVAGES sancitum mutavit VOGELIUS; mutaverunt quoque viri Ill. LINNÆUS & CULLEN; mutavit Cl. SAGAR; mutavit demum Cl. VITET, utilissimo de morbis animalium libro, jam dudum orbi litterario notus; sicque extant sex nosologiae methodicae: quanam sit praestantior nunc perpendere non sinunt alia negotia, sed gratum fore tibi credidi si eas, unicâ tabulâ, hic oculis subjici curarem, quod bene consule & fave.

Lausannæ, Idibus Februarii MDCCLXXXI.

SAUVAGES 1731.	LINNÆUS 1763.	VOGEL 1764.
1 Vitia.	1 Exantematici.	1 Febres.
2 Febres.	2 Critici.	2 Profluvia.
3 Phlegmasiæ.	3 Phlogistici.	3 Epifcheses.
4 Spasmi.	4 Dolorosi.	4 Dolores.
5 Anhelationes.	5 Mentales.	5 Spasmi.
6 Debilitates.	6 Quietales.	6 Adynamiæ.
7 Dolores.	7 Motorii.	7 Hyperæsthifes.
8 Vefaniæ.	8 Suppressorii.	8 Cachexiæ.
9 Fluxus.	9 Evacuatorii.	9 Paranoiæ.
10 Cachexiæ.	10 Deformes interni.	Vitia. Cutanei.
	11 Vitia externa.	Deformitates.
Genera 315.	Genera 325.	Genera. 560.

CULLEN 1769.	SAGAR 1776.	VITET 1778.
I. PYREXIÆ.	I Vitia..	1 Febres.
1 Febres.	2 Plagæ.	2 Inflammationes.
2 Phlegmasiæ.	3 Cachexiæ.	3 Dolores.
3 Exanthemata.	4 Dolores.	4 Morbi convulsivi.
4 Hæmorrhagiæ.	5 Fluxus.	5 Morbi mentis.
5 Profluvia.	6 Suppressiones.	6 Debilitates.
II. NEUROSES.	7 Spasmi.	7 Evacuationes.
1 Comata.	8 Anhelationes.	8 Errores loci par-
2 Adynamiæ.	9 Debilitates.	tium organica-
3 Spasmi.	10 Exanthemata.	rum.
4 Vefaniæ.	11 Phlegmasiæ.	9 Morbi ex mate-
III. CACHEXIÆ.	12 Febres.	rieus retentis.
1 Marcores.	13 Vefaniæ.	Ordines 48.
2 Intumescentiæ.	Genera 351.	Genera 478.
3 Impetigines.	Species 2500.	Species 1547.
IV. LOCALES.		
1 Dysæsthesiæ.		
2 Dyscinesiæ.		
3 Apocenosæ.		
4 Epischesæ.		
5 Tumores.		
6 Ectopiæ.		
7 Dyalyfes.		
Ordines 19.		
Genera 133.		

AUDITORIBUS SUIS

S. ET O.

RUD. AUGUSTIN. VOGEL.

QUum, quidquid in Vestrum usum ac emolumentum conferre possim, perquam libenter me nunquam non facere, Vos haud ignoratis, ô Boni! tum nec facile quemquam Vestrum, spero, ad dubitaturum esse, me, ut Vestris potissimum studiis inservirem in nobilissima hac juxta atque præstantissima Medicinæ parte, unde tota ars nostra adeo salutaris nuncupata, libellum istum composuisse: qui mole quidem parvus, at materie gravis, nec sine multo labore natus, nec noviter quidem scribi ceptus.

Etenim quinque fere lustra jam præterierunt, ex quo ægrorum lectulis adsidens tum ipse morbos eorumque progressus sollicite & attente observavi, tum præstantissimorum Medicorum dogmata & præcepta sedulo cum observationibus meis contuli, & quidquid vel ad eruendam veritatem aut falsitatem doctrinæ hujus, vel ad amplificandam ipsam medendi artem quomodocun-

que faceret, vel denique inauditum adhuc esset aut multis adhuc prætervisum, in adversaria congesti, eo quidem primum fine, ut ipse me in divina hac arte continenter perficerem. Posteaquam vero ex Numinis optimi maximi immensa providentia ad ipsam Medicinam edocendam animum debui applicare, tanto alacriore studio in id incubui, ut doctrinam salutarem, cujus præcepta Vobis nunc typis exscripta exhibeo, multo uberius & limatius elaborarem & ab omni figmentorum squalore quam diligentissime repurgatam Vobis sisterem.

Sic itaque prodit libellus ex optimorum auctorum tam priscorum, quam recentiorum lectione, non minus quam ex ipso jamdum longo artis exercitio prognatus, atque sic etiam satis superque maturatus; neque tamen ideo ab omnibus defectibus, mihi nimis notis, quos vitæ brevitatis in tam longa arte potissimum infert, adhuc liber: quibus vero emendandis, expoliendis, emaculandis ac refarciendis ego impofterum adhuc omnem, quantum pote, operam sum navaturus.

Jam vero Vestra potissimum scire interest Auditores, me primum de pluribus longe morbis, & ex parte etiam rarioribus, - hic præcepisse, quam in vulgaribus compendiis, vel spissioribus etiam voluminibus hætenus usu venit: quo qui-

dem defectu & tironibus inprimis quam pessime consulitur, & vero etiam ipsis ægris, qui se ipsorum curæ committunt; siquidem illi in parva plerumque librorum suppellectili, eaque etiam ut plurimum non valde exquisita, prudentioribus consiliis ac legitima institutione prorsus destituti, quisnam sit morbus præsens, quidque de ipso prædicendum, quaque ratione eidem medendum, plane nesciunt, sicque persæpe miseros, quos conservare alias potuissent, hac sua ignorantia, quæ ipsis tamen non tam proprie tribuenda, quam ipsorum inanibus ac sterilibus enchiridiis, in summum vitæ periculum conjiciunt.

Deinde, quum in medentium libris vix unquam aliquam morbi qualiscunque historiam reperirem absolutam, sive ad ipsius decursum, sive ad eventum respicerem; tum vero maximam simul operam dedi, ut & hanc gravem ac præclaram doctrinam; semejoticen puta morborum specialem, observationibus tum meis, tum aliorum quomodocunque amplificarem.

Nec minor porro fuit solertia ac industria in recensendis morborum causis atque sedibus adhibita; tanto vero parcior fui, & consulto quidem, in illarum expositionibus, liberum relinquendo cuique suum in iisdem iudicium. Facta enim volui tantum consignare, nuda, vera ac æternum du-

ratura: quæ sic etiam magis omnibus placent, & splendidius quoque enitent, quam opinionum commentis circumfusa & circumvallata. Atque ut ego quidem nullius auctoritati me subjiciam, hinc etiam nulli sectæ Medicorum me adscribam; sic volui etiam hoc libro Vobis, ô boni! ostendere præsertim, quomodo ad solidiorem doctrinam animos vestros componere debeatis, & hoc maxime mecum contenti esse, quod, etiam si quo quidque fiat, ignoretis, quid fiat, intelligatis. Hoc enim quam maxime ægrotis vestris proficitur. Nec fontes tamen in ipsa disputatione reticentur, unde sitim vestram hac in re quomodocunque fallere etiam discatis, perinde ac impuros a purioribus fecernere & internoscere.

Quod ad remedia attinet, quæ ad sanandos, si pote, morbos proposui, horum me magnam partem sciat ex antiquorum thesauris desumisse, quæ hodie partim quidem valde sunt ignota ac inusitata, sed longo tamen usu ac experientia olim comprobata. Quæ recentioribus autem seculis & nostra vero tempestate fuerunt inventa, ea non sine selectu & judicio suscepi; quum perperam multa & fallaci judicio a suis autoribus atque inventoribus, quemadmodum & olim quoque haud raro fieri consuevit, prædicentur, quin quædam adeo magis nociva sint atque damnosa, quam proficua; alia nondum satis usu confirmata,

In universum autem nihil hic superfluum occurrit, sed quod satis tantum sit, & quod mihi met ipsi sese abunde commendaverit. Istorum omnium tamen remediorum cognitio quemadmodum vos latere omnino non debet, ita longo satis sermone ista, ut jam nostis, a me celebrantur.

Ceterum vero mementote, dilectissimi Commilitones, me concise atque presse, sine omni ornatu affectato, præcepta mea consignasse; adeoque ne minimam quidem voculam hic legi, quæ non suam potestatem habeat & perquam attente propterea considerari mereatur.

Nunc autem valete, ô boni, & hacce opella in summi Numinis gloriam & ægrotorum emolumentum feliciter mecum utimini.

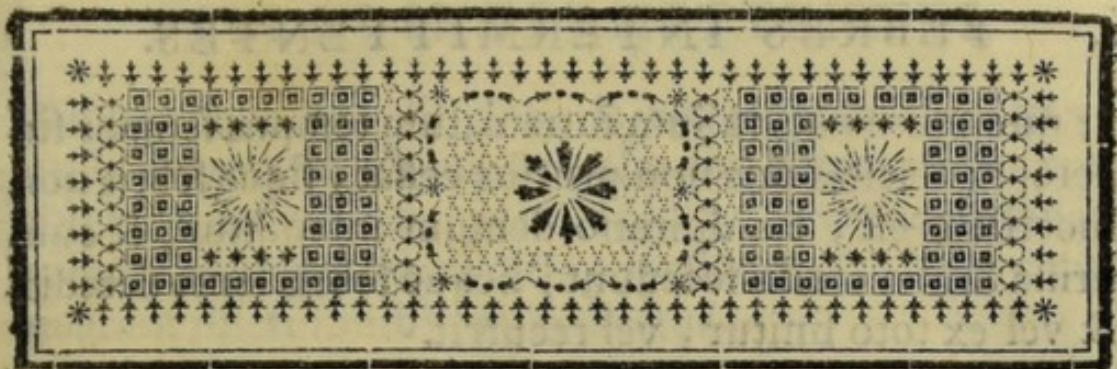
Scrib. in Acad. Georg. Aug. M. Januar. A. R. S.
MDCCLXXII.

CLASSIS I.
FEBRES.

CLASSIS I.

LIBRERIE

FEBRES INTERMITTENTES.

§. 1.

FEBRIS & in toto corpore & vulgare maxime morbi genus est. Interdum ea morbum per se constituit, & idiopathica affectio est; interdum aliis morbis, ut symptoma; accedit, eosque vel periculosiores vel leviores reddit; adeoque & morbus & medicina est.

§. 2.

Hæc autem phænomena in omni fere febre occurrunt:

Homo tensionis quemdam sensum in artubus & ad spinam dorsæ experitur; cui respirandi difficultas, & anxietas, & capitis gravitas, & oris siccitas, & totius corporis debilitas se associat. Cutis etiam tum pallet, vasa in ea collapsa sunt, pulsus parvi, celeres ac debiles existunt, totumque corpus vel friget, vel inhorrescit, vel prorsus rigit. Rarissime a calore protinus febris incipit.

Elapso temporis intervallo habitus corporis rursus aliquantum inturgescit cum cutis vasis & majori ejus rubore; corpus quod antea inhorruit, sensim incalescit præter modum; spiritus facilius ducitur; pulsus se iterum attollunt & aliquanto tardiores fiunt, sic tamen,

4 FEBRES INTERMITTENTES.

ut numerum naturalium intra datum tempus semper superent; siccitas oris non prorsus cessat; sique febris non mortifera est, transpiratio demum intenditur, & cum urina multa crassa secedunt; sicque febris lente decedit, & vel ex toto finitur, vel recurrit.

§. 3.

Febris ergo, si rem recte pensites, atque omnia symptomata, quæ non perpetuo & ubique eam comitantur, sejungas, quorum quidem insignis numerus est, ut alias dicetur, est innati caloris augmentum præternaturale, cum oris siccitate & gravitate corporis.

§. 4.

Frigoris, si quod in initio observatur, ac æstus duratio in febribus diversa est; ab hoc vero ipsarum genera constituuntur. *Æstus* autem febrilis vel ad summum octodecim horas durat, & ex toto deinde cessat; vel hoc stadium transcendit, & in plures dies, hebdomades, imo quandoque menses extenditur. Si prius est, sique deinceps idem æstus per intervalla bis, ter vel pluries recurrit, *febris intermittens* est; sin alterum, *continua*.

§. 5.

Hæc igitur febrium generalissima divisio est. In *intermittentibus* autem interstitium plerumque aliquot horarum, vel unius, vel duorum dierum est, ut una nunc *quotidiana*, altera *tertiana*, altera *quartana* audiat. Interdum tamen etiam longiore circuitu quædam redeunt; sed id raro evenit (1).

In *continuis* æstus minimum per nychthemera trahitur, qui, cum decedit, sudorem movet; alias a tribus

diebus usque ad octoginta & ultra vexat, sic, ut vel nulla plane, vel aliqua remissio sit. Febris itaque continua, quæ nihil remittit, sed, ut cœpit, continuat, proprio nomine *continentis* appellatur. De aliis continuarum discriminibus alibi dicetur.

(1) Quintanam, septimanam & nonanam *Hippocrates* jam memoravit *Epidem.* l. p. m. 966. Et quintanæ alibi etiam exempla occurrunt apud *Tulpium obs.* III. 52. in *Eph. Nat. Cur. Cent.* I. p. 196. app. *Cent. VII.* p. 308. *Nov. Act. Nat. Cur. T. I. obs.* 98. Sextanæ & octanæ in *Eph. N. C. Cent. VII.* p. 265. Septanæ apud *Rhodium obs.* I. 18. Octanæ *ib.* 19 & apud *Salmuth Cent.* III. 13. *Hagendorn Cent.* II. 57. *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann. 4. obs.* 70. *Cent. I.* 68. *V. p.* 317. Decimanæ apud *Zacut. Lusitan. Prax. med. admir.* III. 34. Decimo quinto die, *Deidier Consult. T. II.* 14. & singulo mense redeuntem *Rhazes* memorat; anniversariam adeo *Plinius Hist. Nat. L. VII. c.* 51. sed quam non facile in intermittentibus admitterem, ad diariam potius relaturus.

§. 6.

Permultæ res corporibus adversæ, five in his ipsis sponte genitæ, five extus illatæ, applicatæve, & specifica miasmata, febres generant. Typos incomprehensibilis natura facit. Symptomata tum a communibus causis, tum a propriis fiunt; hæcque pro diversa partium natura varias mutationes efficiunt.

§. 7.

Atque hæc quidem de febribus generatim dicta sunt. Proximum est, ut de *intermittentibus* specialiter exponam.

Incipiunt eæ a frigore, majore vel minore, longiore vel brevior; sub quo pulsus parvus & celer, simulque æqualis vel inæqualis est, & cutis omni fere sensu destituitur.

6 FEBRES INTERMITTENTES.

Frigeris initium in dorso ; & prima digitorum phalange , & in nasi apice percipitur ; & succedit plerumque prægressis aliquot oscitationibus & pandiculationibus.

Interdum autem frigus unum duntaxat membrum , v. c. brachium , aut dimidium capitis latus , occupat.

Algorem æstus cum veloci atque forti pulsu excipit ; sed vix unquam eundem cum ipso gradum observat.

In summo æstu centum & aliquot triginta pulsus plerumque numerantur.

In frigore æque ac æstu stadia quædam observabis , utpote quæ a levi gradu incipiendo , sensim sensimque tamquam per scalam ascendunt & ubi summum culmen attigerunt , rursus paulatim descendunt.

Ubi æstus vero multum deferbuit , corpus insudare incipit , æstusque sub sudore , unaque cum illo sensim dispellitur.

Finita decessione urina critica , h. e. cocta cum copioso sedimento lateritii coloris emittitur. Ut nempe in continuis sub finem crisis semel tantum per sudorem & urinam contingit ; ita in singulo insultu febris intermittens hæc accidit : quæ tamen perfecta non existit , siquidem adhuc materia morbifica humoribus inhæret , quæ insultum novum deinceps facit , & per hunc sensum subacta & præparata , h. e. cocta tam per sudorem & urinam , quam etiam , licet rarius , per alvi fluxum eliminatur.

Diebus vacuis urina sanorum similis est. Quodsi vero febris prorsus finita est , tum etiam in his turbida & limosa per aliquot dies subsequentes conspicitur.

§. 8.

Frigus in febribus haud dubie a singulari nervorum affectione, quam sensus cutis suppressus monstrat, proficiscitur, neque adeo ab externo calore unquam temperatur. Ipsaque materia febrilis haud dubie ipsi humorum orbitæ tum immista est, quia sub frigore sanguis vehementer quasi coit & densatur, ut collapsa cutis vasa indicant; aliter ac in aliis spasticis adfectibus, ubi nervoso systemate pariter quidem affecto, febriles motus nulli adsunt.

Æstus aloris quidem effectus est, nequaquam tamen ex toto inde dependet, quandoquidem ipsi non respondet, nec algorem quidem semper præcursorem habet. Ut ergo maximam partem a sanguine intra cor & pulmones collecto excitari videatur.

§. 9.

Novæ accessiones febrium intermittantium vel eodem tempore, eademque hora, qua inceperunt, contingere solent, vel serius paullo vel celerius. Quem ordinem periodorum *Typum* vocamus (1).

(1) Elegantissimus est *Galeni*, aut quisquis autor est, liber de *Typis*

§. 10.

Aliæ ex intermittentibus duplicantur, & modo binæ, modo plures accessiones sic concurrunt, ut tamen unaquæque alteri priori respondeat. Quotidianæ, tertianæ & quartanæ ejusmodi periodos interdum faciunt.

Et *quotidiana* quidem *duplex* tum existit, quando singulo die, non longo interposito intervallo, duæ accessiones se excipiunt, quarum initium ex frigore cognoscitur.

8 FEBRES INTERMITTENTES.

Tertiana duplex quotidie accedit, sic tamen, ut reversionis tempora alternis diebus sibi respondeant; quonice a quotidiana simplici differt. Hæc tertiana duplex vero non simul, sed interpolatis terminari diebus consuevit.

In *quartana duplici* tertius dies prorsus a febre vacat.

Plures jamdum quidem ab antiquis observatæ fuerunt intermittentium varietates, quas tamen rimari vix operæ pretium est. vid. *Galenus*.

§. II.

Symptomata intermittentium non alia sunt, quam ceterarum febrium, quarum mentio jam supra facta est (§. 2.). Habent tamen suos diversos gradus, prætereaque frequentissime nausea, vomitus, sitis, capitisque dolor se adjungunt. Et *vomitus* quidem sub frigore vel ejus decessionem incidit, pariter ac *sitis*, quæ sub frigore simul intensior, quam sub æstu est.

Paullo infrequentiora sunt delirium, ardor internorum & aliorum extremorum, exanthemata miliaria, punctularia, insignis languor, cardialgia, aphthæ oris, asthma, tussis vehemens, hæmoptisis, convulsiones, tetanus, animi deliquia, vesicæ urinariæ spasmus, icterus, mutitas, ardor siccus absque sudore, aut nimis sudor, lateris dolor, singultus & sopor, qui maxime omnium periculum minatur, utique si in frigore accedit. Atque ejusmodi insuetis & gravibus symptomatibus stipatæ intermittentes jure suo *malignæ* cognominantur, quum adeo aliquos e medio tollant (1).

Habitus corporis in qualibet intermittente vel tardius vel celerius in cachecticum & ex pallido subbiliosum.

convertitur. Paucissimæ sunt, in quibus ille nullum vitium prodit.

(1) Permultos ejusmodi febrium observatores recensuit. V. cl. *Frid. Casin. Medicus* in *L. Geschichte periodischer Krankheiten II.* p. 201. §. 65.

§. 12.

Mentio adhuc speciatim facienda est perniciosissimi, quod §. 11. retuli, symptomatis, *soporis* nempe, qui interdum, licet raro, febribus intermittentibus se associat, ac in lethalem apoplexiam plerumque terminatur. Accedit ille vel primò statim aut altero paroxysmo & frigoris initio, duratque per integrum circuitum, deinde bis, ter, quaterve recurrit, tuncque mortem sub ipso quidem frigore inducit. Priores accessiones interdum ab hoc symptomate vacant, jamque præter omnem expectationem quarto, quinto, vel sexto circuitu id sese effert.

Ejusmodi febres *apoplecticæ* aut *soporosæ* dictæ, interdum epidemico more grassantur (1). Perraro naturæ robore superantur, aliquandoque tum periodicam relinquunt oblivionem (2). Ex vehementiore animi affectu ego vidi tertianam in tenera muliere ex improvise in soporosam commutatam, nec tamen letiferam, cum semel tantum inciderit. Et Carum in tertiana duplici septies recurrentem sine morte *Hoffmannus* notavit (3).

(1) Eæ jam dum ab *Ætio* memoratæ cap. de Lethargo. Majorem vero lucem illis adfuderunt suis observationibus *Mercatus*, *Dodoneus*, *Sydenhamus*, *Baglivius*, at maximam *Torti & Werlhofus*. Conf. etiam *Commerc. Noric.* an. 1731. p. 187. n. 3. an. 1732. p. 345. an. 1734. p. 98.

(2) Vid. *Act. Nat. Cur.* Vol. X. obser. 15.

(3) *Med. rat. system.* T. I. P. IV. c. 2. obs. 1.

§. 13.

Typus febrium intermittantium nonnumquam penitus absconditur, ut neque ex urina, neque ex pulsu, neque ex alio signo solito dignosci queat, sed sub larva diversorum morborum, imprimis vomitionis, diarrhœæ, cholæræ, algoris funesti, cardialgiæ, syncopes, hemicranîæ, rheumatismi, pleuritidis, peripneumoniæ, cœcitatîs, abscondatur, & medentem a scopo suo non raro abducatur; siquidem remedia his morbis alias accommodata nunc perperam ad ipsos oppugnandos adhibentur.

Vid. *Richard, Morton, Pyretolog. Cap. 9. Franc. Torti Therapeutice ad febres periodicas perniciosas. C. II. & III. Observations on the epidemical diseases in Minorca, by Ge. Cleghorn, p. 121. seq.*

§. 14.

Materialem febrium intermittantium causam in pituita lymphæ, & bile seorsim vel conjunctim vitiata ponimus; cujus sententiæ argumentum tum ex cachectico plurimorum ægrorum habitu, aliisque pathematibus (§. 11.), tum ex causis sive rebus illas producentibus facile desumitur; cujusmodi sunt v. c. vehementiores animi commotiones, fortiora purgantia, res virulentæ in corpus qualicumque modo delatæ, sudores suppressi, exanthemata repulsa, balnea tam frigida quam calida, habitatio in locis humidis & stagnolis, ingluvies, cibi nimis duri & glutinosi, pervigilium, fames, potio frigida in calidum corpus affatim ingesta, dolor vehemens, materies purulenta, ichorosa.

Irregulares tempestatum constitutiones interdum febres intermittentes epidemicas, plerumque mali moris, producunt (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. syst. T. I. Sect. I. c. 4. Io. Andr.*

Fischer diff. de Febribus intermittentibus epidemicè grassantibus, Erford. 1728. *Chr. Tob. Ephr. Reinhardi Carmen de febribus intermittentibus spuriiis seu epidemicis anni 1747.* 48. 49. 50. 51. *Dresd.* 1751. 8.

§. 15.

Voracitas, neglectum regimen, fibrarum laxitas, & præpostera medela, quæ imprimis adstringentibus in-tempestive datis, & a nequissimis arsenicalibus medicamentis perficitur, denique & vehementiores animi affectus, potissimumque ira ac terror, nec non vitia in visceribus imi ventris latitantia, omnem febrem intermittenter non solum longiorem & subinde adeo insuperabilem reddunt, sed denuo etiam facile produ-cunt; quam *recidivam* vulgo vocant.

§. 16.

Sub frigore stadio natura materiam febrilem præparat aut saltem præparare incipit. Minus tamen is motus, a corporis superficie ad interiora tendens salutaris dici potest, siquidem adeo interdum mortiferus est. Mors enim, si qua in intermittente febre contingit, sub hoc spastico stadio semper incidit. Contra vero alter motus, quo calor & sudor erumpunt, & qui ab interioribus ad circumferentiam tendit, semper salutaris est, utpote sub quo & per quem materia febrilis corrigitur, ejicitur, & ipsa febris sensim solvitur. Quæ nunc quoque causa est, cur febres istæ aliis gravioribus & longis morbis supervenientes, illos sæpe vincant. Testantur insuper complures observationes, quod infirmi, post febrem, longam sanitatem adipiscantur; & multi etiam obesoires & robustiores fiant.

§. 17.

De *tertianis* & ceteris intermittentibus specialiter

quædam nunc præcipienda sunt. Illæ si exquisitæ fuerint, adde, si in corpore invenili & visceribus haud vitiatis, intra duodecim horas plerumque decedunt, & quinque, septem aut novem circuitibus judicantur, ut recte ab *Hippocrate* (1) observatum est:

Præter communem vero crisin alia simul istis sollemnis est, dum tertio vel quarto circuitu ulcuscula sicca in labiis efflorescunt. Et si hoc contingit, certo spes est, febrem circuitu septimo judicari.

At tertianæ facilæ etiam in aliam febris speciem, quotidianam, continuam, duplicatam commutantur.

Eædem facile quoque, & ex levi errore revertuntur.

Tempestas & anni tempora curationem neque faciunt, neque difficiliorem reddunt.

(1) *L. de judica.* p. 67. *Coac. prænot.* 148.

§. 18.

Quotidiana plerumque hiberno tempore & autumnali nubilo cœlo occurrunt, pluresque simul eodem tempore sine respectu profecto temperamentorum, ætatis, ac sexusprehendunt.

Ex aliis intermittentibus, prompta earumdem genesis est. Neque ulla intermittens est, quæ tam facile in lentam transeat.

Crisis perfecta plerumque undecimo vel decimo quarto circuitu incidit, neque facile aliquis sine alvi spontaneo profluvio judicatur.

At caveas velim, ne quotidianam cum catarrhali, lenta, tertiana duplicata, aut quartana triplici confundas.

§. 19.

Quartana febris omnium quidem longissima (1), sed

dubito, an etiam, ut *Hippocrates* pronuntiavit, placidissima semper & tutissima sit (2); cum persæpe ex viscerum vitio natales ducat, & corporis habitum pravißimum efficiat.

In nonnullis locis, imprimis borealibus, & palu dosis, fere endemica est.

Contra alios morbos, asthmata præcipue, convulsiones; podagram, hypochondriaca pathemata haud raro præsidio est. Ipsa vero illa vicissim ab aliis morbis supervenientibus, scabie, variolis, purpura, hæmorhoidum fluxu, salivatione, ulcusculis labiorum, solvitur.

In tertianam nonnunquam commutatur, & vicissim quoque ex hac gignitur: interdum quoque in continuam transit.

De gravidis compertum est, quod non prius ea, quam superato partu, liberantur; infante vero posthac eadem affecto (3).

Præter communem crisin & hæc peculiarem interdum fervat, quod furunculus in buccis nascitur, qui protinus eam solvit (4). Abdominis tumore & diarrhœa pariter nonnunquam, sed raro, judicatur (5).

Aliqui in hac febre non sudant; neque vero nisi per sudorem ad integritatem veniunt.

Nulla febris facilius, quam hæc, recurrit. Recurrens vero nunquam ita pertinax est, quam prægressa, & sponte sæpe post aliquot circuitus finitur.

Inter scandala Medicorum non amplius ea referenda est: neque verum hodie est, quod *Hippocrates* prædixit, autumnalem quartanam per integram hyemem durare, neque prius subigi posse, quam solstitii verna-

lis tempore. Falsum quoque proinde est, autumnalem, quam vernalem, curatu difficiliorē esse, neque intra annum desinere.

In alios graviores morbos cachecticos, speciatim hydropem & icterum facile transit, sine ulla sæpe medentis culpa.

(1) Insolita diuturnitatis exempla quartanæ per XVIII. XXXII. & XLVIII. annos affligentis adducunt. *Io. Wierus obs.* p. 36. & *Wolffg. Gabelgoverus Cent. VI.* 74.

(2) *L. I. epidemic.* p. 966.

(3) *Hoffmanni Med. rat. syst.* T. IV. Sect. I. c. 2. §. 18.

(4) Hoc jam a me animadversum legas in *Gottingens. Prænotion. Penso. I.* 15.

(5) Vid. *Godofr. Klaunigii Nosocom. charitat. Obs.* 6.

§. 20.

Quæ longiore circuitu redeunt, in universum fere longæ esse consueverunt, ut unum, imo duos vel tres annos perdurent; rarissime vero lethales sunt, nec corporis vires nimis destruunt. Quintana interdum celerem judicationem habet; atque etiam ex continua fit. Ante tabem, aut jam contabescētib; ubi supervenerit, perimit.

§. 21.

Ad *curationem* intermittētiū progredior, quæ eo redit, ut primum & ante omnia corrupti succi e primis viis per vomitoria aut purgantia eliminantur, deinde, quod reliquum est, corrigatur, & labefactatus fibrarum tonus instauretur, totaque humorum massa novo quasi balsamo iterum condidatur.

§. 22.

A nausea & vomitionibus spontaneis *emetica* inprimis

indicantur; eaque quantocius exhibenda vel brevi ante paroxysmum, quod quidem multi temere culpant; vel die vacuo. Raro opus est, ut repetantur. Neque gravidis ista nocent.

Quem in finem igitur pulvis componitur ex radicis Ipecacuanhæ gr. XV. usque ad dimidiam drachmam, sulphuris antimonii aurati tert. præcipit. gr. j. ad iij. & olei destillati corticum aurantium gr. j. aut decoctum ex radicis Ipecacuanhæ drachmis duabus ad unciam dimidiam, quibus in aquæ fontanæ unciis quatuor decoctis syrupi corticum aurantium vel cinnamomi uncia dimidia adjicitur: aut mixtura ex aquæ cinnamomi f. v. uncia dimidia, tartari emetici granis duobus vel tribus, & syrupi florum papaveris erratici drachma una vel altera. Præterea & syrupus emeticus & aqua benedicta Rulandi hic locum habent.

Vomitoria interim salubriter quandoque cum purgantibus remiscuntur, sic, ut pulveris radicis Jalapæ scrupulus vel dimidia drachma cum tartari emetici grano uno vel duobus; aut salis Anglicani vel alius uncia dimidia in aliquot unciis aquæ destillatæ soluta, adjecto tartari emetici grano vel duobus; aut denique mannæ electæ uncia, cum terræ foliatæ tartari drachma & tartari emetici grano uno ad tria, in unciis aliquot aquæ calidæ soluta exhibeatur.

Purgantia, quæ die semper vacuo decernenda, in primis in his febribus indicantur, quas ipsa natura alvi fluxu solvere consuevit. Pulvis Cornachinus ad dimidiam drachmam ter vel quater omni bihorio datus, donec alvus aliquoties liquata fuerit; aut hæc compositio, quæ ex Tincturæ rhabarbari or. unciis tribus, Elixir. Aperitivi Clauderi uncia, Salis sedlizenfis & syrupi cardui benedicti singulorum drachmis sex parata,

iisdem, ac dictum est, intervallis datur, egregium, quin admirabilem hic usum faciunt.

Quod equidem ex *Baglivi* observatione intermittentes quædam ab exhibitis purgantibus duplicentur, vel gravibus symptomatibus exasperentur, quin ab iisdem repetitis in chronicas & letales terminentur, & simplices tertianæ annuæ evadant (1), ipsius fidei relinquendum est. Mihi tales nunquam occurrerunt, & vereor multum, ne longe aliis causis nequitia ista debeatur.

(1) *Opp. L. II. c. 10. §. 2.*

§. 23.

Ab evacuantibus ergo cura semper incipienda est; quæ sæpe sola quoque eam perficiunt. Postea vero resolventia cum tonicis propinanda; inter quæ ex prima classe aptissima sunt sal ammoniacum, in pulvere aut solutione, quæ commodissime fit ex aquæ florum chamomillæ uncis octo, salis ammoniaci depurati drachmis tribus, essentia vel extracti gentianæ rubræ drachmis duabus & syrupi corticum aurantium uncia; cujus patella dimidia ter die hauritur; radix Ari; specificum antifebrile Crollii; spiritus salis ammoniaci; sal volatile oleosum Sylvii: ex altera vero cortex Peruvianus in pulvere aut decocto; Cascarilla similiter, radix gentianæ rubræ & albæ, cortex aurantium, flores chamomillæ, semen pastinacæ, absinthium, carduus benedictus, & quæ ex his rebus essentia ac extracta in officinis prostant; nec non crocus martis antimoniatuſ Stahlianus, radix serpentariæ Virginianæ, elixir vitrioli & antifebrile Mynsichti, & qui mira præstat, nec sine usu multiplici a *Craaneno* antiquarium ac febrifugum appellatus est, regulus antimonii medicinalis. Ex quibus varia etiam inter se misceri, aut vino aquave infundi possunt.

Alia

Alia plura, ut mithridatium, flores sulphuris, chelidonium, infusum nicotianæ in cerevisia, plantaginem, matricariam, piper nigrum & album, oleum animale Dippelii; nec laudare possum, nec invitis volo obtrudere.

Cortex Peruvianus, quem multi medici omnibus aliis febrifugis tanquam præcellentissimum hodie præferunt, certe hanc laudem non meretur, sed potius infimum fere inter hæc locum occupare debet, cum plures uncias sæpe incassum devorent ægri (1); ut proinde quoque in tanta debilitate, qua agit, neminem certe lædere aut graviores morbos inducere valeat. Multoque debilior ejus virtus est, si in electuarii formam redigitur, quæ ipsa ægris summe injucunda. At decoctum ejus (2), quemadmodum & aliorum stirpium supra memoratarum, quam utilissime in anum per clysterem infunditur, & infantibus maxime, qui omnia remedia abhorrent, accommodatum est. Idque præferendum etiam cenfeo paratis inde cataplasmatibus, ventriculo superimpositis (3).

(1) Quid ergo sperandum sit a cortice ad quatuor vel sex uncias subuculis insuto & gestato, qua ratione se feliciter aliquoties sanasse febres, Cl. Pye adfirmat in *Medical observations by a Society of Physicians at London*, Vol. II. 16. facile inde judicatur. Ego certe persuasum habeo, non halitus hujus corticis, sed naturam ipsam has febres sanasse.

(2) Vid. *Méthode pour guérir toute sorte de Fiebres, sans rien faire prendre par la bouche*, par M. Helvetius. Paris. 1694. 8.

(3) Qualem usum suadet in se ipso, cum semitertiana febre laboraret, cum euphoria expertus est. III. Rosenius: vid. *L. von Kinderkrankheiten*, p. 300. edit. 2. Murrayan.

In quartanis, & quæ longiores circuitus habent, major difficultas curandi obtinet, nec sine sale ammoniaco aut regulo antimonii medicinali istæ superari possunt. Alias vero infusa semivinosa ex roborantibus & purgantibus parata optime conveniunt; cujusmodi est, quod ex herbæ centaurii minoris, cardui benedicti, absinthii vulgaris, trifolii fibrini, singulorum manipulo uno, florum chamomillæ Romanæ pugillis duobus, foliorum fennæ, radicis ellebori nigri, singulorum uncia dimidia, corticis Peruviani uncia, & tartari tartarifati drachmis sex componitur; quibus concisis vini albi libræ duæ vel tres & aquæ communis libra adfunditur. Cujus infusi cyathus bis vel ter singulis diebus vacuis hauritur. Pro potu ordinario decoctum radicis sarsaparillæ egregie infervit, cujus concisæ unciis quatuor affundimus fervidæ aquæ libras duodecim, lenteque decoquimus ad quartæ partis consumptionem; jamque absolutadecoctione aliquantum glycirrhizæ admiscemus.

Ubi vero hisce medicamentis febres non obtemperant, ad mercurialia confugiendum est, utpote quæ potentius lympham spissam, tam in humoribus inhærescentem, quam visceribus jam impactam resolvunt ac corrigunt. Optimeque tum regulo antimonii medicinali aliquot grana mercurii dulcis, & unum vel alterum quoque granum sulphuris antimonii aurati admixta, per aliquot dies dantur, adjuncto decocto commodo ex sarsaparillæ, bardanæ, & polypodii radicibus, quo mercurialium usus adjuvatur. Aliquando quidem mercurius dulcis salivationem movet, sed nullo pacto extimescendam, quippe breve tædium felici curatione abunde compensatur.

Vid. Io. Henr. Schulzii Diss. de mercurialium usu in febre quartana curanda. Hal. 1742.

§. 25.

In ipsa febrium intermittantium accessione nihil moriendum, nisi symptomata quædam, velut sitis, dolor capitis, æstus, gravius urgeant, vel alia insueta ac terrificæ, ut convulsiones, sopores, spasmi, se immisceant.

In priori casu potus antiphlogisticus, ex aquæ fontanæ mensura, admixtis syrupi rubi idæi & aceti vini, singulorum unciiis duabus, & similes mixturæ conveniunt; qualis ex aquæ florum sambuci unciiis quatuor, tincturæ florum papaveris erratici recentis uncia dimidia, liquoris mineralis anodynæ Hoffmanni drachma dimidia, syrupi ribium drachmis sex componitur; cujus cochlear plenum singulis horis sumsisse abunde est.

Sanguinis missio etiam tunc convenit, tam in ipso circuitu, quam extra illum; imprimis, ubi acerbiores capitis dolores & mentis alienationes vexant. Ut plane non sint audiendi hi, qui tamquam maxime nocivam eam in intermittentibus reiciunt.

At spasmi & convulsionibus vero optime medemur liberaliore corticis Peruviani usu, & linimentis nervinis, aliquot horis ante paroxysmum medullæ spinali infricandis; cujusmodi est balsamum cephalicum Serenissimæ, & hæc compositio, quæ fit ex unguenti pomadini uncia, olei destillati rutæ, lavendulæ singulorum guttis duodecim, balsami Peruviani drachma, inter se invicem mixtis. Quibus etiam olei animalis Dippelii totidem guttæ, vel olei castorei cocti drachmæ duæ addi possunt; quibusve etiam per se uti licet.

Inprimis vero in foporosis febribus oportet sedulo & crebro kinkinam exhibere, ad dimidium scilicet drachmæ singulis binis horis in diebus vacuis; ceteris omnibus remediis sepositis. Istæ enim, ne vita pessumdetur, studiose supprimendæ sunt. Et hac ratione

cortex quoque unicum remedium est, quod scimus, tam in febribus cum lipothymis, convulsionibus, aut vesicæ doloribus conjunctis, quam in iis morbis, quos intermittentes febres mentiri supra scripsimus (§. 11.),

§. 26.

In epidemicis, imprimis si insueta habeant symptomata, & metus cujusdam malignitatis sit, leves purgationes pulveribus aliquot ex tartari vitriolati & rhabarbari orientalis, singulorum granis quindecim, aut pulveris Cornachini recens parati drachma dimidia, per breviora horarum aliquot intervalla adornandæ; deinde pulvis contrayervæ compositus, eadem quantitate omni trihorio datus, cum potu antiphlogistico, qualem supra commendavi (§. 25.), profunt: contra vero emetica, nisi urgente necessitate, essentia alexipharmacæ, tincturæve bezoardicæ, & regimen nimis calidum nocent. Nec venæsectio hic utilis adeo videtur; qua quippe *Hoffmannus*, si alias recte judicavit, transitum ejusmodi intermittentium in continuas vidit (1).

(1) *Med. rat. system. T. IV. P. IV. p. m. 209.*

§. 27.

Qualis diæta febricitantibus per circuitus conveniat, ex nocentibus & proficientibus supra commemoratis (§. 14.) intelligitur. Illud unum moneo, quod saliti & muria conditi cibi nequiquam noceant, quamvis inter duros & prohibitos vulgo referantur; sed potius valde salubres sint. Neque ego animalium carnes temere, juxta vulgi opiniones, damnare possum.

§. 28.

Finita febre necesse est, ut in roborantium usu per aliquot hebdomades pergatur, ad recursum ejus impe-

diendum. Nec vitia in regimine & victu committenda. Nec purgantia, si forte stomachus adhuc languet & fastidium cibi est, offerenda sunt. Vix autem finitur febris, quin œdematoso tumore, majore vel minore, pedes occupentur: qui vero sponte se rursus subtrahit, quamprimum fibræ robur suum naturale recuperarunt, & corpus laboribus exercetur.

§. 29.

Neque denique silentio premendum, diversos morbos cachecticos, inprimisque viscerum indurationes & hydropes a febribus intermittentibus, vel sponte vel ex improvida suppressione excitari.

Atque medici cura eo, si fieri potest, quam maxime nunc dirigenda est, ut quam primum revocetur febris; quod quidem eo facilius est, quo propius hi morbi a suppressa febre absunt. Neque vero tum semper febris revertitur, sed in vicem ejus scabies succedit, quam nullo modo turbare, sed fovere potius oportet.

Quodsi vero revocare velis febrem, fortioribus stimulantibus, resolventibus, atque purgantibus, vel prioribus junctis, vel per intervalla interpositis utendum est. Quem in finem aloes hepaticæ drachmæ tres, gummi ammoniaci, galbani, singulorum drachma una, aceto scillitico excipiuntur, indeque catapotia pondere unius grani formantur: quorum octo vel duodecim mane & vesperti abunde est sumsisse. Item pulveris radicis ari, pimpinellæ, falis juniperi pares portiones, ex quibus bis terve de die drachmæ dimidium devoratur; aut essentia fuliginis Clauderi ad sexaginta vel octoginta guttas iisdem intervallis ex aqua fumitur.

Ubi vero per hæc febris non redit, & hydrops perdurat vel adeo increfcit, aut is sub ipsa febre subnasci-

22 FEBRES INTERMITTENTES.

tur, hunc nullum nunc medicamentum citius debellat, quam cortex Peruvianus, quovis bihorio ad drachmam dimidiam datus, vel ipsius decoctum aut infusum vinosum. Præmittendum vero est, & interponendum quoque subinde remedium, quod alvum purgat.

Vid. *El. Frid. Heisteri* diss. de quartana & hydropse per corticem Peruvianum curatis. Helmst. 1740.

FEBRES CONTINUÆ.

§. 30.

Febres continuæ plerumque quidem ac intermittentes ab algore, horrore, aut rigore incipiunt, at subsequens æstus nec noctu, nec interdiu intermittit, sed continuo vexat, sic tamen, ut remissiones ac exacerbationes inferat, quarum illæ in horas matutinas, hæ vero in vespertinas & nocturnas incidunt, atque paribus aut imparibus diebus sibi invicem aliquantum respondent, quas conjunctim periodos appellamus. Unde *amphimerinæ* antiquis dictæ, quarum accessiones quotidie prægresso frigore fiunt; *tritæi*, quæ altero quoque die exacerbantur; *benitritæi*, quæ quotidianas exacerbationes habent cum frigore alternis diebus recurrente; & *tetartophyæ*; ubi quarto die novus horror æstui se immiscet.

§. 31.

At terminus febrium continuarum non idem est. Aliæ sunt brevissimæ, & *Ephemera* ideo dicuntur, quod uno nychtæmero, aut ad summum quatuor finiuntur: aliæ neque tam breves, neque tamen valde longæ, septimo, nono, undecimo, decimo quarto, & vigesimo primo die judicantur, quas *acutas* stricte hodie appellant: aliæ denique multum hunc terminum exce-

dentes, ad unum, duo vel tres menses producuntur (1), cum mitiore quidem æstu, at nunquam sine luculenta malignitatis nota, & sine maximo virium decremento; *nervosas lentas* nostri vocant. Sed hæ plerumque non unius, sed duarum vel plurium acutarum decursus vel etiam reversiones iteratæ habendæ sunt.

(1) Exempla febrium acutarum centesimo, & vigesimo ultra centesimum die judicatarum apud *Hippocratem* legas *Epid. III. agrot. 1. § 9.*

§. 32.

Alia discrimina febrium continuarum in *simplices*, *exanthematicas*, *inflammatorias*, *primarias*, *symptomaticas* & *complicatas* expedire hic non vacat, utpote quæ ex pathologia repetenda. Illud unum saltem moneo, quod quædam continuæ unius saltem sint ex his classibus; quædam ex pluribus speciebus compositæ, qualis est v. c. purpura puerperarum, quæ non acuta tantum febris est, sed & symptomatica & inflammatoria, ut maligna adeo fieri queat. De alio discrimine continuarum in *benignas* & *malignas*, ad quod nobis maxime, quoad scopum therapeuticum, attendendum, mox plenius exponam.

§. 33.

Quidquid vero præter æstum, celerem pulsum, oris siccitatem, atque virium prostrationem febribus continuis se immiscet, *symptomatis* nomine comprehendimus, cujus numerus sane multiplex. Præcipua autem sunt hæc, quæ sequuntur: Fastidium cibi, pervigilium, præcordiorum anxietas, respiratio oppressa, alvus fusa vel adstricta, cephalalgia, vertigo, mentis alienatio, sopor, sanguinis profluvium, tinnitus aurium, furditas, singultus, lingua tumida, nigra, sicca, rubra,

muco obducta, ptyalismus, dentium stridor, aphonia, oculorum distortio, amaurosis, icterus, floccorum venatus, subsultus tendinum, jactatio, indecens corporis denudatio, prolapsus ad pedes, deglutitio tussiculosa, strepitus in pectore inter potandum, rhonchus, exanthemata, sudor frigidus vel calidus, extremorum algores & internorum ardores, convulsiones, ventris tumor, lotium varie tinctum. Ex quibus cunctis præflagitationes & prædictiones nostras formamus, & genera quoque atque species continuarum constituimus (1). Rarioribus symptomatibus adnumeramus nares, labia, ungues, digitos & integra membra sphacelata, maxillæ inferioris spasmus, tetanum universalem, & liquidorum timorem.

- (1) Unde nomina antiqua Elodes, Thyphodes, Affodes, Leipyria, Lyngodes, Phricodes, Pemphingodes, Epiala, Typhomania &c. quæ hodie quidem vix audiuntur, vel intelliguntur, sed tamen febris speciem a suo cardinali symptomate quam elegantissime determinant; & quæ non magis oblivioni tradi debuissent, quam alia adhuc usitata antiqua nomina, Phrenitis, Causos, Hydrophobia, Lethargus.

§. 34.

Ad memorabile continuarum discrimen in *benignas* & *malignas* nunc venio. Malignitatis naturam impressam habet qualiscunque febris siue simplex sit, siue inflammatoria, siue exanthematica, quæ statim ab initio insignem virium debilitatem infert, deinde uno vel altero infueto, aut solito graviore symptomate vel horum pluribus stipata est, simulque aut calorem non valde æstuantem, sed moderatum, mordacem tamen ac urentem, quod plerumque fit, aut vehementissimum æstum conjunctum habet, aut denique insidiosè mitem indolem ab initio exhibet, posthæc vero præter rationem in grave scit, vitæque periculosa fit (1).

Unde jam cognoscitur, quid benignitatem continuarum efficiat. Illas nempe benignas vocamus, in quibus contrarium obtinet

Ad notas ex pulsu, utpote utrobique fallaces, hic non attendimus; neque enim verum est, quod in malignis pulsus semper parvus, celer, ac debilis, sinque benignis semper magnus, vehemens, & velox sit, ut potius subinde contrarium observetur.

Atque uti malignæ semper periculosæ, ita benignæ in se non exitiales sunt; interim singulæ iisdem diebus finiuntur.

Quædam continuæ semper malignæ sunt; aliæ pauciores semper benignæ; plurimæ modo benignæ, modo malignæ, etiam sub eadem epidemica constitutione.

Malignæ febres modo breviores benignis sunt, ut pestis & quædam inflammatoriæ; modo longiores.

(1) Speciales malignitatis notas permultas *Hippocrates* prodidit in *Coac. prænot.* n. 30. ad 63. 88. 112. 115. 130. cf. III. *Ant. de Haen Rat. medend.* T. III. c. 1.

§. 35.

Crisi, hoc est, luculenta excretionem materiæ morbificæ, per sudorem potissimum & urinam, omnes febres continuæ, sive benignæ sive malignæ, quandoque ad integritatem venit, terminantur. Istaque sub æquabili febris declinatione contingit, & aliquot diebus post morbi finem perseverat.

Qualiscunque præterea hæmorrhagia sub eodem stadio se efferens, cardinalibus illis binis evacuationibus adnumeranda est: itemque huc alvi profluvium, nonnunquam vomitus, rarissime icterus referendus.

Equidem dari etiam malignas sine ulla sensibili excretionē finire solitas, aliqui autores habent (1); & *Hippocrates* ipse jam animadvertit (2); at urina critica aliquamdiu post demum, quod certe scio, conspiciendam se præbet.

(1) Vid. III. *Ant. Störk ann. med.* II. p. 72. 84.

(2) *Epidem.* I. p. 955. 958.

§. 36.

Malignæ febres non semper, ut benignæ, perfectè judicantur, sed diversas *metastases* efficiunt.

Quædam in aliam, aut in plures sibi invicem succedentes, aut in intermittentes, aut in lentas abeunt.

Quædam abscessus purulentos vel intra ipsum febris decursum, vel posthæc, & vel in affecto loco, vel in alio externo aut interno, excludunt. Atque istiusmodi abscessus aliquando longo sæpe intervallo a febre oriuntur, ut ne ad illam quidem referendi videantur.

Aliæ metastases fiunt per defluxiones ad varias corporis partes, & rheumatismos, genitalium & pulmonum catarrhos, aut excretiones hæmorrhoidales pariunt.

Tumores itidem pedum, universæ cutis œdematosi, testium, glandularum inguinalium aliarumque, & cystici varii tumores, & scirrhi tam interiorum, quam exteriorum partium, cancrique occulti, & obstructiones viscerum, nec non affectiones dentium, faucium, gingivarum, pariter hic observantur. Quin ad ipsa ossa interdum, horumque articulos reliquæ morborum deferuntur.

Aliæ metastases singularia vitia in nervoso systemate pariunt, sive tralatitia materia; sive consensu nervo-

rum ex affecta sede oborta, cum spasmodica, tum paralytica: cujusmodi sunt surditates, amauroses, dysuriæ. Aliæ ex hoc genere metastases ipsas vires animales afficiunt, unde tot vitia memoriæ, phantasiæ.

Tandem etiam non pauca exanthemata tamquam metastases spectanda erunt, ut variolæ, morbilli, tubercula urticata.

Atque per ejusmodi metastases malignæ febres qualescunque non raro finiuntur, aut corpus saltem, adhuc imbecillum, nunc magis firmatur, aut vicissim in tabem conjicitur. Sphacelus in externa aliqua parte ortus ambigua metastasis est: ipsius vero lethalitytem deliria & convulsiones accedentes annunciant.

Elegantissima est nostri olim *Brendelii* diss. de *abscessibus per materiam* & ad *nervos*, resp. *G. A. Henrici*. Gott. 1755.

§. 37.

Nullæ certæ *prædictiones*, neque sanitatis, neque mortis ante crisin formandæ sunt. Nonnulli enim ægri cum optimis signis decedunt; alii contra cum pessimis evadunt.

Interea tamen ex febres, quæ gravioribus sunt stipatæ symptomatibus, graviora plerumque minantur pericula. Speciatimque illæ omnium pessimæ judicandæ, ubi magna in pulsu debilitas cum celeritate, aut magna celeritas cum fortitudine, frequentiora item animi deliquia, urina alba, ex viridi pallefcens, nigra, rufa, foetida, ante judicationem cocta & turbida, respiratio oppressa, rara, frigida, hypochondria tumida, lingua livida aut nigra, deglutitio strangulatoria, & cum strepitu inter potandum contingens, unguium, palpebræ aut nasi livor, convulsio, tetanus, oculi obtorti, palpebra in alterutro oculo semiclausa, immodica corporis

jectigatio, intensus foetor ab ægri corpore exhalans, sudor frigidus particularis, pulsus vix perceptibilis.

Circa hunc vero notandum, si is post sudorem criticum se effert, omne lugubre præsagium abesse; utique si mens sibi recte constat.

De sudore frigido etiam observandum, si ægri postea recalescant, nihil mali istum significare. Quod etiam de horrore & rigore intermisso valet, utpote qui criticarum egestionum sæpe index & præcursor est.

Addunt autores periculosis illis & summe exitialibus symptomatibus involuntariam fecum ac urinæ emissionem, floccorum e stragulis venatum, tendinum in carpis subsultus, soporem, oculosque squalidos subsidentes; verum omnia hæc, etiamsi conjunctim appareant, adeo nos terrere non debent, nisi superioribus illis se adjecerint.

§. 38.

Non potest acutarum *curatio* recte institui, nisi prius constitutum sit, ad benignarum an malignarum classem febris pertineat. Præter communia enim auxilia, singulæ propria quædam desiderant, quibus omissis multum in medendo peccatur.

§. 39.

In benignarum autem curatione perito artifici hæc agenda sunt.

- 1) Sanguis e vena mittendus.
- 2) Primis viis leni evacuante prospiciendum.
- 3) Acida diaphoreticis remixta exhibenda.
- 4) Potus diluens sufficienti copia præbendus.
- 5) Æger temperato loco servandus & extra lectum in sedile quotidie per aliquod tempus, si fieri potest, deferendus.

§. 40.

Sanguinis missio in infantibus quidem non necessaria est, neque prius in adultioribus, quam si facies valde rubet, capitisque dolor vehemens urget, & pulsus admodum plenus est, aut cruor e naribus erumpere conatur, aut vehementior animi affectus, vel spirituosorum liquorum abusus febrem excitavit.

Interdumque pluribus vicibus sanguinem detrahendo convenit, utique inflammatorio morbo.

Optime quidem ea sub initio instituitur; nihilominus tamen & in vigore, quin omni die administrari potest, quo scopus ejus in laborante invenitur, si vel vigesimus is fuerit.

§. 41.

Evacuantia primarum viarum non nisi sub initio morbi dari debent; & vomitoria quidem nunquam sine indicatione, sed omni die; laxantia vero etiam sine illa, quippe quorum ope morbosum quid, quod in primis viis nunquam pæne deest, etsi nulla sui indicia edat, rejicitur.

Pro emesi Ipecacuanha in pulvere aut decocto datur; vel tartarus emeticus ad duo, tria vel quatuor grana in aquæ unciis octo usque duodecim solutus, addito syrupo gratiore, per intervallum dimidiæ horæ ad quartam partem sumitur, donec ventriculus sufficienter vacuatus fuerit; pro purgatione alvi vero maxime proficius est pulvis Cornachinus, aut nitrum cum theo ad dimidiam drachmam æquali portione invicem mixtum, & aliquot vicibus per duarum horarum intervalla datum, donec alvus aliquoties soluta sit, aut denique decoctum tamarindorum, aliquot drachmis.

salis polychresti Seignettiani vel mirabilis Glauberi acuatum. Infantibus talia medicamenta, æque ac liquida, v. c. tincturam rhei cum terra foliata tartari & syrupo de cichorio cum rhabarbaro remixtam, abhorrentibus, decoctum solutivum ex rhei drachmis duabus vel tribus, nitri depurati drachma & aquæ fontanæ unciiis octo paratum in alvum dare expedit.

§. 42.

Acidorum usu, in consortio quidem diaphoreticorum, æstus non solum temperatur, sed & materia febrilis paullatim tum corrigitur, tum ad cutem, in quam per se declinat, derivatur. Conferunt hic maxime tincturæ aquosæ spiritu vitrioli acidulatæ, & nullum adhuc situm expertæ; & elixir acidum Dippelii, quibus quarta pars mixturæ simplicis adjecta est; aut nitrum & tartarus vitriolatus cum quartâ parte antimonii diaphoretici, in pulveris aut potionis forma, quæ per duarum aut trium horarum intervalla sumfisse sufficit.

Baglivius clystum antimonii tam enixe hic laudat, ut acutas tamquam in ovo suffocarii inde posse testetur. *Opp. L. I. c. 50.* Sed hoc votum est, quod ex fallacia saltem in diariis, quæ per se primo jam die vel ad summum quarto finiuntur, expletum iri observatis.

§. 43.

Optimum potus genus, liberaliter & ultra quam sitis coget offerendi, est, quod diluit, demulcet, temperat, ac sitim fallit.

Neutiquam igitur hic decoctum avenaceum convenit, quod siccitatem in ore auget, quod ægri maxime omnium fastidiunt, & quod nec bene fert ipsorum ventriculus: sed alia tum gratiora, tum magis proficua,

quorum vero plura genera in numerato habere medicum oportet, quum paucis diebus, quod ipsis gratissimum erat, ægri abhorrere incipiunt & aliud quoddam desiderant.

At jucundissimum omnium est hoc, quod ex aceto vini, syrupo rubi idæi, & aqua fontana fieri, supra jam scripsi (§. 25). Aliud huic simile ex aqua communi & syrupo acetositate citri, vel hujus taleolis & saccharo insperso conficitur.

Coqui etiam ex aquæ libris quatuor, hordei excorticati uncia potest, quibus post colaturam mellis optimi vel syrupi rubi idæi uncia, & nitri depurati drachmæ duæ, vel hujus loco spiritus nitri dulcis tantundem adjicitur.

Præterea decoctum ex radicis scorzonæ, passulorum minorum, singulorum unciis tribus hordei excorticati, glycyrrhizæ, singulorum uncia dimidia, & aquæ communis libris sex paratum, adjecta post refrigerationem succi citri uncia una vel altera, utilissimum est; item & decoctum album Sydenhami, decoctum cornu cervi cum radicibus scorzonæ, aut decoctum hordei cum rasura cornu cervi; quibus tamen major suavitas miscela syrupi berberum vel ribium conciliatur.

Et spiritus vitrioli ad drachmam admixtus libræ vel mensuræ aquæ convenit.

Nec quod antistites artis nostræ in tam frequenti usu abuerunt, acetum mulsum, vel per se datum ad aliquot uncias, vel aqua aut decocto aliquo ex supra positis dilutum, hic prætermittendum est.

Pauperibus cerevisia secundaria aut aqua aceto vulgari condita concedatur.

In declinatione, quando vires fractæ, haustus vini Rhenani vel Mosellani per intervalla sumtus prodest.

Præterea fructus horæi, si haberi possunt, recentes rubi idæi, ribium, ceraforum, fragorum, mororum, vuarum, ægris per totum morbum concedendi sunt, non uno nomine, etiam in putridis febribus, salutare.

§. 44.

In *malignis* sanguinis missione vix opus est, nisi in accessu spasticorum symptomatum, aut si nova inflammatoria febris ex priori succrescit, aut pulsus frequens admodum & vehemens est.

Vomitoria vero & laxantia hic non solum in initio, sed aliquando etiam superioribus diebus exhibenda, & iterandum quidem emeticum tum, ubi vel sopor incidit, vel exanthemata se subducunt.

Ad idem faciunt, & ad moderanda quoque deliria, vesicatoria furis applicata; quæ & metastases coercere & averruncare potis sunt. Etiam si vero febrem inde nec mitigari, nec letum adeo impediri videas; desiderant tamen sæculi mores, ut nullibi hoc auxillium omittas, quo servari æger potuisse videatur. At renovatio vesicatoriorum in nuda carne abominabilis carnificina est, quam nemo Medicorum facile urgebit, nisi qui hanc ipsam torturam in suo corpore non expertus est, ut de ejus vi judicare possit, aut qui ægris suis ejulantibus non credit, aut valde immisericors est. Taceo, alia non levia mala renibus & vesicæ sæpe ægris inde imminere. Epispastica ex fermento panis, sinapi & aceto plantis pedum vel furis applicata sæpe præpollent, imprimisque in febribus putridis semper præferenda sunt.

Acida cum diaphoreticis in benignarum cura præscripta (§. 42.), hic pariter quidem conveniunt, attamen non omnem paginam, propter majorem humorum corruptelam, absolvunt. In horum ergo connubio antiseptica assidue usurpanda sunt, inter quæ cortex Peruvianus, in decocto cum succo citri, & pulvis contrayervæ compositus cum nitro datus, palmam ceteris omnibus præripiunt.

Camphora ob igneam suam naturam nec mihi placet, nec ægris eam placere aut multum prodesse video. Et certe, curationem sine hoc igne quam felicissime absolvi posse, millesies compertum habeo.

Potiones hic non aliæ sunt, quam in benignis (§. 43.) Et vinum acidulum hic utilissime, sæpeque exhibetur; quod inprimis in sudore symptomatico defatigante non negligendum, & quandocunque ægri illud appetant.

Ad deliria, ad sanguinis fluxus, ad tendinum subfultus, aliaque symptomata peculiaribus remediis non opus est.

§. 45.

Restituta integritate non statim æger derelinquendus est, siquidem hæc febres aliquando brevi post recurrunt, certe haud raro metastases pravas minantur & efficiunt. Quorum alterutrum maxime tum metuendum, si finita febre nec somnus, nec appetitus redeat; aut si cibum quidem bene sumant, ac nihil proficiant.

Succurrendum igitur nunc iterum est alvum solventibus per intervalla datis, velut fero lactis, in quo tamarindorum pulpa soluta; aut rhabarbari tinctura, tartaro tartarifato vel simili sale maritata; non minus

ac antiseptico & roborante medicamento, qualis cortex Peruvianus est, prioribus sedulo interponendus. Nec vesicatoria tum semper negligenda sunt.

FEBRIS DIARIA.

§. 46.

Venio jam ad diversas continuarum species, inter quas & simplicissima omnium, & mitissima, & brevissima, & tutissima est, quam Græci ἐφήμερον sive ἐφημερὸν, nos *Diariam* appellamus; quæ ita observatur:

Morbus hominem repente & citra prægressam corporis lassitudinem invadit. Initium plerumque ab horrore fit, cui nausea, ructus atque vomitus aliquando junguntur. Succedit mox æstus mollis, halituosus, in quo facies rubet & nonnihil inflata est; pulsus autem arteriarum frequens, æqualis & mollis est; in toto corpore gravitas, inque capite dolor percipitur. Æstus, qui sæpe non major ac in iratis aut ebriis, vel jam primo die, si febris exquisita fuerit, æquabilem declinationem facit, quæ sub sudore non nimis parvo in perfectam integritatem definit, efflorescentiis quibusdam ulcerosis, ardentibus, mox sæpe in labiis erumpentibus, aut sanguine ex naribus profluente, quod tamen rarius contingit. Urina vel jam initio morbi, vel sub declinatione demum concoctionis notas repræsentat.

Interdum febris ultra nychthæmerum porrigitur, & alterum, tertium, quartumve diem attingit; tum vero primo jam, atque altero declinare incipit. Sin autem quartum superat, diaria esse definit, & in Synochum terminatur.

§. 47.

Quum ephemera exquisita uno die, unaque acces-

hone solvitur, curasse eam, quam novisse facilius est. Nec benignitas unquam quidem ab hac febre abest: quæ ipsa tantum non semper ab evidentibus causis, ira, temulentia, mœrore, insolatione, vigiliis, vehementi concubitus desiderio, nimia repletione, balneo, gravedine & catarrho, igne, dolore, vulnere, fractura, luxatione, refrigeratione, inedia, tumoribus glandularum, ulcere, podagra, lactis refluxu aut influxu in puerperis, lassitudine, inflammatione partis, generatur.

Pro quarum causarum discrimine in *primariam* & *symptomaticam* dispesci debet; hæcque posterior species *vulnerariam*, *lacteam*, *erysipelaceam*, *leviorem catarrhalem* ac *podagricam* febrem sub se comprehendit. *Amatoria* febris, quam rectius febriculam vocare licet, quum paucarum tantum horarem sit, ad priorem speciem pertinet, nec, ut ceteræ, hominem lecto adfigit.

Exquisitæ feбри facile natura adsuescit, & quovis fere anno semel vel bis, imo interdum singulo mense eam excitat.

Si inedia aut diuturnus mœror eam produxerit, timeri hectica febris potest, in quam mutari eam scias, si ultra dies naturales in eodem statu manet, & calor post cibum increfcit, & in pulsu durities ac parvitas cum æqualitate observatur, ac reliqua hecticæ signa adsunt.

§. 48.

Ut natura febrem primariam ac exquisitam salutariter in corporibus excitat, uti nec raro quoque symptomaticam; ita eandem etiam sola curare potis est. Quare medicina non opus est, nisi duntaxat pro euphoria. Satisque est, acida, in quibus suavitas inest, una cum

potione liberali, sub tranquillo decubitu in lecto, quo sudor sustentetur, exhibere.

Si febris in alterum vel tertium diem trahitur, sanguinem e vena mittere, & alvum leni cathartico eluere, non alienum est; etiam emeticum dare convenit, ubi natura ex fastidio & ructibus, si qui se immiscuerint, ipsa vomitum haud excitaverit.

SYNOCHUS SIMPLEX. FEBRIS QUOTIDIANA
CONTINUA. SYNOCHUS PUTRIDA.
FEBRIS NERVOSA.

§. 49.

Qualescunque febres acutæ præter diariam se nobis repræsentant, eas *Synochi* nomine, sive *Continuarum* comprehendimus. Earum quidem symptomata & discrimina generatim a me supra jam (§. 30--37.) indicata sunt; opportum tamen videtur, ipsarum decursum hoc loco paulo plenius & uno nexu describere.

§. 50.

Synochum ergo in *simplicem* sive *benignam*, atque in *putridam* sive *malignam* dispecimus. Et quidquid febrium sive simplicium, sive compositarum, h. e. inflammatoriarum aut exanthematicarum in humoribus corporis humani excluditur, illud in se *Synochus* vel *simplex* vel *putrida* habenda est. Namque eadem symptomata non solum in singulis communia observabis; sed eundem etiam decursum, eundemque terminum, easdemque judicationes. Quamquam igitur ipsa vox *Synochi* nec in compositis, nec in simplicibus permultis audiatur; sed aliis nominibus, Variolarum, Morbillorum, Febris miliaris, Causi, Hemitritæi, Phre-

nitidis, Typhi istæ insigniantur; faciunt tamen saltem peculiaria, quæ in his se produnt symptomata, non singularis utique febrium natura, ut specificum ipsis nomen imponatur. Quapropter etiam numerus continuarum longe minor est, quam ipsarum nomina generica. Nec sane prædictiones, neque curationes pro discriminibus horum nominum tantopere differunt, sed ipsarum solummodo vel benignitatem vel malignitatem respiciunt. Quidquid vero in curationibus forte mutatum vel adjectum videatur, illud saltem propriis & gravioribus symptomatibus accommodatum est.

§. 51.

At *Synochus simplex* his sese notis profert: In corpore æstus erumpit, prægresso frigore, vehemens, qui multum ardoris, ruborisque ipsi exhibet. Facies imprimis valde rubet, & sitis intensa est. Caput vel dolet, vel grave est. Somnus plerumque nullus est, & per eum spectra offeruntur. Ex cute humor madidus erumpit. Pulsus plenus, frequens & celer est. Mens leviter aliquando alienatur, inque junioribus pavores observantur. Istique plerumque in somnolentiam inclinant. Respiratio molesta est. Alvus nihil aut durum quiddam emolitur. Totum denique corpus tensiva lassitudine occupatur. Jamque vel quarto die vel ad summum undecimo febris perfecta crisi solvitur.

§. 52.

In Synocho ergo simplici, si eam recte nosse velis, ad hæc tria phænomena, faciem rubram, cutem humidam, & pulsum magnum ac frequentem attendere debes. Sique hæc alicubi deprehendes, tum & febrem inde recte definies, & prædictiones quoque justas ac veras formabis, & curationem recte institues; de quibus singulis supra jam præceptum est (§. 39-43.)

§. 53.

Ab hac Synocha proxime abest *Febris quotidiana continua*, quæ eadem symptomata exhibet, præterquam quod quotidie luculentiores remissiones facit, & quietiora tempora afflictis præstat. Cutis perpetuo madet. Circa noctem multi delirant. Alvi conturbatæ biliosa egerunt; & ex ventriculo subinde quoque bilis erumpit (1). Ferraro morbus intra 21 dies judicatione solvitur, plerisque vero ad quadragesimum, nonnullis etiam ad octogesimum extenditur. Idemque facile reversiones facit, iisdemque dierum ambitibus post ipsas reversiones judicatur.

- (1) *Febris tum biliosa* vulgo vocatur, cujus epidemiam Cel. Tissot. in singulari libro descripsit, Laufann. 1758. 8. Quæ tamen etiam interdum ad Synochum putridam, interdum ad causam ex natura typi sui, qui admodum diversus, referenda est.

§. 54.

Synochus putrida eodem pariter modo, ac simplex (§. 51.) procedit, sed pluribus ac insolentioribus symptomatibus stipata est. A frigore semper incipit, corporisque vires protinus valde languent. Nec pauci insolitam gravitatem in corpore pluribus diebus ante percipiunt. Oculi rubent ac tument. Acerbus & ardens dolor in faucibus cum deglutitione difficili plerumque tertio die accedit. Æstus intensus sub noctem ingravescit. In vigore deliria vehementiora & præcordiorum anxietates accedunt. Alvus multas biliosas fordes plerumque statim ab initio effundit. In primo stadio, alteroque multi etiam sudores erumpunt; quibus vero una cum alvi profluvio finitis, calor urens nihilominus perseverat. Judicatio in plerisque anceps est, & morbus a quarto die usque ad vigesimum primum transitum vel in salutem vel in mortem facit. Pessimaque

quævis symptomata se huic morbo immiscent (§. 37), eundemque pro sua natura plus minus exitialem reddunt. Mortem intensior novus æstus cum sudore & spiratione magna antecedit (1).

(1) *Febris castrensis Hungarica*, & *febris carcerum putrida* ad hoc genus pertinent, de qua posteriori egregius liber exstat Perill. Io. Pringlii, *Observations on the nature and cure of Hospital and Jail fevers*. Lond. 1750. 8. cf. etiam Io. Huxhami *Opera*, T. I. p. 269. edit. Reichel.

§. 55.

Hæc febris & per se affligit, & cunctas exanthematicas ac inflammatorias, quandocumque malignitatem exhibent, constituit; prætereaque qualescunque alias malignas, Caufum, Hemitritæum, Typhum, Phrenitidem, Hydrophobiam, Lethargum, Febrem dysentericam, sudatoriam, catarrhalem malignam, cum Febribus biliosis sic dictis, & mesentericis sub se comprehendit, atque sub his larvis summe exitialis est.

§. 56.

Febris nervosa lenta recentioribus dicta, quam melius ego quidem *malignam lentam* dixerim (1), etiam synochus ex classe putridarum est; quæ vero priori (§. 54.) ea re dissimilis, quod plerumque ad mensem & ultra porrigitur, & mediocrem semper calorem cum pulsu debili & parvo, nec non sudoribus interruptis exhibet. Et sane hæc pauca symptomata nobis eam clarissime produnt: cetera, quorum admodum multa ac in diversis ægris diversa, nulla propria indicia præbent. Interim ea sic procedere plerumque consuevit:

Initio horrores leves, æstus volatici faciei frequentes, gravitas & dolor capitis, maxime in postica & superiori parte, vertigo, nausea, facies pallida, contur-

bata, ac collapsa, extremorum refrigeratio, observatur. Ad hæc lassitudo magna, animus perturbatus, pulsus debilis, frequens, ac inæqualis præsto est. Sitis autem fere nulla est. Circa septimum aut octavum diem vertiginis, cephalalgiae & anxietatis augmentum, susurrus aurium, lipothymia sub erecto situ, sudor frigidus fugax, deliriumque taciturnum se manifestant. Præterea lingua sicca subflavum quiddam in margine utrinque monstrat; indeglutitione difficultas, interdumque singultus est. Porro vero in progressu sudor multus, in extremis frigidus & viscosus, diarrhoea, sopores, tendinum subsultus, involuntarium urinæ, lacrymarum, fecum profluvium, ungues lividi, convulsiones, surditas se addunt. Inter eos autem, quibus brevissimus morbus, ii ad decimum quartum, decimum octavum & vigesimum diem judicantur, alii vero ad quadragesimum, sexagesimum, octogesimum, centesimumque. Optima solutio per sputa fit, deinde per parotidum tumores suppurantes, per aurium ulcus, per efflorescentias in naso & labiis, per multam & diu emissam urinam, sæpeque etiam per alvi profluvium.

- (1) Febrem hanc non differre a maligna, adeoque hoc cognomine merito appellandam esse, pluribus demonstravit V. Cl. *Sigism. Ern. Alex. Volprecht*, in *diff. de febre nervosa, ejusque genuina indole*, sub meo præsidio habita Gotting. 1767. Ceterum eam luculenter descriptam dedit primus, ni fallor, omnium, *Tom. Willisius Opp. L. de morbis convulsu. c. VIII. p. m. 67. & Sydenhamus in sched. monitor. de novæ febris ingressu, Opp. p. m. 643. sq.* deinde alii clarissimi Angli medici, *Manningham, Langrish*, & qui maximam operam in ejus observatione posuit, *Huxhamus Opp. T. I. p. 163. T. II. c. VII. p. 78. edit. Reichel.* At conjectura *Huxhami*, quod morbus cardiacus *Celsi L. III. c. 19. febris nervosæ* sit species, nullo firmo talo mihi stare videtur, quum febrilis morbus plane non fuerit, licet acutus ipsi appelletur; cujus vocis significatio olim longe latius sumi, quam hodie, consuevit. Neque inter præfatos medicos unanimis consensus de hoc morbo fuit,

sicut ex *Coel. Aurel. L. II. de morb. acut. c. 30 31. & Alexandro Tralliano L. VII. c. 9.* manifestum fit. Nec iustam rationem III. *Boissier de Sauvages* habuit, cur Typhon *Hippocratis L. I. § 2 de internis affection. Sect. V. p. m. 579.* pro febre nervosa recentiorum vindicare voluerit. Quodsi enim a præmagna imbecillitate recesseris, quam *Hippocrates* abscribit suis Typhis, nihil commune illæ habent cum nostra febre, seseque inprimis ingenti ardore & breviori duratione ab hac distinguunt. Ceterum in egregio opere *Io. Bapt. Morgagni de sed. & caus. morbor. per anatomen detectis* graphicam hujus nostræ febris descriptionem legas, prouti ea a. 1711. inter suos grassata est. *Epist. VII. art. 16.*

PHRENITIS.

§. 57.

Phrenitidem in universum appellamus eam febrera acutam malignam, in qua constans infania animadvertitur (1).

Primum lenis febris detinet, & anxietas circa præcordia; cum autem secundum, tertium, quartum aut quintum diem attigerit, tum febris vehementior redditur, & anxietas increfcit, & mens offenditur. Potissimum vero vigiliæ continuæ, somnique turbulenti futuram phrenitidem præcedunt; jamque mox ægri somniorum imaginationibus detenti, consurgunt, & vel in lecto immoti sedent, remotis stragulis, aut exiliunt, & tam immaniter sæviunt, ut coerceri nequeant, aut saltem cum risu infaniunt. Iidem ad questiones inepte respondent, & ferociiores ac iracundiores apparent; itemque omnium, quæ dicunt, faciuntque, protinus obliviscuntur. Facies ipsorum rubra est; pulsus parvus, languidus, & velox; lingua aspera, ac siccissima, nec tamen siti vecantur; respirationem magnam simulque vel tardam vel celerem edunt; capite frequenter indo-

lescunt; oculis fixis, mobilibusve, & rubris, & fulgentibus circumspiciunt, qui simul levis oppleti, interim aridi, interim lacrymantes. Quodsi affectus increverit, incipiunt & floccos carpere, & festucas legere, linguamque multo magis scabram habent, febresque sicciore. Cruor etiam multis e naribus stillat. Interdum & tremuli sunt, & ægre sentiunt. Alii vigilant simul, & in altum soporem deferuntur, rursusque paulatim delirant, & somno alto soporosoque pressi cum tumultu excitantur, & ad quæstiones familiarium inordinata verba respondent; qui sopor vigil, Græcis ἀγρυπνονκάμα vocatur, & Phrenitis spuria: antiquiores Galeno medici Catochon vocaverunt (2). Alii in somniculosum coma incidunt, ita, ut oculos tollere non possint, sed lethargicorum more semper eodem in loco permaneant; τυφμανία Græcis tunc dicitur. Ubi morbus in vetustatem inciderit, & vires sint debilitatæ, exigua ipsius indicia apparent. Nunc enim non amplius turbulenti sunt ac furibundi, sed immoti, ac supini jacent, nec ullum membrum præter manus movent, quas inordinate jactitant. Superveniens stertor cum sudore finem vitæ facit. Quidam etiam ante mortem convelluntur.

Judicatur morbus, qui plerumque letalis est, ut brevissime septimo, ut longissime vero vigesimo primo die. Ipseque in pulmonis inflammationem sæpe transit; vicissimque etiam ex hac nascitur. Si prius est, pauci pariter evadunt (3); sin alterum, nulli (4), nisi alvus cruorem multum cum grave olentibus dimiserit (5). In lethargum etiam transitus fit, & letalem quidem, nisi sanguis adhuc e naribus fluxerit. Sanguinis copiosum ex naribus, aut uteri anive venis profluvium, cum multis sudoribus, & dejectionibus biliosis, & urina cocta transitum morbi in salutem promittunt.

Contra vero dejectiones albicantes, efflorescentia spu-

mosa in biliosis & sinceris dejectionibus, urinæ albæ & tenues, tremores, distentio nervorum, singultus, syncope, continuæ tum vigiliæ tum insipientiæ summe exitiale ac letiferum id malum denunciant. Quod interdum etiam in hæcticam, & in insaniam longam transit.

- (1) Hoc loco notandum velim, in Hippocraticis monumentis omnes phreniticos appellari, quibus mens in febre non constat, etiam si perpetua Cataphora laborent, h. e. ita desipiant, ut eos desipere haud intelligas.
- (2) Vid. *Alexandr. Trall.* L. I. c. XIII. *Paul. Æginet.* L. III c. VI.
- (3) Ex *Hippocratis* effato verissimo, *L. de affectionib.* p. m. 530.
- (4) Vid. qui hoc mecum observarunt III. *Morgagnium* l. c. *epist. VII. ant.* 12. & *Io. Theod. Elleri* *L. de cognosc. & curand. morbis, præsertim acutis.* p. 161. 165. 166.
- (5) Vid. *A. N. C.* vol. VIII. obs. 63.

§. 58.

Hæc igitur signa sunt, quibus cognoscuntur phrenitici; quos vero, cave, ne cum delirantibus confundas, cum res sit longe diversa. Delirium enim, quod *παραφροσύνη* Græcis dicitur, in statu ac vigore qualiscumque febris vehementis tantum incidit, & plerumque breve esse consuevit, ac in declinatione rursus cessat. Phrenitis autem perdurat, & continua dementia est.

§. 59.

Distinguenda vero est Phrenitis in *primariam*, atque *symptomaticam*. Quarum illa per se fit & proprium morbum constituit; hæc vero ex alia acuta febre, inflammatoria aut putrida, v. c. a peripneumonia, angina, variolis, febre petechiali, & catarrhali maligna

gignitur : quæ etiam non solum magis funesta est priori ; sed longe frequentius quoque occurrit.

§. 60.

Vetus opinio est , Phrenitidem fieri a cerebri aut ejus membranæ inflammatione ; quam multi adhuc tamquam veram recipiunt , alii vero pro falsa & ficta habent. Et quamquam quidem ambo sententiæ suum robur ex scrutiniis cadaverum repetunt , & partim ad inflammationes , suppurationes , & putredines luculentas in encephalo repertas provocant (1), partim vero nihil quidquam horum deprehensum esse affirmant (2) ; clare tamen inde efficitur , cum etiam in posteriore casu non ab omni labe cerebrum prorsus immune fuerit , sed aut vasa meningum turgida , & feri aut gelatinæ copia intra has ac in ipsis ventriculis conspicienda , cum polyposis cruoris in sinubus concretionibus , se præbuerint (3), in cerebro , ejusque aliquo vitio causam Phrenitidis quærendam esse , maximeque a congestione feri tenuioris vel inspissati effici.

Et certe humorum raptum ad cerebrum permulta phænomena in Phrenitide , ut facies rubra , oculi fulgentes & rubri , cephalalgia , cruoris e naribus stillatio , manifestant.

Eo minus vero inflammationem in cerebro aut meningibus accusare pro causa mali constante & veriore licitum est , quo infrequentius non solum hoc vitium est , sed quo magis etiam per dissectiones cadaverum perspectum fuit , quod cum fuerint meninges vere inflammatae , vel etiam cerebrum ipsum tumore phlegmonode obsestum , nequaquam tamen ægri deliraverint (4). Nec sane , si inflammatio encephali phrenitidem h. e. deliria efficeret , maniacus ullus , cujus cerebrum ab inflammatione certissime immune , existeret.

- (1) *Theoph. Boneti sepulchretum L. I. Sect. VII. obs. 3. 4. 5. 7. 9. 18. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 29. 30. 31. 32. 36.* quibus adde *Lanzonium in Eph. Nat. Cur. dec. 3. an. 9. obs. 113. Mæglingium, ib. Cent. VI. obs. 22. Cel. Tissotum in Avis au peuple sur sa santé, §. 154. & Ellerum l. c. p. 161.*
- (2) Vid. *Bonetum l. c. obs. 1. 13. 16. & Morgagnium l. c. epist. VII. art. 2. 6. 9. 11. 13. 15.*
- (3) Vid. iterum *Bonetum l. c. obs. 6. 14. 16. 19. 20. 27. 28. 29. 34. & Morgagnium artic. cit.*
- (4) Vid. *Bonetum l. c. obs. 1. & L. IV. sect. III. obs. 10. §. 7.*

§. 61.

Vetus etiam opinio est, quam hic sicco prorsus pede transire non licet, phreniticos ob septi transversæ inflammationem fieri, quam insaniam *Paraphrenitidis* nomine recentiores insigniverunt. Hoc equidem cum *Tralliano* verum esse haud negaverim, cum ex diaphragmatis inflammatione & supuratione per anatomen demum detectis deliria producta noverim (1); verum cum & constet per eadem scrutina, quod diaphragma citra delirium inflammatum fuerit (2), atque præterea satis superque evictum sit, quod ex pleuræ, pulmonum, ventriculi, aliorumque viscerum inflammationibus nonnunquam deliria graviora excitentur; facile persuadeor, ut credam, diaphragmatis inflammationem hac in re sibi nihil vindicare, quod aliorum viscerum inflammationibus non competat, neque in se inflammationem ejus phrenitidem efficere, sed peculiarem, nec vero necessariam humoris morboſi ad encephalum metastasin.

- (1) Vid. *Boneti l. c. obs. 1. 15. 37. Morgagnius in epist. cit. art. 13. Ant. de Haen rat. medend. T. I. p. 114.*
- (2) Testem allego hic iterum III. *Morgagnium l. c. epist. 21. art. 35. & Cl. Wendt Obs. de pleurit. & peripneum. sect. cadav. 1. 2. §. Gotting. 1762.*

Non alia quidem remedia Phrenitis desiderat, quam quæ in curanda febre maligna præcepta sunt. Præter desipientiam enim continuam, cetera symptomata cum maligna communia habet, quemadmodum etiam metastases.

At quoniam simul in hoc morbo humores tam sanguinei, quam ferofi, violentius versus encephalum deferuntur, atque illinc facultates mentis alterando insaniam non minus, ac vigilias aut sopores periculose inferunt: hinc præter communia febris malignæ auxilia, etiam propria quædam, quæ exitialem illam congestionem quovis modo minuant, necessaria sunt, cerebro sive primario, sive per consortium partium affecto.

In omnibus igitur phreniticis sanguinis missio in cubito, aut quod præstat, & quod sæpe facilius ferunt, in fronte adhibenda est. Non nimis multum vero trahendum est, saltem non ad syncopen usque, quoniam in hanc per se facile Phrenitis non sine malo omine transmutatur. Verum tamen audacius sanguis fluere sinendus est, si ex nobiliorum viscerum inflammatione morbus oriatur. Interdum & repetere hanc vacuationem necesse est.

Præter hanc vero omnino convenit, & hirudines aliquot temporibus utrinque admoveere, & occipitio, ac vertici, imo etiam spinæ dorsi cucurbitulas, incisa cute adfigere, aut sanguinem e naribus intrusa penna multum fissa & in stellæ formam redacta, celeriterque illinc circumducta evocare.

Adhæc caput ad cutem tonsum fotu frigido frequenter madefaciendum est; qualis ex aqua, in qua verbenæ decocta, & pauxillum nitri ac salis ammoniaci solutum,

conficitur; itemque ex aceto vini & oleo rosaceo. Et glaciei quoque frustum linteo tenui involutum, capiti quoque raso impositum, egregium usum pollicetur. A calidis fotibus contra abstineri suadeo, quoniam caput in phreniticis calorem ægre tolerat.

Nec vesicatoria, sive capiti raso, sive furis applicanda, omitti debent: neque etiam clysteres, quos ex mulsa, oleo & nitro parabis, utpote quæ, demta materia & superioribus partibus levatis, morbum valde molliunt.

Denique aqua non nimis frigida paulatim, sed crebro phreniticis potui exhibenda est.

Ubi vero nihil his medicamentis efficitur, ad narcoticum medicamentum intrepide accedendum, & Philonium Persicum ad drachmam in aqua quadam destillata solutum mane & vesperi propinandum est.

§. 63.

Atque per hæc si mentem componi & somnum accessi videas, non amplius de salute ægri valde desperabis; nam per somnum plerique sanescunt.

Ipsos autem ægros in luce aut tenebris, prout has vel illam minus horrent, habere oportet; simulque in quiete, quod ejus fieri liceat, fervare; & adversus ipsorum animos pro cujusque natura se gerere (1).

Ubi vero in syncopen delabantur, aut nimis imbecilli fiant, dumne vehemens inflammatio aut magnus admodum calor præcordia infestet, vinum acidum tenue audacter potui dari potest, etiam in infania cum iracundia. Vinum enim emollescit animum, & iracundiam temperat.

(1) Hoc quomodo fieri possit ac debeat, *A. Cornel. Celsus* sapienter edocuit. *L. III. c. XVIII.*

L E T H A R G U S.

§. 64.

Contrarius phrenitico morbo, at æque acutus is est; quem nunc describam, in quo & marcor & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas est, *λήθαργον* Græci appellarunt.

Constituit ille non solum propriam febrem malignam, modo lentam, modo magis acutam (1); sed etiam aliis febribus acutis ac intermittentibus, maxime phrenitidi, feбри continenti, semitertianæ, quotidianæ, quartanæ, hisque tribus posterioribus per circuitus tamquam symptomata supervenit. Præterea vero cum inflammatoriis thoracis morbis persæpe conjungitur.

(1) Intra biduum lethargus hominem confecit apud *Morgagnum Epist. VI. art. 2.* & intra quatrimum apud *Petr. Forestum Obs. L. X. ii.* At errant medici tam antiqui, quam recentiores, si lentæ feбри continuæ eum semper adscribant.

§. 65.

Ejus autem observatio hæc est: Æger oculis perpetuo clausis immotus jacet, & sopore alto, quem & *καταφοράν* & *μάρον* Græci vocant, premitur, a quo ægre excitari potest, & quocumque modo interpellatus vix respondet, interdumque nec acriter vellicatus ullum ostendit sensum. Excitatus vero aliena loquitur & obliviosus est. Venter ei vel durus est, vel liquidiora, maleque olentia dimittit. Facies male colorata: urina lumentorum lotio similis. In augmento tremor, summi periculi nuncius, accedit. Respirationis &

& pulsum ratio admodum diversa est (1), ita, ut cum in his nihil perpetuum sit, heic loci memorari non mereantur.

(1) Inter antiquos *Ætius* optime lethargum descripsit *Tetrabibl. II. Serm. II. c. III.*

§. 66.

Is morbus sive exquisitus, sive symptomaticus, pleurosq; jugulat, etiamsi celeriter ac in tempore succuratur.

Idiopathicus pure ex auribus vel naribus profluente (1), aut abscessu pone aures exorto, interdum solvitur.

Imperfecte judicatus aliquando oblivionem ac stuporem relinquit (2).

Si pulmonis inflammationi adjunctus fuerit, plerique purulenti fiunt.

Arthriticus humor interdum periodicum lethargum generat (3).

(1) Vid. *Morgagni Epist. 6. art. 5.*

(2) Exemplum est apud *Thom. Willisium L. de anima brutorum. P. II. c. 4.*

(3) Memorabilis hujus rei casus a *Car. Pisone L. de morbis ex serosa colluvie. Sect. II. P. II. c. IV. p. 88. seq.* edit. Boerh. consignatus est, licet alieno nomine, quod tamen recte immutavit *Cl. Boissier de S. in Nosolog. meth. T. II. Class. VI. p. 431.*

§. 67.

Omnis vero lethargi causa, perinde ac phrenitidis, in encephalo quaerenda est: quod aqua sive pauca sive multa oppletum permulti dissectiones nunquam fere non reppererunt (1). Qua ratione antiquorum sententia sive

potius conjectura, quod hominem tum occupet lethargus, quum cerebrum frigidis humoribus repletum sit, si id latius aliquanto accipias, egregie confirmatur. Aliquando tamen & pus inesse & saniem putridam, scrutinia anatomica docuerunt (2).

(1) Præter observationes a *Boneto* collectas in *Sepulchr. anat. L. I. Sect. III.* & ab egregio *Morgagnio* propositas *L. de sed. & caus. morbor. Epist. VI.* huc facit *Cheseldemi* testimonium, quod semper in lethargicis cerebrum aqua plenumprehenderit. *Anat. of. human body. L. III. c. XIV.*

(2) Vid. *Bonetus l. c. obs. 31. 33. 34.* & *Petr. Foresti Observat. L. X. obs. II.*

§. 68.

Quod præter causas inquilinas etiam externæ quædam, veluti venena narcotica, vulnera capitis, & intensum gelu, lethargum inferre valeant, id ego quidem, licet observationes in hanc rem prostant (1), non facile crederem, cum lethargus ejusmodi sopor sit, qui non nisi in febre oritur; ut potius is sopor *Carus* mihi appellandus videatur.

(1) Ut compendium in citationibus mihi faciam, provocabo hic ad *Bossier de S. Nosol. method. l. c.* qui tales proposuit, & ipse quoque dubitavit, an lethargi nomen recte his morbis fuerit impositum.

§. 69.

Curatio morbi non aliter institui potest, quam ut & feбри, & sopori succurratur. Illius remedia jam alibi præcepta sunt; hinc ea hoc loco non repetam. Hic vero optima quævis revellentia desiderat, quæ quum ipsam febrem levent, eo magis necessaria sunt.

Inprimis vero vesicatoria toti capiti raso, & cervici

applicata, & rubores in cruribus ac femoribus simul excitati, *Φοινυμὸς* Græci vocant, subinde profunt. Intus vero nihil utilius, quam Castoreum ad scrupulum unum cum Scammonei dimidia parte aliquoties propinatum, &, si febris accessiones facit, ante illas.

Ubi vero per hæc ex profundo somno ægri non revo-centur, candente ferro in diversis calvariæ plagis crustæ excitari debent. Sed ut hoc moderate & suspenſa manu fiat, tenendum est.

Neque Sternutamenta prorsus omittenda, quæ congestionem feri versus caput impediunt, idemque ad commodiorem locum, uti ipsum interdum pus, alliciunt.

Si vires permittunt, & febris ratio postulat, etiam hic vena utiliter inciditur.

FEBRIS ARDENS.

§. 70.

Febris continua remittens ardentissima, quæ Græcis *καῦσος* & *πυρετὸς καυσώδης*, & *Hippocrati* sæpe *πῦς* dicitur (1), his sese notis prodit.

In summa lassitudine, & præmagna anxietate ac inquietudine, interna immodice fervent, externa minus. Sitis vehemens excruciat. Lingua sicca, aspera, flava ac nigricans est. Ex spiritu nimis calido fauces simul arescunt: qui ipse difficulter & cum celeritate trahitur. Color aliquantulum biliosus fit, & sputa biliosa. Tota cutis arida & sicca est. Ventres dolent & præcordia æstuant. Alvus aliis adstricta, aliis soluta est tumque dejectiones vel biliosæ & aliquantulum rubentes, vel pallidæ descendunt. Interdum etiam vomitus fit. Lotium biliosissimum est. Febris ipsa alternis diebus exas-

peratur. Vigilia pertinax, interdumque & delirium, & profundior somnus accedit.

(1) Equidem quod Causus non sit proprium febris genus, sed ab aliis saltem gradu differat, a multis Medicis recentioribus asseritur. (vid. *Guern. Rolfinckii Consil. L. IV. 7. p. 455.*) Neque ego multum repugnarem, sed ad Synochum putridam quam lubentissime Causum rejicerem, nisi hoc unum obstaret, quod tertio quoque die exacerbationes habeat, quas nullas habet Synochus, & quod propria & perpetua quædam symptomata, calorem ardentissimum, sitim inexplebilem, dejectiones biliosas, & linguam scabram ac nigricantem, si exquisita fuerit generet. (*Galen. de Crisib. L. II. c. 6. Alex. Trall. L. XII. c. III.*). Interim apud *Hippocratem* in libris Epidemicorum historiæ Causi passim occurrunt, quæ hæcce notas minime impressas habent, & ex quorum inscriptione apparet, quod *Coi* tempore vox καύσος tam stricte nondum sumpta, ac a Medicis ipso junioribus, fuerit. Et ex aliis ejus scriptis quoque apparet, quod ille febribus fere omnibus continuis, inflammatoriis, item Synochis tam simplicibus, quam putridis, ardentium cognomen imponat. Quanta vero differentia sit inter has febres, attenta ipsarum observatio & diversa curandi ratioe luculenter docet.

§. 71.

Sub tempestate calida & sicca diuturna febris ardens generatur, maximeque in calidioribus grassatur locis. In nostro temperato climate oppido raro occurrit, imprimis exquisita (1). Ad castrenses autem morbos maxime pertinet.

Evidentiores ejus causæ sunt vini & liquorum ardentium abusus, concubitus nimius, excandescencia, sitis diu perpeffa, æstus solis sub itinere imprimis longo, & defatigatio.

(1) Observationes habent *Frid. Hoffmannus Med. rat. syst. T. IV. Sect. II. c. II. obs. 1. 3. 6. 7. III. Gerh. v. Swieten*

Comment. in Boerh. aphorism. T. II. §. 738. p. 446. ed. Amstel.

§. 72.

Hoc morbi genus, quod omnes malignitatis notas ostendit, quoniam cum gravissimis signis fit, inde a quarto die usque ad septimum judicatur, si exquisitum fuerit; sin mitius, & spurium, decimum quartum attingere potest.

Idem non raro in pulmonis inflammationem transit, tumque pauci evadunt. Alias in tertianam quoque mutatur; quod plerumque in prima periodo fit.

§. 73.

Largum sanguinis e naribus profluvium, alvus biliosa haud tamen affatim prorumpens, vomitus, sudor ex omni corpore, abscessus circa aurem aut ad sedem, cœcitas, coxendicum dolor, testium, mammarumve tumor, urinæ crassæ & levibus sedimentis, hanc febrem solvunt; interdumque etiam subitus horror, si sudorem evocat.

Sin autem citra hæc solvatur, revertetur morbus, & coxæ vel crurum dolor continget, ægerque crassa exspuet.

Febris autem ardens, quæ recurrere solet, quatuor diebus exsudando decernit; sin minus, die septimo aut undecimo,

§. 74.

Quamquam ardentes febres ad malignarum classem referendæ sunt, diversam tamen curandi rationem desiderant. Neque enim purgantia, neque emetica, neque

vesicatoria, neque antiseptica facile illæ ferunt; sed in humectantibus saltem, ac refrigerantibus, tum ingestis, tum applicatis, præsidium est.

§. 74.

Igitur aqua frigida, quam præ ceteris potus generibus ipsi ægri tam anxie desiderant, copiose & ad satietatem præstanda est. Hæc enim optime febrem extinguit, hæc naturam firmat, & humores corruptos per alvum ac sudorem quam felicissime expellit. Ubi vero inflammationis præsentis in pectore aut alvo signa adsunt, aquam frigidam bibere non debent.

Præter hanc autem & posca, & oxymel, & emulsionnes ex seminibus frigidis, admixto nitro, paratæ, & julapia ex aqua, succo citri ac julepo rosarum, & decoctum hordei cum succis acidis vel syrupsis similibus mariratum, & alia potus demulcentis ac suaviter refrigerantis genera, quæ supra præcepi (§. 43.) suum usum habent. Nam & his ægris grata placet potuum varietas.

Ad hæc clysteres tepidos, blandos, diluentes, refrigerantes, ac antiphlogisticos, ter quaterve in die in alvum, quam diu hæc adstricta est, infundere oportet, & tam diu in ipsorum usu persistere, ac ingens ardor & siccitas præsto est, nec biliosi humores sponte ex alvo per crisin deferantur. Sola vero aqua cum oxymelle & nitro, aut lactis serum cum melle & nitro hic sufficit.

§. 76.

Atque hisce remediis humectantibus & refrigerantibus optime ægris torridis intus prospicitur. Neque vero satis semper illi inde refocillantur, nisi extus similia applicaveris, cum & externas partes febris extorreat. Igitur os crebro egelida aqua colluendum, & manus ac

pedes lavandi, & super stomachum folia vitis in eadem tincta, aut saltem linteamina humida imponenda sunt. Etiam aquæ calidæ vapor frequenter in nares trahi potest.

Ceterum ipse æger levissimo tantum tegmine velandus est, & conclavi patente tenendus, quo multum & purum ærem trahere possit.

§. 77.

Hæc igitur est simplicissima juxta atque efficacissima febrium ardentium sive exquisitarum, sive spuriarum curandi ratio; in qua, quæ potuum & humectantium tam internorum, quam externorum titulo offeruntur, quorumvis remediorum vices sustinent.

Sanguinis missio, licet ingens ardor postulare eam videatur, plerumque haud conducit, nec nisi si plenitudo se manifestat, instituenda est, aut si peripneumonia vel phrenitis metuenda, vel jam præsto est, aut denique urgentia symptomata; velut ingens capitis æstus, dolor pleuræ vel intestinorum, angina suffocans, nullo alio remedio facile superanda, illam postulant.

§. 78.

Sanguinis e naribus profluvium decretorium interdum tam immodicum est in hac febre, ut ni aptis remediis succuratur, convulsionum & syncopes metus fiat. Non prius tamen ad hæc procedendum, quam si venæ concidant, & facies palleat; & pulsus vacillare incipiat, ex quo terrifica illa symptomata demum facile generantur.

Cucurbitulæ aliquot cœcæ hypochondriis applicatæ, linteamina in aqua frigida vel aceto tincta & fronti im-

posita, inque summo periculo, si his nihil proficitur, turunda vitriolo albo aqua soluto madida ac in nares intrusa eam compescunt. Sanguinis e vena extractio; alias tam proficua in hæmorrhagiis, quæ sanis accidunt, hic anceps remedium est, & tutius omittitur.

FEBRIS BILIOSA.

§. 79.

Proximum est, ut de biliosa febre dicam, quæ quippe quam proxime ab ardente febre abest, imo, ut verius dicam, ipsius species habenda est, quum tertio quovis die, ut hæc, exacerbatur, nisi quotidianas forte accessiones faciat (1). Inter nostrates ea magis familiaris est, & persæpe epidemice grassatur.

(1) Antiquorum febres affodes, & leipyriæ, & quædam hæmitritæ ad nostras biliosas pertinent.

§. 80.

Invadit etiam cum intenso æstu, siti, languore indies crescente, anxietate & inquietudine: quibus vomitiones vel conatus saltem perpetui ad vomendum, certe dejectiones crebræ biliosæ tenesmodes, anum erodentes, cum extremorum frigore, ardore internorum & anxietate cardialgica accedunt.

§. 81.

Hæc febris, si bilis affatim supra infraque erumpit, & syncope, & singultus, & icteritius faciei color supervenit, plerumque in pernitiem tendit & ante septimum diem jugulat. Quæ vero quotidie aut alternis diebus cum vomitibus exasperatur, ea non adeo acuta est, sed longius extrahitur, & in lentam febrem facile de-

generat, ac diuturna stomachi vitia, inflationes ructus, cardialgias infert.

§. 82.

In curatione medicum magis oportet ad vomitus & diarrhoeam compescendam, quam ad febrilem motum coercendum, respicere. Id vero simplicissima ratione præstabit; certe non terreis, non emulsionibus, neque diascordio, neque linimentis spirituosus; hæc enim cuncta nihil proficiunt, sed symptomata potius exasperant; sed corrigentibus & diluentibus, quæ humores acres biliosos in primis viis stabulantes sensim obtundendo & cicurando dejectiones moderantur. Idque potus frigida copiosus, & mixtura ex succi citri unciiis duabus, salis absinthii drachma, & aquæ ceraforum nigrorum unciiis octo parata, perque bihorium ad quartam partem sumta, optime præstant.

Remedia calida, adstringentia & anodyna hic valde inimica sunt. Priora febrem biliosam in inflammatoriam mutant; reliqua in lentam.

Quando cutis sub declinatione madescere incipit, mador potu tepido conservandus est.

Ubi primis diebus natura vomitum non facit, sed conatus saltem assiduos ad ipsum excitat, eo ducenda est clementiori emetico, quo vergit. Alias neque hæc excretio, neque illa quæ per alvum fit, stimulo unquam eget, nisi si excretiones per intervalla (§. 81.) accedant, ubi præmittere ac interponere utriusque generis evacuantia consultum est.

Nisi aliæ circumstantiæ sanguinis missionem indicent, ob febrem ipsam ea non est necessaria.

Declinante jam morbo vinum dulce, dilutum, pau-

cum ægris recte datur. Quod ex vini Alicantini vel Syracufani, vel Malaccani & aquæ puræ singulorum uncia, adjecto dimidio syrupi acetositate citri confectum, pro una dosi bis terve de die exhibendum.

Etiam hoc, superato morbo, hominem valde adhuc languidum optime reficit.

§. 83.

Atque hæc est exquisita, vera, & proprie dicta biliosa febris, de qua hæctenus differvi. Cui vero valde dissimilis alia hujus nominis, quam nonnulli docti viri sic appellant, si a corrupta bile ortum ducit, licet nullis excretionibus biliosis, nisi forte in diebus decretoriis aut per initia, ex alvo conspicua sit. Ejusmodi vero febres aperte vel ad intermittentes quotidianas anomalias, vel ad Synochum putridam pertinent, nec ut nostræ biliosæ, sed ut malignæ putridæ curari debent; adeoque nomine biliosarum latiore ac improprio sensu, ceterum confusiones multas pariente, insigniuntur; quem si tenaciter retinere velis, omnes intermittentes pene, utpote ex bilis vitio pariter ortas & excretionibus quoque biliosis non raro stipatas, sic appellare debebis.

H E M I T R I T Æ U S.

§. 84.

Magna dignum observatione id genus febris continuæ juxta atque compositæ est, quod Latini recentiores Semitertianam, Græci *ἡμιτεταῖον* appellant

In ea, ut in continuis, æstus ab initio usque ad finem perdurans quotidie remittit, neque vero ex toto in remissione desistit, sed tantum levior est; at tertio quoque die horror, vel rigor adeo, semel (1) vel bis (2) in-

cidit, interposito vero die leve saltem frigus. Imparibus diebus asperiora sunt omnia symptomata, paribus vero mitiora. Singulis sudorem declinans febris movet; neque posthæc tamen integra esse corpora finit.

(1) Hic est Hemitritæus *Celsi* L. III. cap. III. & VIII. & *Hippocratis Epidem. I.* p. 954. quem vero rectius tertianam continuam aut saltem tertianam productam appellabis. Ejus observatio occurrit apud *Riverium, Observ. communic. 23.* p. m. 696.

(2) Exquisita hæc est semitertiana *Galenii L. II. de Crisib. c. 9.* & *L. II. de Febr. c. 4.* cujus exempla apud *Spigelium L. de Semitertiana II. cap. 4.* p. 45. *Forestum Observ. V. 13.* 18. *Riverium Cent. I. obs. 54.* & *Hoffmannum Med. system. T. IV. Sect. I. c. 5. obs. 1.* reperies. Ab horrore *Hippocrates* hemitritæum *L. I. Epidem. p. c.* & alibi horridam febrem, (φεινὴν πυρετόν) appellavit.

§. 85.

Ad hunc decursum sedulo attendendum est, si Semitertianam recte velis cognoscere. Scire autem licet, præter horrorem, frigus, ardorem, sitim, ac sudorem, alia plura symptomata ingruere, quæ febrem non minus gravem & molestant, quam periculofam reddant.

Nam sub horrore in imparibus diebus sæpe bilis vomitus vel dejectio movetur. Magna virium prostratio est. Ægri quidam soporosi fiunt; aliis mens alienatur; aliis animus deficit. Abdominis dolor ac intumescencia haud raro jungitur. Purpura etiam, & petechiæ se interdum immiscent. Sputa pauca, cruda, tussi extunduntur. In progressu febris icterus sæpe oritur, & morbum solvit (1). Frequentius in hac febre hominem prius tertiana intermittens, quam quotidiana adoritur, quæ post primum, secundum, aut tertium paroxysmum paullatim illam subsequitur. Aliquando vero vicissim

prius oritur quotidiana, deinde post tres, quatuor, pluresve dies tertiana supervenit.

(1) Exemplum est apud *Hoffmannum l. c. obs. 4.*

§. 86.

Raro ejusmodi febris crisi perfecta solvitur intra septem, undecim, quatuordecim aut viginti dies. Modi vero, quibus perfecte solet judicari, sunt fluxus alvi biliosus, pituitosus, aut cruentus plane. Discutitur etiam morbus & abbreviatur a doloribus colicis, si sint cum signis coctionis; aut subsequente postea diarrhoea saniosa (1), aut cruore nigro copioso secedente (2).

(1) Vid. *Spigelius L. II. c. 14. p. 67.*

(2) Vid. *Hoffmannus l. c. obs. 3.*

§. 87.

Ubi vero nihil horum evenit, sed potius ardor circa præcordia, jactatio, ventriculi dolor, inquietudo, singultus, manum tremor, & convulsiones animadvertuntur, aut putridissima ex alvo frequenter effluunt, mortis periculum imminet; quæ sub accessione gravioris paroxysmi imparibus diebus contingit.

§. 88.

Quodsi vero morbus imperfecte judicatur, hoc est, sine valida evacuatione per sudores & urinas copiosissimas, aut abscessum, aut notabile sanguinis profluvium; tunc vel per recidivas vel alios morbos solvitur, longo temperis tractu, sic, ut, computatis recidivis & februm commutationibus, primus terminus solutionis raro sit dies quadragesimus, frequentius sexagesimus, frequentissime octogesimus, raro centesimus, & centesimus vigesimus, ac ultra.

In simplices febres, tertianam & quotidianam, ex quibus composita est, continuas vel intermittentes, mutatur plerumque intra viginti circiter dies; deinde paucorum dierum intervallo ea febris, quæ desit, siue quotidiana fuerit, siue tertiana, redit per aliquot dies, iterum ægrum aliquandiu deserit, factis sic tribus aut quatuor recidivarum circuitibus, nec desinente alterutra febre (1).

Solet etiam Semitertiana in alias intermittentium species, tertianam simplicem & duplicem, itemque quartanam commutari; & hæc suas etiam plerumque recidivas faciunt. Alias in lentam febrem, aut hydropem abit, & in plures alios morbos. Etenim nulla febris plurium recidivarum, plurium ac tam diversorum morborum ferax est, quam Semitertiana.

In recidivis subinde etiam abscessus circa articulos, & ad parotides generantur.

(1) Ejusmodi scenas & in se ipso & in aliis *Spigelius* expertus describit l. c. p. 65.

§. 89.

Febris hæc in Gallia, Hungaria, Italia, Moravia, Stiria endemia est (1), ut Africam & Æthiopiam haud memorem, & frequenter ibidem grassatur autumno, vere, & æstate, pluviosis & austrinis, intervenientibus frigidis ventis, aut post tempestates frequentes vel grandines, plurimum refrigerato aëre. Constitutio etiam pestilens frequentiam ejus prænunciare solet. Nam quo tempore pestis regnat, hæc febris in omni terrarum regione, in qua pestis est, frequentissima esse cernitur. Pueri rarius ea infestantur, viri & juvenes frequentius, quam mulieres.

Frequenter etiam ex tertiana intermittente (2), in-

primis producta, & ex lenta oritur (3), interdum etiam ex continua (4).

Præ ceteris autem Hemitritæus lethalis est, cui morbi acuti, apoplexia, convulsio, tetanus, lethargus, strangulationes faucium, angina, superveniunt, quorum magna pars per se periculosa est, quidam etiam maxime lethales.

Diuturni sunt quoque morbi, qui si Semitertianæ superveniant, aut illis hæc adjungatur, funesti sunt, ut hydrops, cachexia, aut tabes.

Dysenteria cum hac febre incipiens, periculosa quidem est, sed tamen non valde lethalis. Dysenteria autem, quæ critice supervenit, etiam si imperfecta sit, tamen laudabilis est.

Si initio variolarum superveniat Semitertiana, aut eæ in hanc incidant, spes in angusto est.

(1) Etiam in septentrionalibus regionibus populariter grafari, apparet ex III. *Linnaei & Andr. Boström diff. de Febre Upsaliensi*, ib. 1757. nam hæc febris noster Hemitritæus est.

(2) Vid. *Forest. Obs. V. 13.*

(3) *Ib. Obs. 14.*

(4) *River. Cent. IV. 23.*

§. 90.

Qualiscunque hemitritæus fuerit, malignitatis notas manifestas ubique ostendi, fomitemque suum ex ingenti colluvie pituitosa ac biliosa trahit, quemadmodum non solum symptomata recensita, sed etiam cadaverum extispicia demonstrant, ubi inflammata & sphacelata loca in jecinori, pulmone, liene, renibus, mesenterio, intestinis, reperta sunt. Quapropter ad evacuandas eas

opportuno tempore opera medici dirigenda est, & præter enemata, modo laxantibus, modo emeticis, nisi dolores colici vexent, præsertimque illis statim ab initio & post hæc frequenter utendum. Nec venæsectio omittenda est, si vires, ætas, regio, & alia consentiant. Cetera medicamenta deterfiva, humectantia ac refrigerantia esse debent.

In recidivis & in commutationibus morbi hæc eadem felici pariter cum successu dantur, juncto vel per intervalla dato Peruviano cortice, aliisque balsamicis ac roborantibus medicamentis, respectu tamen inprimis habito ad ipsius morbi naturam, in quam Semitertiana abiit

E L O D E S.

§. 91.

Elodes veterum, quem recentiores *Sudorem Anglicanum*, *Hidropyreton*, *Ephemeram malignam*, *Ephemeram sudatoriam*, & *febrem sudatoriam*, appellant, cujus tamen plura genera existunt (1), ex tribu est summe malignarum febrium, & ad naturam pestis quam proxime accedit.

Etenim primo statim die ægri immoderato atque continuo sudore diffuunt, cum insigni virum lapsu, palpitatione cordis, inquietudine, anxietate, siti, dolore capitis, vertigine, comate, convulsionibus, angina, animique deliquio. Istaque febris tam vehemens & acuta est, ut jam primo die aliquos interficiat (2), alios tertio aut quinto, plerosque vero septimo, sic quidem, ut qui hunc terminum superent, ut plurimum convalescant.

(1) Cujusmodi est veterum *Typhodes*, quæ statim etiam a primo die sudores exhibet, sed pro symptomatrica habetur, ex erysipelatosa hepatis inflammatione orta; (*Galen. L. adversus Lycum.* & febres ab *Hippocrate* notatæ *L. VII.*

Epidem. p. m. 1081. in quibus ægri sudoribus diffinuebant; nec penitus a sudore perfrigescebant, sed rursus incalescebant, quæque longæ erant & difficilem habebant judicationem, neque admodum sitim adferebant, & septimo, nono, undecimo, decimo quarto & decimo septimo die desinebant; & *febris periodica intermittens*, a *Tortio* in semet ipso & in aliis observata, ac *diaphoretica dicta*, *Therapeut. spec. L. IV. c. II. p. m. 264.* seq. & *febris miliaris sudatoria* in *Journ. de Medec.* par *Vandermonde.* M. April. 1760. & *sudor Picardicus*, quæ febris miliaris aut petechialis, multoque mitior quam Elodes nostra, & hæmorrhagiis stipata, quæ etiam in nostra non observantur, ceterum etiam longior, quatuordecim ac viginti dierum. Vid. *Méthode à suivre dans le traitement des différentes maladies épidémiques qui regnent le plus ordinairement dans la généralité de Paris*, par *M. Boyer* ib. 1762.

- (2) Ob hunc typum ad Ephemeræ *Iunckerius* retulit in *Conspect. med. præct. Tab. 57.* quem secutus nunc quoque est *Boissier de S.* in *Nosolog. meth. T. II. Class. II. p. 225.* sed male, quum Ephemeræ typum non semper exacte observet, sed illum etiam transcendat; unde apparet, quod non natura sua Ephemera sit, sed in summa malignitate saltem tam brevem exitum habeat.

§. 92.

Hæc febris præcipue autumnæ sævit, & tantum non semper populariter grassatur. In Anglia seculo decimo quinto quasi endemia fuit, & inde ab anno 1486. usque ad annum 1526. continuavit, magnamque stragem edidit. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Brabantiam, Flandriam, Daniæ, Norvegiæ, Galliam ab a. 1525. usque ad 1530. disseminata, ac in Germania imprimis a. 1528. hæc sudoris contagio incruduit, tantaque truculentia sæviit, ut quam primum urbem aliquam invaderet, singulis diebus 500 aut 600 cives occuparet, ex quibus initio vix centesimus evasit. Subinde adhuc sporadice, sed raro admodum, occurrit,

*Euric. Cordus, Laur. Frisius, Iac. Castrius, Ioach. Rolan-
Rulandus,*

Rulandus, Tertius Damianus, singuli libellos de hac febre seculo 16. divulgant. Aliorum observationes ex manuscriptis exemplaribus collegit & edidit. *Guil. Gratarolus*.

§. 93.

Quæ olim a medicis pro genio seculi adhibita fuerunt adversus hunc dirum morbum remedia, ad vincendum illum mihi non videntur sufficere. Potentiora antiseptica hic frequentanda censeo, corticem Kinkina, infusum florum chamomillæ, acetum vini, ipsum vinum acidulum, & moderatum aluminis usum, quod ad sanguinem putridum ac nimis dissolutum, qualis in hoc morbo est, coagulandum nullum facile supra se habet remedium. An purgantia, an venesectione, an epispastica hic proficiant, neque affirmare in præsentia, neque negare audeo.

Quod aer frigidus, & impatiens caloris & sudoris tolerantia ægros festinanter ad internecionem redigant. superiorum seculorum observationibus compertum est.

P E S T I S.

§. 94.

Horrificam pestem non sine horrore describere aggredior. Ecquis enim non obstupeat morbo supra omnes truculento, qui tam subito universos populos, & totas familias, & sanissimos quosque eodem tempore comprehendit ac trucidat, interque gravissima ac inaudita hætenus symptomata, summo cum periculo, magnaque cum contentione decurrit?

Ubi raptus aliquis morbo est, hæc fere incidunt. Glandulæ sub alis, pone aures, sub maxillis, ipsæ

mammæ, vel thymus, frequentius autem quæ in inguinibus sitæ; aut certe carbunculi diversis fedibus, in dorso potissimum, & brachii, & femoribus; vel pustulæ (1), purpureave exanthemata, modo in una corporis parte, sæpe in toto, subito & cum febre acuta, continua, nunc quotidianæ, nunc tertianæ typum exhibente, erumpunt (2). Lassitudo corporis insignis est, summus mœror animum occupat, ac ferocem turbidumque vultum reddit. Appetentia ciborum omnis dejecta est; in capite acerbus dolor est, sensuumque stupor animadvertitur. Nausea, vomitus frequens, cardialgia, singultus, convulsiones, dejectiones foetidæ & graveolentes, & præmagna sitis ægros vexant. Respiratio difficilis est; spiritus ipse foetet. Indeque aliquando sternutationes, raucitates, tussis, ac hæmoptyses generantur. Ægri fere omnes protinus delirant, & per plateas & agros, nisi coerceas illos, quaquaversum divagantur. Nonnulli sic vagabundi ob sensuum stuporem concidunt, & tamquam semimortui jacent. Alii enormi vomitione fatigati occurrunt, & primo die vel serius intereunt. Multi derepente, maculis purpureis undique foedati, citra febrem moriuntur.

(1) *Hodges de pest. Lond. p. 120.*

(2) Ipsa hæc febris ardens est, & ad lipyrias pertinet. Interim Pestilentiam etiam sine febre quibusdam accidisse ipse *Hippocrates* vidit *Epidem. libr. III.* & *Rivinus* in peste Lipsiensi a. 1680. & *Diemberbroek* in peste Neomagenfi a. 1637. vid. ej *Opp. T. II. c. 12. v. 2.* imo sine ullo alio symptomate, & sine languore, præterquam quod bubones aut anthraces sensim eruperint, *Sydenham* in peste Londinenfi *Opp. Sect. II. c. 2. p. m. 133.* & *Chicoineau* in peste Massiliensi, *Relation de la peste de Marseille, Par. 1720.* Quam pestem benignam vocare licet.

§. 95.

Qui morbum superant, his vel primo jam die, vel

subsequentibus malum ad glandulas decumbit vel ad ceteras partes externas, illinc bubones, hic carbunculos excitans; per quæ abscessuum genera crisis in hoc morbo frequenter absolvitur; cum eo tamen, ut scias, nimia tumorum ejusmodi copia, propter inflammationem, dolorem & ardorem intolerabilem, ex febre symptomatice aliquos adhuc interire.

Aliis, qui pestem effugiunt, morbus in ventrem irruit, & copiosas atque foetidissimas dejectiones movet. Neque vero hi semper in tuto sunt (1).

Nonnullis malum in pubem, vel ad summas manus & pedes decumbit; & complures his membris amissis, nonnulli & amissis oculis, sphacelo prorsus confectis, evadunt (2).

In aliis oblivionem omnium rerum morbus relinquit (3).

(1) *Thucydides de bell. Pelop. L. II. p. m. 196.*

(2) *Id. p. 1.*

(3) *Id. ib.*

§. 96.

Ignorare vero non oportet, symptomata nec in una peste, nec in omnibus ægris eadem spectari, sed multum utique variare (1). Bubones tamen, cum petechiis & carbunculis, non unquam desunt, & luem certissime efficiunt (2).

Illud etiam novisse non inutile est, præfagia salutis in hoc morbo fati incerta esse, quam multi, de quibus plena spes est, quum scilicet septimum aut nonum diem superarunt, aut qui adeo ad tertiam, imo quartam hebdomadam morbum protrahunt, ex lenta febre pestilentiali nihilominus adhuc inopinanter trucidantur.

tur (3). Vicissimque & mortis præfagia ex regresso bubone & ex aliis mortiferis symptomatibus aliquando fallere solent. Nam & bubones isti inter sudores aliquando salubriter revertuntur (4).

(1) Vid. *R. Brookes histori of the most remarkable pestilential distempers*. Lond. 1721. 8.

(2) Solus *Thucydides* est, qui in eleganti descriptione pestis Atticæ bubones non memorat. l. c.

(3) *Diemerbroek de pest. Neomag. c. V. p. 16. Opp.*

(4) *Hodges l. c. p. 160.*

§. 97.

Præterea circa prognosin hæc notanda adhuc veniunt.

Lues primo statim ab ortu effera & exquisita, brevi spatio terminatur.

Quantumcunque spatium ab ejus ortu ad statum, tantum ab ipsa ἀρχὴ ad ejusdem declinationem observatur.

Ægri in initio vel statu morbi comatosi vix evadunt.

Hæmorrhagia omnis periculosa (1), item alvi fluxus in principio (2), aut sudor sine allevatione, quo quidam aliquando ita colliquescent, veluti sudore anglico correptis accidit.

Quo plures bubones erumpunt, modo suppurati, eo fortunatior semper morbi exitus. His carbunculi semper magis exitiales.

Surditas cum sopore parotidis mox emerfuræ index est.

Stigmata pestilentialia profunda malum primo, secundo, vel tertio die præsignificant. Quæ vere &

æstate incipit, pestis hyeme plerumque solet definere; quæ vero autumnō vel hyeme, longius protrahitur. Nulla autem pestis facile ultra triennium sævit: quo tempore sæpissime repullulascit, vel, cum funerum frequentia aliquantulum se remisit, iterum increbescit. Nostras regiones vix quovis sæculo semel invadit. In exordio suo & fine benignior est, sub calido cœlo frequentissime & vehementissime grassatur, semperque ac ubique epidemica, vel potius pandemia est. At quem semel deseruit, illum non iterum invadit.

Pestem interdum, nisi aliunde per contagium translata fuerit, aliæ febres, variolosæ, morbillosæ, miliaris, petechiales, aliæque putridæ & malignæ, plurimis exitiales, ut & pleuritides & anginæ præcedunt, tandemque in illam definunt (3). Atque uti ingruente lue morbi in illam degenerant, ita vergente typo pestilentiali ipsa lues aliorum larvam induit, unde erysipelas, anginæ, cephalalgia, dysenteria, variolæ morbilli, febres lentæ & hæcticæ oriuntur, in quibus tamen illa prædominium exercuit (4).

Omnia præmonstrativa pestis signa, quæ venditantur, cœli frequentes nempe mutationes, multa insectorum copia, multus quadrupedum interitus, insueti ignes per noctem in aëre visi, ortique cometæ, fallacissima sunt. Certius longe morbi putridi diversi grassantes eandem portendunt.

Contagione omnem alium morbum calamitosa lues superat. Ipsiusque miasmatis tanta constantia ac tenuitas est, ut rebus porosis prompte adhæreat, & ad multa milliaria, integra manente vi sua pernitiali, transferri possit. (5). Nullumque miasma est; quod vires corporis tam subito destruit, tantamque putredinem humoribus inducit, quam hoc pestilentiale. Unde cadavera

illico foetent, intumescunt, & celerrime putrescunt; & jam in ipso mortis articulo subviridi colore inficiuntur (6), imo post interitum non raro sudore diffluunt (7).

(1) Vid. *Observ. & réflexions sur la peste de Marseille*, p. 333.

(2) *Gibertus* tamen notavit, talem in Peste Alefienfi fuisse salutarem; in Massiliensi vero non item.

(3) *Thucydides* l. c. *Sydenham* l. c. p. 137. *Diemerbroeck* l. c.

(4) *Hodges* l. c.

(5) Sunt, qui negant pestem contagiosam esse, *Chicoineau*, *Souliez* & *Verney* in *Observations & réflexions touchant la nature de la peste*, Lyon, 1721. 12. *Ge. Pye discourse of the plague*, Lond. 1721. 8. & alii. Egoque ipse concipio bene, contagionis modos a doctis viris multos effectos esse.

(6) *Hodges* p. 41.

(7) *Id.* p. 119.

§. 98.

In fuga, fonticulis, & animo stabili optimum prophylacticum remedium quaeritur. Neque dubium est, quin insitio miasmatis valentissimum remedium prophylacticum sit; cujus certe egregium effectum in lue bonum contagiosa observationes jam docuerunt (1). Neque vomitus alienus est; qui contra in ipso morbo omittendus, ob metum, ne ventriculus inde inflammetur, aut jam leviter inflammatus in pejorem statum deducatur (2). Omninoque etiam, ad animum recreandum, utile est, vino meraciore uti.

Qui vero jam pestilentia occupati sunt, paucis medicamentis, nec nisi acidis & cortice Peruviano, opus habent. Cathartica, emetica, sudorifera minime hiq̃ profunt, saltem ambiguum effectum habent. In san-

guinis autem missione larga & iterata, ante tumorum eruptionem, multum præsidii esse, *Sydenhamo* credam (3). Specificum remedium ad pestem non existat (4).

Bubones ad maturitatem sedulo perducendi & mature aperiendi sunt; & carbunculi excitandi emplastro magnetico, vel ex fermento panis, sinapi, theriaca & galbano aceto soluto; deinceps repurgandi, prout ipsorum natura fert.

Qui inter pestiferos versari vel habitare coguntur, cum tamen securi esse non possint, hos oportet vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem; multoque magis se continere; itemque os crebrius aceto vel simplici vel bezoartico colluere, simulque istud vel per se vel vino mixtum ad unciam quotidie potare; interdum etiam tabacum e fistula haurire aut rhabarbarum masticare. Quidquid vero alias illo tempore, quo dira lues populos devastat, & magistratibus & medicis agendum instituendumque sit, consulto hic prætereo.

(1) Vid. *Aët. Med. Berol. Dec. II. vol. II. obs. 1. p. 26. & Wespremi Tentamen de peste inoculanda. Londin. 1755.*

(2) Vid. *Helmontii tumulus pestis, in Opp. p. 842. 867. Ri. Mead. discourse on the Plague. C. 3. p. 156.*

(3) *L. c. p. 143. seq. cf. Mead. l. c. p. 161 seq.*

(4) Quid baccæ hederæ arboreæ a *Th. Mermanno* laudatæ in *Consult. & respons. med. L. VIII. 6. præstent, ego certe experiri non cupio. Nec quid. vesicatoria, River. obs. comm. 14.*

H Y D R O P H O B I A.

§. 99.

Hydrophobia, a terribili symptomate dicta, ad febres, & ad acutas non minus, quam continuas passiones

referenda est, quamvis non raro febre, ut ipsa pestis, careat.

Morbus quando primum innotuerit, percontatus est *Hier. Mercurialis Variar. lect. L. I. c. II. p. 6. seq.*

§. 100.

Ipsum vero malum in duo genera dirimendum est, quandoquidem vel, ut frequentissime, a morfu animalis vel hominis rabiosi, aut saltem valde irati, vel, ut rarissime, sine contagione a causis inquilinis in acuta ac inflammatoria febre sponte oritur (1).

(1) Præter autores, qui talem spontaneam hydrophobiam notarunt, & a *Swietenio* citati sunt T. III. §. 1130. memorandi sequentes adhuc veniunt, *Eph. Nat. Cur. Cent. III. obs. 50 Sanchez Opp. T. I. p. 375. Commenc. Nor. 1740. hebd. 36. n. 1. an. 1743. hebd. 5. n. 2. Domin. Brogiani Tr. de venen. animant. p. 105. Journal de Médecine par Vandermonde & Roux 1757. Febr. & Jun. 1767. Nou.*

§. 101.

Morsu animalis aut hominis rabidi vel valde irati insertum aliis corporibus venenum vix unquam primo die, sed serius, inde a septimo die usque ad sexagesimum, plerumque ac improvise erumpit. Quæ enim tum in antiquorum, tum recentiorum scriptis occurrunt fabulæ de hydrophobia post quatuor, quinque & plures menses, imo post plures annos, &, quod mireris, post viginti, imo adeo quadraginta demum a prævio olim morfu, cujus ægri forte adhuc meminerint, consecuta, eæ mihi omnes suspectæ sunt, & videntur potius inquilinis causis adscribi debere.

§. 102.

Ita autem hydrophobia se prodit. Gravitas in toto corpore, lassitudo, appetitus dejectus, tristitia, metus, ac inquietudo & solitudinis amor hominem demorsum affligunt; idemque dolorem in loco vulnerato percipit, qui se ultra quoque extendit. Atque hæc apparatus ad ipsam hydrophobiam faciunt, & in quibusdam diutius durant, in aliis cito eam inferunt. Quæ se luculentius eo nunc prodit, quod inter memorata ista mala, quæ ipsa magis magisque increscunt, cicatrix vulneris livefcit, tumet, induratur, iterumve humidatur, respiratio suspiriosa fit, & angustia circa præcordia, horror, ad quorumlibet liquorum conspectum tremor, inque eorum deglutitione vel saltem degustatione ineffabilis anxietas oritur, quæ tremorem, convulsiones, animi deliquia, furorem, atque suffocationem fere inducit. Tandem cum & hæc omnia continenter exacerbantur, lingua aspera redditur, vox rauca fit, spumæ in ore colliguntur, sitis ingens vexat, insuperabile desiderium tum in alios spumam expuendi, tum eosdem mordendi oritur. Jamque rabies supremum gradum adepta mortem vel primo jam die, vel secundo, tertio, quartove inter sudores frigidos, cum summa respirandi angustia & nervorum distentione plerumquæ inducit.

§. 103.

At hydrophobi tamen etiam inter se differunt, ut diversos non solum gradus morbi, sed diversa etiam symptomata facile animadvertas. Alii citius, alii serius erumpente morbo opprimuntur, & ex utrisque alii aliter. Sunt enim, qui vehementer delirent, & sunt, qui ad extremum usque sapiant. Sunt, qui inflammationibus diversarum partium corripuntur, & sunt, qui nullis. Alii febricitant, alii non febricitant; alii bilem vomunt,

alii non vomunt. Quibusdam coles nimium tenditur, & ipsum semem involuntario profluit. Alii pellucidarum rerum, radios lucis reflectentium aspectum, aut aeris motum vel levissimum ferre non possunt, alii possunt. Quidam tanta aquæ & cujusque modi potionum averfatione capiuntur, ut non ad adspectum tantum, sed ad nomen duntaxat auditum vel ejus strepitum exclament, tremant, convellantur, animoque deficient. Quidam propriam salivam non valent sine multo detrimento deglutire.

Quæ tametsi in pluribus sunt, tamen & hydrophobos deprehendes, qui vinum bibant; qui ad aquæ mentionem non paveant, sed in balneum ire jussi sponte, quamquam non sine omni horrore, se huc conferant; quique aquam, prima deglutitionis difficultate superata, haud ægre hauriant. Alii contra non nisi periculo facto, & ejus deglutiendi difficultate percepta, illam bibere se posse negabunt.

Rarissime levior hydrophobiæ accessio per periodos recurrit.

§. 104.

Sed multo magis mortui, quam viventes hydrophobi inter se differunt. Hi enim cuncti in eo conveniunt, quod aquam sine summa difficultate haurire nequeant; mortui vero in nulla re peculiari, multoque minus in omnibus conveniunt.

In aliis enim viscera omnia, & fauces, & trachea, integra ac sana; in aliis modo unum, modo plura harum partium inflammatione vel gangræna tacta reperiuntur. Vesica felleis modo vacua, modo plena est humore, diversimode constituto. Stomachus modo alienum humorem capit, modo non capit. Sanguis in vasis modo dissolutus, modo condensatus apparet. Nec

ficcitās cerebri, pericardii, musculorum in omnibus videtur. Nec putredo in omnibus subito ingruit (1).

(1) Vid. *Morgagni de causis & sedibus morborum* L. I. epist. VIII. n. 30. 31. 32. & L. V. epist. LXI. n. 9.

§. 105.

Quid ergo? nisi in nervis & cerebro principem huius morbi sedem ponas, alibi certe non invenies; nec errabis, si ipsum inter convulsivos, ex doctissimorum huius ævi medicorum sententia (1), referas.

(1) Vid. *Boerhaave aphor.* §. 1142. & *Swieten. in Commentar.* T. III. p. 566. *Rich. Mead. in mechanical account of Poissons, essays* III. p. 129. *Hum. Ridley Observat. de asthmate & hydrophobia* XXV. p. 108. *Dominic. Brogiani Tr. de venen. animal.* P. II. Chph. *Nungent in Essay on the Hydrophobia.* Lond. 1753. 8. *Morgagn. l. c. epist.* VIII. n. 32.

§. 106.

Neque vero delirium est timor aquæ, neque a faucium vel gulæ quodam insigni vitio proficiscitur; siquidem ægri solidos cibos & bolos cum facilitatæ deglutire possunt, nec de ullo faucium dolore vehementer conqueruntur.

Hinc maxime omnium mirabile phænomenon, & vix explicandum est, nisi a perversa phantasia, quam venenum in mente exitat, velut in congenitis antipathiis, illud derivare velis.

Certe nec visio canis in admoto poculo, nec molestia a deglutito potu in ventriculo percepta, nec metus ab inserto morfu, nec spasmus in faucibus, quamquam ejus sensum hydrophobi quidam se habere testantur (1), ad ipsius explicationem sufficiunt. Et si qua forte

inflammationis vestigia in faucibus, in trachea, aut œsophago per dissectiones apparuerint, pro effectu potius, quam pro causa morbi agnoscenda sunt.

(1) Vid. *Ioseph. de Aromatariis* dis. de *rabie contagiosa*, P. II. p. 35. *Petr. Sal. Diversus de affectib. particular.* c. XIX.

§. 107.

Ab eodem animali demorſi homines alii citius, alii serius in rabiem conjiciuntur; ut sint adeo, qui periculum hydrophobiæ plane effugiant.

Nudis partibus qualibuscunque cruento morſu infertum virus maxime omnium quidem nocere viſum est; observationes tamen etiam docent, si alias fidem illis habere velis, quod & per vestimenta adactum, sola dentium impressione incute relicta, & per contactum recentis vel etiam dudum exsiccatae spumæ, vestimentis aliisque rebus inhærentis, & labiis, linguæve exceptæ, & per osculum a rabido homine inflictum, & per concubitum cum homine, in quo absconditum adhuc latuerit, denique & per esum carniū aut lactis animalis rabidi in sana corpora transferatur.

Idem virus nec per traducem aliquoties jam propagatum de activitate sua multum perdit.

§. 108.

Dirissimus morbus efficacissima remedia prophylactica, & celerimam opem postulat, quo nequissimum virus quantocyus tam e corpore & quam proxime e vulnere educatur, quam humoribus mistum jam iners reddatur atque destruatur.

Et præservare quidem hominem demorſum ab hy-

drophobia, facilius est, quam a præfenti liberari. Neque vero aliis remediis malum curari, quam averruncari potest.

§. 109.

At multo plura hic laudari, quam quæ cum fiducia & certa spe effectus boni usurpari queant, pericula ostenderunt. Ex quorum numero sunt permultæ plantæ alexipharmacæ, ex quibus antidotos suas antiqui, sed qui minime omnium felices in curatione ista, composuerunt; & similis pulvis a Palmario compositus; ut & theriaca, mithridatium, combusti cancri, radix rosæ sylvestris gentianæ, conchæ calcinatæ, testæ ovorum calcinatæ, lichen cinereus terrestris cum pipere, qui pulverem antilyssum Londinensium constituit; hepar ipsius canis rabidi enecati assatum, & pili ejus vulneri applicati; item acetum bezoarticum, moschus & ex hoc compositus pulvis Tunquinenfis. Quorum omnium virtus vel prorsus ficta, vel nondum satis explorata est, ut securos nos esse sub ipsorum usu sineret.

§. 110.

Neque multum fane ob fallacem successum prædicanda veniret vulneris scarificatio, etiam admotis cucurbitulis instituta, ejusdemque profunda adustio, & protracta per plures menses suppuratio, & præcipitatio in aquam, aut saltem larga corporis perfusio, & crebra vulneris ope muriæ & aceti elotio, nisi opinioni vulgi aliquid, & certe multo plus in hoc casu, quam in omni alio, dandum esset.

§. 111.

Ut ut ergo hæc omnia auxilia (§. 110.), si a præcipitatione in aquam & perfusione recesseris, quæ neque

ad præſervationem, neque ad curationem valet, eo; quod venenum nullo modo alterat, & hydrophobia jam præſente, exitium ejus accelerat, dum ſuffocationis ſummum periculum & convulſiones ſubito parat & arceſſit, ob allatam rationem non plane omittenda puto, etiamſi ſint ſupervacua; experientia tamen docuit, in mercurialibus medicamentis optimum præſidium eſſe, certe per hæc multo plures & homines & beſtias eſſe tum præſervatas, tum curatas a rabie, quam per quævis alia ingeſta vel applicata; ut adeoque in his contentis nobis eſſe liceat.

Igitur primo vulneri aut parti tantum vexatæ a dentibus canis rabidi; unguenti mercurialis drachma quotidie illinitur, quod ex argenti vivi uncia, therebinthinæ venetæ drachmis duabus, & pinguedinis porcine unciis tribus, inter ſe mixtis paratur; eaque illitione per decem vel ad ſummum quindecim dies pergitur, ſi jam ab ipſo die, quo animal momordit, applicari poſſit; ſin autem aliquot jam hebdomades a morſu facto effluerint, tum paullo diutius in ejus uſu perſiſtendum. Vulnus autem apertum ſervandum eſt per hoc tempus; quod optime fit unguento digeſtivo vel baſilico, cui pauxillum mercurii præcipitati rubri admixtum eſt. Præter hæc vero ſingulis diebus iſtis, ex ſequentibus pilulis, quæ ex mercurii vivi drachmis duabus, in therebinthinæ drachma extinctis, pulveris rhei orientalis, trochiſcorum alhandal & gummi guttæ ſingulorum drachmis duabus, admixta ſufficienti mellis deſpumati quantitate, compoſitæ, grana quindecim ad drachmam dimidiam ad devorandum exhibentur; pueris autem, & infantibus tertio quoque die tantum ſyrupus de rheo cum aliquot granis pulveris jalappæ & mercurii dulcis datur (1).

Quibus autem pilulæ non arrident, aut dari non poſſunt, iis turpethum minerale a grano uno uſque ad

quatuor in pulvere, admixto saccharo penidio vel alia re, aut in bolo datum altero vel tertio quoque die, idem efficit (2).

Mercurialia autem videntur, non ob virtutem antihelmenticam, ut *Desaultius* autumavit (3) sed ob aliam specificam, qua virus sensim enervatur ad demum exstinguitur, proficere.

(1) Vid. *Claude du Choisel. easy, short, and certain method of treating persons bit by mad animals. Lond. 1756. 8.*

(2) Vid. *Rob. James new method of preventing and curing the madness caused by the bite of a mad dog. Lond. 1743. 8. Philosoph. Trans. N. 441. Sauvages diss. sur la Rage p. 53. 54. 58. Morando Morando osservazioni della cura preservativa della rabbia canina. Ancon. 1755. 8.*

(3) *Diss. sur la Rage. Bord. 1733. 12.*

§. 112.

Ceterum laude sua, præter mercurialia, (§. 111.) non prorsus defraudanda videntur hæc: Limatura cupri, scarabæus melolontha, & alter meloe dictus, anagallis herba, & quæ in nostris regionibus per aliquot annos celebrata, hætenus autem a minus eruditis tantum præscripta & commendata fuit, radix belladonnæ virulenta, quæ si laudatos effectus præstet, qui ipsi adscribuntur, ut scilicet una dosi granorum quindecim exhibita, & ad summum ter totidem diebus repetita, omnem hydrophobiæ metum tollat, certe omnibus aliis remediis, quod quidem optandum, præferenda erit (1).

Anagallis, abjecta plantula ac fere insipida, & cui ob id fortassis paucissimi fidant, se mihi ita probavit, ut semel hominem demorsum & jam primo morbi gradu correptum a futura rabie liberaverim. Datur ejus drachma dimidia bis in die per unam, duas, tres, quatuorve

hebdomades; nec inutile est, infusi ejus patellas aliquot quotidie calide forbere. Si majora sint vulnera, atque locus commodus, etiam decoctum illis applicari potest.

Commendationem denique merentur remedia duo, unguentum Neapolitanum & pilulæ ex camphoræ scrupulo dimidio, cantharidum grano, & mercurii dulcis grano uno semis, ope mucilaginis tragacantæ compositæ, quæ ab *Werlhofio*, consummatissimo medico, inventa, & in terris Hannoveranis ante aliquot annos publicata sunt. Modus utendi is est, ut per sex menses quotidie vesperi memoratæ pilulæ deglutiantur, & per idem tempus unguentum neapolitanum pisi unius vel duorum magnitudine vulnere, cadente ferro usto, illinatur.

Minus fidendum autem putamus auxilio arteriotomiæ in dorso pedis institutæ; quod v. cl. *Arrigonius* nuper proposuit (2), partim quod una tantum observatione felicem exitum probavit, partim quod non sine aliis selectis remediis, mercurialibus puta, curationem peregit. Ut difficultatem hujus chirurgiæ in isto loco non memorem.

(1) Vid. *Hannover. Magazin*, a. 1767. 64. St. a. 1768. 33. 38. 103. St. a. 1769. 14. St.

(2) *Dissertat. della Mania*. P. III. c. II.

§. 113.

Eadem remedia, quæ hactenus hominibus demorsis prodesse dixi, etiam brutis herbivoris, at majore tantum quantitate data, conveniunt. Bestiæ vero carnivoræ melius extemplo trucidantur; atque tum illud non negligendum est, ut accuratissime inquiretur, an talis bestia vere rabida fuerit; siquidem persæpe rabies bestiam, quæ momordit, non infestat: quod si cognitum demum

apsis eripere potest. Ita vero res expedienda est: Occisi canis faucibus, gingivis & dentibus affricatur frustum elixæ carnis, idemque deinde cani sano ad devorandum exhibetur; quod si devoret, signum est, canem non fuisse rabiosum; sin autem repudiet cum anxio & tristi ejulatu, rabie correptum fuisse constat (1).

(1) Hoc experimentum a *Petito*, Chirurgo, propositum legitur in *Mem. de l'Acad. des Sc. de Par. an. 1723. p. 39.*

§. 114.

Hydrophobia, quæ in acutis morbis sponte nascitur, absque venenato contagio, tam deleteria, ac canina, non est, neque hujusmodi remedia, quæ ad hanc proposita fuerunt, desiderat. Repetitæ & largæ venæsectiones inprimis hic conferunt (1).

(1) Vid. *Medic. Essays of Edinb. T. I. n. 29.*

FEBRIS VARIOLOSA.

§. 115.

Morbus contagiosus, & acutus, variolarum nomine insignitus, antiquis Græciæ & Latii medicis incognitus (1), a Rhaze primum descriptus (2), & ab Afris in Europam delatus, ut plurimorum fert sententia (3), inde a seculo nono in Germania se extulit, atque inde ab hoc tempore post aliquot annorum intervalla epidemice grassari ubique consuevit.

(1) Contrarium quidem post *Fracastoriturum*; *Zacut. Lusitanum*, *Forestum*, *Laurentium* aliosque plures, probare multo studio conatus est doctissimus medicus *Io. Godofr. Hahn. L. Variolar. antiquitates, nunc primum e Græcis erutæ*, Brig. 1733. 4. alioque, cui index præscriptus, *Carbo pestilens a Carbunculo sive Variolis veterum distinctus*,

act. duæ Don. Willh. Trilleri de eodem argumento epistolæ
Vratisl. 1736. 4. Sed refutatus fuit a Werthofio in disquis.
med. de variolis & anthracibus, Hannov. 1735. 4.

(2) Quod vero diu ante Rhazis tempora morbus in Arabia
 grassatus sit, & a. 572. illuc advenerit, Cel. Io. Iac. Reiske
 ex scriptore Arabe probavit, in *diff. miscellan. observa-*
tiones medicæ ex Arabum monumentis. L. B. 1746.

(3) Notabile interim est, quod Huetius in *Huetianis* p. 132.
 memorat ex *Gregor. Turon. L. VI. c. 14.* variolas jam a.
 520. in Gallia fuisse observatas; unde sequitur, eas minime
 ab Afris in Europam fuisse illatas. Sed vide, quæ *Werthofius*
 super hoc loco commentatur. *l. c. p. 9. not. 12.*

§. 116.

Observat ille, si recte attendas, quatuor omnino
 stadia, & sic decurrit.

1) Primum stadium præcursoris quasi instar est, &
 apparatus exhibet, ac ab in gressu morbi usque ad quar-
 tum diem circiter producit. Quo spatio lassitudo, do-
 lor, dorsi, nausea, vomitus, pavores, & motus con-
 vulsivi, at hi quidem magis juniores, quam adultiores,
 corripiunt. Persæpe etiam sanguis ex naribus fluit. In-
 tensa febris cum siti protinus inter initia præsto est. In
 junioribus tamen ea mitior apparet, quam in adultis,
 quorum mens adeo alteratur. Alvus modo naturalis,
 modo liquida, modo suppressa est. Urina paullo post
 emissionem turbida, subalbida, aut subflava, vel ful-
 phurea conspicitur.

2) Tertio vel quarto morbi die alterum incipit sta-
 dium, quo symptomata hætenus memorata, præter
 febrem, se subducunt, & nunc primum in facie, quam
 præ reliquis partibus seligunt, & manibus, posthæc
 in reliquis membris, inque capite quoque, puncta quæ-
 dam rubra, nunc sparsim, nunc confertim, vel utrovis

modo, usque ad sextum diem paullatim erumpunt. Ex quo febris valde minuitur vel ex toto finitur, sed halitus oris foetere peculiariter incipit, & totum conclave adimplet. Maculae cutis pus gradatim concipiunt, & paullatim in pustulas lenticularis magnitudinis elewantur, halone rubro cinctae.

3) Ab octavo ad undecimum diem, quibus tertium stadium continetur, pustulae ulterius usque ad pisi magnitudinem assurgunt, & depressum hactenus verticem dimittunt. Calor rursus increseit aliquantisper; facies nonnihil tumet; fauces dolent; oculi saepe inflammantur; pustulaeque suum halonem rubrum amittunt (1).

4) Jamque istae per reliquos quatuor dies, qui quartum stadium constituunt, maturitatem consecutae, flavescunt, atque partim siccantur, partim rumpuntur, & utrobique in crustas abeunt, quae vel sponte defluunt, vel ab ipsis aegris decerpuntur, areolis subrubris in cute aliquamdiu remanentibus.

(1) Hoc stadio usque ad finem morbi III. *Stoerkius* saepe verum pus in lotio conspexit *ann. med. II. p. 162.* quod mihi quidem nunquam adhuc visum.

§. 117.

Atque sic quidem cum *variolis benignis* sive *simpli-*
cibus comparatum est; quae in se nullum periculum habent, atque adeo, quamquam rarissime, sine omni febre efflorescunt, nec medicamentis indigent. Vocantur ex vulgo etiam *discretae* & *confluentibus* tamquam *malignis* opponuntur. Sunt vero illae his interdum multo perniciosiores; multaue symptomata, quae maxime periculosa, in *discretis* solis eveniunt. Siquidem non tam a purulentae materiae copia, & multitu-

dine variolarum, quam ab aliis circumstantiis, exitium imminet. Perraro fit, ut aliquot diebus ante febrem, vel ipso primo invasionis die, pustula una vel plures majores in facie, collo, aut brachio erumpant, & confestim pus concipiant; *Master-pox* anglis appellantur. Atque hæc faustissimum morbi eventum promittunt. Interdumque etiam bubones sub axillis ante morbum subnascuntur, ejusdemque benignitatis signum exhibent.

Aliquando etiam, utut raro, docti quidam viri evenire contendunt, ut materia morbi non macularum atque pustularum specie exterminetur, sed sub febre successive per sudores exhalet ac diffletur; unde vero morbosæ gravia pathemata posthæc in corporibus plerumque procreentur. Num vero res ita unquam acciderit, uti spectatores egregii sibi eam conceperunt, mihi non valde credibile videtur, propterea quod de ejusmodi ægris nondum compertum fuit, an posthæc in alia epidemia immunes a variolis manserint; neque subtilitas miasmatis in hisce casibus cum infaustis eventibus subsecutis bene congruit.

§. 118.

Haftenus de variolis benignis. Nunc vero sciendum est, eas haud infrequenter, & subinde adeo epidemico more, ab hac recta via, in superioribus descripta, aberrare, tumque *malignas* cognominari. Quas mihi, ex parte, videor protinus ex eruptionis modo cognoscere, cum non maculas, sed papulas repræsentent.

Ejusmodi vero sunt latæ, depressæ, verrucosæ (ad discretum genus pertinentes), vibicatæ, lividæ, halone nigro cinctæ, sanguinolentæ cruorem rubrum vel nigrum tenuem fundentes, nec non variis exanthematibus, aut majoribus pustulis nigris intermixtæ, & diarrhoea, mictuque, aliisque profluviiis cruentis stipatæ.

Non raro accidit, ut erumpentes confestim pustulæ tertio vel quarto post die, cum jam maturefcere deberent, lividæ & subcruentæ evadant, maculis nigris per totam corporis superficiem sparsis; quæ variolæ, ex confluentium genere, intra unum vel alterum diem hominem jugulant. Sæpissimeque hoc tempore sanguis tenuis ex diversis partibus, maximeque urinæ itinere, egreditur.

Atque hæ omnes variolæ cum febre maligna se ostendunt; plerumque aut citius aut tardius, quam benignæ, erumpunt; ex parte quoque iterum disparent; ad maturitatem ægre perveniunt, & prorsus non suppurant; aut si aliquatenus id eveniat, in crustulas vertuntur non sine magna molestia, calore febrili nunquam se remittente.

Post primum stadium alvi dejectiones putridæ, vomitiones, & motus convulsivi interdum accedunt, sæpeque recurrunt. Facies omnibus insigniter intumescit, vox admodum rauca fit, & respiratio laboriosa ac suffocatoria. Febris præter hæc nova ubique accenditur in suppuratorio stadio, multo quam primaria periculosior, suppuratoriam vocant; sub qua ægri plerumque e vita abripiuntur die decimo, undecimo, & decimo quarto, interdumque vigesimo primo demum, modo convulsionibus tentati, modo apoplexia, aut suffocatione oppressi. Pessimæ vel in ipso morbi apparatu necant.

Copiosior salivæ fluxus in ipsam hanc febrem suppuratoriam plerumque incidit, aliquot dies perdurans, modo bonus, modo malus. Quem tamen etiam subinde in benignis & distinctis variolis observare licet.

Plurimi ægri, quos alvi fluxus nono aut decimo morbi die, vel interdum citius exercet, incolumes evadunt, etiamsi variolæ maxime pestiferæ videantur.

At pessima diarrhoea est, si fœces griseæ, summeque fœtidæ excludantur, & flatus perpetuo erumpant.

Confluentes medium quandam quasi locum inter benignas & malignas obtinent, & salivæ fluxu nunquam non, persæpe etiam diarrhoea judicantur, quæ plerumque in supra dictos dies incidit, interdum vero cum incolumitate ægrum a primo die usque ad nonum vel undecimumprehendit. Eædem vel pure bono scatent, vel crudiore latice acri, tenui, pallido, & quodammodo pellucente ex parte repletæ sunt; unde cristallinæ cognominantur. Suntque illis aliquando etiam majores bullæ interspersæ, ex quibus ruptis humor effluens vicina loca erodit. Pars magna ichoris in sanguinem, ut videtur, resorpta, pustulas flaccidas & vacuas aliquantum relinquit; unde siliquosarum nomen obtinent. Verum hoc quaecunque genus crySTALLINARUM pustularum non modo in confluentibus, sed etiam in discretis interdum occurrit.

§. 119.

Equidem ex naturæ lege variolæ in cutem erumpere consuerunt, quod nemo ignorat; non ideo tamen negandum est, quod multi docti viri faciunt, illis etiam interdum & rarissime viscera & intestina laborantium, vel laryngem, aut œsophagum conspurcari. Quod quidem, nisi per extispicia compertum fuisset (1), ego etiam negarem; certeque ad id credendum squamulæ per alvum copiose excretæ, vel vomitu etiam rejectæ, me non adducerent (2).

(1) Unum tantum testem hujus insoliti phænomeni, sed fidei probatissimæ, hic allego. *Justum Godrofr. Günzium in Commentar. super Hippocratis L. de humoribus, purgandis*, p. 158. n. 21. Vid. quoque *Theod. Kerkringii Spicileg. anat. obs. 62.*

(2) Quo argumento usum videas, post alios, *Sim. Paul. Hilscherum* in Progr. de variolis internis partibus.

§. 120.

Qui malignas variolas superarunt, iis sæpe bubones, parotides, furunculi, aliave ulcera difficulter sanabilia, ossibusque cariem facile inducentia nascuntur; aut febris lenta succrescit; aut alius exanthematicus morbus acutus succedit. Alii cæci, aut surdi, aut muti fiunt, aut nervorum resolutione in extremitatibus corripuntur. Alii in longos pulmonum morbos incidunt. Sunt etiam, qui graviore erysipelate pedum livido adficiuntur, & protinus nunc pereunt. Sunt denique, qui insultu apoplectico subito extinguuntur.

Verum etiam variolæ benignæ suas metastases, licet leviores interdum habent, ophthalmias, febres nocturnas, tussis. Ulcera & pustulæ cornæ, staphylomata, & leucomata utrobique, multo frequentius vero in confluentium genere, oriuntur. Quod & maxime cutim effodit & fœdas cicatriculas ac foveas relinquit, & coalitum narium palpebrarum, & gulæ (1) producit.

(1) Vid. *Act. Hafn. T. I. obs. 109.*

§. 121.

Quamquam per contagium transferri variolas certissimum est; incertum tamen est, & prorsus obscurum, utrum natura ex se ipsa morbum proferat, an adventitius ille tantum sit, & a primo suo ortu saltem in Europa talis fuerit, quemadmodum plerorumque fert opinio. Postremum quidem ex natura ejus contagiosa apparet, observationibusque fide dignis confirmatur; nec prius tamen probabilitate omni caret, imo, me iudice, multo probabilius est, propterea maxime, quod exacta tempora in accessu suo ac reditu, non minus ac

in duratione observat morbus, nec ex contagio se in alios sive singulos, sive per societates majores vel minores copulatos, semper profert. Quapropter etiam nec in aëre, nec in tempestatibus, nec in regionibus causa morbi universalis recte quæritur; multoque minus ex aliis hypothesibus recentiorum medicorum *Listeri*, *Paullini*, *Sidobrii*, *Marescotti*, *Woodwardi*, *Violanti*, *Hahnii* sufficienter explicari potest; ut Hahnianam tamen omnium verisimillimam esse censeam.

§. 122.

Ceterum circa variolas sequentia adhuc momenta notari & considerari merentur.

1) Omnes pene populos ac homines iisdem infestari; nec embryonibus quidem exceptis, sive mater durante graviditate illis laboraverit, sive non laboraverit.

2) Epidemico more eas plerumque grassari; sed aliam tamen epidemiam altera esse perniciosiorem.

3) Dum languet morbus, paulatim illum cedere alii, maxime exanthematico, miliari, morbiloso, scarlatino, & variolis spuriiis.

4) Qui semel eum expertus est, rarissime altera vice, multoque rarius pluribus isto prehendi. Ubi tamen cautio adhibenda, ne si ista observatio occurrat, variolæ spurix pro veris habeantur.

Ceterum id non vulgare est, quod ex insignis practici ore *Pechlinus* habuit, visas sibi semel dextra parte variolas, sinistra morbillos, diviso ad perpendicularum corpore (1).

(1) *Observat. phys. med. L. I. 15. p. 239.*

§. 123.

Progredior ad *curationem* variolarum; quæ quidem non alia est, quam quæ in febres continuas, benignas & malignas, supra dicta. Enimvero permultæ graves insuper noxæ interdum variolis se addunt, quarum auxilia hic commemoranda sunt.

1) Ubi variolæ haud iusto tempore erumpunt, unica venæsectio, vel unica dosis laudani liquidi Sydenhami, aut electuarii diascordii Fracastorii eas exigit. Mutat etiam egregie difficilem eruptionem semicupium calidum ex aqua & lacte sedulo applicatum.

2) Ubi variolæ concidunt & quasi disparent, præ ceteris confert liquor cornu cervi succinatus, per singulas duas horas ad quindecim & plures guttas datus; deinde quoque semicupium (n. 1.), & epispastica ad pedes aut furas conferunt.

3) Ubicunque febris inflammatoria nimis vehemens est, & ultra suum terminum protrahitur, repetita imprimis sanguinis missione & antiphlogisticis, etiam ex purgantium classe, opus est; si maligna se ostendat, iteratis purgantibus mannatis aut tamarindinatis, & subinde etiam emeticis, utendum est.

4) Eidemque purganti tamarindinato, etiam repetito, cedit febris suppuratoria gravior; quæ, si inflammatoria sit, quod ex augmento æstus & urina flammea cognoscas, simul & sanguinis missionem, & acida desiderat; sin autem putrida, quam debilis pulsus, insignis foetor, vehemensque virium lapsus prodit, cortex Peruvianus sedulo usurpandus est. Sed recte quoque utrobique in hac febre cum dicto cortice acida combinabis, adeoque decocto ex hujus corticis drachmis duabus vel tribus ac aquæ fontanæ unciiis sex parato, succi

citri unciam unam semis & syrupi berberum dimidiant admiscebis, singulisque horis cochlear unum vel duo propinabis.

5) Ubi nigræ pustulæ appareant, aut similes maculæ pustulis intermixtæ sint, cortex Peruvianus cum alumine crudo mixtus palmam omnibus aliis remediis præfert. Quapropter decocto saturato ex corticis Peruviani uncia dimidia & aquæ fontanæ uncii duodecim parato, adjiciendi aluminis scrupuli duo usque quatuor, & syrupi acetositis citri uncia. Cujus mixturæ alternis horis duo cochlearia præbeantur. Loco pulveris corticis, potest etiam extratum ejus eodem pondere præscribi.

6) Ad respirationem suffocatoriam nil præstantius est venæsectione & decocto purgante ex mannæ uncia una, pulpæ tamarindorum uncii duabus, cremoris tartari drachmis duabus confecto, quod successive calide propinatur. Si rebellius malum, maximeque fatale fuerit, emeticum exhibitum celerrimam opem præstat. Nec contemnendus est liquor cornu cervi succinatus, ad drachmam & ultra in larga aquæ appropriatæ copia cum syrupo pectorali datus.

7) Salivæ fluxus ad instar criseos quoddam est, adeoque suppressi non debet, nisi præter modum copiosus sit & suffocationis metum faciat: quo in casu purgantia optime illum moderant. Præmature vero imminutum, sub quo facies & manus subito detumescunt, laudanum liquidum revocat ad duodecim & plures guttas mane & vesperti datum, aut syrupus de meconio ad unciam unam.

8) Convulsivos motus in decursu morbi accedentes optime lenit pulvisculus ex cinnabaris factitiæ granis octo, sulphuris antimonii aurati tertiæ præcipitationis

grano uno vel duobus, & totidem moschi granis compositus.

9) Palpebras & oculum a pustulis defendit balsamum embryonum ipsis subinde illitum, simulacque morbus se ostendit; itemque collyrium & aquæ plantaginis, in qua sacchari saturni pauxillum solutum est. Ipsam pustulam in oculo delendam Chirurgia docet.

10) Palpebrarum coalitus assidue impediendus est lacte calido, quo frequenter per diem & noctem eluantur. Ex earum enim concretione pessima mala oculis imminet, & multo periculosiora, quam quæ apertis palpebris oculo ex lucis affectione accidunt.

11) Ardorem in faucibus leniunt gargarismi ex decocto hordei, rosb mororum, & pauxillo lapidis prunellæ. Infantibus vero, & pueris magis accommodatus linctus est ex melle rosarum, syrupo ribium, & spiritu nitri dulci paratus.

12) Pustulæ maturæ aciculis vel forficula utiliter aperiuntur, ad evitandas cicatriculas & cutis erosiones. Quo facto lactis cremor illis illinitur.

13) Aridæ membranæ confluentium optime fotu lactis emolliuntur, aut saltem papyro ex liquata cera extracta conteguntur.

14) Ad residuum ruborem macularum opportune delendum efficax liquor est ex aquæ rosarum uncis octo, spiritus matricalis vel lavendulæ uncia dimidia, camphoræ granis quatuor mixtus & penicillo aliquoties de die illitus.

15) Plebeia variolarum curationes vel deridendæ vel damnandæ sunt, nullamque fidem merentur.

§. 124.

Faciem a variolis defendere diversis remediis diversi tentarunt. Ex quibus optimum est balneum aquæ vel & lactis calidum, in quod a primo invasionis tempore usque ab supurationis initium pedes per horæ dimidium bis die conjiciuntur. Cui suppar cataplasma ex pane albo & lacte brachiis superimpositum; aut aliud, quamvis actione dissimile, ex semine sinapis, furis impositum. Nec tempestiva artuum scarificatio contemnenda est.

Contra vero fonticuli, vesicatoria nuchæ applicata, fomentationes faciei ex aqua calida vel frigida, aut jure carnis vervecinæ, itemque inunctio ejusdem cum lardo, vel oleo lini aut simili, nec non spirituum prophylacticorum applicatio, aut rasura capillorum, & hirudinum applicatio nullam laudem merentur.

§. 125.

Convalescentes necesse est, ut aliquamdiu & liberum ærem vitent, & constantem perspirationis successum servant; quam essentia alexipharmaca Stahlî egregie secundat. Post malignas vero simul alvus semel vel bis purgari debet.

§. 126.

Præservare homines a variolis grassantibus, magis in votis est, quam in artis potestate. Nulli sane remedio, qualecunque illud sit, fidendum est, sive sit mercuriale, sive purgans, sive diaphoreticum, sive ex his diversimode compositum. Neque mercurius vivus aut moschus in amuleto speratum effectum, nisi in quibusdam saltem, qui tamen forte sponte quoque luem in præsentî effugissent, ubique, quod certe scio, edunt.

Imo fuerunt, quibus letales pustulæ ad hujus vel illius prophylactici usum eruperunt.

Nec insitio variolarum quemvis tutum a malignis & letalibus variolis præstat; quamvis plerique omnino evadant, & ex centenis, imo ducenis, vel tricenis vix unus moriatur; cum contra naturalis morbus septimum, octavum aut nonum quemque tollat, &, si valde malignus sit, tres partes ægrotantium, interdumque adeo omnes rapiat. Optandum interim est, ut ne unquam extra epidemiam insitio adornetur, quoniam metus oritur, ne per hanc morbus denuo in rem publicam transferatur; id quod jamdum factum esse aliquoties, docti quidam viri, insitionis licet magis fautores, quam olores, publice declararunt. Quamvis in nostra civitate nuper, extra epidemiam, insitæ cuidam juveni variolæ venenum suum, admodum quidem pestiferum, in neminem, neque in proximas ædes, transfuderunt.

§. 127.

His rebus positis, cogitarunt jam quidam præclari viri de variolosi morbi extirpatione, quam vel ea ratione, qua pestem Europæi profligant & a mœnibus suis avertunt (1), vel subita exanthematis variolosi jam per febrem expellendi mutatione in mitius morbillosum per Peruvianum corticem, obtineri posse putant (2).

(1) Vid. III. *Rosenii* L. v. *Kinderkrankh.* Sect. XII. p. 130. edit. 1. *Murrayan.* & *Cel. Car. Chri. Krause* diss. de variolarum extirpatione insitione substituenda Lipsi. 1762.

(2) Vid. *Cel. Fr. Casim. Medici* Sendschreiben von Ausrottung der Blattern. Erf. & Lipsi. 1763. 8. & *Medic. Beobacht.* P. II.

§. 128.

Supereſt, ut de *variolis ſpuriiſ*, quas alibi ſimplici *Varicella* nomine inſignivi, præcipiam. Quarum tria genera conſtituenda ſunt.

Primum genus *lymphaticarum*, ſ. *aquofarum*, *chickenpox*, *petite vérole volante*, *Waffer-und Windpocken*, *göldne Pocken*, puſtulas exhibet diſcretas, veris ſimillimas, nunc majores, nunc minores, ſed quæ in vertice foveam, ut hæ, non habent, & jam primo febris die formantur, tertioque reſiccantur, & ab hoc uſque ad ſeptimum decidunt. Humorem continent tenuem, albicantem, ac mucoſum.

Alterum genus *acaminatarum*, ſive *verrucofarum*, *Steinpocken*, *Spitzpocken*, *Hundspocken*, papularum rubrarum formam refert, in quibus nullus humor, quæque indureſcunt, & verrucis ſimillimæ ſupra cutem prominet, & ſeptem diebus evaneſcunt.

Tertium genus *durarum ovalium*, *Schweinspocken*, poſt aliquot plerumque dierum febrem tubercula format obſcurius rubentia, dura, ad ovalem figuram accedentia, halone rubro cincta, veriſque variolis paullo majora. Quæ poſt duos vel tres dies nonnihil ulcerantur, & paulatim cum nigrore exareſcunt, denique pallescunt & ſubſident; aliis interdum novis interea excluſis, ut, octiduo plerumque finitus morbus, nunc ad aliquot hebdomades producat vel ſine febre, vel cum febricula lenta.

Singulæ hæ variolæ nothæ haud raro populariter graſſantur, veriſque aliquando, ut & morbillis ſuccedunt, vel ſingulas præcedunt, largiore aliquando plurium annorum intervallo, adeoque a vero morbo neminem ſecurum præſtant. Pro veriſ autem tum inprimis

imponunt, quando cicatriculas relinquunt. Febris, quæ initio apparet, semper diaria est & mitis; symptomata hinc quoque tolerabiliora omnia, totusque morbus omnis periculi expers est. Tussis vero interdum ægros vehemens excruciat, & morbo primario diutius continuat, ut remediis contra hanc opus sit, quæ ipse morbus in se alias haud postulat. Rarius contingit, ut inter genuinas nothæ simul erumpant, que deinceps ante illarum exsiccationem evanescunt.

FEBRIS MORBILLOSA.

§. 129.

Toti fere generi humano morbilli, acrioris lymphæ progenies, æque solemnes sunt, ac variolæ. Infantibus imprimis destinati sunt, perinde ac hæ: contagio quoque in alios, ac plerumque populariter sæviunt: semel salutatos vix iterum occupant (1).

Variolas interdum protinus, ut hæ quoque morbillos vicissim subsecuntur. Imo uterque morbus interdum mixtus observatur.

(1) Cl. *Targioni Tozzetti* in pluribus recursum observavit, durante epidemia; vid. *Journ. de Medec. par Vandermonde. T. V. p. 73.*

§. 130.

Pro diversa natura febris, & humorum dispositione, & contagii epidemici genio, morbillos in *benignos* & *malignos* distinguimus.

Utrumque genus præmittit aliquamdiu, præcursoris instar, lippitudinem humidam, coryzam, tussim, raucitatem, & quandoque etiam hæmorrhagiam narium.

Atque sub istis catarrhis febris demum moderata in benignis accedit, & tertio circiter die ejus ex toto corpore maculae rubellae latiores, & plerumque confluentes, ac nonnihil asperae, & in facie supra cutem elevatae efflorescunt. Ubi paullo gravior morbus, nausea vel vomitus semper fere occurrit. Inde a quinto die usque ad septimum exanthemata rursus impallescent, & subsident, ac intenuissimas squamulas solvuntur, subsequente sudore largo universalis. In nonnullis vero praeter ordinariam crisin per sudorem & urinam, etiam alvi profluvium & haemorrhagia narium, multaque sputa contingunt.

Istique benigni morbilli frequentissime absque gravi afflictione suos dimittunt, sic, ut permulti ne lecto quidem affigantur, saltem absque omni artis praesidio convalescant.

§. 131.

Diarrhoea non raro primis jam diebus occurrit, exanthematis tamen eruptioni sub decenti regimine haud adversa (1). Eadem subsequenter diebus, aut post superatam febrem subinde recurrit.

In aliis aegris alvus per totum morbum clausa est, omine haud infausito. Narium haemorrhagia solemniior hic est, quam in variolis, non solum in primo morbi stadio, sed etiam in vigore. Nonnunquam vero tam larga est, ut mortem accersat (2).

Tussis fere per totum morbum durat, imo etiam ultra se extendit. Ubi sicca atque vehemens ea fuerit, suffocationem, peripneumoniam, aut phthisin minatur. Hanc autem tussim superveniens diarrhoea optime moderatur & tollit.

(1) Vid. *Journ. de Medec. T. V. p. 74. 75.*

(2) *Hoffmanni Med. rat. syst. c. de febre morbill. obs. IV.*

§. 132.

Malignitatem diversa symptomata produnt: intermpeſtiva vel nimis tarda exanthematum eruptio, aut præmatura fuga; quod tamen utrumque inter cetera malignitatis ſigna leviffimum, & per ſe ſolum non ominofum obſervatur niſi ſubſequentē delirio; porro febris poſt eruptionem perdurans; inſignis corporis debilitas; tumor cutis leucophlegmaticus; color macularum fuſcus aut pallidus; interſperſa alia exanthemata; vel morbillos circa octavum vel nonum diem, quo jam abierunt, demum ſubſequentia; atque angina gangrænosa, quæ peſſimum ſymptoma, atque jam quarto die mortem inducit. Quam vim autem alia levior & ſimplex, quæ ſæpe, interdumque populariter accedit, haud exercet.

Quo propiores autem a malignitate abſunt morbilli, eo proniores ſunt in tabem, non minus ac in alia vitia. Succēſſiſſe enim tum ophthalmias, ulcera corneæ, diarrhœas chronicas exitiales, guttam ſerenam, ulcera in variis partibus, pleuritides, gangrænam, obſervationes docent.

§. 133.

Curatio a generali methodo febrium acutarum non diſſert.

Sanguinis miſſio utiliter celebratur, ſi febris vehemens, vel fauces inflammatae ſint.

Si febris languet, & eruptio protrahitur; ſi ſtriſturis cardialgicis & aliis motibus convulſivis morbilli ſtipati ſunt; ſi in primo vel altero ſtadio diarrhœa excedit, aut finito morbo pertinaciter continuat, utiliter datur laudanum liquidum Sydenhami, vel aliud ex opio medicamentum, aut ipſum opium (1).

Quando vero morbilli regressi, protinus in balneum calidum æger demittendus est; quod cutem emollit, & exanthemata revocat. Alvi fluxu natura morbillos retrocedentes solvit (2).

Ad vomitum sedandum prodest extractum cascarillæ ex aqua stomachali datum.

Verendam suffocationem vapor lenit ex decocto ros-marini & hederæ terrestris, in os attractus; aut, si id non licet, liquor cornu cervi succinatus legitima dosi & frequenter propinatus. Utiliter etiam tum alvus decocto mannato ducitur, & sanguis e vena mittitur.

In malignis maxime omnium cortex Peruvianus laudandus est.

Ad pertinacem tussim vero relictam non aliud medicamentum efficacius est, quam sulphur antimonii auratum; quod bis vel ter, interjecto aliquot dierum intervallo, infantibus a grano uno ad tria, cum duplo sacchari vel magnesiæ albæ exhibetur; & decoctum radicis chinæ aut furfurum triticeorum, melle edulcoratum. Sin tussis spastica, laudanum liquidum in auxilium simul vocari debet.

(1) Vid. III. *Tralles L. de Opio. Sect. II. p. 144.*

(2) *Hoffmann l. c. obs. II.*

§. 134.

Finito morbo, necessarium est, ut aer aliquamdiu adhuc evitetur; quippe a cujus præmatura admissione exitium imminet; prætereaque alvus aliquoties per intervalla decocto mannato solvatur.

§. 135.

Infusio morbillorum posset omnino in pestiferis epidemiis suum usum habere. *Franciscus Home* eam primo tentavit (1), & sanguinem per vulnusculum cutis, quam confluentes maculæ obfidebant, gossypio excepit, idque utrique brachio, sine prævia præparatione, insinuavit. Sed post sunt etiam huic scopo saliva ægrotantium, aut ipsorum lacryma, tempore criseos bombace excepta, aut squamulæ cutis defluentes inservire (2).

(1) Vid. *Princip. Medecin.* p. m. 186. §. 12.

(2) Vid. *Alex. Monroo jun. L. de venis lymphaticis*, p. 58. & *Neues bremisches Magazin*, vol. II. St. 11.

FEBRIS MILIARIS.

§. 136.

Purpura, papula miliaris, *Hippocrati* simpliciter exanthema dictum (1), vel primarius morbus est, vel secundarius, h. e. cum alio morbo complicatus.

Ac prior quidem sic decurrere consuevit. Homo primo inhorrescit, dein in æstum conjicitur, cui algor inordinate se immiscet. Virium dejectio magna est. Dolores capitis, pervigilia, deliria, anxietates & stricture præcordiorum, suspiria inducentes, præsto sunt. Sitis fere inexplebilis est. Persæpe etiam rheumaticus aliquis dolor in membro aliquo, in latere aut in lumbis hominem afficit; idemque aliquando ipsam febrem duobus tribusve diebus antecedit, febreque posthæc erumpente vel decedit vel permanet. In dorso, cruribus, ac intestinis singularis sensus punctorius vexat, inque digitis pungitivus aliquis stupor. Convulsivi motus haud raro quoque se immiscent. Interque hæc pathemata ac inter sudores, qui statim initio fiunt, nunc demum tertio

vel quarto die in dorso, pectore, collo, ac digitorum interstitiis, interdumque etiam in brachiis & cruribus tantum, vel in toto corpore prodeunt papulæ, milii feminis magnitudine, rubræ, circulum rubrum in fundo habentes, vel albæ ejusdem cum cute coloris, aut mixtæ; quæ vesiculæ sunt, primo sero limpidio, deinde subalbicante, margaritarum colore non dissimili, plenæ, valdeque prurientes & ardentes. Quibus ad cutim propulsis, ea porro sudore non mediocri & proprium foetorem spargente perfunditur; symptomata ipsa vero vel levantur, vel non levantur, sed persistunt, imo adeo crescunt cum summa ægri pernitie. Pustulæ sensim incertis diebus explicantur, tandemque die 7. 9. 10. 11. 18. 20. aut 21. rumpuntur, exsiccantur, & squamularum instar decidunt, ægris sic ad sanitatem redeuntibus (2).

(1) Luculenter *Cous* hanc febrem exanthematicam describit *Epid. L. II. p. m. 986.* & ante epocham Lipsiensem a *Welschio* descriptam, *Diemerbroeckius*, *Grato Riverius.* vid. *Io. Cph Lud. Seip. diss. de purpura, antiquo morbo.* Gotting. 1741.

(2) Historiam hujus febris enixò studio proposuerunt *Dan. Hamilton Tr. de praxeos regulis & febre miliari.* Lond. 1710. 8. *Car. Allionius Tr. de miliarium origine, progressu, natura & curatione.* Aug. Taurin 1758. 8. & *Cph. Molinarius de miliarium indole & tractatione disquis.* Vienn. 1764. 8.

§. 137.

Pectoris cum suspiriis oppressio, vigilæ, & deliria, quotiescunque ægri se ad somnum componant, & pulsus frequens, miliaria exanthemata certissime præsignificant.

Mentitur initio sæpe purpura anginam, pleuritidem, tussim, coryzam, rheumatismos, convulsiones, erysipelas.

Interdumque sub larva febris intermittens, inde tantum non semper exitialis, se abscondit.

Lingua in nonnullis obfessa est aphthis; in quas reliquæ febris aliquando derivantur.

Alvus in aliis adstricta, in aliis soluta est cum intestinorum doloribus.

Urina modo naturalem colorem habet; modo instar aquæ pallet, vel subvirescit.

Utraque & rubra & alba interdum confluunt (1). Tumque sparsim etiam aliquando vesicas pisi, imo nucis juglandis magnitudine, & in ambitu rubras efformant (2).

Purpura mixta febrem semper ardentiolem ostendit.

Nonnulli per vices effervescente febre nova exanthemata, prioribus exarescentibus, semel vel bis excludunt. Tumque morbus fere non letalis per quatuor vel plures hebdomades trahitur.

Qui semel hac febre laborarunt, facile in eam rursus incidunt.

In declinatione sæpe manus sudore frigido madent.

Exanthemata alba, miliaria stricte dicta abs nonnullis, pejorem indolem, quam rubra, semper præ se ferunt; ex communi fere omnium Medicorum consensu.

(1) Vid. *Andr. Ottom. Gælicke diff. de purpura alba confluente*. Frf. ad Viadr. 1740. Rubram confluentem notavit III. *Stoerkius ann. med.* l. p. 49.

(2) Vid. *Primit. Med. Polon. vol. II.* p. 49.

§. 138.

In puerperis, quas inprimis purpura infestat inde a tertio, quarto, aut quinto die, vel ferius, lochia plerumque tunc retinentur, & e mammis lac resorbetur, simulque sæpe uterus inflammatione correptus est.

Sæpeque jam ante partum in his morbus incipit, cum calore præternaturali, ardore internorum, vel partis alicujus dolore, & cum maxima pectoris oppressione ac suspiriis: quæ cuncta post partum continuant, pustulis tertio die erumpentibus.

Sub salubri morbi decursu sanguinis ex utero fluxus revertitur, vel diarrhoea in ejus vicem oritur, aut foetidus humor ex vulva profluit.

§. 139.

Symptomatica purpura malignis febribus se addit, exanthematicis, inflammatoriis, intermittentibus, arthritidi; adeoque tum ipsa quoque malignitatem præ se fert.

§. 140.

Utraque, primaria & symptomatica, rubra & alba, lymphæ vitio peculiari spontaneo, sed vix determinando, ortum suum debet; quamquam interdum quoque & immoderato conclavis æstu, & stragulis multis, & cardiacis copiose datis in acuta febre extorqueri possit, cui alias non accessisset (1).

Per populum subinde grassari solet febris (2), & nonnullis locis ac regionibus magis familiaris est (3), maximeque Martio & Aprili mense se monstrat.

Nullumque fere exanthema tam facile, quam miliare, regreditur.

Sed idem valde ancipitem eventum ubique habet, siue rubrum siue album sit, sæpeque vim necis in oppressos exercet; quæ maxime verenda, si profundi sopores, peripneumonia, deliria, urina, ab initio turbida, aut pallida, convulsiones, aphonia, linguæ tremor, suspiria crebra, paralyfes artuum, sudores largi præcoces, dolor faucium anginodæus, apoplexia, gangræna in parte externa, oboriuntur. Leucophlegmaticus tumor plerumque etiam infausto omine observatur.

Alia consequentia mala sunt tumores vel abscessus mammarum, fluxus nimius urinæ & lochiorum, memoriæ defectus, hypochondriaca & hysterica pathemata, tussis vehemens, lenta corporis consumptio cum anorexia conjuncta.

Contra salubris exitus sperandus est, si respiratio haud oppressa, & moderatus sudor cum pustulis erumpit; sique alvi fluxus (4), aut diuresis, aut sputa oriuntur, per quæ nonnunquam totus morbus solvitur. Etiam ægri, quo magis somnolenti, eo felicius evadunt. Nec hæmorrhagia narium insalubris deprehenditur.

Urina pallida facta ex citrina meticulosam metastasin significat. Albescens vero, & fero lactis similis diuturnitatem morbi plerumque portendit.

(1) Ab hoc calido qualicunque regimine purpuram semper excludi, nec unquam sponte in gruere, nostris temporibus demonstrare gestiit doctissimus *Haenius Rat. medend. P. VIII. c. 3. P. IX. c. 3. P. X. c. 5.* cui vero alii docti viri contradixerunt. *Collinus in lettre à M. de Haen au sujet des maladies avec éruption 1763. Diss. de miliaribus 1763. Epist. ad Baldingerum 1764. Cranzius lettre à Mr. Tissot. 1763. Molinarius libr. cit. & Alethophilus Viennenses in elucidat. epistol. de Cicuta 1766.*

(2) Vid. *Iuon. Io. Stahlî diss. de purpura epidemica. Erf. 1732. Io. Godofr. Salzmanni diss. historia purpuræ*

miliaris, Argentoratum & viciniam infestantis. Argent.
1766. *Act. Helvet. T. II. p. 76.*

(3) Vid. *Allion. l. c. cap. I.*

(4) Cui tamen non semper fidendum esse, Cl. *Binningenus* observavit, *Act. Helv. T. cit.*

§. 141.

Purpuræ primariæ curatio multam molestiam creat medentibus; horumque tentamina ostendunt, non omnibus ægris eadem remedia prodesse; ut adeo nec inter se circa istorum effectus consentiant. Quod imprimis de acidis & vesicatoriis valet, quæ ab aliis damnari, ab aliis vero prædicari videas.

Maxime vero omnium prodesse mihi videntur purgantia antiphlogistica, aut saltem clysteres emollientes, diaphoretica fixa, diuretica temperata, nitrum, sanguinis missiones, & apozemata diluentia atque demulcentia. Nec ego quidem vesicatoria respuo.

In purpura puerpurarum alvus quovis vesperi per aliquot dies pilulis balsamicis Beccheri vel Stahlii, ad duodecim vel quindecim grana datis, ducenda est; quo vel lochiorum fluxus restituatur, vel vicaria diarrhoea excuscitetur. Saltem enemata repetitis vicibus injicienda sunt. Nec restitante lochiali sanguine venæsectio omitenda.

Purpuram regressam revocant fricationes thoracis cum panno laneo, vapore succini imbuto, & lotiones ejus cum aqua calida.

Sudores deficientes unico opii grano, pulveri absorbenti admixto, restituuntur. Fricationes pectoris modo memoratæ etiam ad id valent. Videndum quoque, annon sanguinis copia minuenda sit?

Contra convulsiones in hac febre pulvis Tunquienſis proficit. Qui ipſe quoque una cum cucurbitulis occipiti affixis deliria moderatur.

Tumorem leucophlegmaticum relictum cathartica & diuretica iterato data minuunt.

§. 142.

Ceterum ignorare non oportet, purpuram rubram etiam ſine febre exſiſtere, eandemque chronicam eſſe, & ſcorbuticam vulgo cognominari. Obſervatur illa frequenter æſtate in adultis ſucci plenis, ac in ſceminis, quibus menſium fluxus ceſſavit, aut fluor albus incommodat. Eadem etiam ſubinde febribus intermittentibus pertinacioribus ac lentis accedit, eaſdemque ſolvit. In cortice Peruviano adverſus eam magnum præſidium eſt.

Neque hoc ignorandum eſt, in puerperarum cute perſæpe ſudamina copioſiſſima effloreſcere, quæ imperitis facile pro purpura imponant; ſed ex defectu ſymptomatum ipſi priorum (§. 137.) haud difficulter ab hac diſcernantur.

FEBRIS PETECHIALIS.

§. 143.

Epidemica ſæpe, militibus in caſtris maxime inſenſa febris petechialis eſt, quam olim *purpuratam puncticularem*, & *peticularem* vocarunt, itemque *Hungaricam*, *Pannonicam*, & *caſtrenſem*: quæ ſumme maligna ubique, ut quævis fere malignitatis ſymptomata, a me alibi enumerata, in eadem occurrant.

Ejus vero ratio maxime talis eſt. Multi ante febris eruptionem aliquamdiu imbecillos ſe ſentiunt; caput &

dorsum iis dolet; ventriculus cibos averfatur; somnus fere nullus est; mens leviter hebescit; ex alvo in nonnullis putrida descendunt; alli vomunt. Quibus perpeffis, febre demum acuta comprehenduntur, in dies exardescente, plerumque tritæophya (1). Sunt vero etiam, quos febris protinus corripit sine ejusmodi præcurrente molestia (2).

Inque hac febre infirmitas increfcit, ægri leviter delirant, perpetuis vigiliis torquentur, urinam rubram emittunt, mox turbidam, in qua multa vel feculenta aut mucosa defident; at sæpe etiam viridem, aut subnigram. Quidam videntur ab ipso morbi principio propter dolorem in latere acutum pleuritide laborare, & sic medicos fallunt; aliis ille paulo post accedit. In aliis febris sub prima facie benignam mentitur, & propter tuffim, quacum invadit, sub larva catarrhalis imponit medentibus. Die primo, fecundo, tertio, quarto, feptimo, nono, aut undecimo in extrema cute, circa collum, ad mammas, in brachiis (3), femoribus, interdumque etiam in univerfo corpore, nec facie quidem excepta (4), maculæ erumpunt, vel rotundæ & parvæ tanquam acu factæ & pulicum morfibus fimiles, vel inæquales & latiores, rubræ, vel lividæ aut nigræ, multæ vel raræ, mobiles aut fixæ: quæ in aliis post triduum evanescunt, in aliis vero diutius & ad finem morbi, imo etiam fuperato illo (5), vel post mortem adeo perfiftunt (6). Febris autem nec quidquam, postquam ex eruperunt, remittit, fed crefcit potius. Jamque facies oculique rubent, lingua tremula & afpera, interdumque nigra est, tuffis ficca, hætenus moderata, fortius urget, deliria vehementiora fiunt, mens formidolosa ftupet, manus tremunt, labia oris reficcantur, indecens corporis nudatio, floccorum aut feftucarum collectio animadvertitur, æger anxie refpirat; dumque hæc aliquamdiu perdurarunt, sub faucibus inflammatis,

convulsionibus, aut phrenitide, extrema corporis in-
algescent, fudorque frigidus ab eodem defluit, ægri-
que intra viginti dies decedunt, rubro macularum co-
lore in lividum & nigrum converfo.

Si qui vero ad valetudinem redeant, hi ex alvo
multa putrida dimittunt, & perfæpe circa nonum diem
furdefcunt ac foporosi fiunt, & mentis ufum pofttea re-
cuperant, & tenacia fputa tuffi extundunt, fæpeque
etiam per unum, duos vel complures dies acidulo,
foetidoque fudore madent.

In quibusdam morbus in febrem intermittentem con-
vertitur; in aliis rheumatici dolores, aut parotides, bu-
bones, furunculi, abfceffus juxta articulos, vel tumo-
res œdematofi in facie, manibus, aut pedibus oriuntur.
Ipfæ febris interdum femel vel bis repetit, etiamfi in-
tegre ab urinis & fudore judicata (7).

(1) Vid. *de Haen Rat. med. T. V. p. 23.* & *Strack. L. de morbo cum petechiis. p. 101.*

(2) Hanc quidam autores vocant *veram*, illam *spuriam*
febrem five *catarrhalem petechizantem*; vid. *Hoffmann.*
Med. rat. fyft. T. V. p. 226. feq. Sed effentialiter nulla ab
altera profecto differt.

(3) Vid. *Cel. Car. Strack Observationes medicinales de morbo*
cum petechiis, p. 17. 27. qui affirmat, nifi in his partibus
petechiæ fint, harum etiam nullas in ceteris deprehendi.

(4) *III. de Haen* ibi vidit, *Rat. med. T. III. p. 36.* & *Cel.*
Strack. l. c. p. 18. 87. 97. 121.

(5) *Strack l. c. p. 96.*

(6) *Idem. l. c. p. 174.*

(7) Vid. *de Haen l. c. T. V. p. 2.* *Strack l. c. p. 101. 103.*
104. 106. 190. 194.

§. 144.

Observatione dignum est, quod durante epidemia hujus perniciosæ febris multi occurrant, qui eandem quidem febrem, at sine petechiis, experiantur; vicissimque & nonnullis petechiæ sine febre, aliove parvo symptomatæ erumpant (1). Ex quo efficitur, febrem a petechiarum miasmate omnino non excitari, sed per se existere.

(1) Utrumque sæpius visum & adnotatum est a Cel. *Strackio* L. c. p. 119. seq. 125. 129.

§. 145.

Celerior vel tardior petechiarum exclusivo vim morbi nec auget, nec minuit.

Neque pejus illi habent, quorum cutis pluribus, quam quibus paucioribus oblecta est.

Quibus petechiæ sine febre sunt (§. 144.), his nullum periculum inde imminet.

Latiores, inæquales, & quasi confluentes maculæ morbum multo graviores, quam parvæ & rotundæ, faciunt, ex quo fere nemo evadit; etiam si his rariores, & pallidiores sint; inprimis ubi narium hæmorrhagia accedit (1).

(1) Vid. *Strack* L. c. p. 28. 165.

§. 146.

Hactenus febrem petechialem, quæ morbum per se facit delineavi. Sciendum vero est, petechias etiam aliquando tum sporadice, tum populariter, ad alios morbos, pleuritides, dysenterias, variolas, morbillos, purpuram, febres intermittentes (1) tanquam symptoma

accedere eorumque malignitatem, licet non semper funestam, prodere.

- (1) Febris purpurata, quæ per Burgundiam a. 1652. & 1666. grassata, ac a *Io. Marchantio* descripta est, adeo nec primaria febris, sed quotidiana intermittens fuit cum petechiis.

§. 147.

Petechias tanquam criticas eruptiones intueri haud licet, quum non levent morbum, sed potius exasperent.

Neque nimio fervori aut calidis medicamentis illæ ortum suum debent, quum & in contrario statu visantur. Contra vero a putrida in primis viis hærente colluvie rectius excludi videntur. Quare hoc morbi genus magis etiam familiare est militibus in castris, & pauperibus male nutritis; inter quos, si qui naturæ beneficio convalescunt, nemo proinde deprehenditur, qui sine largo alvi profluvio a morbo liberetur. Neque aliud certe remedium plus valet ad superandum morbum, quam purgans iterate exhibitum.

Videtur equidem morbus petechiarum contagiosus esse, quum plures homines in eodem loco, inque una domo aggreditur. At dubito tamen, an vere talis haberi possit, cum id ideam contagiosi morbi non perfecte efficiat.

§. 148.

Neque putridæ dissolutioni sanguinis exanthemata proprie deberi videntur, quum in hoc morbo sanguis nonnunquam, ut pleuriticorum, densissima crusta tectus est. Hinc verisimilius est, a spissa putridaque lymphâ totum morbum provenire; quam & natura & medicamenta per varia loca excretoria quam copiosissime educunt.

§. 149.

Quemadmodum natura alvi profluvio ad sanationem febris petechialis potissimum utitur; sic quoque nullum medicamentum hic majore cum successu, quam purgans, exhibetur. Quod, quoad morbus durat, sæpe iterumque decernendum (1).

Inter hanc vero medicinam cortex Peruvianus utilissimus est, cum succo citri, & pauxillo vini datus in decocto.

Ceterum communibus auxiliis, in febrium malignarum curationibus supra præscriptis, etiam hic assidue utendum est.

Interdum tamen & vomitorium exhibere, & sanguinem mittere e vena expedit.

Calefacientia medicamenta & vesicantia hic non conferunt; quorum illa febrem accendunt & ægros in mortis periculum conjiciunt, hæc vero sæpe gangrænam excitant.

(1). Quantopere hæc profint, jam dudum indicavit *Ioach. Burserus* L. *de febre epidemia seu petechiali*. Lips. 1621. 12. Sect. II. c. VII. p. 96. & *I. Marchantius* l. c. & *Petr. a Castro* L. *de febre maligna puncticulari*, Patav. 1653. 12. p. 162. seq. Sed plurimis experimentis nunc denuo confirmavit. *Cel. Strackius*, per totum libr. cit.

§. 150.

Si ad alios morbos petechiæ accedunt, (§. 146) pariter hic purgantibus repetitis, aut saltem clysteribus opus est, inter remedia, quæ primario morbo conveniunt.

Eademque purgantia in febre petechiali sine petechiis, & pleuritide, in epidemico harum statu interdum

occurrente , præsidio esse , nec negligi debere , sciendum est.

FEBRIS SCARLATINA.

§. 151.

Febris hoc nomine & multis aliis Purpuræ, Rubeolarum, morbillorum igneorum, Zonæ, Ignis sacri, Rossaliorum, veniens, ad remittentes amphimerinas spectat, & sic decurrit.

Horrorem sequitur mediocris æstus, sub qualibet vespera, nocteque ingravescent, sæpeque nausea, vomitu, hæmorrhagia narium, interdumque etiam comate & convulsionibus ante eruptionem macularum stipatus. Quæ ipsæ die secundo vel tertio se ostendunt vel in tota superficie cutis, vel saltem in facie, dorso, pectore, cruribus & manibus; quæ partes inde inæqualiter rubent, & plus quam in morbillis, & tam late, ut pars aliqua, velut manus vel facies, tota inde rubescat. Digiti manus simul nonnihil intumescunt, & flecti facile non possunt. Fauces vel initio saltem, vel per totum morbum dolent. Inter sextum & nonum diem iterum disparerent maculæ sub perfecta crisi per sudorem & urinam, quæ per totum morbum intense rubet. Cutis nunc demum in majoribus ac minoribus frustis desquamatur, ac simul ingens pruritus ægros vexat. Quibus fauces dolent, hi sputa per morbum emoliuntur non pauca, indeque etiam ex parte judicantur (1).

(1) Post *Sennertum* optime *Sydenhamus* hanc febrem delineavit, & post hunc, nostra ætate, *Storchius* in peculiari libro, lingua vernacula conscripto, Goth. 1742. 8. & *Cl. Marc. Anton. Plenciz* in *Oper. med. phys. Tr. III*, Vin-dobon. 1762. 8.

§. 152.

Sed duplex genus febris scarlatinæ constituendum est pro discrimine, quod in maculis occurrit. Alterum *simplex* dicendum, sive *maculatum*, maculas, prout §. 151. descriptæ sunt, extrudit (1). Alterum *pustulare* vocandum est, propterea quod iisdem maculis in priori quasi nudis numerosissimæ pustulæ subflavæ aut lacteæ, magnitudine capitis aciculæ, insident (2), unde nostri non solum plebeji homines, sed etiam Medici *den Friesel* vocant, & revera pro miliari exanthemate habent; a quo tamen toto cœlo differt.

(1) Hæc febris est, quam *Sydenhamus* descripsit, *Opp.* p. m. 328. seq.

(2) Hanc speciem descripsit *Forestus Observ. L. VI.* 41. *Storchius l. c.* & *Störck ann. med. II.* p. 48. 50. Et *Storchius* quidem has pustulas nunquam deesse autumat; at nescivit, maculas scarlatinas etiam sine illis consistere, prouti a *Sydenhamo* & multis aliis medicis, ac a me ipso sæpe visæ sunt.

§. 153.

Morbus infantes ac pueros præ ceteris adoritur, sæpeque populariter grassari (1) ac per tres menses continuos plerumque sævire consuevit. Admodum vehemens vero non est, neque periculosus, ut nec ulla remedia desideret, præter calorem temperatum. Tumque ad benignos referendus, & eodem modo judicatur.

Interdum tamen & multum malignitatis, velut variolæ ac morbilli ostendit, & vim necis omnino habet, imprimis ubi angina pituitosa se adfociat; quæ intra primos novem dies accedit, & ad quatuordecim dies ac ultra cum ipsa febre extenditur (2): quæque & sola infantes nonnullos epidemiæ ejusmodi malignæ tempore comprehendit.

(1) Talis

(1) Talis memoratur in *Aët. Med. Berol. Dec. I. vol. I. 28. VI. 21. Dec. II. vol. I. 33. vol. X. 43.*

(2) Talem observarunt *Sennertus, Storchi, Plenciz, & V. Cl. Io. Conr. Guil. Schmidt* in *epist. ad Cl. Frid. Guil. Klaerich*, observationes de febre scarlatina complexa. *Hannov. 1753.*

§. 154.

Superato morbo parotidum tumores aliquando exsurgunt, per aliquot hebdomades durantes, sed non vehementer æstuant: itemque leucophlegmaticus tumor, qui post tertiam hebdomadem demum plerumque subnascitur, & persæpe letalis est, longeque plures adhuc rapit, quam ipsa febris scarlatina. Urina tum parca mingitur, & fusca est, perinde ac id, quod infra subsidet (1). Denique & convulsiva tussis infausito omine succedit.

(1) *Storch. l. c. p. 184.*

§. 155.

Ipse morbus facile repetit, si convalescentes nimis mature liberiori aëri se exponunt; aut si purgantia pharmaca finito morbo non exhibentur.

§. 156.

Cura diversa est pro benignitate aut malignitate febris, ut ex supra dictis constare potest.

Purgantia ac enemata, & venæsectiones, quo recursum macularum metuit *Sydenhamus*, hunc certe non præstant.

Optima potio in quovis morbi statu lac est, cum triplo aquæ coctum.

3. Convulsiones & Coma syrupo de meconio & epispastico amplo ad cervicem dato mitigantur.

4. Leucophlegmatix vero medentur vesicatoria, & post hæc diuretica, velut tinctura tartari, aut spiritus salis coagulatus, vel purgantia, ætati atque viribus accommodata.

De remediis contra anginam alibi ex professo dicitur.

ESSERA.

§. 157.

Effera, nostris regionibus non infrequens exanthema, maculas exhibet latas, discretas, coloris rubri splendentis, glabras, planas, ardentes ac prurientes, in manibus ac facie potissimum, vel cum diaria febre, etiam dorsi & capitis dolore & vomitionibus, erumpentes, vel sine febre. Febrem horror præcedit, & æstus cum sudore subsequitur. Judicatio fit tertio die per sudorem & urinam.

Mobiles admodum sunt hæ maculæ, at regressus haud verendus. In manibus, cum sub lecto continentur, lætissime efflorescunt; cum extra proriguntur, iterum se subducunt. Vicissim tamen & nonnullis contingit, ut in frigido, quod mireris, magis emergant, & in calido evanescant.

Tertio ad summum die exanthemata pallefcunt, & cutis posthæc desquamatur.

Interdum febres biliosas illa antecedunt. Interdum in statu exsiccationis variolarum, rubente in interstitiis cute, se ostendunt; quod mihi semel visum.

Morbi natura est, quod inprimis æstate aut hyeme accidat, & semel salutatos sæpius occupet.

Mitiora diaphoretica cum regimine calido ad curam sufficiunt.

Sennertus hunc morbum bene descripsit, sed cum febre urticata confudit. *Opp. L. V. P. I. T. II. c. 26.*

FEBRIS URTICATA.

§. 158.

In diaria febre quum maculæ prominentes rubræ, valdeque prurientes & ardentes in facie & collo, vel & in aliis corporis partibus erumpunt, quoad magnitudinem non minus, quam quoad ardorem ad tubercula, urticis excitari solita, accedentes, febris inde urticata dicitur: cui horrores frequentes intermisti, & alvi profluvium plerumque ab initio, cum urina turbida ac limosa copulatum est (1).

Hæc exanthemata instabilia quidem sunt, ut priora (§. 157); sed in eruptione tamen sua accuratas subinde stationes servant, ut certis diei horis erumpant & rursus dispareant; maxime vero circa vesperam cum exacerbatione febris se lætius efferant.

Illud etiam singulare habent, quod in frigido magis emergant, & in calido evanescant.

In toto morbo, infantibus multo quam adultis frequentiore, sæpiusque semel comprehensos infestante, nullum periculum est, & febris primo septenario inter sudores decedit, cute deinceps in squamulas defluente.

Lenientia medicamenta ab initio data & cum diaphoreticis permixta, veluti tinctura rhei cum octava

parte mixtura simplicis, eum citissime debellant, exturbando tam per cutem, quam per alvum acrius illud ferum, quod tum ipsam febrem, tum exanthemata producit. Nisi vero vel hoc medicamento genus, vel aliud quidquam simile in usum trahatur; sufficit, ut ægri se contineant, & subinde infusum ex floribus sambuci & chamomillæ vulgaris hauriant.

Non solum vero sponte hæc exanthemata subnascuntur, & primarium morbum constituunt; sed subinde etiam febri vulnerariæ tanquam symptoma accedunt, aut in graviore contusione citra febrem subnascuntur (2).

(1) Nolim hanc febrem cum *Lochnero Eph. Nat. Cur. Cent. VI. obs. 96.* & *Iunkero Conspect. med. pract. Tab. 74.* ad purpuram; neque cum *Sydenhamo* ad erysipelatofam, *Opp. Sect. VI. cap. VI. p. m. 353* neque cum *Sauvagesio Nosol. method. T. II. p. 426.* ad scarlatinam referre; siquidem exanthematis singularis natura atque habitus est, quo cum nullo alio exacte convenit.

(2) Utrumque historia probatur in *Aclor. Med. Berol. Dec. I. vol. II. p. 67.*

FEBRIS BULLOSA, PEMPHIGODES RECENTIORUM.

§. 159.

Singulare exanthema serosum, ex maculis formatum, hydatides repræsentans, nucis avellanæ magnitudine, & adhuc ampliore, vel in tota cute corporis (1), vel in singularibus partibus, potissimum facie & collo (2), vel simul etiam in faucibus, circa uvulam & pharyngem (3) efflorescens in febre acuta vel benigna (4), vel maligna (5) sive syncho putri hunc morbum determinat, raro obvium, sed nonnunquam tamen adeo populariter grassantem (6), valdeque con-

tagiosum, a quo pauci evadunt, inprimis si fauces pustulis simul obsestæ sint, quod jam primo die mortem afferre potest (7).

(1) *Car. Piso de morbis ex colluvie serosa, Sect. IV. c. IV. obs. 150. p. m. 440. Act. Nat. Cur. vol. X. obs. 76.*

(2) *Henr. Frid. Delii amoenit. med. Dec. I. cas. IX. p. 71.*

(3) *Act. Helvet. vol. II. p. 265.*

(4) *Delius l. c. Vidii medic. P. 2. S. 2. L. 6. c. 6.*

(5) *Piso l. c. Act. Helvet l. c.*

(6) *Médecine expérimentale (par Mr. Thierry) p. 134. Act. Helvet. l. c.*

(7) *Act. Helv. l. c.*

§. 160.

Quodsi ad decursum hujus febris accurate attendas, & ad ipsius eventum, non difficile erit judicare, eam, ut variolosam & plures alias exanthematicas, vel benignam, vel malignam esse, & pro hac ejus diversa natura, modo non graviter afficere ægrotantes, modo interneccioni, nisi omnes, certe plurimos tradere, similesque metastases, ut malignas febres, per abscessus facere (1).

(1) *Act. Helv. l. c.*

§. 161.

Vesiculæ sero limpidio subflavo, interdumque foetido, plenæ, valdeque simul ardentes ac prurientes, utrobique die morbi primo, secundo, tertio vel al sumum quarto proveniunt, & inter hunc ac septimum, si benigna febris fuerit; exarescunt, nullo humore diffluente, sed cuticula quasi ambusta, incinerataque brevi in furfures, sordidaque crassamenta abeunte; sin autem

maligna, circa decimum quartum diem demum subsident. Pustulis ita facessentibus & evanescentibus, nulla in vultu earum vestigia, aut reliqua corporis superficie, cavitates nullæ in exesa cute relinquuntur, sed maculæ saltem ex atro rubræ succedunt, crustis epidermidis nigricantibus cinctæ.

§. 162.

Interdum morbus sine notabili febre subnascitur, tumque eo mitior, atque brevior decurrit (1).

(1) Bis vidit *Sauvages* talem Pemphygon apyreton in mendicantibus. *Nosol. method. T. II. Cl. III. p. 383.*

§. 163.

Curatio ad naturam febris, juxta præcepta generaliora alibi tradita, accommodanda est.

In maligna febre usus aceti bezoartici constans se maxime probavit (1); quod omnino imitandum videtur.

Pustulæ, nisi sponte rumpantur, forfice caute aperiendæ sunt. Sed a resiccantibus abstinendum.

Faucibus infectis linctu congruo, & collutionibus putredini adversis prospiciendum est. Et ad hæc latum vesicatorium scapulis applicari, collo vero cataplasmata, ad id, quod intus hæret, evocandum, circumdari debent.

(1) *Thierry l. c.*

FEBRIS APHTHOSA.

§. 164.

Febribus continuis putridis, intermittentibus putridis, exanthematicis, dysentericis, inflammatoriis, aph-

thæ oris, ad instar criseos lentæ quoddam, at infidæ, aliquando superveniunt vel succedunt.

Sunt autem aphthæ pustulæ albicantes, aut ad cineritium colorem vergentes, vulvam, fauces, palatum, tonsillas, genas internas, gingivas, linguam, labia occupantes, ab uvula frequentissime incipientes, atque tenacem ac glutinosum mucum emittentes.

Tegitur itaque harum vel omnium, vel pauciorum partium superficies hisce pustulis, talem sive crustam album nunc formantibus, tenacissime adhærentem; quæ vero, non exedendo escharam illis inducunt, sed integras illas relinquunt, dum mature frustulatim deciderint.

Neque his limitibus contineri semper putantur aphthæ, sed & œsophagum, ventriculum ac intestina creduntur inficere: quod quidem non alio argumento probatur, quam quod & quandoque magna deglutiendi difficultas ægros vexet, aphthæque post mutationem tanta copia per os & alvum nonnunquam aliquot dies rejiciantur, ut aliquot pelves eas congestas vix capiant (1).

(1) Vincent. Ketelaer Comment. de aphthis p. 13.

§. 165.

Aphthis defluxis, & sic quasi disparentibus, quod intra paucas horas fieri potest, quo & totum os internum obtectum illis, iterumque plane purum ac nudum invenias, aliæ novæ subinde succrescunt, quæ suum spatium ad maturationem iterum requirunt; sicque vel sexies aut sæpius nova progenies subnascitur (1), ex anticipi & diuturna lucta naturæ & morbi moras necens, & morbum longe in hebdomades & menses protrahens.

(1) Ketelaer l. c. p. 18. van Swieten T. III. §. 986.

Atque sub hoc statu quamvis ægri ipsi, dum expeditius spirare ac deglutire possint, restituti sibi videantur, in summo profecto versantur periculo, dum residuum virus protinus febrem denuo accendit cum molesto oppressionis sensu circa præcordia, interdumque etiam excitato alvi profluvio; unde, nisi denuo prodierint aphthæ naturæ vel medicamentorum ope, mors facile subsequitur.

Progenies autem nova aphtharum expectanda est, si deciduis illis locus siccus conspicitur, aut tela alba is obtectus est. Ubi autem humidus est & rubet, tum vel nullæ, vel paucæ admodum renascuntur.

Interim nullum certum tempus, quo aphtharum separatio fit, determinari potest; aliquando enim jam primo die, aliquando post plures decidunt. Neque omnes simul separantur.

Inter deciduas aphthas & renascentes aliquot dierum intervallum quandoque intercedit.

§. 166.

Fugit quasi febris aphthosa regiones calidas; contra vero borealibus & paludosis frequens est, quamvis non ubivis æque solemnis & gravis.

Atque in his regionibus etiam aphthæ non raro occurrunt sine febre (1).

Febres autem, in quibus aphthæ metuendæ, nec ullum peculiare symptoma ostendunt, quod istas significet. Conveniunt tamen maxime cum miliari.

Quemadmodum vero nec proxime instantes aphthæ a medico dignosci possunt; ita etiam præsentis anceps

& incertum malum sunt, ex quo nec salutem, nec mortem hariolari liceat.

Interim quæ in adulta ætate, constantibus viribus, inque coctionis stadio a septimo vel nono morbi die, non magna copia, cessante aut multum remittente febre emergunt; quæve cito decidunt, licet etiam novæ repullulent, brevi denuo cadentes, eæ mitiores & tutiores sunt; contra vero cineritiæ & nigrescentes semper periculosæ; itemque fugaces, etiamsi revocari se sinant; aut totum os obsidentes, & præcurrente singultu ex imis faucibus abscendentes; aut in cruditate morbi provenientes; nec non, si menstruus vel hæmorrhoidalis sanguis fluit, aut alvus liquatur; sique primis diebus morbi nulla evacuantia fuerunt adhibita. Denique & senibus ob vires fractas semper periculosæ observantur.

In longo morbo appetitus rediens salutis spem ostendit.

(1) Multoties vidit in adultis *Ketelaer l. c. p. 21. bis Boerhavius, semel van Swieten Comment. T. III. §. 983.*

§. 167.

Enimvero tam periculosæ non sunt neque aphthæ adutorum sponte absque morbo prægresso vel febre prodeuntes (§. 166.); neque recens natorum eadem cum aphthis acutis, quas supra descripsi (§. 164), sed admodum benignæ, nec aliud symptoma præter ardorem in ore & difficilem suctionem atque deglutitionem inducentes, facileque etiam abstergendæ. Symptomaticum genus quoddam ac ominosum ex hac classe constituunt aphthæ in ultimo phthiseos statu sæpe oriri solitæ.

Atque hoc loco monere non alienum est, præter hoc aphtharum tum benignarum, tum malignarum, fe-

brilium & non febrilium, genus, aliud ulcerosarum nomine insigniendum, & chronicum existere, quod ulcuscula vera, parva, in superficie macula albicante ex humore, quem fundunt, mucoso atque glutinoso oblecta, in ambitu rubra & inflammata ac dolorifica, tam in lingua, buccis & labiis, quam etiam in partibus naturalibus efformat, antiquis magis, quam hoc, de quo hactenus tractavi, perspectum ac cognitum. Quæ ulcuscula vel solitaria sunt, vel non valde numerosa (1).

(1) Epidemice grassari ea vidit *van Swieten T. III. §. 978.*

§. 168.

Sed ad aphthas malignas in morbis revertor.

Per se patet, saporem omnem ab aphthis tolli, & linguam, buccas ac labia ob siccitatem rigere, omniumque rerum deglutitionem difficulter procedere, vel prorsus tolli. Sed & aliæ molestiæ præter hæc oriuntur.

Ab aphthis scilicet densis omnia loca oris interni obfidentibus tumores harum partium fiunt, & circa fauces periculum suffocationis inducitur.

Deciduis crustis salivatio copiosa succedit non solum, sed etiam diarrhoea; quæ bonæ, si moderatæ, neque novæ aphthæ renascuntur.

Etiam excoctæ partes cruorem sæpe stillant, & dolorificam masticationem atque deglutitionem aliquamdiu pariunt; interdumque etiam singultum & cardialgiam a quovis cibo vel potu deglutito aliquamdiu generant.

Nescio, an experientia vere docuerit, subjectas partes a crustis lentis & compactis etiam aliquando in ulcera mutari, & gangrænescere.

Sed multo magis de lienteria ab aphthosa ventriculi tunica dubito, utpote quam nemo in hoc morbo natam unquam vidit; & quæ, quotiescunque adesset, profecto longe citius mortem, quam lienteriam, induceret.

§. 169.

Proximum est, ut, quomodo huic malo medendum sit, præcipiam.

Ultro liquet, naturam nullo modo in hoc molimine excretorio morbosæ materiæ turbendam esse; contra vero talia adhibenda, quæ eam ipsam adjuvent, quæque cruftas quantocyus ad lapsum disponant.

Prius præstant medicamenta, quæ febrem ita moderantur, ut nec nimis torpeat, nec nimis intensa sit. Inprimis vero ptissanæ diluentes, & abstergentes ex radicibus chinæ, scorzonæ, hordeo, passulis, melle copiose sumtæ, & modicus vini usus cum ipsa ptissana egregie conducunt, adjuncta commoda victus ratione, qua natura roboratur.

Alterum stomaticis medicamentis detergentibus & maturantibus, in collutione vel in gargarismo calide usurpatis, obtinetur, quæ aphthas non fugant, sed provocant. Plebeium remedium, idemque tutissimum est solum raparum jusculum, saccharo edulcatum, vel, si id haberi non potest, sola-cerevisia tenuis saccharata: quæ duo non solum pro stomatico, sed etiam pro potu commodissime inserviunt. Ad collutionem & gargarizationem vero proprie facit decoctum ex radicis liquiritiæ uncia una, hordei mundati, passularum minorum, singulorum uncia dimidia, ficuum uncia una cum dimidia, cum aquæ fontanæ libris tribus paratum, adjectis colaturæ mellis rosarum unciis duabus. Infantibus ad collutiones ineptis linctus ex succo raparum

expresso, leviter cocto & saccharo edulcorato, aut ex melle rosarum, syrupo mororum & octava parte spiritus salis dulcis magis accommodati sunt, & penicillo quoque partibus oris internis illini debent.

Ceterum decoctum corticis Peruviani separationem aphtharum egregie faciliat, & ipsam febrem putridam edomat.

Alvus adstricta altero quovis die enemate sollicitanda est.

Purgantia contra per totum aphtharum decursum vitari debent, ob periculofam, quam subito excitare valent, hypercatharsin. Ante eruptionem vero & in fine mali ea utilissime exhibentur.

Immoderatus alvi fluxus pulveribus ex cornu cervi usto, theriaca & croco coerceri debet.

Salivæ vero nimium profluvium, etiam sanguinolentum, decoctum agrimonix cum melle moderatur. Ubi vero in posteriori casu haud suffecerit, adhiberi debet aliud fortius adstringens ex balauftiorum floribus & oxymelle paratum.

Dolorem excoriatarum partium linimentum ex vitellis ovorum, cremore lactis, & syrupo papaveris albi pulchre lenit.

Singultus molestus sub finem febris aphtosæ accedens, plerumque quidem post aliquot dies, redintegratis viribus, sponte evanescit, & vix unquam perniciosus est; hinc etiam auxilium medici vix requirit. Ubi vero pertinacior fuerit, mollissimo tantum victu, & gelatinosis rebus ipsi occurrendum est; a purgantibus vero, & vomitoriis prudenter abstinendum.

OTALGIA ACUTA, OTITES.

§. 170.

Venio jam ad novum febrium acutarum genus, quæ inflammatoriæ cognominantur, quoniam ex inflammatione partis succrescunt, vel eam ipsam ingenerant.

Itaque ab Otite ordior, sub quo intensum auris vel internæ, vel externæ dolorem cum aliis aliquanto gravioribus symptomatibus intelligo: quique pro diversa sua sede in internum & externum dividendus est.

Dolor auris in *Otite interno* & magnus, & ardens, & pulsabilis est. Summa anxietas, inquietudo, pervigilium, dolor capitis, cum febre acuta horrida præsto est. Sæpeque etiam deliria (1) & animi deliquia, & convulsiones (2) excitantur; & sub istis pathematibus otites ille intra septem dies, & jam primo, necare potest, nisi laudabilis discussio extiterit, & sanguis e naribus, aut puris copia ex aure effluat (3).

Frequentius autem ad suppurationem, quam ad discussionem tendit.

Abscessus autem difficultatem auditus plerumque relinquit; &, si virulenta atque foetida sanies emanat, metum simul fistulæ & cariei facit, ubi ipsa auris ossicula effluunt (4).

Morbus multis, siue senes sint, siue juniores, revertitur.

(1) *Zacut. Lusit. Prax. admir. l. 69.*

(2) *Hoffmann. med. system. Cap. de otalg. §. 3.*

(3) *Hippocrat. Coac. 189. & Prænot. p. 54.*

(4) *Hagendorn Obs. I. 64.*

§. 171.

Non tantum periculum inflammatio auris externa (*otites externus*) infert. Potest tamen omnino etiam in sensibilibus mentem alienare, & mortem quoque ex doloris atrociam inducere (1). In suppurationem quoque non raro abit.

(1) *Hoffmann l. c. §. 5.*

§. 172.

Non aliæ causæ Otiten, quam Otalgiam, universim ingenerant, cum eo saltem, ut in isto vehementiores sint. Quas autem non hoc loco, sed alio, ubi ad otalgiam venero, enarraturus sum.

§. 173.

Quoniam vero tam acutum atque præceps malum Otites, imprimis internus, est; omnia auxilia cum celeritate rapienda sunt. Quæ vero non alia, quam quæ ad inflammatarum partium curationem universim requiruntur; quo stasis inflammatoria, si fieri potest discutitur.

Intus itaque laxantia antiphlogistica atque temperantia sedulo exhiberi debent; & sanguis quoque e vena mitti.

Extus autem primo hirudines circa auriculam adponere oportet, & cucurbitulam cum ferro juxta parotidem; deinde in aurem oleum amygdalarum cum lacte mistum tepide per vices instillare; pone aurem vero spiritum vini crocatum & camphoratum illinere; aurique ipsi facculos discutientes ex majorana, pulegio, serpillio, baccis lauri, sale ammoniaco, croco, ex vino aut aceto vini coctos sedulo superimponere; denique

etiam clysteres ex decocto hordei, melle & sale prunellæ in alvum injicere.

Nec alienum multis videtur, afflictis vespertino tempore ad conciliandum somnum, doloresque leniendos, laudani opiatum grana duo vel tria exhibere. Verum dissimulare hoc loco non possum, me ab opiatum nunquam dolorem acutum, ab inflammatione ortum, vidisse levatum, adeoque nec placidum inde productum somnum.

Suppurationem imminentem cataplasmatibus ex furfuribus triticeorum, pulvere radicis althææ, feminis fœnugræci & croco cum lacte paratis promovere oportet: ulcus vero factum detergere & consolidare; quod pulcre præstat balsamum sulphuris ad guttas tres tepide & quater de die in aurem instillatum; aut decoctum ex herbæ centaurii minoris manipulo & aquæ fontanæ uncis octo confectum, cujus colaturæ mellis rosarum uncia una & pulveris aloes hepaticæ drachmæ duæ adjiciuntur: quod tepide in aurem syringa injicitur. Sin ulcus sordeat, eidem decocto potest pauxillum unguenti ægyptiaci admisceri, vel aliquot guttæ balsami sulphuris. Interne datur tinctura antimonii tartarisata ad guttas sexaginta ter de die, quoad pus ex aure effluxerit.

Otites externus, quum in se erysipelas sit, eadem quidem interna remedia, ac prior, desiderat; circa externa vero aliter procedendum est; de quo tamen alibi præcipiam.

CHEMOSIS ET OPHTHALMITES.

§. 172.

Ex variis Ophthalmiarum generibus duo memorata lubens hic sejungo, ac in ordine inflammatoriæ

februm recensco, quoniam & acutissimæ passiones, & nunquam sine febre sunt, etiam si non adeo vehementi, ac in aliis inflammationibus.

§. 175.

In *Chemosi* (1), omnium oculi inflammationum externarum gravissima & periculosissima, tunica adnata & albuginea tota tamquam pannus scarlatinus rubet non modo, verum etiam non mediocriter intumescit, ut super corneam feratur; qua subsidente quasi hiatus cuiusdam similitudo oritur (1).

Hæc inflammatio atroces dolores tum oculi, tum capitis, pervigilia, itemque febrem, & palpebrarum perversionem (2), in qua oculus perpetuo apertus manet, inducit. In suppurationem quandoque abit, & cœcitatē facile adferre potest.

(1) *Aetius Tetrab. II. Sern. II c. V. Paul. Ægin. L. III. c. XXII.*

(2) Nitida icone hoc vitium expressum est in *Io. Petr. Rathlaup Traité de la Cataracte*, lit. K. & *Io. Taylor Nosograph. Ophthalm. tab. G. LXXIII. A.*

(3) Obiter hic animadverto errorem, quem *Boissier de S.* in descriptione sua commisit, dum palpebras non apertas, sed oclusas esse in hoc vitio posuit. *Nosolog. method. T. III. Class. VII. p. 85.*

§. 176.

Gravior ictus oculo illatus, reprimentia in leviori ophthalmia inconsiderate admota, & chirurgica operatio in oculo instituta, causas externas hujus mali efficiunt. Alias sponte a metastasi febrili vel alia humorum corruptorum, aut a plethora oritur.

§. 177.

Curatur victu & remediis antiphlogisticis, sanguinis missione

missione repetita, medicamine purgante etiam iterato, vesicatorio aut cucurbitulis pro conditione causæ nuchæ & occipitio impositis, & herbarum mollientium, florum chamomillæ, meliloti, feminis lini, croci in aqua & lacte coctorum fotibus assidue admotis. Quæ cuncta vero transitum inflammationis in suppurationem non semper impedire possunt: qua imminente, nil amplius præter fotum convenit, quo maturetur. Maturata vero Chirurghi manum desiderat.

Subsidente inflammatione foci roborantes ex ruta, salvia, rosmarino, atque vino; vel aquæ ophthalmicæ, quibus octava pars spiritus matricalis admixta est, ad moveri debent.

§. 178.

Ophthalmitis nomine mihi venit inflammatio intra oculum, quæ interiores oculi membranas, & præcipue choroideam, occupat; quæque alias *Phlegmone oculi* appellatur.

Dolor ferè intolerabilis in oculo percipitur, cum febre, dolore capitis, maxime in affecto latere, vigilia nocturna, & delirio, imprimis in junioribus. Oculus lucis impatientissimus est, licet nullus extus in albo rubor, vel paucus saltem conspicitur. Idemque nonnihil lacrymat, & pupillam constrictam ostendit. Interdumque adeo e sede sua propellitur.

Neque aliæ causæ hanc inflammationem excitant, quam a quibus Chemosis oriri supra scripsi (§ 176.)

Estque hæc omnium ophthalmiarum & acutissima & periculosissima; siquidem vix aliter, quam hypopio intus orto finitur, quo & oculus rumpitur & immediabilis cæcitas suboritur.

Eadem remedia hic, quam in Chemosi (§. 177.) requiruntur; prætereaque & Periscyphismi administratio (1) & palpebrarum scarificatio repetita valde necessaria est (2), ut quovis modo ad externas partes inflammatio evocetur: quod nisi ad summum intra quindecim dies contigerit, omnium humorum oculi interiorum colliquatio, & ruptura ejus certissime subsequitur. Tumque nihil superest, quam ut oculus artificialis in locum deperditi, ad vitandam deformitatem, immitatur.

(1) *Paul. Aegin L. VI. c. 7.*

(2) *Platneri Instit. Chir. §. 298.*

§. 179.

Ceterum in Chemosi æque ac Ophthalmite oculi contra aera, omnemque lucem custodiendi sunt. Vitandaque est omni modo causa, quæ lacrymas excitat. Omniaque acria medicamenta, quæ tam hoc nomine, quam alio, oculis nocent, fugienda sunt.

LINGUÆ INFLAMMATIO.

§. 180.

Hanc gravem affectionem, quæ a subito affluxu humorum vitiosorum ad linguam plerumque oritur, quamque *Glossiten* vocare mihi liceat, ego forte quoque, ut multi alii ante me, prætervidissem, nisi mihi fuisset visa; quod cum bis factum est, eo majori cum sedulitate ad omnia ejus symptomata attendi, quæ protinus recensabo.

Sub febrili frigore, quod calor præternaturalis excipit, lingua subito dolet & intumescit. Loquela & deglutitio mox difficulter peragitur. Dolor atque tumor in dies increscunt. Saliva spissior sponte nunc ex ore

continuo profluit. Loquela & deglutitio perit. Facies rubet. Caput dolet. Vigilia nocturna est. Lingua plane moveri non potest, & ob tumorem præmagnum ex ore protruditur. Os ideo hiat. Fames & sitis ægrum vexat. Spiritus difficulter ducitur. Suffocationis periculum tandem imminet (1).

Morbus valde periculosus & acutus est, dum intra quinque vel septem dies suffocatione jugulare potest; nisi inflammatio se inclinaverit, aut in suppurationem abierit.

Horrendo malo ocyffime succurrendum est, omnifque fere generis revellentia cum maturitate rapienda sunt. Expedit, protinus sanguinem e vena, maxime jugulari aut ranina, mittere, idemque pluries repetere, cucurbitulas tergo, concisa cute, admoveere, alvum medicamentis idoneis, satis tamen valentibus, si deglutire adhuc ægri possunt; alias vero lotionibus quater de die in alvum immixtis, ducere, cataplasmata collo constanter circumdare; prætereaque os, quod licet, decocto leniente ex floribus meliloti, sambuci, croco, caricis, melle rosato & lacte, parato, colluere.

Aliquando tamen his omnibus averti nequit, quo minus æger miserrime suffocetur, aut saltem abscessus oriatur, qui vel sponte viam sibi parit in laterali vel inferna linguæ parte, vel scalpello aperiri debet.

(1) Casus Glossitis occurrit in *Eph. Nat. Cur. Dec. II. an. 7. obs. 51.*

§. 181.

Ceterum hoc loco animadvertendum est, linguam etiam ex aliis causis, quam ex inflammatoria humorum stasi, tumere: quod malum licet valde molestum, tam acutum tamen, ac exitiale non est.

Tumet autem illa quibusdam a nativitate (1), aliis tumor quasi ex copia alimenti in linguam conversa oritur, absque ullo doloris sensu (2). Interdum vero tumor est ab affluxu humorum vitiosorum (3), a morbo Venereo (4), aut, quod pessimum, a scirrho atque cancro (5). Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit (6). Nonnunquam vero & ex materia venenosa linguæ tumor excitatur (7).

Atque singuli fere isti tumores tam grandes aliquando existunt, ut ore contineri lingua non possit, vel totum collum cum faucibus non sine periculo suffocationis impleat, ita, ut nec vocem edere, nec quidquam cibi vel potus assumere vel deglutire ægri queant.

Denique etiam observatum fuit, calculum in linguæ carne genitum tumorem ibi partialem excitasse (8).

(1) Talis tumor congenitus mihi semel occurrit. Lingua in latum magis extensa erat, in totum vero tumida cum molitie. Infans jam tertium annum agens fari nondum poterat. Ex ore perpetuo saliva emanabat. Alium magis portentosum ejusmodi tumorem describit *Barthol. Hist. cent. III. obs. 43.*

(2) Exemplum vide apud *Galenum de diff. morb. c. IX.*

(3) *Galen. method. med. XIV. 8. Forest. Obs. XIV. 18. Gockel. obs. Decad. IV. 2. Tricen Observ. p. 142.*

(4) *Alex. Benedict. L. V. c. X.*

(5) *Forest. L. XIV. obs. 24. Schol. Hidan. Cent. III. obs. 84.*

(6) *River. obs. a Des grand-prez commun. I.*

(7) *Borell. Cent. II. obs. 43.*

(8) *Id. L. IV. obs. 26.*

A N G I N A.

§. 182.

Febrilis & acuta faucium ac laryngis affectio, qua respiratio atque deglutitio impeditur, nobis Angina di-

citur. Quæ pro modi & causarum diversitate in quinque genera, *veram*, *gangrænosam*, *strangulatoriam*, *pituitosam*, & *arthriticam* dividenda (1). Gulæ resolutio inepte a quibusdam ad anginam translata est.

- (1) Aliter veteres, sed minus solide nec sine dissensu, anginam distinxerunt pro diversa ejus sede in affectis partibus. Vid. *Aretæus L. I. c. 7. de sign. & caus. acut. morb.* *Aetius Tetrab. II. Serm. 4. Cael. Aurel. L. III. c. II. de morb. acut.* *Alex. Trall. L. IV. c. 1. Paulus Aegin. L. III. c. 37. Celsus L. IV. c. 4.*

§. 183.

Angina vera, quam & *exquisitam* ac *inflammatoriam* vocant, quoniam faucium, pharyngis & laryngis inflammationem sensim vel conjunctim pro causa habet, ab horrore aut rigore incipit, interdumque etiam a vomitu. Febris acuta præsto est; in qua ægri subinde delirant & cum tinnitu aurium difficulter audiunt. Respiratio atque deglutitio sensim difficilior redditur, sic, ut periculum suffocationis demum immineat, ægrique hiant ore spirare cogantur, & quævis adsumpta per nares refundant, & in imis faucibus stertant, & salivam duram sensim exspuant. Exquisitus simul ardor, & quandoque conspicuus rubor atque tumor in faucibus est. Fauces interiores saliva viscida implentur, neque excreare æger potest, neque decubitus sustinet, sed si decumbat, suffocatur. Maxilla sæpe intumescit. Lingua tumida, arida, interdumque etiam nigra est, & fauces adeo replet interdum sua crassitie, ut extra os emineat, & deglutitio inde penitus impediatur. In nonnullis pars ejus postica inflammatione tantum corripitur. Facies ipsa quoque tumet & obscuro rubore perfunditur. Oculi prominent. Vox rauca & clangosa redditur. Loquela vix ulla formatur. Summe anxia inquietudo est, nocturnaue vigilia.

Corporis æstuantis subita refrigeratio, retenta sanguinis evacuatio, erysipelas regressum, venena, morsus animalium rabidorum, metastasis ex pregræssio morbo acuto communissime hunc morbum inferunt: qui valde periculosus est, sic, ut aliquos jam primo die alios intra quintum, septimum aut nonum interficiat. Ut nihil certi, in principio saltem, de salute affirmari possit.

Nulla vero angina periculosior est, quam quæ linguam simul afficit, aut in larynge cum annexa aspera arteria, & musculis quandoque ossis hyoidis, absque tumore conspicuo consistit, & voce acuta, clangosa, respiratione parva, erecta, dolente, cum extrema anxietate se manifestat. Sed frequentius symptomatice, quam idiopathice occurrit; imperitis vero pro catarrho suffocativo imponit.

Inter bona vero signa hæc referenda: si suffocatio strangulatoria remittit; si tumor in pectore aut cervice extuberat, sicque morbus extrorsum vergit; si sanguis e naribus, aut intestini recti uterive venis fluit; si sputum flavum, copiosum atque crassum, & celeriter quidem coctum, excreatur; si inflammatio in abscessum tendit; si alvus liquatur, & sudor æqualiter prorumpit, & urina sedimentum crassum deponit, & purpura in cute efflorescit.

Contraria vicissim contingentia mortem præmonstrare solent; quam plerumque phrenitis cum convulsionibus, aut peripneumonia præcedit. Alioquin autem ex his nonnulli suppurati evadunt.

Pernitiosi quoque dolores existunt, cum febre ad crura delati, sine ulla significatione; itemque præcordii dolores cum impotentia & corpore citra judicationem contingentes; qui latenter necant, etsi moderate habere ægri videantur.

Dolores ad pectus aut alvum progredientes, gracilescentibus faucibus, absque ulla significatione, modo solutionis spem præ se ferunt, modo purulentas dejectiones faciunt.

Abscessus in exterioribus partibus ortus vertebrae interdum erodit ac dissolvit (2); tumque fieri potest, quod *Hippocrates* observavit (3), ut cervicis vertebrae intro vergant.

Febris in hoc morbo videtur mihi biliosa esse, quod copiosus bilis vomitus tam spontaneus, quam artificialis, & diarrhoeæ biliosæ arguunt. Atque si recte suspicor, ægri quoque magis ex febre, quam ex strangulatu rapiuntur.

Qui semel morbum istum experti sunt, facile in eundem rursus incidunt.

(1) In larynge sedem reperit anginae, ejusdemque membranas tumidas *Sam. Clossy* in *Observations on some of the diseases of human body* &c. Lond. 1763. 8. & *Morgagnus L. de sede & caus. morb. epist. XLIV. 3.* *Ellerus* vero non solum membranas, sed & musculos laryngis, & cartilagineas cum epiglottide inflammatas reperit. *Observ. de cognosc. & curand. morb. p. 176.*

(2) *Cl. Heuermann* in *Beobacht. P. II. p. 210.*

(3) *Epidem. II. p. 984. Coac. prænot. 266. Aph. III. 26.*

§. 184.

Angina gangrænsa (1), *Pedanchone Severini*, priori periculosior, & contagiosa, ægros repente corripit. Fauces calent. Lingua dolet. Collum riget. Tonsillæ, uva, velum palatinum, & omnes partes faucium inflammatione tentantur, sic, ut mox malum in gangrænam abeat, cujus prænunci macula alba est in inflammata sede conspicua. Febris continua, maligna statim in initio apparet, cum dolore capitis, deliriis,

ſæpeque vomitu & alvi dejectione. Secundo die in multis facies, collum, pectus, brachia, rubere incipiunt, velut eryſipelate affecta; ſubinde etiam papulæ in his locis erumpunt. Magna debilitas præſto eſt. Os tetrum foetorem exhalat; tonſillæ humore putrido atque acri inturgeſcunt; & macula alba in cruſtam cineream, lividam aut nigram, aliquando jam primo die, convertitur & exſcreatur, nova mox rurfus adparente. Ulcus ſimul per tracheam ſerpit, ejuſdemque membranam exedit, quæ fruſtatim per tuſſim rejicitur. Ipſique pulmones adeo inficiuntur. Inflammatio autem interdum in trachea ſola ſedem figit; tumque deglutitio haud impeditur, neque in faucibus inflammatorii quidquam conſpicitur. Quidquid tamen contigerit, excrementa foetida ex alvo exeunt, & ſordida fanies per os & nares excernitur.

In collo interdum tumores œdematoſi extrinſecus ſubnaſcuntur; & ſanguis ex naribus, ore vel aure periculose erumpit. Quibuſdam labia ſimul inflammantur, inque interiori ſuperficie ac in buccis veſiculæ erumpunt, ichore acri erodente repletæ.

Interdum ulcera vicaria in inguinibus oriuntur, & fauces immunes manent.

Pueros plerumque hic morbus comprehendit, & epidemice vagatur, & vel primo jam die, intra nonum, &, ſi lentiffime procedit, intra vigefimum primum necat. Quidam ex improvifo poſt triginta & ſexaginta dies, cum convaluerent, ſubito ſuffocantur.

Absentia eſcharæ albæ, & in vicem ejus ſaltem ſuperficialia ulcuſcula, tumor mediocris colli, copioſa pituitæ per os excretio, halitus non foetidus, oculi naturalem ſuum ſplendorem fervantes, ſalutis ſpem faciunt; itemque pulſus tardior factus, ruboris in cute & caloris imminutio, tumoris in collo detumeſcentia, & tranquilluſ ſomnuſ cum appetitu rediens.

In Anglia, Gallia, America, & Suecia noſtro ſe-

culo, superiore vero in Hispania & regno Neapolitano morbus sæviit.

(1) Nemo est, qui non firmiter credat, hoc malum quam accuratissime describi ab *Aretæo L. I. de signis & causis acutor. morbor. cap. IX. & Actio Tetrabibl. II. Serm. IV. c. XLVI.* Mihi vero videntur hi graves viri de aphthis scripsisse hoc loco, cum memoret, ulcera sensim a tonsillis ad collumellam, linguam, gingivas, & dentium alveolos provenire; quæ aphtharum natura est. Et certe in angina gangrænosa lingua & gingivæ immunes sunt ab omni labe; nec hæc tam diu excruciat. Quam accuratissime vero morbum superiore seculo descripserunt *Io. Andr. Sgambatus Opusc. de pestilenti faucium affectu Neapoli sæviante, ib. 1620. 4. Io. Bapt. Cortesius in Miscell. medic. Messan. 1625. 4. Actius Cletus L. de morbo strangulatorio, Rom. 1636. 8. M. Aur. Severinus L. de recondit. abscess. natur. edit. Erf. 1643. 4. p. 428. seq. Petr. Mich. de Heredia Opp. medic. T. III. Thom. Bartholinus de angina puerorum Campaniæ Siciliæque epidemica, Par. 1646. 8. & nostra ætate Io. Fothergill in account of the sore throat, attended with ulcers. Lond. 1748. Anonymus (Chomel) in dissertation historique sur l'espèce de mal de gorge gangreneux qui a regné parmi les enfans l'année dernière. Par. 1749. 8. & Sam Aurivillius in diss. de angina infantum in patria recentioribus annis observata. Ups. 1764. Historiæ aliquot recitantur in phil. Transact. n. 495. Foetida fanies in trachea reperta, Journal de Médecine, M. Jun. 1763.*

§. 185.

Angina strangulatoria sive convulsiva (1); quæ quidem proprie ad inflammatorios morbos non spectat, sed potius ad spasmodicos referenda est; neque in faucibus, neque in cervice, quidquam conspicuum monstrat, plurimum vero dolorem & difficultatem spirandi, quæ erecta cervice obitur, atque vehementem suffocationem cum abolita deglutitione inducit. Comitantur eam gracilitas, pallor, oculi concavi, fauces & gurgulio

retracti, tonsillæ multo magis subsidentes, vocisque privatio.

Hæc angina, sponte nata, gravissima quidem est, & celerrime interimit, siquidem æger eodem etiam die, & secundo, & tertio & quarto strangulatur, nervis omnibus convulsione distentis.

Non solum autem ea per se oritur, sed & hydrophobiæ, tetano, hysterico & hypochondriaco morbo, epilepsiæ interdum, ut & graviori plagæ tanquam symptoma supervenit (2). Præterea nonnunquam putrida pulmonum, hepatis, aliorumque viscerum labe, aut immodica evacuatio eam excitat.

Ab ignaris pro catarrho suffocante haberi potest.

Incisæ post mortem fauces ne minimam quidem tumoris vel inflammationis notam in glandulis vel musculis ostendunt; sed sanguine tantum crassiore arteriæ turgent, & venæ omnes ubique prominent (3).

(1) *Hippocrat. L. prænot. p. m. 55. Coac. prænot. 363. Aretæus L. I. de sign. & causis acut. morb. c. VII.*

(2) Post digiti lacerationem, subsecuto demum tetano universalis, animadvertit *Zwingerus Act. Helvet. T. III. p. 319.*

(3) *Rich. Mead monit. & præcept. med. c. IV. p. 58.*

§. 186.

In *angina pituitosa* sive *aquosa* fere omnes glandulæ oris & vicinarum partium, itemque uvula & velum palatinum sero mucido copiosus distenduntur, & fauces saliva viscida impletæ sunt. Æger salivam nec deglutire, nec ob tenacitatem facile expuere potest; nec nisi per vim spiritum attrahit ac stertit; interdumque eum febris detinet. Dolor nonnunquam acutus est.

Morbus autem letalis est, & omnino pauci evadunt. Mors vel ex suffocatione vel ex febre simul contingit, altero, tertio vel longissime septimo die (1).

(1) Aquosam hanc luem apud Wallenses in febris popularis modum sæviisse, multosque intra biduum aut triduum trucidasse, *Meadius* memorat l. c.

§. 187.

Angina arthritica, paucis cognita, licet non admodum rara, ea mihi dicitur, quæ a materia arthritica vel sponte ad fauces delata, vel inconsiderate repressa inducitur. In ea fauces prorsus non tument, sed vehementer ardent, & sub deglutitione præsertim, ac loquela, dolore punctorio afficiuntur, non secus, ac si innumeris aciculis dispungerentur. Mucus viscidus e faucibus extruditur. Dolor aliquot dies persistit, posteaque, apparente exiguo tumore in faucibus & ad cervicem, evanescit, glandulis faucium spissiore humorem adhuc copiose eructantibus.

§. 188.

Ad *curationem anginae* progredior, quæ secundum diversa ejus genera, hætenus recensita, adornari debet.

1. In *angina vera* sanguis mittendus est, etiam repetitis vicibus, etsi non abundat, si fieri potest e venis, quæ sub lingua sunt, aut ex jugulari, certe brachiali vena. Cucurbitula quoque recte sub mento & ad cervicem admovetur, deinde in graviore casu capiti ante rasum ad aurem utraque ex parte apponitur; ut id, quod strangulat, evocet.

Secundum est alvum ducere potione ex feri lactis unciiis decem, mannæ electæ sesqui uncia, & tartari tartarifati drachmis duabus parata.

Tum commodum est, origanum, faturejam, mentham, nitrum cum mulla decoquere, eoque frequenter gargarizare; vel ad id mixturam ex aquæ rosarum unciis sex, oxymelitis duabus, & aluminis crudi drachma una adhibere.

Opus est simul fomentis humidis, aut saltem linimentis collo circumdatis. Ergo admoveere cataplasma oportet ex farina aut feminis fœnugræci pulvere ex vino & oleo lini coctis, saltem falem cum faccellis calidis imponere. Ex linimentis vero efficacissimum est, quod ex pulpæ cassiæ uncia una, olei amygdalarum dulcium uncia dimidia, elaterii drachmis duabus, & spiritus salis ammoniaci tuntundem componitur.

Præterea aqua ex furfuris decocta potui exhibeatur; pro medicamento vero mixtura antiphlogistica, qualis §. 42. exposita est.

Si per hæc intra tres dies parum proficitur, ultimum est, vomitorium dare, quod suffocato pæne ægro aëris vias quam celerrime aperit, & magnam vim pituitæ durioris ex faucibus extrudit, sæpeque etiam abscessus formatum rumpit aut rupturam ejus accelerat.

Injectiones per syringam prorsus repudiamus, quoniam per ejusmodi stimulum inflammatio exasperatur. Satius est, si non possit æger medicamentis ad gargarizandum uti, iisdem os crebro colluere.

Repertis suppurationis signis, hæc facilitanda est gargarismatibus ex emollientibus frequenter in ore detentis, & catasplasmatis ex iisdem cum lacte paratis & collo quam calidissime circumpositis.

Sin tonsillæ a puris copia nimium distendantur, ut metus sit, ne et respiratio & deglutitio interrumpatur, tumor scalpello ancipiti in diversis locis incidi debet,

ut puri exitus facilitetur, etiamſi nondum perfecte coctum ſit: quo deglutitio & respiratio optime, ſubitoque reſtituitur, ægerque a letifera ſuffocatione vindicatur. Quibus peractis, naturæ ſanatio abſceſſus per-mitti poteſt. Satisque eſt, potionem ex furfuribus aliquandiu continuare, donec homo nihil amplius morboſi humoris exſpuat, & alvum leniente medicamento iterum ducere ad humores verſus inferiores partes re-vocandos.

2. In *angina gangrænoſa* ſtatim ab initio, ubi inflammatio nondum in gangrænam abiit, gargarismata repercutientia ex decocto hordei, aceto, & pauxillo aluminis frequentanda ſunt. Sin autem gargarismata adhiberi non poſſint, ſaltem injectiones ex his fieri debent. Quandocunque vero eſcharæ apparent, detergentibus & antifepticis gargarizandum eſt vel in injectione utendum; cujuſmodi eſt decoctum radicis Serpentariæ Virginianæ aut corticis Peruviani, admixto oxymelite & pauxillo aluminis. Si denſiores cruſtæ appareant, & nigreſcant, decocto unguentum ægyptiacum admiſceri oportet; aut melli roſarum ad ſextam partem addi, & penicillo frequenter illini.

Vapores ceterum ex aceto, origano, myrrha & melle per totum morbum uſurpari poſſunt. Et emeticum ab initio dari utile eſt: deinde vero cortex Peruvianus, radix Serpentariæ, pulvis contrayervæ compoſitus ſedulo exhiberi; & collo atque ſcapulis emplaſtrum veſicatorium ſuperimponi debet. Ceterum alvi proflu-vium nimium coercendum eſt Diaſcordio vel alio remedio accommodato. Vires modico vini uſu erigendæ ſunt; ut & pulli juſculo.

A deglutitione ſalivæ ægri ſibi cavere debent; & antequam quidquam deglutiam, os diligentiffime eluere.

Quid de venæsectione, cucurbitulis, scarificatione gangrænosarum faucium, & purgantium usu in hoc morbo statuam, experientia propria destitutus nunc plane nescio, quum ab aliis hæc auxilia laudari, ab aliis contra culpari legam.

3. *Anginæ strangulatoriæ*, si prævideri possit, depletionibus omnis generis occurri debet, sanguinis scilicet detractionibus, ex jugulari inprimis vena, aut ranina, purgationibus, clysteribus, emplastris vesicatoriis ad collum & cervicem admotis, cucurbitulis utrinque ad aurem capillo raso, adfixis, & collutionibus ex decocto ficuum, fabarum, aliorumve mollientium medicamentorum. Neque hæc cuncta, præsentente faucium strangulatione, cunctanter administranda sunt.

4. Eademque auxilia in *angina aquosa* cum celeritate rapienda sunt; sin autem per hæc intra duos vel tres dies parum proficitur, ultimum est, incidere satis altis plagis in palato circa uvam; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus si non fuerit æger adiutus, scire licet, a malo victum esse. Interim febris causa ter, quaterve de die pulvis contrayerve compositus cum pari portioni nitri purissimi assumendus est.

5. Denique in *angina arthritica*, omnium quidem tutissima, minimeque pestifera, cantharides in cervicem conjiciendæ sunt; & linctus ex mellis rosarum unciiis duabus, syrupi ribium uncia, nitri tabulati drachma frequenter delingendus est; intusque simul mixtura simplex exhibenda.

§. 189.

Memoranda nunc venit *angina spuria*, quam quidam etiam *aquosam* & *catarrhalem* vocant, *Hippocrates* vero *Tonsillas* & *Uvam* strictim appellavit (1). Humor

ferofus copiofe in his partibus vel in palato ftagnat, eafque in tumore extollit ex rubro albicantem, in faucibus confpicuum, quo respiratio atque deglutitio fatis difficilis ac dolorifica redditur, at longe mitior febris, quam in angina vera (§. 183.) præfto eft, vel nulla plane movetur; neque tanto periculo angina ifta procedit, ut mortem ex fuffocatione timere poffis. Expreflus humor ex affectis locis in denfam pituitam cogitur, quæ mole increfcendo omne fere fpatium in faucibus replet, operofiffimamque deglutationem reddit.

In *Uva* fpeciatim curgوليو pituita repletus, vel fanguine, pendulus & rubicundus evadit, & fucceffu temporis ab hoc nigrefcit. Interdum extrema ejus pars tantum a fuffuffo fero intumefcit & pellucida redditur, refpirationemque intercipit. Maxillæ utraque ex parte nonnunquam fimul inflammatione tentantur.

Si *Tonfillæ* oriantur, fub maxillis ex utraque parte tumor fit, ad contactum foris durus; & totus curgوليو fimul aliquando inflammatione vexatur. Tumor tonfillarum plerumque in fuppurationem abit, vel in uno loco vel in duobus. Diffuffio cum profluvio fanguinis e naribus, diarrhoea, fudoribus & urina critica die tertio, quinto, vel feptimo contingit. Raro fcirrhus relinquitur (2).

Interdum inflammatio in palato confiftit, quod intumefcit & fuppurat.

(1) *L. II. de morb.* p. 454. 463.

(2) *Eller. l. c.* p. 171.

§. 190.

Autumnali ac vernali tempore hæc angina potiffimum hominem ex fuppreffa tranfpiratione comprehen-

dit. Quemque semel dimisit, rursus statò fere tempore occupat.

Morbus vero in se salubris est hominibus, quum ab aliis gravioribus malis eisdem præmuniat. Quocirca periculum metuendum est, si natura ab hac congestione recedit; nisi forte vicem ejus diarrhoea in posterum sustinerit.

§. 191.

Et hæc angina celerem tumoris dissipationem desiderat; que tum collutoriis & gargarismatibus, qualia ad anginam veram supra præscripta (§. 188. n. 1.); tum purgantibus ex manna, senna: rheo, cum sale medio maritatis, & per aliquot dies continuatis; tum denique cataplasmatibus (§. 188. n. 1.) & apozematibus diureticis ac diaphoreticis, ex radice bardanæ, cichorei, pareiræbravæ, ligno sassafras, cassia lignea peragitur.

Sin autem pituita nimis fauces repleat, & vix ore, quod nec aperiri satis potest, æger spiritum trahere, neque quidquam fere deglutire queat, expeditissimam opem iterum hic vomitorium liquidum polliceter.

Quodsi obstruens humor in tonsillis vel palato in pus convertatur, quod tum contactu, tum augmento doloris & majoris tumoris incremento ac vesiculæ quasi cujusdam elevatione cognoscitur, scalpello ancipiti incidere oportet, nisi mature per se rumpatur. Quo factò, intra paucas horas morbus tollitur.

Vesicantia ad nucham peculiarum usum hic non præstant. Neque injectiones ob causas supra allatas (§. 188. 1.) hic commendandæ sunt.

Uvula nimium relaxata & linguæ incumbens polline

piperis recte inspergitur (1), aut admotis adstringentibus in gargarismate elevatur. (§. 187. n. 1.) Ubi vero hæc nihil efficiant, extrema pars forcipe facile præciditur; ex quo nullum damnum metuendum (2). Popularis cura per suspensionem corporis, elevato capite ægri, periculi plena est (3).

(1) *Celsus L. IV. c. IV.*

(2) *Hippocrat. l. c. p. 464. Eller l. c. p. 170.*

(3) *Vid. Cl. Zach. Vogel Beobachtungen XXXI. p. 213.*

§. 192.

Anginæ nothæ genus quoddam peculiare constituit glandularum salivalium, inprimisque parotidum & glandularum maxillarium tumor, infantibus familiaris: Galli *Oreillons* & *Ourles* vocant: quo non solum deglutitio, sed etiam ipsa oris apertio impeditur, propterea quod sine doloris sensu neutra perficitur. Is infarctus fugax est, & nullam febrem movet, omnique periculo vacat; nec medicamentis, nisi diluentibus sudoriferis, adjuncta congrua victus & regiminis ratione, ad celeriores impetrandam resolutionem, indiget. Aliquando tamen, sed raro, contingit, ut parotis ad supurationem vergat, quam commodis auxiliis juvare expedit; cum eo, ut mature deinceps pus evacuetur, eoque prospiciatur, ne viam sibi ad pectus faciat.

Sciendum præterea est, syphiliticos & scrofulosos ad quandam anginam spuriam esse pronos; quæ, tametsi eandem fere faciem quam catarrhalis præ se fert, ab ea tamen multum distat.

Alia iterum angina notha variolas, morbillos, & malignas quasdam febres comitatur. Alia rursus ab hydrargyrosi efficitur. Quarum omnium causæ ex antecedentibus dignoscuntur.

PERIPNEUMONIA. PLEURITIS.

§. 192.

Transeo ad thoracis atque lateris inflammationem, quarum illa in pulmonibus, hæc in pleura aut intercostabilis musculis existit, & cum synocho sive simplici, sive putrida conjuncta est, adeoque acutum valde morbum, sæpeque popularem constituit.

Utraque inflammatio sæpe simul præsto est, & labe sua quandoque cor, pericardium, diaphragma & mediastinum simul inficit; *Pleuropneumoniam* vocant. Utraque etiam eadem fere symptomata inducit, præterquam quod in pleuritide tussis arida sit, & dolor plerumque punctorius & acutus; in peripneumonia vero tussis humida & dolor magis obtusus sentiatur. Utraque denique ex iisdem causis nascitur, eodemque modo judicatur. Quapropter commodum est, de his morbis uno simul loco differere.

§. 193.

Incipit *Peripneumonia* ab horrore, & mox in æstum non mediocrem erumpit, quem crebra tussis, tertio quartoque die nonnihil sanguinolenta, cum respiratione molesta, dolore in thorace vel latere constante aut interrupto, & sub tussi ingravescente, pulsuque duro ac frequenti, interdumque inæquali comitantur. Dolor modo alterutrum latus, modo utrumque occupat; & vel prima jam morbi hora adest, quod sæpissime fit, vel etiam febrem præcedit, vel altero demum, aut tertio quatorve die accedit. Idem interdum & scapulas & claviculam occupat; interdumque, licet raro, ex uno latere in alterum transit, priori vel relicto vel illud adhuc occupans. Decubitus ægri in latus saltem affectum fieri potest; rarissime in sanum. Sanguis & vena missus

plerumque crusta lardosa obtectus est. Inflammatio aut discutitur, aut in pus, aut in scirrhum mutatur. Pulmo facile pleuræ in hoc morbo agglutinatur.

Pleuritis quidem in *humidam* & *siccam* vulgo dividitur; sed hoc discrimen saltem de Peripneumonia valet. Vera enim, & sola pleuritis semper sicca est; humida autem, quam vocant, vel est simplex peripneumonia (1), vel cum hac complicata. Et si quid pleuritici veri exspuunt, perpaucum illud est, & album ac spumosum, quod morbum non solvit, & a stimulo duntaxat dolorum, tussim excitantium, proficiscitur.

In *peripneumonia humida* sputum satis copiosum per tussim rejicitur; in *sicca* vero conatus exscreandi saltem cum molestissima tussi urget, & vel nihil prorsus sputorum vel parum duntaxat effertur. Atque hæc sicca peripneumonia multo, quam humida, periculosior est, letumque tantum non semper intra tres, quatuor, vel quinque dies affert (2); siquidem omnia symptomata, respiratio inprimis, atque anxietas, gravissime urgent ægrumque cito suffocant; nisi forte notabilis hæmoptylis superveniat (3).

Quamquam sunt, qui pleuram per se inflammari negant, eamque saltem ex consensu ab inflammato pulmone affici contendunt; contrarium tamen tueri tum propriæ aliquot observationes, tum aliorum me jubent (4).

Utcunque certæ notæ pleuritidis & peripneumonix existant, ceu ex superioribus constat; incerta tamen Pleuropneumonix signa esse, sciendum est, quam non nisi ex cadaverum inspectione cognoscimus.

(1) Hinc in pleuritide plerumque pulmones laborare solos, recte cognoverunt *Platerus Prax Lib. II.* & *Hoffmannus diss. de pleurit. & peripneum.* Hal. 1699. Ex dissectionibus

cadaverum autem hoc probant *Ioubertus* Tr. de affect. thorac. c. VII. *Iul. Cas. Claudinnus* respons. XV. *Vicarius* L. de optim. ægrot. assist. c. XI. *Bonetus* in Sepulchret. L. II. Sect. III. obs. IV. XX. *Hallerus* in Opusc. pathol. Obs. III. *Ellerus* Obs. de cognosc. & curand. morb. p. 180. aliique.

(2) Accuratissime hæc letifera peripneumonia ab *Ellero* describitur l. c. p. 194. seq. Et tristissima exempla aliquot colligit III. *Hallerus* l. c. obs. XIV. Cl. *Wendt* diff. observat. de Pleurit. & Peripneum. cadav. 10. & 11. III. *Störck*. ann. med. II. p. 273. Sanguis in cellulofam fabricam pulmonis effunditur, viscusque alioquin natatile, in aquam projectum subsidet. Alias putridus & sphacelatus pulmo apparet.

(3) Vid. *Eller*. l. c. p. 196.

(4) Vid. *Lazar. River. Opp. L. VII. c. 2. Isbr. Diemberbroek* Anat. L. II. c. 13. p. 447. Cl. *Wendt* diff. cit. cadav. 1. & 7. & *Comment. de Bonon. Sc. Acad. T. I. 153.*

§. 194.

Judicatio horum inflammatoriorum morborum plerumque fit septimo, nono, undecimo, decimo quarto, aut vigesimo primo die; in quibus proinde etiam mors expectanda; quam tamen & citius aliquando contingere supra scriptum est, (§. 194.) quæque strepitu multo in pectore, respiratione gemebunda, suppresso sputo, vultu demisso, oculis aurigine suffusis & caligine obductis, urina tenui copiosa, pulsu parvo, celeri ac molli, & subitanea doloris cessatione significatur.

Judicant autem maxime sputa liberalia subflava, saltem alba, quæ quo citius cocta exspuuntur, eo celeriores solutiones faciunt; & sudores calidi, universales, cum urina hypostatica; interdumque etiam alvi profluvium atque hæmorrhagia narium: quæ duo primis quandoque diebus jam accedunt.

Sputa nigra, viridia, livida, glareosa damnantur.

Sin autem dolores inde salvantur, & respiratio liberior fiat, bona sunt.

Sputa, finito morbo, per plures dies adhuc cum facilitate extunduntur, & molestus aliquis dorsi dolor remanet.

Quidam peripneumonici non sputa ejiciunt, sed materiam albam, densam, ramosam, velut arteriæ ramos. Morbus tum plerumque letiferus est. Rarissime sanguinis nigri tunica alba inclusi portio rejicitur (1).

Hæmorrhagia narium & hæmorrhoidum fluxus intra primum & quintum diem salutaris est.

Circa quintum aut septimum diem nonnullis pustulæ magnæ, urentes, quarum aliquæ acerrimum ichorem fundunt, in pectore, scapulis & cervice erumpunt; quod semper fere salutare est.

Abscessus purulenti nonnunquam per metastasin sub axillis & alibi salutariter plerumque oriuntur, & interdum sine omni prægressa illinc inflammatione.

Rarum est, pus criticum ex aure fluere. Ubi vero hoc fit, immanis otalgia ægrum antea torquet.

Rarum etiam est, per urinam, alvum, aut uterum materiam purulentam critice excerni; ut quidam docti viri ejusmodi observationes adeo pro fallacibus ac incertis habeant.

Raro etiam febris intermittens, sublato morbo acuto, succedit.

Bonum exitum ubique fere sperare licet, ubi dolor hætenus fixus, die incerto, se magis dissipat & in claviculis, scapulis aut dorso subito ac vehementius perci-

pitur. Perindeque etiam dolor in brachiis obortus salutarius (2).

Et surditas repente oboriens bonum præfagium exhibet; sique alvi profluvio supervenit, illud sistit.

Melius est, sputa nulla esse in peripneumonia, quam suppressa. Ab his enim suppuratio, aut gangræna metuenda est.

Letiferus status est, si toto corpore nervorum resolutionem ægrotus sentit, & sine sensu frigidus jacet. Is secundo aut tertio die plerumque moritur.

Ex sanguinis e vena missi conditione nulla vera nota, neque salutis, neque mortis, sumi potest.

Æger, si moleste respirat finito morbo, in recidivam facile delabitur; quam vero aliæ quoque causæ producere possunt.

(1) *Wendt diff. cit. ægr. 19.*

(2) *Wendt l. c. æger 16, 23, 27.*

§. 195.

Aliquando morbus uterque inflammatorius scenam maligni ludit ob Synochum putridam (1); tumque statim ab initio insignis virium prostratio & anxietas adest, facies a naturali statu recedit, sputa rejiciuntur prava, parum aut nihil plerumque levantia, cutis arida est, lingua sicca, subfusca & fissa, mens alienata, tussicula perpetua, alvi profluvium vexat, exanthemata miliaria aut petechiæ inter copiosos sudores ac prægresso horrore accedunt, spasmique in naribus, labiis, brachiis, cum sudore inæquali frigidiusculo, & pulsu debili ac intermittente subnascuntur. Alvi fluxus, papulæque miliares morbum judicant. Fausti ominis etiam plerumque est

ulcusculorum in labiis eruptio. Parilis malignitas subest, si letargus cum peripneumonia conjunctus est (2). Et his quidem ægris exigua vitæ spes superest.

(1) Peripneumoniam malignam descriptionem vid. apud Io. Huxhamum *Opp. T. I. p. 332. 333. T. II. p. 170.*

(2) Vid. *Hippocrat. L. III. de morb. p. 482. 488.*

§. 196.

Frequentissime inflammatio thoracis & lateris in hos sævit, qui æstuante corpore frigidum potum avidissime ingurgitant, aut frigida tempestate perspirationis successum turbant, plurimumque aeris frigidi inspirando inter anhelitus hauriunt. Potus multus spirituofus, juxta atque durus ac impurus victus altera causa frequentissima est.

Inter rariores polyposa corpora in pulmonum vasis hærentia, & offescentia arteriarum intercostalium referri meretur.

Præterea febribus exanthematicis malignis ea supervenit aliquando, nec non a repressa scabie, ab alvi fluxu suppresso, & in tussi epidemica generatur. Ceterum violentia externa pleuritidem producere potest.

Denique ignorare non oportet, utramque inflammationem mares plus infestare, quam feminas, juvenesque plus, quam senes aut pueros; & qui semel hanc vel illam inflammationem passi sunt, eidem facile pluries subjici. Non æque verum esse videtur, ructantes acidum haud facile pleuriticos fieri; neque perpetuum, dextrum latus pleuritici frequentius occupare, ac sinistrum, tumque benigniorem esse.

Ad hæc non alienum est, hoc loco adnotare, quod affectus verminosi & dolores colici & ingluvies nonnun-

quam pleuritim mentiantur; atque etiam lienis inflammatio interdum pro pleuritide imponant.

§. 197.

Curationem sanguinis missio larga, cathartica antiphlogistica, ptissana, nitrum & paucissima alia feliciter absolunt. Contra vero pretiosa & speciosis titulis splendida remedia ab ignorantibus medicis jactata, ut sanguis hirci, dentes apri, mandibulæ lucii piscis, semen cardui mariæ, & ex his compositi pulveres pleuritici incassum adhibentur.

Vid. Ill. Dan. Wilh. Trilleri *Commentat. de Pleuritide, ejusque curatione.* Frf. ad Moen. 1740. 8.

§. 198.

Venæsectio, quæ tam contra inflammationem, quam ad faciliorem sputorum rejectionem valet, optime in latere adfecto (1), & qualicunque die, quo sæva vis morbi urget, administratur. Raro una sufficit, sed altera, vel tertia requiritur. Ultra vero non temere procedendum, neque indicatio ex conspicua lardosa crusta in sanguine formanda est, utpote quæ tuto remanere potest sine ullo vitæ periculo, quæque adeo non causa morbi, sed potius ejus & nimis repetitæ venæsectionis effectus est.

Interim vero dissimulandum non est, quod venæsectio etiam omitti possit, imprimis ubi febris non vehemens est; neque repeti debeat, quando cruor prima vice eductus nimis attenuatus deprehenditur, aut offam mollem, gelatinosam, viridem, cum pellicula tenui cœrulescente ostendit, ægerve inde debilitatus fuerit. Nec pleuritis aut peripneumonia maligna sanguinis missionem facile sustinet.

Cathartica antiphlogistica statim in principio, non minus ac in progressu morbi exhibita, tantum abest, ut obsint, ut potius summe proficua sint, & curationem egregie faciliunt. In maligno statu (§. 196.) pariter summe necessaria sunt, & unquam omitti debent. Nec vero utilitate destituta sunt, neutiquam vero tutiora & præstantiora catharticis, enemata tepida, singulis aut alternis diebus, sub vesperam inprimis, injicienda.

Ad æstum temperandum non minus, quam ad spissam pituitam resolvendam, respirationem allevandam, pectorisque expurgationem sensim promovendam, mixtura ex aqua florum rosarum, sambuci, singularum unciiis tribus, nitri depurati drachmis tribus, salis ammoniaci depurati drachma una, & Oxymellis unciiis duabus, per totum morbum usurpanda egregie prodest, si per bihorium duo cochlearia plena assumantur.

Ptisanarum formulæ alibi jam expositæ fuerunt (§. 43.).

Expectorationem vero, præter mixturam paulo ante præscriptam, juvat infusum calidum ex veronica, hyssopo, floribus sambuci, papaveris eratici, & ficubus. Ubi vero illud haud suffecerit ob nimiam pituitæ tenacitatem, tum iterum ad catharticum, mannatum inprimis, & ad usum essentia galbani cum spiritu frumenti paratæ, sic, ut uncia dimidia galbani impurioris superaffundantur spiritus dicti uncia octo, procedendum est, cujus cochlear plenum quovis bihorio exhibendum. Idque remedium ex solventibus potentissimum esse, atque simul omnino tutum, experientia me docuit.

Sin autem sputa aut pus nimis copiose erumpant, & metum suffocationis faciant; emetica medicina & infusum mannatum ea optime moderantur.

Ad dolorem pleuriticum leniendum linimentum confert ex unguenti althææ, olei hyosciami, singulorum uncia dimidia, Camphoræ drachma dimidia, quod frequenter lateri inungendum; itemque essentia galbani cum linteis lateri applicata.

Nisi vero per hæc remedia neque dolor, neque laboriosa respiratio leniatur, vesicatorium magnum lateri imponendum est, aut cucurbitulæ, incisa cute, infligendæ.

Finito morbo homo purgandus est clementiore pharmaco, si puta perseverent, & sapor prævus in ore, appetentiæ defectus, & capitis gravitas relinquuntur.

- (1) Vid. *Petr. Brissotus de incisione venæ in Pleuritide*. Basil. 529. 8. *Renat. Moreau de missione sanguinis in pleuritide*. Paris. 5622. 8. recuf. Hal. Magd. 1742. *Dav. Wipacheri genuina ratio, cur pleuritide vera sæviante venæsectio affecti lateris, alias derivatoria dicta, præoptanda sit* Lugd. Bat. 1756. 12.

§. 199.

In pleuritide verminosa, flatuosa, & ingluviosa, cujus supra mentio injecta (§. 197.), quæque nomine tantum est pleuritis, non vero re, quia febre acuta sputisque caret, nec regulares crises observat, neque sanguinis missione opus est, neque methodo medendi refrigeratoria, sed carminativis & alvum ducentibus, interdumque etiam vomitione, si nempe a nimia ingluvie, atque hinc ventriculo intestinorumque tubo saburra, flatibus, spasmisque onerato ac distento ortum duxerit.

De *empyemate* a pulmonis vel pleuræ inflammatione relicto specialia quædam adhuc monenda sunt. Nascitur illud vel intra pulmones, *Vomicam* tum proprie appellant, vel intra pleuram, aut mediastinum. Neutrum ego quidem temere ab omiſſa vel ſerius facta venæſectione, aut a malis medicamentis derivare velim, ſed ab inquinis prorsus cauſis, quum & vitatis illis medendi erroribus oriri ſubinde conſueverit, nec ſuppurationo partium inflammatarum a medico ſemper impediri queat. Multoque probabilius eſt, ab abuſu venæſectionis ſuppurationem interdum produci, quam a parvo vel nullo ejus uſu.

Empyema autem futurum eſſe intelligitur, ſi circa criticos dies nulla luculenta morbi ſolutio fit, ſi dolores neque ad exſpuitionem, neque ad educationem ſanguinis, neque ad alia remedia deſinunt, ſi ſymptomata continuant & æger nihil plane exſpuit, ſi ſubinde inhorreſcit, ſi febris, cum notabili tamen remiſſione, perdurat, ſi in dolente loco obſcurus dolor percipitur, ſi tuſſicula quædam adhuc vexat, & nihil emolitur, ſi que in ore purulentus vel alius pravus ſapor, cubatioque in affectum latus jucundior eſt, vel in neutrum fieri poteſt propter tuſſis & oppreſſionis incrementum, ſed erecta cervice obiri debet, & corpus denique contabefcit (1).

Formato pure latus pleuriticum ſe aliquantum attollit, inde valde diſtensum (2). Puſque interdum, quod ipſe vidi, intra paucos dies, una cum pleura omnes muſculos intercoſtales & periosteum coſtarum colliquando conſumit putridiſſimum. Idem in ſacco pleuræ interdum incluſum eſt.

Empyema pulmonum intra decimum quartum diem & ſexageſimum plerumque rumpitur (3). Puſque vel

& sensim per sputa educitur, vel uno impetu erumpit, ægrumque vel levat, vel suffocat, aut, si abscessus in superficie pulmonis hæret, is in cavum pectoris a rupturâ ejus effunditur, vel denique suffocando sine ulla prægressa rejectione necat. Interdum etiam pus varios sacculos in pulmonibus format, quæ proprie *vomicae* appellandæ, ibidemque condensatur, aut exsiccatur adeo, induraturque, ut deinceps lapillorum forma rejiciatur.

Malum ulcus inde plerumque exfurgit, pulmonem excedens atque lentam contabescentiam efficiens. Condensatum pus in vomicis pluribus languidos, asthmaticos ac tussiculofos ægros plerumque reddit.

In empyemate thoracis natura interdum salutarem medelam præstat, & pus tam per alvum, quam per urinæ vias eliminat. Quod artificium vero nobis imitari non licet, qui paracentesi cogimur humorem e thorace evocare; id quod vero non semper prospere fieri, sciendum est.

Pulmonis vomica variis adminiculis ad rupturam deducenda est, posteaque repurganda. Quod vero quomodo fieri debeat, luculentius exponam, quum ad descriptionem Tabis pervenero.

(1) Conferri hic merentur egregia *Hippocratis* dicta de futuri empyematis signis in *Coac. prænot.* 389. 394. 403. 421. 422.

(2) *Id.* n. 428.

(3) *Id.* n. 402.

§. 201.

Denique restat, ut de scirrho pulmonis, ex ipsius inflammatione orto, specialiter quædam præcipiam. Is non nisi ab imperfecta morbi judicatione oritur; suspicionemque ejus inprimis facit impedimentum quoddam in respiratione relictum, cum gravativo sensu in aliquo pectoris loco, & tussicula sicca post pastum &

ab exercitio. Malum non est letiferum, sed priorem morbum facile revocat. De curatione ejus commodiore loco differetur.

VENTRICULI INFLAMMATIO.

§. 202.

Minus cognita antiquis quam recentioribus medicis ventriculi inflammatio, quam Gastritin vocant, a quamplurimis causis, vehementiore corporis & animi commotione, vomitorioque posthanc assumto, sudantis corporis subita refrigeratione, potu gelido & horæis fructibus artificiali, glacie induratis, in æstuans corpus abunde ingestis, nimia item ventriculi repletionem a cibo crudo & difficiliore digestionis, porro febre pestilentiali, exanthematibus & podagra regressis, venenis causticis, violentioribus drastis, narcoticis, diarrhoea suppressa, & vicinorum viscerum, hepatis & septi transversæ, inflammatione suscitatur. Ad externas causas gravior ictus ventriculi, & vulnus referenda sunt.

§. 203.

Immanis ardor in ventriculo, gravisque dolor in præcordiis una cum febre acuta remittente, modo *λειπυρία*, modo *λυγγώδης* Græcis dicta, anxietate item præmagna, singultu pene perpetuo, dolorifico, vomitu ad omnem rem ingestam dolentissimo, & pulsu intermittente, imprimis in remissione, hunc morbum acutum efficiunt. In quo non raro quoque mens aut deficit aut emovetur; & nonnunquam etiam convulsiones, ac, licet rarissime, hydrophobia (1), oriuntur.

Gradus hinc morbi non semper idem est, & pro causarum indole imprimis differt; adeoque etiam morbus nunc citius, nunc tardius, quarto, septimo, nono,

undecimo die usque ad decimum quintum judicatur; sique a venenis, regressa podagra, potu frigido, & remediis drastis productus fuerit, vel intra paucas horas mortem inferre valet. Phrenitis letalis in vigore morbi sæpe accedit. Sub finem inflammatio in gangrænam terminatur, quam frigoris in præcordiis sensus, summa debilitas, pulsus languidus, & singultus hætenus deficientes significant.

At monendum est hoc loco, ventriculum vel ex toto vel ex parte inflammari; inflammatum vero non semper ita, ut oculum, hepar, pleuram, intestinum, pulmones, rubere, sed interdum prorsus album ac exsanguem in sectione conspici, cum tamen intus undique inflammatione infectus sit.

Vicinas partes, pulmonem, lienem, diaphragma, subinde simul cum ventriculo in inflammationem rapi, etiam sciendum est.

Nec alienum est annotare, inflammationem musculorum abdominalium in epigastrio Gastritin mentiri; in qua tamen tumor magis elatus, & gravior atque sensibilior a contactu dolor percipitur.

(1) Vid. *Medical Essays of Edinb. T. I. obs. 29.*

§. 204.

Curatio morbi pro causarum diversitate dirigenda est.

1) Quandocunque igitur ab inquilina causa, aut ab iracundia vehementiore, aut potu frigido inflammatio orta est, larga, &, si necesse est, iterata sanguinis missio, cucurbitulæ ad regionem epigastricam sine ferro, clysteres ex mollientibus parati & pauxillo nitri acuat, balnea item, ac fomenta ex similibus, intusque

blandissima ptisana, qualis est decoctum album Sydenhami cum melle, aut jusculum pulli, sed parce tamen ingerenda, requiruntur.

2) Quodsi venenum aut asperius emeticum in causa est, promptissimum præsidium est lac tepidum cum olivarum aut amygdalarum oleo festinanter, affatimque haustum, donec usque & ardor, & dolor, omnisque latentis veneni suspicio evanuerit, vomitionesque quieverint.

3) Ubi denique a regresso exanthemate aut materia podagrica inflammatio imminet, eadem non solum facienda sunt, quæ ad n. 1. fuere præcepta, sed & veficatorium latum regioni epigastricæ imponendum est, & linimentum leniens ac discutiens eidem loco inungendum, quale ex olei amygdalarum dulcium uncia & camphoræ drachma componitur. Intus vero datur mixtura ex liquoris mineralis anodynæ parte una, & spiritus bezoartici Bussii duabus confecta: de qua guttæ sexaginta & ultra singulis horis assumuntur.

§. 205.

Anodyna opiata, itemque stomachica & carminativa ubique vitanda sunt; siquidem morbum pejorem reddunt, brevique letiferum.

Nec nitrum hic tutum est, ob insignem refrigerationem non minus, ac ob eminentem vim excitantem, quam in stomacho exferit. Hoc ergo clysteribus saltem destinandum.

Ceterum ab omni acri, maximeque vomitorio, ad quod præbendum facile deduci medicus possit, utique cavendum est.

§. 206.

Inflammatio ventriculi, inprimis quæ ab inquilinis causis nata, aliquando in suppurationem, aliquando in scirrhum, isque demum in cancerum abit.

Ubi transitus in *abscessum* fit, qui, quamdiu tunicis ventriculi adhuc inclusus est, *Vomica ventriculi* nuncupatur, symptomata morbi, inprimis nausea, vomitus, atque dolor insigniter ingravescent tumque intra unam hebdomadem, aut plures, æger magnam vim puris atque sanguinis evomit, & quandoque etiam per alvum reddit: utrobique quidem cum omnium symptomatum hæcenus præsentium levamine. Ulcus nonnunquam felicem sanationem recipit. Aliquando vero viam sibi extrorsum parat & fistulam relinquit, ex qua pars ingestorum per totam vitam effluit. In hoc statu costæ quoque erodi possunt. Ceterum eroso ventriculo interdum hæmorrhagia lethalis accidit.

§. 207.

Quum ergo intelligimus, inflammationem in abscessum tendere, tum decoctis mollientibus ex radicibus althææ, liquiritiæ, malvæ, femineque lini, aut ptisana simili ex furfuribus triticeis, melle, & aqua parata, parce, at frequenter calideque assumtis, vomica relaxanda & ad rupturam festinanter deducenda est. Rupta vero ea, ad detergentia & consolidantia procedendum, quorum illa primo die sola, reliquis cum balsamicis rebus exhibenda. Atque detergendi quidem scopo ptisana paulo ante præcepta optime interservit; consolidandi vero balsamum Locatelli ad dimidiam drachmam bis die datum, aut Peruvianum vel de Copajua, vitello ovi subactum. Aquibus tamen cunctis balsamicis rebus, utpote valde calefacientibus abstinendum, quam primum febris lenta in ægro animadvertitur.

Tumque

Tumque decoctum veronicæ aut virgæ aureæ in eorum locum substituendum, quod melle recte edulcatur. Interim certe hæc balsamica non admodum necessaria sunt; siquidem natura abscessum istum perinde ut alium ex angina in faucibus aut ex odontalgia in buccis natum, sponte celeriterque sanare valet. Quamdiu vero consolidatio nondum facta est, nonnisi blandissimi cibi parce offerendi sunt, & ad abstinentiam cogendus æger est, intereaque lac per clysterem in alvum injiciendum.

§. 208.

Scirrhus ventriculi frequentius, quam abscessus, occurrit, cum non solum, ut is, ex inflammatione, sed ex pluribus aliis causis, cacochymia, metastasi, infarctu vasorum ventriculi, ictu, liquorum ardentium & acidorum abusu nascitur. Idem plerumque partem tantum ventriculi, rarissime totum viscus (1), occupat.

Signum ejus principale est intolerabilis stomachi ad quælibet assumpta dolor, nulla re, nisi vomitu molesto vel citus vel tardius ingruente, leniendus. Dolor nonnullos tantopere excruciat, ut in animi deliquia delabantur. Quidam in vacuitate stomachi pejus habent, quam in ipsius repletionem. Ciborum desiderium sensim perit.

Malum valde longum est, & cachexiam inducit, sensim in pejus ruentem. Alvus semper adstricta est, & tormina crebro vexant. Quodsi scirrhus os ventriculi occupat, letalis fames inde nascitur; si pylorum, tabes sicca letalis (2). Vicinæ partes, eadem labe non raro adfectæ, in unam massam cum stomacho concrefcunt.

Temporis diuturnitatæ & per emetica atque acriter temere exhibita, in cancrosum ulcus subinde mutatur

scirrhus, quod assiduos & atrocissimos dolores cum animi deliquiis, miserrimamque mortem demum parit (3).

(1) Vid. *Haller. Opusc. path. obs. XXI.*

(2) Vid. *Ill. Dan. Wilh. Trilleri Diss. de fame letali ex callosa oris ventriculi angustia. Viteb. 1750. & Ill. Ge. Aug. Langguth Progr. de tabe sicca letali ex callosa pylori angustia. ib. eod. an.*

(3) *Fred. Ruyschii observ. anat. chir. XXXIX.*

§. 209.

Scirrhus, etiam recens, insanabile malum est, multoque magis cancer ventriculi. Si qui enim scirrhi-curati dicuntur recentes (de vetustis enim nullum dubium est, quin medelam respuant) profecto non fuerunt scirrhi, sed aliud malum, quod scirrhum mentitum est. Mentitur vero talem, quod certe scio & ex incisione cadaveris compertum habeo, inflatio dura ventriculi, cum vomitionibus, etiam bilis viscidæ nigricantis, crebrisque doloribus & malo corporis habitu conjuncta. Quæ cum ita se habeant, nulla remedia adversus illum commendare possum. Neque sane palliativa cura per anodyna opiata aliquid levaminis in dolorum cruciatu adferre valet. Suo fato igitur ineluctabili miserrimi ægri relinquendi sunt, saltemque cavendum habent, ut ne quid vel de medicamentis, vel cibus assumant, quod exasperare malum possit, cujusmodi est medicina emetica, aut purgans, aliave acris, cibusque omnis similis & flatuosus. Mollissimis ergo cibus, atque jusculis duntaxat pro victu utendum, & alvus tarda per intervalla lenissimo enemate sollicitanda est.

LIENIS, PANCREATIS, OMENTI INFLAMMATIO.

§. 210.

Quæ de inflammatione, suppuratione, scirrho, cancroque ventriculi hætenus præcepta sunt, ea omnia quoque de iisdem morbis lienis, pancreatis, ac omenti valere, ubi sedes morbi duntaxat diversa, sciendum est. Quapropter speciatim, multisque verbis de iisdem agere, supervacaneum est; sufficietque singularia quædam paucis duntaxat animadvertere.

Minus frequenter lien inflammatur, quam alia viscera. Symptomata vero ejus præcipua sunt febris acuta, dolor in loco splenis, ad humerum, claviculam, & sinistram mammam se quandoque extendens. Hinc facile pro Pleuritide haberi potest.

Scirrhus lienis longe frequentius occurrit, sub quo ille vel nimis tumet, ita, ut ad pelvim usque descendat, aut in thoracem adscendat; vel gracilescit & mole sua valde minuitur.

Cancer lienis scirrhusi intolerabiles dolores movet, & erosio vasis vicinisque, quibuscum concrevit, intestinis, letalem hæmorrhagiam per alvum excitat.

Pancreatis, omentique inflammati, suppurati, scirrhusi diagnosi obscura atque difficilima est.

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

§. 211.

Enteritis ex iisdem fere causis, quam Gastritis oritur (§. 207.) Quibus gravior dolor colicus, incarcerata

hernia, materies dura & immeabilis intestinorum tumbum infarciens, omneque liquidum corruptum, putridum, ichorosum, purulentum, arthriticum, scorbuticum, scabiosum, ex sanguine & visceribus ad intestina delatum adhuc annumeranda sunt. Lac nutricum, corruptionem acrem ex quacunque causa adeptum, in infantibus infirmis talem ingenerat. Vulnere intestinorum ad externas causas pertinent.

§. 212.

At tenuia intestina frequentius, quam crassa, & ex his rectum frequentius inflammari solet.

Inflammationis vero notæ hæ sunt: Gravior febris, vel præcedens aliquot horas ipsam inflammationem aut eidem succedens; atrocissimus intestinorum dolor, qui quidem initio plerumque latius se per abdomen expandit, subinde remittens, subinde rursus immaniter ingravesceus, deinceps vero in puncto quasi figitur, ubi in unum locum se vis morbi collegit; porro ructus affidui inanes, nihil proficientes, alvus dura adstricta, inflata, & flatibus murmurans, neque vero hos transmittens; vomitus frequens; & crescente malo, stercoris, clysmatum, suppositoriorum per os rejectio. *Ileum* tum vocant abominabilem istum morbum, itemque *volvulum*, quoniam intra se intestina, prægressa convulsione, nunc uno loco, nunc pluribus, recipiuntur (1).

In intestini recti inflammatione simul continuus renescimus præsto est, quo mucus albus copiose exprimitur, atque ipsum intestinum tanquam pannus scarlatinus rubens, non sine immaniissimo dolore, ex sede sua protruditur. In viris sæpe etiam stranguria molesta urget.

(1) Ignorare vero hic non oportet, invaginationem intestinorum non in omni ileo contingere, neque constantem

ejus causam esse, sed ab aliis vitiis istum etiam produci, velut a continuo alvi fluxu (*Abr. Vater. Progr. de invaginatione intestinorum*, Viteb. 1727.) a calculo intestinali (*A. N. C. vol. V. 81. VI. 100.*) a convulsionibus subito letalibus, (*Eller obs. p. 259*) ab intestino aliqua parte valde constricto, aut in tumore quodam incluso, ab omento item scirrroso, & compactis atque induratis scybalis (*Mem. de l'Ac. de Chir. IV. 12.*) Præterea vero sciendum est, invaginationem intestinorum quandoque esse potius effectum, quam causam ilei.

§. 213.

Ultra novem dies Enteritis vix persistit, imo jam primo die interdum necat, imprimis a præpostere adsumtis carminativis acrioribus excitata.

Exitus salutaris per discussionem fit; ominosus per abscessum & scirrhum; letalis per gangrænam.

Discussio facta ex reclusa alvo, feces subcruentas atque biliosas plerumque demittente, cognoscitur. Æger autem restitutus dolorem obtusum in affecto loco sæpe aliquamdiu adhuc percipit.

Abscessus futurus ab horroribus febris sine causa immiscentibus, & acuti doloris in obtusum atque gravem mutationem indicatur. Effusio puris intra quatuordecim dies plerumque contingit, sic quidem, ut non semper id in intestinorum canalem deferatur, sed quandoque etiam extrorsum, aut in abdominis cavum; unde letalis tabes lente nascitur, quæ tamen etiam in priori casu non semper abest, ubi pus per alvum fluit, & cum ipso sæpe integræ intestinorum membranæ separatae exeunt. Rarius pus etiam per vesicam exit (1). Rarissime id ipsum ab inferiori parte intestini indurata ex ipsa inflammatione, & contracta retinetur, & gangrænam letalem deinde producit (2).

Scirrhus ex protracta & non admodum valida inflammatione metuendus est. Formatus autem inde cognoscitur, si dolor premens & obtusus remanet & alvus præter consuetudinem nunc tardius post quatuor, sex & plures dies, non sine multa molestia ac torminibus, secedit, & per omnem vitam tarda perseverat. Si major scirrhus fuerit, & in superiore loco ut transitum pene omnem excernendorum per intestinorum canalem impediat, ægri vix unquam aliquid ex alvo exprimunt, sed post aliquot dies inter summam anxietatem omnia revomunt, quæ toto hoc tempore assumferant; idque malum per plures annos toleratur. Ad satis magnam molem distentus scirrhus, & in superiore aliquo loco positus, gravitatis & distractionis sensum in abdomine sub quolibet motu infert, & tactu etiam aliquando deprehenditur. Ex scirrho denuo fieri potest ileus, idemque letalis.

Transitus in gangrænam cognoscitur, si abdomen intumescit, si calori magno succedit frigus, si intestinis hætenus acute dolentibus omnis doloris sensus perit, si dejectio obstinate supprimitur, aut sponte citaque sequitur, foetidissimis fecibus, lividis, cineritiis, faniosis, nicricantibus sine sensu, ex indolentia intestinorum, egressis. Sphacelo affectum intestinum interdum rumpitur, & fecum illuvies in ventris cavum effluit (3).

(1) Observavit hoc *Aretæus de caus. morb. chron.* L. I. c. 9.

(2) Vid. *Elleri observ.* p. 263.

(3) Vid. *River. Observ. Cent.* III. 26.

§. 214.

Omnia auxilia in tam gravi morbo cum maturitate rapienda sunt; & protinus quidem, etiamsi dolor tantum urgeat absque febre atque vehementi calore, fan-

guis e vena liberaliter mittendus est, missioque etiam, prout febris & doloris augmentum requirit, repetenda; simul vero cucurbitulæ pluribus locis defigendæ sunt, non ubique quidem incisa cute; tum alvus ter de die clystere emollienti ex avenæ cremore percolato cum oleo & melle, aut ex solo rutæ oleo, per decoctionem factò, calidoque ducenda, & totus venter linimento ex unguento althææ, oleo carminativo, & pauxillo camphoræ composito inungendus, supraque cataplasmate calido obtegendus; aut, si fieri potest, æger aliquoties de die in balneum calidum, ex fluviatili aqua cum furfuribus cocta & multo lacte admixto paratum demittendus. Et sæpe id auxilii in his partibus magnum remedium est (1). Interdum vero & lintea aqua frigida madida cum successu applicari, sæpeque plus præstare, quam fomenta calida, idonei autores testantur.

Intus vero attenuantia, humidantia, antiphlogistica & anodyna dari debent. Aqua frigida copiose hausta, tecto probe corpore, hoc nomine maxime commendanda est, aut in vicem ejus decoctum hordei & rasuræ cornu cervi, cujus libris tribus remiscuntur oxymelitis duæ uncia. Idque etiam liberaliter sumitur, ejusque cyathò singulis horis vel longiore intervallo laudani liquidi Sydenhami guttæ decem adjiciuntur. Calefacientia & spirituosà pessime inflammationem exasperant & grænam invitant. Idque etiam de purgantibus acrioribus noscendum est.

Æger vero servabitur, si per hæc remedia consecuti sumus, ut dolor & febris quiescant, spiritusque una cum fecibus ex inferiore parte transmittatur. Atque tum demum uti molliore cibo licitum est; sed neque inflante, neque valido, ne intestina adhuc imbecilla lædantur; potui vero nihil præterquam puram aquam aut decoctum aqueum.

(1) Vid. *Medic. Essays of Edimb.* T. III. p. 373. *Elleri observ.* p. 262.

§. 215.

Atque hæc remedia, quæ spasmos insigniter relaxando, dolores leniunt, in omni intestinorum inflammatione fere communia sunt. Specialia vero hæc sunt.

1) Ubi inflammatio a rebus duris intestina obstipantibus imminet, exhibere oportet per intervalla portiones purgantes paullo fortiores, ex foliis Sennæ, manna, tamarindis, & cremore tartari; aut saltem oleum lini (1), vel olivarum, aut amygdalarum cochleari mensura, singulis horis, cum jusculo calido; simulque clysteres emollientes ac stimulantés ex decocti seminis fœnugræci & olei rutæ cocti singulorum sex unciiis, & nitri depurati uncia dimidia, ter vel quater in die injicere. Quodsi vero per hæc alvus intra quatuor & viginti horas, cum bis repetita potio purgans fuerit, & tres vel quatuor clysteres injecti, haud aperiat, ipsumque pharmacum vomitu rejiciatur; protinus ad hydrargyri usum procedendum est, ejusque omni horæ quadrante drachmæ duæ usque ad unciam deglutiendæ, superbibendo carnis jusculum; sicque pergendum, donec circiter libra integra consumpta sit: sique intra quatuor vel sex horas æger, quem, si fieri potest, in conclavi obambulare oportet, stimulum ad exonerandam alvum non sentiat, idem remedium iterum exhibendum, simulque clysteres aliquot per intervalla in alvum ex inferiori parte injiciendæ sunt: sique demum mercurius vivus viam expediat, potione mannata utendum, quo materia obstruens, quam nunquam fere una vice is educit, paullatim eliminetur (2). Sin autem nec per hanc rationem Ileus aut obstructio expediatur, ope machinæ hydraulicæ in Italia nuper

repertæ multa aqua tepida ex inferioribus partibus impetuoſe in alvum per intervalla quatuor circiter horarum injicienda eſt (3). Ubi vero hæc non ad manus fuerit, aut ſperatum effectum haud præſtiterit, ad aliud curandi genus, idemque ſumme deſperatum, tandem eſt procedendum, ad ipſam nempe ventris incisionem, ubi inteſtina ſenſim educuntur, volvuli locus quæritur, inventuſque digitis explicatur: quo factò inteſtina reponuntur atque vulnus conſuitur. Enimvero, ut id opportune fiat, nec ubi jam ſigna gangrænæ adſunt, tenendum eſt; ne, qui ſervari ſic non poteſt, a nobis interemtus videatur. Nec mercurius quidem vivus in poſteriori caſu exhiberi debet.

(1) Hujus egregium uſum nuper denuo prædicavit Cl. Io. Godofr. Gallesky in der *Abhandl. vom Miſerere*. 1767. 8.

(2) Sunt, qui globulos plumbeos in vicem mercurii devorare ægros jubent; verum triſtia exempla nos illis uti vetant, ſiquidem hi ipſi immobiles hære in inteſtinis & inflammationem excitare conſueverunt. Vid. *Act. Nat. Cur. Vol. X.* p. 22.

(3) Quantopere ſuperet hoc remedium omnia alia, etiam hydrargyri uſum, & clyſterem tabacinum, Cl. Io. Videmar, Medicus Milanenſis, per experimenta cum feliciffimo ſucceſſu in tribus ægris inſtituta probat in *Giornale di Medicina*, T. II. p. 245. cf. Ill. de Haen. *rat. med.* T. VIII. c. V. p. 241. ſequ. T. IX. p. 214. ſequ. ubi Cl. Videmar per literas ſignificat Haenio, ſibi iterum curam in duobus ægris feliciter citoque ſucceſſiſſe. Simillima huic eſt antiquorum *curatio per utrem*, hodie prorfus oblita, qua in deſperato caſu, irritis purgantibus, relaxantibus, & clyſteribus, folle fabrili in ventrem indito flatus immittebant, ad contractum inteſtinum diſtendum. Vid. *Hippocr. L. III. de morb.* p. 493. *Alex. Trallian. L. X. c. I.* cf. *Amat. Luſitan. Curat. medic. Cent. I.* 100. *Epiphan. Ferdinand. hiſt.* 74.

§. 216.

2) Sin ab hernia incarcerata inflammatio orta eſt, atque purgantibus & clyſteribus alvus non ſolvitur,

nulla efficacior medicina reperitur, nisi quidem intestinum prolapsum cum sacco herniæ concreverit, quam emetica, vel clyster tabacinus (1) tam diu applicatus, donec æger dejiciendi conatum sentiat. Epithemata insuper adstringentia ex majorana, abrotano, alumine, & aceto vini parata tumori assidue imponenda sunt. De emollientibus enim, utut valde usitatis, noscendum, quod plus obfint, quam profint, regressum intestini magis impediendo, quam facilitando, dum flatuum vim & contentorum putredinem in tumore augent, ipsumque motum peristalticum, relaxando intestinorum fibras, valde debilitant. Quodsi vero per hæc remedia incarceratum se non subito restitui patitur intestinum, herniotomia sic dicta instituenda est: quod solidum, certum ac securum periculosissimi hujus affectus remedium est.

3) Ubi a regressa materia exanthematica aut podagrica malum ortum, præter hæc, quæ supra (§. 214.) præcepta, vesicatorium fatis latum ventri imponi debet.

4) Quodsi denique in infantibus lactantibus inflammatio obtingerit, clysmata emollientia duntaxat, & semicupium cum linimento supra descripto, & terræ demulcentia, leviterque anodyna, velut pulvis Marchinis cum Croco, conveniunt.

(1) V. Cl. Io. Gottl. Schaeffer egregiam machinam huic scopo inservientem excogitavit. Vid. ej. *Tr. vom Nutzen und Gebrauch des Tabackrauchclysters*, Regensb. 1766. edit. 2d. 4. c. fig. Aliam, quæ hic etiam describitur & delineatur, invenit Ill. de Haen; aliam Cl. Nokkenius in den *Abhandl. der. Hollaendisch. Gesellsch. der Wissensch. T. II.*

§. 217.

Ubi signa docent, abscessum fieri (§. 213.), iisdem remediis utendum est, quæ alibi præcepi, cum de curatione abscessus ventriculi scriberem (§. 207.) Quodsi intestinum mediante pure, ut aliquando fit, cum peritonæo concrevit, abscessum extrinsecus aperiri oportet.

In scirrho pariter ea facienda sunt, quæ de eodem malo illinc scripsi. (§. 209.) Quamquam & hic noscendum, quod ars in dissolvendo illo nihil valeat; & tolerabile saltem malum tenuissimo victu & clysmatibus emollientibus reddi possit. A purgantibus quam maxime abstinendum, quippe quæ summe perniciofa.

Gangræna nullam curationem recipit, nisi intestinum extra abdomen, ut fit in hernia incarcerata, pendeat. Sciendum tamen, nec hic semper curationem feliciter succedere. Decoctum interim corticis Peruviani locum hic habet.

H E P A T I T I S.

§. 218.

Minus frequens est apud nos Hepatis inflammatio atque suppuratio, aliter ac in utraque India, ubi populariter is morbus acutus grassatur (1). Multoque rarius hepatitis cum peripneumonia simul afficit; id quod quidem accidere posse, ex cadaveris sectione mihi constat.

Signa vero inflammati hepatis hæc sunt: Horror validus est: febris acuta continua: vehemens & perseverans dolor dextra parte sub præcordiis est, idemque ad latus dextrum & ad jugulum humerumque partis ejusdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: decubitus in utroque latere dolorificus, certe in sinistro, est: respiratio laboriosa est: tussis frequens

ficca, brevis, ac dolorem augens: urina flammea emittitur: inque cute atque oculorum albo secunda vel tertia die, aut feriori icteritius color plerumque (2) apparet. Ubi male est, hypochondrium dextrum tumet, & bilis evomitur: interdumque singultus prope strangulat, & alvi fluxus præsto est, inque nonnullis macula rubra extus in cute conspicitur (3).

Perfacile minus curiosis medicis aut imperitis jecinoris inflammatio pro ventriculi inflammatione aut pleuritide imponit. Sed potest omnino etiam gastritis cum hepate conjuncta esse; idque tum fieri existimo, si vomitus atque singultus præsto sunt (4). Aliquando etiam pulmonis inflammatio jecinoris inflammationem mentitur (5).

(1) Vid. *Medical facts by F. Home*, p. 153. & *Iac. Lind essay on diseases incidental to Europeans in het climates*.

(2) Ex communi Medicorum sententia icterus quidem nunquam abest in hoc morbo. Sciendum vero est, illum omnino abesse posse, si diarrhoea statim in initio morbi ingruit; quamquam id non semper ita evenire, mihi quoque satis constat.

(3) Vid. *Io. Bapt. Bianchi Histor. hepat.* T. I. p. 434.

(4) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. 4.* § 5. obs. 145.

(5) Vid. *Morgagni de sed. & caus. morb. Epist. XX.* 30.

§. 219.

Inde a quarto die usque ad vigesimum resolutionem æque, ac mortem sperare licet. Istaque bilioso ac cruento alvi fluxu, hæmmorrhagia varium, urina erassa cum sedimento lateritio, & sudore copioso, quo indusia interdum subflavescent, absolvi consuevit. Interdumque, sed raro, accidit, ut erysipelate in facie,

absque ulla alia excretionē critica, solvatur morbus (1). Mortem plerumque phrenitis antecedit.

(1) *Bianchi l. c.*

§. 220.

Quandocunque hepatitis in suppurationem tendit, tum nulla resolutionis signa, certe non perfecta (1), apparent; color icteritius corporis perseverat; dolori aliquid pulsantis & febris nonnihil horroris se immiscet.

Ubi ea facta est, in loco antea dolente plerumque gravitas sentitur, & sitis vexat, & icterus permanet: sique vomica in externa hepatis parte hæret, ea extus in tumorem elevatur, integumentaue sensim interdum erodit, extusque erumpit (2).

Apostema vero in interioribus hærens, vel totum hepar sensim exedit (3), vel ruptum in abdominis cavum pus saniosum effundit (4), vel intra intestina, ubi tandem per alvum descendit, sique cadaverosi odoris est, mortem demum inducit (5).

Interdum materia purulenta per metastasin ad varia loca, ventriculum, renes, pulmones deponitur, aut ad quædam horum per viscerum concretionem viam sibi facit.

(1) Urinam ego quidem semel vidi criticam, at nullos sudores: interim æger post suppurationem rursus lectum reliquit, appetens bene cibos & dormiens, donec aliquot hebdomadibus elapsis subito in novum horrorem ac febrem incidit, quæ biduo post, impetuose excreato multo sputo purulento, letum sub anxietate summa accersivit. In superna hepatis parte ingens apostema detectum fuit.

(2) Vid. *Eller obs.* p. 221.

(3) Vid. *Klaunig nosocom. charit. obs.* 21. *Eller l. c.* p. 229.

(4) Vid. *Halleri opusc. pathol. obs.* XXXII. *hist.* III.

(5) *Klaunig. l. c.* Nunquam quidem feliciter evenire sup-
purationem hepatis, *Cl. Home l. c.* asserit, experientia sua
innixus; exempla tamen fausti successus a *Cl. Cheston l. c.*
p. 21. & *Cl. Lind. l. c.* & ab aliis notata sunt.

§. 221.

Permultæ causæ hepatitin inferunt; ad quam hepar
prægrande, lapides in jecinore & vesica fellis hærentes,
vermes in hepate aut ductibus biliariis, & steatomata,
aliæque hepatis indurationes dispositionem faciunt.

Lapsus atque gravior ictus hepatis, & vulnera capi-
tis notabiliora (1) ad externas pertinent: ad internas
vero bilis intemperies, sanguis tenax & piceus sub-
itanea corporis refrigeratio, excedentes vomitiones,
venena varia, apoplexia, coma, epilepsia, paralyfis,
denique materia scorbutica, purulenta, ichorosa, ex
ulcere vel interno vel externo ad hepar deposita. An
etiam pinguedo ex omento per validum corporis mo-
tum aut acutam febrem affatim fusa, & humorum or-
bitæ subito mixta?

(1) Ista suppurati hepatis frequentem causam esse; docet
cum aliis *Cl. R. B. Cheston in pathological inquiries and
observations in Surgery. p. 32 & 122.*

§. 222.

Atque pro discrimine harum causarum hepatitis
modo levior, modo gravior & acutior esse consuevit.
Et persæpe febrem lentam eadem relinquit, posthæc
demum letiferam. Inprimisque a suppuratione hæc con-
tingit. Præterea abscessus in longum trahens hydropem
inevitabilem affert. Levior inflammatio interdum epi-
demice grassatur. Gravior aliquando subitam mortem

inducit, inprimis si ventriculus simul in consensum rapitur (1).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. l. c.*

§. 223.

Ad sanandum morbum resolutio stagnantium humorum quovismodo tentanda est. Quod fit sanguinis missione in brachio vel pede affecti lateris, diluentibus & quæ putredini hic metuendæ resistunt; externe vero per discutientia & clysteres.

Pro diluente remedio ptisana hordei cum mulsa & pauxillo nitri, aut cum oxymelite inservit.

Æstui & putredini succurritur mixtura ex aquæ florum sambuci uncii sex, nitri depurati, concharum citratarum, singulorum drachmis tribus, syrupi acetositis citri uncia una; quæ cochlearia mensura singulis horis exhibetur: aut elixir acidi Dippel. drachmis tribus, mixturæ simplicis drachma una, in unum mixtis & ad viginti guttas ex patella aquæ per bihorium datis.

Discutiendi scopo epithema ex decocto aquoso herbæ absinthii, florum sambuci, meliloti & feminis cumini parari potest; in cujus libra dissolvitur saponis veneti uncia dimidia. Adhiberi etiam potest in vicem hujus epithematis linimentum, quod supra in pleuritide præscripsi. In graviore malo vesicatorium latum hypochondrio, dextro imponendum, aut cucurbitulæ toti hypochondrio, incisa altius cute, ut multum sanguinis effundatur, adfigendæ sunt.

Clyster optime ex decocto malvæ cum melle & nitro conficitur, & bis vel ter de die injicitur.

N E P H R I T I S.

§. 227.

Inflammatorius renum morbus, utcunque rarus, a diversis causis producitur, velut a contusione, vulnere, abscessu, tumore, valido corporis incurvati nixu, diuturna equitatione aut vectione in rheda, aut cursu intento ac longo, iterata item ductuum uriniferorum strictura, lapillo in pelvi aut uretere hærente, acrioribus diureticis: quæ quasi proprias nephritidis causas constituunt. Aliæ communes sunt. Decubitus diuturnus in dorso occasionalem præbet causam.

§. 228.

At inflammatio frequentius renem sinistram, quam dextrum, rarissime utrumque (1) exercet, & sic cognoscitur: Dolor in eum locum, ubi ren positus est, modo levis, modo gravis, incidit; urina admodum rubra parce fluit, vel prorsus demum intercipitur; vomitus & ructus frequens est; febris acuta, aut saltem febri-cula plerumque affligit. Si gravius malum, stupor aliquis aut tremor in crus respondens, & dolor in testem ac inguen affecti lateris ingruit.

(1) Talem casum V. C. *Paul. de Wind.* Ill. *Swietenio* communicavit, *Comment. in Boerh. aphor. III.* p. 229. §. 994.

§. 229.

Intra septem aut ad summum quatuordecim dies morbus plerumque judicatur vel discussione, vel supuratione.

Discussio per sudorem & largam urinæ crassioris, &

plerumque fuscæ miffionem contingit. Aliquando etiam fluxus hæmorrhoidalis juvandæ folutioni eft.

Suppuratio incipiens ex horroribus vagis & pulatione cognofcitur; facta vero ex remiffione doloris, gravitate & fufpenfi velut ponderis fenfu, ftupore inflammati renis, ftranguria, atque puris cum urina, quæ inde foetet, effluxu, carnofis particulis innatantibus, fignificatur; ex quo ægri tarde plerumque pereunt. Interdum etiam pus per alvum descendit. Sique ren ex toto purulentus fuerit, aliquando is, fed rariffime ad fpinam intumefcit (1). In faccum autem purulentum fucceffive converfus ren diu fufinetur, & poft aliquot demum annos, fub continuo puris cum urina feceffu, tabe demum perimit.

Scirrhus ab inflammatione relictus, immedicabile malum, ftuporem crurum & mictum parcum facit, tandemque tabem ac hydropem infert.

Gangrænæ, in quam pariter nephritis terminari poteft, fignum proprium eft urina, fi qua exit, livida atque putrida, aut carunculis fufcis nigrifque fœda. Interdumque dorfum fimul livescit. Is ftatus quidem non æque hic, ac in aliis vifceribus, mortem femper adferre nonnullis doctis viris videtur, quoniam humores putridi, partesque emortuæ per ureteres exire poffunt: id autem unquam factum effe, nulla obfervatione, mihi certe cognita, adhuc conftat.

(1) Vid. *Hippocrat. de intern. affect. p. m. 561.*

§. 230.

Si quid materiæ inflammatae intra renum inflammatorum fubftantiam hærentis non refolvitur, aut de purulenta quidquam remanet, arenulis aut calculo

renali inde facile suppeditatur occasio. Siquidem istiusmodi materies basin præbet materiæ calculosæ, quæ vel in sanissimi hominis urina continetur.

§. 231.

In curatione inflammati renis oportet sanguinem e vena mittere : cucurbitulam renibus in regione coxendicis adhibere : alvum clementioribus pharmacis solvere ; refrigerentia medicamenta, velut nitrum, tartarum vitriolatum, emulsiones ex feminibus frigidis, sumere : mulsam, lac, aut ptisanam liberaliter bibere : adhæc etiam cataplasmatibus uti, & si calculus inprimis morbum genuit, simul clysteres emollientes in alvum infundere, & in aquam calidam descendere : denique ad dolores & spasmos & vomitus leniendos, aquam mulsam cum laudano liquido Sydenhami potui dare : ceterum ubique molliter cubare, decubitum in dorsum vitare, & ab his abstinere, quæ valde urinam citant.

Catheter incassum hic in vesicam immittitur, in urinæ reddendæ impotentia.

Renibus exulceratis auxilio sunt pilulæ ex therebinthina & succo glycyrrhizæ confectæ ; emulsiones ex feminibus cucumeris & nucleis pini, cum decocto aquoso feminis anisi & paxilli croci paratæ ; itemque lac vel per se vel cum fonte Selterano mixtum, & serum lactis, & tura succini sine alcali. Pro potu etiam infervit aqua aquosa, & hordei cremor cum melle modico. Curatio omnino longa est.

Quodsi vero ren suppuratus in dorso tumorem effecerit, & materies proinde extrorsum exitum molietur ; oportet istum satis altis plagis & mature incidere, antequam humor sibi sinus longe lateque per vicina

loca paraverit; Nephrotomiam vocant. Fistulosum equidem ulcus in dorso plerumque relinquitur; ex quo vero nulla noxa ægro emergit. Ad ulceris repurgationem internus atque longus usus uvæ urfi videtur proficere.

Ubi denique, transitu in gangrænam factò, dorsum livido colore infectum apparet; necesse est, gangrænoso tabo exitum profundis incisionibus conciliare, neque alia auxilia, quæ gangrænæ coercendæ sunt omittere; de quibus in Chirurgia præcipitur.

VESICÆ INFLAMMATIO.

§. 232.

Nulla fere fit hujus morbi a recentioribus autoribus mentio; non est tamen is prætermittendus, cum valde gravis sit & penitus horrendus, sic, ut celerimum interitum adferre possit (1).

Atque principem fere locum inter ejus causas occupant deficientes vel suppressæ sanguinis per menses hæmorrhoidesve egestionis; dyscrasia arthritica, rheumatica, scorbutica; ulcera prostatica aut vesicularum feminalium venerea; uteri ulcus; diuretica acriora; & metastasis in acutis, quæ tamen rarissime in hoc viscere contingit.

Vehemens ictus abdominis ad externas causas pertinet, quo ego in cadavere detexi morbum, undecimo die letalem.

In ætate virili, magis etiam in senectâ, viget morbus.

(1) Vid. Hippocrat. Coac. 471. Aretæus L. VI. c. 9.

At si inflammatio vesicam exerceat, eam hæ notæ manifestant: dolor acutus, ardens, pressorius in regime pubis, ad lumbos etiam, & totum hypogastrium procedens; perpetuus & summe dolorificus ad mingendum atque desidendum conatus, subsequente urinæ reddendæ impotentia; & febris continua, saltem febricula. Quibus, si valde acuta est passio, alia pathemata, abdominis tumor a distenta vesica (1) oblongus & durus, tormina ventris, præcordiorum anxietates, vomitiones, alvi adstrictio, extremorum frigus, pervigilium, mentis alienatio, pulsus inæqualis, convulsiones & syncope se adjungunt. Morbum autem præcedit interdum per intervalla dysuria quædam, aut urinæ incontinentia.

Quodsi vesica ab ulcere prostaticarum aut vesicularum seminalium comprehensa fuit (§. 232.), urinæ quidem nulla adest retentio, sed crassum, mucilaginosum, atque purulentum sedimentum copiose ista dimittit.

(1) Vid. *Act. Hassn.* 1679 obs. 121. *Steph. Blancardi anatom. præf. Cent. II. obs. 17.* *Car. Bisset. medical essays and observations.* XII. p. 143.

Exitus morbi non alius est, quam ceterarum inflammationum; solvitque eum urina crassa, copiosa, & doloris successiva remissio. Remanet autem diu aliquando aliquis vesicæ tumor, cum incontinentia urinæ aut saltem impotentia eam diu retinendi (1).

Si non solvitur, in sphacelum letalem, aut in supurationem, cujus anceps eventus, propter sphacelum inprimis, nunc etiam adhuc metuendum (2),

terminatur. Suppuratio autem inde a quarto die usque ad decimum quartum contingit.

Vesica vero exulceratione experta tormentum vehemens in pectine, imoque ventre movet; urinæ difficultas vel etiam incontinentia urget; urina foetet; pus in eadem subsidet, & squamulæ vel laminis similes insunt particulæ.

Exulcerata vesica, si non ex sphacelo, ut paulo ante dictum, celeriter necat, plerumque tabem lente infert, sæpeque etiam intestinum rectum erodit; unde nunc cum urina stercoreæ partes, aliæ res assumptæ, exeunt, ipsumque lotium involuntarie quoque secedit (3).

(1) *Bisset* libr. cit. p. 144. 145.

(2) Vid. *Breslauisch. Vers.* XXXI. p. 204.

(3) Vid. *Blancardi anat. pract.* II. 17.

§. 235.

Curatio nihil fere singulare a præcedentibus habet. Præter sanguinis detractionem & clementiora purgantia & emulsiones nitrosas, quibus febris & sanguinis impetus versus locum inflammatum sensim infringitur, clysteres conveniunt ex emollientibus & anodynis, oleo lini vel olivarum, in quo crocus & paucillum opii cocta, itemque injectiones ex oleo & pauculo opii, & cataplasmata ex radice althææ, ruta, & feminibus fœnugræci ac aneti parata, quæ regioni pubis sedulo imponi debent. Usus balnei quotidianus etiam perutilis est. Urina quotidie semel e vesica, immisso cathetere, educenda est. Ceterum multa potio vitanda, & ab iis abstinendum, quæ urinam citant. Potioni vero optime aqua mulsa inservit.

Si cognitum fuerit, malum a dyscrasia rheumatica vel alia ortum esse, vesicatorium latum internæ parti femoris applicari oportet.

Tumorem vesicæ cum incontinentia urinæ aliquando remanentem sensim tollit pilularum saponacearum usus, decoctum radicis bardanæ, & fodus & ex sapone veneto paratus.

Pus reddentibus per urinam, lactis potio auxiliatur, & ptisana ex glycyrrhiza, apiique semine. In hanc etiam chamædrys & veronica recipi possunt; itemque quoque cum ea aut cum lacte contrita semina papaveris albi & nuclei ex pinu potui dari. Ac insuper quoque recte aqua mulsa, in qua hypericum aut veronica aut agrimonia decocta, vel lac cum pauculo mellis & cucumeris semine detritum in vesicam injicitur.

UTERI INFLAMMATIO.

§. 236.

Ex internis æque ac externis causis nascitur uteri inflammatio, vel totum viscus vel partem ejus saltem exercens.

Internæ sunt mensium & lochiorum suppressio aut parvus saltem fluxus, laboriosus partus, secundinarum retentio aut violenta extractio, abortus, enormis vomitus, animi affectiones sub mensium vel lochiorum fluxu, exæstuatio corporis subsequente abdominis refrigeratione, potus frigidus a vehementiore motu in corpus nimis calidum ingestus, fluentibus inprimis lochiis, mensibus vel hæmorrhoidibus, denique colica convulsiva, atque gravior hysterica affectio.

Externæ vero sunt abdominis gravior contusio, vul-

neratio, casus in torrentem, in cessus pedibus nudis per aquas aut pavimenta frigida, præcipue sub menstruorum fluxu, & quævis alia abdominis refrigeratio.

Verum tamen ex his cunctis causis nulla esse frequentior, quam suppressio lochiorum, secundinarum retentio, sanguinis quidem ex utero exclusione impedita, violenta item earundem extractio, & extra partem abdominis, maxime sub menstruorum fluxu, refrigeratio consuevit.

Neque vero ab istis causis absolute semper inflammationem produci, sciendum est. Inprimis vero mulieres teneræ, sensibiliores, in vehementes animi commotiones pronæ, pathematibus spasmodicis & flatulentis obnoxie, dolorificum mensium fluxum, aut inordinatum experte, primiparæ, in febrem uteri inflammatoriam incidere solent.

In puerperis quarto, quinto, vel sexto die morbus accedit, quum antecedentibus optime valuerint.

§. 237.

Notæ inflammati uteri hæ sunt: ardor & dolor fixus in toto abdomine, aut inguine, inflatio ac durities ventris totius vel in uno tantum latere, difficilis mictus, desidendi frequens stimulus, & febris gravior acuta cum suis satellitibus & purpura plerumque alba, sanguinisque lochialis retentione.

§. 238.

Ubi non admodum magna inflammatio est, ea quarto vel septimo die, ubi gravior, nono, undecimo, decimo quarto judicatur vel per sudorem, vel si-

mul etiam per ventris fluxum, puerperis inprimis familiarem; & ex vulva plerumque quoque foetidus humor, aut sanguinolentes emanat.

Benignior in universum ea inflammatio existit, quæ extra puerperium incidit; gravior contra, quæ in eodem aut sub partu.

Quæ in abscessum terminatur, ea tantum non semper extra puerperium contingit, & in abortu. Notæ vero abscessus eædem sunt, quæ in aliis inflammationibus internarum partium fuerunt commemoratæ.

Abscessus ruptus per genitales vias plerumque eliminatur, interdum simul etiam per alvum, nonnunquam, licet rarissime, per screatum.

Ex abscessus facile ulcus generatur (1), quod nonnunquam ad vesicam pariter ac ad intestinum rectum pervenit (2).

Sub puerperio, quando discussio obtineri non potest, sphacelus plerumque sequitur iisdem diebus ac discussio alias fieri consuevit. Istamque letalem mutationem subita doloris & ardoris cessatio, & urina limpida, aquosa, subviridis indicat.

Gangrænam aliquando etiam purpura alba præcedit. Sed extra puerperium inflammatio raro in eam tendit, nisi post diuturnam exulcerationem.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier. p. 666.* Memorabile est hoc loco, uterum etiam posse a vicino scirrhus ulceroso in pelvi exulcerari. vid. *Halleri Opus. pathol. obs. XXXIX. hist. I.*

(2) Vid. *Roedereri Progr. de ulceribus utero molestis. Gott. 1758. obs. I.*

§. 239

Quum nunquam frequentius, quam in puerperio & ex abortu, inflammetur uterus; eo maxime consilium dirigendum est, ut, confecto partu, impetuosus humorum motus compescatur, lochiorumque fluor promoveatur. Quapropter statim post illum clysteres emolliens & antiphlogisticus ex inferioribus partibus infundendus est, simulque ubi lochia præter naturam parce fluant, pilulæ balsamicæ Beccheri per septem vel novem dies mane aut vesperi, ad duodecim vel quindecim grana, exhibendæ sunt.

§. 240.

Quodsi vero per ista remedia (§. 239.) lochiorum fluxus intra paucos dies revocari se non sinat, neque ventris fluor aut sudores largi per aliquot dies ipsorum vicem suppleant, signaque inflammationis se manifestent; alia medendi via tunc ineunda est.

Sanguis igitur protinus e vena pedis educendus est, simulque antiphlogistica una cum ptissana assidue propinanda, & dolori extus quoque idoneo remedio succurrendum.

Pro antiphlogistico inservire potest mixtura ex aquæ florum sambuci unciis sex, nitri depurati concharum citratarum, singulorum sesqui drachma, antimonii diaphoretici drachma dimidia, syrupi acetositis citri uncia, parata, & cochleari mensura singulis horis exhibita; aut emulsio ex feminum aquilegiæ, cardui Mariæ, singulorum drachmis tribus, & decocti cornu cervi citrati unciis octo confecta, cui Borracis Venetæ & lapidum cancrorum citratorum, singulorum drachmæ duæ admiscantur; cujus duo cochlearia plena sumuntur.

Ptissana ex furfuribus triticeis & floribus sambuci

recte conficitur; aut mali citrei succus aqua temperatus potui datur.

Dolores lenit cataplasma ex farina hordeacea, cinere foci, femine lini, aceto oleoque subactis, ventri impositum; Tenesmus vero, qui interdum valde molestus, oleum amygdalarum ad aliquot uncias, admittis extracti croci granis duodecim, in alvum per clysterem aliquoties calide injectum.

§. 241.

Uteri inflammati suppuratio ubi imminet, cataplasmatibus, regioni hypogastricæ per diem impositis, per noctem vero illito unguento althææ, superque datis pannis complicatis, maturanda est.

Exulcerato autem utero repurgantia & detergentia conveniunt; cujusmodi sunt decoctum salviæ, aut marrubii, aut veronicæ, aut centaurii minoris, aut hordei, in cujus libra dissolvitur mellis uncia; quod in vulvam aliquoties de die calide injiciendum tamdiu, donec nihil amplius puris e naturalibus effluat. Simul vero intus recte decoctum putredini adversum & abstergens, quod ex saponaria, millefolio, ligno santalo, lentisci, radice farsaparillæ & glycyrrhiza constat, sumitur: & potui serum lactis vel lac ipsum datur. Ac inter hæc frequens alvi purgatio ex rheo, tamarindis, manna, fenna, polypodio, rosis rubris, quovis quarto die necessaria est.

Repurgato abscessu, vulgo quidem consolidantia adhuc præscribuntur ex rebus balsamicis; verum hæc prorsus supervacua existimo, quum ulcera repurgata per se coalescant, neque vero ad tam diffitum locum, quæ intus sumuntur, penetrare virtute sua queant.

De ulceribus uteri ceterum tenendum est, ea cele-

riter increfcere, brevique putrefcere; mulieres autem inde fere fteriles reddi, ni moriantur.

§. 242.

De *ſchirro uteri* ſpecialiter nunc quædam præci-
pienda ſunt. Nafcitur is tam ex ipſius inflammatione,
quam ex aliis cauſis, & frequentiffime quidem ex diffi-
cili partu, abortu, menſtruorum & fluoris albi ſuppreſ-
ſione, & alias ſua ſponte; atque vel totum uterum vel
partem ejus ſaltem comprehendit. In immenſam mo-
lem quandoque excrciſcit. Ætate inprimis provectiores
mulieres invadit.

Ponderis ſenſus in regione pubis, & febricula lenta
ſive typica, ſive erratica, ipſum præprimis indicant.
Ad hæc vero menſes vel ceſſant, vel pauciores & de-
teriores & cum dolore prodeunt; ut tamen etiam, licet
rariffime, immodice fluant (1): gravitatem crurum pa-
riter ac totius corporis laborantes ſentiunt: hypogaſtri-
ca regio ex tumore duro ſenſim elevatur: eademque
& lumbaris nunc quoque plus minus dolet: orificium
uteri inæquale, aſperum, atque craſſum exiſtit: raræ
ac moleſtæ ſunt urinæ atque ſtercoris egeſtiones: par-
tes vicinæ ex compreſſione uteri ſcirrhoſi inflamman-
tur; ſubſequenti etiam in nonnullis ſtupore crurum,
imo adeo gangræna, vel comparentibus ſaltem varici-
bus. Quædam mulieres inter ambulandum pondus
quoddam in pelvim deſcendere videri ſibi affirmant;
at in hoc caſu etiam deſcenſus uteri ſe ſub exploratione
in vagina oſtendit; quin extra eam quandoque durus
atque tumens uterus prolabitur. Ceterum mulieres
concubitum præ dolore, quem inde ſentiunt, ferre vix
poſſunt, neque amplius fere ad concipiendum aptæ
ſunt; gravidæ autem factæ perdifficilem & longum
partum, aut nullum plane experiuntur, & rupturæ

uteri letali patent. Alias uteri scirrhus abortum citat. In ipsius meditullio quandoque ulcus continetur.

Verum in indagatione hujus mali attenta mente opus est, ne scirrhus pro graviditate, aut hæc vicissim pro scirrho deludat medicum.

Uteri scirrhus vix medicamentis obtemperat, præcipue confirmatus, sed lenta tabe interficit, postquam in immensam molem aliquando excrevit. Hydrops etiam ante mortem plerumque accedit.

(1) Ita observavit Cl. *Acrel.* in foemina, quæ scirrhum ad cervicem uteri habuit extra vulvam pendulum (*Obs. de utero duplici.* Holm. 1762. 8.) nisi forte sarcoma hoc fuerit.

(1) Vid. *Roedereri* nostri desideratissimi *diff. de uteri scirrho.* Gott. 1753. quæ nunc in ipsius *Opusculis* p. 247. continetur.

§. 243.

Lancinans in pelvi dolor, qui vires valde pessumdat, omnemque somnum adimit, atque ex contactu demum orificii uterini, ventrisve compressione excitatur, certissimum signum de carcinode indole scirrhi præbet.

Si vero ulceratus est cancer, ad dolores, durities ac tumorem, ab ipso assidue fere sanies tenuis, nigra, fulva, graveolens, aliquando etiam sanguis fertur, aut laciniae corruptæ substantiæ uterinæ per intervalla ex naturalibus profluunt. Interdum ex ulcere tympanites uteri oritur, sub quo venter multum intumescit, flatusque per intervalla ex vulva erumpunt.

Atque hoc ulcus inter graves ardentisque dolores, alvi fluxum torminosum, tenesmum, ischuriam, tussi-

culam, vomitiones, mentisque alienationes sub finem, mulieres miseras lente interficit.

§. 244.

Quemadmodum major paullo spes est curandi uteri scirrhum, quam aliorum viscerum, si is neque nimis vetustus, neque nimis induratus, omnique doloris expers fuerit ac in corpore non admodum elanguido, pravisque humoribus corrupto; ita curationem intermittere & sine auxiliis dimittere laborantes sub hisce circumstantiis inconsultum omnino foret.

Non alia vero remedia hic conferunt, quam quæ potentissime, licet sub longo duntaxat usu, impactos humores dissolvere, & ipsum habitum corporis, qui nunquam non pravus in ejusmodi ægris, quam optime emendare valeant. Alterum præ ceteris præstant terra foliata tartari, & qui potentia adhuc superior, mercurius sublimatus vel dulcis: alterum mars & ipsius aliquot præparata, præcipue pulvis cachecticus a Quercetano compositus.

Quorum omnium legitimus usus in eo consistit, ut terræ foliatæ tartari drachma quotidie in hydromelitis unciis aliquot soluta præbeatur; mercurius sublimatus ad sex grana in spiritus frumenti unciis duodecim solutus, admixta syrupi de althæa uncia una cum dimidia, cochleari mensura mane & vesperi hauriatur, & aliquot patellæ decocti aquosi ex radice bardanæ, farsaparillæ atque saponariæ superbibantur; mars vero in varia forma devoretur. Ad hæc autem necesse est, ut qualibet hebdomade alvus pulvere ex radicis jalappæ scrupulo, ari scrupulo dimidio, & mercurii dulcis granis octo solvatur. Pro potu decoctum hordeaceum exhibendum. Ceterum omnia acria & calefacientia tum alimenta tum medicamenta vitari oportet.

§. 245.

In scirrho carcinode, & ipso cancro, non nisi opiata conveniunt, ad dolores paulisper tantum leniendos & moderatum somnum conciliandum. Cujusmodi sunt laudanum opiatum ad grana duo vel tria, & liquidum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra pro re nata, singula inprimis sub noctem data. Externe ad levandum dolorem juvat in balneo aquæ dulcis cum furfuribus triticeis bis die per horam & longius desidere, atque etiam uteros vino tepido aut lacte in quo pauxillum croci decoctum, frequenter colluere. Lac quoque pro potu prodest; cui etiam temperatæ aquæ minerales admisceri possunt.

F E B R I S E R Y S I P E L A C E A.

§. 246.

Agmen febrium inflammatoriarum, de quibus hactenus præceptum, claudat nunc erysipelacea, quæ diariæ indolem servans inflammationem in cute capitis, faciei, nasi, parotidis & auris externæ, cervicis, mammarum, axillarum abdominis, manuum, crurum, pedumve excitat; sub qua cutis cum splendore & colore roseo rubet, tumet, ardet, pruit, & dolet, suumque ruborem cum ceteris affectionibus post duos, tres, quinque, vel septem dies, facta discussione, inter sudores ac urinam; in qua multa crassa decidunt, successive iterum deponit, cuticula fissa & in squamulas secedente.

§. 247.

Febris subito invadere hominem consuevit, cum horrore, æstu, atque virium prostratione, interdumque etiam, si intensior, cum sopore, delirio, & vomitionibus.

Inflammatiō.

Inflammatiō aut in ipso febris initio, vel hoc ipso die, vel secundo, aut longissime tertio erumpit.

Ultro liquet; pro ratione partium, quibus inhæret; erysipelas differre debere, & distinctis symptomatibus stipari; quæ nullibi quidem sæviora, quam in facie, existunt.

Interim non semper in eodem loco inflammatiō persistit, sed istum quoque mutat, & sanescente eo, quem ante occupaverat, in id, quod integrum est, proserpit (1).

Interdum fere omnes partes corporis simul infestat (2).

(1) Notabile exemplum erysipelatis; quod in cute capillata capitis & fronte inciπens, sensim intra tres hebdomades per universam corporis superficiem usque ad mantum pedumque digitos progressum est, lege in *Traité de Chirurgie*, par de la Motte T. I. obs. 92. p. m. 429.

(2) *Id. obs. 98. p. 451. seq.*

§. 248.

Sed diversas causas agnoscit erysipelas, indeque etiam diversimode afficit; sic, ut plura ejus genera constitui debeant.

Primum enim sua sponte ingruit ex corruptis qualitercunque humoribus, ex turbata transpiratione, ex morbi acuti cujusdam reliquiis, ex spirituosorum liquorum abusu, ardore solis, ira, terrore, evacuationibus sanguineis spontaneis interceptis, & artificialibus omis-
sis. Repertæ sunt etiam inter mulieres, quas, instante quolibet, mensium fluxu, occupavit (1). Idque erysipelas *primarium* aut *spontanæum* appellare licet; cui

facile adfuefcunt homines, fic, ut aliqui quotannis femel vel pluries eodem tententur; quod quidem non nifi præfidio effe corporibus poteft, quod inde per intervalla purgantur; quodque adeo ab aliis morbis nonnunquam ifta liberat.

Verumtamen in corporibus, quæ mali habitus funt; hoc ipfum spontaneum eryfipelas non femper tam benigna ratione procedit, fed deteriorem indolem quandoque affumit, atque in fuppurationem vergit, vel puftulas ardentes majores minoresve, aqua fubflava turgidas, exigit (2); aut, quod pejus, ex fupuratione ulcera mali moris, fiftulas, & gangrænam producit; vel, quod peffimum, lividum fit & gangrænefcit, aut, retrocedit, ac in utroque cafu mortem plerumque inducit, fubitaneam quidem in priori, in altero acutam fub inflammatione interna, deliriis, afthmate convulfivo aliisque ftricturis fpafmicis.

Relinquit eryfipelas spontaneum in nonnullis ingentem tumorem pedis, quem occupavit; ifque in impuris corporibus difficulter abigitur.

Qui sæpe hoc eryfipelate corripuntur, eodem tandem pereunt.

(1) Vid. *Laur. Heifteri Wahrnehmungen* p. 693.

(2) Tale eryfipelas puftulare epidemico more graffatum, nullam non partem corporis, præcipue tamen faciem obfidens, animadvertit *Sydenham, Opp.* p. 352.

§. 249.

Scire autem oportet, eryfipelas spontaneum non folum per fe excludi, verum etiam aliis morbis tam acutis, quam longis cachecticis aliquando fupervenire; inque priori cafu falutare effe & pro critica excretionem

haberi debere; in altero vero hominem celeriter jugulare. *Secundarium* dici posset.

§. 250.

Aliud genus erysipelatis spontanei prorsus *malignum* dicendum est; quippe quod ex esu venenatorum quorundam piscium, & mytulorum, & hepatis catuli marini (1), oritur, graviaque symptomata, sopores & deliria inducit, inter quæ erysipelas vel universale vel particulare excluditur.

Nondum res expedita est, an ille morbus cutis, quem operarii Chineses, ex arbore *Rhus Vernix Linn.* dicta vernicem extrahentes, ab ejus exhalationibus incurrunt, sub quo illa per totum corpus intumescit, crepat, & magnam vim feri effundit (2), pro vero erysipelate haberi possit; quod si esset, omnino ad hoc *malignum* genus referri deberet.

(1) Vid. *Boissier de S. nosolog. method. T. II. Class. III.* p. 421. n. 3.

(2) *Histoire de la Chine*, par du Halde p. 317.

§. 251.

Ceterum erysipelas etiam ab externis causis, venæsectione, ambustione, apum vesparumque ictu, vulneribus nervosarum partium, fracturis, luxationibus, subluxationibus, ac ulceribus producitur, & *symptomaticum* appellari meretur.

Atque de erysipelate ex venæsectione, quod perperam quidem ei, qui venam secuit, tribuitur, speciatim noscendum est, quod plerumque in suppurationem tendat, aut phlyctænas ex se proferat, latiusque se diffundat, & febrem quoque concitet, pro diversa humorum corporis, quod invadit, conditione: quæ efficit

ut aliquot menses interdum ad sanationem requirantur.

Multo periculosius est erysipelas ex ambustione, quod febrem acutam, acutissimos dolores, convulsiones, & quandoque citam mortem inducit.

Nec erysipelas ex vulneribus partium nervosarum omni periculo caret.

§. 252.

Erysipelas spontaneum ac benignum vix medicamentis opus habet, nisi natura vel stimulum vel frenum in excretorio suo molimine ac febrili motu desideret: malignum vero ob majorem materiæ morbosæ corruptionem alterantia & laxantia omnino requirit.

Excretionem & febrilem motum promovent pulveres diaphoretici fixi, infusum theiforme ex floribus sambuci & scordio, aut mixtura simplex cum liquore anodyno minerali mixta.

Excedentes motus moderantur venæsectio, ptisana hordei, & emulsiones ex aqua rosarum, feminibus frigidis, & nitro vel pulvere aliquo temperante. Frigus & æstus nocent. Aliena sunt quoque omnia calida, & si, quæ imponuntur, nimium concalescunt.

Ad demulcendum humorum acrimoniam, præter jam dicta diaphoretica, præsidio sunt decocta ex radice bardanæ, cichorei, saponariæ, althææ, liquiritiæ, cum semine foeniculi & passulis: quibus lotiones mollientes interponendæ, quæ optime sic juvant, si per aliquot dies alvus clementer expurgatur.

Qualiscunque vero morbi conditio sit, quiete & abstinentia opus est, & ut in blanda diaphoresi ser-

vetur, corpus. Præterea quidquid sub spe discutiendæ staseos inflammatoriæ alias extus imponi vel inspergi solet, sed vim repellendi præstat, aut saltem discuffionem impedit, & firmiorem stasin facit; id quod de spirituosis, unctuos, terreis, adstringentibus, & saturninis valet; prudenter arceatur; siquidem erysipelas, si retropellitur, summe perniciosum fit, sæpeque funesta producit mala. Tutissimum hinc nihil, præter herbas paregoricas faccellis inclusas, applicatur. Sciendumque etiam est, iteratas venæsectiones, purgantia validiora, & vomitoria vim repellendi exercere.

Ad interiora autem pulsus erysipelas perversa ratione revocari ad pristinam sedem per vesicatorium oportet, intus simul datis antispasmodicis & diaphoreticis remediis. Depulsus malum interdum bona fortuna per se redit.

Erysipelas pustulare recte fovetur decocto emolliente aquoso ex malva, centaureo minori, hyperico, floribus verbasci, sambuci, meliloti, radice althææ, & feminibus lini ac fœnugræci; ex quo panni lanei molliores expressi affectæ parti calide superhabentur.

§. 253.

Si erysipelas ad ulcerationem tendit; quod inprimis ex ruboris transitu in livorem patescit; ad ea veniendum est, quæ suppurationem movent. Si humor profundius hæret, incisione evocandus est. Si sinuosum fit ulcus, & ipse humor mali moris est, aqua phagadænica cum essentia succini recte injicitur.

§. 254.

Dum sphacelum minatur erysipelas, præter interna antiphlogistica ac antiseptica, nitrum, puta, cum momento camphoræ, corticem Peruvianum & infusum florum chamomillæ, externa spirituosa & roborantia ex aqua calcis, aceto lithargyrii, vino, in quo sal saturni solutum, essentia scordii, spiritu vini camphorato crebrius calideque cum linteis duplicatis admoveri oportet. Reliqua Chirurgia docet.

§. 255.

Quum, quod sæpe revertitur, erysipelas, timorem facit, ne tandem aliquando interimat; necesse est omnino, ut ab hoc malo, quoad ejus licet, vindicetur corpus. Ad quod impetrandum sanguinis missione, vere & autumno, potionibus laxantibus, & decocto purificante, sub exacto in regimine & victu moderamine, opus est. Thermæ Emsenses, Carolinæ, & acidulæ Egranæ imprimis, si quis eas in usum vocare possit, spectatam quoque virtutem exerunt.

§. 256.

Singulare & paucis cognitum erysipelatis genus, idemque malignum, antiquorum *Zoster*, *Zona* vel *Herpes* est (1), quod medium hominem, modo in posteriori thoracis parte (2), modo supra umbilicum ex præcordiali regione ad dorsi tractum (3), modo ab umbilico usque ad genua, si latissime quidem se diffundit (4), latitudine palmæ vel aliquot digitorum transversorum ambiens, rubore sublivido ardente infestat, ac pustulis partim albis, partim rubris nigrescentibus, lividis, aut flavis, modo in unum conglomeratis, modo sejugatis, humore rosivo ac pruriente plenis ac instar

ignis urentibus exasperatum est, simul vero febrem habet, eamque subinde gravem cum delirio aliisque symptomatibus, quæ periculum adferunt, & aliquando, licet rarissime, jugulant, zostere in gangrænam converso (5).

(1) Vid. *Plinius histor. natur.* L. XXVI. c. XI. *Scribon. Larg. de compos. med.* 63. p. 44. edit. *Rhod. Plin. Valerian. de re med.* cap. 33. & 34.

(2) *Severin. de recond. abscess. nat.* Sect. 10. c. 9. §. 11. p. m. 196.

(3) *Tulpio observante* L. III. 44. & *Hoffmann. med. rat. syst.* T. IV. P. I. S. I. c. XII. obs. VI.

(4) *Langii Epist.* 32. L. I. p. 110. & *Act. Hafn. an.* 1671. & 72. obs. 198.

(5) Hæc verior mihi videtur ratio quam *Plinii Sec. l. c.* & *Valeriani l. c.* qui enecare zosterem adfirmant, si cinxerit. Quamquam nec hoc sine exemplo esse, ex *Act. Hafn. cit.* apparet; nec semper tamen ita evenire, ex *Cl. Russelli observatione* constat; *L. de usu aquæ marinæ, Hist.* 33. p. 124.

§. 257.

Huic simile aliud genus zosteris mihi cognitum est, quod tam latam aream non occupat, sed minorem, floreni simplicis aut duplicati, nec febrem tam vehementem conjunctam habet. Id malum nunquam exitiosum est, licet ob ardentem dolorem, qui nec somnum capere, nec locum affectum contingere finit, valde molestum sit. *Spurius zoster* appellari potest, ad modum variolarum spuriarum.

§. 258.

Exigit autem qualiscunque Zoster diaphoretica temperata & blanda cathartica. Et sanguinis missio interdum necessaria est. Extus vero, quæ leniunt, utiliter imponuntur, velut emplastrum saponatum, quod bis profecisse comperi. Ex adverso irritantia & spirituosa plane nociva sunt.

CLASSIS II.

PROFLUVIA.

CLASSIC
PROFLUVA

C L A S S. II. O R D O I.
H Æ M O R R H A G I Æ.

H Æ M O R R H A G I A N A R I U M.

§. 259.

SANGUINIS e naribus profluvium non omne morbosum est, siquidem ex plethora aut retento fluxu sanguinis naturali, vel neglecta ejus artificiali evacuatione, sine ullo alio pathemate, præter narium siccitatem & leviozem quendam capitis dolorem, ingruit, aut a violenta quadam causa, velut ictu, punctura, casu, contusione, vociferatione, tussi, sternutatione inducitur, aut in acutis morbis, siue levet eos, siue judicet, erumpit.

Quodsi vero hæmorrhagiam faciei rubor, & aurium tinnitus, & gravativus in capite, præsertimque in frontalibus sinibus, dolor, assidue comitantur, sique largissima portio sanguinis absque intermissione, aut brevibus saltim intervallis interjectis emanat, & vires languere incipiunt, si denique dolores ventris, aut refrigeratio extremorum & totius corporis se profluvio addunt; tunc quidem opera nostra necessaria est, ad funestum eventum præpediendum; qui inprimis sub perseverante corporis frigore spastico, & in morbis spasticis, atrabilariis, scorbuticis, ac febribus putridis metuendus est (1).

(1) Ejusmodi tristia exempla hæmorrhagia narium letalis occurrunt in *Miscell. Nat. Cur. dec. 2. ann. 2. obs. 144. Commerc. Nor. 1738. p. 283. Fraenckisch. Samml. vol. 2.*

P. 7. p. 39. apud *Hagendorn Cent. I. hist. 60. Hoffmann. Med. Syst. Cap. de hæmorrhag. nar. Obs. 1. 2. & in nostra diff. Observat. de morbis rarior. num. III. p. 4 seq.*

§. 260.

Ex dictis manifestum est, non solum hæmorrhagiam narium sive Epistaxin (quo uno nomine eam appellare in posterum mihi liceat) in diversa genera secedere, sed ex diversis etiam causis & in vario corporis statu oriri.

Sed aliæ præterea ejus affectiones noscendæ sunt. In pueris & juvenibus ea præcipue contingit, & a levissima quoque causa externa suscitatur. At masculinus sexus præ fœminino eam frequentius experitur. Suntque inter eos, quibus a prima infantia ad virilem usque ætatem, ob hæreditariam dispositionem, obtinget, citra notabile sanitatis detrimentum: etiam, quos stasis periodis affligit & ab aliis morbis præmunit. Quo frequentius tamen ea repetit, imprimis in virili ætate, eo periculosior censenda est.

Non vero ex venis, sed arteriolis videtur promanare sanguis: idemque rarius ex utraque nare simul, sed e dextra tantum, vel sinistra fluit.

In vehementi & periculoso profluvio magna pars ejus simul retro ad fauces descendit, nec potest æger ipsius deglutitionem semper impedire; quæ non solum in se molesta est, sed nunc quoque nova mala in ventriculo inducit.

§. 261.

Moderatum sanguinis e naribus profluvium nunquam sisti debet, neque quidem frigida, sive pota sive

adsperſa , niſi ſymptomaticum ac ſimul pernicioſum fuerit , aut a violenta cauſa productum. A præpoſtera enim ſuppreſſione gravia mala , vertigines , apoplexiæ , convuſſiones , lethargi , aurium & oculorum morbi , inprimisq; cœcitates , itemque phthiſis , hæmoptiſis , & alia oriuntur.

§. 262.

Enormi autem & periculum minanti epiſtaxi , cujuſquidem pathognomonicum ſignum nunquam a certa quantitate ſanguinis excreti deſumas , ſed ex virium , ætatis , plethoræ & læſarum actionum conditione : quandoquidem homines ætate , viribus & ſanguinis copia , quam in vasis alunt , inſigniter differunt ; ſuccurrendum eſt primo aquæ frigidæ copioſo potu , & antiſpaſmodicis ac temperantibus , cujuſmodi ſunt pulveres ex nitro & cremore tartari compoſiti , pulvis item abſorbens Wedelii , elixir acidum Dippelii cum tertia parte laudani liquidi Sydenhami , & alia. Si hæc nihil præſtant , ad ſanguinis miſſionem moderatam veniendum eſt ; quam quidem etiam ſtatim ab initio adminiſtrare licet , itemque , ſi neceſſe eſt , iterare ; & ad clyſteres relaxantes , iteratis pariter vicibus injiciendos. Et hi quidem maxime exiguntur , una cum maniluviiſ & pediluviiſ tepidis ex aqua fontana , ſi ſpaſtica cutis affectio & frigus extremorum ſubeſt. Si vero nec hæc ſuffecerint , in nares dari debet alcohol vini , aut pulvis radicis Symphyti , vel aluminis cum lacca pictorum , aut aqua plantaginis , in cujus unciis duabus ſoluta eſt aluminis & ſacchari ſaturni drachma , aut turunda albumini ovorum intincta & pulvere vitrioli Goſſarienſis inſperſa , vel ſolutione vitrioli albi madida , qualem §. 78. memoravi. Juvat præterea fronti epithema ex aquæ verbenæ unciis duabus , aceti vini diſtillati uncia , & nitri drachmis duabus fre-

quenter alligare. Neque tamen per hæc cuncta mors semper evitari potest, quam animi diliquia & convulsionες supervenientes prænuntiant.

Ad epistaxin largam, sæpiusque recurrentem prodest serum lactis aluminatum, quod ex lactis ebullientis libra, & aluminis crudi drachma confectum per plures dies calide potatur. Alvus etiam lotionibus mollientibus solvenda est, & cortex Peruvianus aliquamdiu devorandus.

Ad refocillandas ægri vires, sedato fluxu, nutritia conferunt delibatissima, lac, juscula carnis, gelatinæ cornu cervi, emulsiones.

§. 263.

Dictum jam supra fuit (§. 262), quantopere præpostera epistaxeos suppressio noceat: nunc de eadem, aliisque ejus causis & auxiliis quædam adhuc præcipiam, scitu summe necessaria. Primo, præter aquam frigidam vel potam aut adpersam, aliæ res, velut adstringentia incaute adhibita, & refrigeratio, & vehementiores animi adfectus eam non solum, dum fluit sanguis, perficiunt, sed hunc quoque in posterum retinent: idemque & affectus spastici, & cacochymia, & lentor humorum præstant.

Ex retentione vero hæmorrhagiæ, cui pueri in primis atque juvenes expositi, innumera mala proficisci consueverunt, in capite quidem cephalalgia, erysipelas, angina, dolores dentium, aurium, oculorum, lacrymæ sanguinæ; quin phrenitis adeo, & nonnunquam salivatio; in thorace palpitatio cordis, difficilis respiratio, & hæmoptysis; in abdomine tormina, dolores dorsi, obstructio alvi, hæmorrhoides

mucosæ; in artubus rigores & scorbuticæ maculæ; in toto corpore motus convulsivi.

§. 264.

Quodsi ergo juvenis aut puer unum vel alterum horum malorum experitur, sive nunquam adhuc ipsius nares sanguinem plorarunt, sive is non sufficienter fluxit aut vi quadam coercitus fuit; omnem operam adhibere oportet, ut epistaxis provocetur aut in ordinem redigatur; sin autem hoc fieri non possit, alio modo mala inde orta avertenda sunt.

Provocant autem epistaxin res permultæ, exercitatio, potus spirituosus, errhina, millefolium aut marum Syriacum recens coni forma nares intrusum, aqua tepida frequenter attracta, & artificialis epistaxis per dilacerationem quorundam vasculorum in naribus mediante penna ferratim incisa & fortius intrusa (1), aut per scarificationem, quali Ægyptii uti solent (2).

Quodsi vero per hæc fluxus excitari non potest, optimum est, sanguinem pertusa vena in brachio evacuare & alvum solvere; pro potu vero ptisanam aut decoctum cerasorum nigrorum exhibere. Venæsectio postea, quemadmodum & alvi ductio, bis terve per annum iteratur, inprimisque vere & autumnis, quo homini alias sanguis e naribus profluere consuevit.

(1) Vid. *Arætaeus* L. VII. cap. 2. p. m. 124. Græci etiam sua instrumenta habuerunt, quibus in nares immisiss sanguinem detraxerunt; quorum nomina apud eundem autorem invenies l. c.

(2) Vid. *Prosp. Alpinus de Medicina Indor.* L. III. cap. 2. p. 91.

HÆMORRHAGIA ORIS.

§. 265.

Ex ore quoque sanguis rejicitur : quæ profusio antiquis πτύσις, ἔμπτυσις, αἱμορραγία dicta (1) ; hodie vero *Sputum cruentum* & *Hæmoptoe* appellari solet.

Ex apertis palati fauciumve venis , quod frequentissimum est, rarius ex aliis partibus oris (2), sanguis modo parva, modo magna copia, sæpius per intervalla, imo etiam periodice (3), profluit sincerus (4), & vel screatu vel sine illo exspuitur. Screatum & sputum titillatio plerumque in palato aliave parte præcedit. Rarissime bulla sanguinea, vel plures subito in palato ante oriuntur (5).

Ubi multus sanguis est , caput grave est & dolet, facies rubet, aures sonant, vertigo infestat, & ex inanitione demum lipothymia incidit, quæ letifera fieri potest.

Pars sanguinis potest tum in tracheam, tum in gulam defluere ; tumque illinc per tussim rejicitur, hic cum nausea evomitur.

(1) Vid. *Areteus de causis & sign. acut. morb.* L. II. c. 2.

(2) *Arnold. Bootius L. de affectib. omissis*, c. 7.

(3) *Id. ib. & in nostr. diss. de morbis rarior.* p. 23. n. 15.

(4) Non videtur *Junker* hanc hæmorrhagiam ipse vidisse ; alias certe non scripsisset, in spato cruento rejici salivam cruore tinctam, aut mucum sanguineis striis commixtum, idque adeo cum multo laborioso screatu. *Conspect. Medic. theoretico pract.* Tab. VIII. p. 43.

(5) Vid. *Fischeri & Zettermanni diss. de hæmorrhoidibus ex palato profluentibus.* Erf. 1723. *Commerc. Noric. ann.* 1735. p. 131. *nostr. diss. de morbis rariorib.* p. 7. n. 5.

a 5. & Cl. Fr. Casim. Medici Geschichte periodischer Krankheiten, L. I. p. 99. confer. Cael. Aurel. L. II. de morb. chron. cap. XI. p. m. 393.

§. 266.

Vinum largius epotum, calor ingens, frigus, capitis percussio, plethora, hæmoptoen inferunt. Interdum per nares & uterum sanguinis consuetum profluvium sistitur, & ad palatum convertitur. Interdum etiam per hæmorrhoides, sive apertæ alias fuerint, sive nondum apertæ, eadem conversio contingit; hæmorrhoides oris tum vocant. Sed & morbi spastici, atrabilarii, & scorbutus, & ulcera oris, & graviditas & febris acuta hanc hæmorrhagiam excitant. Numne etiam hirudo cum aqua inscienter deglutita & sub deglutitione faucibus adhærens? Omnino, si Hippocrati aliisque medicis antiquis credendum est (1), & Borello (2), qui hoc confirmat: nisi vitium subreptionis inciderit, quo quis sanguinis grumum rejectum, qui formam hirudinis assumsit, qualem ipse vidi, pro tali habeat. Nec credibile est profecto, quod hirudo se per aliquot saltem temporis minuta affigat faucibus, quin præ nausea protinus decutiatur: quum fauces nihil peregrini ferre queant. Nec facile concipitur, unde mora concessa sit hirudini, se faucibus sub deglutitione infigere, quæ tam celeriter peragitur. Verum ex ventriculo in œsophagum & ex hoc in fauces prorepere posse hirudinem deglutitam, ibidemque se affigere, omnino credibile est (3).

(1) L. II. Prædictor. p. m. 102. Galen. L. IV. de locis affect. p. m. 508. Opp. ab Aug. Ricco edit. Act. Tetrabibl. IV. Serm. I cap. 56. Paul. Æginet. L. V. cap. 37. Avicenn. Lib. III. Fen. IX. cap. 5 Neque vero, quod miror, Aretæus, neque Trallianus hanc rem memorant.

(2) In Histor. & observ. Cent. I. 24.

(3) Vid. Journal de Medecine, 1758. p. 127.

§. 267.

Modo salutaris est *πίσις*, quum corpus a plenitudine ipsi nocitura & a febre acuta liberat; modo periculosa, aliquandoque lethalis, si ex copioso sanguinis fluxu, & qui sæpe recurrit, sensim vires consumuntur. Hinc simplex & brevis curatio, ut *Aretæus* scribit (1), profecto ubique non sufficit.

(1) l. c.

§. 268.

Præcipuum vero auxilium est, adstringentia frigida ore detinere, cujusmodi sunt acetum vini, & ex hoc decoctæ plantæ adstringentes, symphitum, tormentilla, cortices balauftiorum; itemque hypocistidis aut acacie succus, & ipsum vitriolum eodem soluta; & spiritus vini. Alterum est, sanguinis missione in remota parte, & alvum solventibus, & clysteribus emollientibus in alvum datis congestionem sanguinis aliorsum derivare. Tertium in humectantium & refrigerantium, maximeque hæmatitis præparati & in tenuissimum pulverem redacti usu consistit. Ceterum & ligaturæ conveniunt.

Si vesiculæ cruentæ in palato occurrant, aperire eas oportet, dum ex harum copia suffocatio metuenda est.

Si denique morbus aliquis *πίσιν* fovet & excitat, huic remediis accommodatis succurrendum.

HÆMOPTYSIS.

§. 269.

Sequitur, ut de Hæmoptysi præcipiam, in qua, mediante tussi (1), sanguis minore vel majore copia ex trachea aut pulmone rejicitur. Ex trachea quidem parvus procedit, & sincerus cruor; ex pulmone vero vel similis ac simul spumofus, vel ater, quandoque aliquantum etiam putridus. Initium sæpe fit sputo subcruento.

Titillatorius in aspera arteria sensus non minus ac in faucibus, tussicula item sicca, ebullitio in pectore calida, atque dulcis vel falsus in ore sapor hæmorrhagiam & præcedunt & comitantur; in graviore autem casu, præter hæc, alia quoque symptomata præsto sunt, dolor in pectore, lateribus & dorso, anxietas cordis, febris, artuum gravitas, frigoris notabilis in extremitatibus, ac pressorius & tensorius sensus in hypochondrio dextro vel sinistro, interdumque & nausea.

Id profluvium, ut quævis alia ab internis causis suscitata, sæpe per intervalla seu periodos redire consuevit. Atque titillatorius in trachea sensus, aut punctorius in latere, aut tussis arida aut horripilatio recursum ejus præsignificant.

Quum sanguinem spuere homo desinit, sputum copiosum liquidum, interdum etiam viscidum, per plures dies exspuit.

(1) Ex quorundam quidem autorum observatione datur quoque hæmoptysis, eademque larga, sine omni tussi, cum quadam veluti duntaxat expiratione: quod ego equidem non negaverim in præmagno sanguinis effluxu; existimo vero, eam sæpe πύσιν saltem esse, de qua in præcedentibus paragraphis dictum, quæque facile pro hæmoptysi

imponere potest, quemadmodum jamjam a *Galeno* atque *Arætaeo* fuit animadversum.

§. 270.

Laxa pulmonum compages, hæreditaria dispositio, pectus compressum vel gibbosum, dorsum male conformatum, & ætas juvenilis viam ad hæmoptysin sternunt. Causæ vero permultæ sunt, quæ eam excitant, tant universales, quas non recito, utpote ex pathologia cognitæ; quam particulares, ut sunt pulmonum tubercula, vomicæ, lapilli, catarrhi vehementiores, febres, peripneumonia, cachexia hydro-pica, obstructa viscera abdominalia, icterus niger, polyposæ concreciones in majoribus vasis, vehementior pulmonis nifus, percussiones & contusiones thoracis, ulcus pedis conglutinatum, pulmonis vulnus, terror, atque hydrargyrosis.

§. 271.

Hæmoptysis equidem anceps & periculosum malum est: vulgaris tamen opinio, quod expertis eam phthisi perire necesse sit, prorsus est falsa. Iis enim, quibus sanguis parca copia, nec pleno ore, sine febre, ac illæso pulmone, post suppressas alias hæmorrhagias, aut a fortiori exercitio, vel aspera tussi, in graviditate, & per periodos educitur, nequaquam capitalis est.

Ætati autem juvenili contingens hæmoptysis, & sub magna pulmonum labe, plerumque funesta est; utique, si crebra & effusissima est profusio, si pleno ore sit, & cum levi tussicula saltem, si sanguis coccineus est, si convulsiones accedunt, si extrema frigent, si respiratio laboriosa est, si de substantia pulmonum quidquam rejicitur, si appetentia perit, somnus abest, vires in dies decrescunt & corpus consumitur, si febris

subgliscit, si hæmoptysis ex cachexia & obstructione viscerum orta, si inflammatio pulmonum accedit, si dolores in pectore adsunt & sudores nocturni, denique, si tussis sicca cum raucitate, dyspnoea, & pectoris oppressione remanet.

Aliquando contingit, ut repetens & habitualis quasi fluxus copioso ventris profluvio succedente expugnetur.

§. 272.

Ad hæmoptoicum vocatis nobis ante omnia modus, quo sanguis rejicitur, explorandus est. Sique id sine impetu, sine præcordiorum anxietate, sine artuum refrigeratione, & sine febre contingit, sique etiam periodice, ac in graviditate, in retentione menstruum vel hæmorrhoidum, res in se nullum periculum habet & nullo profecto medicamento opus est. Sufficit saltem ad hominem consolandum, cui nunquam non formidolosa hæmoptysis, sanguinem e vena pedis aut brachii educere, & nitrum cum antimonio diaphoretico ad tertiam partem adjecto qualicunque forma exhibere.

Si autem memorata symptomata præsto sunt, instituta venæsectione, cortex Peruvianus prodest cum pulvere temperante remixtus: nec alienum est in hoc casu, inprimis ubi sanguinis ebullitio urget, aquam simplicem vel lac ebutyratum potui dare, & clysterem in alvum injicere, aut laxantem ex manna potionem exhibere.

Si hæc non suffecerint, in usum vocari debet ferrum lactis aluminatum, aut nitrum cum sex & octo granis massæ pilularum de Cynoglossò, aut cortex Peruvianus cum tertia vel æquali parte aluminis, aut

Heurnii pulvis stypticus. Recte etiam spiritus vitrioli in aquam fontanam pro potu instillatur.

Ubi extremorum frigus se manifestat, pediluvia subinde conveniunt.

Adstringentia qualiacunque: terrea & martialia, nullum fere usum habent. Et venæsectiones nocere possunt, si præter rem repetantur.

In desperato casu vomitorium non temere decernitur.

Hæmoptysis a catarrho acri decocto radicis althææ, syrupo ejusdem edulcato, aut oleo lini cochleatim per intervalla hausto optime coercetur.

Quodsi ab obstructo viscere hæmorrhagia orta, hac sedata, exhibere convenit, quæ obstructions istas, tanquam fontem mali, expediant; cujusmodi sunt ptisanæ ex radice chinæ, scorzonæræ, rasura cornu cervi & semine fœniculi; infusa ex veronica, millefolio, scolopendrio, melissâ, scordio, & glycyrrhiza; itemque laxantia repetito data, & mixtura ex tinctura tartari & spiritu bezoartico Buffii, fons Selteranus, & aqua calcis cum lacte. Venæsectio in ista symptomatica hæmoptysi fere nihil prodest.

Eademque remedia hæmoptysin sæpe recrudescentem subinde compescunt; itemque sal volatile oleosum Sylvii.

§. 273.

Cohibito fluxu, quem ex sudoribus calidis & æqualibus cognoscas, perpetuandus est aliquamdiu cortex Peruvianus; simulque lac bubulum quam plurimum, aquæ mulsæ tertia parte admixta, bibendum. Prodest

item infusum arnicæ cum floribus, vel aliarum plantarum paullo ante memoratarum.

Tussim humidam aut purulentam compescit balsamum pectorale Meibomii, serum lactis, & lac cum stirpibus vulnerariis incoctum, & quarto quoque die assumtum pharmacum mannatum, quod per epicrasin laxat.

§. 274.

Quam maxime vero quies omni hæmoptoico conducit. Hinc etiam, ubi convaluerit, excandescentiam vitet & clamorem, nec celeriter currat, neque in equum, aut currum conscendat. Periculum enim est, ne morbus redeat. Plerisque autem revertens morbus interitus causam afferre solet.

In cibis maxime lacte & pulte ex farre, aqua, ac butyro utatur. A spirituoso potu imprimis sibi caveat.

§. 275.

Hactenus de curatione hæmoptysis spontaneæ sive activæ dictum est. Sequitur, ut nunc quoque, quomodo passivæ, quæ ex vulnere pulmonum inducitur, medendum sit, præcipiam. Non equidem hic attingo ea curationis momenta, quæ Chirurgus observare debet; utpote quæ ex chirurgia repetenda; sed ea duntaxat, quæ a Medico observanda sunt, & ad ejus officium pertinent.

Igitur contractio vulneratorum vasorum quovis modo promovenda est: id quod fit partim repetitis sanguinis missionibus, partim liberaliore aquæ potu, cui spiritus vitrioli instillandus, partim abstinentia a cibis, & ab omni motu tum corporis tum mentis, denique

etiam vulnerariarum plantarum decocto frequenter hausto.

VOMITUS CRUENTUS.

§. 276.

Etiam vomitu per os rejicitur sanguis e ventriculo, raro quidem fluidus ac ruber, sed crassus plerumque ac nigrescens, minore vel majore copia ad unam vel plures uncias & libras, modo purus, modo cibus, pituita, aut bile remixtus.

Nausea, anxietas, cardialgia, dolor spasticus & pressorius in alterutro hypochondrio, quod in nonnullis adeo quoque tumet, hunc vomitum præcedunt & comitantur.

Cibi eo tempore assumti graves oppressiones creant, sæpeque ante sanguinis vomitum iterum rejiciuntur.

Dejectio nigra ubique fere subsequitur: vel simul adest, interdumque aliquot dies præcedit. Alias alvus adstricta est.

Magna virium prostratio cum hac vomitione conjuncta est, facileque ægri in eadem deficiunt.

Frequentissime aliquoties intra unum, duo vel tres dies recurrit. Deinde quoque in nonnullis per periodos, breviores aut longiores intervallo, repetere consuevit.

§. 277.

Effunditur sanguis in ventriculam vel ex propriis ipsius vasis, vel lienis, aut hepatis, dilatatis, ruptis

aut exesis, interdumque etiam, licet rarius, ex intestinorum tenuium, maximeque ilei, meseraicis vasis qualitercunque affectis. Atque is vomitus proprie cruentus appellatur: quem ideo a spurio distinguere oportet, de quo mihi sermo hic non est, quando scilicet ex naribus, ore, faucibus, œsophago stillans sanguis ad ventriculum deglutitione deferatur, & ex hoc deinceps vomitione rejicitur.

§. 278.

Causæ vomitum cruentum excitantes sunt variæ, quævis acria adsumpta, venena, vomitoria, hirudines deglutitæ, vermes in ventriculo hospitantes, ejusdemque tunicas lacerantes, scorbutus, morbus atrabilarius, scirrhus ventriculi, hepatis, lienis, febris acuta, intermittens male curata, ulcera crurum consolidata, denique ventriculi inflammatio, ulcus, vulnus, & vehementior contusio.

Præterea in fœminis ex menstruo fluxu suppresso, cessante, imminenteve, in gravidis, parturientibus, ut & in viris ex hæmorrhoidibus interceptis occurrit. Isque fluxus a retenta qualicunque sanguinis evacuatione aut plethora ortus plerumque periodicus est, & menstruo tempore vel alio recurrit.

An etiam subitæ aeris mutationes vomitum cruentum excitent, velut *Hoffmannus* contendit (1), de eo valde dubito, & bonum virum suspicor falsæ causæ morbum tribuisse; siquidem multo frequentius id alias fieri existimaverim, ac vulgo consuevit.

In infantibus recens natis vomitus cruentus cum simili secessu etiam aliquando incidit; & id quidem procul dubio ex vehementi ventris aut capitis in partu compressione.

Saltationes aliæque vehementes exercitationes, liberalior item vini usus & mentis commotiones in dispositis facile morbum fuscitant.

(1) *Med. rat. System. T. IV. P. II. Sect. I. c. 3. §. 17.*

§. 279.

Omnis sanguinis vomitus, qui cum febre, aut magno impetu fit, valde periculosus est, sæpeque ve in prima, secunda aut tertia accessione letum affert.

Tutissimus tamen, immo adeo salutaris est, qui periodos habet & generatim a plethora nascitur; in quo quippe raro quoque sanguis immodica quantitate extunditur. Hujus fluxus quoque solutio fit, si ex naturalibus viis sanguis posthæc iterum erumpit.

Periculosissimus contra est, qui toto corpore, aut hepate, aut liene male affecto, itemque scirrhuso ventriculo contingit.

Ancipitem eventum habet, qui in recens natis excitatur. Nec is a partu periculo caret.

Qui in consuetudinem abiit, hydrope aut tabe plerumque terminatur, aliaque preterea infert mala, dolores colicos, cephalalgiam, anorexiam, cœcitatem.

Interim leviores lienis atque hepatis obstructions, malum hypochondriaco hysterico, & quartanas febres salutariter interdum vomitus cruentus tollit.

Ille vomitus, quem spurium appellavi (§. 277.), omnis periculi expers est, nisi si ab aneurysmate aortæ rupto (1) proficiscitur.

(1) Vid. *Boissier de S. Nosolog. method. T. III. Class. IX. p. 41.*

§. 280.

Methodus medendi, pro causarum ipsius diversitate, diversa paulum ratione instituenda est.

Ex vulnere, contusione, & quacunque re acri ingesta ortus cruentus vomitus sanatur lacte, in quo paulum amyli coctum; aquave frigida, cui succus citri aut berberum, vel arabicum gummi admixta.

In reliquis casibus, ubi sanguis ex inquilinis causis h. e. sponte vomitione extunditur, tum iidem succi acidi aqua diluti profunt, tum simplex aqua frigida, aut posca; tum ptisana hordei, in cuius libra nitri purissimi uncia soluta est, adjecta æquali syrupi emulsivi portione, tum etiam infusum ex herbæ millefolii, virgaureæque manipulo uno, florum balauftiorum rosarum rubrarum, singulorum pugillis duobus, radicis symphiti & althæ uncia una paratum, & patellari mensura singulis horis tepide haustum. Quicquid vero ex his ingeritur, stomacho nequaquam insensum esse debet.

Sique ex plethora aut suppressa hæmorrhagia malum ortum, sanguinis missione simul opus est, aliisque deinceps auxiliis, quorum ope ea revocatur.

Nec in vomitione spontanea, quam dixi, clysteres lenientes & lubricantes omitti debent; neque pediluvia tepida, nisi aliud quidpiam ipsorum usum impediat.

Quæ a partu sanguinem vomitu extundunt, his venæsectio, & clysteres, & lac pro potu per octo & plures dies, & vesperi emulsiones papaverinæ vel syrupus de meconio conveniunt.

Si hirudo epota est, acetum cum sale bibendum

est, aut oleum amygdalarum dulcium ad duas uncias $\frac{1}{2}$ quod simul vomitione eandem exturbat.

Vomitus sanguinis recens natorum hoc oleo quoque sistitur, in cuius uncia dissolutum est spermatis ceti drachmæ dimidium, sic, ut singulis horis aliquot cochlearia parva ipsis exhibeantur.

In asciten delapsis ex vomitu cruento paracentesis mortem accelerat.

In vomitu sanguinis spurio deglutitus sanguis emetica medicina optime excutitur.

§. 281.

Sedato vomitu oportet infusum laxans propinare, idemque tertio die repetere; deinde infusum millefolii aut arnicæ cum floribus per aliquot hebdomades forbere, vel essentia millefolii in connubio essentiaë gascarillæ aut tincturæ martis cydoniatæ uti. Ceterum cibi nonnisi mollissimi per longum tempus assumendi sunt.

FLUXUS HEPATICUS.

§. 282.

Improprio nomine fluxus ille cruentus dicitur hepaticus, sub quo sanguis loturæ carnis similis, idemque vel sincerus vel excrementis mistus secedit, frequenter quidem fatis per diem noctemque, haud ita tamen multus & sine torminibus ac tenesmo: unde a dysenteria distingui potest.

Malum diu trahit per plures menses & annos, sique aliquamdiu siluit, iterum recrudescit. Corpus sub eo

torpet, pallet, & emarcescit. Appetentia ciborum fere nulla est; sitis plerumque magna, lingua sicca.

Morbus in se rarissimus est; ut nonnulli adeo existentiam ejus negaverint. Non solum vero per se, sed etiam ex dysenteria quandoque oritur.

Fluxui hæmorrhoidali porro simillimus est, & a quibusdam etiam pro tali habetur: verum tamen ab eo inde maxime distinguitur, quod non ita cumulatim, ac in hæmorrhoidali fluxu, & minoribus intervallis cruenta feruntur; & quod ipse fluxus hæmorrhoidalis hepatico se interdum symptomatice adjungit.

§. 283.

Quamquam nemo hodie cum antiquis sedem hepaticæ dejectionis in hepate quærit; tamen non ex toto hæc sententia rejicienda est, siquidem in exeso hepate sanies, loturæ carniū similis omnino reperta fuit, qualem longo tempore aliquis excrevit (1). Interim, cum multo sæpius hepar integrum, quam sic affectum in cadaveribus deprehenditur (2); consumptio ejus ulcerosa pro universali causa fluxus hepatici haberi non debet; sed pro particulari tantum, quæ tum saltem assumi cum probabilitate potest, quando jecur ex inflammatione suppuratum, & post hæc fluxus sanguineus suscitatus fuerit.

Alias vero videtur malum ex arteriis intestinorum lymphaticis relaxatis, vel ex venis quoque rectius derivari posse, quæ propterea sanguinis tenuioris portionem commode transmittunt. Hæcque sententia non solum symptomatibus respondet morbi, quod scilicet dejectio sine dolore fit & diu trahit, sed ipsa autopsiâ confirmata fuit, dum in cadavere non solum turgidæ mesenterii venæ ac arteriæ repertæ, sed & ilei, coli

ac recti interna superficies punctulis rubris obfessa visa est, unde adeo guttulæ sanguinis exprimi potuere (3).

(1) Vid. *Iac. Bontius de medicina Indor. Tr. IV. obs. 9.*
p. m. 37.

(2) Vid. *Elleri medicin. und chirurg. Anmerkungen*, p. 118.
seq.

(3) Vid. *Klaunigii nosocom. charitat. Obs. 23.*

§. 284.

Fluxus hepaticus ex hepatis ulcere insanabilis est. Alter ex intestinorum vasorumque mesaraicorum laxitate rebellis & pertinax est, tabemque letalem sæpe infert.

Hujus vero curatio optime sic perficitur. Matutinis horis infusum vinosum ex radicis Ipecacuanhæ drachma dimidia & vini albi unciis duabus sæpius & per plures dies, non vomendi, sed incidendi & contrahendi scopo duntaxat præbetur: pomeridianis vero & vespertinis pulveres absorbentes, demulcentes ac roborantes, quales ex lapidum cancrorum præparatorum, boli Armenæ præparatæ, singulorum drachma, gummi tragacanthæ scrupulis duobus, extracti gascarillæ granis duodecim fiunt & in sex partes æquales dividuntur. Quibus semel vel aliquoties devoratis, de roborantium classe, velut infuso vinoso corticis Peruviani, decocto Simarubæ, essentia absinthii composita, galangæ, gascarillæ, aliquid decernendum est & diu usurpandum.

Ceterum decoctum radicis cichorei utiliter datur, admixto pauxillo vini; itemque citri succus cum mulla cyathi mensura per singulos dies.

Plurimum denique adjuvat panis vino madidus, cui tragea aromatica inspersa, & milium coctum, & puls similiter.

§. 285.

Mentio nunc facienda est alterius generis fluxus hepatici intermittentis, qui symptoma est febris hujus nominis, & cum eadem incipit, terminatur ac revertitur in singulis accessionibus (1). Is fluxus subitam virum exsolutionem infert, eo, quod cumulate fit; & secundo vel tertio paroxysmo mortem minatur. Interdum loco feri sanguinolenti sanguis niger descendit, quod pejus. Largus usus corticis Peruviani summe necessarius est, aliisque remediis præcellit.

(1) *Franc. Torti* hanc febrem describit, & hepaticam vel subcruentam vocat, libro sæpius laudato p. 126. 182.

HÆMORRHOIDUM FLUXUS
NIMIUS.

§. 286.

Hæmorrhoidales venæ internæ interdum nimis diu & tam copiose sanguinem, varia quidem consistentia & colore, & sub variis pathematibus fundunt, ut homines inde imbecilliores facti non solum sanitate, sed ipsa adeo vita periclitentur. Idque profluvium vel una serie continuat, vel per intervalla nunc longiora nunc breviora cumulate recurrit.

Externæ, quæ anum circumdant, venæ hæmorrhoidales, sive sponte sive arte apertæ, rarius sanguinem tam copiose fundunt, ut vires præter modum labefactentur (1).

224 HÆMORRHOIDUM FLUXUS NIMIUS.

(1) Inauditum hinc pene est, quod *Puerarius* narrat in *Burneti thesaur. medic. pract.* T. II. p. 45. quod ab hirudinum applicatione immodicum & vix sistendum fluxum aliquis expertus sit.

§. 287.

Causas hujus fluxus longius percensere non opus est, quum non aliæ sint, quam ceterarum hæmorrhagarum. Unum illud saltem notari meretur, quod principalis ejus ortus ab impedito motu sanguinis per hæmorrhoidales atque meseraicas venas, ipsumque hepatis ac lienis viscus derivandus sit; ceu eorum sectiones, qui tali fluxu periire, testantur, in quibus quippe enormes venæ hæmorrhoidalis distensiones juxta atque infarctus viscerum insignes scrutatorum oculis se manifestarunt.

§. 288.

Nunquam utique periculo immoderatus fluxus caret: hoc tamen non in omni subjecto ex mensura atque tempore tantum æstimari debet, sed ad effectus, quos fluxus producit, respiciendum est. Quare periculum tunc imminere sciendum est, si præcordia sensu gravativo anguntur, extrema frigent, facies collapsa est, vires valde decrescunt & animi deliquia accedunt. Tunc enim per sæpe ipse morbus citam mortem inducit. Alias hydrops cum tabe supervenire solet.

§. 289.

Quanquam sanguinis profluvium non aliis facile remediis, nisi supprimentibus, sedari potest; in quibusdam tamen parum tuto supprimitur, qui isto imbecilliores non fiunt; quum purgationem hanc, non morbum habent. Ideoque curatos quosdam, quum sanguis
exitum

exitum non haberet, inclinata in præcordia ac viscera materia, subitis & gravissimis morbis correptos esse, notatum legitur (1).

A venæsectione itaque & cucurbitulis, si circumstantiæ ferunt, cura incipienda est, simulque ex tonicis medicamentis quædam intus exhibenda; deinceps vero ad leniora supprimentia, & ab his, si nihil præstant, ad fortiora procedendum.

Idonea itaque hic sunt primo infusum ex millefolio, virgaurea & hyperico; vel urticæ succus ad uncias duas, mane & vespèri datus; deinde cortex Peruvianus in pulvere ad dimidiam drachmam cum vitrioli martis factitii granis duobus vel tribus combinatus; aut mixtura ex tincturæ martis cydoniatæ drachmis tribus, anodynæ drachma una, & liquoris mineralis Hoffmanni dimidia, singulis duabus vel tribus horis ad octoginta guttas sumta; aut pilulæ, quæ ex his constant: gummi bdellii drachmis tribus, trochiscorum de carabe scrupulis duobus, vitrioli martis factitii scrupulo uno, mucilaginis tragacanthæ vel feminis cydoniorum q. s. quarum sedecim ad viginti grana mane & vespèri deglutiantur; tum clysteres frigidi ex supra dictis plantis, floribus balaustiorum, succo acaciæ, aqua & vino parati; immo etiam semicupia frigida.

Si ista parum juvant, suppositoria aliquot pollices longa ex adstringentibus & condensantibus rebus, velut succo acaciæ, plumbo usto, colophonio, olibano, bolo Armena & sevo hircino in alvum immitti debent; extus vero panni decocto glandium vel foliorum quercus recentium ex aceto madidi, aut vitriolum martis aqua dilutum adplicari; &, si ora venarum hæmorrhoidalium exterius tamquam capitulis quibusdam turgentia sanguinem fundunt, etiam bovista aut pulvis combustæ ranæ vel bufonis, aut vitrioli colcothar.

Quando sanguinis profluvium ita detrivit vires, ut hydropis periculum immineat, infusum chelidonii ex cerevisia aut vino maceratione factum prodest. Tabidis vero assiduus lactis usus in cibo & potu convenit.

Ad recursum profluvii impediendum, juvat decoctum ex lentisci rasura vinosum ad duos cyathos per mensem quotidie haurire; deinde sanguinem aliquoties in anno ex brachio mittere, singuloque trimestri tamarindis ad purgandum uti. Neceffe est etiam, omnem negotiosam actionem circumcidere, omniaque infantia & calefacientia vitare alimenta.

(1) *Celsus de Medicina*. L. II. cap. 7. p. 66. & L. VI. cap. 18. art. 9.

M I C T U S C R U E N T U S .

§. 290.

Sanguis etiam per urinæ vias vel purus vel urinæ mistus fertur ac mejitur; idemque ex renum, ureterum, aut vesicæ vasis ampliatis, erosio, vel ruptis provenit.

Ex *renibus* sanguis elabitur sine dolore, & repente magnaue interdum copia ad libram & ultra, sic ut vitæ periculum præ nimia inanitione immineat. *Hæmaturia* is mictus appellari potest.

Ex *ureteribus* vero idem parvus profluit, cum dolore iliorum ac lumborum, & difficili mictione.

Ex *vesica* non multus quoque mingitur, sed nigricans & polypofus, cum dolore & ardore circa vesicam, tam sub mictu quam post illum, quin aliquando gravioribus aliis pathematibus, anxietate lipo-

thymia, extremorum frigore, sudore, frigido: *Hæmorrhoides vesicæ* vocant. Ubi vero sanguis e vesica propter calculum profluit, urinæ obstructio emissionem plerumque præcedit, & grumi interdum cum moleculis crassioribus sabulosis firmiter compacti una cum lotio emittuntur. Quod quidem etiam aliquando tum evenit, quum lapillus reni impactus eundem fauciat.

§. 291.

Urina vero in *Hæmaturia* sanguini perfecte mista obscure vel dilute rubet, posteaque sedimentum grumosum & rubro nigricans demittit; sique ante linamentum in eandem immittitur, colore rubro istud tingit.

Sub hæmorrhoidum vero fluxu e vesica urina pallet, nec ullum colorem ab immisto cruore accipit, qui in conulos formatus statim ab emissionem in eadem subsidet.

§. 292.

Cruenta a renibus mictio, quæ sine magna renum imbecillitate per inquilinas causas moveri non potest, multis per circuitus redit (1), inque his potissimum, quibus menstrua aut hæmorrhoides non proveniunt aut cessarunt. Eadem illa quandoque cum hæmorrhoidibus vesicæ simul præsto est. In pueris rarius, in infantibus rarissime occurrit.

Porro sanguinis mictio a renibus fortiolem corporis motum, præsertimque equitationem & vectionem, sequi solet; itemque ab inflammatione renum, a lapillo eorundem, a rupto horum abscessu, ab ulcere eorundem, a purgante diureticoque acriore, ab atrocibus doloribus ventris, ab arthritica & podagrica ma-

teria, arctioribus vestimentis, quibus abdomen multum comprimitur, spirituoso multo potu, & fortioribus emmenagogis proficiscitur. Præter hæc vero a casu violento moveri eadem consuevit, siue grave onus aliquis levavit, siue ictus est, siue ex alto cecidit, aut quid hujusmodi perpeffus injuriarum est; aut si membrum aliquod amputatum est. Ceterum sanguinis colliquationes in febribus permultis malignis in causa hujus cruentæ mictionis sunt; rarissime ea criticæ excretionis locum in illis tenet.

Mictio sanguinis a vesica profecta non solum multas causas cum priori communes habet, sed præterea quoque a verme illinc hærente & partem istam arrodente movetur: qui ab alio opinionem saltem lumbrici faciente & a concreto sanguine formato probe discernendus est. Interdumque etiam, ut prior, certis temporibus revertitur.

(1) Vid. *Areteus L. IV. cap. 3.*

§. 293.

A profluvio sanguinis inductus mictus cruentus a renibus non est periculosus, sed potius salutaris, licet copiosus. Fieri tamen periculosus & exitialis potest, si crebro revertitur & vires exhaurit; unde in senibus magis, quam in junioribus, pertimescendus. Sanguinis etiam grumus in uretere hærens aut sphincterem vesicæ obstipans, ischuriam producere potest.

Minus periculosus quoque est, qui sine febre ac dolore accidit, aut membri amputationem sequitur.

Non sine periculo contra is est, quem externa violentia induxit; itemque qui ab exulcerato rene aut vesica fertur & puris mictum cum dolore habet comitem.

Periculosissimus vero est, qui febribus acutis, nephritide sola excepta, supervenit; nisi forte criticus fuerit.

Sanguinis effluvium e vesica procedente tempore plurimos jugulat, qui ante in tabem aut hydropem conjiciuntur. Alios matura mors ex lotii suppressione tollit.

Qui a vermiculo vesicæ excitatur mictus, eodem excluso finitur.

Qui ab asperiore calculo aut pluribus, difficilis sanatus est, neque prius, quam hoc expulso aut sublato, cessat.

§. 294.

Ad curationem mictionis cruentæ a renibus venio. Quodsi malum ex plethora aut doloribus intestinorum oritur, omne curationis punctum fert sanguinis detractio: quam repetere etiam juvat ante illa tempora, quibus cognitum fuit ipsum mictum reverti solere.

Etiam illum mictum sanguinis missio levat, qui ex ebullitione a mero aliave causa ortum trahit; cum eo tamen, ut simul refrigerantia, velut pulvis antispasmodicus cum conchis citratis, cremor tartari, spiritus nitri dulcis, anodynus mineralis, aut elixir acidum Dippelii exhibeantur, nisi venæsectio suffecerit.

Mictum a purgante aut diuretico acriore optime laus ubertim potum compefcit.

Mictum cruentum a lapsu & contusione optime curat infusum florum & foliorum arnicæ, aut radice rubiæ tinctorum cum hydromelite.

Alias in immodico profluvio subadstringentia conveniunt; qualia sunt decoctum equiseti, agrimoniae, verbenae, succus plantaginis, urticae, lac chalybeatum, aut aluminatum, & mixtura, quæ ex his constat: Aquæ plantaginis unciae quatuor, aceti destillati sesqui uncia, boli Armenæ præparatæ, coralliorum rubrorum præparatorum, singulorum drachmæ duæ, trochiscorum de carabe drachma una, syrupi berberum uncia; de qua cochlear plenum vel duo brevibus intervallis sumuntur. Adhæc juvat extus refrigerantia regioni lumbati superimponere; quale est unguentum Comitissæ aut quod ex emplastri de spermate ranarum partibus octo, sacchari saturni parte una, & camphoræ dimidia componitur.

Ubi spasticæ extremitatum constrictiones cum algore exercent, opiato remedio simul opus est.

Sedato fluxu, in roborantibus apozematibus æque ac topicis illis paullo ante præceptis aliquamdiu est perseverandum. Apozematibus vero substitui etiam possunt cortex Peruvianus cum croco martis antimoniato remixtus, aut pilulæ ex pulvere foliorum uvæ ursi & mucilaginis tragacanthæ, itemque ex inspissato plantaginis aut portulacæ succo & gummi arabico paratæ; quarum singularum dosis drachma dimidia est; desuper haustis etiam lactis chalybeati aliquot unciiis.

Denique vero in vita victuque multa circumspeditione uti oportet, præsertimque neque equitare, neque curru vehi, nec somno in dorso indulgere, omnem violentam exercitationem vitare, & a vino, omnibusque calefacientibus ac diureticis rebus in cibo & potu abstinere. Pro potu consueto autem utiliter decoctum cerasorum nigrorum sumitur.

§. 295.

Mictio cruenta a vesica prorsus alia fere remedia desiderat, quam illa a renibus (§. 294.) Primo enim ad hæmorrhoidales venas sanguis, quoad licet, ducendus est: quod quidem quomodo exsequendum, alio loco, quum ad suppressas hæmorrhoides venero, præcipiam. Deinde vero maxime curandum est, ut spasmus ille dolorificus vesicæ, qui ab infarctu vasorum ejus producitur, & corpus lente consumit, leniatur; cui scopo assiduus & longus usus decocti foliorum altheæ cum melle egregie inservit. Expedit etiam in summo dolorum cruciatu clyster ex mollientibus & balneum. Temperantia medicamenta perperam contra hoc vitium præscribuntur.

Si urinæ retentio a concreto sanguine, vesicæ ostium occludente, excitatur, tentanda sunt primo balnea & inunctiones abdominis & cataplasmata perinaeo applicata cum interno usu decocti florum & foliorum arnicæ, admisto etiam oxymelite. Sin autem hæc cuncta opem non ferunt, catheter in vesicam demittendus est, quo, qui intus se opposuit, sanguinis grumus superari, lotioque exitus conciliari potest.

HÆMORRHAGIA PENIS.

S. STYMATOSIS.

§. 296.

Quam plerique autores tum veteres (1), tum recentiores præterviderunt, hæmorrhagiam penis nunc describendam aggredior. Qua sanguinis puri effluxus ex interiore penis meatu sive urinæ fistula significatur, qui nullo voluntatis arbitrio & sine urinæ mictione ex aperto, rupto, vel exeso vase sanguifero colis contingit.

(1) Ex his nemo præter *Celium Aurelianum* hujus affectus meminit. *L. V. de morb chron. cap. 4. p. m. 572.*

§. 279.

In styomatofi ergo sanguis ex interiore penis meatu inopinanter ultroque sine omni nixu, quem mictio alias sequirit, & plerumque etiam sine dolore, sincerus elabitur, vel tenuis & naturali suo colore præditus, vel grumofus & nigricans.

Coles ipse in hoc fluxu vel riget, vel flaccidus est.

Sanguinis manantis copia diversa est, & ab aliquot unciiis ad plures libras adfcendit. Præteraque tempus diverfum est, sic, ut hæmorrhagia vel intra unam aut alteram horam celfet, vel per plures dies continuet.

Cum adolescentibus, tum viris, modo femel tantum, modo pluries, tumque sæpe ftatis periodis, ut mulieribus fuus per vulvam fluxus, contingit. Interdum tamen etiam longiora aut breviora intervalla obfervat: & aliquando vicem hæmorrhoidalis fufinet.

Aliis non nifi in coitu aut in pollutionibus cruor loco feminis, nec minori voluptate quam hoc, ejaculatur.

Quidam huic fluxui obnoxii effeminati fuerunt reperti, & mammas lacte turgidas, ut mulieres, habuerunt.

Quidam eundem a patre per hæreditatis quafi traducem nacti deprehenfi funt.

§. 298.

Caufæ Styomatofis vel internæ funt, vel externæ. Ex prima claffe plethora est, & fluxus hæmorrhoidalis

interceptus, & urethræ vitia, cujusmodi tam a calculi sectione, quam a larga gonorrhoeæ tam benignæ, quam malignæ consuetudine fieri possunt; itemque ulcus in glande. Sed hæc vero evidentiores causæ non semper adsunt, nec allegari possunt tum in fluxu periodico tum in hæreditario, qui ortum suum hæc dubie a justo laxioribus atque amplioribus urethræ vasis, præsentente plethora, trahunt: quemadmodum etiam is, qui in coitu, & per insomnia vel sola cogitatione libidinosa contingit, nonnisi ab hac causa derivari potest.

Violenta ac nimis intenta actio in coitu, & vehementior ictus ad posticam colis regionem, quo vasa ejus disrumpuntur, externas causas Stymatosis efficiunt.

§. 299.

Immodica Stymatosis idem periculum affert, ac aliæ hæmorrhagiæ. Vires inde consumuntur, animus deficit, singultus præsto est, corpus alget & riget, ac febris, adeo furiosa, excitatur.

Periodicus fluxus æque salubris est viris, ac menstruus mulieribus. Quibus ergo supprimitur aut retinetur, hi in morbos pariter incidunt.

Quibus sanguis loco seminis ejaculatur, ii difficulter vel plane non ab hoc malo liberantur. Quibus vero sanguis per intemperantiorem saltem coitum manat, eos curatio tantopere non fallit.

Si ictero accedit Stymatosis, id quod tamen vix unquam fieri solet, eum solvere observata fuit.

§. 300.

Ad curationem Stymatosis progredior. Quæ quidem non temere ubique suscipienda est, minimeque in spon-

taneo fluxu, nisi is forte limites excedat. Quapropter cura potius adhibenda est, ut si retentus ille aut suppressus fuerit, in ordinem rursus redigatur.

Quodsi ergo Stymatosis activa, nec justo intemperantior est, nullo prorsus auxilio est opus.

Passiva contra omnis, qualis ejaculatoria, violenta, & ex ulcere glandis orta, nunquam propter periculum ex inanitione negligenda est. Tumque venæsectio, temperantia, infusa traumatica, & extus epithemata ex adstringentibus rebus, nec non aqua sclopetaria in injectione conveniunt. In rebelli Stymatosi ex ulcere glandis valida ejus adstrictio & compressio mediante præputio sanguinem manantem optime compescit.

Conf. nostra dissertat. *Stymatosis, vulgo Hemorrhagia penis dicta, morbus rarus & portentosus ex historiis Medicorum erutus & explanatus*, respond. Iust. Herm. Seedorff. Gotting. 1765.

UTERI HÆMORRHAGIA.

§. 301.

Non omnis larga sanguinis ex utero profusio morbosa est, & hæmorrhagiæ nomine significari debet; sed hæc duntaxat, quæ præter morem diutius per menses & annos (1), interjectis subinde brevibus intervallis, perseverat & liberalior est, justove citius recurrit, & non levem imbecillitatem cum aliis functionum læsionibus humanæ machinæ inducit.

Sanguis emanans modo ater est & grumofus, modo tenuis & floridus, modo valde aquosus velut sanguinis fanies (2), modo foetidus, modo carnosæ massæ similis, & diversæ molis.

(1) Vid. *Cornel. Trioen. Observ. med. chir.* p. 49.

(2) Vid. *Prosper. Alpini medicin. method.* P. II. p. 764.

§. 302.

Gravativus lumborum dolor, extremorum horror, ventris atque hypochondriorum strictura, anxietas æstuosa, urinæ parcior fluxus, faciei ardor, fusus aurium, pruritus corporis aut rheumaticus dolor, inappetentia, murmura flatuum, ut plurimum hæmorrhagiam istam & præcedunt & comitantur.

Hæc ipsa vero diverso tempore vel ipsa lunari periodo, qua menstrua erumpere solent, vel extra eam, nec non sub abortu, sub molæ exclusione, ante partum, sub illo, & post hunc incidit.

Quamquam vero menstruatae mulieres profluvium istud proprie experiuntur, nihilominus tamen etiam tum seniores, quibus menstruorum cessatio naturaliter imminet aut jam facta est, tum puellæ juniores impuberes, immo adeo recens natae eidem subinde exponuntur.

§. 303.

Vehementior ictus uteri gravidæ, lapsus in terram, quo uterus gravidus concutitur, & vulneratio hujus visceris, inter externas causas hujus profluvii eminent. Spontaneum vero pro causa agnoscit vasa uteri nimis laxa, graviditatem veram & inprimis spuriam, secundarum retentionem aut violentam avulsionem, plethoram, aut pravum corporis habitum, interdum etiam ulcus in utero aut vicina parte, quod ejusdem vasa erodit (1).

Moeror, iracundia, æstus, & omnis vehemens motus, etiam tussis & sternutatio, facile deinceps fluxum revocant.

(1) Vid. *Halleri Opusc. pathol. Obs.* 39. *hist.* 1.

§. 304.

In cacochymico aut scorbutico corpore hæmorrhagia uteri maxime omnium periculosa est, ac hydropem & tabem inducit. Uberrimus etiam tum fluxus est, & vix coercibilis, certe brevibus intervalis, sæpeque recurrit.

Valde periculosus quoque est, & plerumque velocissime necat, tam qui ex placenta uteri orificio accreta & ante partum sponte soluta, quam qui absoluto partu ex ruptis uteri vasis contingit. Minus exitialis is est, qui a retentis secundinis & a mola efficitur: tutissimus, qui in ipso partu fit.

Neque nisi raro in annosioribus fœminis, postquam menstrua cessarunt, periculo caret. In his subinde quoque incidit, ut derepente & absque ulla præsignificatione aliqua sanguinis coagulati portio ex utero erumpat, & mox fluxus sponte cesset: unde nullum quidem periculum.

In recens natis ac puellis junioribus utcunque immoderatus letalis est.

Ceterum ubique cum diuturnitate fluxus periculum ejus crescit.

Sedato fluxu, interdum humor saniosus, foetidus, diversi coloris, loco sanguinis emanat, accedente lenta febre, &, elapso uno vel altero anno, morte. Retento autem istiusmodi humore, ut nonnunquam fieri solet, protinus borborygmi, spasmi flatulenti, cardialgiæ & anxietates præcordiorum accedunt.

§. 305.

In sanguinis missione gravidæ ad abortum inclinantes magnum præsidium prophylacticum reperiunt, si aliquot hebdomades ante metuendum abortum sanguis ad tres vel quatuor uncias ex brachii vena educitur, idque aliquoties, interjectis quatuor vel sex diebus, repetitur.

Eademque ratione his succurritur, quibus menstrua nimis copiose fluunt, si nempe ante suetum tempus ordinarii fluxus sanguis sic ex vena pedis detrahatur. Ubi vero jam multus sanguis effluxit, ad superiora loca ille per sectionem in brachio commodius revocatur. Idque etiam expedit, quoties in annosioribus periculum ex hæmorrhagia suboritur.

In hæmorrhagiis gravidarum, quæ nulla ratione compesci possunt, exclusio foetus quantocyus secundum artis regulas promovenda est; & placenta quoque, si præter naturam uterino osculo accreta est, opportune separari debet.

Hæmorrhagiam ex mola neque vanæsectio, neque alia remedia compescunt. Naturæ ergo potissimum opus relinquendum est, & vires conveniente cibo & potu sustinendæ: quam primum vero digitis prehendi mola potest, ea educenda est.

§. 306.

Et sanguinis missio, eaque repetita, si vires permittunt, ad curationem sæpe sufficit. Nisi vero hoc fit, aliis auxiliis succurrendum est, tum internis, tum externis.

Ex priorum genere ea huc spectant, quæ capite de Hæmoptysi a me præcepta sunt; prætereaque de-

coctum Simarubæ aut corticis Peruviani, philonium item, & theriaca, & mithridatium, & quod potentissimum omnium deprehendi, oleum martis ad guttas octo vel duodecim cum largo aquæ vehiculo aliquoties sumtum. In longo fluxu & sæpius recurrente etiam purgantia leniora & emetica proficiunt.

Ex altero genere in usum vocari debent cucurbitulae sine ferro, ad mammas aut dorsum appositæ; epithemata ventri applicata ex aceto, e quo etiam cortices granatorum, gallæ & vitriolum martis coqui possunt; injectiones similes in vulvam, aut harum loco aqua, in qua gummi arabicum solutum; immitti etiam in vulvam possunt linteamina contorta, penis figuram habentia, & solutione vitrioli martis aut colcotharis vitrioli madida. Minus valentes sunt plantæ recentes contusæ ex adstringentium familia, in vulvam immisæ, suffitus ungularum animalium, aut ranarum combustarum, aut panni chermesino colore tincti ad vulvam admissi, & bufo exsiccatus, qui umbilico adfigitur.

§. 307.

Neque vero sedato fluxu interna remedia purgantia & roborantia cum alterantibus statim seponenda, sed potius perpetuanda sunt; illa quidem bis saltem in hebdomade, hæc vero continuo: quorsum adhuc refero ferum lactis chalybeatum, lac ipsum vel per se vel aquæ Selteranæ aut decocto chinæ mixtum, tincturam martis Zwelfferi vel Ludovici, pulverem cachecticum Quercetani cum cortice Winterano, decoctum corticum aurantiorum, infusum millefolii theeforme, & potionem calidam ex vini rubri uncis quatuor & vitello ovi confectam, quæ singulis diebus jejuniis sumenda. Ceterum utilissime decoctum frigidum corticis Peruviani & herbæ millefolii quotidie semel in alvum infunditur.

Vinum rubrum austerum aqua martiali dilutum pro potu ordinario infervit.

§. 308.

Quodsi non sanguis, sed sanies rubra & alba profuit; neque venæsectione, neque adstringentibus medicamentibus opus est, sed purgantia, diuretica, & roborantia requiruntur.

Hæmorrhagia a partu pilulæ balsamicæ Beccheri vel Stahlii celerrime sistunt.

CLASS. II. ORDO II.

APOCENOSES.

CATARRHUS NARIUM FAUCIUM, ET PULMONUM.

§. 309.

PITUITA utcunque acris aut viscida sæpenumero copiose ad nares, sinus capitis mucosos, laryngem, fauces, & pulmones fertur, præsertim vernali, autumnali, atque hyemali tempore, omnique humida ac præfrigida tempestate, illic gravedinem & coryzam cum crebriore sternutatione & gustus ac olfactus defectu (1), hic tussim humidam, siccam, aut branchum creans, ac utrobique corporis gravitatem, lassitudinem, anorexiam, aliaque incommoda inducens.

Istique catarrhi vel conjunctim vel separatim adsunt, humorque stagnans vel ab initio acris & tenuis est, vel tenax & viscidus. Uterque cruditatis & coctionis stadium observat, inque hoc facile, in illo ægerrime rejicitur, & acuto modo interdum necat; *Peripneumoniam notham* vocant, si catarrhus sedem in pulmonibus habet, & laboriosam respirationem cum vehementiore tussu movet; & *catarrhum suffocativum*, si subito hominem adoritur, cum veloci, magna, atque stertorosa aut sibilosa respiratione.

Aliquando febris levior catharrhis se adsociat, *catharrhalis benigna* hodie dicta, quæ intra septem, quatuordecim, aut viginti dies ad summum diarrhoea aut sudoribus judicatur.

- (1) Memoratu digna est *Bartholini* observatio de continua coryza, sub cujus incremento intra nares vesicula oblonga, membranosa, rotunda, candida, sero plena, mobilis, nunc in medio narium subsistens, nunc extra eas prominens, iterumque levi digitorum impulsu sursum trudi se sinens, orta est, ex qua nunc exsudavit, nunc exstillavit serum. Vid. *ej. Histor. anat. Cent. VI. 37.*

§. 310.

Nonnullos quotannis per periodos nunc longiores, nunc breviores, & aliquando noctu saltem, hæc ægritudo comprehendit. Alios nunquam fere dimittit. Et, si quos catharrus faucium aut pulmonum pituitosus assidue vexat, hi ideo sæpe pro phthificis, declarantur, imprimis si gracilis ipsorum habitus est, & pallida facies. Neque hi ab acriore catarrho liberi manent, qui se priori interdum immiscet, atque subinde nocte subito exoritur & dimidiam horam aut ultra perseverat.

Catarrhus acris morbillos tantum non semper præcurrit & comitatur. Spissior autem frequens comes variolarum

variolarum est. Asthmati etiam qualiscunque se interdum addit, & prius malum periculose auget.

§. 311.

Homines pituitosi, infantes, pueri, senes cum catarrhosis morbis maxime conflictantur: quos intemperies aeris, refrigeratio subita & transpiratio impedita parat, & materiam deinceps ad illas partes defert, quarum laxior est præ ceteris fabrica.

Velut autem vel citra istas injurias atque vitia pituita in corporibus perpetim abundare potest; sic in his continui catarrhi generantur.

§. 312.

Popularis error est, idemque maxime reprehendendus, quod autumnali tempore a mature concalescente conclavi catarrhi concitentur, adeoque minus consultum sit, corpora a primo frigore tum afficiente fornacum calore statim præmunire. Enimvero, quem interdum sæpe diu vitant calorem, is catarrhos demum verissime producit, peiores illis, quos raro vel nunquam, qui calido fornace tempestive sustentant transpirationem, experiuntur.

§. 313.

Catarrhus simplex, periodicus, nequaquam infalubris est, sed hominem potius a gravioribus morbis immunem præstat; dum modo frigore ne exasperetur, quo exitiales morbos, anginam, peripneumoniam, subito progenerare potest.

Suspecti vero sunt nimis longi catarrhi infantum ac puerorum, cum perpetuo rhoncho copulati: utpote qui

sub impetuosiore accessione letalem strangulationem & epilepsiam minitantur.

Catarrhi longi faucium pituitosi in adultioribus æque salutares sunt, ac simplices periodici: & hæmorrhoidum vices in nonnullis sustinent. Qui vero in pulmonibus sedem figunt, phthisin demum, sed tardissime, propter pulmones nimis laxos timere sinunt: eo citius vero ista metuenda, si tussis gravis, immorigera est, & respirandi difficultas tenet.

§. 314.

In catarrho simplici regimen calidum adhibere maxime oportet, ut ne temere humor rePELLatur. Præterea laxans mannatum ubique prodest, aliquoties etiam, si opus, repetitum. Speciatim vero in gravedine & coryza vapores calidi naribus excepti, aut lac calide attractum utile est. Catarrhum vero faucium & pulmonum acrem optime decoctum radicis althææ aut furfurum triticeorum, saccharo penidio edulcatum, lenit, si quavis hora patella plena calide vel frigide hauritur.

Catarrhus infantum mucosus pectoralia requirit cum purgante mixta, v. c. linctum, qui ex Syrupi de manna unciiis duabus, pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, & jalappæ scrupulis duobus conficitur; de quo ter ac sæpius de die cochleare parvum exhibetur. Quod si vero acutus est, & suffocationem minitatur, necesse est, ut partim vomitorio, v. c. syrupo emetico aut sulphure antimonii aurato oppletio faucium aut pectoris minuatur, non minus ac stomachi, ob deglutitam pituitam, quam tussis emolita est; partim humores aliorum deriventur: id quod vesicatoria aut sinapismi furis applicati, oleum scorpionum regioni renum illitum, & mixtura præstant ex aquæ rosarum unciiis tribus, liquoris cornu cervi succinati drachmis duabus,

mellis rosarum aut fyrupi de gummi ammoniaco uncia parata, quæ cochleari mensura sæpe exhibenda: cui, si formidolosa spastica faucium constrictio aliqua se adjungit, etiam moschi grana quatuor vel sex utilissime admiscentur.

Catarrhum longum stertorosum, sed levem, infantum emetica medicina sæpe sola tollit.

Pituitæ in pulmonum vasis infarctus, quæ peripneumoniam notham efficit, moderatam sanguinis missionem, iteratas potiones mannatas, apozemata diluentia ex farsaparillæ, fœniculi, polypodii, & cichorei radice, melle edulcanda affatimque haurienda, & alia resolventia medicamenta, cujusmodi sunt pulveres ex radice ari, lapidibus cancerorum citratis, nitro & tartaro vitriolato, ac in graviore casu, etiam vesicatoria desiderat.

Catarrho suffocanti derepente succurrendum est sanguinis missione, clystere stimulante ex aqua tepida, sapone veneto & sale vesco acuata, & valentiore resolvente medicamento, quale est sulphur antimonii auratum ad quatuor vel quinque grana cum dupla vel tripla tartari vitriolati portione datum, nec non nervino quodam & antispasmodico, velut liquore cornu cervi succinato. Si malum rebelle, etiam sinapismus aut vesicatorium furis imponendum est. Nec sternutamenta certe aliena sunt. Soluta vero morbo, potest idem liquor aut mixtura tonico nervina Stahlî per aliquot dies indulgeri, iterumque alvus leniente medicamento duci.

Catarrhus longus faucium aut pulmonum pituitosus, qui multis naturalis, furca profecto expelli non potest. Levamen saltem afferunt potiones mannatæ per intervalla haustæ, & myrrha masticata, quam totam in ore

saliva liquat, aut ipsius elæosaccharum. Nec abs re est, subinde corticem Peruvianum ad aliquot uncias successive devorare. Sub phthiſeos metu pulveres ex æqualibus partibus radicis ari & florum sulphuris, dimidiæ drachmæ pondere, conveniunt, aut balsamum pectorale Meibomii a decem guttis ad viginti bis in die sumtum.

§. 315.

Catarrho narium proxime accedit *Phlegmatorrhagia*, in qua ultro & copiose humor tenuis lymphaticus, velut sanguis e naribus, quibusdam, sine satellitio catarrhi aliove incommodo, destillat.

Vid. *Phil. Salmuthi Observat. med. Cent. I. 37.*

D I A R R H O E A.

§. 316.

Nunc de alvi fluxu loquar, cujus varia genera existunt. Levissimum est, quod Græci *διάρροια* appellant; in qua sinceriores humores sine torminibus ex alvo sæpius, quam par est, feruntur.

§. 317.

Sed hæc ipsa diarrhoea diversa iterum genera sub se comprehendit; de quibus vero cunctis dicere hoc loco non est necesse. Quatenus enim diarrhoea tanquam symptoma in morbis, quales omnino multi tam acuti quam longi, apparet, omnem considerationem nostram hic excludit. Quapropter de illis speciebus tantum dicam, quæ ipsæ per se tanquam proprium morbi genus spectari possunt.

§. 318.

Harum vero omnino paucae sunt. Prima species nil nisi stercore fusca ac liquata educit, & a cupidis, a crapula, a voracitate proficiscitur. Quae ob id *stercoreacea* aut *cibalis* dici meretur. Appetentiam ciborum tollit, & uno vel altero die rursus finitur, redeunte cibi cupiditate.

In altera nil nisi serum tenue vel mucosum descendit; quae inde *serosa* aut *mucosa* appellanda. Ea certe ab ingestis haud oritur; sed a toto corpore fit per spontaneum decubitus feri ad intestina, cui maxime autumnale & venale tempus favet, velut destillationibus, quibus ea etiam commode æquiparatur. Balbi, ceu recte ab *Hippocrate* (1) animadversum, eadem saepe atque diu corripiuntur. Fortiora purgantia eam ceterum in omnibus hominibus producant.

Tertia *biliosa* audit, ex flavedine biliosa aut viriditate liquatarum fecum cognoscenda. Priori homines ex ira obnoxii sunt; posteriori infantes ex dentitione.

Quarta est *lactantium diarrhoea*; in qua, quae deijciuntur, vario colore, albo, flavo, viridique tincta sunt, & grumosa.

(1) *Aphor. VI. 32.*

§. 319.

Omnes istae dejectiones, si sine febre sunt, si celeriter decedunt, si spiritus extremam alvum sequitur, nullum plane periculum adferunt. Et uno die fluere alvum, saepe pro valetudine est, imo etiam pluribus, dummodo intra septimum diem conquiescat & sine febre sit.

In spatio autem periculum vertitur; siquidem interdum febres ac dysenteriam & animi defectionem concitat, viresque consumit. Febrem autem accessisse, aut semel quiescentem dejectionem revertisse, eandemque diutius trahere coepisse, periculosum est; sive biliosa ea fuerit dejectio, sive cruda, ac pituitosa.

Diuturnum vero alvi profluvium, sponte superveniente vomitu, conquiescit. Profluente alvo mutari excrementa, sed non in deterius, etiam prodest. Et ructus quivis acidus in fluxu ventris ultro accedens, siquidem ab initio non adfuit, eundem solvit.

§. 320.

Ex dictis manifestum est, officium medici in fluxibus illis alvi simplicioribus, ex apepsia aut catarrho versus intestina per naturæ leges directo ortis, vix requiri, nisi diarrhoea catarrhalis modum excedat; cui pauxillum theriacæ aut diaphoreticum quidquam nunc optime succurrit.

Biliosam ex ira compescunt aliquot unciae tincturæ rhei cum totidem drachmis tartari tartarificati & syrupo leniente partitim exhibitæ; illam vero ex dentitione pulveres absorbentes cum pauxillo nitri depurati & aliquot croci orientalis granis; lactantium denique stomachica & alterantia, velut essentia menthæ, elixir viscerale Hoffmanni, liquor terræ foliatæ tartari, varie inter se mixta, & pulvis stomachicus Birkmanni. Externe quoque linimenta stomachica, & spirituosii liquores ventriculo illiti profunt.

D Y S E N T E R I A.

§. 321.

In Dysenteria, quam latini Tormina & Difficultatem intestinorum vocant, non solum alvus multo frequentius profluere, quam in diarrhoea, consuevit, sed sensus doloris etiam vehemens & tenesmus urgent, qui ægrum diu noctuque excruciant. Tormentum sub ipsa excretionem, quæ quidem exigua plerumque, intenditur, ac rursus post paulum levatur. Febricula cum algore intermisso tantum non semper præsto est; interdumque adeo gravior febris ex putridarum genere. Similem labem humores fusi, pituitosi & biliosi, sive puri, sive inter se mixti, monstrant: atque biliosi quidem diversis coloribus tincti persæpe apparent; pituitosi vero tam tenaces atque viscosi, ut in longissima filamenta extendi queant.

Inter hæc etiam nunc citius nunc tardius alvus modico cruore perfusa est. Initium morbi sæpe fit a diarrhoea biliosa aut mucosa; quam in nonnullis adstricta alvus cum tormentis præcedit. In progressu morbi gravioris strigmenta etiam prodeunt excrementis cruentis ac mucosis mista, quæ interiores intestinorum tunice antiquis visæ, revera autem nil sunt nisi sanguinis gelatinosæ partes in filamenta coactæ; novissime carunculæ vel pelliculæ, quas pro ipsa carne intestinorum detrita olim habuerunt; quæ vero fœculæ sunt excocti quasi feri, quæ lateribus intestinorum veluti cera adglutinatæ cum vehementi torsione exturbantur.

Præter hæc virium decrementum insigne est, appetentia ciborum dejecta & somnus nullus est. Sitis contra intensa est. Nonnullis etiam dorsi dolor & dysuria in decursu morbi est molesta. Quibusdam alvus etiam prolabitur.

Ubi gravior febris cum dysenteria conjuncta, vomitus sæpe circa initia fit; & in progressu exanthematata varii generis in toto corpore vel in parte, & ulcera, & aphthæ quoque subinde erumpunt.

§. 322.

Morbus tam ex ipsa loci regione nasci solet, quam frequentissime populariter grassatur, & plerumque æstate ingruit, prægressis sæpe & perdurantibus febribus putridis (1). Transít tum ex uno loco in alium, & sua tempora, stadia ac stationes observat, & metastases quoque facit. Interim contagiosa ejus natura valde adhuc dubia est. Quos vero non corripit morbus, hi aliis malis deinceps afficiuntur.

Morbus in se dubius, atrox & periculosus est, ac multos perimit septimo die, aut decimo quarto, aut vigesimo, aut intra hoc tempus. Idem plus mares quam fœminasprehendit, & pueris maxime mortiferus est. Gravidæ partum elidere possunt, eundemve suo morbo inficere.

At minus tamen periculosa ea tormina sunt, quæ per se sine putrida febre vexant; & quæ longius detinent. Cujusmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, morbos subinde tollunt (2).

Pessimum est, si strigmenta & carunculæ quasi cum excrementis prodeunt, si varia alvi recrementa, si nigra dejectiones sunt, si præcordia, vel ex intestinis aliquod, inflammantur (3), si dejectiones gravissime olent, si dolores post excretionem persistunt, si morbum jam diuturnum hydrops aut lenteria exceptit.

Accedens singultus, vomitus, ventris tumor, cessatio

dolorum sub excretionē, sopores, convulsivi motus, urina limpida, alvus nigra externuato jam corpore, mortem præsignificant.

Neglecta aut alienis temporibus suppressa intestino-
rum difficultas abscessus in internis vel externis parti-
bus, & graviora adhuc mala inducit.

(1) Vid. *Sydenhami Opp. Sect. IV. cap. 3. p. 220. Isbr. de Diemerbroeck Observ. & curat. med. XXVIII. p. m. 613. & Ill. Zimmermann von der Ruhr unter dem Volke im Jahr 1765. Tigur. 1767. 8.*

(2) Vid. *Hippocrat. aphor. VI. 48. VII. 5 Zimmermann. l. c. p. 18.*

(3) Vid. *Franc. de le Boe Sylvii Opp. cap. de Dysenter. Ge. Backer de catharro & dysenteria Londinensi epidemica a. 1762. Lond. 1764. 4. Morgagni de sedib. & causis morborum, epist. 31. p. 29. Boneti Sepulchret. anat. Sect. II. Lib. 3. Pringle von Feldkrankheiten P. III. p. 219. Monroo account on the diseases of british military Hospitals. Lond. 1764. 8. p. 63. Roedereri & Wagleri diss. de morbo mucoso. p. 7. Giornale di Medicina T. IV. p. 265. Degner de dysenteria Neomagensi. p. 23.*

§. 323.

In dysenteria epidemica aliquando febres occurrunt sine dysenterico fluxu, quæ recte dysentericæ appellantur, propterea, quod omnia illa symptomata monstrant, quibus febres in dysenteria alias stipatæ sunt, & quandoque etiam dolores ventris, quibus sub declinatione subinde aphthæ quoque accedunt.

Non videtur autem dysenteria singulari cuidam aëris constitutioni pravæ suum ortum debere, quum sub temperata ac æquali tempestate non minus, quam quovis anni tempore natam eam fuisse observatum sit,

nec ubivis locorum, ubi eadem mala temperies h. e. mixta uda, frigida, fervens, eadem oriatur.

Permulum tamen ingentem ac diuturnum solis ardorem, itemque subitas & vehementes æstuantis corporis refrigerationes, & impeditam transpirationem ad ipsius generationem conferre, innumeris observationibus compertum est. Verum tamen & inquillinas causas accusare oportet, quum nec omnes, qui dysenterici fiunt, ejusmodi vitia committant: quas si in colluvie pituitæ atque bilis corruptæ, putridæ, acrioris, tam in intestinorum tubo, quam in ipso sanguine sensim collecta, hucque per modum destillationis impetuose delata ponas, a vero haud multum aberratis.

Ineptiæ sunt, quibus ab *Alexandro Tralliano* (1) jam fuit contradictum; a fructibus horæis difficultates intestinorum ingenerari.

Hepatis, ventriculi, ac intestinorum inflammationes, exulcerationes, ac sphacelosæ corruptiones tanquam effectus gravioris & mortiferi morbi considerari debent.

(1) *L. VIII. cap. 9.*

§. 324.

Adversus dysenteriam vomitoria & purgantia a mendicibus præ ceteris hodie commendantur. Ego vero diffiteri non possum, me multos dysentericos in epidemia anni 1758 & 1762 sine illis sanasse, vicissimque ab aliis vidiisse ista non modo perperam, sed & perniciosè frequentata. Intellexi tum, non posse non ista nocere, saltem dolores præter rem augere, perinde ac sternutatoria coryza laborantibus subdita. Ut enim hæc irritant, & tunicam narium magis inflammant, nec

sine dolore evacuant, nihilque prorsus levamenti præstant; ita in dysenteria, quum nihil aliud sit profecto, quam impetuosa intestinorum coryza, & in qua ipsa natura satis superque jam ac immoderate evacuationem præstat, ejusmodi stimulantibus rebus abstinere, nec ullo modo violentas naturæ excretiones adaugere, multoque minus sensilissimum tunc intestinorum canalem, & ad concipiendam inflammationem pronissimum, talibus irritare, consultius duxi. Nec hujus profecto instituti me unquam poenituit. Et quidni sine illis pharmacis dysenteria curari possit? quorum usus apud antiquos sane fuit nullus in hoc morbo (1), cujus tamen mendendi artem illos calluisse, nemo temere negabit. Observarunt etiam nonnulli recentiorum, tormina, ab hypecacuanha mirum fuisse exacerbata; & qui nullum evacuans, quod supra infrave ageret, assumerunt, melius habuisse, quam quibus illud datum fuisset.

Evenire tamen casus posse non nego, ubi & emetica & purgans medicina recte datur; illa nempe primo, si morbus imminet aut dejectiones incipiunt (2); deinde, si intra morbum perpetua nausea præsto est, & conatus ad vomitionem; hæc autem, si febris putrida cum dysenteria conjuncta: ubi vero in clementioribus & quæ putredini resistunt, cujusmodi sunt cremor tartari & tamarindi, contentos nos esse oportet; vitare autem ista prorsus, ubi nigra prodeunt, aut foetida sanies, itemque ubi inflammationis, multoque magis canceri notæ apparent.

(1) Vid. *nostra dissert. de dysenteriae curationibus antiquis*, resp. Ott. Frid. Meyer. Gotting. 1765.

(2) Vid. *Degner de dysenter. Neomag. Cap. III. §. 22. & Strack Tentam. de dysenter. Cap. VI. p. 56. seq.*

§. 325.

Curationis ergo totius nostræ rationalis simul atque tutioris & jucundioris cardo in eo vertitur, qualescun-

que humores descendant, unde vulgo diversæ dysenteriae species constituuntur, ut humores acres corrupti in intestinis attenuentur atque leniantur, ceterorumque impetuosæ congestiones ad hæc loca minuantur. Quod optime fit gummi arabico in pulverem contrito & per bihorium ad drachmam dimidiam, cum theriacæ grano uno exhibito, aut simili ex cornu cervi usti scrupulo uno, gummi arabici dimidio, & nucis moschatæ granis duobus composito; & apozemate ex rasuræ cornu cervi, gummi arabici vel radicis althææ, & hordei decorticati, singulorum uncia, baccarum myrtillorum sesquiuncia, in quatuor mensuris aquæ fontanæ decoctis: quæ potio ad patellam plenam quavis hora calide haurienda: usurpato simul enemate bis in die ex corticis Simarubæ, aut ichthyocollæ, aut glutinis scriniariorum drachmis duabus, in aquæ unciis sex decoctis, adjectis duobus ovi vitellis (1). Ad hæc mire juvat, in balneum calidum ire, aut ventri cataplasmata frequenter superimponere. Pro potu aqua frigida inservit, quæ, quo copiosius bibitur, eo magis humorum acrimoniam diluendo infringit (2).

Agendi modo & viribus cum remediis nostris glutinosi convenit decoctum Simarubæ mucilaginosum (3), & lac dulce, in cuius selibra ceræ albæ drachma una vel duæ minutim discissæ decoctæ sunt, si liberaliter calidissimeque potatur (4). Quod ego etiam ob egregium suum usum laudare debeo; dumne incommodum hoc sit, ut ob ceræ supernatantis coagulationem vix impediendam ægerrime & non sine nausea hauriatur.

Simplicissimum autem remedium est lac vaccinum, in cuius libra dimidia soluta est theriacæ vel electuarii diascordii drachma, calide assidueque potum, simulque in alvum per clysterem injectum: quod tum quoque Tenesmum optime lenit.

Et venæsectio sæpe plurimum in dysenteria prodesse observata est (5).

(1) Vid. Cl. *Lentin Observat. medic. Fasc. I. 3. 4.*

(2) Vid. *Celsus de Medic. L. IV. cap. 15. Aetius Terrabibl. III. Serm. I. cap. 45. Isbr. de Diemerbroek observ. & curat. med. XXIX. p. m. 615. Io. Calvi de medicam. pro nosocomior. levamine moderandis p. 36. Huxham. Opp. T. I. p. 292.*

(3) Vid. *nostra Mat. med. p. 290.*

(4) Vid. *Isbr. de Diemerbroek Observ. med. 28. not. Opp. med. pract. p. m. 614.*

(5) *Donat. ab Altomari Therap. c. 74. p. 487. seq. Hux. Opp. T. I. p. 290.*

§. 326.

Si dejectiones cum febre putrida sunt, huic succurrendum est remediis, quæ supra adversus eam commendata fuerunt, præsertim succis vegetabilium acidis, spiritu vitrioli in aquam dato, tincturis aquosis acidulatis, decocto corticis Peruviani, & aliis.

§. 327.

Inimica sunt in omni dysenteria spirituosæ liquida, & ipsum vinum, an etiam lac? quod a plurimis quidem vehementer laudari, a paucis reprehendi lego. In victu contra optime profunt cremores ex oryza aut avena, & serum lactis.

Finito morbo, non abs re est, roborante & stomachico medicamento per aliquod tempus uti, veluti cortice Peruviano, Simaruba, potissimum in decocto, gascarilla, elixir viscerali Hoffmanni, aliove simili ex stomachicis extractis parato. Quæ quum habemus, cortice Coneffi, Codagapala & ligno Campechino ejusque extracto carere facile possumus. Præterea & iram

& ingluviem, & frigus vitare diu oportet; utpote quæ facile revocasse morbum observata sunt, qui per se recurrere non solet.

L I E N T E R I A.

§. 328.

Lævitas intestinorum, Græcis *λειεντερία* dicta, celeriter cibos dimittit liquidos, ex toto aut magna saltem ex parte indigestos, ut genus eorum aperte cognoscatur: potiones item crudas ac indigestas: modo, quod plerumque fit, citra sanguinis bilisve complexum, modo cum istis. Dolor adest, vel non adest; corpus autem alimenti fructum non sentit, ideque in malum habitum incidit ac extenuatur. Cibi appetentia plerumque parca aut nulla est; interdum tamen canina (1).

(1) Vid. *Ruyfch. Observ. med. chirurg.* 74.

§. 329.

Morbus plurimos diu trahit, paucos præcipitat. Senes gravissime affligit, deinde viros; cæteras vero ætates multo minus.

Quo plura pathemata cum eodem conjuncta sunt, eo gravior & periculosior esse solet. Itaque si assidua quidem & multo tempore perseverat lienteria, si omnibus horis, & similiter noctu ac interdiu adffigit, si quod excernitur valde crudum est, aut nigrum, & mali odoris; fere exitialis est & ad tabem ac hydropem aut tympaniam tendit. Tumque simul sitim exhibet, urinæ secretionem retinet, ulcera in ore & cute excitat, ventrem quasi fermentatum efficit: ex quibus aut cibum capere aut deambulare ad res obeundas ægri nequeunt (1). Ubi contra paucissima signa ex his, quæ

mala esse dixi, deprehenduntur, laborantes securissime constituti sunt; utique si facile respirant, nec dolores in latere sentiunt, sique ructus acidus, qui antea non exstitit, succedit.

(1) Vid. *Hippocrat. Prædict. L. II. Sect. II. p. 105.*

§. 330.

Solet autem lienteria vel per se nasci, vel ex alio morbo aut in eodem, sive acuto sive diuturno: unde in *primariam & symptomaticam* dispesci debet. Ita namque ex ulcere ventriculi, ex abscessu mesenterii, ex ascite, dysenteria, in scorbuto, in febribus malignis suscitata eam legimus.

§. 331.

Videtur equidem lienteria a nimis relaxato pyloro oriri, qualem sic quoque dissectiones in hoc malo repperunt (1). Attamen cum & pylorus nimis ampliatus repertus fuerit, citra ullam lienteriam (2); sequitur omnino, relaxationem istam non esse unicam & primariam morbi causam, sed ab imbecillitate ventriculi istum pariter proficisci. Quoniam vero in intestinorum lævitate, quidquid assumptum est, imperfectum protinus redditur; id autem, etiam in præmagna ventriculi laxitate, qua valde tumet & extrorsum pellitur ille, nequaquam fieri solet, utpote qua dejectio potius retardatur, quam acceleratur: hinc alia longe causa morbi subesse mihi videtur, eaque duplex; nimirum partim defectus istius apparatus naturalis, quo digestio perficitur, partim vero intentus nimis motus peristalticus. Quæ duæ causæ si conjunctim existant & operentur, omnia ista exsequi posse mihi videntur, quæ in lienteria apparent; sed postrema causa potest etiam sola sufficere.

(1) Vid. *Ruyfch l. c.*

(2) Vid. *Morgagn. de sede & caus. morb. Epist. XXI. n. 15.*

In hoc ergo morbo utique comprimantia (1) adhibere oportet; quo non solum facilius tenendi aliquid intestinis vis sit, sed & humores digerentes haud dubie acres & corrupti alterentur. Nam utrumque ista præstare valent. Ergo decoctum corticis Simarubæ aut Peruviani ex uncia dimidia & aquæ fontanæ libra paratum, sic ut octo uncia decocti remaneant, quatuor dosibus intra nychthemeron potetur; aut decoctum florum balaustiorum cum mithridatio assumatur; aut lac, in quo cortex arboris Sumach est decoctus; aut serum lactis aluminatum, & cibi portionesque exhibeantur, quæ alvum adstringunt.

Non solum vero necesse est, ut per hæc paulatim firmentur intestina, & humores acres invertantur: sed expedit quoque, eosdem ex alvo sensim evacuare. Quapropter rheum cum cortice gascarillæ aut Peruviano initio statim per plures dies exhibeatur.

Ad hæc epithemata ex roborantibus medicamentis & penetrantibus stomacho ex vino cocta superimponenda sunt; aut cerata vel unguenta ex similibus.

Ceterum quorundam autorum experimentis compertum est, decoctum baccarum juniperi ex lacte, quotidie ad aliquot caliculos calide haustum; itemque jusculum pulli; & aquam calcis vivæ præsidio esse. Quidam, quum halecem salitum insperfo aceto comedisset, etiam ab intestinorum lævitate liberatus dicitur (2).

Exercitationes præterea huic morbo necessariae sunt, & balneum, & vomitus quandoque.

O. D. R.

++ 1872 *Leinster*

V. V. V. V. V. V. V.

V. M. M. V. V. V.

Ma très chère et incomparable

Handwritten text on a yellowed, rectangular piece of paper, likely a label or note, pasted onto a larger, light-colored page. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to fading and the age of the paper. The visible text appears to be:

Handwritten text on a yellowed, rectangular piece of paper, likely a label or note, pasted onto a larger, light-colored page. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to fading and the age of the paper. The visible text appears to be:

At morbus in se difficilis curatu est, eoque difficilior, quo magis inveteravit.

(1) Vid. *Celsus* L. IV. cap. 16.

(2) Vid. *Luc. Tozzi Opp. med.* T. I. p. m. 205.

FLUXUS CÆLIACUS.

§. 333.

Venio ad illum ventris fluxum, quem Græci κοιλιακὸν appellant, & qui sic animadvertitur. Diversi generis stercorea ex turbata alvo descendunt, ubique quidem præter consuetudinem tenuiora & cruda, sed consistentia & colore omnino diversa, liquida prorsus, modo lutulenta, lævia & humecta, & nunc simul in aliis flava ac spumosa, in aliis prasina, in aliis livida, nigra, purulenta, alba, subpallida, interdumque & jam sanguinea, valdeque ut plurimum foetentia, & cum animi deliquii sensu.

Ipsa fœcum tam diversimode quoad colorem & consistentiam constitutarum excretio subito & plerumque copiose fit, ac vel diu noctuque assidue, aut semel & concervatim, aliquando vero interjecto unius vel plurium dierum intervallo. In ventriculo sensus ardoris aut frigoris est. In ipso ventre, qui multis tumet ac dolet, murmura exaudiuntur. Præterea ructus frequenter ex stomacho erumpunt, sitis vexat, ciborum appetentia aut naturaliter se habet, aut est imminuta. Procedente morbo, febris aut febricula saltem accedit, vires sensim decrescunt, cutis arida est, facies & pedes intumescunt. In extremo vitæ discrimine interdum sanguis flavus vel purus vel permixtus cum iis, quæ egeruntur, destillat.

Per circuitus redire aliquando consuevit morbus, & levi errore iterum suboritur. Idem nulli ætati parit, & longus est, & difficulter sanatur.

Vid. *Cael. Aurelian. L. IV. cap. 3. de morbis chronicis, Aretæus de sign. & caus. morbor. diuturnor. L. II. c. 7. Alexander Trallianus L. VIII. c. 5. Aetius Tetrabibl. III. Serm. I. c. 37. Plinius Valerianus de re medica. L. II. c. 26.* Ceteri medici antiqui, *Galenus, Paulus, Actuarius*, non tam diserte ac prolixè hunc morbum descripserunt. Unus est *A. C. Celsus*, qui a loquendi usu antecessorum suorum, & qui cum ipso, & post ipsum fuere, adeo recessit, ut alvum plane nihil, immo ne flatum quidem transmittere arbitratus sit, *L. VI. Medic. c. 12.* Conf. super hac re *Ill. Dan. Wilh. Trilleri Diss. de morbo coeliaco singulari a Corn. Celfo descripto*; quæ nunc in ipsius *Opusc. medic. Vol. I. p. 281. seq. existat.*

§. 334.

Hæc antiquorum medicorum observatio de morbo coeliaco tantopore a recentiorum descriptione abhorret, ut nihil supra sit. Effecitque, opinor, tum novitatis studium, tum vero maxime antiquorum neglecta aut non satis prosecuta lectio, ut quid isti nomine *Cœliacæ* insignivere, ab his minus recte atque plene indagatum, & nomen morbi ad unam ejus speciem duntaxat, in qua albicantia excrementa redduntur, translatum fuerit. Fortassis enim recentiores ex *Aretæo*, quem solum mihi evolvisse videntur, notionis suæ fundamentum, suasque descriptiones desumserunt, quippe qui hanc saltem fecum qualitatem pro nostri morbi signo adfert, quod albus ipsarum color sit (1). Unde facile illi concludere poterant, non aliud quam hoc fecum genus in coeliaco morbo apparere, eundemque proinde efficere: quæ conclusio aliam statim peperit eamque universam quidem hætenus quoque probatam ac receptam opinionem, quod scilicet in passione nostra

chylosus humor efflueret, impedito quidem in vasa lactea ipsius ingressu, aut secretionem ejus in intestinis impedita: unde adeo quidam morbo nomen chylosi fluxus & diarrhoeæ chylosæ imposuerunt, quasi re optime probata ac experta, nullique dubio prorsus obnoxia. Quodsi vero hæc, quam modo memoravi, conjectura me non fallit; inde jam manifesto patet, quam lubrica atque fallax sit ista notio recentiorum autorum, quod scilicet a chylo efficiatur cœliacus morbus: in qua pluribus refutanda paullo infra adhuc occupabor.

(1) l. c.

§. 335.

Quamquam vero nostri retro inde ab aliquot seculis in hoc morbo excrementa alba, chyli cum his effluentis colore tincta, dejecti arbitrantur; non uno tamen modo hunc chyli fluxum concipiunt, dum alii alimenta cruda & imperfecte cocta, alii bene cocta illa, sed adhuc cum chylo confusa, alii chylum cum excrementis mixtum, alii separatum, iterumque alii tam crudum, quam coctum simul, alii contra purum ac perfectum, alii denique chymum tantum quendam reddi opinantur (1). Quicquid interim sit, ex albore dejectionum frequentiorum desumunt hodie omnes medici, unanimi consensu, cœliacæ passionis characterem, alboremque istum chylo fecibus immisto adcribunt.

(1) Conferantur, si placet, ad admirandam illam opinionum discrepantiam eo clarius perspiciendam, diversorum autorum, nominatim *Fernelii*, *Riverii*, *Plateri*, *Sylvii*, *Ettmülleri*, *Junkerii*, *Gorteri*, *Sauvagesii*, *Dolaei*, *Hartmanni*, scripta practica.

§. 336.

Tametſi longe alium, magisque diverſum habitum, quam album vel pallidum aut cinereum, cœliacorum excrementa, docente rerum uſu & antiquorum medicorum experientia, recipere conſuerunt: quotquot tamen de hoc morbo, nomine cœliaci fluxus, in recentiorum monumentis obſervationes occurrunt, omnes ac ſingulæ non aliam ſpeciem, quam in qua albicantia prodeunt excrementa, nobis repræſentant (1). Cetera genera diarrhoeæ nomine vulgo hodie ſignificantur (2).

(1) Ejusmodi legas in *Miſcellaneis Naturæ Curioſorum* paſſim, itemque in *Foreſti*, *Smetii*, *Diemerbroekii*, *Plateri*, *Amati Luſitani Ballonii*que monumentis. At nemo ex illis, quod probe obſervandum, chyli puri effluxum vidit. Adde *Wepferi* epistol. ad *Burnetum*, in ejus *Theſaur. medic. præct.* T. I. p. 307.

(2) Veriſſime fluxus cœliaci fuerunt, quo alio titulo inſignitos deprehendis in *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann. 2. obſ. 20.* *Horſtii obſerv. med. L. IV. 24.* & *Ill. Stoerckii ann. medic. II. p. 250. ſeq.*

§. 337.

Sed jure nunc quæritur, an recte ac vere ab impedimento reſorbitionis aut ſecretionis chyli cœliacus fluxus derivetur; & num chylus ex alvo profluens tam ipſam fluxus materiam efficiat, quam album quoque vel gryſeum colorem excrementis impertiatur? Quod quidem dogma hodie receptum & ſtabilitum ſequentibus argumentis probari ſolet; primo, quod nil poſſit naturalem ſecum colorem tam apte in albicantem vel cinereum commutare, quam chylus vel admixtus illis, vel a concoctis alimentis plane non ſecretus: deinde vero atrophia, quæ conſtans hujus albi profluvii effec-

tus, ab illa chyli perversa aut abolita distributione facillime explicari possit; tumque a vero prorsus non alienum sit, quod non solum oscula vasorum lacteorum a mucro sic obduci queant, ut intrare illa chylus non possit, sed etiam luculenta istiusmodi resorptionis impedimenta, velut aphthæ, earumque crustæ intestina obsidentes, & cicatrices intestinorum, quæ fluxum istum post dysenteriam subinde inducant, denique etiam obstructæ innumeræ glandulæ miseraicæ in cadaveribus hoc morbo demortuorum conspiciantur.

§. 338.

Verum tamen admodum levia esse ac imbecilla omnia ista argumenta, licet valde speciosa, immo nec infirma primam frontem videantur, monstrare nunc variis rationibus adnitar.

Sane, nisi ab alia quapiam causa, quam a chylo, albicans aut cinereus excrementorum color produci posset; hoc ita esse, facile ad credendum induceremur; at cum aliter etiam hoc fieri queat, quemadmodum infra pluribus dicetur, ipseque jam *Aretæus* (1) rectissime pronunciaverit, quod albus iste fecum color a privatione bilis oriatur; chylum pro causa ejus vera adsumere non licet. Nec quisquam unquam sensibus suis deprehendit, quod profluens ille liquor albus chylus fuerit. Imponere autem hac in re Medicis pus, aut pinguendo potest aut sebacca materies, quæ quotidie & diu aliquando ex alvo fluit, hominemque tabidum ac imbecillum reddit (2).

Quodsi porro perpendas, quod in coeliaco fluxu, prout vel antiqui vel recentiores illum observarunt, alvus copiose & frequenter dejiciat; quomodo, quæso, a chylo excrementis adfuso vel immixto id fieri posse credes, quum nec chyli portio, quæ quotidie in ho-

mine (bene quidem comedente) paratur, & ad quatuor, sex, octove uncias fere adscendit, tam copioso fluxui respondeat, nec hujusdem frequentia inde sine difficultate explicari queat. Etiam si chylum acquisitæ acrimoniæ stimulantis accusaveris; nam illa tanta esse non potest, quantam frequentia fluxus postulat; ne ipsi sane propter quotidianam cum excrementis dejectionem legitimum spatium ad notabilem quandam corruptionem subeundam concessum est.

Adhæc tam periodica cœliaci fluxus natura, quam non solum antiqui ex parte, sed etiam recentiores quidam observarunt (3), quam subitanea ejus interdum accessio (4), stabilitæ hodiernæ theoriæ, quoad ejus causas, quam maxime repugnat.

Quum etiam permulti cœliaci cibos fastidiant, vel parum saltem comedant; incomprehensibile prorsus est, unde tanta chyli copia proveniat, quæ tam multas feces quotidie excerni solitas tingat, & tam copiose cum istis simul profluat.

(1) l. c.

(2) Vid. *Tulpii Observ. L. III. 18. 19. Dolæi Encyclopæd. med. p. 454. Miscell. Natur. Cur. Dec. I. ann. II. obs. 20. Morgagni de caus. & sedib. morbor. Epist. XXXI. art. 4.*

(3) Præter *Aretæum* nempe, & *Actium* supra allegatos, *Lud. Mercatus Prax. med. L. III. cap. X. & Vit. Riedlinus Linear. med. ann. 1697. M. Octobr. XVI.*

(4) Vid. *Bernh. Verzaschæ Obs. med. I.*

§. 339.

Nec obstructionem glandularum meseraicarum pro communi causa atrophiciæ & cœliaci fluxus venditare licet, nisi fallaciam in argumentando committere in-

signem velis. Primum enim non tam frequens est fluxus cœliacus, quam dictarum glandularum obstructio; hoc que postremum vitium millesies occurrit sine ventrali fluxu. Quamvis equidem, quisquis hoc ipso laborat, obstructas habet glandulas meseraicas (1); non tamen vicissim ille in profluvium nostrum semper conjicitur, cujus mesenterii glandulæ intumescunt ac induratae sunt. Quapropter licet hæc duo mala se interdum commitentur; nulla tamen necessitas nos cogit ad concludendum, quod unum alterius causa sit sive producat ab altero. Habent potius hæc duo mala communem aliquem fontem, ex quo simul propullulant, seseque adeo nonnunquam committantur, cachexiam, puta, quæ, in pueris imprimis, persæpe utrumque producit.

Videtur equidem chyli motus insignem ac insuperabilem remoram ab obstructis illis, quas superare ac pertransire debet, glandulis necessario experiri: at ego tam nullam transeundi impossibilitatem tum perspicio, partim quod per obstructa qualiacunque loca humoribus suis motus nequaquam denegatus est, quamvis paullo lentior existat; siquidem ipsæ illæ obstructæ partes sub hoc vitio in volumine suo non decrescunt, sed increscunt potius atque liberaliter nutriuntur: partim vero ipsi Physiologi inter se adhuc certant, utrum in iisdem diluatur, an condensetur chylus. Sin autem is non diluitur, idquod verisimillimum Hallero videtur, tum eo minus ipsarum obstructio illius progressui potest officere. Præter hæc vero, quum obstructæ glandulæ suum proprium humorem & admittunt & transmittunt, cur quæso chylum illæ non recipiant?

(1) Notante ex cadaverum inspectione *Riverio Prax. L. X. cap. 4.* *Diemerbrokio Opp. anat. T. I. L. I. cap. 8.* *Bierlingio Misc. Nat. Cur. Dec. I. ann. 2. obs. 152.*

§. 340.

Non magis vero Cœliaca ab obstructione vasorum lacteorum in suis osculis bibulis, quam multi quidem ex recentioribus adeo pro unica hujus fluxus causa habent, quam ab ante memorata (§. 339.) obstructione glandularum meseraicarum oritur. Sive enim illam a pituita vel muco intestinali, sive a cicatriculis aut ab aphthis intestinorum fieri jubeas; utrobique non levia dubia moveri possunt.

Nisi enim omnia oscula vasorum lacteorum pituita, de qua primum dicam, oblitterata & occlusaingas; profluvium chyli nullum locum habet, quum per reliqua aperta oscula liber ingressus ipsi concessus sit. Sin cuncta autem occlusa credas; quomodo, obsecro, morbum natura sua longum tam diu æger sustinere potest? & cur morbus tam difficulter curatur, quum non adeo difficile sit, per medicamenta mucum de intestinorum parietibus abstergere? Sed eo minus credibile est, quod chylus vasorum oscula chyliferorum, etiamsi obstructa, præterlabatur, quum ista aquam epotam in hoc morbo facile recipiant, velut diuresis haud impedita demonstrat. Sin autem aquam, cur non etiam chylum admittant?

At opinio de cicatriculis intestinorum ex dysenteria, tamquam speciali causa cœliaci morbi, vix refutari meretur, quum errorem antiquorum medicorum pro fundamento habeat, qui dysenteriae rationem in intestinorum exulceratione perperam posuerunt. Et nisi totum intestinorum tenuium tubum ulceratumingas; quale spectaculum certe in dysentericorum cadaveribus nunquam visum; permulta fane orificia vasorum lacteorum pro recipiendo chylo adhuc patebunt. Demonstrat etiam effectus medicamentorum roborantium & alterantium, queis a dysenteria relictus cœliacus

morbus superari se finit, quod per ista cicatrices deleri non queant.

Quidquid autem contra cicatriculas intestinorum, tamquam causam ventricularis passionis monui, illud etiam ad ipsorum aphthas, tamquam novam hujus causam applicare mihi liceat; utpote quæ pariter ad signa pathologica, meo quidem judicio, referendæ sunt.

§. 341.

Explosa sic recepta hætenus ventricularis passionis theoria, sequitur, ut aliam forte probabiliorem ipsi substituamus; quam ex attente considerata totius morbi natura juxta atque remediorum ad ipsius curationem valentium actione nunc depromamus.

Morbus noster plerumque longus est, & expressam speciem cachexiæ repræsentat. Ipsi quoque non modo aliquando jungitur, sed & per se tantum non semper eandem inducit, comitemque habet. Pallet enim facies, extenuatur corpus, debilitantur vires, febricula vexat, extremitates intumescunt, venter turgescit, & ex alvo corrupti humores diversi generis & coloris copiose atque crebro egeruntur, tormina plus minus excruciant, flatus multi excluduntur, glandulæ mesenterii obstructæ sunt, immo non raro hepar, lien & pancreas præter modum tumida ac indurata (1). Ipse morbi fons autem modo universa humorum massa est, quandocunque nempe ille cachexiam insequitur; modo in primis saltem viis hæret, atque nunc simul in ventriculo ac intestinis, nunc in his solum est quaerendus. Stomachum vero laborare, ex *Βραδυπεψία*, fastidio cibi, aut appetentia præter modum aucta, itemque ex ructibus, dolore, ac singultu intelligitur. Quodsi vero ejusmodi pathematum nulla adsint, ven-

tricolus etiam accusari non potest. At in intestinis colluvies humorum mille modis depravatorum, bilis, pancreatici succi, ac intestinalis lymphæ semper præsto est; qui pro diversa sua dyscrasia, quam ad tria forte genera, intertiam, visciditatem, & acrimoniam reducere licet, omnem alimentorum succum alterant & ex indole sua depravata diversimode corrumpunt, eidemque simul modo vehementiorem, modo mitiorem foetorem una cum diverso colore conciliant, flavo nimirum, si bilis integra, viridi, nigro, lividove, si alterata, albicante postremo, si tingendi virtute privata est; ceterique humores lymphatici tam majore copia adfluunt, quam justo spissiores existunt; simulque tandem præmagna intestinalis muci copia collecta est. Ut mirum hinc non sit, si, quemadmodum rerum usus docet, lienteriam, dysenteriam, & cholericam febrem hæc passio aliquando excipiat; si certis horis tantum in quibusdam alvus fluat; si interdum eodem, quo ceperat die; interdum postero aut tertio profluvium sponte quiescat, vacuato omni supervacuo aut corrupto humore, sive naturæ sive medicamenti irritamento (2). Sique hanc Coeliacæ faciem, quam subinde monstrat, menti ulterius repræsentes, de erronea recentiorum theoria, quæ profluvium nostrum ex vasorum lacteorum obstructione derivat, iterum convinceris; utpote quæ tam repente subitoque oriri, iterumque mox tolli non potest, multoque minus naturæ ministerio removeri.

(1) Vid. *Diemerbroeck* l. c. & *Misc. Nat. Cur. Dec. I. ann. II.* 152.

(2) Vid. *Fernelli Univers. medic.* p. 54. Cujusmodi repentinum, alteroque die jam finitum profluvium mihi in juvene occurrit, quod choleram æmulabatur, atque copiosa dejectione æque ac vomitione materiæ albæ, pulticulam ex brassica cauliflora cocta & contrita factam quasi consistentia & colore referentis, absolvebatur.

§. 342.

Ad curationem progredior, quæ, nisi doctam manum morbus superet, præter emetica & purgantia, omnis generis stomachicis, roborantibus, adstringentibus, tam intus quam extus adhibitis, commodissime perficitur.

Ex internis vero usum habent maxime martialia, essentia gascarillæ, vinum absinthii, conditum cydoniorum, electuarium de acoro, conserva menthæ, & pulvis anticœliacus Scretæ ex diaphoretico joviali & martiali, cornu cervi philosophice præparato, floribus salis armoniaci martialibus, radicibus ireos Florentinæ, ari, & oleo cinnamomi compositus.

Externe admoveri possunt cerata, emplastra, facculique stomachicis & spirituosius plantis repleti & ex vino expressi.

In victu egregie profunt mala cotonea cocta, lac scissile, poma austera, acetaria ex coronopo, aqua frigida. Equitationes multum quoque conferunt.

Enimvero, si singulorum istorum remediorum vires æstimes; facillime tibi persuadebis, a recentioribus allatas morbi causas omnino fictas esse, cum per ista tolli non possint; quorum quippe virtus maxime in alterandis, distribuendis, dissipandis ac educendis humoribus pravis, inque stomachi ac intestinorum tono restituendo est posita.

Vid. Dissert. nostr. *Fluxus cæliaci genuina notio atque ratio exposita*, resp. Io. Iust. Sothen. 1768.

C H O L E R A .

§. 343.

Facienda nunc mentio est Cholerae, communis stomachi atque intestinorum vitii, siquidem simul & dejectio & vomitus est: præterque hæc inflatio & nausea est, ventriculus & intestina torquentur, bilis supra infraque copiose ac frequenter erumpit, plerumque flava aut viridis, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc *χολέραν* Græci nominarunt (1). Præterea vero sitis urget, immodica virium resolutio est, ut anima deficiat; sæpeque etiam crura manusque contrahuntur. Quare acutissimus is affectus est, nec mirum est, si his concurrentibus subito quis moritur.

At vero sciendum, non semper bilis aut biliosum hunc fluxum esse, sed hanc quibusdam initio tantum meracam secedere, postea serum aliudque male corruptum humorem maximam excretionis partem facere: immo nonnullis serum solum, idque limpidum, dulce & ad frigus congelabile *ἀνω καὶ κάτω* prodire incomitata bile (2). Unde cholera recte in *biliosam*, *mixtam* ac *serosam* sive *lymphaticam* dividi posse mihi videtur.

(1) *Celsus de Medic.* L. IV. cap. XI. sed. conf. *Alex. Trallian.* L. VII. c. XIV.

(1) Vid. *Io. Nic. Pechlini Observat. medic. physic.* L. I. 55.

§. 344.

Duplex genus causarum hunc morbum atrocem ingenerat. Aut enim sunt biliosi vel serosi humores corrupti, qui copia sua & orgasmo eundem producant; tumque is maxime æstate & Augusti mense nunc sporadice, nunc populariter, in illis, qui juvenilem ætatem

supergressi sunt, vel subito erumpit, vel quum ventrem aliquamdiu ante fermentatum ac murmurantem habuerunt: aut sunt ingesta acria venenata aut veneni vires exferentia, veluti arsenicalia, drastringa, fungi venenati, ova barbæ & lucii piscis: aut denique nimia potuum ac ciborum copia. Præterea vero & materia arthritica retenta, & pituita verminosa choleram excitare valent.

§. 345.

Salus expectari potest in Cholera, si febris abest & mens integra est, si pulsus redit, si convulsiones absunt & syncope, si excretio minor fit, si ructus acidi erumpunt, si morbus ex ingluvie aliove diætæ vitio ortus est.

§. 346.

Quo celerius ægro succurritur, eo felicius ac celerius curatio succedit. Quæ vero in *spontanea cholera* nec catharticis, nec vomitoriis, nec adstringentibus molienda, sed diluentibus atque alterantibus.

Pro diluente infervit aqua multa egelida, decoctum album Sydenhami, aut jus pulli valde dilutum: quæ pluribus vicibus simul etiam in alvum per clysterem infundenda. Ex alterantibus expeditissimum est, quod ex his constat: Aquæ menthæ uncia tres, succi citri uncia, salis absinthii drachma dimidia; cujus mixturæ tertia pars quovis bihorio sumitur. Sin ad hæc nec dolor, nec excretio minuitur, mixturæ dictæ anodynum aliquod, velut theriaca Andromachi aut laudanum liquidum Sydenhami ad drachmam dimidiam admiscetur. Ad dolores mulcendos valet etiam linctus ex vitello ovi & butyro insulso confectus, & cataplasma extus ventri impositum, aut semicupium ex aqua, lacte

& furfuribus paratum. Interdum quoque sanguinis missio remedium ad dolorem est, inprimisque a forti, magno & frequente pulsu indicatur (1).

Choleram a fungis venenatis compefcit vomitorium quam primum exhibitum, & aquæ tepidæ quam plurimum super haustum; sique per hæc non cessat, antidoti, lac & oleum olivarum, copiose ac frequenter ingestæ. Quæ una cum theriaca etiam choleram a drastice sedant: ad quam sola theriaca aut essentia ejus sæpe quoque sufficit. Choleram ab ovis piscium lucii & barbæ, & a vino aut comestatione sola natura finit.

(1) Vid. Cel. *Tralles Histor. cholerae*, p. 257.

§. 347.

Interdum febris intermittens pernitiola, aut remittens tritæophya sub larva cholerae atrocissimæ se occultat, & altero vel tertio paroxysmo interimere potest, nisi cortex Peruvianus, qui summum & unicum contra hanc choleram remedium est (1), in spatio vacuo copiose devoretur.

(1) Vid. *Mortoni Pyretol.* p. 83. 84. 191. 208. & *Torti l. c.* p. 173. 249. seq.

§. 348.

Distinguunt jam autores prisci Choleram in *humidam*, qualis hæctenus descripta, & *siccam*, in qua tumidus ac inflatus venter, laterumque & lumborum dolores graves incumbunt, alvus vero nihil plane, sive flatum seu humorem, dejicit, causa vero ubique eadem esse creditur. Addunt quidam ex recentioribus tertium genus *flatuosam* (1), quam tamen ad siccam plerique referunt (2), in qua præmagna flatuum vis, postquam discursibus hinc & inde ventrem fatigarunt,

excitatis borborygmis, doloribus, cardialgiis, anxietatibus, sudoribus frigidis, tandem importuno turbine sursum deorsumque effunditur. Rectius vero, me iudice, qualiscunque illa sicca cholera aut ad affectionem hypochondriacam, tamquam symptoma, referenda est, tumque etiam diu & per plures annos trahit, sæpe revertendo (3), aut ad dolores colicos. Et, ut cholera ad excretionem pertinet, ille morbus, qui non est excretio, inepte profecto cholera appellatur. Neque siccae & flatuosae cholerae eadem curatio, ac humidæ, accommodata est.

(1) Vid. *Pechlini Observ. med. phys. L. I. obs. 56.*

(2) *Sydenhami Opp. p. 217.*

(3) Vid. *Primit. phys. med. Medic. Polonor. vol. I. obs. 5. p. 75.*

§. 349.

'Infantes interdum cholera quadam, eaque sæpenu-mero ferali, infestantur, ex ingluvie aut dentitione nasci solida. In qua diluentia, multoque magis cathartica prorsus aliena; quorum illa quippe tam tenera ætas ferre non potest, hæc vero dolores & tumultus insigniter augent; contra vero opiata, & ex his inprimis laudanum liquidum a duabus guttis ad quatuor vel plures, pro ratione ætatis, atrociam morbi, repetito, ut opus fuerit, data optime edomant.

CALCULI, HYDATIDES, MOLÆ
ET ALIENIGENA ALVO REDDITA.

§. 350.

Præter humores varie corruptos, qui, ut hætenus scriptum, ab alvo morbose prodeunt, sunt etiam aliæ

res solidiores tam præter naturam, quam contra eam, quæ in intestinis vel vicinis locis genitæ interdum secedunt. Atque inter has primum *Calculorum* mentionem faciam, qui ex alvo exprimuntur, modo in intestinorum tubo, modo in jecinore generati.

Quod ad *intestinales* attinet, illi sæpe corpusculis duris deglutitis innascuntur; sæpe vero etiam per se concrescunt & intestini coeci aut coli cellulis adhærent. Color, durities & magnitudo varia est; hæcque tanta fuit observata, ut æger vitam perdiderit, quum calculus haud potuerit extrudi. Varia mala diuturna, ventris dolores, vomitus, diarrhoeæ, inde oriuntur, quæ, abscondita sua causa, nullis remediis obtemperant.

Hepatici calculi vel in ipso viscere generantur, vel, quod plerumque fit, in vesica bilis hujusque ductibus, inde sæpe dilatatis; unde *fellei* cognominantur. Eorum color aut fuscus est, aut subviridescens, cinereus, flavus, niger, rarissime variegatus: figura plerumque triangularis, deinde polyedra, cubica, sphærica, ovalis, & oblonge cylindrica. Aliis nulla nisi glebularum quasi calcarearum concretarum fabrica est. Raro aliquis pellucidus aut semipellucidus est, & cristalli modo micat, Cortex sæpe alium colorem, quam nucleus exhibet. Quidam aqua sunt graviores & fundum ejus petunt; alii, & plerique quidem, eidem innatant. Inflammabilem naturam non omnes habent, uti quidem vulgo creditur; sed reperti etiam sunt non inflammabiles, diversi coloris & habitus. Neque omnes in nisdem menstruis solvuntur. Cuncti tamen igne in retorta liquantur.

Atque hi calculi magna interdum quantitate successive excluduntur, ut centenos & amplius numerare possis. Interdum ex ulcere ipsius vesicæ felleæ in epigastrio sponte oborto excernuntur (1); non nunquam vomitu

vomitū redduntur. Quos Icterus diu & per circuitus affligit, istum ab his calculis oriri, magna suspicio est (2). Sæpeque sub ictero tales prodeunt, quo ille deinceps disparet. Ignorare vero non oportet, icterum periodicum non perpetuo cum illis esse conjunctum, multoque minus omnem icterum ab his produci. Non solum vero icteri ab his fiunt, sed etiam epilepsiæ recurrentes, & cardialgiæ, & dolores colici, qui expulso uno vel altero lapillo, remittunt.

Sæpenumero calculosa materies ductus, per quos bilis fertur, majores obducit, fistulæ modo intus cava.

At bilis vero cum calculo felleo semper effoeta & absque legitimo amarore, subinde pene nulla deprehenditur. Malum juniores & pueros, quantum constat, nunquam affligit.

(1) Vid. *Mem. de l'Acad. de Chirurg. de Par.* T. I. p. 150.
Halleri Opusc. pathol. Obs. XXXII. Hist. 8. Act. Nat. Cur. Vol. X. obs. 91.

(2) Vid. *Cl. Zach. Vogel Beobachtungen XXVI. p. 162.*

§. 351.

Propriam animadversionem *Hydatides intestinorum* desiderant: vesiculæ humore gelatinoso, albo aut flavescente, plenæ, quæ ex alvo interdum, licet raro, egeruntur (1). Adhærescunt illæ intestinis diversa copia & magnitudine, qua si minimæ, caput aciculæ, si maximæ, gallinæ ovum adæquant. Observantur in cachecticis corporibus, inprimisque in his, quæ regium morbum diu sustinuerunt. Interdum jam in intestinis disrumpuntur; tumque humor albus glutinosus, instar albuminis ovi, intermixtis membranis, secedit (2).

(1) Vid. *Blegny Zodiac. medic. Gall. an. 1682. M. Mart. obs. IX. Phil. Trans. N. 295. Morgagn. epist. anat. III. p. 10.*

(2) Vid. *Mem. de l'Acad. des Scienc. de Par. ann. 1701. & Morgagnius l. c.*

§. 352.

Subinde etiam per intervalla ex alvo concrementa sanguinea, fibrosa, cartilaginea, deturbantur, quas *molæ intestinorum* vocant (1). Simulque cum his cruor purus, emanat. Exclusionem adstrictus venter, dolores intestinorum, appetentia imminuta, animique deliquia præcedunt & comitantur.

Intra paucos dies malum subinde mortem adfert (2). Ubi divinari illud licet, protinus enematis oleosis crebro injectis, jusculisque cum amygdalarum dulcium oleo affatim haustis excretio promovenda & facilitanda est. Iisdemque remediis post excretionem porro quoque utendum, quoad omnis proluvies rejecta fuerit: id quod quidem vix paucis diebus, sed pluribus, contingere consuevit.

(1) Vid. *Marcell. Donati Hist. med. mirab. p. 233. I. G. Bauer epist. ad Hahnium de molis intestinorum, Dresd. 1742. 4.*

(2) cf. *Marcell. Donat. l. c.*

§. 353.

Sunt, qui alienigena quævis, filices, pannos laneos, acus, lignorum frusta, clavos ferreos, bufones, lacertas, ranas &c. morbose ex alvo sibi reddi, asserunt (1); verum his fidendum non est, siquidem fraudulentia hic subest, qua malitiosi homines vel famam vel aurum sibi comparare student; & in quam inquirere Medicos omni studio ac labore decet (2).

Similiterque mulieres non tam alios, quam semet ipsas fallunt, quæ ex coitu clandestino gravidæ factæ, embryonis motum, ventrisque tumorem animalium agmini illinc per fascinum generatorum adscribendum volunt.

Illud tamen quæri sine ratione haud videtur, annon interdum in intestinis generari pili, ossa, cartilagine, aliaque monstrosa concrementa (3) queant, cujusmodi nonnunquam in abscessibus & tumoribus viscerum tunicatis reperiuntur (4).

Sceletorum minorum partes, si ex alvo descendunt, derivandæ sunt a foetu vel intra uterum vel extrâ illum diu & per plures sæpe annos retento (5).

(1) Permultos casus hujus farinæ ex autoribus collegit G. Abr. Merklinus *Tr. de incantamentis*. Nor. 1715. 4.

(2) Vid. Diff. nostra de *simulatis morbis*, & quomodo eos dignoscere liceat, resp. Io. Iac. Ianssen. Gott. 1769 §. 27. p. 37.

(3) Vid. *Frid. Hoffmanni curiosa pulli gallinacei in femina cachectica formati historia*. Häl. 1702. Glomerem pilorum, lino pexo simillimorum, ab alvo honestissimæ matronæ diu afflicta, rejectum esse, mihi certo constat.

(4) Vid. *Severini de abscessibus* cap. VI. & XVI. *Meibomius de abscessibus* p. 8. *Harderi Exercit. anat. med.* 11. *Ruysch. advers. anat.* III. obs. 18. *Commerc. Nor.* 1734. p. 115. ubi os in inflammato & suppurato teste repertum describitur. Adde *Schacheri Progr. de Ovarii tumore piloso*. Lips. 1735.

(5) Vid. Io. Ern. Türrck diff. *Historia mulieris varia ossa per alvum ejicientis*. Ultraject. 1727.

INCONTINENTIA URINÆ.

§. 354.

Ad alia profluviorum genera progredior, ex quibus non leve est, quod Urinæ incontinentia sive Enuresis vocatur, in qua lotium sine acrimoniæ & doloris sensu invitis fere continuo destillat.

Huic vitio aliud minus grave subest & minus fordium, in quo urina contineri quidem potest, at collectione ejus quantacunque facta profluere nunc subito incipit, antequam se homo ad mictum componit. *Enuresis spastica* posset appellari.

Tertium genus noctu tantum observatur, in pueris præsertim ac puellis, qui se in somno permejunt, quo sopitæ animales vires obscuram functionem obtinent. *Enuresis nocturna* dici posset.

Obiter noto, involuntarium mictum etiam in deliriis febrium acutarum & in agone mortis, nec non quandoque in paroxysmis epilepticis accidere consuevisse: quod symptomata morbi, idemque transitorium, non ipse morbus est.

§. 355.

Fit autem assiduum urinæ stillicidium, de quo mihi speciatim hic sermo est, resolutio aut valde saltem relaxato vesicæ sphinctere, iisque nervis resolutis, qui in istum musculum ex lumbis inferuntur. Idque ex permultis ac diversis causis fieri solet: quarum præcipuæ sunt spontanea & privata sphincteris vesicæ relaxatio, quæ senibus inprimis familiaris, ictus aut casus, refrigeratio, catarrhus, excessus in libidine, vehementior vesicæ spasmus prægressus aut inflammatio

ejusdem, luxatio vertebrarum lumbarium, arthritis, apoplexia, paralyfis, & metastasis in febribus acutis.

Præterea pariunt interdum hoc malum abscessus vesicæ, fistula perinæi, lithotomia, fistulæ ani operatio, prostata & ipsius vesicæ (1) scirrhus, si vesicam claudi negat, & perversus sphincteris situs sive distractio ejusdem, quæ ab utero prolapso & vesicæ hernia nonnunquam efficitur.

Neque rarum est, ex difficili partu assiduum stillidium propter vesicæ sphincterem nimis relaxatum incidere.

Interdum, sed rarissime, contingit, ut a retentis menstruis producatum malum, & periodice recurrat.

Nec ignorari denique oportet, quum prostata ab ulcere inclusoque pure simul occallescit & tumet, accidere interdum posse, ut effuso pure superficies interna detumescat, immo ulceribus erosa aliquamdiu patentem lotio relinquat viam, donec glandula a novo pure rursus intumescat, lotioque exitus iterum intercludatur. Qua ratione stillidium & suppressio urinæ interdum alterne fiunt (2).

(1) Maxime memorabile est, scirrhosam vesicæ & adnexæ urethræ duritiem simul incontinentiam urinæ & retentionem cum magna vesicæ distentione posse efficere. Vid. *Morgagnus de sedib. & causis morbor. Epist. XXXIX. art. 33. 34.* Et in apoplecticis utrumque vitium sæpe simul observari, prudenter monetur. *Epist. V. art. 8. LVI. 12.*

(2) Vid. *id. l. c. epist. XLII. art. 36.*

§. 356.

Alia incontinentia urinæ improprie talis vocanda est, quum urinæ iter in foeminis ex difficili partu coalescit, istaque, facta continui læsione in superiori colli vesicæ parte, ex uteri vaginâ nunc jugiter destillat (1): aut quum idem meatus non quidem obliteratus, vesica vero post difficilem partum dilacerata est, & suum humorem in vaginam perforatam assidue dimittit (2).

(1) Vid. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obs. 227.*

(2) Vid. *Plateri Observ. L. III. p. 787. ab Heers observ. I. 14. Boissier de S. Nosolog. method. T. III. class. IX. p. 190. n. 5.*

§. 357.

Sed pertinax & diuturnum, sæpeque incurabile malum est urinæ incontinentia, id simul incommodi adferens, ut non solum fœtore molesta sit tum ipsis ægris, tum qui cum illis conversantur, sed & obscoenæ partes ob perpetuam irrigationem a falso facileque in putredinem ruente lotio intertrigine primum infestentur, deinde adeo sphacelosa putredine conficiantur, aut saltem grandibus verrucis obsessæ deturpentur.

§. 358.

Quodsi a paralyfi privata sphincteris vesicæ, aut a refrigeratione, catarrho, arthritide, frequentiore concubitu, vesicæ spasmus, metastasi acuta, aut apoplexia malum proficiscitur, omnis generis roborantia tam interna, quam externa, una cum revellentibus ac diureticis nonnullis in auxilium vocanda sunt; velut sunt cortex Peruvianus cum erinaceo combusto permixtus & in pulvere diu exhibitus, oxymel squilliticum, tinc-

tura coccinellæ, aqua benedicta serpilli, agrimonia & mentha ex vino decoctæ, grana mastiches aliquot singulis diebus masticata & deglutita; extus vero vesicatorium ossi sacro applicatum, & balnea ac unguenta nervina; quorum illa ex majorana, mentha, pulegio, corticibus granatorum, floribus balaustrorum, gallis & succo hypocistidis; hæc ex unguento de styrace, oleo nucis moschatæ expresso, balsamo Peruviano & aliquot oleis distillatis componi, & tam spinæ lumbari, quam perinæo inungi possunt. Sed omnium istorum remediorum longus usus requiritur.

§. 359.

Atque hæc ipsa remedia in Enuresi, quam nocturnam supra dixi, (§. 354.) locum usumque aliquando habent; cum eo, ut vespertinis horis a potione abstineant pueri, & ante introitum in lectum vesicam exonerare jubeantur; & aliquando de nocte ex profundo somno mingendi causa exsuscitentur: quo plus sane, quam per virgas, comminationes & contumeliosas affectiones, efficitur.

§. 360.

Incontinentiam urinæ ex partu nullum facile medicamentum sanat, sed globuli lignei sive rotundi sive ovales, obducti cera & ampliatadini vaginæ, in quam immittendi, bene accomodati. Sæpeque isti per omnem vitam gestari debent; ut tamen singulis mensibus exempti a fordibus repurgentur (1). Atque ista pessaria, etiamsi malum non tollant, ideo tamen summe necessaria sunt, ut obturationem vaginæ ex succrescentibus ulceris vesicæ carunculis metuendam impediant (2).

Si vesica dilacerata est, & urina in vaginam defluit, non alienum est, simul decoctum ex nummularia, hyperico, virgaurea, foliis quercuum & radice symphiti per meatum urinarium, si adhuc apertus est, æque ac per vaginam frequenter injicere ad ostium exulceratum consolidandum.

(1) Vid. *Sim. Paul. Hilscheri* diss. de incontinentia urinæ ex partu, globulis ligneis curanda. Ien. 1716.

(2) Vid. *Puzos Traité des accouchemens*. p. 139.

§. 361.

Ad enuresin a fistulis curandam Chirurgi manus requiritur. Ea vero, quam lithotomia peperit, itemque hæc, quæ ex graviore ictu, casuve, ex luxatione vertebrarum dorsi, ex metastasi febrili, a schirro proflata, & in senibus est, omnem prorsus respuit curationem.

§. 362.

Intertrigini partium obscœnarum succurrit cerussæ pulvis aut lycopodii semen ex sacculo linteo iisdem adspersa: putredini vero cathæretica, alumen ustum, mercurius præcipitatus, unguentum ægyptiacum.

Ad impedienda vero hæc qualiacunque mala & ipsos foetidos odores ab ægris eorumque indusiis ac velamentis urina conspurcatis emanantes egregie facit in viris vesica suilla præparata, quæ stillantem urinam ex recondito cole recipit & lumbis alligata sustentatur; in mulieribus autem machinamentum a *Friedio* fabrefactum; in cujus defectu sponsia applicata incommodum aliquantisper levatur.

§. 363.

Ineptiæ fere sunt specificam virtutem contra hoc vitium quærere in cochlearum, talpæ, leporis testium, gutturis galli, aut vesicæ capræ cineribus, loco medicamenti exhibitis: quæ quidem singula si quid juvent, illud totum propter diureticam suam virtutem promiscue, sine omni virtute specifica, præstare mihi videntur: aut in vulva suilla elixa vel assa; aut in amuletis, qualis est bufonis combusti pulvis sacculo inclusus & ex collo suspensus; aut denique in transplantatione, quæ in eo vertitur, ut æger vitrum urina sua repletum in capulo ferali apud demortuum recondat.

D I A B E T E S.

§. 364.

Ad urinæ nimiam profusionem progredior, quæ Græci *διαβήτης* appellatur. Super potionum modum ea sine dolore mingitur, in aliis aquea & cruda, in aliis pallida & turbida, aut crassa, in aliis melle quasi tincta & simul dulcis, immo interdum quoque violam redolens, aliorumque etiam assumptorum odorem adsumens. Ingens sitis jugiter afficit, quæ nulla sedari potatione potest. Lumbi & coxæ dolent. Viscera & præcordia æstuant. Saliva spumosa crebro exspuitur. Nonnullis testes, lumbi & coxæ, maximeque pedes leviter intumescunt, Totum corpus sub febricula lenta sensim consumitur, ac veluti liquefcit; peripneumonia aut anginodeo affectu sub finem demum non raro accedente.

§. 365.

Diabetes autem vel morbus primarius est, vel sym-

ptomaticus. Illum nimia corporis refrigeratio, potus nimius aquosus, multoque magis frigidus, & valentiora diuretica tum alimenta, tum medicamenta producant. Hic autem ex putridis, colliquativis & corruptis humoribus tam in morbis longis, hypochondriacis, hysteriis, melancholicis, arthriticis, quam in acutis contagiosis, inprimisque variolis & morbillis, non minus ac in inflammatione & abscessu renis interdumque etiam in febribus intermittentibus, præsertim his, quæ senes diu infestant, & in nephritide calculosa generatur.

In hypochondriacis, hysteriis, arthriticis sæpe periodicus tantum diabetes observatur. Eodemque etiam epileptici, & mulieres, quibus menstrua retenta, subinde laborare solent; quibus tamen etiam continuus nonnunquam fluor inde contingit (1).

(1) Vid. *Comment. Instit. Bonon.* T. I. p. 145.

§. 366.

Id genus mali qualecunque equidem rarissimum; sed, ubi incidit & jugiter affligit, diuturnum est, & ea mala producit, quæ a me supra (§. 364.) recensita sunt. Unde novum discrimen in *verum* diabeten, qui corpus liquefacit & marcore consumit, & *spurium* enascitur, in quo urina plerumque tenuis profluit, & interdum longe copiosius quam in vero. Cui rarissimus omnium, congenitus & per omnem vitam durans adnumerandus (1).

(1) *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann. 2. obs. 175.*

§. 367.

Utrum vero malum a renibus pendeat, ex veterum

sententia (1), an a jecinore, ex recentiorum (2), discutere quidem hic non vacat: quodsi vero licet sententiam meam paucis interponere, interdum renes laborare mihi omnino videntur singulari imbecillitate, interdum vero non laborare, & sanguinis massa in serum tantummodo copiosius fusa esse; siquidem renum varia vitia aliquando detecta sunt in cadaveribus (3), atque insuper diabetes nativus antiquorum sententiam probabilem reddit; liquationem vero feri, illæsis renibus, demonstrat, ni fallor, tum symptomaticus diabetes, tum diureticorum effectus, & refrigeratio, quæ in nonnullis diabeten parit. Neque improbable est, quod ambo vitia interdum simul existant. Periodicum autem malum ortum haud dubie a spasms ducit. Ad accusandum jecur argumenta ab autoribus allata nequaquam mihi sufficiunt.

(1) Vid. *Aretæus L. IV. de sign. chron. morb. cap. 11.*
Galenus L. VI. c. 3. de loc. affectis, & alii.

(2) Vid. *Rich. Mead in Mechanical account of Poisons*
 p. 32. sequ. edit. quart. Lond. 1747. 8.

(3) Vid. *Petr. Pawii Obs. anat. II. Fred. Ruysch dilucid.*
valv. lymph. obs. 13.

§. 368.

Morbus curatu difficilis est, tantoque difficilior, quo diutius adflixit, ubi optimorum remediorum usum sæpenumero eludit. Sunt autem ex optimis roborantia vel sola vel cum anodynis conjuncta, qualia a Sydenhamo commendata (1), & ab aliis postmodum quoque probata fuerunt; ut adeo illi non sint audiendi, qui talia immerito damnaverint sine experimento. Ex simplicioribus vero roborantibus commendari maxime merentur sola aqua ferrata, & serum lactis aluminatum. Præter hæc vero & solum lac, aut in quo ferrum candens extinctum, una cum philonio Persico diabeten

fanasse, experimentis quorundam Medicorum comper-
tum est.

Adversus diabetem a diureticis productum rhabarba-
rum ad drachmam dimidiam cum tartaro solubili sæpe
exhibitum prodest.

Nec alienum est, ex adstringentibus rebus confec-
tum aliquod emplastrum aut linimentum regioni lum-
bari superimponere.

Ceterum in cibo & potu ubique maxime vitanda
sunt omnia acria & falsa, & quæ urinam movere
consuerunt; cum eo tamen, ut vinum meracum, quan-
tum minimum sit, in epulis indulgeatur, dumne in-
ternorum æstus ab eodem abstineri jubeat. In potu
maxime ægris temperandum & meracior tantum su-
mendus est. Cibus in universum siccus & crassus esse
debet. Nec negligenda est exercitatio. Frigus autem
summopere vitandum.

(1) *Prax. med.* p. 388.

GONORRHŒA. FLUOR ALBUS.

§. 369.

Est circa naturalia vitium, invitum & perennans
non feminis quidem, unde nomen accepit, sed humo-
ris albicantis & mucosi stillicidium, qui levi quodam
titillatu fertur, sine venere & sine nocturnis imaginibus.
Id autem magis tædii, quam periculi plenum vitium
tam a gonorrhœa, quæ vocatur venerea sive virulenta,
sæpe remanet, quam juvenes adoriri solet, qui manu
libidinofam feminis ejaculationem sibi sæpe ac immo-
derate parant.

Huic congener est aliud Gonorrhœæ simulacrum,

juvenibus maxime familiare, rarissime maritos vexans, in quo ex glandulis foetidis pone coronam glandis, ab humore acri laceffit & fere liquatis humor albidus, subviscidus, olidus, purique simillimus exstillat, non sine tentigine ac pruritu, & cum rubore tumente ipsius præputii; cui subinde quoque nonnullæ puris guttulæ ab eroso balano vel præputio commiscentur. Quam *externam* sive *spuriam* gonorrhœam, uti priorem *veram*, vulgo cognominant.

§. 370.

Malum quidem est gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune: in illis autem liquor ex muco infarctis vaginæ, ut in his ex urethræ & prostate glandulis profluit, sed multo crassior & copiosior, nec atrimonix expers, quippe obfoenas partes non parum irritat. *Fluorem album* aut *Leucorrhœam* vocant. Idemque non juvenculas modo occupat, sed adultiores quoque, maritatas, gravidas, ac vetulas; frequensque symptoma est obstructionis vel cessationis mensium, malique corporis habitus.

Quibusdam humor jugiter promanat albicans & inodorus; aliis per intervalla tantum, nunc paucus, nunc copiosus; aliis menstrua periodo, menstruorum etiam vicem sustinens aut leviter saltem cruore tinctus. In aliis aliquot dies ante menstrua prorumpit, in aliis hæc subsequitur. Sed pertinax in universum malum est fluor albus: qui quidem, ubi levior, pallorem saltem faciei, & languorem aliquem corpori inducit; ubi gravior, leucophlegmatiam, respirandi difficultatem, anorexiam, anxietatem ad ingesta inprimis, & palpitantes cordis ad levissimum motum excitat; denique, ubi gravissimus, mulieres præterea tussicula sicca & doloribus in latere brevibus, sed acutis per intervalla vexat, & febre lenta atque tabe consumit: atque in

hoc gradu liquor profluens simul foetet & ipsas partes naturales a core suo erodit; color etiam ejus ex albicante, qui ipsi naturalis, in flavescentem aut viridiusculum mutatus est. Interim a sputo crasso, ubicunque contigerit, cachexia hæc muliebris aliquantisper levari observatur.

§. 371.

Utrique morbo, gonorrhœæ puta veræ sic dictæ, & fluori albo, quem genitalium sive virilium sive muliebrium catarrhum recte dices, eadem remedia opponuntur, cathartica, roborantia, & quæ urinam movent incidendo pituitam.

Gonorrhœam quidem recentem sæpe sine catharsis tollit tinctura antimonii tartarifata cum essentia succini aut lignorum remixta.

At fluor albus cathartica frequentiora requirit; quibus solis, si per integrum mensem assidue utaris, radicatus sæpe licet affectum extirpare. Si hæc non sufficiant, ad ea, quæ tam solidas partes firmant, quam fluidas emendant, veniendum est, eoque scopo cortex Peruvianus aut pulvis ex specierum diacretæ Mynsichti drachmis septem, & gummi juniperi drachma una confectus, ter de die pondere dimidiæ drachmæ devorandus est, aut, qui huic suppar ex testarum ovi calcinatarum drachma dimidia & aliquot granis vitrioli martis, ter in die pariter sumendus. Ex liquidis medicamentis infusum vinosum radicis Pareiræbravæ, aut corticis Peruviani admixto marte, & tincturam terræ Catechu, nec non acidulas materiales præ ceteris commendamus. Interdum etiam sanguinis missio, interdum vomitorium necessarium est. Neque alienum est, vaginam balsamicis rebus subinde suffumigare; quod non parum confert ad sanationem. Oportet autem vitare

cruditates & omnia infantia : nec potio, nisi frigida assumpta salutaris est. Nec negligi exercitationes oportet.

Symptomatibus urgentibus vix aliquod est ex medicamentis, quod feliciter succurrat. At erosæ partes naturales lotionem ex lacte, in quo rosarum flores cocti, aut aqua calcis vivæ vel sola vel cum lacte mixta optime leniuntur. Exulceratis unguentum populeum, cujus unciae dimidiæ mercurii præcipitati rubri grana duo vel tria adjecta, medetur.

§. 372.

Gonorrhœa spuria per se finire solet prima vel altera hebdomade, & remediis opus non habet, nisi frequenti naturalium lotionem ex lacte, quæ fordes optime detergit & pruritus simul minuit. Ubi autem balanitis aut præputium simul affecta fuerint, aqua phagedænica temperata utiliter illis applicatur.

POLLUTIO.

§. 373.

Enimvero & per insomnia libidinosa & interdium quoque ludibriis veneris vehementius tentatis tum non maritatis maxime, tum vero etiam maritatis, quum concumbere uxori non possunt propter morbum aliamve causam, verum semen modo semel, modo pluries, magna voluptate & affatim ex erecto pene, rarius flaccido (1), ejaculatur; *Pollutionem* vulgo dicunt; sed proprio, magisque vero sensu Gonorrhœa diceretur, quam præcedens vitium (§. 369.). Cujus causa est vel exsuperantia seminis, vel levis naturam præteriens acrimonia.

Fere simile quid observabis in mulieribus ad similes causas cum pruritu quodam atque titillatione partium obscœnarum.

(1) Vid. *Consultations de Medecine, par Deidier, T. I. 43.*

§. 374.

Nisi vero omni nocte vel justo frequentius semen effunditur, nec homo inde paullatim enervatur, aut ventriculum debilem visumve experitur, remedia plane non opus sunt; quandoquidem hæc excretio, quum modum haud excedat, homini maxime naturalis & necessaria est, perinde ac hæc, quæ per alvum fit, & urinam. Alioquin omnino succurrendum est; nihilque tum utilius ac simplicius datur, quam cremor tartari ad dimidiam drachmam, aut pulvis absorbens Wedelii ad quindecim grana, sub lecti introitum quidem, & super ingesto aquæ cyatho. Vitare autem oportet, quæ contrahere semen videntur aut naturam fortius irritant. Nec potio nisi frigida assumpta propterea salutaris est. Denique etiam vitare oportet, ne supinus dormiat.

§. 375.

Ceterum hoc loco, ubi de vero genituræ profluvio sermo est, notari adhuc meretur, humorem istum & in tabe dorsali, cum urinam ac sterces reddunt ægri, copiose prodire, & in paroxysmis epilepticorum subinde impetuose erumpere; quam *gonorrhæam symptomaticam* appellare mihi liceat.

CLASSIS III.
EPISCHESES.

CLASSIS III
EPISCOPES.

G R A V E D O.

§. 376.

TRANSEO nunc ad eos morbos, qui ex retentione excernendorum oriuntur. Quales sunt gravedo, hæmorrhagia narium suppressa, (de qua quidem jam alio loco commodius dictum) retentio menstruorum, lochiorum, hæmorrhoidum, urinæ, atque fecum alvinarum. De quibus seorsim nunc præcipiam.

§. 377.

Gravedo oppositum hodie est coryzæ malum, in quo pituita crassa calvariæ sinubus tenaciter inhæret, & membranam pituitariam graviter afficit. Interdumque hoc in uno latere, interdum in utroque accidere consuevit. Ex qua re nares clauduntur, olfactus perit, dolor in capite aut uno saltem ejus latere est, gravitas in eo sentitur, vox obtunditur, aures sonant, arteriæ in capite vehementius pulsant. Persæpe etiam tussis sicca movetur, urina turbida est, saliva salsa. Quibus febri-cula periodica interdum quoque adjicitur.

Sunt, quos assidua gravedo male habet, modo per se, modo ex alio morbo orta; plerisque tamen vere maxime, & autumno, sollicitat, &, nisi neglecta est, longa esse haud consuevit, sed paucis diebus, sive in coryzam versa, sive humore ténaciore crassoque ex naribus excreto, finitur.

§. 378.

Ubi itaque gravedo sentitur, protinus abstinere a sole æque ac frigore oportet, os calida aqua, ejusdemque vaporibus nares frequenter fovere, deinde etiam

prorumpit (2): immo, quod magis portentosum ac prorsus horrendum, simulque valde periculosum; per varias ejusmodi partes simul elabitur (3). Adeo denique in nonnullis tumorem suscitatur natura periodice in brachio vel alia parte, rubicundum & dolentem, qui sua sponte ruptus sanguinem stillatim, spatio aliquot dierum egerit, aut sine ruptura & profusione sanguinis, post aliquot dierum decursum, iterum sensim subsidet & evanescit (4). Cujusmodi tumores menstruales aliquando etiam in materiam purulentam resolvi solent, ut supra jam retuli, immo adeo per ineptam medicinam subito repressi in tetrum carcinoma, aut intempestive emolliti in pravum ulcus degenerant. Quia & alii affectus vicarii, velut scabies menstrua, & similis sternutatio, ac sudor, & pustulæ, per aliquod dies exortæ, ab auctoribus referuntur.

(1) Exempla ejusmodi hæmorrhagiarum collecta legas in *Marc. Donati Hist. med. mirab. Lib. IV. cap. XIX.* Qualia vero jam apud *Hippocratem, Galenum, Aetium* occurrunt.

(2) Vid. *E. G. Stahl* diff. de mensum viis insolitis, Hal. 1702. & *Mart. Schurigii Parthenol. Sect. II. cap. 3.*

(3) Vid. *Petr. Poterii Observat. Cent. II. 56. Ruyschii Adversar. anat. Dec. III. obs. 3. Schurigii Parthenol. Sect. II. cap. 8. & Ill. van Swieten Comment. T. IV. p. 426. edit. Amstel.*

(4) *Ill. D. W. Trilleri diff. de Tumoribus singularibus a mensum suppressione abortis; in Opusc. med. Vol. I. p. 198.*

§. 381.

Sanguinis spissitudo, vasorum uterinorum angustia aut laxitas prava, & cacochymia, frequentissimæ causæ sunt suppressorum, justove parcius prodeuntium mensium: quas removeare itaque, ac corrigere medentem oportet, si naturæ prudenter velit succurrere. Qua-

propter resolventia, diluentia, & evacuantia varii generis, nec non roborantia in usum frequenter ducenda sunt, velut infusa vinosa aut semivinosa ex pulegio, melissa, arnica, basilico, marrubio, matricaria, fabina, foliis rosmarini, radicibus aristolochiæ rotundæ, valerianæ, ellebori nigri, rhei orientalis, fenna, limatura martis; aliaque ex his præparata remedia, itemque essentia alexipharmaca Stahlî, elixir proprietatis & aperitivum Clauderi, pulvis cachecticus Quercetani, pilulæ balsamicæ Beccheri vel Stahlî, fontes foterii & thermæ; pediluvia item, & fots, & sanguinis missiones, in pede potissimum, & statim inter initia morbi institutæ; nec non frictiones pedum, & cucurbitulæ ficcæ, genubus atque suris admotæ. Nec ignis electricus inter emmenagoga selectiora, ex quorundam auctorum fide, hic silentio premendus est.

§. 382.

Verum ubi subito suppressi fuerunt menses, sive terrore irave, sive frigore, sive venesectione sub ipso eorundem fluxu in superiori parte inprimis inconsiderate administrata; ex quo maximum periculum corporibus certo imminet; juxta venæsectionem in inferioribus tempestive institutam atque tepida pedum balnea, temperatioribus emmenagogis anodyna adjungenda sunt, theriaca, essentia theriacalis. laudanum opiatum, crocus, castoreum, moschus.

§. 383.

Atque eadem remedia, inprimis autem sanguinis missiones in pede tempestive institutæ, menses interceptos & hucusque devios ac ad alia loca translatos, ibidemque, turbato rerum ordine, abnormen exitum quærentes, in rectiorem viam plerumque revocant.

§. 384.

Menstruum sanguinem, quamvis justo tempore natura ex utero effundit, nonnunquam hymen prorsus clausum (1), aut membrana alia pone hymen sita, ostiumque vaginæ perfecte claudens (2), in virginibus nunc primum menstruatæ periculose retinet, unde dolores quasi ad partum, & venter sensim in tumorem a copia sanguinis effusi & stagnantis extollitur, cum magni ponderis sensu in hypogastrio, dysuria, ischuria, & insigni anxietate, jugibusque vigiliis nec non distentione nervorum, febre, cum inflammatione aliisque gravissimis ac pernitialibus symptomatis: sub iisdem vero symptomatibus hymen aut membrana præternaturalis in tumorem subrotundum ex rubro lividum elevata, in vaginæ ostio prominere solet.

In hoc statu ergo, quidquid præternaturaliter prætensum est ostio vaginæ, quam primum scalpello dividere oportet, & emissio cum impetu cruore, ad plures libras sæpe intus collecto, vulnus forfice ampliare, simulque turundam crassam in vaginam immittere, ut via recens facta aperta servetur. Sequenti die & reliquis turundæ unguentum digestivum illinitur, & vulnus ac vagina probe repurgantur. Ipsa turunda, imposito splenio & fascia, firmatur. Elapso octiduo circiter fistula plumbea digiti magnitudine & crassitie, unguento de cerussa obducta, si necesse videtur, adhuc immitenda est, & adfixo filo munienda, ut tanto commodius in iteranda deligatione educi queat.

(1) Ejusmodi casum *Pareus* memoriæ prodidit, & ex ejus opere allegavit *Ammannus* in *Irenic. Num. Pompil. cum Hippocr.* p. 125. *Heisterus* quoque talem animadvertit & dilucidè proposuit in *Act. Nat. Cur. vol. X. obs. 3.* & *Sauvages* in *Nosolog. T. III. cl. IX.* p. 202. & *Amyand* in *Phil. Tr.* n. 442. art. 8.

(2) Vid. *Rugsch Observ. XXXII.*

§. 385.

Permultæ fœminæ dolorificos menses nullo non tempore experiri solent, quin & jam aliquot dies ante eruptionem ægrotare incipiunt, & a doloribus capitis, ventriculi, intestinorum ac lumborum, immo vomitionibus interdum, vehementer conficiuntur per totum mensium decursum.

Ad hæc vero symptomata levanda remedium est tartari cremor ad dimidiam drachmam ter die devoratus; aut bolus ex theriacæ Andromachi & pulveris cinnamomi, singulorum scrupulo compositus; aut oleum amygdalarum dulcium ad cochlear plenum adsumtum; aut elixir uterium Crollii ad quadraginta guttas; aut denique extractum rhei orientalis & croci invicem mixta, sic ut illius quatuor grana, hujus duo accipiantur, indeque catapotia semel deglutienda formentur. Neque alienum est, ex emollientibus aliqua cataplasmata imo ventri, inguinibusque circumdare; & lac calidum cum aliquot unciiis olei olivarum in alvum injicere.

§. 386.

Ubi per ætatem menstrua cessarunt, permultis morbis fœminæ, præsertim plethoricæ, nunc patent. In hoc casu autem oportet sanguinem e pertusa vena subinde educere; & phlogoses vagas, quibus pleræque cruciantur, pulveribus temperantibus citratis & cremore tartari extinguere.

In nonnullis hæmorrhoidalis fluxus cessantem menstruum cum euphoria excipit, & singulis mensibus, vel duobus aut tribus, subsequitur.

LOCHIORUM RETENTIO.

§. 387.

In summo vitæ periculo puerpuræ versantur, & per multis atque gravibus malis, maximam partem acutis, subito patent ex retentione lochiorum, sive eam inquilinæ causæ, sive externæ produxerint. Quapropter ad hunc fluxum quomodocunque interceptum restitutum, omnem operam navare medicum oportet, & quum ad puerperam ægrotantem accedit, hujus profluvii conditionem ante omnia percontari. Omnis enim fere gravis morbus, puerperis intra primam & alteram hebdomadem a partu contingens, ab occluso isto fonte repetendus est.

§. 388.

Jam vero supra, capite de uteri inflammatione, de isto vitio, ejusdemque curandi ratione præceptum est. Et pilulæ quidem balsamicæ Beccheri aut Stahlî, una cum venæsectione in pede, si prorsus fluxus suppressus est, & anxietas febrilis intempestive urget, omnibus aliis remediis palmam fere præripiunt, tam in promovendo parciore fluxu, quam suppresso revocando.

§. 389.

Quodsi autem fluxus iste per dolores spurios saltem & ob sanguinis lentorem, ut persæpe fieri solet, retardatur, nec ista quantitate, ut alias puerperæ consuevit, legitime procedit; tunc utilissime ventri imo cataplasma emolliens applicatur, intusque simul laudanum liquidum Sydenhami iterate datur, aut infusum ex matricaria, arnica & millefolio bibitur.

§. 390.

Rarissime fit, ut citra sanitatis detrimentum lochia haud compareant; aut inverso naturæ ordinæ ex insolitis viis prolabantur; aut in serum conversa ex naturalibus profluant.

HÆMORRHOIDES SUPPRESSÆ.

§. 391.

Hæmorrhoidum fluxum natura in paucis hominibus placide ac inopinato suscitatur; in plurimis cunctanter & difficiliter, aut vix unquam; &, si quibusdam ille contigerit, tamen non raro iterum turbatur aut prorsus suppressitur. Inde vero multa atque gravia mala oriuntur, tam acuta quam longa, quibus corpus vel perpetuo vel per intervalla exponitur.

Inprimis autem, si rite jam fluxerit sanguis, & nunc retinetur, si ve nondum adhuc fluxerit, dolores dorsi, lumborum, pectoris, capitis, intestinorum, ventriculi, coxæ, artuum, raucitates, tussis, asthmata, hæmorrhagiæ narium, oris, pulmonum, renum, vesicæ, penis, cruciatus vesicæ, synochi ephemeræ, quas febres hæmorrhoidales vocant, aphthæ linguæ & labiorum diuturnæ, malum sic dictum hypochondriacum, varices ani, intus & extus tumentes, illincque difficultatem ac dolores sub egestione fecum parientes, hic vero inflammationes & exulcerationes; excretiones denique pituitæ tenesmodes, & adstricta alvus subire solent.

Præterea varii etiam morbi in naturalibus oriuntur, aphrodisiacos mentientes, sæpeque medicos sub hac larva decipientes, velut catarrhi virilium, eorundem

spasmi varii, inflammationes præputii, testium, scro-
ti, furunculi, in eodem & in glandis velamento, ulce-
rosæ ubivis serpigines, sudores, pruritus scroti & ani,
ulcera fistulæque urethræ, varices scroti & vasorum
spermaticorum, hydrocelæ, verrucæ ani. Neque im-
munis est alter sexus, quem præsertim fluor albus, &
furunculi in ipso sinu, ejusque ostio, ulceræque isto-
rum locorum affligunt.

Longiore temporis tractu plerique isti morbi altio-
res radices figunt, & in pejores, cachecticos, mutan-
tur, quorum causa, melius noscitur, quam curatio.

§. 392.

Sed hæmorrhoidum fluxum arte movare, tardante
quidem, quin & sæpe reluctante, nec consentiente
natura, hoc opus certe, hic labor est. Nam in eo pec-
cari a multis medicis, ipsorum quidem duce coryphæo,
quem inconsiderate, & coeco quasi impetu, sequun-
tur, pæne quotidie observamus, qui qualescunque
dolores & congestiones in consistente hominum ætate,
& qualescunque primarum viarum passionibus, etiam in
juniore, a motu hæmorrhoidali protinus derivant, nec
fatis perpendunt, quod cuncta hæc mala etiam ex alia
causa nasci queant, atque in præsentis rerum statu, quum
natura aliorum tendit, ad effluxum sanguinis per ostia
hæmorrhoidalium venarum sollicitari se non sinat; &
si vel iste vi producat, per eundem tamen priora
mala nequaquam tolerabilia reddi, multoque minus
tolli queant.

Quapropter summa cura & sollicitudine prospicien-
dum, ut ne unquam promiscue pellentia pharmaca ad-
hibeantur in hisce morbis, sed tum demum ad ista con-
fugiatur, ubi dolores dorsi diu affligunt, aut subitanæ

imbecillitates usque ad animi deliquia in frequentiore flatuum atque ructuum concursu, sæpe, diuqueprehendunt, aut turgentes intestini recti venæ intus ardorem, & sub flatuum atque stercorem excretionem, non mediocrem dolorem inferunt, aut extus valde turgent, ardentve, aut denique mucus albus sive pituita vitrea, nulla quidem cachexia adhuc inducta, quandoque excernitur.

Quæ vero remedia naturam in hoc excretorio molimine commode sustentant, licet nec tum semper id in omnibus, quod dissimulare fas non est, præstent, præter sanguinis detractiones in pede, urgente aliqua ex proximis causis paullo ante memoratis, institutas, itemque exercitationes & vini Burgundici liberalem portionem, victumque convenientem fere hæc sunt: infusum aqueum ex millefolio, pilulæ balsamicæ Beccheri, elixir proprietatis sine acido aut aperitivum Clauderi, in cuius uncia soluta est aloes violatæ drachma dimidia, aut arcanum tartari, adjecta drachma extractorum myrrhæ, aut ellebori nigri, ad quadraginta guttas & ultra bis terve in die assumpta; aut tartarus vitriolatus, aqua dilutus & drachmæ dimidiæ pondere exhibitus; itemque flores sulphuris simplices, myrrhati, & lac sulphuris, singula ad quindecim grana & amplius, semel vel bis de die propinata, & aquæ minerales Pyrmon-tanæ, Egranæ, Schwalbacenses, Spadanæ.

§. 393.

Neque vero, ubi ani venæ extus tument ac dolent, (hæmorrhoides coecas vocant) negligenda est hirudinum applicatio, cum vaporibus ex emollientibus rebus, velut floribus verbasci, linaria, meliloto, semine fœ-nugræci & croco ad anum admissis. In quorum vicem

substitui etiam potest unguentum de linaria, cui dimidia pars olei ovorum & quarta essentiaë croci adjecta est: quod medicamentum dolorificis varicibus frequenter illitum dolorem, una cum aliis incommodis, infessum adeo vetantibus, persæque lenit brevi temporis spatio.

Sin autem nimium quantum varices intumescant; siquidem ad ovi magnitudinem distendi possunt; & priora remedia laudata, aut quævis alia sic dicta specifica, maximam partem absurda & superstitiosa, in contrahendis illis ac levando dolore, perperam adhibita fuerint; tunc protinus ancipiti cultro aperiri oportet, & deinceps vapores ex supra dictis rebus in sella perforata ad anum admitti, quo sanguinis sæpe nimis spissi effluxus facilitetur. Neque facile metuenda est hæmorrhagia; &, quum cruor diu hic stagnavit, tantopere ille condensatur, ut amplius prorsus non fluat, sed violenta expressione adeo indigeat. Accelerandam præterea suademus incisionem istam, ne inflammatio ex dolore, aut, quæ multo peior, exulceratio hac sede oriatur. Ad hanc vero valet linimentum, quod ex olei rosacei uncia, amyli drachmis duabus, sanguinis draconis drachma, olibani & myrrhæ singulorum dimidia componitur.

§. 394.

Raro accidit, ut repente hæmorrhoides supprimantur frigore aut vehementiore animi perturbatione: nec possunt non ex suppressione ista subito symptomata gravia suboriri. Tum vero iisdem remediis is fluxus, ac menstrualis, revocandus est.

§. 395.

Contra vero, si morbi chronici ex interceptis hæ-

morrhoidibus orti sunt, & corpus jam est infirmatum; itemque, si hæc ex febre vel alio morbo fuerunt suppressæ; sciendum est, omnem operam in restituendis illis non solum esse temerariam, sed etiam inutilem & periculosam.

VESICÆ URINARIÆ SPASMUS. DYSURIA.
ISCHURIA. STRANGURIA.

§. 396.

Nunc vero est de urinæ retentione, *ισχουρία*, dicendum. Quoniam vero hæc plerumque ex prægresso vesicæ spasmō aut dysuria oritur; hinc de his vitiis exponere simul hoc loco commodum est visum, perinde ac de affini horum malorum urinæ stillicidio.

§. 351.

Est autem *vesicæ spasmus*, ut ab hoc ordiar, tanquam frequenti priorum malorum genitore, intensior ejus constrictio, quæ per intervalla hominem excruciat cum perpetuo mingendi conatu, difficillimo ac dolorifico mictu, graviore tenesmo, atque flatuum retentione: quibus sæpe ingens dolor tensivus, ad testiculos aut femur protensus, jungitur. Interdumque adeo plena est urinæ suppressio cum extremorum algore, animique defectu: quæ si diu sæpeque hominem exercent & torquent, tandem ad summam desperationem ipsum redigunt, quin etiam consumtis viribus, accedente demum apoplexia, convulsione, sopore, aut hydrope, misere interficiunt. In quo gravissimo casu subinde etiam *urina* aliquamdiu ante mortem per alias vias, alvum, vomitum, aut sudorem excernitur, aut ad alia loca

defertur, ubi excerni non potest. Interim pauca, si qua in ischuria exstillat, urina limosa plerumque atque turbida est, viscidamque materiem deponit.

§. 398.

Istum vero horrendum summeque dolorificum spasmus, nunc brevior, nunc vero longior & ad plures dies protractum, diversæ res inducere consueverunt, primo calculus, deinde lenta sanguinis intra vesicæ vasa stasis, quæ inde prorsus varicosa fieri possunt, ex suppresso mensium hæmorrhoidumque fluxu, non minus ac acuta & inflammatoria; porro hæmorrhoides vesicæ, humor impurus scorbuticus, itemque arthritica & podagrica materia ad vesicam delata, pus quoque a renibus in vesicam destillans, aut in eadem ipsa genitum; nec non gonorrhoea perversè tractata, & inde ortæ carunculæ, cicatrices, aut simplex phlegmone urethræ; porro inflammatio & ulcus intestini recti, coli, uteri abscessus partium omnium interiorum imi ventris, sanguis in abdomen effusus, contenta ventriculi rupti eo delapsa, & renes prorsus exsiccati & consumti, vesicæ cum intestinis concretio, hysterica affectio, colicus vehemens dolor, & menstrua ab occluso hymene retenta.

Adhæc permultæ res externæ idem malum inducere solent, ut sunt contusiones ictusque in pubis & perinæi regione graviores, lithotomia, fistulæ ani chirurgia, catheter in vesicam improvide immissus, partus difficilis, aquæ frigidæ, insudante corpore, potus largus, cantharides.

§. 399.

Levior *dysuria* causa in urina acriori a fortiore æstu aut calidiore victu consistit, sæpeque æstate & in febribus acutis.

acutis incidit. Mulieres & viri a nimio coitu eam quoque experiuntur.

Gravior autem *Ischuria*, id vero est, plenariæ suppressionis urinæ, causa est, præter nonnullas ex antecedentibus hic repetendas, amborum renum, ureterum aut cervicis vesicæ oppletio aut constipatio; quorum illa fere fit in renibus ab inflammatione, vulnere, ulcere, calculo, incrustatione eorundem per materiem lapideam, nimia pelvis amplitudine, sanguine coagulato, & ab hydrope renum faccato; in ureteribus, a grandiusculo calculo iisdem impacto, a sanguinis grumo, a tenaci viscido, a coalescentia ostiorum inferiorum, ab inflammatione & pure; in vesica a sanguinis grumo, incrustatione calculosa, tuberculo calloso aut carnosio: constipatio vero in renibus a tumore præternaturali vasa emulgentia cum aorta & vena cava comprimente; similiterque in ureteribus; in vesica autem, ab ipsius inversione, a prostata scirrhusa aut tumida ex calculo, porro a scirrhuso ipsius colli vesicæ ejusve cartilaginosa aut calloso habitu, a scirrhuso vesicularum feminalium, a scirrhuso in pelvi aut utero a tunica interiori vesicæ prolapsa, glande aut præputio occlusis, perinæi, qualicunque tumore & morbose distento utero. Denique vero & a resolutione vesicæ & urina diu retenta, itemque a calculo urethræ infixio & variis aliis ejus morbis ischuria suboritur. Interdumque plures causæ simul concurrunt. In immensum vero vesica a retento lotio distendi potest, ut fere totum abdominis cavum velut uterus gravidus adimpleat, & tandem adeo disrumpatur (1); id quod tamen rarissime contingit.

(1) vid. *Peyeri Pacon. & Pyth. exerc.* p. 60. *Phil. Trans.* IV. 99. & *Cl. Acrel chirurgiske Hændelser.* p. 234.

Ex dictis liquido patet, non omnem causam ischuricæ a medentibus cognosci in vivo corpore, multoque minus tolli posse, adeoque ipsum malum subinde esse incurabile perinde ac letiferum. Quænam vero ex ceteris minus latentibus & obscuris causis idem producant, his fere notis deprehenditur.

1) Si calculus vesicæ malum parit, dolorosum fit urinæ stillicidium cum tanto nixu, ut vix cohiberi posse urina videatur; quæ tamen, ut primum stillare cœpit, mox iterum retinetur. Dolor autem ipsum penem simul prehendit, & præsertim ejus glandem cum aliquo pruritu, sic, ut laborantes emulgere quasi eandem sub mictione cogantur: qui quoque, dum mejere volunt, crura fere semper transversim complicant & coxas comprimunt, capite ad terram inclinato, atque sub hac positura pauxillum urinæ turbidæ cum mucoso sedimento emittunt. Ad hæc ad mictum subito concitantur, & sub illo persæpe dolorificum tenesnum experiuntur, qui ipse demum prolapsus intestini causa fieri potest. Ischuria a renum calculo interdum subito adoritur, & finita post plures dies foetidissimo aliquando sudore, deinceps sæpius recurrit (1).

2) Si dolor & ischuria a vesicæ inflammatione; tum illa symptomata apparent, quæ supra, quum de hoc ipso morbo tractarem, diligenter fuerunt recensita (§. 232). Si a nephritide, pariter aliunde jam hæc causa patet (§. 227).

3) Si solus spasmus vesicæ in causa est, id eo scitur, si nulla calculi nec in vesica, nec in urethra hærentis signa adsunt, & dolorifica constrictio circa collum vesicæ percipitur, & catheter supra cervicem vel

difficulter vel plane non dimiti potest. Recurrere etiam ab hac causa ischuria aut dysuria saltem frequenter consuevit.

4) Si materia scorbutica aut arthrica, aut suppressus hæmorrhoidum vel mensium fluxus, aut male tractata gonorrhoea, vesicæ dolorem excitat, ex anamnesticis signis id cognosci potest.

5) Si pus a renibus ad vesicam destillavit, urina putrida & valde olens mittitur; similiter si in vesica ulcus est (2). Undenam vero pus veniat, anamnestica signa iterum docent. Id ipsum vero, si intestinum rectum aliquid passum est, aut si ab hoc exulceratio ad vesicam progressa est, efficit, ut nunc quoque & ster-
cus per urinæ vias reddatur cum lotio, & aliæ res plures deglutitæ.

6) Si caruncula in urethra urinam retinet, tum in fila divisa sæpe effluit, retracto præputio; & cereus immissus eam tangit. Aliquando etiam, compressa urethra digitis in postica sede, materies purulenta promanat. Ceterum hoc vitium cum multis aliis urethræ prægressa gonorrhoea virulenta luculenter præmonstrat.

7) Si calculus ureteri infixus est, æger a dolore lumborum infestatur; cum vomitu aliquando, & febre.

8) Si ambo ureteres obstructi sunt, aut coarctati, lumborum summa est gravitas, interdumque vehemens dolor; nulla vero vel minima cupiditas mingendi urget, & vesica vacua est; quod inde scitur, si immisso cathetere nihil quidquam urinæ effluit.

9) Si scirrhus glandulæ prostaticæ adest, tumor in perinæo durus vel indolens, aut non multum certe dolens percipitur. Alias scirrhus, immisso in anum di-

gito, exploranti se offert. Urina retenta vehementes etiam cruciatus parit; nequaquam vero, si vesica simul resoluta est; quod vitium cum priore conjunctum mihi semel observare contigit in sene, per aliquot annos dysuria afflicto, in letalem tandem ischuriam dierum undecim conversa. Tum enim instar mortui utris distendi se vesica, citra omnem dolorem, ad incredibilem amplitudinem patitur.

10) Si paralyfis vesicæ ischuriam facit, illud ex omni doloris defectu, ut jam dictum est, cognosces, etiamsi vesica immaniter ab urina ampliatur.

11) Si denique ab urina acri difficultas ad mingendum oritur, illa admodum saturata atque rubicunda apparet, & molestum ardorem in vesica ac urethra excitat.

(1) vid. *Car. Piso de colluvie serosa, Observ.* 127.

(2) De vesica ulcere penitus consumpta casus occurrit in *Commerc. litt. Nor. ann.* 1732. p. 64.

§. 401.

Quod igitur nunc ad ejusmodi malorum curationem pertinet, ea non uno modo, nec uno remedio absolvi potest.

Quandocunque ergo uriniferi canales calculo obstructi sunt, isque urinæ cursum prohibet; tum, si parvus ille est, spiritus salis communis a guttis sex ad decem ex caliculo aquæ aliquoties datus ischuriam aut dysuriam inde ortam solvet; aut sal Ebeshamense vel radix pareiræbravæ in pulvere ad dimidiam drachmam omni trihorio sumta. Si major calculus est, aut in urethra obhærescit, nec per eam pelli potest, in priore casu ad lithotomiam procedere oportet, aut saltem catheterem sæpe inferere, ut repellat calculum; in alte-

ro vero urethram aperire supra ipsum calculum, eundemque ex facta plaga educere. Quoniam vero lithiasis per intervalla atrociores dolores atque spasticas vesicæ contractiones movet; tum in earum incremento extrinsecus cataplasmata & clysteres ex parietaria & emollientibus rebus adhiberi oportet, intus vero demulcentia atque relaxantia, velut emulsiones ex feminis violarum uncia & aquæ veronicæ libra paratas, & infusum ex foliis althææ aut malvæ, syrupo violarum edulcatum, quod patellari mensura assidue hauritur, donec lotium sufficienti copia effluxerit, spasmique sopiti fuerint. Nec venæsectio in ejusmodi paroxysmis ischuriæ calculosæ subitum non auxilium aliquando afferre consuevit (1). Reliqua cura prophylactica esse debet; de qua alio loco, cum ad lithiasin venero, speciatim præcipietur.

(1) cf. *Tulpii Observ. L. II. cap. 43.*

§. 402.

Ubi urinæ difficultas ab inflammatione aut plethora est; ipsis accommodata remedia, alias jam præcepta, opponenda sunt.

§. 403.

Si vesicæ spasmus urinam cohibet, frequentandi sunt clysteres oleosi, cataplasmata ad pubem & perinæum, aut sacculi ex floribus chamomillæ in lacte coctis, aut oleum Therebinthinæ perinæo illitum, vel cepæ sub cineribus tostæ & cataplasmatibus in modum pubis & inguinis regionibus adplicatæ; intus vero infusum foliorum malvæ, cortex Peruvianus aut uva ursi præ ceteris proficiunt; sique dolor nimis urget, laudanum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra per bihoria datum,

vel in hujus vicem laudanum urinarium dispensatorii Brandenburgici a dimidio scrupulo usque ad integrum. Emulsionem ex feminibus operæ pretium vix faciunt.

At venæsectione maxime opus est, si spasmus ex plenitudine & infarctu vasorum vesicæ sanguiferorum ortum trahit.

Quodsi is a rheumatica materia oritur, opem præstant balnea, fonticuli, aqua Selterana, laxantia manna, decoctum ex radice liquiritiæ, sassaparillæ, chinæ, cichorei, graminis, semine fœniculi, rasura cornu cervi; nec non spiritus bezoarticus Bussii cum liquore anodyno Hoffmanni mixtus. Atque ista remedia etiam prosunt una cum succo cochleariæ, quando materies scorbutica ad vesicam delata dolorificum mictum facit.

Relinquit nonnunquam vesicæ spasmus urinæ incontinentiam; quæ vero paulatim per se finitur: quod si non fiat, ad corticem Peruvianum aut uvam ursi confugiendum est.

§. 404.

Vesicæ ulcus equidem difficillime sanescit, & hinc quoque spasmus vesicæ, ejusdemque dolor ac difficilis mictus inde orsus. Experiendæ tamen sunt, per longum usum quidem, aquæ minerales & thermæ, itemque decocta ex therebinthina vitello ovorum subacta, & virgaureæ, hyperici, agrimonix herbis cum melle frequenter tam in vesicam, quam in alvum, si nempe cum intestino recto conspirat ulcus, injicienda. A balsamicis remediis intus datis frustraneam opem expectabis: contra vero certiore a decocto ligni guajaci. Nec ista quidem, existente febre lenta, locum habent.

§. 405.

Si tumor proſtatae emiſſionem lotii coerces, utili-
ter ipſi unguentum. Neapolitanum ad dimidiam drach-
mam quotidie inungitur, ſuperimpoſito emplaſtro dia-
ſulphuris Rulandi; intus vero datur terra foliata tartari
in pulvere aut ſolutione ad dimidiam & integram drach-
mam. Quodſi vero his remediis non obtemperat ma-
lum, neque catheter in veſicam promoveri poteſt; ni-
hil aliud ſupereſt, quam ut acu triquetra veſica in pe-
rinæo pertundatur.

§. 406.

Adverſus paralyſin veſicæ linimenta nervina regioni
pubis & perinæi crebro inuncta valent, cujuſmodi ex
axungia humana, oleo nucis moſchatae expreſſo, &
variis oleis diſtillatis lavendulae, roſmarini, thymi,
majoranae, fiunt: aut ſpiritus paralyticus Mynſichti,
eadem ratione admotus, itemque aqua ſclopetaria, &
ſacculi ex meliſſa, mentha, lauro, & floribus chamo-
millæ Romanæ in vino rubro decoctis expreſſi. Nec
clyſteres, nec balnea ex ſtirpibus nervinis omittenda
ſunt, nec aquæ thermalis in veſicam injectio. Intus
vero roob juniperi in vino dulci ſolutum & cochleatim
aliquoties in die ſumtum; aut mixtura ex aquæ petro-
ſelini unciiſ quatuor, roob juniperi uncia & ſpiritus ſalis
dulcis drachmiſ duabus, eodem modo uſurpata. Interim
vero catheter pro neceſſitate ad evacuandam urinam
applicari debet.

§. 407.

Quodſi denique mingendi difficultas ab urina acri
proficiſcitur, remedia abſorbentia cum copioſo potu
aquæ, & decocta lenientia ex ſaſſaparillæ, althææ &

liquiritiæ radice aliis omnibus præcellunt; & in vehementiore malo, simul clysteres, balnea, & laudanum urinarium ad dimidium scrupulum per singulas horas datum.

§. 408.

Gravidis atque puerperis subinde etiam urina difficulter exire solet; quod plerumque a compresso vesicæ collo per uterum turgentem incidit: deinde vero a prolapso utero, & a Cystocele. Remedium sæpe est decubitus supinus & ventris gravidæ elevatio, aut, si hæc non juvant, catheteris immissio.

§. 409.

Nunc quædam adhuc causæ ischuriæ atque dysuriæ rariores commemorandæ sunt.

Prima est vesicæ hernia, ubi pars ejus in perinæo prominet, aut per annulum musculi obliqui prorumpit & vel in inguine prominet, vel testis adeo tunicas diducens in scrotum descendit. Quod vitium cognosci potest, si homo urinam reddere non valet, nisi presso exterius tumore (1). Ejus vero medendi via ex Chirurgia petenda est.

Alteram causam efficiunt vermes in vesica hospitantes, partim ex intestinis eo delati per ulcus, partim ibi aut in renibus generati, tumque figura ab intestinalibus discrepantes (2). Quibus & sponte & per aquam mercurialem injectam egressis & expulsis ischuria aut dysuria cessat. Sciendum tamen est, aliquando etiam vermes e vesica sine dolore, ullave urinæ difficultate excerni (3).

Tandem etiam cum insigni urinæ difficultate, eaque

etiam periodica, subinde capilli mingi solent. *Trichiasin* appellant: (4) quam merito hic inter rariores dysuriæ causas, aut, si placet, etiam inter effectus, adhuc referimus.

(1) vid. Io. Salzmanni diss. de vesicæ urin. hernia. Argent. 1732. *Mem. de l'acad. de Chirurg T. II. & Hist. de l'acad. de Par. ann. 1713. p. 146.*

(2) *Eph. Nat. Cur. dec. II. an. I. obs. 77. an. VI. obs. 31. dec. III. an. IV. obs. 2. Act. Nat. Cur. vol. IV. obs. 4. Acrel lib. cit. p. 232. Schenckii Obs. L. III. p. 551. Act. Med. Berol. Dec. I. vol. IV. p. 75. sequ.*

(3) vid. Tulpii *Observ. L. II. 50. 51.*

(4) *id. L. II. 42.*

§. 410.

Prioribus malis affine est *Urinæ stillicidium*, Stranguriam quam vocant, ubi stillatim & guttatim urina reditur, modo quodam conatu, sed nullo dolore, modo cum vehementi dolore, ardore atque irritatione, quæ etiam a mictu aliquamdiu remanent.

In priori casu eædem causæ, quæ Ischuriam faciunt, præsto sunt, sed leviores multo, quod sit diminuta quædam ischuria. In altero vero permixtæ causæ tum ischuriæ tum dysuriæ adsunt. Quod enim guttatim stillat, ischuriæ; quod vero ardet & stimulat, dysuriæ rationem sumit.

Irritantes vero causæ variæ sunt, cerevisia non bene fermentata, feculenta, acorem adepta, mustum, liquores varie misti & assumti, aut peregrini ac insueti, itemque recens ac tepens panis, sudor nimius aut suppressus, defectus muci in viis urinariis, cantharides, variique vesicæ, urethræ & prostaticarum morbi, item-

314 TARDA ALVI DEJECTIO.

que alii partium vicinarum, intestini recti, ani, perinæi, in inflammatione, dysenteria & tenesmo, denique & acre quoddam in febre natum, vel ex alio morbo ad urinæ vias delatum.

Sed vulgatissima causa ex potu & suppresso nimiove sudore est: quam vero unica dosis lapidum cancrorum præparatorum, aut baccarum lauri, & summitatum anethi decoctum tollere mox valet. Reliquæ causæ ipsorum morborum, unde ortum habent, curationem desiderant.

TARDA ALVI DEJECTIO.

§. 411.

In permultis hominibus stercus raro, nec pro assumptorum ratione descendit; idque tardam alvi dejectionem vocamus. Quamquam vero intestinorum symptoma hæc tarditas est; tamen alios morbos deinde excitat, & propterea inter evidentes eorundem causas effectrices merito refertur; siquidem inde capitis gravitas atque dolor, vertigo, appetentia dejecta, somnus perturbatus, & intestinorum inflatio producitur.

§. 412.

Quandoquidem vero non omnis alvi tarditas morbofa est, quippe & naturali lege ea accidit in permultis citra manifestum corporis detrimentum, in aliis vero paucorum dierum intervallo rursus finitur, ex evidentibus causis, velut otio, siccioribus, aut acerbis esculentis, vino austero, immoderata ciborum copia, portione parca, sudore multo, urinæ & alvi profluvio, etiam artificiali, febre porro, partu, & intestinorum spasmo prognata: utrumque illam pigram dejectionem

non perquirimus in præfenti, fed eam, quæ morbi fol-
boles eft, & in qua alvus nonnifi fexto vel octavo die,
aut ferius non fine corporis offensa & moleftia dejicit.

§. 413.

Ejufmodi autem pigræ alvi caufa admodum diverfa
eft, & modo a defectu feri intestinalis aut pituitæ, aut
bilis, ejufve inertia, modo ab obtufo fenfu, modo ab
obftructione vel adftrictione inteftinorum efficitur, quæ
ceteris caufis frequentior exiftit. Obftructio vero vel a
duris ficcisque fecibus, vel a deglutitis & compactis re-
bus duris, vel ab inteftini anguftia, (1) fcirrho aut cal-
lo, vel a craffa lentaque pituita, vel a calculo concreto:
adftrictio vero a mefenterii aut vifcerum tumore, qui
inteftina preffu coanguftat; nonnunquam & ab hernia
prognafcitur.

Quin etiam inteftinum aliquando prorfus coalefcit:
id quod in totum ftercoris dejectionem prohibet & mi-
ferabilem ileum producit: quem & complures aliæ ex
memoratis caufis, quum fupra modum increfcunt, in-
ducere confuerunt.

(1) Hoc vitium folide expofuit *A. Frid. Waltherus* in diff.
de inteftinorum anguftia. Lipf. 1731.

§. 414.

Non itaque omnis tarda ac molefta alvi dejectio cu-
rationem recipit, minimeque omnium illa, quæ ex præ-
ternaturali inteftinorum tumore aut anguftia enafcitur.

Molliffimi cibi, multaque inprimis jufcula, ex quibus
nulla ftercora dura formantur, his ægris proficiunt; in-
terdumque etiam oleofa, quæ ex inferioribus quoque
partibus frequenter immitti debent.

Si obstructio a duris siccisque fecibus, eadem clysmata una cum oleo amygdalarum dulcium ad dimidiam vel integram unciam aliquoties epoto, valent: sin a deglutitis rebus duris, etiam infusum mannatum & fennatum prodest: sin a stimuli defectu, talia quæ ipsum refarciunt, velut cremor tartari, pulvis lenitivus tartarificatus, tartarus vitriolatus cum aliquot granis aloes, aut si levius malum, aliquot patellæ decocti Caffè jejuno haustæ, vel ex fistula haustus tabaci fumus, quo adsuescere debent adstricta alvo laborantes. In graviore casu juvat deglutire cum hausta aqua paucillum fumi ore retenti, aut hoc antea vitrum, & deinceps repente aqua replere, eamque assumere semel de die.

Finis Partis primæ.

RUD. AUGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET
IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS.
MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR.
REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL.
SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD.
PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

PRÆCIPUIS

CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

EDITIO NOVA EMENDATIOR,

& cui præfatus est

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS SECUNDA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,

Impensis JULII HENRICI POTT & Socior.

M. DCC. LXXXI.

RUD. AUGUST VOGEL

PHYSIOLOGICAL MEDICINE
OR
THE STUDY OF THE
FUNCTIONS OF THE HUMAN BODY
AND THE EFFECTS OF
DISEASES

LECTURES

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

PRÆCIPUIS

CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

EDITIO NOVÆ EMENDATIONIS.

ESSE

S. A. D. TISSOT, M.D. & F.R.S.

PARS SECONDA.

LEIPZIG: HERTZSCHKE

PROPRIETAS JULII HENRICI POTT & SOCIORUM

M. DCC. LXXXI.

CEPHALALGIA

CLASSIS IV.

DOLORES.

CLASSIS IV.
DOLORES.

C E P H A L A L G I A.

§. 415.

DICAM nunc de illis morbis, qui doloris sensu hominem excruciant, ordiarque a capite, quippe quod præceteris partibus frequentius quoque dolori expostum est. Is autem vel in interiore aliqua parte, vel in exteriori consistit contactu tum increescens, & respectu habito ad ipsam sensationem, nunc gravativus, nunc vero pungitivus, tensivus, pulsatorius, aut lancinatorius, simulque brevis aut longus, continuus aut periodicus esse consuevit; & modo totum caput, modo latus, modo partem saltem occupat, indeque varia nomina accipit, sic, ut in universum quidem *Cephalalgia* appelletur; si autem gravior & longior est, *Cephalæa*; si dimidiam capitis partem tenet, *Hemicrania*; sique in exiguo spatio est, *Clavus*, cui aliquando frigoris sensus se adsociat.

§. 416.

Omnis autem capitis dolor vel idiopathice vel sympathice affligit, & modo in febre aliove morbo est, modo per se vexat, interdumque sic, ut horrorem, caliginem, vertiginem, delirium, furorem, tinnitum aurium, surditatem, soporem, apoplexiam, faciei pallorem aut ruborem, coecitatem, hydrophthalmum, paralytin palpebræ superioris, sanguinis ex naribus auribusque fluxum, deliquium animi, vomitionem, anorexiam, aliaque mala concitet. In gravi adeo dolore ossa calvariæ subinde in vertice aut fronte aliquantum diducuntur tam fœminis quam viris (1); aut vicinæ partes nervosæ, aures, mandibulæ, dentes,

labia atque brachia in consortium trahuntur. Nec rarum est, observare alternantem dolorem capitis cum dolore artuum.

Interdum larvam febris intermittentis mentiri consuevit periodicus capitis dolor, tumque cum æstu conjunctus est, & subsequente sudore; aut sine illis affligit, lotio tamen, finita accessione, sedimentum febrile dimittente. (2).

(1) Vid. *Anselm. de Boot L. de affectib. omissis cap. 4. Hildan. Observ. Cent. II. 7. Hagendorn Cent. I. obs. 40.* Et duobus celebratissimis nostri seculi Medicis, *Ramazzinio* ac *Hambergero*, hoc vitium contigisse, in ipsorum vitis commemoratum legitur.

(2) cf. *Mortoni Pyretolog. p. m. 259.*

§. 417.

In censum frequentiorum causarum, cephalalgias ingenerantium, veniunt plethora, & quidquid ad hujus ortum aut incrementum aliquid confert, suppressus sanguinis fluxus, venæsectio intermissa, graviditas, potus spirituosus, ignis, frigus, ventus, cruditas, ingluvies, ira, dyscrasia sanguinis serosa, pituitosa, arthritica, syphilitica, scorbutica, melancholica, intemperies calida, odor gravis, percussio, ictus, casus.

Infrequentiores causæ, sed quæ longissimum & plerumque insuperabilem dolorem inferunt, in defectu futurarum, inque encephali vitio consistunt, cujusmodi est steatoma vel alius cerebri tumor, serum in cerebro, ventriculis ejus, aut dura vel pia matre, effusum, abscessus cerebri, varices & verrucæ menyngum, calculus intra easdem aut in nervis opticis, caries ossis cranii in interiore tabula aut diploe. Quæ causæ deinceps etiam alia mala gravissima ac letifera producant.

Porro vero pertinent ad rariores cephalææ causas calculi in sinibus frontalibus & vermes in cerebro, sinu falciformi, aut mucofo aliquo offum cranii hærentes, vel nidulantia in eodem infecta; quæ ambo si postremum locum occupant, subinde per nares sponte sua haut emunctione egrediuntur; quo omnis dolor, hactenus incurabilis, protinus discutitur.

§. 418.

Quum dolor capitis non nisi a distentis vasis aut irritatis qualitercumque fibris nerveis oriri queat, opera ubique danda est, ut hæc mala consopiantur alterantibus atque topicis, aut refrigerantibus tum internis, tum externis medicamentis. Quocirca, nullo causæ respectu singulari habito, verbenam recentem contusam aut aquam ejus distillatam, admixta octava quasi parte nitri pro epithemate frontali; aut vaporem aquæ & aceti vini ad caput admissum; aut spiritum nitri dulcem cum balsamo Peruviano temporibus illitum, illive loco, ubi dolor fixus hæret; aut fotum ex cineribus lignorum dolenti parti applicatum; aut linimentum ex opii drachma una, mastichis scrupulis quatuor, castorei, croci, singulorum scrupulis duobus, & terebinthinæ uncia dimidia confectum, vel etiam emplastrum de ranis cum mercurio temporibus utrinque applicandum; aut denique liquorem ex spiritus vini camphorati, tincturæ anodynæ, & spiritus salis ammoniaci, singulorum drachmis duabus, mensura cochlearis parvi in nares per intervalla trahendum commendamus. Præter hæc vero & purgantia eccoprotica ad universalia remedia merito referuntur, iterato assumpta.

§. 419.

Si signa docent, quod sanguinis congestio ad caput dolorem peperit, ligaturæ capitis & sanguinis missiones

aut ex ipso aliquo capitis vase externo, aut in remotiori parte, aut hirudines aliquot, temporibus vel pone aures applicatæ porro proficiunt, cum temperantibus quibusdam exhibitis. Quæ sola, si dolor ex æstu & vino est, etiam sufficiunt. Et capitis magnos dolores natura interdum solvit effluxu materiæ purulentæ ex naribus, vel auribus, quem suspiceris, si cum dolore auditus difficultas conjuncta est; aut sanguinis ex his & naribus copiosa eruptione.

Si ex cruditate dolor, qui toties augeri consuevit, accibus digeri incipit, atque nausea plerumque, & ructibus, quin etiam vomitionibus stipatus est; in non affuetis aliquot pocula decocti Caffæ a pastu sumta eum sæpe discutiunt; alias leni vomitorio aut purgante salino aliquoties uti expedit, interpositis stomachicis quibusdam medicamentis atque antispasmodicis inter se mixtis; cujusmodi est pulvis stomachicus Birckmanni cum tartaro vitriolato & nitro, aut elixir proprietatis sine acido, adjecta quarta parte liquoris mineralis Hoffmanni. Interdum is dolor intra unum aut alterum diem abstinentia a cibo, & si nihil assumitur, nisi aqua, submovetur. Si postero die vero remanet, ad emetica, aut alvum ducentia & reliqua remedia præscripta veniendum est.

Cephalalgia a crapula aut ingluvie spontaneo vomitu plerumque discutitur.

Ex ira ortus dolor optime sedatur tinctura rhei orientalis, adjecta quarta parte circiter tartari tartarifati, cochleari mensura per aliquot horarum intervalla assumta, & larga portione aquæ egelidæ. Interdum spontaneus vomitus biliosus eum solvit; quem ideo, si aliquid indicat, placata prorsus mentis emotione, etiam excitare confert.

Cephalalgiam ex frigore aut vento tollit, juxta re-

gimen calidum, mixtura simplex camphorata, aut pulvis ex antispasmodico, conchis citratis, antimonio diaphoretico & camphora compositus. Ejusmodi dolores etiam gravedine & sternutamentis finiuntur.

§. 420.

Adversus longum dolorem auxilium est in vesicatoriis, ipsi loco dolenti, si fieri potest, appositis fonticulis, etiam in vertice aut pone aures inustis, scarificatione, capitis, cucurbitulis ad furas, setaceis, & emplastro de ranis cum mercurio, temporibus applicato. Ipsa frictio capitis & capillorum tonsura dolores longos levat; perinde ac succus radice betæ rubræ expressus aut pulvis foliorum asari in nares aliquoties de die tractus, & pediluvia. Expedit etiam in omni vetusto dolore caput ad cutem tonsum aqua frigida multa frequenter perfundere. Interni dare debent alterantia, velut pulvis cachecticus Quercetani, radix valerianæ sylvestris in pulvere aut decocto, liquor cornu cervi succinatus cum tinctura tartari, decoctum ligni guajaci; interpositis medicamentis, quæ alvum purgant. Aquæ Pyrmontanæ aut Carolinæ etiam magnam utilitatem habent. Sin autem nihil horum efficax fuerit, ad incisionem cutis capitis cruciatam usque ad pericranium veniendum est, & longa suppuratio in vulnere excitanda. Qua ratione etiam a capitis vulnere, & fractura aut fissura cranii, doloris longi medelam aliquando præstitam fuisse, observationes docent. Quodsi vero fixum aliquem locum dolor occupat, in hoc ipso incisionem parare oportet. Interdum etiam in cranii perforatione gratia erit ad juvandum; sed dolor, oppletò rursus foramine, in nonnullis redire consuevit.

Si os cariosum dolorem facit, crebrioribus foraminulis petundendum est; neque hanc chirurgiam, si os

insum tumet, negligere unquam oportet, utpote quæ sola medelam adferre valet.

Ad capitis dolorem a vermibus aut infectis in sinibus mucosis calvariæ conducit fumus, naribus & hiantem ore exceptus, ex foliorum absinthii, marrubii, betonicæ. florum centa urei minoris, singulorum drachmis duabus, radicis angelicæ, zedoariæ, succini, singulorum drachma una, antimonii crudi uncia dimidia in pulverem contritis ac inter se mixtis & carbonum igni inspersis. Istiusmodi vero animalcula non nisi ex conjecturalibus signis patent, qualia sunt dolor fixus diuturnus, nullis remediis cedens, & ad motum capitis increescens & lancinans, sternutatio frequens, narium siccitas in alterutra vel utraque parte, pruritus, vertigo, & foetidus odor ex ore atque naribus exhalans.

Cephalalgia denique sub larva febris intermittentis per circuitus incedens non alio remedio quam Peruviano cortice, cui rheum aut jalappa admixta, curari se finit; cum eo, ut simul temporibus emplastrum mercuriale supra memoratum applicetur.

§. 421.

Quisquis ceterum dolore capitis vexatur, nec legere, nec scribere debet, nec vehementer se movere, nec voce contendere; utique post prandium vel coenam, post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est. Vitare etiam debet conclave nimis calidum, solis æstum, omnemque repletionem.

Quæ vero auxilia sint capitis, ubi cum febre aliove affectu dolor est, tum alio loco jam expositum est, tum alias erit explicandum.

O D O N T A L G I A.

§. 422.

Dentium dolor a diversis causis nascitur, modo quidem a vitio in ipso dente, modo ab inflammatione periostei ejusdem, sive interni, sive externi, vel gingivarum, vel periostei maxillæ, modo denique a decubitu feri ad unam harum partium vel plures.

Inflammatio plerumque levior est, si a congestione frigida originem traxit; gravior contra & febre stipata, si ex sanguinea est. Nascitur autem maxime humido frigidoque cœlo ex suppressa transpiratione, vel ex subitanea refrigeratione post incalescentiam, itemque ex catarrho, rheumatismo, arthritide, vehementiore corporis animique motu, potu spirituofo, hæmorrhagia naturali suppressa, neglecta sanguinis evacuatione, atque carie dentis: an etiam a vermibus in eodem hærentibus (1)? Aliquando etiam spasmus in remotiori quadam parte eandem producit; ex quo sæpe periodicam naturam consequitur: aliquando vero inflammatio vicinæ cujusdam partis, nasi, auris, colli.

Gena sub dolore sæpe intumescit, multaue saliva ex ore fluit. Atque prius, si serioribus diebus contingit, discussionem doloris significat.

Inflammatio sæpenumero vicinas simul partes, gingivas, aures, malas, oculum, & totum caput occupat; ex eaque haud raro abscessus lente generatur, qui sedem inter gingivas atque buccas figit, & sub violentissimo dolore demum rumpitur.

Malum ab omni incalescentia facile augetur & recrudescit. Si gravius est, ipsi dentes ex alveolis suis aliquantum quasi protruduntur.

In carie res multo plures, aër, potio, dentificalpium, & ipse humor cariosus irritant & novum doloris augmentum inferunt, eundemve revocant propter nervum offis denudatum.

Omnia autem mala, quæ ex vehementiore dolore fieri possunt, hic metuenda sunt, speciatimque maxillæ vel dentium caries, fistulæ maxillarum, exostoses & sarcomata gingivarum (2).

(1) Vid. *Loesbeckii Observat.* IV. p. 42. 43. tab. III. fig. 4. 5. Sed ejusmodi vermiculi a quibusdam inter figmenta referuntur, qualia sæpe etiam esse non repugnamus. Vid. *Forest. Observ. L. XIV. 7. Schol. Cel. Iac. Chr. Schaeffer Tr. von eingebildeten Würmern in Zähnen.* Regensb. 1757. 4. cf. *Boissier de S. Nosolog. method. T. III. Class. 7.* p. 104.

(2) Vid. *Hippocratis Epidem. VII. p. m. 1114. Zacut. Lusit. Prax. admir. L. I. 93.*

§. 423.

Succuri huic tormento non uno remedio tum interno, tum externo oportet; cum eo, ut, quoad licet, ipsum congestionis genus ante accurate investigetur, seliganturque remedia ipsi accommodata.

Quod si ergo congestio sanguinea cognoscitur, sanguinis missiones, cucurbitulæ, aut hirudines ad tempora, malum levant. Si serosa est, vesicatoria pone aurem, radix pyrethri masticata, & oleum destillatum origani, thymi, aut caryophyllorum in dentem cavum cum bombace immisum.

Communia vero utrobique remedia sunt purgantia paulum valentia, temperantia cum grano uno laudani opii permixta, & sinapi cum fermento panis in bra-

chium partis ejus, qua dens dolet, conjectum. Sæpe etiam vomitorium omnem dolorem tollit.

Præter hæc vero in omni dolore calida cataplasmata super maxillam utiliter injiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, sæpiusque mutatur. Cujus rei causa flores chamomillæ Romanæ & matricariæ, cum ligno sancto in aqua recte coquuntur; aut idem lignum cum foliis rosmarini, radice pyrethri atque gallis in vino mixto coquitur. Recte quoque essentia ligni sancti, aut mixtura ex spiritus vini rectificati partibus octo, & essentiæ croci atque theriacalis parte una, ore detinetur.

Subitaneum levamentum, ad aliquot minuta temporis & ultra, in graviore dolore expectandum est a liquore volatili & anodyno, quem supra ad cephalalgiam proposui, si is in nares trahitur; non tam potens ac certum vero a compressione arteriæ temporalis ope digitorum, utrinque proxime ante aurem mediam sitæ (1); aut admoto ad dolentem dentem magnete artificiali (2); quo ipso in nonnullis adeo dolor exacerbatur, utique si mala jam intumuit.

Si vermes in dente hærent, illi optime iterata colutione oris cum aqua mellita educuntur, aut imposito dentis cavernulæ oleo ligni corylini necantur. Verum tamen, quum nulla horum certa nota est, expedit statim ab initio doloris istiusmodi remedia ad experiendum adhibere, & deinde, si dolor iis non finitur, omittere.

Si vero exesus dens est, festinare ad eximendum eum, nisi res coegit, non est necesse, sed tentandum est prius, an extinguere & coerceri caries queat medicamento idoneo, quale est oleum caryophyllorum, quod gossypio instillatum in ejus foramen conjicitur. Si hoc

dolorem non levat, tum eximere eum oportet, aut feramento candente inurere. Prius vero scire licet periculosum esse, si mala jam intumuit. Remediis, quæ denti carioso vel extus applicata, vel in ejus cavernam immissa eum findant, non facile fidendum est. Si dens in superiori parte a carie excavatus est, utiliter foramen extra dolorem lamellis plumbeis repletur; quod hominem imposterum a tormento immunem præstare potest.

Hæmorrhagiam ex evulso dente, quæ & letifera fit aliquando (1), coercent acetum fortius & spiritus vini rectificatus ore contenta, &, si hæc non sufficiunt, lintamina carpta aluminis aut vitrioli solutione imbuta, aut spongia marina, singula in foramen conjecta, fortiusque impressa.

Abscessum denique ad maturationem deducit lac, ex quo flores sambuci & ficus cocti, sic, ut assidue fere calideque ore contineatur.

(1) Vid. G. Chr. Schelhammeri *diff. de Odontalgia tactu sedanda*. Kilon 1701.

(2) Hanc curationem novantiquam memorat. *Petr. Borellus histor. & observ. medic. physic. Cent. VI. 35.*

(3) Vid. *Hulder. Perlagi V. und VI. medicinischer Jahrgang. p. 595.*

O T A L G I A.

§. 424.

Otalgiam distinguo in calidam sive acutam inflammatoriam, quam supra (§. 170) jam sub Otitis nomine descripsi, & frigidam sive serosam, de qua nunc dicendum est.

Utriusque quidem causæ communes sunt, & eædem fere, quæ Odontalgiam excitant (§. 422); quibus vero aliquæ particulares addendæ, scilicet ulcera manantia auris citra inflammationem, vermiculis in aurem ingressi, vel innati, res duræ in eandem delatæ, & contusio.

At frequentissime vero Otagia eos adoritur, qui rheumatismis & catarrhalibus affectibus sunt obnoxii. Quæ quidem vix unquam periculosa, sed longa est ut plurimum. Eademque etiam facile recurrit, suasque per intervalla exacerbationes habet.

In otalgia a colluvie serosa aliquando copiosa aqua ex aure effluit (1).

Cum arthriticis, rheumaticis & catarrhalibus malis frequens consensus otalgia, ulcerumque omnium manantium observatur. Estque etiam magna aurium cum capite, oculis, dentibus, faucibus, & hypochondriis conspiratio. Ac in senibus otalgia sæpe prodromus apoplexiæ vel hemiplegiæ esse consuevit.

A vermibus & aliis corporibus in aurem delatis orta otalgia non raro inflammationem, abscessum, convulsiones cum deliriis, quin ipsam mortem inducit (2).

Pessima est, quæ ex lapsu fit cum materiæ saniosæ effluxu; siquidem in interioribus partibus auris, ac in ipso encephalo gravem læsionem significat, qua plerique moriuntur.

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. 6. obs. 12. Plateri Observ. L. III. p. 735.*

(2) *Eph. Nat. Cur. dec. II. an. 2. obs. 39.*

§. 425.

Ex catarrho, materia arthritica, & qualicumque alia serosa enata otalgia interdum celeriter levatur oleo olivarum & lacte inter se mixtis, calideque in aurem instillatis, super lana molli addita, quæ humorem intus contineat. Idque remedium per intervalla repetendum. Alias, præter regimen calidum, discutientia, diaphoretica, purgantia, & nisi hæc sufficiant, cantharides pone aures & affixæ cucurbitulæ aut hirudines requiruntur.

Inter discutientia autem suffitus eminet ex foliis rutæ, salviæ, gummi acamathaca, anime, mastiche, succino & olibano.

Pro diaphoretico egregie inservit mixtura simplex camphorata; & si ab arthritica materia dolor est, etiam infusum ex chamædry, trifolio fibrino, radice rhei orientalis, & ligno saffras, & juniperi baccis.

Ad purgandam alvum valet hæc compositio pilularum, quæ habet massæ pilularum de succino Cratonis scrupulum, resinæ jalappæ grana tria, mercurii dulcis grana quatuor, trochiscorum alhandal grana duo; ex quibus cum essentia castorei pilulæ quindecim aut viginti fiunt; aut pulvis ex cremoris tartari drachma una, antimonii diaphoretici, radicis jalappæ, singulorum dimidia; qui in quatuor partes equales divisus per bihorium datur.

§. 426.

Ulcera glandularum auris sebacearum manantia, nisi dolorem vel auditus gravitatem inducant, tutius omnino relinquuntur, quam consolidantur, quum per hanc excretionem corpora bene repurgentur, & dum

sponte aliquando hæc excretio cessat, protinus lædantur, sic, ut inprimis aurium, dentium, capitivæ dolores aut parotidum tumores inde succrescant, & tamdiu torqueant, donec aures iterum humorem dimiserint. Ubi vero alia mala cum istis conjuncta sunt, tunc frequens usus decocti ligni guajaci, interpositis laxantibus, vesicatoriis, & in adultis etiam cucurbitulis, indicatur, recteque etiam moschus intra bombacem in aurem datur, quo malus odor simul corrigitur. Si nimis ulcera fordent, & cruor quoque apparet, liquor balsamicus, quem supra posui (§. 173) infundi debet: Si que super ulcera caro increvit, eaque mali odoris, & sanguinem fundit, eidem unguentum ægyptiacum admisceri.

In vetustis ulceribus aliquando generantur vermes (1): qui, si juxta sunt, protrahendi sunt hamulo paululum recurvato; si longius, medicamentis enecandi. Ad id autem proficit radix ellebori albi cum aceto contrita, aut allii succus, aut vinum, in quo marrubium decoctum, quo aures eluuntur. Sic emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, unde facillime educi possunt.

(1) Galen. de loc. affect. IV. 40. Aetius Tetrab. II. Serm. II. c. 85. Valescus de Taranta in febre acuta generatos quoque vidit, Philon. pharmac. L. IV. c. 30.

§. 427.

Si pulex, aliudve animal in aurem incidit, specillum lana involutum in therebinthinam demittendum, idque in aurem injiciendum, ibique, ut & comprehendat, & eximat, vertendum est. Si non est secutum, neve attingi potest specillo, medicamento enecandum est. Cujus rei causa acetum lithargyrii, syrupum communem, aut aliquod ex oleis expressis olivarum, amyg-

dalarum tum dulcium tum amararum, itemque nucleorum persicorum, aut ex coctis absinthii vel colocynthidis, in quibus ante quoque non nihil camphoræ solutum, ad aliquot guttas in aurem instillatur.

Si aliquid exanime est, hamulo recurvato protrahendum est, aut, si hoc nihil proficit, resina eodem modo, ac ante præceptum. Quod si vero jam nimis vehemens dolor ab isto excitatur, sub ipsius impetu extractionem moliri haud oportet, quandoquidem inde increscit dolor, & meatus auditorius magis constringitur; sed instillandum est in aurem oleum ex amygdalis, quod relaxet membranas tensas & dolorem mitiget, tumque sternutamenta admovenda, naribus & ore obturatis; quo id commode eliditur.

Quum hæ res, ut aliquando fieri solet, inflammationem & abscessum excitarunt; cum ipso pure sponte postea, sed interdum post plures menses demum, immo annos, prolabuntur. Quin etiam germinatio seminum in aure diu latentium a quibusdam autoribus animadversa fuit (1).

(1) *Donat. hist. med. mirab. II. 12. Borelli observ. med. phys. Cent. I. 10.*

§. 428.

Si denique a contusione dolor est, sanguis mittendus est ad inhibendam inflammationem, & cataplasma ex floribus sambuci, chamomillæ, farina feminis fœnugræci & oleo chamomillæ cocto, quibus vitellus ovi & albumen fortiter agitata adjiciantur, super aurem imponendum. Quibus si non sedetur, hyosciami folia addenda. Dolorem etiam tollit particula thuris in lacte cocta, hocque frequenter calideque in aurem instillatum.

DEGLUTITIO

DEGLUTITIO IMPEDITA.

§. 429.

Impeditæ deglutitionis nomine primo illud vitium miserabile mihi significatur, ubi deglutitis rebus descensus in ventriculum denegatus est, sic, ut in œsophago alicubi, dato obice obhærescant, atque non nisi magna vi ac molestia in ventriculum depellantur.

Ejus autem observatio hæc est: Homo inter initia leve quoddam impedimentum in transitu ciborum solidorum per gulam experitur, quod increcendo sensim dolorificum descensum reddit. Idque impedimentum alius in superiori gulæ parte, alius in media aut inferiore sentit. Procedente morbo nec molliori cibo, nec porioni transitus absque dolore conceditur. Sunt vero etiam, qui cibum facile, potionem contra difficillime transmittant. Ipse ventriculus tam in vacuitate, quam repletionem, dolore afficitur, magis tamen in hac, quam in illa. Non paucis, maxime jejunis, insipida lympa ex œsophago in os adscendit. Sub deglutitione cunctis magna vis flatuum eructatur; qui, si non sequuntur, insignis anxietas oritur. Malum equidem non omni tempore æque grave est, sed leviora intervalla in permultis habet; sic ut finitum illud fere credat æger; quod tamen vix paucis diebus elapsis denuo recrudesceat. Corpus autem sub eo emarcescit, & loco tenuioris lymphæ spissior demum pituita sub deglutitione rejicitur; eaque ipsa sub maximo incremento morbi quam difficillime, ac non nisi erecta, varieque contorta ac incurvata cervice obiri potest. Morbus diu hominem excruciat per plures menses & annos, antequam supremum diem obeat.

§. 430.

At non prius is morbus a medentibus plerumque cognoscitur, quam profundas radices egerit; si quidem initio aliorum morborum, spasmus, doloris, & inflationis ventriculi, aut ipsius imbecillitatis, quam bilis aut pituitæ colluvies peperit, specie imponere consuevit.

Ipsæque adeo causæ ejus tam absconditæ sunt profecto, ut nisi foris in collo tumor conspicuus sit (1), post mortem demum lustrato cadavere patefiant, licet interdum conjectura ex parte detegantur. Sunt enim glandulosarum, membranacearumve partium, tam singularum, quam complurium simul tumores, scirrhi, indurationes, modo glandulam thyreoideam, modo tracheam, gulam, glandulas dorsales, ventriculum, ejusque inprimis superius orificium, aut pancreas, aliasve adjacentes partes, immo ipsos pulmones occupantes; quæ diuturnum istum & funestum morbum producant, comprimendo, coarctando, vel occludendo prorsus oesophagi aut ventriculi vel utriusque & ipsius tracheæ cavum (2). Ex quo insanabilem eum esse, simul liquido apparet.

Ut adeo incassum hic omnis generis resolventia, sapones, salia, resinas, acidulas & ipsam salivationem (3) adhiberi, jam satis constet. Atque quamvis hæc omnia tuto exhibeantur; a purgantibus tamen, & carminativis, ad quæ plerumque tum ipsi ægri, tum medentes confugiunt, quam maxime cavendum est, utpote quæ irritando & augendo malum summe inimica esse, observationes haud semel comprobarunt (4). Contra vero hydromel, gydrogala, lac ebutyratum aliaque hujus farinae ægris, licet non sanando eos, sed reficiendo duntaxat, conveniunt.

(1) Vid. *Tulpii L. I. Observ. cap. 44. 45.*

- (2) Ejusmodi vitia adnimadversa ab autoribus legas in *Boneti Sepulchr. anat. T. II. L. III. Sect. IV. Obs. 2. 4. 8. 9. 15. 21. 22. Rhodii observ. Cent. II. 47. 48. Essays of Edinb. T. II. 24. III. 27. Diemerbroek anatom. L. I. c. 8. p. 23. de Haen. diff. de deglutitione vel deglutitorum in cavum ventriculi descensu impeditis. Hag. Com. 1750. 8. Trilleri diff. supra jam allegata de fame letali ex callosa oris ventriculi angustia.*
- (3) Hanc quidem semel profecisse, *Ruyschius* testatur *Adversar. anat. Dec. I. §. 10.*
- (4) Pituitosos tamen hic excipias tumores; qualem purgantibus & assiduis gargarisationibus discussum *Tulpius* memorat l. c. cap. 45.

§. 431.

Subinde tamen & levior quædam causa, & quæ curationem adhuc sæpe recipit, impeditam infert deglutitionem, spasmodica, puta, œsophagi constrictio a cruditate, excandescencia, mœstitia, refrigeratione calentis corporis, dyscrasia humorum, adsumtis acerbis, nervosi generis spasmodico quodam affectu, vermicibus ventriculum aut intestinum rodentibus, & febribus acutis per metastasin suscitata, tametsi diu aliquando hominem excruciare potest.

Isque œsophagi spasmus mox pharyngem, mox inferiorem dantaxat partem, mox totum canalein occupat; sæpeque per intervalla affligit; neque raro in convulsiones terminatur. Jamque etiam ex dictis patet, vel idiopathicum vel sympathicum illum esse consuevisse.

Omnes autem œsophagi spasmi, quacunque in regione contingant, hoc inter se commune habent, quod extremorum refrigerationes, artuum tremores, flatuum

ad superiora regurgitationes, murmura, dolores, præcordiorum anxietates, ventris adstrictiones, vomendi conatus, cardialgiæ, urinæ tenues præsto sint.

Propria autem signa spasmodorum pharyngis sunt hæc: deglutitio difficilis ac dolorifica, vel plane nulla, sensatio palii faucibus infixi, privatio vocis, & rigida linguæ, laryngis, ac totius colli constrictio, dolor, & impeditus motus.

Signa autem propria spasmodorum gulæ inferioris hæc observantur: alimentorum libere deglutitorum percepta quædam in ipso gulæ tubo, maxime circa superius ventriculi orificium, subsistentia, dolor inter scapulas sub eorundem descensu, interdumque ructuum molesta exclusio, vomitus, & muci per os eructatio. Quæ symptomata, si cum iis concurrant, quæ superiore periodo allegavi, totum œsophagum spasmo constrictum esse testantur.

Vid. *Frid. Hoffmanni* diss. de morbis œsophagi, Hal. 1722. & *Med. rat. Syst.* T. IV. P. III. Sect. II. cap. V.

§. 432.

Ad istum vero morbum tollendum externa æque ac interna antispasmodica & anodyna, cum discutientibus, requiruntur.

Ex internis profunt pulveres, qui habent pulveris Marchionis, nitri antimoniati, singulorum drachmam unam, camphoræ grana sex, extracti croci grana quatuor, olei distillati chamomillæ guttam unam; qui in quatuor partes æquales divisi omni quadrihorio exhibentur: aut mixtura ex liquoris cornu cervi succinati drachmis duabus, anodynæ mineralis Hoffmanni & essentia castorei, singulorum una, eodem tempore ad

quadraginta guttas data : itemque pilulæ, quæ ex extracti millefolii, chamomillæ, singulorum drachma una, croci, pulveris castorei, singulorum scrupulo dimidio, mithridatii drachma dimidia, oleique distillati maceris aut menthæ guttis quatuor compositæ, pondere decem vel quindecim granorum vesperi sumuntur. Præterea vero eximie conferunt pulveres ex nitro & camphora, mixtura simplex camphorata, spiritus bezoarticus Buffii cum liquore anodyno Hoffmanni, aut is cum oleo distillato chamomillæ, maceris, absinthii, citri, & oleum, bezoarticum Wedelii.

Externe in usum vocari potest liquor, qui constat ex aquæ anhaltinæ unciis tribus, essentiæ castorei drachmis tribus, axungię ejusdem drachma una & camphoræ dimidia ; quo aliquoties de die tum dorsi spina tum regio epigastrica perfricatur : aut balsamum vitæ Hoffmanni cum liquore anodyno remixtum, quod inprimis urgente morbi impetu inservit, etiam, quum saccharo instillatum ore continetur : aut theriaca sub lingua detenta, accessionis tempore. Nec clysteres ex anodynis ac emollientibus parati negligendi sunt. Quemadmodum nec fructu destituitur vesica bovilla, decocto emolliente calido plena & affecto loco admota.

Quod si ab acribus ortus est morbus, lac & oleosa profunt. Sin ab ira, purgantia & emetica, a quibus vero alias summa exacerbatio metuenda.

Lactei vero & nutrientes clysteres infundendi sunt, si spasmus totum œsophagum occupat, isque nihil alimentorum transmittit.

§. 433.

Sed a spasmis pharyngis merito distinguenda ipsius atonia & paralytis (1) quæ nunc tertio loco inter nota-

biliores causas impeditæ deglutitionis numeranda venit.

Nullus tumor, nullus dolor, nec ulla angustia ægrum urget: potentia vero deglutiendi illi deest, eo, quod vel musculi deglutitionis vel totus œsophagus pertinaciter resolutus est. Hinc cibi, & potus, & saliva ex ore profluunt. Interdum vero solida liberius, saltem in majoribus offis transmittuntur, minime vero liquida, nisi pariter magna quantitate adsumpta subitiffimeque deglutita.

Morbus nunc ex alio succrescit, nunc autem per se & ex improvise nascitur, & vel acutus vel longus esse consuevit, inque posteriori casu mortem ex inexpugnabili fame, huicque adjuncta tabe plerumque inducit, in priori multo magis letiferus. Nec utrobique tamen efficaciora remedia haud adferenda sunt; inter quæ præcipuum assidua gargarisatio ex decocto salviæ, thymi, majoranæ, similiumve stirpium spirituosarum vinoso, aut aqua vitæ, in qua thymus macerata. Ad hæc vires tueri oportet jurulentis beneficio clysteris per alvum frequenter infusis. In extremo casu expedit cibos ante ab ægro masticatos & linguæ ope ad fauces delatos osse balænæ flexili, ejus apici spongia affixa, ulterius in gulam protrudere; aut nutrientes succos ope fistulæ prælongæ in œsophagum demissæ ex annexa vesica per os infundere. Quidam ægri, impetrante necessitate, commanfos cibos digitis suis vi intrudere didicerunt.

- (1) Hunc morbum adnotarunt *Marc. Donatus Med. hist. mirab.* L. III. *Tulpius* L. I. 42. *Salmuth Cent.* III. obs. 16. *P. Sal. Diversus annot. in Avicenn.* L. III. Feu. 13. *Tr. I. cap. 1. Willis Pharmaceut. ration.* P. I. Sect. I. c. 2. *Stalpart van der Wiel Cent.* II. obs. 27. *van Swieten T. II. Comment. in Boerh.* §. 818. p. 702. *van der Sterre prax. med. chir. obs.* 8. *Platerus observat.* L. I. p. 213.

§. 434.

Ceterum impedire etiam, quamvis rarissime, luxatio appendicum ossis hyoidis deglutitionem potest: eaque a violenta muscutorum hyopharyngeorum distentione sub majoris atque crassioris boli deglutitione producit: Hac itaque causa in suspicionem incurrente, apta ossis hyoidis, ope digitorum, contrectatio, eaque sola aliquoties repetita illico malum tollit.

Vid. *Ant. Mar. Valsalva Tr. de aure hum. Cap. II.*

S O D A.

§. 435.

Quem Soda vexat, ei videtur halitus urens e ventriculo ad fauces adscendere, ardorem, anxietatem, sitim, anorexiam, fastidium & ructum sive acidum sive nidorosum amarum, ac tenuioris lymphæ expuitionem, interdumque etiam vomitionem creans, cum levi œsophagi adstrictione.

§. 436.

Corrupti in ventriculo cibi farinosi, pingues & oleosi, & bilis post exandescentiam illuc delata, frequentiores ejus causæ sunt: deinde vero plethora, passio hypochondriaca, hæmorrhoidalis, graviditas eam ingenerant. Aliis a vino aut ejus quodam genere aliove minus familiari potu oritur. Aliis sine manifesta causa accedit & sæpe redit, quin constanter molesta est (1): tam vero chronicum morbum fere prænuntiat. Cum arthriticis & rheumaticis affectibus interdum quoque alternare confuevit. Rarissime per circuitus recurrit (2).

(1) Vid. *Rosin. Lentilii Iatrorumem P. I. cap. 44.*

(2) *Act. Nat. Cur. Cent. 7 & 8. p. 266.*

Ut autem nec una causa, nec una humorum ventriculi corruptio id malum infert; ita diversa remedia omnino adhibenda sunt, cum eo, ut copiosus aquæ potus ubique proficiat.

Multos juvat prunellæ lapis a dimidio scrupulo ad drachmam dimidiam ex aqua sumtus. Aliis contra is ardorem intendit; quibus vero tartari cremor eodem pondere devoratus auxiliatur. Aliis profunt passulæ Corinthiæ aut siliqua dulcis ad unciam comesa. Sed euporiston fere est taleolus pomi citrei, lapidum cancrorum pulvere conspersus & devoratus.

In soda rancida & biliosa elixir vitrioli Mynsichti utile est: in acida vero morsuli contra ardorem stomachi officinales ad dimidiam unciam devorati, aut species diacretæ Mynsichti ad drachmam dimidiam, vel oleum tartari per deliquium ad viginti guttas & ultra ex dimidia aquæ patella sumtum. Si morbus a congestionem sanguinis versus stomachum & plethora, sanguinis missio inprimis conducit.

Urgente nausea, emeticum blandum non inutile est.

Gravidarum soda omnium difficillime dispellitur.

In chronica affectione alvum ducentibus crebrius utendum. Nec acidulæ tum negligendæ sunt.

C A R D I A L G I A.

§. 438.

Ventriculi dolor atrox compressorius & constrictorius Cardialgiam efficit; qui pro diversitate causæ modo brevis, vel longus, atque etiam periodicus, modo acutus & letalis esse consuevit, ac simul anxietates præcordiorum, respirationem difficilem, dolores dorsi, eructationes, nauseam atque vomitum, si quidem levior est, inducit; sin autem gravior, sudores frigidos, extremorum algores, rigores, convulsiones, syncope, ipsiusque ventriculi inflammationem.

§. 439.

Frequentissima causa est materia biliosa, acris, cruda, acida, viscida, rancida; quæ ut sua sponte vomitum citat cum levamine doloris, ita & emeticam medicinam, vel purgantem saltem requirit. Quæ si nihil efficit, tum oleum Kaieput vel cardamomi ad guttas quatuor vel sex cum saccharo, cui tritura admixtum, utiliter exhibetur; extus vero linimentum ex oleo nucis moschatæ expresso, theriaca Andromachi, balsamo Peruviano, pulvere castorei & croci, atque oleis citri & caryophyllorum; aut sacculi ex mentha, floribus chamomillæ Romanæ, baccis lauri, Semine carvi & myristica nuce, incocti vino & expressi applicari possunt.

Alia causa haud infrequens est ingluvies & frigidæ potus. Iterum vero ab illa ortum morbum mox tollit emeticum; ab hoc vero calefaciens medicina, qualis est mixtura simplex cum infuso melissæ data, vel oleum Kaieput.

Non vero a vermibus intestinalibus in ventriculum delatis, si mordent illum atque lacerant, immanis car-

cardialgia summeque acuta excitatur (1). Quorum si suspicio nascitur, quam quidem subitaneus doloris ortus cum gravioribus symptomatibus subministrare potest, valentioribus anthelminticis protinus succurrendum est. Similiter hirudines & serpentes, in ventriculum per os delati, dum mordent ipsius fibras, acutissimam cardialgiam citant. Hæc vero animalcula liberalior aquæ falsæ potus confestim enecare non minus, quam excutere potis est. Scarabæi si fuerint, vel aliud insectorum genus, hæc vomitu optime exturbantur tum artificiali, tum spontaneo.

Alia causa est ex congestione sanguinis in corpore accumulati & ad ventriculum delati: quæ sanguinis missionem imprimis requirit: alia ex consensu in menstruantibus, chlorosi laborantibus, hysterica passione, atque bilis & renum calculis per suos ductus transi-
turis.

Denique & materia arthritica, podagrica, melancholica, febrilis regressu suo sive spontaneo sive coacto, nec non diarrhoea ac dysenteria suppressa, parotides, retropulsæ, purgantia ac emetica fortiora, venena, scirrhus ventriculi & inflammatio cardialgiam inferunt: de quarum vero causarum remotione alibi dicendi locus erit.

(1) Letiferam annotarunt I. Franc. Scardona Aphor. de cognosc. & curand. morb. L. III. p. 74. & L. Heisterus in medic. Wahrnehm. p. 614.

INFLATIO VENTRICULI.

§. 440.

Cardialgiæ nisi species, tamen maxime ipsi affinis est stomachi inflatio, siquidem in hac etiam dolor hunc

ipsum exercet, sed gravativus cum inani flatuum eructatione, utpote qui in ipsius capacitate coarctati totius affectionis causa sunt, nimiopereque ventriculum non modo distendunt, sed etiam extus in tumorem attollunt, contactu atque pressu magis dolentem, & subinde etiam licet rarissime, palpitantem. Dolor sæpe etiam in reliquum ventrem, dorsum & pectus progreditur. Multisque caput dolet & cervix riget. Et flatus, qui per alvum exire consueverunt, retinentur. Frequentissimeque cardialgia & anorexia simul præsto est.

Affectus modo temporarius, modo chronicus incrementum lentum capit, sed diuturnitate increfcit, adeo, ut suffocationis metum facere, quid quod cartilaginem ensiformem ex sua sede movere demum possit (1) ipsumque ventriculum ad rupturam deducere (2).

Omnis potus calidus, omnisque cibus assumtus ipsum exasperant. Et sunt etiam quædam ejus genera, velut pisa, lentes, fabæ, cibi farinosi, pulticulæ, lac, farcimina recentia a cruore cognomen adepta, ova butyro frixa aut indurata, raphanus, cepæ, avena excorticata, quæ languente stomacho, eundem inducunt vel facile revocant, aut intendunt.

Quidquid præterea languorem ventriculo conciliare valet, illud generandæ inflationi ansam dat. Quam quidem potentiam maxime excandescencia & terror, præsertim inter epulas vel brevi post conceptus, & luctus gravis, itemque ingluvies, plethora indeque facta sanguinis ad ventriculum congestio, meditatio, materiæ morbosæ in corpore relictæ decubitus, & subitaneus transitus ex calido suetoque victu in frigidum, facillime exercent. Interdum autem in stomacho imbecillitas longa per hominis ætatem est; eaque vix su-

perabilem inflationem creat. Sed peffima tamen est, quæ cum alio morbo longo & cachectico copulata.

(1) *Pechlin. Obs. L. I. 57.*

(2) *Misc. Nat. Cur. Cent. Vet. VI. Obs. 43.*

§. 441.

Adversus inflationem ab ingestis magnæ efficacix est essentia carminativa Wedelii ad drachmam cum æquali portione essentix theriacalis ex aqua, cerevisia aut vino hausta: quo intra dimidiam horam vel integram finitur dolor, devolutis ad sensum quasi flatibus e stomacho ad inferiora, magnoque impetu per anum displosis. Nonnulli patresfamilias elixir quoddam sub nomine *Pest* seu *Hauselixir* sibi parant, quod etiam valde laudandum habeo, si ad cochlear plenum hauriatur. Id enim momento fere inflationem, quæ non chronica est, dispellit.

Enimvero in chronico morbo remedia ista haud sufficiunt; sed fortioribus contrahentibus & stomachicis opus est. Cujus rei causa eximie profunt pulveres ex salis Anglicani scrupulis duobus & vitrioli martis totidem granis parati, quorum unus vel duo quotidie devorantur; aut, quod virtute adhuc superius, oleum vitrioli ad guttas duas bis vel ter in die ex dimidia patella vini haustum. Interdum longus usus infusi vinosi ex thymo, floribus chamomillæ, radice levistici, galangæ & semine ammeos ad cyathum quotidie epotum opem fert; multoque magis, si fomenta ex pulegio & cumini semine cum aceto facta super ventriculum injiciuntur. Præterea vero curiosior observatio in victu, & equitatio maxime necessaria est. Purgantia clementiora per intervalla dare expedit, &, si necessitas postulat, etiam emeticum. Vinum meracum, at non multum, per omnem cibum confert.

Si ventriculi imbecillitas a congestione sanguinis producitur; ejusmodi remedia feligenda sunt, quæ tum ejus copiam in corpore imminuant, tum naturalem fluxum restituant.

Nimum turgens ventriculus superimposito emplastro stomachico, atque fascia, infirmitatem ejus adjuvante, perpetuo continendus est.

Ab opiatis ubique abstinendum, licet dolor ista postulare videatur. Inimica enim sunt languenti ventriculo, ipsiusque imbecillitatem intendunt.

DOLOR COLICUS.

§. 442.

A ventriculi dolore transitus fit ad illum, qui intestina exercet, atque colicus appellatur. Cujus vero causæ non solum, sed etiam effectus ac modi tam diversi sunt, ut in varia genera dispesci debeat; de quibus protinus sigillatim nunc exponam.

§. 443.

Primum genus est a flatibus, indeque facta dolorifica intestinorum expansione: quapropter *colica flatulenta* appellatur. Aer in ventre murmurante & plus minus distento arcte conclusus ex spâsmo, vel in uno loco aut pluribus intestinalem tubum obsidente, nec ab ore, nec ab alvo erumpit. Alvus hinc etiam adstricta est, simulque respirandi difficultas, anxietas, inquietudo, extremorum albor, cardialgia, sitis, & inanis vomendi conatus cum rara eructatione præsto est: hæcque pathemata tam diu durant, quoad vomitus contigerit, & aer sursum infraque explodatur. Dolor

modo fixus, modo instabilis & vagus est. In vehementi malo distentio ventris sæpe tanta est, ut nec tactum æger perferre possit, saltem non in omni ejus parte. Intestina tum quoque aliquando e sua sede propelluntur, & herniam alicubi faciunt. Facile redit is dolor, & demum sæpe tumores inæquales, duos, diuque permanentes, in colo, ac sinistro inprimis hypochondrio, relinquit. Lipothymia & icterus in summo ejus gradu accedunt; in quo etiam ilei metus imminet.

§. 444.

Alius dolor magis a spasmō est, quam a flatibus; sub eoque abdomen vehementer contrahitur, alvusque præ vehemēti constrictione nec clysterem recipit. Dolor autem in lumbis præsertim excercet, artus algent, pulsus durus & contractus est, anxietas magna præsto est, & animus sæpe deficit. Prout vero is dolor a diversis causis oritur, sic varia discrimina admittit, indeque diversa cognomina obtinet.

Prima species *colica sanguinea* dicitur, quandoquidem a sanguine intra intestinorum tunicas congesto producit. Jam vero modo *hæmorrhoidalis*, modo *hysterica*, modo *lochialis* cognominari solet, prout vel ab hæmorrhoidum fluxu cohibito aut deficiente, vel a mensium aut lochiorum vitio excitatur.

Altera species *biliosa* audit, cujus effectrix bilis acris est, in duodeno potissimum copiosius collecta. Dolor in ea vehementissimus est, & vellicans, & punctivus, unicamque fere regionem ad dorsum, in dextro plerumque latere occupat, simulque vehementem sitim, febriculam, nauseam, bilis porraceæ aut flavæ vomitum ac dejectionem producit; qua ipsa excretionē

morbus sensim imminuitur, & tandem prorsus finitur. Sub ineluctabili symptomatum vi iliaca passio demum producit. Is autem morbus frequentissime a vehementiore via, crapula, ingluvie & sub fervida æstate nascitur, ubi plures etiam simul invadere consuevit: deinde quoque ab humore atrabilario, febriumque imperfecta crisi solutarum vel non bene curatarum reliquiis.

Tertiam speciem *rheumaticum* appello, quam potus nimis frigidus & qualiscunque vehemens corporis refrigeratio in rheumaticis subjectis, & aliis corporibus inducit.

Quarta dicitur *convulsiva*, quæ omnium atrocissima; siquidem ventris lancinationem, ac si terebra perforetur, umbilici fere ad vertebra usque revulsionem, cum aliis sævis symptomatibus inducit, neque raro in letalem volvulum aut inflammationem vel primo jam die terminatur. Atque hæc colica affectio sæpenumero a vermibus, intestinorum aut ventriculi parietes perforantibus, efficitur (1). Observatur etiam in podagra, arthritide, quando humor morbosus qualicunque de causa ad ventriculum aut intestinale tubum derivatur. Denique in his, qui mineras plumbi tractant, suboritur; tumque *colica saturnina* appellatur. Habet tamen ea tam multas peculiare adfectiones, ut omnino seorsim considerari mereatur.

(1) Vid. *Heisteri medicin. Wahrnehm.* p. 614.

§. 445.

Est ergo Colica Saturnina primo his familiaris, qui plumbi mineras effodiunt, qui viliores a præstantioribus separant, qui singulas fundunt, qui plumbum ab argento separant, qui lithargyrium rursus

in plumbum convertunt, aut saltem ad vendendum ponderant. Illi contra metallurgi, qui plumbum urunt, (Silberbrenner) ab hoc malo immunes manent.

Eadem affectio his familiariter accidit, qui pigmenta ex plumbo ejusque calcibus præparant; itemque pictoribus, qui hæc tractant, & figulis, qui vasa terrea saturni vitro obducunt. Producitur etiam a vino lithargyrio aut cerussa mangonizato, plus minus acuta aut longa; a vasis culinæ cupreis, nullo stanno aut impuriore obductis; nec non a terreis figulinis, saturni vitro obductis; ab aquis cerussa imprægnatis; a plumbi pulvere adsumto; & ab improvido sacchari saturni ac tincturæ antiphthisicæ Grammanni usu. At, si qui sunt, qui etiam ab antimonio affectionem istam produci asserunt, hi certe a vero mihi aberrare prorsus videntur (1).

(1) Condonandus equidem is error facillime erat *Mercuriali* (*Consultat. medic. T. III. 136.*) utpote cujus ætate antimonium in classe venenorum adhuc reponebatur; licet in se res ipsa, quam narrat, incredibilis sit; quod scilicet post sex annorum intervallum aliquis paralyticus ex antimonio factus sit. De *Tronchino* vero, qui melius longe innoxias & saluberrimas stibii virtutes nosse debebat, aut poterat, multo magis miratio subit, quod similem deleterium effectum eidem adscripserit; (*L. de colica Piñonum*, p. 29.) præsertim cum antimonium ipsam paralyfin saturninam sanasse observatum sit. (*Klein ration. select. medic. p. 145.*)

§. 446.

Ipse morbus autem sic observatur: Homo primum plerumque sæpeque ex improvise acutissimo dolore intestinorum prehenditur: aliquamdiu vero ante noctu expurgiscens saporem dulcem & nauseosum in ore percipit,
&

& adstrictum ventrem habet, qui postea quoque perpetuus morbi comes manet, sæpeque efficacissima eludit remedia. Quidquid vero tum vel sponte vel arte redditur, illud ficcum, adustum gryseum vel nigrum, & ovilli stercoreis modo in globulos separatum existit, ipsoque lithargyrii pulvere sæpe obductum est. Venter durus atque tumidus est. Urina pauca mejitur. Æger ad hæc palpitacione cordis, asthmate, vomendi conatu, ipsaque vomitione pituitæ viridescentis, itemque cardialgia, tenesmo, vertigine & sudore frigido corripitur. Alvique tormentis persæpe membrorum convulsiones & dolores & paralyfes, cum prioribus symptomatibus alternantes, superveniunt. Ipsa vero resolutio nervorum varii generis est, & modo motum tantum in parte tollit, modo simul sensum, sic tamen, ut is per intervalla cum acutissimis doloribus redeat. Istam vero nunc demum atrophia pressa vel lento pede excipit; & nonnumquam quoque febris sive biliosa sive inflammatoria accedit, tumque æger purulenta rejiciens, atrophicus ac emarcidus plerumque decedit; cum eo tamen, ut permulti ante mortem varii generis passionibus chronicis, hydrope, ictero, amaurosi conflictentur.

(1) Vid. Sam. Stockhausii L. de lithargyrii fumo noxio morbifico, ejusque metallico frequentiori morbo vulgo dicto die Hüttenkatze; cum append. de montano affectu asthmatico, der Bergsucht. Goslar. 1656. 12. I. Gottfr. Henckel von der Bergsucht und Hüttenkatze. Dresd. 1745. 8. Io. Guil. Ilsemann diss. de colica saturnina metallurgorum Gotting. 1752.

§. 447.

Inde ab aliquot retro seculis non pauci medici eruditi & experti singularem atrocissimæ colicæ speciem, nunc epidemice (1), nunc sporadice (2) affligentis

observasse sibi visi sunt; quam novo *Colicæ Pictorum* five *Pictaviensis* nomine insigniverunt, & sub qua partim etiam ipsam saturinam complexi sunt (3). Observationes vero docent, eam singularem speciem prorsus haud efficere, sed vel a fermentescentibus rebus copiose ingestis produci, adeoque spasmodico flatulentam esse, vel biliosam aut rheumaticam graviolem, seorsim quidem vel conjunctim, quæ simul sæpe habitualis fit, tumque in epilepsiam aut membrorum resolutionem atque tabem haud raro terminatur. Neque recte ista pro nova specie venditatur, quum luculenta ejus mentio jam apud veteres nonnullos facta sit (4).

(1) Talem descripserunt *Iac. Cahagneſius* L. de curandis febribus, cujus calci adjectum est peculiare caput de Colica Pictaviensi; Cadomi 1616. 8. *Franc. Citeſius* in *Diatr. de novo & populari apud Pictones dolore colico bilioso*; in *Opuscul.* Paris 1639. 4. In Moravia, Silesia, maximeque inferioris Germaniæ parte ea seculo 16. sævit, ut ex *Langii* epistola de torminibus a febre relictis, & ex literis *Cratonis* a 1582. de paralyſi ex colica constat. In Lotharingia sæpius eam occurrere, *Car. Piſo* testatur *Obſerv. Lect. IV. C. II.* in Anglia pariter, *Williſius* L. de Anim. brutor. cap. IX. & speciatim inter Damnonios omni fere autumnio, *Huxhamus* *Opus. med. T. III. p. 54.* edit. Reichel. in Surinam, *Phil. Fermeri* Tr. des maladies les plus fréquentes à Surinam 1764. Taceo ejusmodi plures epidemias, quæ Abbevillæ 1554. & in Picardia 1572. grassatæ sunt; quarum *Petr. Droetus* in *Conſil. novo de peſtilentia*, Paris 1573. 8. mentionem fecit, & quæ in ducatu Sileſiaco Teſchnenſi a. 1621. *Sennerto* teste, sævii.

(2) Quam egregii viri *Hollerius*, *Fernelius*, *Platerus*, *Crato*, *Riverius*, *Horſtius*, *Ballonius*, *Foreſtus*, aliique plures, quos nunc omitto, observarunt.

(3) Vid. *T. Tronchin* de Colica Pictorum, Genev. 1757. 8.

(4) Vid. *Paul Aeginet.* L. III. cap. 43. *Conſtant. African.* P. II. L. IV. c. 29. *Avicenna* L. III. *Fen.* XVI. T. 3. c. 6. & 7. *Haly Abbas.* L. IX. c. 8.

§. 448.

Sed ut eo clarius pateſcat aſſerti noſtri veritas de natura hujus colicæ affectionis, ipſius hiftoriam nunc brevibus ſubjungemus. Morbus nunc lente, nunc repente hominem occupat eum vigiliis, deliquiis animi, ſtranguria, immo adeo iſchuria cum perpetua mingendi cupiditate, vomitu bilioſo ac pituitoſo, acutiſſimoque ventriculi, inteſtinorum, lumborum atque inguinum dolore. Venter duriffimus eſt, & vel valde intentus vel contractus, ſimulque pertinaciſſime adſtrictus. In vehementer afflictiſ anus introrſum retrahitur. Dolor autem vel in determinato ventris loco conſiſtit, vel ab uno in alium tranſit. Quibuſdam circa umbilicum firmiter hæret cum ſumma ferocia. Abdomine nudato, contorqueri ac convelli aliquid intus quaſi conſpicitur, quod ipſum tactu durum. Adſtrictus venter non niſi dura & globola ſtercora dimittit. Increſcente malo, humeri, mammæ, totumque pectus aut crura ſaltem cum oſſe ſacro aut plantæ pedum, velut aculeis punguntur, & tum colicus dolor minuitur, poſteaſque perſæpe cum rheumatico alternat. Et ab hoc malum etiam interdum incipit, interdumque adeo inopinato a paralyſi, atque dein ad inteſtina tranſmigrat. In artuum dolore autem ſubinde copioſus ſudor erumpit, & quandoque ſimul puſtulæ rubræ ardentes ex toto corpore auſpicato efflorefcunt. Præter hæc vero & paralyſes, ceſſante motu, at ſenſu ſuperſtite, indeque ſubinde dolorificæ, in artibus nunc ſuperioribus, nunc inferioribus, aut aphonia incidunt. Nonnullis morbus comitialis, convuſiones, ſpaſmus maxillæ inferioris, coeciſtates, ſopores ac lethargi, cum letali quidem plerumque eventu, accedunt. Sic autem morbus ad plures hebdomades, quin menſes, trahitur. Idemque recurrit ſæpe, & difficillime curationem admittit. Quicumque vero ipſum ſuperant,

hi diutius lecto affixi & membrorum resolutione tentati vires paullatim recuperant.

Cf. præter Citesii, Huxhami, & Tronchini scripta jam allegata, Anonymi (c. l. Massuet) *dissertation sur la Colique* in *Biblioth. raisonn. T. VIII. p. 30. T. IX. p. 144. 279. cl. Io. Grashays Tentamen de Colica Pictonum*, Amstel. 1752. 8. & Ill. de Haen *Rat. medend. P. III. cap. II. p. 80. seq. Journal. de Medec. par Vandermonde*, M. Novembr. 1761. M. April. & Jul. 1764. & *Medical Transactions, published by a Society of Physicians at London. vol. I.*

§. 449.

Restat unum Colicæ genus, quam stricte & proprie *chronicam* appellare possis. Ea per multas hebdomades, ac menses, quin omnem adeo vitam, maxime a pastu, excruciat, sic tamen, ut per intervalla remittat & exacerbetur. Producitur autem ab intestini præternaturali coarctatione & angustia, cui colon maxime expositum; aut a schirrhosa, callosa aut cartilaginea substantia, in quam pars intestini conversa est; aut denique a scirrho extus intestino adnato, istudque comprimente.

§. 450.

Ad curationem tot diversorum dolorum colicorum nunc progredior.

Balneum calidum ex mera aqua, vel adjecto lacte, qualemcunque dolorem colicum efficacissime lenit. Universim etiam mithridatium ac theriaca opitulantur.

Colicam vero a flatibus optime carminant cucurbitulæ coecæ ventri impositæ, & sal catharticum. Si do-

lores ad hæc non cessat, quidpiam ex carminativorum genere cum anodyno dare expedit; cujusmodi est essentia carminativa Wedelii cum quarta parte laudani liquidi remixta. Si naturaliter corpus calet, potentius nihil sumitur quam oleum cornu cervi ad duas, tres, quatuorve guttas cum saccharo. Ad recursum impediendum, quotidianus usus infusi florum chamomillæ aut ptisanæ ex anisi & fœniculi seminibus salutaris est. Tumoribus duris, siqui in ventre extuberant, utiliter emplastrum carminativum Sylvii, aut de cicuta cum emplastro de ammoniaco superhabetur.

Colicam *sanguineam* levat venæsectio, clysmata ex aqua frigida, lintea eadem madida & ventri applicata, cucurbitulæ item coecæ, pulveres aliquot lenientes ex cremoris tartari scrupulo integro & florum sulphuris compositorum dimidio, quovis bihorio dati, & decoctum foliorum arnicæ cum floribus; in quo etiam aliquamdiu adhuc persistendum.

In colica *biliosa* præsentaneam opem fert mixtura ex aquæ distillatæ menthæ unciiis tribus, succi citri uncia, salis tartari drachma dimidia, & laudani liquidi guttis viginti aut ejus loco theriacæ scrupulis duobus; cujus pars tertia quavis hora sumitur. Postero die catharticum leniens ex manna, foliis fennæ & tamarindorum pulpa exhibendum, idemque etiam iterandum, prout humoris reliquiæ vel plures vel pauciores postulare videntur. Dolores ceterum anodyno levandi sunt. Si pertinacius malum, venæsectione etiam opus est, ad avertendam intestinorum inflammationem. Quodsi vero malum ex ira ortum, protinus dari debet cochlear plenum tincturæ rhabarbari orientalis, aut pulveris ex rheo & cremore tartari: Sin a qualicunque cibo dyspepto aut a fructibus horæis, paratisque inde ac non

probe defaecatis vino multoque, unicum tartari emetici granum aqua dilutum, & deinceps anodynum. Sequenti die sanguinis missio & catharticum locum habent. Ad recursum mali avertendum, anodynus usus sub tenui victu aliquamdiu continuandus est; & nisi hæc sufficiant, equo vel curru ad roboranda intestina frequentius vehendum.

Colicam *rheumaticam* momento quasi sedat essentia castorei ad dimidiam drachmam epota, superhaustis quot calidæ cyathis. Si rebellius est malum, intus mixtura simplex camphorata, cui laudanum liquidum ad tertiam partem admixtum, cum clysteribus oleosis, extus vero cataplasmata ventri adhiberi debent, pedibusque lateres calidi.

Colica *convulsiva*, si a *vermibus* inducitur, id quod quidem probabiliter tantum ex subitanea ipsius accessione in homine alias sano ac in defectu aliarum causarum efficientium cognosci potest, potentissima anthelmintica, quæ alibi a me notabuntur, requirit. Sin autem *materia arthritica* aut *podagrica* in causa est, sola emollientia & demulcentia tum extus, tum intus, adjuncto prudenti Opii usu, adferri oportet, simulque ad crura valentius epispasticum adplicari.

In colica *Saturnina* quidquid pingue est & oleosum præ ceteris confert, tum ad præservationem, tum vero etiam ad curationem Metallicolis ergo, & aliis artificibus, qui noxam ad halitibus saturninis accipere possunt, lac, butyrum, omnesque pingues cibi ad quotidianum usum, prophylactico scopo, maxime conveniunt: In ipsa vero curatione clysteres mere oleosi, oleum amygdalarum dulcium in copia haustum, una cum lacte affatim epoto omnem paginam

absolvunt, interposito quidem per intervalla infuso mannato. Ad Paresin superandam, curato morbo primario, valent, præter curam lacteam adhuc continuandam, ignis electricus, balneum aquæ dulcis, aut quæ præstant thermæ sulphuratæ, & linimentum nervinum, quod habet axungiam quandam officinalem, oleum nucis moschatæ & hyosciami expressum, rosmarini vero distillatum, essentiam balsami Peruviani, atque crocum; quod autem non membro laboranti, sed spinæ & abdomini, ubi fons mali, illinendum. Contra artuum dolores vesicantibus, & contra amaurosin emetico utendum est.

Colica ab *angustia intestinorum* insanabilis est. Lenimentum tamen oleum amygdalarum dulcium epotum, & clysteres oleosi promittunt.

De *colicæ Pictonum* curatione nihil habeo, quod peculiariter præcipiam, quum sub aliis generibus jam indicatis, iisdemque omnino diversis, contineatur. Inde vero est, quod tam insignem dissensum in Medicorum scriptis de remediis adversus eam istorumque effectibus reperias, inprimisque de emeticis, purgantibus, emollientibus, opiatis, tonicis & sanguinis missione; quæ ab aliis laudantur & commendantur, ab aliis vero, ut nociva, aut saltem inefficacia, repudiantur.

§. 451.

Mentio adhuc sigillatim faciendâ est dolorem ventris, quibus infantes recens nati primo vel altero mense subinde cruciantur, sic, ut diu noctuque, aut noctu saltem, lamentabiles clamores continuo fere edant, pervigiles, corpusculum sæpe contrahant, nec contactum ferre possint nec commode lac sugere. Emissæ

feces plerumque viridescent, & lac maternum minus bene concoctum in multis grumis caseosis pituitæ viridescenti admixtum conspicitur. Complures infantes ab acerbitate doloris ilico convulsi jugulantur.

Sive meconium corruptum, five copiosior pituita & bilis acris dolorem istum ingenerant sub laxo nimis ac simul valde sensibili intestinorum habitu. Quapropter tum evacuantibus & anodynis, tum roborantibus externis aliquamdiu succurrendum. Recte itaque linctus ex pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, jalappæ scrupulo, croci orientalis granis octo & syrupi de cichoreo uncia, per aliquot dies mensura unius vel duorum minimorum cochlearium illis datur, donec feces naturalem colorem & consistentiam recuperaverint. Abdomen autem per plures hebdomades lavatur vino mixto, in quo majorana, mentha, pulegium, rosmarinus & similia decocta sunt. Dolorum atrociam præterea cataplasma ventri impositum & clyster emolliens leniunt.

Trimestres vel plurium mensium infantes dolorem colicum ex fecibus nimis induratis alvoque diutius adstricta aliquando experiuntur omnino acerbum; qui enemate oleoso celeriter finitur, stercoreis globulis impetuose expulsis. Sed & adulti homines subinde huic colicæ ex languore motus peristaltici intestinorum patient; quam ideo recte *stercoream* appellabis. Hosque pariter enemata lubricantia & largus usus olei amygdalarum dulcium a cruciatu liberant.

T E N E S M U S.

§. 452.

In tenesmo frequens, laboriosa ac dolorifica desidendi cupiditas est, in qua vel nihil prorsus excernitur, vel pauca tantum pituitæ mucisque similia, interdum etiam leviter subcruenta descendunt; quibus nonnunquam ex cibo recte cocta interponuntur. Anus sub eo interdum etiam procidit.

§. 453.

Id malum raro per se hominem exercet, nec nisi post longam ventriculi inflationem, sub ingruente malo corporis habitu, accedit. Multo frequentius contra plurium morborum, inprimis dysentericæ, deinde inflammationis vesicæ, intestini recti, vesicularum seminalium, lithiasis vesicæ, stranguriæ, dysuriæ & ischuriæ tamquam symptoma supervenit; nec non denique a scybalis durioribus, a moliminibus hæmorrhoidalibus, a turgentibus intus in intestino hæmorrhoidalibus vasis, a valentioribus catharticis, præsertim colocynthide, ab ascaridibus cum vehementi pruritu, & ab ulcere inter vesicam ac intestinum rectum producitur.

§. 454.

Interim dolor iste vix unquam per se jugulat, nisi in dysenteria, si quis multum ætate processit. Periculosius sæpe inanis desidendi conatus mulieres gravidas propter varices ani internas cum molesto sensu quasi nuclei in anum intrusiprehendit, ipsumque partum elidit; quod in India inprimis ac Lusitania frequenter incidit, ut etiam foeminæ facile vitam ex hoc perdant (1). At minus periculi illa alvi difficultas in

42 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

his habet, quæ ab incremento foetus duntaxat excitatur.

(1) Vid. *Bontius de medic. Indor.* p. 68. & *Piso L. de medic. Brasil.* p. 28.

§. 455.

Fotus ex farina feminis lini, fœnugræci, & floribus verbasci, calide sæpeque ad anum admissus citissimam opem in omni fere tenesmo adfert.

In *dysenterico* autem diascordium, aut theriaca ex lacte, aut decoctum feminis fœnugræci vel capitum papaveris albi cum euphoria per clysterem in alvum injicitur. Et balneum aquæ calidæ istum quoque lenit.

Tenesmus *hemorrhoidalis* a sanguinis missione, lenioribus catharticis & fotu supra memorato levatur.

Ille vero ab *ascaridibus* oleo rutæ & unguento mercuriali per clysterem in anum immixtis & anthelminthicis sedatur.

LITHIASIS RENUM AC VESICÆ URINARIÆ.

§. 456.

In omni parte quidem corporis humani, quin & interdum in pluribus simul, calculus generari solet; nullibi tamen frequentius, quam in renibus & vesica, adeo, ut nulla ætas & nullus sexus ab hoc immunis sit, quid quod exempla congenitorum utrobique prostant. Nascitur vero uterque ex hæreditatis jure & congenita renum imbecillitate ex vesicæ atque renum

inflammatione, ulcere, violentiori contusione, qualicumque sanguinis intra has partes effusione, materiæ arthriticæ, podagricæ atque tartareæ dentium translocatione, copioso liquorum spirituosorum vel infusorum Thæ calidorum potu, denique præternaturali humoris lactei, viscidique in his partibus secretionem; cujus magnam vim dissectores aliquando in renibus nimis laxis reppererunt, una cum ipsis calculis in eodem hærentibus, indeque ex ipsius condensatione generatis.

§. 457.

Sunt, qui ad calculi in rene vesicaque generationem prægressam quandam vasculorum sanguiferorum in his partibus læsionem, sanguinisque thrombum quendam, aut particulam sanguinis vel puris exsiccata, tamquam basin quamdam requirunt, ad quam tartareæ partes ex lotio alluente paullatim præcipitentur. Id autem quamvis omnino incidere sic aliquando consuevit; ex eo tamen non omnem lithiasin derivare licet, propterea, quod primum sine ulla ejusmodi læsione atque constitutione non paucis hominibus tam in renibus, quam in aliis partibus calculi nascuntur; deinde, quod urinæ vesica interdum ex toto lapidea crusta obducta reperitur; tum, quod calculosi per intervalla tantum tormenta sua patiuntur, ac interposito tempore bene valent; porro vero urina sub quiete ac putredine materiem calculosam deponit; & renes in calculosis admodum flaccidi existunt, calculique etiam extus sæpe post mortem viscoso humore obducti conspiciuntur, vel ipsi huic liquido inhærent; non nullis etiam, quibus tartarus ad dentes copiose concrevit, lithiasis tum finitur; denique vero calculosi sæpissime limosum atque viscidum humorem e vesica excernunt. Ex quo efficitur, calculum non una

44 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

ratione, nec una de causa, sed frequentissime tamen ex humore præternaturali, potissimum in renibus generari (1). Ubi lapillus e renibus in vesicam descendit, super eo ex tartareis urinæ particulis plures crustæ successive concrescunt. Quemadmodum etiam in vesica super quocunque corpore peregrino eo delato materia calculosa simili ratione concrescere consuevit (2): Nec dubium est, calculum in vesica etiam ad particulam muci, qui vesicam investit, coire posse; utique, si vesica intus plures inæquales cellulas nacta est, in quibus lotium aliquamdiu retinetur.

(1) Vid. Ill. *Phil. Contr. Fabricii* diss. de genuina calculi renalis genesi. Helmstad. 1756.

(2) Exempla habent *Couillard* in *Observ. Iatrochir.* p. 39. & *Borrichius* in *Act. Hafn.* II. 55. & alii.

§. 458.

Proximum est, ut de signis utriusque calculi præcipiam. Renalis ergo sic innotescit, Renem acerbis dolor comprehendit, modo quidem fixus, modo vero, ac in descensu quidem lapilli per ureterem, ad ilia versus coxendicem vel ad proximum testem, quin ad crus lateris respondentis excurrrens; quod nonnullis etiam obtorpescit, aliis vero stringitur aut tremit. Alvus dura & adstricta est. Dorsum ægre flectitur. Cum urina subinde arenulæ effluunt (1). Crescente tormento ea interdum retinetur; posthac vero, excusso ex uretere lapillo, crassa & copiosa profluit, & complures arenulas vehit. Eadem aliquando sanguinem ducit; interdum ardoris quodam sensu crebriorem mictionem facit, sed stillantem; interdum quoque male foetet: id autem latentem in renibus abscessum denotat. Sub dolorum impetu stomachus subvertitur, ac universus intestinorum canalis in consensionem trahitur. Interim

ipsi dolores nunquam indefinenter torquent, sed periodos suas, tempore quidem non exquisito, servant. Quodsi calculus tam grandis est, ut e rene in ureterem propelli non possit; tum vix ullus dolor percipitur, sed urina tantum limosa & subrubra effluit.

Ubi vero calculus in ureterem delatus est, dolores multum ob angustiam meatus crescunt, & per totum ejus tractum usque ad vesicam, & ad plures alias partes, ceu jam supra indicatum, extenduntur. Lotium sæpe tum quoque retinetur, inque ipsum renem subinde repellitur, eundemque distendit. Urina tum vomitu etiam aliquando redditur, & per cutem ferum urinæ odore infectum exhalat. Quodsi vero calculi itinera ista sæpe transierunt, ea magis sensim dilatantur & sic demum patent, ut ægri postea similibus doloribus haud amplius torqueantur.

Sed & in renibus non solum, verum etiam in venteribus, calculus latere potest satis grandis per omnem vitam sine ullo incommodo.

Modo unus, modo plures calculi in pelvi renis aut uretere hærent; modo alter tantum, modo uterque ren iis oneratus est. Sinister autem magis, quam dexter lithiasi est subjectus.

Ipsorum calculorum renalium varia species est. Alii sunt instar filicis duri, alii tofacei & magis friabiles, alii rotundi & læves, alii asperi, cum figura pelvis renalis, alii ramosi aliterque figurati; quos tamen non nisi in ipsis locis natalibus post mortem quæras. Color pariter in illis variat, perinde ac magnitudo & pondus. Rotundi & læves facilius, quam asperi excluduntur.

Interdum calculus renalis in tumorem attollit renem

46 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

una cum lumbis, & ex rupto abscessu erumpit, vel inciso isto educitur.

Denique sciendum est, quod, qui hac lithiasi instantur, urinam multo tempore ante crassam fere & subrubram cum densa & tenaci spuma, ac modo turbantem se tantum, modo rubrum, subviscidum atque arenosum sedimentum demittentem, sine ullo incommodo, aliaque ulla calculi nota excernant; tandem vero præter omnem opinionem acerbissimo dolore renum, cum adstrictione alvi atque cruris stuporeprehendantur. Non nullis etiam vehemens dolor colicus accidit, & ex alvo tenacissimus mucus albus & lacteus exprimitur; *colicam nephriticam* tum appellant.

Memoratu præterea haud indignum est, quod in iisdem corporibus, quæ renum calculo obnoxia sunt, felleæ quoque cystis calculi haud raro producantur.

Ceterum in diagnosi calculi renalis circumspiciendum est, ut ne cum dolore colico, cum hydropere renum faccato, eorundemve scirrhotate confundatur; utpote quæ mala istum omnino simulare consueverunt.

(1) Quamvis arenulæ istæ, una cum ipsis lapillis per utinas excretis, præcipua signa calculi renalis constituent; tamen istæ nunquam certe calculum majorem ibi produnt. Sine eo namque copiosissime excretas illas quotidie *Piso* vidit, ut arenæ scriptoriæ loco illis æger uteretur *L. de morb. & colluv. ser. III. p. m. 235 & III. Fabricius diff. cit. §. III. not. c.*

§. 459.

Tormentum a *vesicæ calculo*, quod pariter ac antecedens intervalla sua habet, quibus sæpius revertitur,

ad hunc fere modum innotescit: Urina cum assidua mingendi cupiditate difficulter redditur, sic quidem, ut sub ipsa mictione, quæ repente ingruit, ea subinde intercipiatur. Dolor totum colem comprehendit, sæpeque in sola glande aut præputio versatur, simillimus ei, quem multæ veluti aciculæ impactæ produxerint; vehementissimusque est, ubi novissimæ lotii guttæ exprimuntur. Id temporis conatus etiam desidendi est; idque, quod ex alvo descendit, in plerisque paucum & globulare est, in aliis limosum, quod ægre propter suam tenacitatem decedit. Ipsa vero urina multis non aliter, quam sedendo, pedibusque implicatis & inclinato corpore exprimitur: alii saltem inclinati mingunt, alii melius recti, alii supini. Plerique colem tum quoque constanter mulgent & extendunt. Fœminæ naturalia crebro cōtrectant & scalpunt, digitoque admoto ad vesicæ cervicem calculum repellunt. Urina effluens modo citrina pellucida, modo alba & turbida existit, cum quibusdam veluti squamulis, aut muco vel arenoso sedimento. Interdum etiam cruentum quid concretum aut sincerus sanguis ducitur. Odor ipsius acris lixiviosus est; sique ulcus simul sive in renibus, sive in vesica est, ea protinus a mictione foetet.

Digitus in anum immissus & ad vesicam datus, maximeque catheter in vesicam impulsus, fidem calculi hujus faciunt; quamvis nec cum hoc quidem in omni casu medentes satis certi sint: de quo infra passim pluribus dicetur. Hoc loco vero saltem sciendum est, calculum parvum posse catheterem effugere; mollem autem, & muco involutum ipsius sensum intercipere; nec denique cognosci, dum alieno loco, velut in scroto, vagina, perinæo, inguine aut prostata hæret.

Interim hoc genus morbi frequentius pueris quam

48 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

adultis, viris quam foeminis accidit; & ad corporis motum, inprimis in eoque aut rheda, intenditur.

§. 460.

Plerumque unus calculus in vesica continetur, rarius duo vel tres, rarissime plures.

Eorum pondus ab aliquot drachmis ad plures uncias, ad libram & ultra adscendit.

Color etiam diversus est, ruber, flavus, cinereus, nigricans.

Respectu figuræ reperiuntur oblongi, rotundi, angulares, ad latera compressi. Alii cavitatem pelvis renalis referunt. Alii sunt canale quodam pertusi aut fulcati, ut lotio aliqua via pateat. Ceterum quilibet grandior fere ex lamellis est compositus. Minor calculus plerumque coni figuram, aut cylindri obtinet; raro scaber aut angulosus est. Minimum genus, idque arenosum, plerumque sphaericum est, velut pulveris pyrii grana. Singulorum textura vel densa aut friabilis est.

Equidem calcareæ naturæ esse vesicæ calculum, tantum non omnes eruditi viri credunt & profitentur; experimenta vero repugnant, quum ex nullo liquore acido effervescentia oritur.

§. 461.

Rarum est, calculum unum aut plures non libere vagari in vesica, sed eidem adhærescere, sic ut vel tunica ipsius sint inclusi, nunc ex toto quidem, nunc aliqua saltem spina; vel quibusdam quasi carunculis mediis adglutinentur (1).

Ejusmodi

Ejusmodi calculus vel acutissimos medentes sæpe fallit, ut prorsus non cognoscant illum, siquidem nec cathetere reperiri potest. Malum hinc inter hæmorrhoidales affectus, ad vesicam delatos, ibidemque dolores, spasmos atque dyfuriam excitantes plerumque ab iisdem numeratur (2).

(1) Vid. Io. Zach. Platneri diss. de calculo ad vesicam adhaerente, Lips. 1737. & *Mém. de l'Acad. roy. de Chirurg.* T. I. p. 395.

(2) Casus ejusmodi describitur in *Act. Helvet.* T. III.

§. 462.

Huic vitio duo alia subjungenda sunt, quæ pariter calculum vesicæ mentiri solent. Alterum est hoc, ubi vesica intus crusta tartarea obducta est, nullo tamen calculo præsentente, neque vesicæ tunicis adglutinato (1): quod fallacem reddit catheteris usum, quoniam æque ac in præsentia calculi ad ipsius contactum percussio quædam dura ac renitens occurrit. Alterum est vesicæ scirrhus, qui non solum adamum sim symptomatibus, quæ inducit, calculum mentitur, sed & ipse ille tum a cathetere, ob duritiem vesicæ & renisum, deprehendi videtur (2).

Simile simulacrum efficere tumor aliquis potest, qui vesicæ extrinsecus incumbit.

(1) Vid. *Pechlini Observ.* I. 2.

(2) *Id.* I. c. obs. 3.

§. 463.

Enimvero & calculus potest in vesica hære sine omni doloris sensu (1). Quocirca valde probabile est, omnem morbum in calculo non ab hoc ipso, uti quidem vulgo creditur, sed potius a diathesi urinæ,

§0 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

nonnihil jam putrescentis intra renes aut vesicam (2) eandemque ad spasmodicas contractiones vellicantis, rectius derivari; quæ totum morbum omnino conficere potest, & qua emendata, æger rursus urinam mittere, ut sanus potest, nihilque incommodi amplius experitur, quamvis calculus adhuc delitescat. Ex eo quoque manifestum est, ipsum calculum non efficere totam morbi scenam, quod morbus non perpetim eosdem cruciatus infert, sed intervalla sua habet, ac periodos modo longiores, modo breviores, modo vehementiores, modo mitiores facit. Præterea morbi, de quibus supra scripsi, quod lithiasin mentiantur, sententiam nostram liquido confirmant, hoc est, probant, quod absque calculo totum illud tormentum, quod eidem adscribitur, in corporibus humanis oriri queat. Unde etiam intelligitur, cur permulti, cum pueri facti sint, tamen adolescentes ac viri facti, iterum, tertiumque calculum in vesica alverunt (3). Si quid tamen symptomatum ipse calculus excitare potest, illud tum demum accidit, quando urinæ iter vere obstruit; ex quo præter dolores suppressio urinæ sequitur.

(1) Vid. *Loffii Observat. L. III. 53. Ill. de Haen rat. medend. T. II. p. 206 Ill. p. 155. 165. seq.*

(2) Cf. *Brendelii olim nostri Progr. de calculi vesicæ urinalis renumque natalibus G. 1751*

(3) Vid. *Fr. Tolet Tr. de la Lithotom. p. 256. Mém. de l'Acad. de Chir. T. I. p. 415.*

Non leve periculum minatur tormentum ab hoc calculo, ut vulgarem loquendi morem retineam. Recens nati, exclusis inter gravissimas convulsiones lapillis, brevi admodum tempore paroxysmis conficiuntur. Adulti per plures annos hoc malo cruciantur,

tandemque immensis fracti doloribus extinguī possunt. Quum jam diu traxit idem, tenesmo ægri graviore afficiuntur, ipsisque infimum intestinum adeo procidere consuevit.

Minor calculus facilius quidem in vesicæ cervicem impingit, sed urinam tamen pertinacius retinet, quam major; utpote qui vel apta corporis positura vel immisso cathetere haud difficulter repellitur, aut canale aliquo excavatus lotio exitum conciliat (1).

Gravissimum vero obstaculum calculus e vesica expressus tum eo loco invenit, qui est incurvus & subter pubem, tum in membranæ urethræ parte, cui perinæum extus respondet. Quas vias si semel perripit, nunc facile reliquum iter absolvit, ut tamen & hic aliquando obhærescat ubivis, quin & incisa urethra extrahi debeat.

(1) Vid. Io. Groeneveldi *diff. lithol.* app. p. 67.

§. 465.

Nunc de curatione lithiasis præcipiendum est. Ea proh! dolor non levis est, licet centena & amplius remedia tam a medicis, quam a vulgo, tamquam specifica collaudantur. Nihil autem eorum, me judice, felicem præstare curationem potest, nisi quod vel roborans & adstringens sit, vel pituitam illam, unde calculus generatur, in ipso sanguine, inque suis quasi elementis, dissolvat ac destruat, sicque præternaturalem illam coctionem & secretionem paullatim impediat.

Sed operæ pretium est, conjungere in curatione utrumque remediorum genus; quorum illud memoratam secretionem præpedit, hoc vero urinam intra corpus

52 LITHIASIS RENUM AC VESICÆ.

fic immutat, ut ibidem computrescere ac præcipitari non possit. Ex priorum classe satisfaciunt essentia absinthii simplex, pulvis radicis gentianæ rubræ, infusum vinosum radicis acaciæ sylvestris, & folia uvæ ursi; ex posteriorum vero, succus raphani nigri, elixir acidum Dippelii, & oleum vitrioli. Sed cum in aliis morbis non semper idem exitus eidem remedio respondet, tum in hoc speciatim credibile videtur, non uno omnes calculos remedio, quum tam insigniter intuitu densitatis differant, æque posse dissolvi.

Hæc autem remedia ita ordinanda sunt. Matutinis horis cochlear succi ex raphano expressi exhibetur; antemeridianis & pomeridianis cochlear essentiæ absinthii aut infusi vinosi radicis acaciæ sylvestris, aut dimidia drachma radicis gentianæ rubræ; vespertinis denique guttæ duæ olei vitrioli aut duodecim elixir acidum Dippelii, singulæ quidem ex patella aquæ plena.

Si semel finita lithiasis, istorum remediorum usus per aliquot hebdomades adhuc continuatur, donec nihil limosi aut viscidum in lotio desideat. Atque tum denique sola essentia absinthii altero quoque die per aliquot menses adhuc sumi potest, aut caliculus infusi vinosi radicis acaciæ sylvestris, quod tum renum tum chylopoeiticorum viscerum tonum instaurat. Selectus alimentorum usus non potest non curationem accelerare; an vero eam ex toto & per se absoluturus sit, ut Lobbiana experimenta volunt (1), de eo mihi nihil certi adhuc constat.

Infusum calcis vivæ aut ostracodermatum & saponem medicati, inque his Stephenianus, qui potiores suas vires ostracodermatum calci debet, ob tædiosam suam moram, & quod non modo spem sæpe fallant, sed & magis ægrum lædant, nec omni ætati convenient,

non valde prædicari possunt. Plus tamen hisce duobus remediis, & fortassis omnibus aliis Carolinæ thermæ epotæ præstant: ad quas, qui potest, calculosus se conferat.

Verum tamen neutrum horum remediorum alii casui accommodatum est, quam ubi nullum ulcus cum calculo in renibus aut vesica est conjunctum: contra vero Uva ursi tum multum juvat. Ubi vero calculus in vesica super corpore in eandem delato concrevit, aut vesicæ adhærescit, nihil juvare horum omnium remediorum potest.

In ipsis paroxysmis infusum foliorum althææ aut malvæ, & fots ex farina seminis lini ac fœnugræci proficiunt. Emulsionem autem vulgares & clysteres, nisi therebinthinacei fuerint, parum valent.

RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS.

§. 466.

Rheumatismum & Arthritidem merito in therapia jungimus, quamquam alias disjungi consueverunt. Est enim utriusque morbi non solum intuitu causarum ortusque sui una eademque indoles, sed frequens etiam utriusque combinatio in eodem subiecto observatur, perinde ac rheumatismi in arthritidem conversio; quin iisdem fere auxiliis uterque morbus oppugnatur.

§. 467.

Est autem Rheumatismus affectio admodum dolorifica, nunc brevis & acuta, nunc vera longa, quæ varias corporis partes, tum internas, tum maxime externas, carnosas, non exceptis venis cutaneis, glandulis, & periosteo, & ipsis ossibus, cum movendi quadam impotentia, vel etiam rigore infestat,

Affecta pars non raro tumet, aut exigua faltem tubercula in eadem, quales sunt *ῥευθῶι* a Græcis, Vari a Latinis appellati, aut majora, nucis magnitudine exsurgunt. Eadem subinde diffusiori inflammatione, subinde vero profundiori atque gravioriprehenditur, adeo, ut vel ipse sanguis aliufve humor effundatur, unaque cum hoc ipso aer strepens ex aperto tumore erumpat (1).

(1) Vid. *Klaunigii Nosoc. char. Obs. XX. & Claud. Pouteau Melanges de Chirurgie*, p. 41. In lumbagine chronica ac insanabili *Morgagnus* post mortem conspexit quorundam dorfi muscutorum insolitum colorem, fibras laxas & cedentes, crebrisque interjectis sanguinis grumulis distinctas. *L. de sedib. & caus. morb. Epist. LVII. n. 17.*

§. 468.

Rheumatismus omni ætati convenit, atque autumnio ac hyeme maxime oboritur, & congestionem humorum sive sanguineorum sive serosorum pro sua causa agnoscit: unde tensivus ac pressorius dolor, itemque ardor aut frigus in affecta parte, tumidusque ejusdem infarctus facile explicatur.

Levior erysipelatodes aut phlegmonodes inflammatio eidem familiarior est, quam arthritidi; & fit interdum per metastasin febrilem ad artus & parotides.

Idem ab exterioribus ad interioria repelli se patitur: nec non constantem modo locum occupat, modo oberrat; (*arthritidem vagam* & *scorbuticam* complures hodie, alii vero *rheumatismum arthriticum*, si quidem & articulos simul dolor occupat, appellant) isque quibusdam regionibus quasi endemius est & multos simul, etiam cum febre, per aliquot hebdomades vexat, *Varenorum* nomine, *die Varen* apud Westphalos inprimis olim insignitus (1). Denique etiam epidemico more

subinde grassatur & periodicas reversiones facit. Confirmatus ac diuturnus tandem magis directe occupat articulos, ac in veriore arthritidem obfirmatur; aut, si fixus pertinaciter persistit, tabem lentam ac letiferam demum inducit.

In junioribus affectus rheumatici magis caput, pectus, scapulas, humeros, manus, & dorsum petunt: in viris & senioribus dorsum & coxas cum femoribus. Sub reversionibus autem, ad interiora tendentibus, in illis iterum magis caput, fauces & thoracem, in his hypochondria, intestina, renes, & vesicam quærent.

(1) Vid. Io. Weyers *Arzneybuch von etlichen bisher unbeschriebenen Krankheiten, von Schurbauch, von Varen, Dracontiis, Maden, Nachtgriff* &c. Erf 1588. 8. Cujus tractatum de Varenis agentem latine convertit Hen. Smetius in *Miscell. medic.* p. 227.

§. 469.

Rheumatismus *febris* se interdum adjungit; unde *acuti* appellantur, & ipsa *febris rheumatica* dicitur, modo levior, intra duo aut tres dies defervescens; modo gravior, cum acerbissimo complurium partium dolore, interdumque etiam universæ cutis vel singularum partium tumore. Eadem noctu potissimum exacerbatur, prætereaque levissima corporis denudatione ingravescit, & largissimos extrudit sudores. Tussicula sicca frequens in multis simul præsto est. Ante quartum vel nonum diem ægri rarissime levantur, vixque ante tertiam aut quartam hebdomadem prorsus liberantur, summopere eheu emaciati. Urina per totum morbum rubra est, nec fere sine ardore mejitur. Sub finem aliquando præmagni tumores lymphatici in aliqua partium affectarum externarum oriuntur, qui nullam fere admittunt discussionem, & aperti ulcera cacoethæa relinquunt. A quibus vero distinguas tumores molles circa articulos nasci

56 RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS.

solitos; quibus ægri allevantur. Sed hæc eadem materies per universam cutem diffusa interdum subito interiora, inprimisque cerebrum & pulmones petit, cum funesto eventu (1).

(1) Vid. *Ill. Stoerkii ann. med. II. p. 119.*

§. 470.

Arthritis magis quam rheumatismus ad certas ætates adstricta est, spasticisque agitationibus intra partes tendineas & ligamentosas articulorum absolvitur, sic, ut modo totos plexus tendineos, modo pauciores tantum fibras occupet, & dolores acutos, vellicantes, ac rupturam quasi minitantes; per intervalla quidem nunc vehementiores, nunc tolerabiliore, efficiat. Neque solos tamen articulos ea semper occupat, sed & interdum latius se perinde ac rheumatismus diffundit, aut hac saltem ratione conspirationem quandam cum hoc ipso alit. Aliquando etiam, ut is, metastatica est, & erysipelatodes.

Imbecillitas viscerum ad officinam chyli pertinentium in plerisque ægris præsto est cum anorexia, inflationibus, & quadam moestitia. Inque foeminis quam multis menstrua præmature atque copiosius justo fluere consueverunt.

§. 471.

Videtur autem arthritis ex peculiari succo morbido prognasci, quem natura ad præternaturalem legem coquit & per ista plerumque vasa, quæ articulorum ligamenti ac membranæ, non minus quam tendinibus smegma suum naturale largiuntur rarissime in ipso articulorum cavo, per glandularum ibi positarum arteriolas, mediante rubore inflammatorio h. e. inflammatione sine febre, deponit.

Atque is succus arthriticus sub initio fere similis est humori lacteo (1), & ejusdem naturæ ac materia calculorum renalium, qui subinde etiam ex eodem in arthriticis corporibus generantur; quorumque urina in inveterata arthritide aliquando talem succum etiam secum vehit, indeque statim ab emissionem in gelatinam quasi coagulari conspicitur. Progreſſu temporis iste condensatur in suis receptaculis, tandemque prorsus in friabilem terram albicantem transit. Quapropter tumores arthritici initio molles sunt, foveasque pæne ab impresso digito admittunt. Sensim vero, & post plures demum annos, iidem indurantur ac simul asperiores fiunt, tandemque adeo sponte disrumpuntur.

Oportet autem humori illi lacteo acre quidam simul inesse, velut ex rubore laeto cruoris e vena missi, nec valde densi, non minus quam ex dolore rodente ac perforante quasi manifesto apparet; ut luculentas humorum acriorum collectiones in arthriticis corporibus, perinde ac excretiones taceam: de quibus infra adhuc speciatim dicetur.

Interim materiæ hujus generatio non simul & semel, sed successive & admodum lente contingere consuevit; sic quidem, ut initio, prægressis variis rheumaticis capitis, faucium, aurium, malarum, pectoris, dorſi, affectionibus, eadem unum vel alterum pedis aut manus digitum occupet, aut exigua tubercula, lenti æqualia, super uno vel altero tendine efformet, deincepsque paulatim ad plures articulos transeat; cum eo tamen, ut aliqui principaliter afficiantur, indeque etiam humore concreto ac indurato plus minus postea incurventur, sic ut flecti demum amplius se non sinant.

Ad rheumatismum autem non opus videtur, specificam quandam materiam acrem in sanguine (qui ipse etiam hic admodum tenuis atque floridus apparet) ad-

§8 RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS.

sumere; siquidem sola sæpe sanguinis missio, aut spontanea evacuatio (2) eundem tollit. Ceterum vero colluvies serosa tanquam altera primaria causa rheumatismi omnino accusanda est; unde etiam permultis morbis, ab hac causa suscitatis, frequentissime se adjungit, iidemve succedit. Rarissime ex ipsa musculorum superficie gelatinosus humor exprimitur, a nemine adhuc fere nisi a Drelincurtio in dissectione repertus (3).

(1) Vid. *Act. Hafn. V. 80.*

(2) Vid. *Guil. Ballonii Epidem. & Ephemerid. L. II. p. 182.*

(3) Vid. *Clopt. Habers Osteolog. Disc. IV.*

§. 472.

Arthritis & rheumatismus permultas causas remotas, tam internas quam externas, inter se communes habent. Cujusmodi sunt dysenteria, diarrhoeæ & febres intermittentes suppressæ, repulsa scabies, fluxus sanguinei intercepti, transpiratio sufflaminata, neglecta venæsectio & scarificatio, liquorum spirituosorum abusus, vehementiores mentis alterationes, corporisque subitanæ refrigerationes. Speciatim vero rheumatismus a vesicatoriis iteratis & fonticulis diu gestatis posteaque neglectis, itemque ab ulceribus chronicis, veneno saturnino, qualitercumque in corpus delato, vaporibus mercurialibus, ambustis, vexatis, luxatis & fractis inducitur. Prætereaque febribus intermittentibus in suis circuitibus sese aliquando adjungit.

§. 473.

Nec uno modo solutio rheumaticorum & arthriticorum affectum contingit, sudoribus nempe, urina mucosa aut sabulosa rubra vel alba, febre diarrhoea, dysenteria, hæmorrhoidibus, mictu cruento, ptyalismo, sputis, furunculis, ulceribus, scabie, varicibus, abscess-

sibus ani, vomitu bilis, pustulis, aliisque exanthematibus, varis & gutta rosacea; sic tamen, ut non in perpetuum isti inde tollantur, sed subinde iterum recurrant.

In intenta arthritide convulsiones & tetani metuendi sunt, perinde ac in illo rheumatismo, qui cum vehementia subitoque periosteum & ipsam ossis substantiamprehendit, quo intra paucos dies os abscedit & cariosum fit, & mortis adeo periculum iminet.

Arthritis supervenire colicæ, chlorosi, melancholiæ, asthmatis, feбри, morbis cutaneis, fluxibus sanguinis nimis, scorbuto, ac hydropi consuevit; huncque, si recens adhuc est, tollere aliquando valet. Livi venereæ etiam interdum se immiscet. Rheumatismus & arthritis, siue vaga fuerit, siue fixa, sub regressu suo pessimos gignunt morbos, colicam, cardialgiam, singultum, dysenteriam, phthisin, asthma, paralyzin, coecitatem, febres inflammatorias, hecticam, apoplexiam, catarrhum suffocativum. Alias vero, dum nullam curationem recipit arthritis, hydropem demum aut tabem saltem inferre solet.

Nullus autem morbus frequentius a parentibus trahitur, quam articularis; & tum quidem raro perfecte sanatur.

Multis sub adultiori ætate spontaneæ sudationes matutinæ in lecto circa æquinoctia contingunt, quas negligentius tractatas aut sponte cessantes rheumatismi demum plerumque excipiunt.

Ex longo rheumatismo atrophica demum & ad motum impotentia redduntur membra. Sique periosteum is diu admodum occupavit, fracturæ ossium spontaneæ demum accidere possunt.

Ischias chronicum aliquando abscessum musculorum

60 RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS:

abdominis vel cruris, & partium internarum adeo producit, quem dein tabes subsequitur.

Sed & interdum abscessus ad coxam suppuratorius, interdum ulcus articuli, caries ossis, & luxatio coxæ pro morbo coxario imponunt, & prognosin valde incertam atque dubiam reddunt.

Lumbago interdum subitaneo abdominis tumore, velut tympanitico, solvitur.

§. 474.

In curatione rheumatismi simplicioris, quem & frigidum nonnulli vocant, statim confert ab initio sanguinem ex ipsa parte laborante, si fieri potest, alioquoties, prout necessitas postulat, mittere, vel etiam eidem membro cucurbitulas, incisa cute, admoveere, aut sanguifugas applicare. Deinde porro levioribus catharticiis, qualis est pulvis pleuriticus Mynsichti, ad scrupulum per trihorium datus, aut mixtura simplex camphorata, in cujus uncia dimidia soluta est extracti panchymagogi Crollii drachma dimidia, ad quadraginta guttas iisdem intervallis exhibita; ut & diaphoreticis remediis veluti pulveribus salinis & camphoratis, cui sulphuris flores etiam adjiciendi, aut mixtura antiscorbutica Drawizii congestionem discutere.

In pertinaciori morbo persæpe cucubitularum coe-carum, fricationum, vesicantium, sinapismorum, urticationum, aut fonticulorum usus, quin &, si fixus est dolor, setacei aut cauterii e bombace parati & laboranti parti impositi (1), necessarius est. Sique in periosteo tibiæ, cui cutis saltem supertensa, dolor vehemens ac longus est, juvat etiam hanc usque ad os scalpello incidere; intus vero decoctum Viennense (2) aut ligri guajaci cum cortice, itemque spiritum antiscorbuticum Drawizii, & corticem Peruvianum exhibere: qui & in arthritide vaga rheumatica, itemque in rheumatismo

febrili non inefficax est; non omiffa quidem tum sanguinis miffione & purgantibus antiphlogifticis, aliisque alterantibus atque temperantibus medicamentis.

Præterea balneum formicarum, aut thermæ, imprimis sulphuræ, itemque æquæ temperatiores minerales, & electricus ignis, in longo ac rebeli reumatismo conveniunt.

Ubi vero cum arthritide iste copulatus est, tum mercurius sublimatus eadem ratione ac in lue venerea exhibitus ceteris fere cunctis remediis palmam præripit.

A topicis qualibuscunque, excepto emplastro de hyosciamo, studiose cavendum est, utpote quæ non nisi materiam rheumaticam ab uno loco ad alterum pel- lendo infida omnino remedia ac infecura existunt.

Ad *arthritidem* autem confert maxime bryoniæ radix purgandi scopo sæpius assumta, decoctum saturatius radicis sassaparillæ aut strobulorum pini ex cerevisia, spiritus antiscorbuticus Drawizii, & antimonium crudum, in morsulis imprimis, prouti a *Kunkelio* fuerunt compositi ac usurpati. In inveterato ac rebeli malo inunctio mercurialis præstantissima est, cum eo, ut ptisana demulcens ex sassaparillæ, bardanæ ac liquiritiæ radice loco potus ordinarii cum decenti regimine adhibeatur, & salivæ fluxus, interpositis catharticis, arceatur, tametsi iste quidem in se non est damnandus. Tophaceas concretiones oleum animale Dippelii illitum, aut stillicidia ex aqua molliente ac resolvente nobilissimarum stirpium virtute imprægnata, quoad ejus licet, dissolvunt. Atrocioribus vero doloribus leniendis aqua calcis vivæ cum aceto; aut cataplasma ex foliis hyosciami, lini ac fœnugræci feminibus, & lacte infervit.

(1) Cf. *Pouteau l. c. p. 49.*

(2) In hujus usu probe observandæ sunt cautelæ, quas beat. *Werthofius* proposuit *L. de limitandis laudibus & vituperiis morborum. p. 28.*

P O D A G R A.

§. 475.

De Podagra seorsim præcipere aptius mihi visum est, quam cum arthritide ipsam copulare ex communi medicorum sententia. Quamquam enim affinitatem quandam cum articulari morbo eandem alere intelligo; longe tamen aliam scenam ludit, atque acutorum affectuum more, & ad leges typicas incedere, sæpeque etiam ad easdem reverti, consuevit; longe atrociores quoque dolores facit, & a materia multo subtiliore, multoque acriore, quam arthritidis, haud dubie producit: quo accedit, quod contagiosam indolem habere videatur; nec tam facile sanationem, quam hæc, recipiat; neque semel salutados, nisi in perniciem corporis, dimittat unquam.

§. 476.

Est ergo podagra, nisi me omnia fallunt, singularis prorsus morbus acutus ac inflammatorius, qui sedem in ipsis articularum vinculis & tendinibus musculorum, cum membranis ossa cingentibus figit, & sic observatur. Quandocumque accedit aut revertitur; id quod quidem omni die anni, ordinarie tamen semel vel bis circa æquinoctia vel solstitia, aut serius altero vel tertio demum anno fieri absolet; tum plerumque adventum ejus diversæ corporis debilitates, velut præcursores, prænunciant: gravitas nempe corporis, dolor capitis, aut aliarum partium, tussis, anorexia, lacryma & saliva acris, urina limpida aut turbida, insomnia, irregularis horror, & venarum circa locum affectum intumescencia, itemque furarum aut digitorum pedis spasmus. Quæ cuncta paullatim crescunt, donec ipse morbus cum febre, vomitu, interque hæc ipsa jam memorata pathemata, maximam partem perdurantia,

erumpat. Primus autem paroxysmus media plerumque nocte, nisi ira, terrore, refrigeratione, malove regimine in victu citius arcessitus, invadit & deinde quotidianis insultibus repetit, ac per duas, tres, quatuorve hebdomades ægrum impotentem, lectoque affixum miserabiliter exercet. Dolor, quem is primum sentit, illi similis est, quem luxata faciunt, simulque sensum quasi aquæ frigidæ adfusæ inprimit affecto loco. Is ipse vero in multis diversus est & diversum quoque ambitum habet. Dolor in permultis etiam ex uno pede in alterum migrat, aut utrumque simul paullatim comprehendit, vel manum aut genu etiam occupat, aut in hæc loca profilit, priora relinquendo. Noctu omnia symptomata ingravescent. Cutis affectæ partis nec minimum contactum ferre potest, & non solum tensa est, sed simul etiam tumet cum conspicuo rubore. Ubi morbus ad finem properat, sudor tam ex toto corpore, quam ex affecta parte erumpit, quæ ante sicca erat; & in vicem doloris torpor aliquis ac rigor subsequitur, qui interdum per plures annos remanet. Sub finem nonnullis quoque sanguis ex ani venis fluit. Lotium per totum fere morbum acre est, & ardet, & arenosum limum deponit. Sudor multis foetidus aut lixiviosus est, argentumque denigrat. Finito circuitu cutis prurit & plures squamulas furfuraceas dimittit.

§. 477.

Podagra vix pueri laborant, nisi hæreditaria subfit qualitas: jus enim hæreditatis is maxime morbus in prolem, quamquam haud sine discrimine, exercet: vix etiam foeminæ, nisi hystericae aut vetulæ, quibus menstrua cessarunt.

In junioribus ea inprimis definitas periodos observat, eosque etiam universim atrocius exercet: quemadmodum contra seniores & quos jam diu vexavit, se-

gnius; sic, ut hi tandem ægritudinem magis, quam dolorem experiantur.

Quo longius intervallum inter duos circuitus intercessit, eo plerumque longior ac vehementior ipse paroxysmus esse consuevit; & vicissim.

Pulsatorius dolor in pede laborante, ac in somno pavores, & tumor pedis statim ad initio accedens, brevem morbi durationem denuntiant.

Ubi exanthemata prurientia in pede olim affecto sponte efferuntur, hæc hominem a paroxysmo tunc immunem præstant.

Neque verò semper materia podagrica ad pedem, manum ac genu defertur; sed ad interiora interdum decumbit loca, pernicioso quidem modo; præsertimque vesicam occupat, atque paralyfin, inflammationem, dysuriam, & mictum cruentem inducit: quibus malis seniores inprimis patent. Prætereaque ubi natura prorsus a molimine suo excretorio, hoc quidem respectu salubritatem podagricis præstante, deflectit, tandem plerumque in lithiasin, arthritidem universalem, hydropem, tabem, paralyfin, apoplexiam aut viscerum inflammationem acutam & gravem illi incurrunt. Atque ejusmodi acuti morbi etiam subito & cum summo vitæ periculo oriri solent, si colluvies podagrica intempestive retrocedit aut ineptis medicamentis topicis reprimatur.

Juniores, si podagrici fiunt, raro ad senectutem perveniunt.

Ischiaticum malum sæpius reversum in podagram demum atque gonagram transire consuevit.

Denique

Denique vero præmagnam imbecillitatem podagra in pedibus sensim relinquit, adeo, ut, ubi inveteravit, contractos fere artus faciat, quibus uti ad motum sine baculo aut graculis homo amplius vix possit. Præterea quoque id, quod crassissimum est de humore morbido, membranis adhæret; & singulis paroxysmis cumulatam, interdum in cretaceam quasi materiem induratur, sensimque articulos opplet, eorumque frangit mobilitatem.

§. 478.

Quæstio nunc incidit, cur quidam homines tantum podagrici fiant & unde podagra oriatur? Quam vero non magis discutere me posse, quam multas alias hujus generis, v. c. undenam quidam homines miliaribus exanthematibus, aut erysipelati, aut anginæ, subinde & *scrophulis* subjiciantur, lubenter confiteor. Quid? quod longe abstrusiores adhuc esse podagræ, quam memoratorum morborum, materiales causas, fateri cogor. Tametsi quidem non ignorem, humorem podagricum esse excrementitium, subtilem, acrem, mobilissimum; quem natura lente & per intervalla in corporibus nonnullis præparat & mediante febre ulterius coquit, & ad locum determinatum defert ac successive demum inde expellit; illud tamen me omnino latet, quomodo iste intra sanguinem oriatur & quid maxime illum ingeneret. Certe tantum abest, ut ab ira, venere & baccho materia podagrica producat, ut tam ii, qui sobrietatem atque temperantiam ubique colunt, non raro podagram experiantur, quam, qui intemperantissime vivunt, liberi prorsus ab ipsius furore permaneant. Quo quidem prorsus haud negatur, qui semel podagrici facti sint, ab excandescencia, & immoderata concumbendi atque debacchandi voluptate enormiter lædi ac debilitari, sic, ut lætior seges ejusmodi excrementitiæ materiæ posthæc inde propullulet. Pabulum enim hæ res

peripneumoniam cum sui satellitibus, huc paralyfin, lethargum, apoplexiam fuscitando; tum communia quædam auxilia necessaria sunt, quæ humorem morbidum in partem, quam prius occupaverat, revocent; idque efficiunt larga sanguinis missio in pede instituta, & post hanc vesicatoria ampla suris utrinque imposita, & purgantia atque diaphoretica, cujusmodi sunt pulveres camphorati, quales §. 477. præscripsi. Verbo, omnibus viribus contendendum est, ut per omnes vias humor morbibus ad vitales partes delatus perniciosissime eliminetur; alias intra nychthæmerum mors metuenda est. Sin apoplexia aut lethargus præsto sunt, emetica medicina etiam uti oportet: quod si vero hæc mala omnem deglutitionem prohibent, cathartica sedulo sunt per clysterem in alvum injicienda. Ulcera autem a vesificantibus facta convenit per duas minimum hebdomades fervare aperta; quam in rem balsamum Arcæi ipsis optime super imponitur.

CLASSIS V.
SPASMI.

I N T R O D U C T I O.

§. 481.

Ad novam classẽ morborum describendam progredior; qui tametsi quoque, uti illi in præcedenti classẽ, ex parte insignes dolores inferunt, id tamen phænomenon inter se magis commune habent, unde cognosci possunt, ut vehementer distenta membra, aut contracta, aut mirum in modum huc illuc agitata in iisdem appareant: quod vitium Græcis *σπασμὸς*, Latinis nervorum distentio generatim appellatur.

Quemadmodum vero externæ partes ad sensum affici sic observantur, quatenus vel ex carnibus constant, vel ab his reguntur, sive in universum omnes simul, sive singulæ, velut caput, oculus, maxilla inferior, labia, membrana narium pituitaria, brachium, manus, crus, digiti manuum & pedum, atque coles; ita quoque id genus mali internis partibus omnibus ac singulis, velut linguæ, faucibus, columellæ, laryngi, œsophago, ventriculo, intestinis, vesicæ urinæ, ductibus biliferis, & cordi similiter incumbit, siquidem aliquas earum ex toto, alias vero ex parte Creator summus ex fibris carneis pariter fabricavit.

De singulis vero harum partium spasmis minime necesse est, ut in præsentĩ seorsim exponamus; quum permultæ nonnisi sede, neutiquam vero causis ac medela inter se differant, aut sub alio genere, aliave morborum classẽ comprehendantur, aut tamquam symptoma dumtaxat ad alios morbos principales accedant. Quapropter de his saltem, quæ summa genera spasmorum efficiunt, hoc loco præcipiemus.

TETANUS. SPASMUS. CONVULSIO.

§. 482.

Enimvero gravissimum Spasmodum genus illud est, quod τετάνος appellationem a Græcis est adeptum, & Latinis Rigor nervorum dicitur. In hoc cervix, omniaque loca capite inferiora cum rigidissima immobilitate in rectum distendantur; quod proprie τέτανος dicitur; aut in priorem partem curvatur, ut mentum pectori appressum sit, ἐμπροσθότονον tum vocant Græci; aut denique in posteriora convellitur, sic, ut rigescente dorso & pectore caput scapulis videas committi, ὀπισθότονον appellant (1).

(1) Vid. *Hippocrates* L. de dieb. judic. p. 73. L. III. de morb. p. 491 & L. de internis affect. p. 591.

§. 483.

At plures notæ præter has etiam sequuntur. Qualiscunque enim Tetanus fuerit, inferior maxilla plerumque simul convellitur, & superiori tantopere apprimitur, ut neque vectibus, neque cuneis diduci queat. Oculi in quibusdam huc illuc agitantur, in aliis immoti atque aliquantum ex orbita protrusi apparent, in aliis distorti sunt. Sensuum vigor aut integer aut nullus est; atque in priori casu æger ingentibus doloribus excarnificatur. Idem interdum delirat, aut similis homini furibundo redditur, vel melancholica tentatur, & vocis usum perdit, & per nares potionem ac sorbitionem interdum refundit, pugnoque pollicem includit. In Emprosthoto, si summum gradum consecutus est, pedes ad incurvatum caput accedunt, totumque corpus quasi in globum convolvitur. In Opisthotono vero inflexi sunt cubiti, cruraque distenta aut inflexa caput autem

sic retrorsum flectitur, ut calcem feriat, unde difficilima respiratio, atrocissimique dolores inferuntur, ægerque vix ab iis, qui adsunt, continetur, quin e lecto excidat. Idemque, cum delirat, continere se non potest; &, cum dolor detinet, interdum sursum profilit, ubi vero remiserit, quietem agit. Persæpe denique febris tetano accedit aut statim ab initio præsto est.

§. 484.

Ipse vero morbus vel per se hominemprehendit, vel gravioribus aliis generibus spasmodum se immiscet; &, si prius est, per aliquot horas tantum, aut per unum alterumve diem eundem torquet, & deinde iterum dimittit; aut per intervalla nunc longiora, nunc breviora recurrit, ac per unum mensem aut plures interrupta serie continuat.

Is autem tetanus universalis tamquam morbus primarius & ab inquinatis causis suscitatus in regionibus Europæis oppido rarus est; in meridionalibus vero, & Americanis multo frequentius, etiam tamquam sympathicus atque symptomaticus affectus, occurrit (1).

(1) Vid. *Medic. Observ. and Inquiries by a Soc. of Physic. in London.* vol. I. n. 12. p. 87.

§. 485.

Particularis tetanus sive potius Opisthotonus, qui musculos ad maxillam pertinentes occupat, quemque hodie *Spasium maxillæ inferioris*, nostri *das Wangenschürzen* appellare solent, Græci vero nonnulli cum *Areteo* stricte *τέτανον* appellarunt (1), in Europæis regionibus non ita infrequens est, & præsertim infantes recens natos & lactantes, aliquando tamen etiam adultos & senes, comprehendit, & sic observatur. Clancu-

lum fere obrepit, & rarius signa adventus dat per luculentas convulsiones. Jectigatio, pavores & vagitus inter initia apparent. Alvus nonnihil adstricta est, & feces dimittit justo duriores, quæ progressu diversicolores, spumosæ atque foetidæ redduntur. Lotium inter initia modo multum aquosum mingitur, modo compluribus horis supprimitur. Facies rubore fugaci subinde perfunditur, inque ipsius musculis agitatio spastica observatur. Difficultas quædam suctionis atque deglutionis paullatim accedit, & lac per nares cum tussicula & singultu extunditur. Maxilla, immisso in os digito, difficulter diducitur. Respiratio sensim anhela, spastica & gemebunda fit. Vox initio acutior, nunc rauca evadit, tandemque in obscurum saltem murmur abit; paucis initio intercipitur, pluribus aliquot ante mortem diebus. Procedente malo maxilla adeo adstringitur, ut vix cochlearis manubrium immitti queat. Collum etiam obrigescit. Facies paullo rubet ac tumet, maculisque rubicundis obsessa est. E naribus viscosa destillat proluvies. Superiora sudore frigido perfunduntur. Abdomen totum intumescit; atque nunc quidam foetidissima evomunt, coloreque croceo tingentem linteamina urinam reddunt. Articuli membrorum fere contracti sunt. Permulti ægri alterutram manum subinde ad os & nares adducunt, iterumque retrahunt. Sub mortem vicissitudo quædam spasmodorum & paralyfium in faciei musculis & membris observatur, cum livore vel distorsione labiorum ac stridore dentium; urina autem, atque feces clanculum elabuntur. Tandem vero sub convulsionis cujusdam exacerbatione aut inter lentam respirationem atque spasticos thoracis motus miseri ægri inter alterum & decimum quartum diem extinguuntur (2).

Præter hunc satis cognitum maxillæ tetanum alius, huic prorsus contrarius, hætenusque vel non visus vel

prætervisus, mihi memorandus est, quem ante aliquot annos in muliere post priorem, quasi ab hoc relictum, spectavi ac etiamnum conspicio constanter; in quo quippe maxilla ante priorem protruditur, sic, ut utriusque dentes prorsus se non contingant, & masticatio cum difficultate quadam peragatur. Vix credibile est, quod articulus & musculi maxillæ ejusmodi iniquam posituram tam diu conservare queant.

(1) Vid. *Aret. L. I. c. 6. de caus. & sign. acut. morb. Galen. in Finit. med. in Introduct. & L. de musculor. dissect.*

(2) Cf. *I. G. Brendelii Progr. de spasm. maxillæ inferioris infantili. Gott. 1757. & Act. Helvet. vol. I. p. 64.*

§. 486.

Violenta & acuta linguæ extrusio, *Glossocèle* dicta. Verus etiam tetanus particularis est; qui vero per se nunquam hominem, quantum scio, infestare solet, sed aliis gravioribus spasticis ac convulsivis, & ex his mixtis affectibus tamquam symptoma adjungitur.

§. 487.

Σπασμός Græcis stricte dictus, Latinis vero nervorum distentio, (rectius contractio musculorum) ejusmodi est affectio, in qua unum membrum vel plura simul impetuose & tam vehementer contrahuntur, ut reduci aliquamdiu nequeant ad pristinum statum, musculis ad suum principium præter voluntatem contractis: unde membrum a naturali figura dehiscit, & vehementissimo torquetur dolore, qui modo levius, modo atrocius insultat, viresque prostermit.

Is affectus, æque ac Tetanus, modo acutus est, modo longus & periodicus, modo primarius, modo symptomaticus, & cum sanum hominem, tum jam

ægotantem adoritur, atque sub se, tamquam species. Spasmm cynicum, Torturam oris, Glossocoma, Cataclasin, & Spasmm flatulentum sive Crampum comprehendit.

In *Spasmo cynico*, qui cum acuta febre præsertim oritur, os cum rictu quodam pervertitur, musculis ejusdem & faciei versus suam originem contractis.

In *Tortura oris*, labia versus unum latus violento modo subitoque trahuntur, ac in eodem situ permanent. Apoplexiam hæc sæpenumero præcedit, & a paralyfi relinquitur.

In *Glossocomate*, lingua enormiter revellitur (1): quod fit tam symptomatice in universalibus spasticis & convulsivis morbis, quam sympathice subinde in abscessibus partium internarum, pulmonum inprimis, & hepatis, & septi transversi: ex quo maximus suffocationis metus imminet.

Cataclasis aliquando in acuta & maligna febre spectatur; & est alterutrius oculi spastica occlusio.

Crampus denique collum, inprimis vero manuum pedemque digitos aut suram tentat, atque unum vel alterum musculum per breve tempus præter voluntatem cum dolorifica quadam rigiditate quasi conglobat & convellit, aut summo cruciatu, quod rarius tamen evenit, extendit. Σπασμός Φυσῶδης Græcis appellatur, quod a flatibus h. e. crasso lentoque vapore in nervorum propagines insiliente oriri ipsis credebatur.

Ceterum *Priapismi* adhuc mentio hoc loco facienda est, quem quidem multi propterea, quod coles cum dolore erigitur, ad Tetanum referunt (2); quoniam vero etiam constat, quod interdum & spasmo teneatur, sic, ut non solum distentus, sed etiam contortus sive

convulsus existat (3); hinc eodem jure aliquando etiam ad spasmum stricte sic dictum referri debet. At rarissime per se oritur Priapismus, nec nisi a frigore; alias in tetano, colica spasmodica, epilepsia, dysuria, & gonorrhoea virulenta subinde apparet. In cadaveribus adeo sæpe adhuc animadvertitur.

(1) Vid. *Aretaeus Chronic. passion. L. I. c. 7.*

(2) Vid. *Cl. Christi. Ludov. Bilfingeri L. de Tetano. Sect. I. §. 19.*

(3) Vid. *Zacut. Lusitan. Prax. admirand. L. III. obs. 118.*

§. 488.

Quod denique ad *Convulsionem* attinet, hoc quidem nomine antecessores nostri *σπασμὸν* latine appellare consueverunt, ipsique Græci sub hac voce istam quoque comprehendunt, uti multi adhuc faciunt; at quidam tamen, ætate nostra, illud majori jure destinarunt proprie illi spasmu, sive violentæ musculorum contractioni, quæ cum æque violenta extensione perniciousiter alternat, integris sensibus. His enim suppressis, Epilepsiæ nomen affectus adipiscitur.

Modo vero acuta & brevis, modo longa, tumque vel continua vel periodica esse convulsio consuevit, ac vel cuncta membra simul tentat, vel successive unum post alterum, aut singulares tantum partes. Eadem vel in alio fit morbo, vel per se talem facit; tamque violenta esse potest, ut ossium luxationes & fracturæ inde oriantur. Ipsius species autem est *Risus Sardonicus*, (quem cum spasmu cynico non pauci confundunt (1)) musculorum faciei & oris involuntaria convulsio cum risu pariter involuntario, in quo æque ac in naturali pectus, omnesque aliæ partes, quibus risus fit, commoventur, animus vero non gaudio, sed dolore atque iracundia plerumque effertur (2). Rarioribus affectibus

annumerandus est; & præter communes causas maxime a vulnere diaphragmatis, ipsius inflammatione, supuratione, & Ranunculo scelerato producitur.

Porro ad convulsiones, tanquam species, referenda sunt tremor, sternutatio morboſa, palpitatio cordis, atque chorea St. Viti; de quibus vero ſigillatim adhuc exponetur.

Dentium ſtridor, τριςμός græce dictus, muscutorum maxillarium est convulſio, quam hoc loco ſaltem indicare tanquam ſymptoma multorum acutorum morborum ſuffecerit.

(1) Præeunte quidem *Aretæo Chronic. paſſion. L. I. cap. 7.*

(2) Exemplum est apud *Iul. Alexandrinum de Salubr. L. 19. c. 23.* & in *Act. Helvet. l. p. 47.* unde clariffime ediſci poteſt, quam male is riſus involuntarius cum ſpaſmo cynico confundatur.

§. 489.

Quamquam vero in hiſce generibus Spasmodorum (§. 482-488.) diverſimode omnino muſculi afficiuntur; ſcire tamen licet, ſingula iſta non admodum ſpeciales cauſas agnoſcere, unde producantur, ſed communes & univerſales; cujuſmodi ſunt ſuperflua vacuatio, neceſſariæ vacationis ſuppreſſio, febris magna, angina, venena, draſtica, ambuſta, vulnera, punctiones nervorum, tendinum ex orbita ſua diſtractiones, luxationes, fracturæ, caſus in poſteriora, partus difficilis, pituita primarum viarum copioſa, corrupta, verminosa, vermes ventriculi ac inteſtinorum effractores, materia podagrica exanthematicaque regreſſa aut retenta, vehementiora animi pathemata, affectiones hypochondriacæ, hyſtericæ, arthriticæ, melancholicæ, & hæmorrhoidales, ebrietas, inedia, frigus, encephali vitia bene multa in menyngibus, vasis, ipſoque pa-

renchymate per anatomen detecta, & colluvies serosa circa medullam spinalem, & caries vertebrarum.

Obstructiones nervorum, eorundem nimiam rigiditatem, lentorem fluidi nervei, hujusdemque dyscrasiam nolim in censum referre causarum efficientium, quum nihil eorum vere demonstrari queat, sed inanibus duntaxat speculationibus suffulciatur.

§. 490.

Nonnunquam spasma repente hominem adoriuntur, nonnunquam vero prænuntios quosdam habent, qui illos præsignificant, veluti vertiginem, tinnitum aurium, oscitationes, tremores, palpitationes cordis, præcordiorum anxietates, dolorem spasticum sub processu sterni ensiformi, inflationes, vesicæ urinariæ anive tenesmodem constrictionem, auræ frigidaæ aut formicationis in artubus sensationem. Solutio vero paroxysmorum sub vociferatione ac ejulatu non raro contingit. Finito paroxysmo ingens lassitudo & stupor aliquis in membris relinquitur: aliique etiam animo delinquent, alii soporosi evadunt.

Eventus autem qualiumcunque graviorum spasmorum, (quam vocem in latiore sensu hic sumo (anceps est, inprimis acutorum & continuorum.

Magis horrendi sunt spasma qualescunque ex inanitione, quam ex repletionem, vixque ulla medicinæ ope sanabiles. Hinc post gravissima vulnera, & post quamvis aliam sanguinis immensam profusionem, post acutas febres, ac inedia, & summe exhaustis viribus, fere semper letiferi. Funestissimi etiam a lumbricis effractoribus & veneno.

Sensus etiam suppressi majus periculum in omni spasmorum genere, quam integre, ostendunt.

Tetanus cum suis speciebus magis exitialis est, quam cetera spasmorum genera: idemque primo jam die occidit, aut intra hunc & decimum quartum plerumque; sic nempe, ut & post hunc quidam adhuc intereant (1). Certumque exitium est, si mens in furorem agitur.

Qui subito febricitantibus, sine ullis præcurrentibus signis, accidunt spasmi, vomitum bilis præsignificant; quo facto, conquiescunt.

Qui quartum vero diem in acuta febre transcendunt, aut in statu morbi se efferunt, itemque cum comate aut phrenitide, perniciem ostentant.

Et spasmus in empyicis ac summe languidis obortus mortem prænunciat.

Qui ex temporum intervallis recurrunt ac diu affligunt, in alios morbos, insaniam, melancholicam, paralyfin, apoplexiam, ac epilepsiam plerumque transeunt, aut tales morbos tamquam comites accersunt: e quibus duo postremi, quod perimunt, pessimi.

Febris autem superveniens spasmis, eos non raro solvit, interdum vero internecionem quoque affert. Alias a luculenta quadam excretionem aut exanthemate ipsorum solutio expectanda est.

Convulsionibus equidem infantes frequentius laborant, quam adulti, sed facilius quoque easdem ferunt, ac restituantur; nisi acutissima & maligna febre capti sint. Pronior etiam est sequior sexus, quam nobilior, ad ejusmodi affectiones.

(1) Vid. Hippocrat. L. III. de morb. p. 491. & L. de intern. affect. p. 592. Joseph. Lieutaud Synops. Prax. medic. p. 154.

§. 491.

Prævisis causis tam multis atque diversis, unde spasmi cujuslibet generis producantur (§. 489); prævisis etiam eorundem discriminibus (§. 484-488), ac eventibus diversis (§. 481); haud difficulter intelligitur, non omnes illos sanationem recipere, neve remedia quidem postulare, neque eadem omnibus conducere. Quapropter legitima eorundem medela in eo vertitur, ut ad causarum quam accuratissime indagatarum remotionem, quoad licet, a medente respiciatur: id quod vero an detrahentibus, aut replentibus, aut corrigentibus & quibus, aut denique chirurgicis auxiliis fieri debeat, judicio ipsius limato relinquendum.

§. 492.

Itaque, si superflua vacuatio spasmum fecit, hanc idoneis remediis protinus oportet coercere, & deinde corpus cibis euchymis & eupeptis iterum replere; si necessariæ vacuationis suppressio, hanc per sua remedia revocare; si febris magna, temperantia exhibere & quæ ipsam materiam febrilem alterare valent, itemque sanguinem mittere, alvum ducere, vomitiones excitare, & sic porro; si angina, revellentia omnis generis admove (§. 189. n. 3); si venena, antidotos, aut vomitoria; si purgantia aut emetica drastringa, theriacam & ex his parata medicamenta ingerere; si vulnera, si nervi puncti, si tendines incisi aut semidiscissi, partes emollientibus ac relaxantibus sedulo fovere, aut pro re nata cultello dissolvere; si tendines ex sua orbita dimoti, si ossa fracta aut luxata, eadem decenter reponere, & luxatis quoque relaxantia applicare; si partus difficilis, eundem, quoad licet, accelerare, clysteres oleosos sæpe in alvum infundere, sanguinem e vena educere, & potiones ex selectis antispasmodicis, quæ infra nominabuntur, in intervallis exhibere; si pituita prima-

rum viarum & vermes in causa sunt, emetica, purgantia, & anthelmintica dare; si materia exanthematica regressa aut retenta, selectioribus diaphoreticis, camphoratis, epispasticis vel etiam cucurbitulis uti; si animi pathemata vehementiora, nervis alium characterem & menti aliam ideam imprimere; si alii morbi spasmos accesserunt, iisdem idoneis remediis succurrere; si ebrietas, aquam frigidam, aut calidam, aut lac præbere, & clysteres quoque injicere; si inedia, corpus delibatis potibus ac cibis replere & vires repente reficere; si frigus denique, frictiones pannis calidis, cum infusis diaphoreticis, & si speciales partes spasmo tentantur, fectus ex emollientibus ac nervinis rebus admove-
re.

Ceterum in permultis casibus opportunum est, naribus spirituosas submovere, medullam spinalem & ipsas partes laborantes unguento emolliente perfricare, clysteres oleosos infundere, artus, in quibus auræ frigida sensatio spasmus prænunciat, ligaturis constringere, ægros in balneum calidum aut frigidum demittere, & si deglutire valent, liquorem cornu cervi succinaturn, spiritum bezoarticum Buffii cum liquore minerali anodyno Hoffmanni mixtum, essentiam ambrae, aut moschum cum aqua epileptica Langii, & si sensus vigent, opiata subinde propinare; postremo, si mens alterata est aut sensus aboliti, magnos strepitus & fragores per tympana, tubas, tintinnabula, pulveremve pyrium excitare.

Convulsiones infantum sæpe emetico ex sulphure antimonii, quod auratum dicunt, cum aliquot moschi granis dato, brevi conquiescunt.

Denique vero in omni spasmo protractam meditationem, desidiam, frigus, æstus, iram, terrorem, tristitiam, metum, cruditatem, & quidquid vires consumere potest, vitare oportet.

R A P H A N I A

§. 493.

Est præterea morbus spasmodico-convulsivus vulgo dictus (*die Krampffucht, Kriebelkrankheit*), qui subinde, at fere ut pestis rarissime, per populum grassari consuevit, & plures civitates, vicus, pagos, regiones paullatim invadit (1); quem cum Ill. *Linnéo* simplici *Raphaniæ* nomine insignire placet, non quidem, ut causam ejus efficientem talem esse credam, qualem is reperisse sibi visus est (2); sed, ut brevissime saltem ac uno verbo morbum appellare possim, qui sic deprehenditur.

Extrema initio stupor, dorsum dolor occupat, cum sensu punctionis atque formicationis per totum corpus. Aliquamdiu post membra modo obrigescunt, modo convelluntur, modo contrahuntur, oculis simul rigidis aut distortis, oreque sæpe distracto; pharynge contracto, revulsaque lingua. Musculi omnes vehementer dolent, sic, ut ægri quidam præ dolore vociferentur, quin adeo delirent, ac furibundi huc illuc, nisi vinculis coerceantur, discurrant, gravesque sibi injurias inferant. Alii visum perdunt, alii rationem, sic, ut vel stulti, vel melancholici, vel maniaci evadant. Interdum quoque febris atque bulimos se immiscent. Multaque præterea ægri nausea & vomitione torquentur: multis alvus per totum morbum fluit. Artus post repetitos motus convulsivos subinde intumescunt, sæpeque etiam vesiculæ aqueæ ac tubercula, aut exanthemata miliaria in iisdem exsurgunt. Quibusdam sanguis ex naribus fluit, aut ex pulmonibus rejicitur. Aliis ungues de digitis decidunt extremorum. Paroxyismi semel, bis, ter & amplius de die redeunt, ac intra unam aut duas horas iterum decedunt, sudore & sopore sæpissime succedente, ac stupore superstite. Atque hæc tota

affectio modo cito intra primam hebdomadem, modo tarde intra unum vel duo, quin plures menses finitur, sic, ut multi quidem pereant, alii vero, servata vita, in alios nervorum morbos, epilepsiam, mentis affectiones, paralyses, tetanum, aut in phthisin conjiciantur, aut denique salubriter per sudores atque scabiem judicentur. Multis, finito morbo, vertigo, amblyopia, cœcitas, auriumve tinnitus aliquamdiu remanet. Aliquando etiam prior morbus recurrit; hujusque præsagium voracitas exhibet.

(1) Vid. *Gregor. Horstii Oper. med. T. II. L. VIII. obs.* 22. de morbo convulsivo maligno & epidemio, qui an. 1596. & 1597. per Hassiam, Westphalam, episcopatum Coloniensem, & vicina loca sæviit, & post aliquot lustra iterum in Hassia grassatus est. *Gottlieb Budæi Consil. medic. von der Krampfsucht oder Kriebelkrankheit, welche an unterschiedlichen Orten im Churfürstenthum Sachsen und dem Marggrafthum Oberlausitz grassiret.* Budissin 1717. 8. *G. W. Wedel & J. C. Wolff diss. de morbo spasmodico epidemico maligno in Saxonia, Lusatia, Pomerania, vicinisque locis an. 1716. & 1717. grassato & adhuc grassante.* Jen. 1717. *W. H. Waldschmied diss. de morbo epidemico convulsivo per Holsatiam grassante,* Kil. 1717. *Act. Vratisl.* 1717. M. Jul. p. 87. 90. seq. M. Decembr. p. 397. *A. Vateri diss. de morbo spasmodico populari Silesiæ.* Vit. 1723. & Poloniae, in territorio Moscoviæ ac Niesnæ, observante *G. Schobero Act. Vratisl.* 1723. M. Jan. p. 37. *E. Rosen diss. de morbo spasmodico convulsivo epidemico (in Elfsborgensis provinciæ territorio Kindensli an. 1746. & 1747. grassante)* Lond. Goth. 1749. *P. I. Bergii Försök til de gångbara Sjukdomars utrönande, för år 1754. och 1755.* Stockh. 1755. ubi epidemicus morbus, qui in Smolandia provincia Cronobergensli, & in Blekingia circa Carlshamn sæviit, describitur.

(2) *Diss. de Raphania,* Upsal. 1763. quam invenies in *III. Aut. Amœnit. academ. vol. VI. p. 430. seq.*

§. 494.

Atqui vero truculenta hæc lues omnis contagionis expers esse videtur; tametsi nemo fere non, præter infantes lactantes, eidem subiectus est.

Maxime autem letiferum symptoma linguæ revulsio est, & opisthotonus.

Agrypnia continua diuturniorem ac minus tolerabilem morbum prodit. In longum autem protractus in epilepsiam plerumque transit.

Recidivans difficilem sanationem recipit.

Mens qualitercunque alienata perraro ad integritatem suam revertit.

§. 495.

Quemadmodum morbus fatalis ac epidemicus non potest non ab universali quadam causa proficisci; per difficile tamen est, eandem reperire. Certe in mucilagine & vaporibus venenatis impuri & male cocti panis, in feminibus loliaceis aut raphani raphanistri, frumento intermistis, in clavis ejus secalinis, in prava aeris constitutione, inque larvis insectorum frumentum depascentibus ea perperam adhuc quæsitæ fuit (1); utique, quum exempla prostant de hoc morbo in unico saltem homine observato (2), quem ab inquinis prorsus causis oportebat proficisci. Quapropter existimamus, omnes causas materiales, quæ spasmos excitare valent, etiam vim habere, Raphaniam nunc in multis, nunc in paucioribus, nunc vero in unico homine suscitandi.

(1) Plerasque illas hypotheses solide jam refutavit Cel. Eberh. Rosen diss. cit. etiam novissimam in textu alle-

gatam, quæ rusticum territorii Kindensis autorem habet. Quod autem ad illam atinet, quam posthæc Ill. *Linne* diff. de *Raphania* proposuit de semine raphanistri, inter hordea, unde rustici Suecici panem coquunt, aliquando nimis copiose æstate humida crescentis, tamquam morbi huius epidemici causa vera & communi; ea præter levem aliquam probabilitatem nihil præ se habet, quod ipsi fateatur, quum non nisi inopinato casui de letifera *Meleagridis* convulsione, in cuius ingluvie nonnullæ siliquæ huius plantæ repertæ fuerunt, innititur. Certe, priusquam pluribus experimentis in animantibus huius seminis omnino acrioris venenata virtus fuerit confirmata, illud pro efficiente causa *Raphaniæ* haberi, me quidem iudice, haud potest; quamvis ill. autor permultis speciosis argumentis sententiam suam probare annifus fuerit.

(2) Vid. *Hier. Ludolffi & I. Wilh. Woellneri* diff. sistens casum novi morbi spasmodico convulsivi, rigidi dicti. Erf. 1727.

§. 496.

Tametsi vero legitima morbi causa nondum potuit reperiri; non ideo tamen is pro incurabili censendus est; quum satis sit, nosse, quod miasma acre, cuius documenta ex historia morbi abunde patent, qualecunque illud demum sit, humoribus inhæreat, & ad encephalum, ad nervos, atque musculos delatum alienationem mentis, certe stuporem, atque violentos motus in corporibus excitet, atque correctionem non minus quam expulsionem a medentibus desideret. Utrumque autem præstari posse absque causæ antecedentis cognitione, manifestum est.

Igitur evacuationem optime præstant radix jalappæ in pulvere quarto quoque die data, & duo vesicatoria in furas vel brachia coniecta, inque novis sedibus post exsiccationem denuo excitata, ut perpetuus efflu-

xus humoris morbidi e corporibus efficiatur. Pueris & infantibus Sinapismi in istorum vicem commode substituuntur.

At correctionem juxta atque expulsionem præstat radix imperatoriæ ad dimidiam drachmam bis vel ter de die data; quæ in multis simul vomitum cum euphoria movet.

Fortassis etiam lac tamquam summa antidotus ad curationem prodest, quum infantes lactantes a morbo immunes maneant.

Sanis ceterum prospiciendum tum purgante medicamento intra mensem bis exhibendo, tum aceto bezoartico ex radicis angelicæ, imperatoriæ, carlinæ singularum uncia dimidia, & aceti libris duabus parato: de quo adulti mane & vesperi cochlear plenum, pueri dimidium hauriant.

Atque quum denique epidemicus h. e. communis morbus haud dubie a communi causa sive interna sive externa proficiscitur; & suspicio quædam in semina venenata cadere potest; fecalinis ac hordeaceis, unde panem conficimus, intermixta; securum omnino est, licet forte supervacuum, ista a prioribus sollicite repurgare, hæcque postea animantibus domesticis ad devorandum exhibere; quæ, si in similes affectiones ac homines incurrant, nocivam rem quam luculentissime proditura sunt medentibus.

EPILEPSIA.

§. 497.

Vehementissima corporis distentio convulsiva morbus sacer sive comitialis est, quem ἐπιληψίαν Græci vocarunt. Homo eadem comprehensus subito conci-

dit, omnium sensuum atque mentis functionibus interceptus: membra in dextra aut sinistra parte, frequentissime vero in utraque mirifice una cum capite quatuntur: digiti aut saltem pollices in pugnum contrahuntur: ex ore salivæ spumosæ viscidæque extorquentur: dentes subinde strident: vox obscura eliditur aut prorsus deficit: cor palpitat: respiratio cum difficultate quadam suffocatoria peragitur: deglutitio quasi quædam perpetua ac involuntaria exauditur: oculi pervertuntur: urina, sterqus, genitura interdum præter voluntatem exprimuntur. Interposito tempore æger ad se redit, & per seipsum languidus, pallens, pusillanimis ac contristatus confurgit.

§. 498.

Id genus plerumque per circuitus, nunc rariores, nunc frequentiores, atque lunæ sæpenumero respondentes, revertitur: & in nonnullis duntaxat noctu. Idem longum etiam esse solet, at vitæ non periculosum, quod usque ad mortis diem hominem comitatur. Qui vero ætate parvula corripuntur, plerumque intereunt.

Longum etiam malum in alios morbos transit, maniam, paralytin, aphoniam, strabismus, cœcitatem, surditatem, apoplexiam; tumque vel cessat prorsus, vel adhuc persistit, cum aliquo mentis stupore; quam alias quoque per se inducere consuevit. Interdum os, aut cervix, aut manus contracta relinquitur.

Vicissim etiam morbis nervorum variis supervenit, ac mortem plerumque adfert.

§. 499.

A vero haud multum abest, epilepsiam fieri non posse sine diathesi quadam in nervorum systemate, a pro-

catartica quidem causa aliqua suscitata : quarum omnino variæ existunt satis luculentæ. Diathesis vero ipsa obscura est. Quamquam enim in encephalo epilepticorum permulta ac diversa vitia subinde occurrant, velut ichores, abscessus, meninges putridæ, colluvies serosa inter has & alibi in encephalo, sinus venosi indurati, cartilaginei, infixæ spinæ, depressiones cranii, exostoses in interiori tabula; hæc cuncta tamen, quum sæpe adsunt citra epilepsiam, hæcque vicissim adest sine illis, non possunt absolute ac immediate morbum producere; sed occulta quædam dispositio nervorum tamquam causa huius morbi principalis statuenda est, quæ accedentibus demum illis occasionibus morbum ingeneret.

Ita vero esse, ex eo manifestum fit, quod epilepsia sæpenumero est hæreditaria affectio; quod a levissimis causis, velut titillatione pedum, in nonnullis excitatur; quod, quo sensibiliores nervi existunt, quales in junioribus deprehenduntur, eo magis pronum est corpus in eundem morbum: unde distentio gingivarum a prærupturo dente, & ventris tormina frequenter istum in tenellis producant; contra vero adulti ab ejusmodi irritamentis, & his quoque fortioribus, nullatenus afficiuntur. Porro etiam nutrix graviore ira aut terrore perculsa proli suæ sæpe ac subito morbum cum lacte infundit, dum ipsa nihil patitur. Quapropter, quum sub ætatis incremento nimis tenera illa ac irritabilis nervorum qualitas emendatur, ipse morbus hæcenus rebellis non raro cessat. Quo quisque vero adultior hoc morbo corripitur incipit, eo difficilius ille sanatur; siquidem in huius corpore validam fuisse causam necesse est, quæ istum produxerit, dum in junioribus etiam a levissima inferatur.

Neque vero prædisponens causa ubique videtur ad-

sumenda esse. Potest enim gravior encephali læsio, potest exinanitio sanguinis, ut nonnunquam v. c. in parturientibus contingit, potest venenum acre ventriculum erodens, potest denique laceratio ventriculi aut intestinorum a lumbricis effractoribus, & immanis terror, etiam in validissimis corporibus epilepsiam producere sine ulla dispositione.

§. 500.

Enimvero inter causas procatacticas hæcenus recensitas memorandæ adhuc sequentes veniunt: pituita sanguinis ac intestinorum corrupta, verminosa, vehemens dolor colicus, partus difficilis, imaginatrix vis ingens, passio hysterica, ebrietas, venus, bilis atra, sanguis, ichor, exanthemata intercepta, ulcera improvide resiccata, febres intermittentes suppressæ, meditatio profunda, inedia, lac acre, & omnes violentæ nervosi generis adfectiones. Præterea observatio docet, nonnullas mulieres, dum conceperunt, fieri epilepticas.

§. 501.

At fomes morbi videtur modo in cerebro, modo in ventriculo, eique annexo tubo intestinali, modo in distantioribus aliis latere sedibus, e quibus furtim deinceps per nervorum ductus serpit ac progreditur. Hinc vero tres differentiæ Epilepsiæ consurgunt: quorum una cerebro, altera ventriculo ac intestinis assignatur, tertia alterius cujusque partis consensu fit.

Quæ in cerebro vel medulla quoque spinali delitescit, ex eo cognoscitur, si capitis gravitas atroxve dolor, & sensuum mentisque stupor aut tarditas urget, & turbulenta insomnia adsunt, & facies pallet, ipsaque accessio, vel nulla prorsus symptomatum præsentia,

hominem repente occupat, aut destillatio quasi quædam a capite in pectus, & inde in ventriculum decidua præcedit. Quam ergo idiopathicam recte cognominamus.

Altera, quæ originem a ventriculo ac intestinis sumit, prægressores habet harum partium dolorem, distentionem, compunctionem, & difficilem inediæ tolerantiam; cumque circuitus proxime imminet, nauseam, cardiacam, animi deliquium, &, quamvis raro, calidioris auræ e ventriculo adscendentis sensationem; cumque desierit, vomitionem pituitæ aut bilis.

Tertia species sæpe a pede, manu, brachio, aut digitis singularibus extremorum, interdum etiam ab utero, inprimis gravido, aut ex infimo ventre, principium ducit. Hæc etiam ab alia quavis parte proficisci potest. Visa enim est, quæ a summo capitis vertice originem haberet, de quo vapor quaquaversum excurrens, si per externas solum partes vagabatur, vertiginem, si intro in encephalum penetrabat, epilepsiam ciceret.

§. 502.

Curationem prorsus non admittit epilepsia, quæ ab hæreditate est; quæ ab encephalo male conformato aut corrupto (nisi istud vitium tollere possis); & quæ denique ex præmagna sanguinis vacuitate repente oritur. Nec servari possunt parturientes, quæ ad singulos dolores, ad absolvendum partum summe necessarios, convulsionibus corripuntur, dolores istos suffocantibus. Vix etiam sanescit, qui ex improvise concidit, neque ante in partibus aliquem venientis mali sensum habet; & qui ex vehementi terrore epilepticus factus est.

Facilius autem curatur, qui ea specie laborat, quæ ex consensu fit; qui ex superflui sanguinis retentione,

aut excretionem humoris morborum suppressa, in epilepsiam est coniectus. In priori ergo casu expeditissimum est remedium viscus quernus, cortex Peruvianus, & folia mali aurantiae; quae cuncta videntur robotante quadam facultate nervorum imbecillitati succurrere, ac simul corporis succos emendare. In reliquis sanguinis evacuationes qualescunque, ulcera artificialia diversi generis, lignum sanctum in decocto saturato, oleum animale Dippelii, itemque ligni buxi & heraclini, porro radix imperatoriae, anthelmintica, vomitoria, purgantia, ligaturae artuum, unde aurae cujusdam adscensus sentitur, juxta exercitationes frequentiores proficiunt.

Ceterum felix quisque epilepsia chronica laborans pronuntiandus, in quo ulcera sponte vel ex accidenti subnascuntur; aut quem febris quaedam, imprimis quartana, aut dysenteria comprehendit. His enim supervenientibus, auspicio liberari potest.

Denique non alienum puto, specifiici cujusdam medicamenti adversus epilepsiam chronicam mentionem facere, quod venereae indolis est, & ita paratur. Arbitraria quantitas Vitrioli de Cypro aqua pluviali solvitur in catino terreo, super leni igne; solutio per chartam bibulam trajicitur, eidemque postea spiritus salis ammoniaci vulgaris ad saturationis punctum instillatur; quo miscela elegantissimum colorem cyaneum adsumit. Post aliquot horas spiritus vini rectificatissimi sufficiens quantitas adfunditur, quo liquor protinus conturbatur; deinde interposito tempore in fundo vitri se repraesentant cristalli minutae, elegantissimi coerulei coloris, quae deinceps mediante charta bibula separandae, & in vitro probe obturato servandae, quum saphirinus color ab aëris accessu destruitur ac in viridem permutatur. Atque hujus salis grana quatuor pueris

exhibentur, adultis autem plura ad scrupuli medium. Etiam filtratus liquor cyaneus in similem usum adhiberi potest a viginti guttis ad octoginta successive ascendendo. Unica sæpe dosis pulveris sufficit; interdum vero plures requiruntur. Utraque medicina vix sine nausea atque vomitu operatur.

Atque hæc fere sunt adversus epilepsiam longam remedia. Brevis enim, quæ nonnullos morbos, ut dentitionem, dolores universim vehementes, variolas, febres acutas, tamquam symptomata comitatur, aut a veneno hausto, aut gravi capitis aliarumque partium vulnere proficiscitur, aliis remediis tractanda est, quæ non tam epilepsiæ, quam ipsi morbo principali ejusque causæ opponuntur.

§. 503.

Denique epilepsia laborantem fugere utique oportet cum cruditatibus, solem, balneum, ignem, frigus, vinum, liquores ardentes, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia, locique præcipitis omniumque terrenum conspectum.

CHOREA VITI.

§. 504.

Equidem non tam aspectu horrendus est viti saltus, quam epilepsia, sed æque miser tamen morbus, ad quem describendum nunc venio. Homo repente ad saltationem, ac simul plerumque ad risum cogitur citra voluntatem. Manus, pedes vel unius duntaxat lateris, ac plerumque sinistri, vel utriusque, una cum toto corpore tam mirifice, tamque celeriter commoventur, ut nec exercitatissimus gesticulator præstare id posse videatur, tantaque simul vehementia,

ut vix a robustissimis hominibus afflicti possit componi ad quietem. Atque ejusmodi saltationes modo in distans fiunt, modo in altum. Quidam vero saltus non faciunt, sed ad cursum saltem sub præmagna præcordiorum anxietate concitantur (1); unde epilepsiæ procursiivæ nomine a quibusdam salutatur morbus. E gelliculatoribus quidam sub choreæ accessione potum deglutire non valent, sed suborta tussi per os & nares rejiciunt. Alii istum quidem deglutire possunt, at non nisi inter miras gesticulationes poculum ori admovendo, neque recta linea id ad os deducendo, sed diducta sæpius a spasmo manu huc illuc aliquamdiu versando, donec tandem sorte fortuna labris propius illud admoventes, liquorem derepente infundunt, avidissimeque deglutiunt. Mens in insultu non uno modo se habet, dum in aliis alienata est, aliis vero recte constat.

Ipse paroxysmus tam intuitu frequentię, quam durationis diversus est, siquidem vel singulis diebus semel, bis aut sæpius, vel longiore intervallo recurrit, & nunc intra dimidiam horam, nunc longius vel brevius finitur. Rarissime per hebdomadem & ultra sine ulla fere intermissione perdurat. Finito insultu ægri præ defatigatione pedibus insistere vix possunt, ac undiquaque sudoribus disfluunt. Quidam adeo sub prælongo paroxysmo moriuntur (2).

(1) Vid. *Tulp. Obs. L. I. 16. Arnold. Boot Observat. de affect. omis. c. VI.*

(2) Casus de hoc Viti saltu videbis in *Eph. Nat. Cur. dec. II. ann. 3. obs. 69. dec. III. ann. 3. obs. 181. Plateri observ. L. I. p. 87. 88 Barth. Martini diff. exhib. casum de chorea St. Viti, Argent. 1730. Heisteri medic. Wahrnehm. p. 797. Cases of the Epilepsie, hysteric fits, and St. Vits dance, by I. Andrée, Lond. 1746. 8. Journal de Medec. M. Jan. 1761. M. Maji, 1763.*

§. 505.

Is morbus in se longus est; & tam in junioribus, quam adultioribus observatur; adeo, ut, quod *Sydenhamus* adstruit, eum a decimo tantum ætatis anno usque ad pubertatem homines prehendere (1), experientiæ refragetur.

Est autem ille singularis convulsionis species, quem legitimæ convulsiones subinde quoque diu ante præcedunt (2). Hinc minus recte *Platerus* cum *Tulpio* ad insaniam (3), *Meadius* (4) & ante hunc *Doverus* ad paralyfin eumde retulerunt (5); perinde ac *Junckerus*, qui pro analogo *Hydrophobiæ* vinditavit (6).

(1) *Opp.* p. 743.

(2) *Plater.* l. c. p. 788.

(3) *ll.* cc.

(4) *Monit. & præc. med.* Cap. II. Sect. II. p. 40.

(5) *The ancient Physician's legacy to his country*, p. m. 45.

(6) *Conspect. Medic. theoret. præct. tab. CXXIII.* p. 941.

§. 506.

At frequentissima ejus causa vermes sunt: quibus ideo euporista opponenda. Ad hæc vero maxime nervinis & antispasmodicis opus est, inprimis visco querno, aut cortice Peruviano, aut oleo animali Dippelii; præterea purgantibus, præsertim sale mirabili Glauberi, radice bryoniæ, aut tinctura catholica Londinensium; neque non vomitoriis. Subtilior materies, quæ nervis inhæret, per cutis poros maxime eliminari

debet vel cantharidibus in cutem coniectis, vel igne electrico.

STERNUTATIO MORBOSA.

§. 507.

Interdum sternutatio proprium morbum efficit, & attentam observationem desiderat; quum nempe diutius, quam par est, ac simul inaniter plerumque, affligit & per plures horas, dies, hebdomades, imo adeo menses absque intermissione fere continuat, & per intervalla quoque instar periodici morbi revertitur: summus languor & syncope demum producuntur, quid? quod cœcitas & convulsiones, & hemiplegia, & mors ipsa suboriri possunt (1).

(1) Exempla sternutationum immodicarum lege in *Misc. Nat. Cur. Cent. V. p. 32. Dec. I. ann. 3. obs. 138. Dec. II. an. 8. obs. 152. Act. Nat. Cur. vol. IX. obs. 43. Horstii L. V. de morb. mulier. obs. 51. Salmuthi observ. Cent. I. 93. Hildan. Cent. I. obs. 24. IV. 12. Cardan. Comment. in Hipp. aphor. V. 47. Famian. Stradae L. III. Præl. IV.*

§. 508.

Abditæ sunt plerumque causæ ejusmodi rariorum & crebrarum sternutationum. Ex cognitis autem hæmorrhagiæ naturales retentæ, repressa scabies, ingluviæ, abscessus super cranio absconditus, vapor calcis vivæ, & catharrhus acris occurrunt. Alias anguem sub herba suspiceris; nisi post amplexus venereos, ut accidere nonnullis solet, aut ex venerea cogitatione conspecta pulchra muliere tales continuæ ac vehementes sternutationes oriantur.

§. 509.

§. 509.

In curatione ad suppressas excretiones sive naturales sive morbosas respiciendum est, & opportunis remediis ubique succurrendum: sin autem causa, non cognoscitur, evacuantibus varii generis utendum. Ceterum lac tepidum frequenter in nares trahi, & opiata intus dari convenit.

T U S S I S C O N V U L S I V A.

§. 510.

Vehementissima omnium tussis convulsiva seu ferina attentionem nunc meretur singularem, quum per se morbum efficiat. Adstricta ea maxime est ætati infantili atque puerili, & cuivis anni tempori, quo repentinæ frigoris & caloris vicissitudes, tempestates pluviosæ, ventique frigidi corpora diu affecerunt; populariterque tum haud raro, at sine contagio certe, grassatur, & ad duas minimum hebdomades, plerumque vero ad unum mensem, quin plures prohabetur, multosque omnino jugulat. Initium per primam hebdomadem admodum leve est, ut a tussi catarrhali vix differat; post vero ea increscit, & fere singulis horis tanta concussione, etiam sæpius in his, adfligit, ut facies humoribus turgeat, & violaceo quasi colore suffundatur, labiaque livescant, & ex oculis prominentibus lacrymæ, ex naribus pituita copiose distillet. Tussis ipsa clangori quasi asinino similis, per aliquot temporis minuta & longius durat, expirationem sæpiuscule retinet, & suffocationis metum in quolibet paroxysmo graviore facit. Sub finem ejus pauxillum humoris mucosi, admodumque tenacis, extunditur. Antequam vero tussis erumpat, titillationem quandam in faucibus

& scrobiculo cordis miseri experiuntur, quam quidem tussicula elidere per intervalla conantur, nequaquam vero suppressere valent; unde tandem violenta atque suffocativa quasi succussio sequitur. Quidam sub initio ejusdem anxie per conclave decurrunt, tandem caput parieti adponunt & sic vim tussis sustinent: inter quam non raro stomachus, pituitam cum levamine excutens, subvertitur, frigidusque sudor e facie erumpit.

Atque hæc fere sunt ordinaria symptomata, quæ clangosam tussim efficiunt. Multis vero præterea sanguis ex naribus, faucibus, aut pulmonibus erumpit, quin ex labiis, & vasculis albugineæ oculorum tunicæ disruptis. Aliis caput dolet cum vertiginosa caligine, visus obscuratur, extrema frigent, facies aut totum corpus leucophlegmatico tumore turgēt, cor palpitāt. sternutationes frequentes accidunt, lotium atque sterqus clam elabitur, singultus, & quodvis convulsionum genus accedit, & finito paroxysmo copiosi ructus erumpunt. Interdum miseri sub accessione tussis, impedita inspiratione, subito in terram concidunt, & sic jacent quasi mortui sine sensu, sine motu, & sine respiratione. Porro urinæ minguntur tenues, & alvus plerumque adstricta & dura est.

Sub progressu morbi sudores, diarrhoeæ, exanthemata miliaria, scabies, parotides, aphthæ oris, aliaque ulcuscula in aliis sedibus tam humida, quam sicca salutariter, si ab aphthis recesseris, generantur. Interdum, licet rarissime, inter initia statim succrescit febris, in aliis catarrhali similis, in aliis intermittens in modum tertianæ. Nonnullis ægris in decursu pleuritis accedit.

§. 511.

Hæc tussis, quæ semel tantum hominem occupare

creditur, corpus magnopere delassat, & in aliis hernias excitat, in aliis vero gibberes; in aliis paralyfes membrorum, aut memoriæ ac judicii jacturam infert; itemque metastases ad ossa facit, quæ inde cariosa fiunt. In gravidis abortus metuendus est. Permultos autem tabe vel pulmonum ulcere cum febre hectica, vel convulsionibus atque suffocatione in ipso paroxysmo necat. Universim vero, quo juniores, teneriores, atque imbecilliores ægroti sunt, eo in majori periculo versantur. Ceterum febris, & aphthæ, & hæmorrhagiæ, & convulsiones, morbum periculosiorem reddunt.

§. 512.

Præter hæc notandum adhuc venit, quod epidemiæ hujus tussis respectu vehementiæ & malignitatis inter se differant: quod tussis infantes a variolis grassantibus plerumque immunes præstet, correpti vero illis, usque ad exsiccationis stadium ab eodem liberi maneant, quo nunc vehementiore impetu & majori periculo affligantur: denique, quod aliquando febre scarlatinæ ac morbillosæ succedat, vel hanc etiam præcedat: itemque exanthematici & arthritici morbi suppressi, ulceraque præmature consolidata eandem inferant.

§. 513.

Lenita autem in universum hæc tussis inde cognoscitur, si per longiora intervalla recurrit, atque breviori tempore finitur. Deinde quoque appetitus rediens & hæmorrhagia narium extra paroxysmum declinationis notam exhibent. Ceterum totius morbi finis inde cognoscitur, si afflicti extra paroxysmos libere & sine roncho spirant, si nulla amplius febre corripuntur, si bene appetunt, si tranquille dormiunt, sique alvum rite deponunt, sensimque vires recuperant.

Enimvero in his, qui sanitatem recuperarunt, digestio læsa aliquamdiu remanet, quæ atrophix metum adhuc facit. Alios faucium tumores, inflammationes exulcerationesque vexant.

§. 514.

Ex memoratis symptomatibus & effectibus convulsivæ tussis luculenter apparere potest, eam partim affectum esse catarrhalem, partim ex digestionem depravatam proficisci, partim etiam ab acriori lymphâ, citra omne aeris contagium. Quapropter etiam pectoralibus remediis non obtemperat, certe non solis, sed cum antispasmodicis, diureticis, diaphoreticis, emeticis, purgantibus ac vesicatoriis conjunctis; ad quæ tamen cuncta non, nisi difficulter eam elidi sciendum est.

Ex his autem pectoralia oportet cum anodynis ac diaphoreticis perpetuo usurpare; purgantia vero sexto vel octavo quoque die, perinde ac emetica; quæ cum prioribus etiam utiliter copulari possunt.

Profunt itaque ex priori classe decoctum furfurum triticeorum, quod fere per totum diem calide ex patellis, adjecto pauxillo mellis, vel sacchari & lactis hauritur; vel, in ejus vicem, decoctum radicis chinæ cum tertia vel quarta parte lactis remixtum: item elixir pectorale Wedelii ad tres partes, & spiritus nitri dulcis ad unam, inter se mixta, & quovis bihorio ad viginti, triginta guttas & ultra datum; aut potio ex aquæ hyssopi unciiis sex, elixir pectoralis Wedelii, liquoris cornu cervi succinati, singulorum drachmis tribus, syrupi de althea Fernelii uncia; quæ cochleatim quovis bihorio assumenda; cui etiam aliquot grana Moschi addi possunt: item decoctum ex radicis altheæ unciiis duabus & aquæ fontanæ sesquilibra paratum, cui post

tertiæ partis consumptionem sacchari penidii vel syrupi diacodii uncia & plus adjicitur; quod omni hora ad patellam aut dimidiam saltem, frigide hauritur ac inprimis, quodocunque æger stimulum ad novam tussim sentit; quo ea optime demulceri potest. Nec decoctum corticis Peruviani, præsertim in consortio liquoris cornu cervi succinati, inutile est. Adhæc unguentum pectorale commode pectori, aut, quod plus proficit, oleum scorpionum lumbis illinitur. Et sanguinis missio interdum necessaria est.

Ex purgantium autem classe maxime seligenda est manna & scamnoneum; ex emeticorum, sulphur antimonii auratum, Kermes minerale, & oxymel squilliticum.

Specifica varia decantata prætermitto, utpote quæ laudatam facultatem sæpenumero haud exserunt.

Denique, quod inter cibos acetaria quam maxime prosint, fideliter moneo.

TUSSIS STOMACHICA.

§. 515.

Neque tussis stomachalis prætervidenda est, quæ persæpe cum catarrhali, interdumque etiam convulsiva confunditur, a quibus tamen tum causarum, tum curationis respectu differt. Quemadmodum etiam inter vulgus inprimis tussis catarrhalis pharyngis aut pulmonum pro stomachica non raro venditari solet.

Vexat ea inprimis post pastum, ac in vacuitate ventriculi, maxime tempore matutino & ad noctem. Stimulus autem tussendi circa scrobiculum cordis aut ex hypochondrio sinistro incipit; inque ventriculo præste

est digestionis vitium, sensus gravativus etiam cum inflatione, cardialgia, anorexia, atque nausea; interdum etiam, licet rarissime, fames canina urget (1). Coniunguntur etiam ructus & flatus copiosi, facileque in paroxysmo vomitiones fiunt; ac inter tussendum sonitus ex profundo cum impetu & summo conatu emergit, sitis etiam vexat. Respiratio plerumque liberior est, ac in tussi pectorali; nullumque in pectore sive renifus, sive angustiae vestigium percipitur.

(1) Vid. Io. Gerh. Winther diff. de tussi stomachali, atque hujus mechanica; Rintel. 1716.

§. 516.

Hæc tussis vel sicca, vel humida est, ac simul vel per se urget, vel cum pectorali complicatur. Interdum etiam periodos servat (1). Pueris autem, & senibus; & lurconibus imprimis frequens est, & ubique diuturna, cum primis, quum inepta ipsi remedia opponuntur, cujusmodi universim pectoralia sunt, atque mucilaginosæ. Et licet mitigata videatur, tamen subinde recurrit. Adhæc tertiana febre laborantibus, ac hypochondriacis familiaris est; unde etiam hypochondriaca appellatur.

Habitualis & chronica facta ad ipsam phthisin ducit, totidemque malorum causa existere potest, ac convulsiva; saltem febrem lentam inducit.

(1) Vid. Io. Gerh. Wintheri diff. cit. §. 17. & Mich. Ettmülleri Opp. T. II. P. II. obs. 196.

§. 517.

Oritur ergo ea a saburra acri biliosa, acida, pituifera, in ventriculo stabulante, eundemque vellicante;

quæ præcipua ejus causa est. Deinde eam flatus in ventriculo inclusi, officulum aut nummus deglutita suscitare valent. A febre quartana etiam aliquando relinquitur. Aliud genus symptomaticum est, & ab hepatis tumore, a consumto hepate, a scirrho pancreatis, & abscessu mesenterii producitur.

§. 518.

Curatio hinc in priori casu tribus indicationibus absolvitur; quarum prima est, ut materia ad tussim irritans quandocumque per emetica & purgantia eliminetur: altera, ut ejusdem qualitas morbosa per commoda absorbentia atque resolventia corrigatur, cujusmodi sunt imprimis radix ari, pimpinellæ, ireos Florentinæ; sales alcalini & medii, conchæ calcinatæ, ex quibus pulveres componi possunt; qui utiliter etiam cum roborantibus & purgante aliqua re commiscentur; deinde quoque huc spectant pillulæ de ammoniaco, splenetice Sylvii, ejusdem sal volatile oleosum, elixir viscerale Hoffmanni, proprietatis, essentia gascarillæ & similia; tertia denique, ut irritatio stomachi, atque vellicatio compescatur; id quod tum roborantibus, tum anodynis medicamentis inter se mixtis efficitur. Ceterum diæta congrua, & equitatio ad sanationem multum confert. Ineptæ res deglutitæ optime emetico evertuntur.

Ubi cum catarrhali tussi conjuncta est stomachalis, huic iisdem remediis, ac convulsivæ, succurrendum.

I N C U B U S.

§. 519.

Incubus, græce ἐφιάλησ, gravis est, at brevis corporis oppressio & quædam quasi suffocatio, quæ

cum vocis ac loquelæ interceptione noctu plerumque fit in infomnio anxio & profundo, in quo laborans vel ab hoste se invadi, vel ab aliquo venerem exigente & gravius pectori incumbente premi, vel absurdiora quædam spectra infilientia & gravantia imaginatur & fingit. Quæ omnia vero vix eveniunt, nisi homo in dorsum decumbens & declivi capite somnum capit; protinusque cessant rursus, ac in latus ille se convertit vel corpus erigit: remanente tamen tremore cordis, & terrore, & sudore, & ingenti lassitudine; maculis etiam hinc inde in corpore aliquando conspicuis sublividis, a stagnatione sanguinis subortis.

§. 520.

Adverterunt nonnulli, & ephialten quandoque epidemice grassari (1), & subinde interdum quoque adfigere (2). Sed utrumque rarum est, & posterius hominibus in somnum inclinantibus duntaxat evenire existimamus, minime vero extra somnum. Atque talem incubum diurnum nosmet ipsi in viro aliquoties post prandium, quum somno in sedili indulgeret, observavimus.

(1) *Cael. Aurel. Chronic. L. I. cap. III.*

(2) *Rhodii Observ. Cent. I. 54. Smetii miscellan. med. p. 547.*

§. 521.

Plethora undecunque orta inprimis Ephialten infert; qui alias frequentius feminas, quam viros exercet, præcipueque tales, quibus vel non rite mæstrua succedunt, aut quæ spasticis adfectibus excruciantur. Alia causa pituita est, aut melancholicus humor circa præcordia inhærescens, quo per crapulam, crudita-

tem, ingluviem, pervigilium, vel animi curam com-
moto, diaphragma & pulmones premuntur. Præter
hæc vero semper spastici quidquam in imo ventre aut
thorace præsto est, quod per infomnium terriculofum,
decubitum corporis fupinum, & declivem capitis fitum
luculentius fe effert ac increfcit: quemadmodum totus
profecto morbus ad fpasticorum tribum referendus est.

§. 522.

At sæpe incubus revertitur; &, fi hoc fingula
nocte fit, aut fyncope accedit, metus est, ne in epi-
lepfiam, aut apoplexiam, aut catharrum fuffocativum
terminetur.

Averruncare ipfum vitatus in dorfum decubitus &
abftinentia a coena poffunt: quæ duo ergo præcipue
omnium laborantibus præcipienda. Ad hæc fanguinis
detractio, purgantia, emetica, diluentia, abforbentia,
antifpafmodica, roborantia atque temperantia, inpri-
misque pœoniæ femen, limatura martis, ejufque ru-
bigo, & pulvis Marchionis cum cremore tartari & nitro
verfus noctem fumtus operæ pretium faciunt.

PALPITATIO CORDIS.

§. 523.

Quum de cordis palpitatione nunc præcipio, pro-
tinus fignificare fas est, de morbosa, valdeque mo-
leſta atque chronica palpitatione me hic agere, neuti-
quam vero de tremore cordis atque leviori, tranſitoria-
que concuſſione, qualis multis ab effuſiori ira & gau-
dio, vehementiori corporis exercitatione, balneo nimis
calido, fervidiori veneris appetentia, & exæſtuante
potu, evenit, aut ex magno virium decremento poſt

immoderatum sanguinis profluvium ac in malignis morbis, & ante animi deliquia, itemque ante mortem haud raro exoritur.

Palpitatio ergo cordis, de qua hic sermo, immoderata est concussio, vehementi systole ac diastole sæpe diuque molesta. Hujus tanta quandoque vis est, ut pulsatio extra conclave audiatur, ut arteria magna foras in aneurisma dilatetur, ut thoracis costæ dislocentur, exedantur ac diffringantur, ut cor ipsum de propria sede depellatur, denique ut externus locus, ubi admota manus pulsus percipit, rubescat aut callosus fiat. Atque sic affecto corde, arteriæ omnes, imprimis quæ supra jugulum sunt, vehementer pulsant; in aliis vero pulsus plerumque irregularis, intermittens, debilis, parvus, aut plane nullus est (1) sæpeque cordis motui haud respondet. Neque vero eadem vehementia, nec continuo palpitatio ista urget, sed nonnunquam, & præsertim sub quiete intermittit, deinde ex improvviso sæpe, & noctu dormientes adoritur, ut subito evigilent, mox interdiu sine evidenti ac externa causa revertitur, prætereaque a qualicunque fortiori corporis motu, æstu, balneo, adstrictiori veste, tibialibus intra dormiendum arctius constrictis: venere, cibis flatulentis, crapula, vino, excandescencia, terrore tum recrudescit, tum exacerbatur. Insignes præcordiorum anxietates eandem interdum præcedunt. Sub ipso vero paroxysmo respiratio velox & anhelosa est, ipsaque anima interdum deficit, nervique adeo distenduntur.

(1) Sub hac asphyxia in carpo vehementer interim carotides subilire, Ill. *Hallerus* testatum facit *Opusc. pathol.* obs. 52.

Sanguinis defectus vel exsuperantia, hæmorrhagiæ suppressæ, materia arthritica, scabiosa, transpirabilis

& foetor pedum repressa, ulcera præmature consolidata, diuturna tristitia, immanis terror ac metus gaudium immoderatum, flatus incarcerati, potus frigidus æstuanti corpori ingestus, bilis atra, scorbutus, malum hypochondriacum, cachexia, epilepsia, viscera corrupta, obstructio hepatis, palpitationem cordis præ ceteris efficiunt: deinde vero vermes in corde hærentes (1), polypi & steatomata cordis vel aortæ, hujusque & aliorum vasorum & valvularum cordis offescentia, aut habitus calculosus, denique tumores circa cor, & arteriæ magnæ præternaturalis prope cor angustia.

Multi quidem medentes etiam hydropem pericardii huic censui causarum adnumerant; is vero effectus tantum palpitationis est, & citra eam haud raro occurrit. Quapropter etiam palpitatio cordis pro maximo signo hujus hydropis, perinde ac thoracici, immerito a nonnullis habetur.

An vero pericardium cum corde connatum veram palpitationis causam efficiat, ut quidam volunt; illud in medio adhuc relinquendum puto.

(1) Nisi forte sanguinea coagula sub hac specie observatores deceperint; velut Ill. Hallero credibile est. *Element. Physiol. T. II. p. 21.*

§. 525.

Longum sane atque atrox malum palpitatio est, quæ, quum in pueritia vel juventute corripit, vitam longam esse non sinit; progressu temporis graves alios morbos, respirationem difficilem, cachexiam, hæmoptysin, phthisin, hydropem varium ac multiplicem, asthma convulsivum, & febres anomalas inducit; ægrumque sæpe repentina morte necat, quam aliquando cordis, auriculæ, venæ cavæ vel aortæ ruptura præce-

dit; quum hæ partes antea enormiter distentæ fuerint. Quam quidem distentionem magis pro effectu, quam causa palpitationis habendam esse monemus.

Neque prorsus idiopathica, hoc est, causam intra vel prope cor ipsum agnoscens palpitatio curationem recipit. Symptomata vero curari adhuc, sublatis unde pendet morbis, potest. Interim a quacunque causa subortum malum nunquam parvi æstimandum est, etiamsi aliquando longas inducias facit; siquidem facile habituale fit, & a levissima causa recrudesceat, nec raro, si cor ultra sphæram elasticitatis distentum constringere se amplius non potest, in lethalem syncopen subito terminatur.

Ceterum sciendum est, nonnullis hominibus inde ab infantia familiarem esse ac perpetuam, neque vero anxia ac molesta sensatione comitatam palpitationem. Velut tamen hoc a naturali statu omnino deflectit; ita tanquam suspectum phænomenon ubique considerari meretur, quod limites demum transcendendo in morbosam palpitationem cum aliis pravis symptomatibus conjunctam transiturum est.

§. 526.

Quamquam permultæ idiopathici morbi causæ a dissectoribus repertæ sunt (§. 524); perdifficile tamen est, in corporibus vivis genuinam ubique determinare; utique cum non raro plures simul præsto sint.

Neque tam facilis sane est polyporum verorum (1) atque aneurysmatum cordis & vasorum majorum diagnosi; nec dissimulandum, omnes notas hæctenus ab observatoribus erutas & collectas, ambiguas & fallaces esse. Quamquam enim polypum adesse credunt, si

æger difficulter spirat, si cor vehementius palpitat, si anxietas ad levem motum, etiam cum lipothymia, increfcit, si pulfus intermittens, vibratus, ac irregularis est, si facies pallet & pedes tument, si dolor sub fterno percipitur, si brachium torpet, inque eodem pulfus obfcurus est; tamen nec omnia ifta fymptomata in uno polypofo, nec principaliora quidem ex his, pulfum intermittentem & palpitationem ipfam, ubique deprehendes (2). Multoque magis reliqua fallere fymptomata confueverunt, quum aliis quoque morbis, ut ipfe pulfus intermittens, adfociantur. Adeo polypus adefle poteft cum ipfo aneurysmate cordis, & tamen nunquam æger palpitatione corripitur (3).

Ubi aneurysma cordis caufam morbi præbet, pariter tantum conjecturales notæ illud manifeftant; atque fi finiftrum ventriculum iftud occupavit, pulfus in carpo fine ordine ac numero decurrit; fi dextrum, pulfus cordis fub finiftra mammilla non percipitur, fed fub fterno ac in dextro latere; fi utrumque finum, ictus cordis, manu ad finiftram mammanam admota, haud poffunt diftingui & ad numeros reduci, fed videntur quafi plura in pectore corda fimul & fine ordine falire. Neque tamen in his quidquam perpetuum eft.

- (1) Diftinguendi hi funt a fanguineis coagulis, quæ in cordis thalamis aut auriculis frequenter reperiuntur, & fub mortem, ac poft illam demum generantur. Veri autem polypi funt folida coagula, non tam fubito nata, diverfi generis, quo ad carnis, membranæ, cartilaginis, offis, tendinisve fubftantiam accedunt, talemque texturam poft elotionem fanguinis coagulati monftrant. In aqua fervida, inque fpiritu vini indura coagula abeunt. Sedes eorum eft in utroque cordis finu, magis tamen in dextro, quam finiftro. Frequenter lacertis cordis & valvulis tendineis intertexti funt funiculis fuis, aut minimis radiculis inter cordis fibras quafi infixi. Frequenter quoque in magnas venas

& arterias propagines suas educunt, istudque cavum, quo continentur, utique dilatant, cum præter polypum etiam sanguis transire debeat. Permulti experti viri, *Tulpius*, *Pechlinius*, *Malpighius*, *Albinus*, *Senac*, *Hallerus*, *Pissinius*, *de Haen*, *Ioerdens*, *Barrere*, *Goetz*, *Fantonus*, *Morgagnius*, & plures alii polypos veros descripserunt; quos ideo cum *Kerkringio*, *Ruyschio*, *Tyfone* & paucis aliis ex morborum sive potius causarum morbificarum numero relegare, & sub mortem demum generatos credere non possumus. Materies autem polyporum verorum spissum est illud, & lardosum, quod in sanguine e vena misso atque conquassato subito concrescit condensatur. Quidquid ergo subitam quietem sanguini inducit, velut animi deliquium, terror, vel lentam, uti moeror, graviusve aliquod impedimentum pulmonis, & acida, ac spirituosissima venena; illud potest generationi polyporum ansam dare. Sed & vehementior cordis motus potest illos generare, quemadmodum in lacte apparet, quod concussione in vase butyraceo in solidiorem massam convertitur. Ceterum de modo, quo polypi sensim crescunt, conf. Ill. ab *Haller Elem. Phys.* T. II. p. 23.

(2) Nunquam interdum adesse pulsum intermittentem, testatur *Mauchart* diss. de puls. interm. §. 19. 20. Nec unquam talem in suis polyposis deprehendit *Ioerdens*, nisi paullo ante mortem; neque ullam palpitationem (*Observat. path. ther. de polypo cordis* §. VI. ad *Aët. Nat. Cur. Vol. IV.*) Reperit etiam *Cl. Home* duo magnos polypos in cordis sinibus, sine ullo signo. *Medical facts ad experiments.* p. 132. 133.

(3) *Stoerk ann. med. I. p. 118. cadav. quart.*

§. 527.

Quandocunque polypus majorum vasorum cordis ostia obstruit, ut sanguis per ista vel expelli e corde, vel recipi in hoc amplius non possit; proximum est, ut syncope cardiaca, asphyxia, apoplexia, catarrhus suffo-

cativus, ruptura cordis vasive majoris, & mors subitanea vel cum ruptura ista, vel sine ea sequantur.

Sed polyporum, aneurysmatumque simulacra perfectissima & bilis atra mota, & nervorum spastica affectiones, & incarcerati flatus sæpe efficiunt. Unde est, quod multi se gloriantur polypos & aneurysmata cordis persanasse, ubi nihil eorum adfuerit.

§. 528.

Palpitatio idiopathica nullam prorsus medelam, ceu jam est præceptum (§. 525), recipit, sed duntaxat palliativam, quæ utplurimum vero etiam parum vel nihil præstat. Aliquos levat venæsectio, singulis mensibus & in ipso paroxysmo instituta; quæ vero aliis plus obest. Aliis pulveres temperantes levamen adferunt. Quidam illud ab inclinatione thoracis aut lateris saltem in terram, vel a reclinato capite in dorsum in paroxysmis accipiunt. Expedit præterea, aquam pro potu ordinario seligere, interque initia palpitationis manus ac pedes fricare, atque clysterum in alvum injicere.

In aneurysmate cordis missio sanguinis non juvat, sed malum potius exasperat, & hydropem arcessit.

Symptomatica palpitatio levatur studiosa causarum, quas supra excitavi, occasionalium evitatione; & curatis principalioribus morbis, unde ortum traxit, finitur.

§. 529.

Ad polypos cordis resolvendos nihil habeo, quod commendare possim, neque quidem ad recentes, qui in viscoso coagulo adhuc consistunt. Ecquis enim illos cognoscat? Illi ergo Medici nimis genio suo indulgere

videntur, qui vel hos vel densiores jam factos, verum cordi, aut valvulis vaforum nondum adnatos resolvi posse gestiunt. Et, si tales adeo a se resolutos credant, probare prius debent, polypos omnino adfuisse, & quam curandam susceperunt palpitationem, ab iisdem esse profectam. Sed vereor ego multum, ne in tam dubia ac fallaci polyporum diagnosi semetipfos deciperint. Neque enim polypus eos semper obsidet, ubi ejus suspicio est. Si quid tamen cum aliqua saltem spe optati effectus polyposis exhibendum, nihil profecto erit, nisi quod massam sanguineam potentissime resolvat: qualem facultatem scolopendrium, serpentariæ Virginianæ radix, nitrum, sal ammoniacum, & thermæ Carolinæ possident. Quod ad venæsectionem attinet, circumspiciendum est, an obsit vel proficiat. Ceterum omnis negotiosa actio, & quidquid supra scriptum est palpitationem excitare (§. 523. 524.), vitari debet.

S I N G U L T U S.

§. 530.

Ad singultum, affectum sane mirabilem, venio, in quo homine pectus inopinato, & cum celeri impetu, atque singulari clangore in larynge concutitur, pectoris cavitas subito ampliatur & cum abdomine non-nihil antrorsum propellitur, fermone, inspiratione, atque deglutitione simul interceptis. Quæ tota actio quidem minimis momentis absolvitur, & per intervalla dein recurrit.

Atque hæc omnibus singultientibus communia sunt. Vehementia vero concussionis & sonitus, ipsius frequentia, intervalla, atque duratio, una cum symptomatibus affectionem comitantibus, omnino diversa sunt.

Reperiuntur

Reperiuntur namque, qui tanto cum impetu singultiant, ut in magnum clamorem efferantur, quem transeuntes in plateis percipiant; utque totum corpus contremiscat & costæ frangi videantur. Nonnulli singulis horæ minutis, alii citius vel tardius iterum singultiant, & sic per plures dies, hebdomades, menses, & annos, modo die nocteque, modo hac vel illa tantum, modo per periodos afficiuntur. Multi vero, etsi diu ac vehementer singultiant, nullum inde incommodum sanitatis experiuntur. Alii contra non leves noxas inde ferunt, & cardialgia, ructu, nausea atque vomitu conturbantur, neque potum vel cibum, durante affectione, assumere possunt. Paucissimi finita ea sternutare solent, aut in animi deliquia conjiciuntur.

§. 531.

Permultæ res singultum faciunt, nimia cum cibum potus, inprimis frigidioris, quantitas, plethora excedens qualiscunque humoris, sive boni sive mali, vacuatio, immodica corporis refrigeratio, assumpta acrimonia tam ex ciborum, quam medicamentorum classe, & venena; deinde humores varie corrupti pituitosi & biliosi, in stomacho ac primis viis stabulantes, nobiliorum viscerum corruptiones, febres intermittentes non recte curatæ, aut malignæ, morbi cutis repressi, cohibita alvi profluvia; denique graviora vulnera, depressæ cartilagines costarum & sterni (1), fracturæ earundem, ac luxationes, & vertebrarum compressiones.

Præterea singultus febribus acutis, tam simplicibus, quam exanthematicis, nec non inflammatoriis gravioribus se nonnunquam adsociat, & acutus ideo cognominatur.

(1) Vid. *Bapt. Codronchi Tr. de morbo novo, prolapsu mucronatæ cartilaginis*: qui adnexus est *Tr. de morbis, Pars II.*

qui Immolæ a. 1602. vagati sunt. Bonon. 1603. 4. Neque tamen semper singultum inde excitari, ex Velschii observatione constat. Cur. & cas. Dec. VII. cur. 19. pag. 452.

§. 532.

Videtur autem singultus modo symptoma esse transversæ septi, modo ventriculi, & sub inspiratione formari. Saltem hoc probabilius est, quam si sedes ejus in ventriculo solo, ex veterum, aut œsophago ex Boerhaavii sententia quæritur. Verum totam hancce disputationem hic deprecamur.

§. 533.

His cognitis ad prognostica declinemus. Non peritescendus est singultus, qui a cruditatibus & acrimonia in primis viis, citra febrem, aliumve morbum, oritur; neque is, qui repletionem, aut frigidi potus haustum, vel refrigerationem totius corporis pro causa habet, dumne ea immoderata fuerit, aut potus corpori sudanti nimium ingestus; utpote qui facile chronicus, interdumque perpetuus fieri potest. Sternutamentum autem singultui, maxime qui ex repletionem oritur, accessisse utile est, siquidem eodem finitur.

Enimvero in febribus periculum semper singultus ostendit, præsertim inflammatoriis; in aliis enim, ubi ab initio statim adest, non tam ominosus est, neque circa dies criticos cum bonis coctionis signis, ubi vomitum criticum aut alvi fluxum expectes; quibus subsequitis iterum cessat.

Pessimus quoque singultus est a venenis, a corruptis visceribus, & in capitis atque septi transversæ vulne-

ribus, & ab immoderata evacuatione; utique in sodalio aliorum exitialium signorum.

Malus porro singultus a cohibito alvi fluxu, aut repulso quodam morbo.

In singultu chronico ambiguae & fallaces sunt praedictiones: isque etiam interdum recrudescit (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. syst. T. IV. P. II. p. 441.*

§. 534.

Quum igitur plures ac diversas causas agnoscit singultus, atque etiam pluribus morbis, tam acutis, quam chronicis, jungitur; opus omnino est, ut singulis causis accommodata remedia opponantur.

Singultus ergo ex repletionem aut cruditate, & saburra primarum viarum purgantia & vomitoria inprimis requirit. Nec aliena sunt sternutamenra, castoreum, maniluvia frigida, extremorum ligaturæ, spiritus compressio, omnisque intentus motus. Præstita vero evacuatione, stomachica, ruta, zinziber, galanga, spiritus rosmarini, cujus dosis cochlear plenum, intus data, & linimenta ex oleis distillatis rutæ, abfinthii, calami aromatici aliarumque rerum, cum oleo nucis moschatæ expresso parata conferunt.

In singultu ab acribus rebus assumtis sæpe solus potus tepidus, aut mulsum sufficit.

In singultu chronico sæpe liberaliores sanguinis missiones curam absolvunt; & in illo ex mensium defectu, simul emmenagoga. Ubi vero causa latet, tum cathartics, & nisi hæc suffecerint, demulcentibus, veluti looch sano & experto, aut oleo amygdalino,

curatio tentanda est; quam aliquoties profuisse, observationes docent (1).

Singultus ab evacuatione humectantia desiderat, præsertim aquam temperatam creberrimam; simulque castoreum, zinziber, rutam aut cuminum, quæ vino infundenda; & quidquid defectum explere potis est. Quodsi vero ab emetico, purgante, venenove singultus excitatur; illis utendum est, quæ istarum rerum facultates enervant.

Quodsi a materia exanthematica singultus ortus; vesicatoria, spiritus bezoarticus Buffii, essentia alexipharmaca Stahlî opem ferunt; speciatimque, in regressu podagræ, pediluvia tepidiora.

Iisdemque remediis etiam in singultu a refrigeratione utendum est; in quo & essentia castorei cum spiritu bezoartico aliquo utiliter exhibetur.

Singultum ab alvi fluxu intempestive cohibito maxime demulcens potus & clysteres emollientes & eccoprotici compescunt; una cum mixtura Riverii alterante, quæ præ magnesia & absorbentibus magnam prærogativam habet.

Singultus a costa fracta, distorta, aut luxata non nisi decenti repositione sublevatur. Cartilaginem vero sterni depressam aut incurvatam optime cucurbita cœca adplicata attollit.

Singultus febrium acutarum ac inflammatoriarum a primarii quidem morbi curatione dependet; levari tamen non parum a crebra aquæ frigidæ sorbitione, manuumque in hanc immiissione, & vini quoque potu potest.

(1) Nec in hoc casu, dum nihil ex iis, quæ ab arte suppeditantur, morbi difficultati succurreret, amuleta, aliaque auxilia sympathetica antiqui contemserunt. Vid. *Alexand. Trallian. L. VII. c. 13. p. m. 368. & Marcell. Empir. cap. 17.*

RUMINATIO HUMANA.

§. 535.

Inaudita penes res est, hominem brutorum instar ruminare, ruminatumque cibum ventriculo ad concoquendum reddere: quæ tamen exemplis quibusdam, retro inde ab aliquot seculis, ita comprobata, ut negare eam audaciter nemo possit (1). Nemo non vero simul intelligit, ad statum prorsus præternaturalem humani corporis adfectionem istam pertinere, eaque propter in numero morborum habendam esse, nec inepte ideo a me hoc loco pertractari. Idquod eo lubentius quoque facio, quo magis ea hætenus a medentibus, quasi non exstaret, omissa fuit atque prætervifa.

(1) Ejusmodi observationum decem collegit tum ex libris, tum ex fidis aliorum relationibus, *Io. Conr. Peyerus Mercurilog. L. I. cap. VI. & L. III. cap. III.* Undecimam, eamque plenissimam, lege sis in *Io. Sam. Car. medicin. Rathschlaegen XIX. p. 110. seq.*

§. 536.

Est autem ruminatio humana non libera, sed coacta & involuntaria, quæ nolentes volentes invadit. Initium ea sumit statim a pastu, vel post horæ quadrantem, aut mediam horam, & intra unam & sex vel septem horas finitur. Sive vero solidi sint deglutiti cibi, sive molles, sive sint liquida, cum specifico sapore non solum omnia nunc inter se mixta, nunc solitaria refun-

duntur, sed etiam grato & jucundo (1), nisi sub finem, ubi cum acore quodam redeunt. Et quibusdam tanta aviditate cibus in os regeritur, ut indigentia ejus ventriculus quasi perpetim laboret. Quidam etiam valde sunt voraces. Alii ruminationem suppressere norunt. Cuncti vero quum ægrotant, ab omni ruminatione cessant.

(1) Cum averfatione juvenculam quandam ruminasse, neque quidem quotidie, a *Daniel. Ludovici* commemoratur in *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann. 9. & 10. obs. 160.* Verum hæc ruminatio neque simplex fuit, de qua hic agimus, neque commode quidem hoc nomine insignitur. Atque cum in reliquis exemplis, quotquot legimus, ruminatio ubique visa est cum oblectamento fieri, illud ad ipsius naturam referendum merito putamus.

§. 537.

Alia vero ruminatio a nativitate suam originem trahit, sic, ut a parentibus ad embryonem transferatur, aut connata saltem existat; alia a morbo ventriculi, nominatim vomitu frequenti, aut diuturna eructatione (1).

(1) Ansam equidem huic perversioni dare quoque consuetudinem, laudatus *Peyerus* existimat l. c. p. 222. idque ex *Th. Bartholini Histor. anat. Cent. I. hist. 39.* probare vult. Ipse vero *Bartholinus* disertis verbis ait, non ruminationem fuisse, quam bibo suus exercuerit, sed arbitrariam, eamque adeo fallacissimam potuum revomitionem.

§. 538.

Opinati sunt quidam docti viri, ruminantes homines duobus esse ventriculis oportere instructos, uti bestias ruminantes (1); verum horum opinionem

tum anatome refellit (2), tum acquisita affectio, qua nonnullos in adolescentia, alios in consistente demum ætate prehenfos esse, constat. Neque cuncta quidem bruta ruminantia duos ventriculos habent. Alii oriri eam a præternaturali aliqua ventriculi constitutione a primo ortu credunt (3): quam quidem si magis velis in motu quærere, quam in fabrica, non repugno. Hæc enim si requireretur ad ruminationem, an posset ea ex morbo & in adulta demum ætate accidere.

(1) *Bartholinus l. c. Cent. V. hist. 16. & Anat. reform. L. I. cap. 9.*

(2) *Vid. Peyerì l. c. p. 63. Rhodii Observ. Cent. II. 59.*

(3) *Sennerti Pract. Medic. L. III. P. I. Sect. II. cap. IX. p. 124.*

§. 539.

Molesta sane, ac diuturna est hæc affectio, & ad consulendos Medicos omnino impellit. Gravissima vero a parentibus in utero materno contracta perinde ac connata; quam nemo adhuc curavit, certe curare haud aggressus est; quæque ideo pro insanabili prorsus haberi non debet. A morbo orta nec selectis cibis, nec medicamentis obtemperat, sed pertinaci ac continuæ regressuri cibi repressioni, quæ motibus ventriculi diu fatis resistendo, illos tandem suppressere apta est.

N A U S E A. V O M I T U S.

§. 540.

Nausea est inane vomendi desiderium, quo nihil ejicitur; sæpe tamen sponte nulloque conatu pellucida aqua ex ore profluit. Vomitus autem est eorum, quæ in ventriculi capacitare sunt, violenta per os rejectio, quam frequentiores sputationes, nausea, anxietas, & novissime labiorum tremor, præcedunt.

Utriusque ratio formalis in inverso motu peristaltico ventriculi quærenda est, qui in nausea mitior, in vomitu vehementior & quasi convulsivus. Musculi abdominales consensus lege succedunt & contracti premunt adjacentes partes. Diaphragma quiescit, quamvis ipsius efficacia sociata fieri etiam vomitus potest.

§. 541.

Similis eademque est utriusque affectionis causa, sed levior in nausea, in vomitu gravior.

Una earum est ventriculi imbecillitas, quæ neque cibum amplexari, neque contineri finit: quæ inde nascitur, quod purior cibis, nullo vitioso humore permixtus, redditur.

Altera est ventriculi scirrhus, inflammatio, & ulcus; quorum notas alibi proposui: quibus steatomata adde juxta ventriculum.

Tertia est quævis res præter naturam ventriculum lacerans; id quod modo copia efficit, ut copiosior cibis aut potus naturæ gravis; modo aliena & externa

qualitas, ut corruptus & putrescens cibus; modo acrimonia, qualem bilis consequitur, & venena multa habent, & ova barbæ piscis; modo lentor, ut pituita. Quæ vitia causarum nonnunquam in ipso ventriculo gignuntur; nonnunquam ex aliis sedibus eo confluunt. Præterea vermes ventriculum ingressi eundem etiam laceffunt ac irritant.

Quarta est ventriculi irritatio, quæ ex humoribus intra ipsius tunicas difficulter motis, ut in obstructione profluvii sanguinis naturalis & graviditate; vel alienis quoque, ut in omni fere morbo febrili; vel per consensum, prognascitur in vulneribus capitis, vertigine, cephalea, irritatione gulæ, doloribus a calculo tam bilis, quam renum, scirrho hepatis, pancreatis, lienis, duodeni, vulnere diaphragmatis, tussi, epilepsia, colica graviori, hernia incarcerata, dentitione, vectione in rheda, navigatione. Unde vomitus discrimen in sympathicum atque idiopathicum existit.

Ultima causa est singularis ac individualis proprietas, qua quidam hoc vel illud cibi potusve genus, aliamve rem maximopere abhorrent, & ad ejus oblationem, vel conspectum saltem, tum nausæ tum vomitioni subjiciuntur.

§. 542.

Vomitionum autem in tanto numero causarum non potest non varius esse exitus; de quo quidem non attinet multa hic prædicere, cum passim jam ejus mentio abunde facta est. Unum illud animadverto, pessimum esse vomitum ac exitialem, in quo liquida atramentum, chocolata, aut tabacum colore referentia copiose rejiciuntur: chronicum autem, &

122 HYPOCHONDR. ET HYSTER. AFFECT.

insuperabilem, quem scirrhi ventriculi, aliorumque viscerum imi ventris producant (1).

Neque vero nausea, neque vomitus peculiaria remedia desiderant; præterquam ille, qui ex corruptis humoribus in ventriculo detentis, ex bile eo per excandescentiam delato, & ex ingluvie oritur. Estque ipse vomitus tum remedio, nec propterea suppressi, sed potius facilitari ac sustineri debet.

Vomitum in gravidis vix unquam remedia placare valent. Optima vero ex his sunt sanguinis missio, essentia theriacalis & menthæ, linimenta & spirituosique liquores, quæ virtute sua tonica ac nervina imbecillo ac nimis sensibili stomacho suppetias ferunt.

Vomitum a vectione optime avertit spiritus rosmarini, in charta empyretica extus ventriculo applicatus.

Reliquorum generum curationes alibi proposui.

(1) Cf. *Morgagnius L. de sedib. & caus. morbor. Epist. XXX.* quæ tota huc spectat.

HYPOCHONDRIACA ET HYSTERICA AFFECTIO.

§. 543.

Multi sunt, inprimis ex eruditorum grege, qui hypochondriaco morbo tentatos se firmiter credunt, simul atque vel molestias quasdam ex imo ventre percipiunt, vel non satis tranquillum animum & ad meditationes aptum cum aliqua capitis gravitate subinde experiuntur. At nulla profecto res magis pestifera oc-

cupare animos litteratorum potest, quam falsissima hæcce de hypochondriaco morbo idea, quæ ex ipsa animi perturbatione ac inquietudine quotidie nova incrementa capit, eaque tanto magis terribilior, quod non alius morbus atrocior & miserabilior, quam is ipse, quo se comprehensos credunt, eorum sententia existit. Nec Medici defunt, qui ejusmodi querelis de hypochondriaco morbo applaudunt, & ipsi hoc nomine nimio opere abutuntur, dum quamcumlibet imi ventris ægritudinem pertinacem, vel simplicem vel compositam, quam non bene norunt, imprimisque si cum mentis quadam perturbatione conjuncta est, pro hypochondriaca statim, quasi bene cognita re, venditare solent. Verum hypochondriacos in veros atque fictos distinguere oportet: quorum hi tales sunt, qui vel intestinorum aut ventriculi inflatione, vel digestionem læsa & inordinata alvi excretionem, & nonnullis spasticis ægritudinibus intestinorum, iisdemque nunc caput, nunc pectus, aut totum corpus occupantibus laborant. At hos in præsentem dimittemus, de hypochondriacis veris nunc strictius exposituri.

§. 544.

Hypochondriacum malum, ut in se longum est, sic in modum ejusmodi affectionum insidias lente struit. Initio a sumto cibo leviusculæ tensionis pressionisque sensus cum lassitudine, levique spiritus difficultate est, quicum leves & fugaces cordis palpitaciones, nocturnæ præsertim, & anxietates quædam, turbulentique somni, ac inquietior paullo animus, adfiungunt. Inter hæc paullatim adolescit morbus, cum interpositis plurium dierum, etiam mensium, intervallis, dum aut animi perturbatione, aut errore victus, aut anni tempore, maxime vernali & autumnali, in scenam redeat. Ex alvo plerisque molliora

stercora, male mixta, fereque foetidissima, interdum aliquoties de die, neque sine tenesmode quodam contentione descendant. Quibusdam alvus paulo tardior est, siccioraque stercora, fere cum levi quodam tenesmo, & subinde mucosa prodeunt. Urina limpida & aquosa est, crebroque & copiose ferri solet: quumque parcior, magisque tincta mingitur, leviozem & remittentem testatur affectionem, exasperatam, quum crebrior & aquosior iterum fertur. Interea magis magisque cum adolescente malo læduntur imi ventris officinæ. Male digeruntur cibi, a plerisque avide & copiose devorati. Sensus ponderis ac distentionis, flatu, ructu, lassitudo increseunt. Interque ista symptomata permulta alia, quæ moliminum hæmorrhoidaliu nomine vulgo appellari solent, crebrius & incertis spatiis accedunt; additque se morositas quædam, & ardoris cujusdam per imum ventrem sensus. Aliquando hæmorrhoidum vestigia tum sedis, tum vesicæ urinarie aut urethræ vagis periodis se efferunt: nonnullis etiam per intervalla cruentus vomitus contingit. In malo inveterato icteri, tympanitæ, quin ascitæ symptomata quædam apparent. Accedere etiam molestiæ ex vermibus intestinorum, neque raro tæniis, consueverunt.

Sunt etiam hypochondriaci permultis aliis affectibus in pectore & collo subjecti, atque præter cordis palpitationes & anxietatem præcordialem, quæ noctu inprimis & a capto cibo gravius adfligunt, raucedine, & tussi, & dyspnoeæ quodam genere, asthma hypochondriacum vocant, per intervalla afficiuntur. Fugitivi præterea spasmi ultro citroque musculos pectorisprehendunt, non minus quam faucium; qui tussim aliquando comitantur, & crebriora sputa exprimunt. Neque rheumaticus dolor in musculis colli deest.

Nec uno morbo caput laborat. Aliis totum illud dolet, aliis dimidiatum, aut synciput saltem, vel occiput, aut exigua pars in illis, clavi hypochondriaci nomine. Isque dolor modo continuus est, modo intermittit, modo remittit saltem, & plerumque frigoris sensum vel gravantis ponderis exhibet. Interdum vibrativus aliquis dolor per integumenta capitis, & aponeuroticum tegmen, musculosque faciei percipitur. Etiam subitaneo ardoris sensu caput nonnullis occupatur, cum vertigine, stupore, singulari gravitatis sensu, sonitumque aurium vario; ut sic apoplexia quædam afflictis imminere videatur. Quidam phlogoses saltem in auricula percipiunt. Atque hæc omnia symptomata interdum typicis periodis affligunt. Oculis obversantur quasi muscarum volantium, nebularumve, vel aliarum rerum simulacra, cum frigido circa faciem & frontem sudore. Gravedini & faucium morbis, velut tonsillarum uvulæque tumoribus, valde etiam hypochondriaci opportuni; & interdum quasi ptyalismus aliquis invadit. Aliis denique diuturna epiphora molesta est, aut muci narium coacti copia, qui sæpe subcruentus conspicitur. Quibusdam sanguis paucis saltem guttis e naribus destillat; aliis, quod rarius evenit, copiosior fertur, & paroxysmus nonnihil mitigat.

Nec externæ partes in hocce malo immunes sunt. Rheumatici arthriticique dolores, fugaces quidam spasmi, ultro citroque oberrant. Maculæ rubellæ, flavæ, sublividæ variis locis conspiciuntur, aliquot diebus disparituræ. Ulcuscula alicubi locorum cutis erumpunt. Imos pedes œdema quoddam leviusculum occupat; aliis totum corpus subtumidum & cachecticum apparet. Quibusdam in confirmatiore malo corpus & ipsa facies emphysemate subito occupatur, quod paucis diebus decedit, relictis arthriticis aut rheumaticis

doloribus, non diuturnis. Alii superioribus corporis partibus membrisque contabescunt & sudores matutinos profundissimos habent; ex quo phthificis ex pulmone similes apparent, utique si consensualis tussis accedit.

Ceterum & animus proh! dolor in societatem corporis laborantis venit; melancholiam hypochondriacam appellant. Cujus notæ sunt multa fixaque diu cogitatio, verecundia rusticusve pudor, solitudo, timiditas, mœstitia & ignavia, malarum rerum suspicio, perversa rerum existimatio ac sæpe præposterum judicium, turbulentus anxiusque somnus, mentis atque sensuum caligo, animi dejectio aut desperatio, ut neque possit illa orationis suavitate ad meliorum rerum expectationem, aut recuperandæ valetudinis spem erigi.

§. 545.

Hoc genus morbi invalescit & remittit in sua diuturnitate, rarius omnino intermittit. Nonnullis, imminetibus hæmorrhoidum periodis, exacerbatio fit; itemque feminis, quo propius a menstruorum absunt fluxu. Declinante in ver hyeme, autumnoque statæ magis exacerbationes contingunt.

Ætatem potissimum constitutamprehendit, deinde juvenilem, postea senilem. Quibus autem in virilem demum incidit, his liberationem procedente ætate, aut levamen promittit.

Pertinacius & longævitatem adeptum malum melancholiam, maniam, cachexiam, icterum, hydropem, tympanitem, scorbutum, ac tandem febrem accersit hecticæ finitimam, & quæ in marasimum deducit. Qualescunque autem morbi ex his subsequantur,

finis vitæ aut cum paraphrenitide quadam, aut sopore observabitur conjunctus. Quapropter etiam ex intermittentibus febribus soporosæ istæ, sive apoplecticæ tertianæ & quartanæ, hypochondriacis maxime insidiantur. Opportuni itidem sunt aurium, oculorum, dentium, ac gingivarum vitiis, nec non rheumatismis, & frequentissimæ omnium arthritidi. Maxime ceteroquin proni sunt in colicam inflammatoriam, phrenitidem, & malignas febres; generatimque morbose valent, ac febriculis subinde implicantur. Nonnullis pro modulo suo valentibus, ubi aliæ sanguinis fluxiones & hæmorrhoides non sunt, sanguinis sputa contingunt, hæmorrhoidum oris nomine appellari solita.

Denique interdum & aliis morbis hæc valetudo succedit, acutis febribus, intermittentibus suppressis, cohibito fluori uterino, dysentericæ, repulsis cutis morbis, & defluxionibus antiquatis.

§. 546.

Causa proxima valetudinis hypochondriacæ non inepte quidem in systemate venæ portæ collocatur (1), quum ipsa anatome infarcta vasa deprehendit (2); attenta tamen consideratio morbi docet, difficilem motum sanguinis per hæc vasa in se solum valetudinem istam haud producere, ad ipsius vero incrementa permultum conferre. Neque recte ea in intestinorum motu perverso ponitur (3), siquidem antispasmodica alias omne punctum in curatione ferrent, isque perversus motus potius pro effectu morbi habendus est: neque, ut plerisque hodie placet, in obstructione hepatis aut splenis; quippe cui opinioni, licet magnam veri similitudinem præ se ferenti, cadaverum dissectiones haud quaquam favent, dum gravissimi

horum scirrhi sine hypochondriaca olim experta valetudine per sæpe reperiuntur. Neque recte denique spirituum animalium ataxia, tanquam causa hujus morbi efficiens & primaria accusatur (4); in qua quidem refellenda eo minus jam occupabor, quum jamdudum explosa ac rejecta fuerit.

(1) Vid. G. G. *Stahlii* diss. de hypochondriaco & hysterico malo. Hal. 1718.

(2) Cf. Io. *Kaempff*. diss. de Infarctu vasorum ventriculi. Basil. 1751. G. F. *Siegwart* diss. de infarctibus venarum abdominalium internarum, eorumque resolutione potissimum per clysteres. Tubing. 1754. G. B. *Faber* diss. *Expositio novæ methodi Kaempfianæ, curandi morbos chronicos inveteratos inprimis malum hypochondriacum.* Tub. 1755.

(3) *Frid. Hoffmanni* diss. de vera morbi hypochondriaci sede, indole, ac curatione Hal. 1719.

(4) Vid. *Thom. Sydenhami* Dissert. epistolar. ad *Guill. Cole*. p. 485. seq. & *Cl. Anton. Fracassini*, qui Sydenhami opinionem quasi recoquit, *Opusc. patholog.* p. 252. seq. Nec majoris momenti est *Cl. Petr. Hunauldi* opinio, quæ spiritus morbosos, inordinate sanguinem moventes, accusat, *Dissert. sur les vapeurs.* Par. 1750. & *Cl. Io. Raulini* qui juxta viscerum obstructions, & nimiam nervorum sensibilitatem atque irritabilitatem, nimis viscidum eorundem succum insinuat, *Tr. des affections vaporeuses du Sexe,* Par. 1758. & *Cl. Pomme*, qui præter spasmus, acrimoniam spirituum pro causa ponit, *Essai sur les affections vaporeuses des deux Sexes.* Par. 1761. Ad ejusmodi enim adyta scientia humana se non profert.

§. 547.

Nisi vero omnia me fallunt, insignis ventriculi ac intestinorum debilitas, una cum præternaturali atque copiosa pituitæ in corpore generatione & expressione
per

per angustissimos horum viscerum turbulos, hypochondriacam affectionem veram proferunt; quemadmodum sola harum partium debilitas (1) in absentia pituitæ præternaturaliter abundantis & hic secernendæ spuriam inducit.

Isthanc vero pituitam natura ad determinatam nonnullorum hominum ætatem, & privatam corporis conformationem, quorsum & hæreditaria quædam opportunitas referenda, sub accessu plurimarum causarum remotiorum & procatacticarum, ejusmodi studiorum intemperantia, vita sedentaria, voracitas, errores in potu rarefaciente, vinoque, menstruorum hæmorrhoidumque vitia, interceptæ hæmorrhagiæ narium, desidia, lascivia, animique emotio est, perinde ac materias alias morbosas, arthriticam, calculosam, catarrhalem, præparat & ad hæc viscera membranosa creberrime & copiose deponit.

Ita vero se rem habere, ex eo adparet, primo, quod ex alvo æque ac stomacho hypochondriacorum persæpe copiosa pituita ejicitur; quam iterati clysteres etiam præmagna copia educunt: deinde, quod hypochondriacum malum in modum catarrhorum vere & autumnno maxime recrudesceat: tum in diversos morbos pituitosos, arthritidem, calculum, cachexiam, hydropem, icterum, quartanam febrem, permutatur: itidemque ex pituitosis morbis permultis, quos alibi jam indicavi (§. 545.) generatur; nec non ab superveniente ejusmodi valetudine, velut febre intermittente, diarrhoea, dysenteria, insigne levamen accipit: denique evacuantibus atque resolventibus medicamentis sub frequenti excercitatione optime auscultat, contra vero ab otio, cibisque farinosis atque glutinosiis semper in signiter adaugetur.

De ventriculi ac intestinorum atonia tamquam altera causa proxima nemo dubitat. Etenim symptomata, quæ eam produnt, ex historia morbi (§. 544.) luculenter cognosci possunt.

Quidquid autem spasticorum symptomatum, palpitationis puta cordis, tremoris, hæmorrhoidalium moliminum, colicæ, tenesmodis alvi dejectionis, urinæ limpidæ & aquosæ, & sic porro cum atonia conjunctum observatur, istud omne pro effectu potius, quam causa morbi habendum existimamus.

(1) Unde *Nathan. Highmorus* hypochondriacam affectionem derivavit, vid. ej *Exercit. duas, de passione hysterica & affect. hypochondr.* Oxon. 1660. 12. sed refutatus postea fuit a *Thom. Willisio L. affectionum, quæ dicuntur hysterica & hypochondriacæ, pathologia spasmodica vindicata.* 1671. 12.

§. 548.

Morbi spurii curationem haud adgredior. Tota autem in eo versatur, ut qui se pro hypochondriaco habet, hanc opinionem omni studio ex ipsius mente evellere studeamus, neque unquam permittamus, ut hanc falsam opinionem retineat. Atque sic, mutata ejus imaginatione, quæ in hoc hominum genere, æque ac in hypochondriacis veris admodum agilis & satis stabilis est, ipse morbus protinus levior atque tolerabilior ipsi apparebit, isque ex toto fere curatum se jam sentiet. Cujusmodi tentamina mihi feliciter jam sæpiusculæ successisse attestor.

§. 549.

At verus morbus profecto rebellis est, & vix curationis capax. Habet tamen suos gradus, & quo duriora sunt stercora, & quo segnius ista descendunt, eo gravior & pertinacior existit. Ipsiusque autem curatio in eo maxime vertitur, ut pituita in sanguine potentioribus remediis commode resolvatur, & quæ jam in primis viis collecta, iterate sæpeque ex alvo educatur, simulque roborantia selecta assidue exhibeantur. Primum fit per clementiora purgantia ex salium imprimis tribu, per aquas Pyrmontanas, Egranas aut thermas Carolinas, & per clysteres ex floribus chamomillæ, baccis juniperi & sale communi, quævis die injiciendos; inter quæ succus foliorum taraxaci ad quatuor uncias quotidie, aut decoctum ejusdem vel juniperi radicum, aut arcanum duplicatum vel Cremor tartari ad drachmam, liquor item præcipitans Claudi, & terra foliata tartari, resolvendi scopo adhibenda. Alteram præstant cortex Peruvianus cum floribus salis ammoniaci martialibus aut simplici sale ammoniaco remixtus, in pulvere vel decocto; itemque liquor visceralis dispensatorii Würtembergici, infusum radicum gentianæ rubræ, angelicæ, herbarum absinthii, centaurii minoris, corticumque aurantiorum ex vino dulci, balnea frigida vel tepida, & in prandio cyathus meraci vini. Et hac ratione si qualiscunque exercitatio frequens, imprimisque equitatio, accedit, simulque omnes cibi glutinosi, farinosi, inflantes, pingues & butyrosi vitantur; spes est, progressu temporis sanatum iri quam felicissime morbum. In desperato malo hydrargyrosis tentanda est.

Ad reliqua innumerabilia & in singulis ægris fere diversa symptomata, unde malum vere instar polymor-

phi se prodit, parum respiciendum est; quandoquidem correcto ejus fonte, ista per se tolluntur. Si quæ, tamen nimis urgent, spiritus naphthæ tanquam efficacissima medicina exhiberi poterit: ut tamen nec pulvis absorbens Wedelii sit contemnendus, quemadmodum contra ab antispasmodico & nitro prudenter abstinendum est.

§. 550.

Affectio hysterica eadem fere est in sequiori sexu, ac hypochondriaca in nobiliori. Eandemque pariter dispelci in veram atque spuriam oportet. Utraque cujuscumque conditionis feminas, puellas, viduas, nuptas exercet; multo frequentius tamen spuria hæc est colica affectio, quam vera; quæ symptomata quædam ex utero, alia quidem aliis, in sodalitium suum rapit, siquidem aut nimia, aut parciora, aut perturbata menstrua existunt, aut fluor albus cum his præsto est, aut solus infestat, aut proclivitas ad abortum est. Utraque gravioribus spasms, quam hypochondriaca, stipata videtur, frequentioresque sunt atque vehementiores aphonix, & faucium præfocationes cum sensu globuli ibidem hærentis, quem tuffiendo reddere, sed frustra moliantur, quemque aliæ etiam in abdomine quasi convolvi & contorqueri sibi videntur, globum hystericum appellant; algores item periodici, dolores capitis, sub hystericæ clavi nomine, animi deliquia & convulsiones. Sub insultu vel ante illum urina aquea interdum ad plures libras mingitur; aliis copiosi salivæ fluxus & sudores nocturni contingunt. Addunt se nonnunquam quoque dolores aut tumores exteriorum partium; quorum hæ in collo respirationem admodum difficilem reddunt, & suffocationis periculum inferunt. Ceterum, quo propius feminæ a fine menstruorum absunt, tanto

magis affligi solent, præsertim fluore albo laborantes. Tristitia autem, & anxietas, & palpitatio cordis, cum spontanea lassitudine tamquam prodromi hujus mali in universon considerandi sunt.

§. 551.

Curatio in universon eadem est, ac hypochondriacæ valetudinis. Præter illa vero, quæ supra commendavimus remedia (§. 549.) maxime radix valerianæ, & semen nigellæ commendanda hic veniunt. Ceterum utilissimum est paroxymo ingruente elixir uterinum Crollii. Algori hysterico autem nil præstantior succurrit, quam ejusdem specificum antifebrile: clavo hysterico, bezoarticum joviale: doloribus colicis, clysteres ex aqua frigida: convulsionibus, ignis electricus: tumori in collo, larga venæsectio, & cataplasma ex mentha, majorana, abrotano, theriaca, oleo macis distillato, & spiritu vini camphorato compositum.

In universon vero scire licet, non omnes hysterica eadem bene ferre remedia: unde est, quod alii Medici quædam laudent, quæ ab aliis valde reprobantur: id quod adeo de balneis, de clysteribus, de purgantibus, & de ferro valet.

T R E M O R.

§. 552.

Tremet totum corpus, aut pars ejus saltem, vel simul plures, singulæ quidem motricibus fibris instructæ, quum parvis alternisque, ad oppositas partes,

vibrationibus celerrime concutiuntur, exclusa voluntatis actione.

Tremor ergo convulsio levis appellari potest. Ne vero cum rigore istum confundas, scire licet, rigorem esse concussionem totius corporis cum sensu frigoris, qui in tremore deest; nec necesse esse in hoc, sicut in illo, ut totum simul corpus quatiatur.

§. 553.

At duplicem merito agnoscimus tremorem, alium, dum quiescit membrum, alium, dum in actione versatur, & nunc gestare onus, nunc prehendere aliquid vel tenere tentat.

Iste vero tremor, qui quiescentem partem vexat, modo continuus esse consuevit, modo periodicus, modo recurrens.

Notabile præterea discrimen est inter sympathicum & idiopathicum, hæreditarium, congenitum, & adscititium.

Neque fas est præterire, epidemicum tremorem etiam aliquando, licet rarissime, accidere consuevisse (1).

(1) Cf. *Act. Nat. Cur. Vol. II. Obs. 151. B. de Sauvages Nosolog. T. II. P. II. cl. IV. p. 56.*

§. 554.

Aetas infantilis, & senilis, & sexus femineus facile in tremores incidunt. Speciatim vero eos gignunt in-

tensum gelu, inprimis si huic æstus supervenit, terror item & ira, nimius vini & spirituum ardentium usus, non minus ac potuum aquosorum tepidorum, præsertimque calefacientium, venena, præsertim opium & hydragryi halitus, vulnera, excretiones nimix sanguinis, dejectiones alvi majores aliæque, excessus in venere, plethora, menses & lochia suppressa, retentum lotium, scabies retropulsa, febris maligna, intermittens male curata, dolores arthritici, colici, melancholia, inedia, vigiliæ, otium, abscessus calcanæi, contactus torpedinis. Ubi nihil harum causarum aliquando deprehendimus, in accusando obscuro cerebri, medullæ spinalis, aut nervorum vitio, per dissectionem forte demum detegendo, suspicio nostra subsistat, necesse est.

§. 555.

Tremor exiguus, recens, a plethora aut externa causa, & in ætatis flore non multum discriminis alit, nec medelam facile eludit.

Salutares sunt ubique moderatæ, quæ nervos & motrices fibras liberant, excretiones per alvum & cutem. Similique successu hæmorrhoides levant.

Ipse tremor in paralyfi signum est redeuntis ad sensum atque motum facultatis, hætenus extinctæ.

Tremor congenitus, & senilis leviter quidem fertur, at immedicabilis est, & ad mortem plerumque comitatur. Quodsi hæreditarium malum fuerit, etiam juvenilia corpora in vigore ætatis corripit, nec sine molestia per totam vitam sustinetur. Pejoris nominis est, qui plura loca occupat, aut nobiliora, velut caput.

Omnis vero tremor ab internis causis facile in convulsiones, lethargum, paralyfin, imo apoplexiam degenerat. Vel sola magna animi commotio in convulsiones per tremores præcipitat.

Gravior apoplexia, superata causa, aliquando relinquit tremorem.

In vulneratis, lethargicis & phreniticis tremores summum periculum denunciant. Nec sine periculo sunt, qui acutorum morborum principia aut fines comitantur, etiamsi delirio soluti; quod sane idem est, quam peiori malo locum relinquere.

Aliquando totius corporis stupor tremoribus supervenit.

§. 556.

In curatione tam communibus quibusdam præfidiis, quam singularibus opus est pro causarum discrimine.

Communia vero sunt tonica & nervina, quæ fibrarum motricium & nervorum debilitati succurrunt. Spectant huc maxime spiritus urinosi, liquor cornu cervi succinatus, essentia rosmarini, succini, ambrae, castoreum, vinum & spiritus vini etiam a cephalicis herbis distillati pauxillum; extus vero frictiones cum panis calidis, olibano atque succino antea perfumigatis, fofus vini, in quo ruta, origanum, salvia, rosmarinus, majorana, sabina, flores lavendulae, baccæ lauri & juniperi incocta, imo & spiritus vini aliquid admixtum; ex quibus etiam facculi ficci & cucuphae parari possunt, capiti raso imponendæ; porro lotiones membri tremuli cum decocto vinoso harum stirpium, inunctiones cum oleo rutæ, liliorum convallium &

castorei, atque balnea tam naturalia quam artificialia, ex nervinis illis plantis instructa.

Enim vero in horum omnium usu videndum, num retentum vel copia gravet vel stimulo irriter nervos, adeoque evacuationem antea desideret: quo in casu modo venæ sectio, modo purgantia, emetica, diaphoretica, diuretica præmittenda, aut protinus illis inter roborantia utendum. In cacochymicis etiam fonticuli profunt. Si caput tremit, utiliter quoque errhina, gargarismi & masticatoria adferuntur.

Speciatim vero, si a frigore tremor est, balnea & infusa diaphoretica ex scordio & ligno sassafras, una cum roborantibus quibusdam, veluti conserva melissæ, anthos, vel acoro condito conveniunt. Si ab animi pathematibus, hæc, nisi ratione sopiri queant, contrariis sunt vincenda. Si a vino aut spiritibus ardentibus, aut calefaciente potu, lac aquæ mixtum sub assiduo usu confert; contra vero, si a nimio usu potuum aquosorum tepidorum, aqua frigida & stomatica quædam; si a narcoticis, clysteres acres, venæ sectio, oxycraturum, acetum & vinum. Si tremor ab hydrargyro est, detur antimonium crudum, aut sulphur, aut infusum vel essentia radice enulæ, & in potu salvia: applicari etiam utiliter ignis electricus potest. Si ab evacuatione immodica, caute corpus repleatur per emulsa, gelatinosa & similia. Si a crebra venere, lumbis parcendum, & lacte atque Chocolada vires instaurentur.

§. 557.

Denique in regimine vitæ hæc probe adhuc observanda sunt. Aer nec nimis calidus, nec nimis frigidus sit; victus nunquam acris & stimulans; exer-

citia & profusiones humorum semper moderatæ. Familiaritas absit cum Venere & Baccho. Absint vigiliæ, lucubrationes, animi æstus & sollicitudines. Cibi omnes sint molles & boni succi, sæpeque salvia, rosmarino, hyssopo, majorana condiantur. Inter hæc alvus nec stricta sit, nec nimis laxa, sique opus, nonnisi leviter sollicitetur.

CLASSIS VI.

ADYNAMIA.

CLASSIS VI.
ADYNAMIÆ.

A P O P L E X I A.

§. 558.

MAGNUS profecto & valde acutus morbus Apoplexia est, quam subitanea functionum animalium abolitio, cui difficilis ac stertorosa respiratio juncta, prodit.

Ita veroprehenditur. Acutus dolor in capite, ejusque vel antica vel postica parte, subito hominem cum vertigine prehendit, oculi caligant, sic ut aliqui ambobus, aliqui altero intueri nequeant, inque artubus formicationis sensus est, tumque cunctis membris languidis & flaccidis homo repente tamquam attonitus, subinde cum clamore, concidit, omni sensu motuque privatus; palpebræ clausæ vel suspensæ sunt, os apertum est, & siquis eum vocet aut agitet, solum ingemiscit, nihil intelligit, spiritus magna cum difficultate ac stertore trahitur, cor valide pulsatur, arteriarum quoque pulsus in principio magnus, post languidus est; inque hoc statu æger vel subite expirat, apparente ante os spuma, vel paullatim ad se redit valde enervatus & febre plerumque detentus, resolutoque alterutro latere cum lingua, memoriæ etiam facultate subinde imminuta, & mente diversimode alienata. Nonnullis, dum corruerunt, stercus & urina sponte exeunt, ex naribus, ore & auribus, etiam post mortem, sanguis fluit, nervi quoque distenduntur, aut brachia saltem agitantur & vomitus, aliquando cruentus, demum accedit. Quibusdam facies tumet, genæ colore florido suffunduntur, oculi rigidi prominent & lacrymas uberius fundunt.

Aliquot dies vel hebdomades, quin menses & annos

ante insultum nonnullis os distorquetur; alii cephalalgis, vertiginosa capitis temulentia, caligine aut coruscatione visus, susurru aurium, memoriæ ac ingenii hebetudine, loquelæ quadam difficultate, frequenti, levi ac temporario hujus vel illius partis torpore, tremore, frigore, profundo somno, aut insomniis ac incubo frequenter stipato, insolito item genarum rubore, aut deformatione vultus, & decremento virium, quandoque etiam nausea sine manifesta causa afficiuntur.

In leviori mali accessione pulsus & respiratio salva manet, oculique aperti sunt.

§. 559.

At permultæ causæ apoplexiam excitare valent; quas in classes suas, ob diversam agendi rationem, dispesci non incommodum videtur.

Primam classem constituunt illæ res, quæ sanguinem nimis rarefaciunt, aut copiosius ad encephalum urgent, vel ipsius recursum impediunt; unde turgida vasa ipsius substantiam nimis comprimunt, & ipsa adeo interdum rumpuntur. Huc ergo ictus fulminis, insolatio, ebrietas, liberalior & continuatus usus vini & spirituum ardentium, ingluvies, plethora, amputatio membri, deficiens aut suppressa hæmorrhagia, neglecta sanguinis missio, obesitas, gravior iræ ac terroris ad adfectus, profusum gaudium, subita æstuantis corporis refrigeratio, coryzæ in catarrhali affectione suppressio, immoderati in partu nisus, viscerum imi ventris vitia & spastica inde illata pathemata, nimia Venus, epilepsia, commotio cerebri, alapa, strangu-latus & vehementior tussis ex particula cibi in trachæam illapsa, referenda sunt. Quæ singulæ causæ plerumque eam speciem apoplexiæ inferunt, quæ vulgo sanguinea cognominati solet.

Altera classis causarum ejusmodi res comprehendit, quæ encephali vasa nimis exhauriunt, & apoplexiam ex inanitione inferunt. Quorsum inprimis non solum vulnera vasorum ipsius encephali, sed etiam immoderata profluvia sanguinis ex aliis partibus, profusissimi alvi fluxus, iterumque morbi convulsivi, & hysterica ac hypochondriaca passio, itemque diuturnus moeror, ac intentæ meditationes spectant.

Tertia classis humorum morbosorum raptum ad caput, sive metastases complectitur, quæ in arthritico & podagrico morbo, in scabie repressa, in ulceribus crurum præmature exsiccatis, in retento lotio, febribus intermittentibus malignis, in variolis & post illas, & in morbis atrabilariis occurrunt.

Sub quarta classe causarum permulta vitia calvariae & encephali comprehenduntur, quæ hujus functiones diu primum turbant & diversa capitis mala pariunt, denique vero illas prorsus supprimendo, letalem inferunt apoplexiam. Cujusmodi sunt exostoses in interiore tabula ossium cranii, colluvies serosa, ichorosa, gelatinosa in encephalo ejusdemve involucris, hydrops cerebri, hydrocephalum, inflammatio cerebri aut menyngum, abscessus, exulceratio & erosio substantiæ cerebri, tumores steatomatici vel alius generis, itemque lapides intra cerebrum, ipsum cerebrum nimis molle vel durum, offescentia vasorum, aut ligamentosus vel cartilaginofus habitus, aut varicosus, aer denique extricatus in vasis aut intra menynges obhærescens.

Quinta classis venena quædam sistit, opium, hyosciamum, cicutam utramque, daturam, belladonnam, nonnullos fungos, & fumme letiferos halitus ex parie-

tibus conclavium calce recens obductis & carbonibus ardentibus, arctiore loco conclusos, aliosque ex odoriferis rebus, alias innocuis, nimio opere congestos, & confertim diutius inspiratos: quorum omnium actio quidem obscura, effectus vero manifestus est, dum caput derepente petunt, dolores, vertigines, temulentiam, ac stuporem, tandemque, at perniciousiter satis, letalem apoplexiam progenerant.

Sexta denique classis diversa vitia in thorace exhibet, quæ vel cerebro necessariam sanguinis ad suas functiones rite obeundas copiam denegant, vel ipsius recursum plus minus impediunt, & lente demum apoplexiam accersunt. Quorsum varias thoracis distensiones, asthmata, polypos in corde & majoribus vasibus, valvulas cordis induratas, ligamentosas, ossæas, calculosas, & tumores in pectoris cavo natos & venam cavam superiorem, in quam jugulares venæ se evacuant, comprimentes referimus.

(1) Vid. Io. Iac. Wepferi L. *Observationes anatomicas de apoplexia*, novissime editum Amstel. 1724. 8. Morgagni *Epist. V. in L. de sedib. & causis morborum, per anamen detectis*, & Sam. Sigism. Adami *diff. de causis quibusdam specialibus apoplexiæ, observationibus anatomicis rarioribus confirmatis*. Hal. 1764.

§. 560.

Ex his vero causis modo una, modo plures conjunctim apoplexiam nunc leviolem, nunc graviolem incutiunt. Simul vero inde patescit, pervulgatum illud discrimen apoplexiæ in sanguineam & serosam, tametsi in se verum, nequaquam sufficere, quum depletio vasorum encephali æque ac nimia repletio eorundem id malum inferre soleat (1); imo adeo interdum
nullum

nullum plane vitium, ac ne minimum quidem illinc reperiatur (2). Ede præterea signa utriusque apoplexiæ ab autoribus tradita valde ambigua & fallacia, nec infrequenter utramque speciem simul adesse, neque adeo denique ex effuso intra cerebrum cruore ejusve cava aut membranas semper apoplexiam fieri, permultis observationibus nunc certo constat. Quemadmodum & per has docemur, a distentis encephali vasis pariter posse ac a ruptis, apoplexiam letalem excitari (3).

(1) Cf. *Morgagni* L. cit. *epistola V. tota*; & *C. A. Mangold* diss. docens, *Apoplexiæ plures præter sanguineam & serosam dari species*. Erford. 1765. itemque *Hoffmanni Medic. rat. syst. Cap. de morb. æsophagi convulsivis, Obs. I. & Act. Nat. Cur. Vol. X. p. 123.* nec non (*Cl. Thierry*) *Medecine experimentale* p. 143.

(2) Vid. *Cel. Tissot. Epist. p. 169.* edit. Baldinger.

(3) Vid. *Thierry l. c.*

§. 561.

Ætas virilis ac senilis potissimum in hunc morbum incidit, ut tamen nec juvenilis nec infantilis ab eo immunis sit, adeo, ut plures ex infantibus eodem interdum epidemico more corripiantur. Idem urbanis multo magis, quam ruricolis, infensus est.

Interim tamen sine singulari encephali imbecillitate fere nunquam istam fieri, tot tantaque capitis & nervorum mala diu ante præcedentia manifeste docent. Hæcque debilitas aliquando nativa esse videtur; indeque certis familiis fatalis morbus deprehenditur.

Ceterum opportunissimus morbo hiems & autumnus est, ubi cœlum nubilum, humidum atque frigi-

dum existit, aut intemperies calida & humida subito algidam excipit, & vicissim (1)

(1) Hinc ex barometro apoplexiam præfagire didicit *I. G. H. Kramerus* in *Commerc. Nor.* 1732. p. 346. art. I.

§. 562.

Vehementior apoplexia plane non, debilior autem difficulter solvitur.

Quibus per sanitatem morbus contingit, intra septem dies pereunt, nisi febris prehenderit, per quam plerumque convalescunt, resolutione corporis posthac tentati, aut mente capti vel memoria privati; certe toto corpore languent, & plerumque flatibus vehementer molestantur.

Præterea salus expectanda est, si intra nychthæmerum respiratio liberior fit, aliaque symptomata remittunt. Sin aliter res evenit, & pulsus sensim in magnitudine crescit, ægrotantes brevi moriuntur. Nulla autem apoplexia tam celerem atque subitanam mortem infert, quam quæ ex diuturno morbo nascitur.

Subito etiam is perit, qui citra gravem aliquem morbum de repente ac præter rationem ad excernenda stercora impellitur.

Nec ei medendum est, cui spuma circa os apparet; urina & stercora clam elabuntur; frigidusque sudor, præsertim in superioribus partibus, guttatim hæret; ipsaque frigida respiratio est; aut si denique convulsivi motus in uno latere, ipsiusque pectoris accedunt.

Quisquis vero servatus fuerit, ille valetudinem

suam semper suspectam habere debet; siquidem morbus plerumque modo citius modo tardius recurrit, &, quem prima vice dimiserat, nunc altera, vel tertia, demum occidit. Paucissimi sunt, quos bona aliqua fortuna periculo mortis diutius subtrahit.

Ne vero apoplecticum pro mortuo habeas, qui dein reviviscit (1), scire licet, eum vere extinctum esse, qui ferro candente ad plantam pedis applicato aut incensa cera sigillata & ad varias corporis partes delapsa ad se non redit. Alia experimenta, quibus indagatur, an auræ vitalis aliquid supersit, aliquando subobscura sunt, & decipiunt (2).

(1) Vid. *Horst. L. VII. Hist. med. cap. 9. Zacut. Lusit. Prax. admir. I. obs. 19. 190. II. 42.*

(2) Vid. *Casp. a Rejes Camp. elys. quæst. medic. Qu. 79. p. 1054.*

§. 563.

In tam præcipiti & ancipiti malo non nimis distans esse curatio debet, sed festinantur omnia agenda, ubi vitæ signa adhuc adparent. Protinus ergo sanguinem liberaliter semel, bis, terve intra horam mittere e vena jugulari, ex brachio, aut arteria temporali oportet, simulque cucurbitulas occipiti, incisa cute, imponere, nec multo post ferrum candens nuchæ vel plantæ pedis applicare, insuperque enema acrius ex sale Anglicano aqua calida soluto, aut si nihil aliud haberi potest, ex decocto Caffè in alvum injicere. Ferrum candens plerumque solum sufficit, & a recurrente morbo eximie quoque hominem præmunit, dum ulcus aliquamdiu alitur. Interim ipsius vicem veterum Periscyphismus egregie sustinebit; saltem substitui scarificationi occipitis poterit.

Discrimen apoplexiæ in sanguineam & serosam in curatione non magnopere attendendum, propterea, quod certis notis non ubivis corporum deprehenditur.

Balsama sic dicta apoplectica & aquæ apoplecticæ, aliique liquores spirituosî, in os & nares ingesti, ceteraque excitantia vulgo adhiberi solita, fricationes, puta, agitationes & succussiones membrorum, vesicantia, emeticaque longe magis inimica, quam amica sunt, quod concitatum humorum motum multo adhuc concitatiorem reddunt, & ex parte quoque humores in encephalum, jam satis superque gravatum, majore vi impellunt. Plus confert quies corporis, erecto trunco, demissis cruribus, nudato capite & reliquis partibus parum tectis.

Simulatque attonitus paulisper ad se rediit, & deperditam deglutiendi facultatem recuperavit, lenientem potionem illi dari expedit juxta clysteres, & pro potu ptisanam temperantem aut oxymeli aqua dilutum.

Atque hæc quidem in apoplexia febrili, undecunque orta, itemque in hac, quæ ex metastasi humorum pravorum ad encephalum oboritur, facienda vel omitenda sunt. Si exanthematici illi sunt generis, sinapismos aut cantharides admoveri quoque oportet.

Si malum ex ingluvie est, aut in hysterica vel hypochondriaca affectione, tunc vomitorium non est negligendum. Idque etiam conducere in ea apoplexia, ubi magis depleta, quam repleta, ac distenta sunt encephali vasa, dumne hujus causæ indagatio, prohi dolor nos prorsus falleret, nisi ex prægressis profluviiis se prodatur. In hoc vero casu plane ab eodem abstinendum, & analeptics potius, ac replentibus, & frictionibus utendum est.

Quodsi in corpore cachectico, laxioris habitus, multisque humoribus serosis oppleto, apoplexia se offert, venæ sectione aliisque sanguinem evacuantibus remediis supra indicatis opus non est, nisi febris in corpore est; sed ferramentum in nucha candens una cum purgantibus paulo fortioribus, veluti fenna, jalappa, pulvere Cornachino, salibusque amaris, requiritur: nec revellentia deinceps negligenda sunt; nec diaphoretica fixa, quæ inter copiosos sudores attonitum nonnunquam restitunt.

Apoplexia ex obesitate curationem omnem fere respuit, prophylaxin vero admittit; quam oxymel squillicum cum sale neutro, sapo venetus, singula quidem sub largo ac diuturno usu, simulque diæta tenuis, modicæque exercitationes spondent.

Ab hausto veneno ortus morbus emetica & antidotos desiderat. Si ab effluviis prunarum, aliarumque rerum caput gravantium est, aer frigidus, pediluvia, clysteres, & succus citri aqua distemperatus opem ferunt.

Apoplexia ex longis curis & ex marasmo senili evacuantia nulla fert, quum defectus virium ipsius causa est; contra vero roborantibus atque nutrientibus ei succurrendum: quibus etiam parca manu, at sæpe adsumtis, si fieri potest, optime avertitur.

§. 564.

Superato morbo, elixiria visceralia & pilulæ balsamicæ vel aliud purgans per singulos menses utiliter exhibentur: quibus neglectis reversio metuenda est.

Ceterum his, quibus e longinquo morbus imminet, id quod præsagientia symptomata (§. 563.)

clare docent, victus tenuis, & quidquid sanguinem tum minuit, tum ipsius turgescientiam æque ac congestionem versus caput arcet, sedulo commendandum, alvusque perpetim aperta servanda, interdumque etiam per intervalla solvenda est (1). Pituitosos sumtum emeticum singulis mensibus ab insidioso morbo præmunit.

(1) De his omnibus vivendi regulis prolixius egit Cel. Tissot. *Epist. phys. med.* p. 149. seq.

P A R A L Y S I S.

§. 565.

Tam chronica, quam acuta (1), quin & quandoque intermittens affectio est Nervorum resolutio, quæ modo totum corpus, excepto capite, infestat, Paraplegiam tum vocant, modo singulares partes, nunc unam, nunc simul plures, ac universim qualvis nervis atque fibris muscularibus instructas, maxime vero & frequentius linguam, brachium, crus, labium oris, oculum, palpebras & urinæ vesicam, rarius cor, pulmones, œsophagum, stomachum, intestina, & cetera.

In hoc malo facultas ad motum & sensum, aut ad alterutrum saltem vel prorsus abolita est in parte, vel aliquantisper superest; unde discrimen in paralin perfectam & imperfectam nascitur; quam postremam hodie quoque Paresin appellant.

Neque vero ab omni paralyfi dolor abest (2): imprimis cum paresi, ubi motus & sensus saltem depravatus, dolorificus sensus, qui & convulsiones particulares excitare potest (3), conjunctus est.

Interdum etiam febris cum paralyfi copulata est: interdum atroces & continui fere dolores in sana quadam parte vel pluribus.

Pulsus in membro paralytico plerumque inæqualis, ac paullo mollior atque tardior est: plerumque dico, nam interdum & perfecta asphyxia adest, quam in brachio paralytico ex apoplexia, etiam post ejus discessum, aliquamdiu adhuc observavi.

(1) Vid. *Pet. Sal. Diversi annotat. in Altomari artem medicam.* Cap. XIV. p. 444.

(2) Jam dudum hoc fuit a *Celio Aureliano* animadversum *Morbor. chronicor. L. II. C. I.* & recentiorum quoque observationibus passim confirmatum; vid. *Wepferi de affectib. capitis observ.* 155. *Forest. L. X. obs.* 121. 122. *Eph. Nat. Cur. dec. I. an. I. obs.* 124.

(3) Vid. *River. Cent. I. obs.* 74. In perfecta adeo paralyfi terribiles convulsiones sæpe factas vidit *Cel. Camperius Demonstr. anat. pathol. L. I. c. II. p. 7.*

§. 566.

Paralyfin autem producere valet primo, quidquid cerebrum aut nervos comprimit, erodit & distorquet: deinde quidquid nexum horum tollit cum parte: tum quidquid sanguinis influxum in musculos præpedit, aliterve ipsorum fibras enervat aut afficit, speciatimque abscessus cerebri, tumores qualescunque ad viciniam nervorum aut vasorum majorum, evacuationes retentæ, dolores longi pertinaces, apoplexia, sopores, convulsiones, vulnera, lapsus, ulcera præmature exsiccata, scabies & achores repressi, plica Polonica resecta, lues venerea, ligaturæ fortes, fracturæ, luxationes, metastases ad nervos in chronicis & acutis morbis, abscessus ad vertebrae, spina bifida, frigus, immanis terror, mœstitia longa, singularia venena, ebrietas.

§. 567.

Diversitas partium affectarum & ipsius vitii magnitudo efficit, ut alia paralyfis sit sanabilis, alia insanabilis, alia letalis.

In universum autem insuperabilis hæc est, quæ ex vitio medullæ cerebri & spinalis, & a nervo constanter compresso, aut discisso, vel destructo oritur: difficulter sanabilis, quæ perfecta & cum atrophia partis, tumore œdematoso, frigore & convulsione conjuncta: haud ita tamen rebellis, in qua contrarium obtinet, aut quacum dolor in eadem parte alternat, aut in qua puncturæ vel fornicationis sensus percipitur, quamque tremor aut spastica quædam contractio excipit: quemadmodum quoque in iis faustum eventum adhuc sperare licet, qui primis mensibus morbi copiosam salivam exspuunt, nec non urinam cum symptomatum levatione crassam, in qua crassa desident, aliquando emittunt, quibusque dolores in partibus sanis obortiusque ad evidens morbi decrementum persistunt, aridura partium laborantium denuo evanescit, istæque manifesto succulentiores fiunt, ac pedes denique levi œdemate, declinante morbo, obsidentur, pulsusque magis æqualis, ordinatus & fortior evadit. Ceterum pedes paralytici plerumque citius, quam brachia sanantur (1). Paralytis ex dysenteria eo facilius sanatur, quo vetustior est; aliæ contra, quo recentiores (2).

(1) Vid. *Dan. Hoffmanni diss. de Paralyti cum questione, cur pes paralyticus citius restituatur, quam brachium.* Tubing. 1746.

(2) Vid. *Ill. Ph. Contr. Fabricii diss. de Paralyti brachii unius, & pedis alterius lateris dysentericis familiari.* Helmst. 1750.

§. 568.

Hemiplegia species est paralytis, quæ dimidiam corporis partem occupat, interdumque etiam simul dimidium capitis latus. Ea aliquando apoplexiam sequitur, aliquando vero etiam per se ingruit, potissimumque senes, rarius pueros, infestat, sic ut prævio ali-

quamdiu torpore, stupore, cephalalgia, vertigine, alterutrum latus occupet, aut loquelam repente intercipiens, vel balbutiem saltem inferens, non multo post in latere erumpat. Initium in multis sit a convulsionibus cum distorsione oris, maxillæ spasmō, aphonia & ipsius membri posthac paralyfin perpetientis convulsivo motu. Aliquando in uno latere paralyfis, in altero spasmus est, ut tamen hic brevi rursus finiatur, illa diutius perseveret. Finito insultu anxietas & tanta inquietudo nonnunquam relinquitur, ut vix ægri lecto contineri queant. Quidam intra paucos dies reso uti lateris & linguæ motum recuperant, quamvis raro perfectum: aliis longius morbus protrahitur, tandemque motus cum residua quadam impotentia, stupore, atque linguæ gravitate recurrit: alii manent aphoni. Atque in hoc tristi statu quidam multos annos persistunt; semelque tentati in idem malum plerumque rursus conjiciuntur, indeque tunc fere pereunt. Gravior hemiplegia, etiamsi sanata, quandoque tabem paulatim post se trahit, icterumve nigrum, aut soporem apoplecticum, utrumque letalem. Multi præterea mente non uno modo laborant, & pusillanimes, tristes, stupidi, obliviosi, fatui, maniacique fiunt (1).

(1) Vid. *Art. Nat. Cur. vol. V. obs. 41.*

§. 569.

Utrumque morbum, paralyfin ac hemiplegiam, ab internis causis ortam, natura interdum solvit modo diarrhoea, modo febre sive intermittente sive acuta, modo tremore aut spastica partium contractione: qui duo postremi motus, una cum doloris aut formicationis sensu subinde in affecta parte oborto, saltem medentis operam secundant & initium solutionis factum esse ostendunt. Nec mediocre levamen sputa adferunt.

Quapropter vestigiis illis, quoad licet, ars merito insistit, dum evacuantia cum stimulantibus & attenuantibus crebro exhibentur. Igitur tertio quoque die potest sal polychrestum Seignette vel aliud quoddam purgans sumi, aut quotidie quoque alvus pilulis squilliticis ad quindecim grana datis solvi; pomeridianis & vespertinis horis autem confert sal cornu cervi aut viperarum a quatuor granis usque ad quindecim adscendendo, cumque pauxillo sacchari remixtum, aut mithridatio subactum, itemque tinctura antimonii acris cum æquali portione liquoris cornu cervi succinati ad quadraginta aut quinquaginta guttas, aut spiritus antiscorbuticus Drawitzii, vel tinctura vespæ auratæ (1), eadem dosi. Matutinis horis, quando a purgatione vacat æger, commodissime decocti aliquot patellas sumit, quod ex radicis sarsaparillæ unciiis duabus, imperatoriæ uncia, baccarum juniperi drachmis duabus, herbæ chamæpyteos, & florum cheiri, singulorum manipulo componitur.

Præter hæc vero cantharides adfectæ parti utiliter applicantur, eademve urticis cæditur, aut igne electrico sæpius tentatur (2). Si rebellius malum est, setaceum in nucha confert. Ceterum e re est, resolutio membro spiritum paralyticum Mynsichti per vices infricare, aut decoctum nicotianæ imponere, nec non pannis calidis, fumo olibani, tacamahacæ similiumque rerum imbutis, hoc ipsum perfricare.

Paralysis ex plethora aut retento sanguinis profluvio venæ sectionem requirit, eamque etiam iteratam; sique ex plethora antea apoplexia excitata fuerit, etiam eccoprotica.

In paralyfi cum tussi & febre exulare debent omnia calefacientia & spirituosæ, utpote quæ ista mala exasperant, viamque facile ad phthisin sternunt. Pectora-

lia contra, & lenientia antiphlogistica proficiunt, quoad ista cessaverint; tumque priora demum antiparalytica una cum frictionibus in usum vocanda sunt.

In paralyfi rheumatica juxta ignem electricum imprimis prodest longus lactis usus.

Paralyfis intermittens cum febre intermittente conjuncta, per ipsius remedia, ac imprimis Kinkinam, curatur.

In paralyfi a dolore colico commodissime ipsi ventri nervina illinuntur; in paralyfi autem vesicæ vel crurum a medullæ spinalis vitio, huic ipsi tamquam sedi morbi.

In linguæ paralyfi specialiter prodest, os decocto radicis pyrethri & falis ammoniaci crebrius colluere, vel etiam linguæ aliquot guttulas olei Cajeput cum saccharo subdere (3).

Resolutis palpebris oleum tartari foetidum, itemque oleum corticum aurantiorum æthereum pro illi-
tione infervit.

Paralyfis a frigore & post salivationem curationem ab antimonio crudo recipit.

Denique fortunato interdum accidit, quod vehementior ira, terror, lætitia, ægros a paralyfi liberant.

(1) Hanc tamquam novum & hucusque minus cognitum remedium non potui hoc loco prorsus reticere; cujus vires ab Ill. God. Cph. Beireis in diss. *de Paralyfi gravissima femorum crurumque sanata*, Helmst. 1762. prædicantur; quas aliorum vero tentaminibus confirmari vehementer exopto.

(2) Eum tamen non prodesse in paralyfi scorbutica, Ill. de Haen animadvertit *Rat. med. III. c. 6. obs. 17.*

(3) Paralyſis linguæ a veſicatorio per errorem ipſi applicato ſanata legitur *Act. Nat. Cur. vol. VI. obſ. 104.*

C A T A L E P S I S.

§. 570.

Vix ullus morbus eſt, qui ſpectatores in tantam admirationem rapit, quam Catalepiſis. Homo ſubito plerumque immotus, ſtupidus ac rigidus fit, inque eodem ſitu perſiſtit, in quo comprehenditur, cum eo tamen, ut quocunque manus ejus, aut brachia, aut crura, imo totum corpus deducas, verbo, qualemcunque ſitum iſdem concilies, hunc ipſum protinus ſuſcipiant & aliquamdiu quoque retineant. Rariſſime dimidium ſaltem latus catalepiſi pertentatur. Functiones animales ſimul ſuppreſſæ ſunt, adeo, ut nec compunctus homo ſentiat. Vitales autem non ceſſant, plerumque ſaltem paullo debiliores ſunt; & faciei color nihil vel parum a naturali recedit. Atque in hoc ſtatu, qui vel ſemel tantum accidit, vel, quod frequentius, per intervalla, in alio ægro longiora, in alio breviora, redit, ſique breviffimus ille eſt, per aliquot minuta, dimidiam vel integram horam, ſi longior, per plures, ſi longiffimus, per unum, duo, tres, quatuorve dies perſiſtit. Tumque inter alta ſuſpiria velut e ſomno expergefactus ad ſe redit, muniaque ſua obire pergit. A cibis plerumque plane abſtinet, aut ſaltem paucis ſatiatur.

Atque hæc eſt Catalepiſis perfecta, in qua æger ſimul immemor eſt eorum, quæ in paroxyſmo acciderunt, nec ſibimet ipſi cognitus. In imperfecta aliquis ſenſus & quædam recordatio factorum ſuper eſt, vel ſaltem inflexum membrum ſitum, quem ipſi ali-

quis dedit, non constanter retinet, sed sensim & gradatim iterum in priorem reducitur.

Quidam cataleptici simul ecstatici fiunt durante paroxysmo, atque mira phantasmata, visiones divinas, consortium angelorum enarrant; linguas, quas non didicerunt, loquuntur, si fabula vera; quin & futura prænunciare videntur.

§. 571.

Æque rarus ac mirus hic morbus est, & vix alios quam melancholicos, & profundis meditationibus, etiam super rebus sacris, immeros, aut violentiori mentis commotione percussosprehendit. Deinde vero a vermibus, a saburra stomachali tam pituitosa, quam biliosa, a colica spasmodica, ab intenso gelu, a retentis menstruis & hæmorrhoidali sanguine, ab affectione hysterica, a febribus tam acutis, quam intermittentibus, quarum singulis sese immiscet aut succedit, producitur.

§. 572.

Ægre admodum tollitur catalepsis, nisi a vermibus profecta, aut a saburra stomachali: quæ quam primum ejecta fuerint, id quod vel primo insultu jam fieri potest, homo impofterum immunis manet. Ubi vero jam moram traxit morbus atque diuturnitate invaluit, tum plerumque in tabem, melancholiam, epilepsiam, lethargum, aut letalem apoplexiam terminatur. Vix etiam sunt cataleptici comate, convulsionibus, epilepsia, delirio, mutatis vicibus teneri. Quam catalepsin recte complicatam nominabis. In febribus quolibuscunque plerumque letum adfert, nisi copiose sanguis • naribus exstillet.

Causa morbi non tam in encephalo, quam in imo ventre hæere videtur. Quorsum ergo in curatione quam maxime respiciendum, sic ut vomitoria atque purgantia non solum aliquoties exhibeantur, sed & cortex Peruvianus, aliaque roborantia, &, si vermium suspicio, mercurialia. Sin ista omnia nil juverint, ulcera in externa parte cantharidibus, igne, fetaceo excitanda sunt. Sique a validiori mentis emotione aut profunda meditatione, nulla presente causa materiali, malum ortum, objectorum varietas simul est peregrinatione concilianda, nihilque non studiose evitandum, quod mentem rursus perturbare possit. Quodsi denique morbus ab evacuationibus suppressis ortus, hisce curiose prospiciendum.

In ipso insultu non alienum quidem est, excitantia acria in his, qui talia ferunt, experiri, naribus eadem submovendo, vel aliis locis adplicando; verum tamen omnia illa frustra plerumque adhiberi, experientia demonstravit.

Casus catalepticorum, qui dicta illustrent & confirment, videbis in *M. Donati Hist. med. mirab.* C. I. p. 91. *Holzerii Comment. in Coac. prenot.* p. 66. *Pisonis de cognoscend. & curand. morb.* L. I. c. 13. *Diversi de affectib. particular.* p. 425. *Fernelii Patholog.* L. V. c. 2. *Balloonii Consil.* L. II. 1. *Hagendorn. Cent.* I. hist. 35. *H. ab Heer L. I. Obs.* 3. *Rondelet. method. curand.* L. I. c. 20. *Zacut. Lusit.* II. 42. *Foresti L. X. obs.* 42. *Miscell. Nat. Cur. Dec. I. ann. 4.* p. 245. *Dec. II. ann. 1. obs.* 1. *Dec. III. ann. 3. obs.* 61. *Cent. V. p.* 195. *Act. Hafn. Vol. III.* 52. *Philosophic. Transact. N.* 437. *Act. Vratislav. Tent. XXV.* p. 240. *Act. Nat. C. Vol. I. obs.* 25. *Hist. de l'Acad. des Sciences de Paris* 1738. p. 56. *Act. Medic. Berol. Dec. I. vol. II.* p. 62. *van Swieten Comment. in Boerhaavii aphor. T. III.* p. 313. 316. *Hoff-*

manni Med. rat. system. T. IV. P. I. Sect. I. cap. IV. obs. 1. 2. Boissier de Sauvages Nosolog. meth. T. II. cl. VI. p. 415. 417. 418. 420. Targioni Raccolta prima di osservaz. mediche, p. 97. Recueil period. d'observ. de Medec. par Vandermonde T. V. VI. p. 41. Journ. de Medecine, par M. Roux, T. XX. p. 407. sequ. I. F. de Pré diff. de raro affectu cataleptico, Erf. 1721. H. F. Delii diatr. de Catalepsi. Erlang. 1754. 4. Neque vero silentio hic prætereundum, quod Cataleptici multi passim in libris Medicorum describantur, qui tales non fuerunt, sed potius tetano, comate, aut stupore laborarunt, quum ipsorum artus arbitrarias posituras non suscepserint; quæ tamen nota essentialis est catalepticæ affectionis. Cujusmodi cataleptici falso sic dicti memorantur e. c. a. Platero L. I. observ. p. 31. Klaunigio nosocom. charit. obs. VII. p. 25. Nov. act. nat. cur. T. I. obs. 99. Sauvages l. c. p. 418. n. 3. Commenc. Nor. 1731. p. 330.

AMBLYOPIA. HEMERALOPIA. NYCTALOPIA. AMAUROSIS.

§. 574.

Ad ejusmodi visus vitia, quæ ex imbecillitate partium oculi interiorum, visui proxime inservientium, oriuntur, quorumque indagatio & curatio non tam ad Chirurgos, quam ad Medicos pertinet, describenda nunc progredior.

Levissimum omnium *Amblyopia* est, sive Visus hebes, in quo objecta, hucusque distincte visa, nunc confusa apparent, sine ulla corneæ vel interioris oculi opacitate; id quod vel constanter fit, vel interdum saltem, si oculus objectis minutis valde intentus fuit, aut splendore lucis nimis laceffitus, aut si corpus exercitatione violenta nimis fuit defatigatum. Subinde etiam nebulæ vel maculæ quasi ante alterutrum vel utrum-

que oculum obverfantur, ætate tamen magis, quam hyeme (1). Ex internis caufis maxime plethora, congeftiones fanguinis vel feri verſus caput, nimium æque ac retentum humorum profluvium, & digestio læſa id vitium producant, prætereaque virilis ac ſenilis ætas, imprimis in præſbytis, eidem obnoxia eſt.

Videtur iſtud ab imminuta retinæ atque uveæ ſenſibilitate proficiſci: lucem enim a tenebris diſcernere homo poteſt. Hinc, quidquid fortius hæſce tunicas afficit, non ſolum pro remedio eſſe poteſt; ſed & quidquid eaſdem confirmat. Prius præſtant perſpicilla; alterum longior quies oculis conceſſa, aqua frigida iſſdem frequentius cum fricatione admota (2), & collyrium ex roſarum aqua ſtillatitia & vitriolo albo paratum, aut ex vino, quod ſuper cariophyllis aromaticis, macere, aloe, croco metallorum & camphora ſtetit: quæ cum linteaminibus complicatis oculo aliquoties de die ſuperimponuntur aut palpebris ſaltem infricantur. Si cauſæ materiales adſint in corpore, quæ malum excitarunt; ad earum remotionem ſedulo reſpicendum eſt.

(1) Cf. Ill. H. F. Delii diſſ. *Phantaſmata ante oculos volitantia*. Erlang. 1751.

(2) Vid. G. Detharding diſſ. *de ſpecifico prophylaëtico oculorum*. Hafn. 1743.

§. 575.

Hemeralopia veterum (1) (*Nyctalopia* recentiorum) eſt cœcitas periodica, quæ ſub crepuſculum matutinum ac vespertinum, repetitis vicibus, per plures dies, menſes & annos incidit, quo viſus homini ita obſcuratur, ut quaſi in tenebris verſari videatur, cum alii tamen in eodem loco lucis vim ſentiant. In nonnullis ceſſat malum, & ſtato tempore recurrit.

Hæcce

Hæcce amblyopia interdum epidemica est (2), itemque hereditaria (3), & a temporaria relaxatione fibrarum retinæ pendere videtur, quam serofus humor ibidem producit. Pupilla simul magis dilatata est, quam in distincto visu. Aer humidus & nebulosus autumnali tempore ortum ejus faciliat.

Curationem præstant purgantia, diuretica, diaphoretica, vesicatoria, & cortex Peruvianus. Si sanguis abundat, etiam ille minuendus est. Puitosa corpora & quæ saburram in primis viis recondunt, emetica medicina juvat. Plerique interim sine remediis convalescunt. Si nimis longum malum, coecitatis periculum adfert.

(1) Vid. *Anut. Foesii Oecon. Hippocr.* p. 485.

(2) Vid. *Act. Vratilav. vol. VII.* p. 320. *Primit. phys. med. Medic. Polon. vol. I. obs. XIX.* p. 233. *B. de Sauvages Nosol. meth. T. II. Cl. VI.* p. 264.

(3) *Act. Nat. Cur. Vol. VII. obs. 28.*

§. 576.

Nyctalopia veterum (1) (*Hemeralopia* recentiorum) h. e. coecitas diurna oppositum priori (§. 575.) vitium est, in quo noctu, inde ab occasu solis, tantum vident ægri, interdiu vero nihil cernunt. Atque hanc nyctalopiam perfectam dices, diversam ab imperfecta, quæ non toto die, sed aliquot saltem horis infestat, & jam ante crepusculum vespertinum desinit. Neque huic tamen nyctalopiæ nomen recte datur, sed potius amaurosis periodicæ, nisi noctu homo acute videat (2).

Quodsi gravius malum est, nyctalopes nec solis lucem in conclavi suo ferre possunt, sed oculos semper clausos tenent.

Hæcce imbecillitas oculorum, quam cujusvis ætatis homines, sicut priorem (§. 575.) experiuntur, a summa retinæ sensibilitate derivanda est; quam quidem non aliæ causæ, quam quæ Hemeralopiam supra producere dictæ sunt, juxta diuturnum lacrymarum fluxum, producere consueverunt. Sponte etiam nyctalopes evadunt, non quidem semper intra fixos illos terminos, ab Hippocrate constitutos, quadragesimum diem, septimum mensem, ac integrum annum, sed nunc quoque citius, nunc serius.

Ipsa curatio non differt a præcedente (§. 575): natura vero per abscessus ad superiores vel inferiores partes, aut per largam diuresin interdum morbum solvit.

(1) *Hippocrat. Prædict. L. II. p. m. 109. & de morbis vulgar. L. V. p. 1036.*

(2) Multoque minus ii nyctalopes dicendi sunt, quorum oculi propter inflammationem tam internam, quam externam, lucem averfantur: nam hi etiam noctu eandem effugiunt.

§. 577.

Quodsi oculi sine lippitudine, sine suffusione, visum perdiderunt, hoc singulare coecitatis genus est, quod *amaurosis* aut *gutta serena* dicitur. Pupilla non solum dilatata apparet, sed etiam immobilis est; sique ipsum oculum intueris, videtur ille tibi intus longe obscurior esse, quam sanus. Interdum vero uterque oculus simul occoecatur. Istaque coecitas quibusdam sensim ac pedetentim, aliis vero repente consuevit accidere, sic quidem, ut nunc vel constanter homo coecus fiat, vel eidem saltem per intervalla, aliquot horarum vel etiam dierum, videndi potestas eripiat (1). Unde amaurosin in continuam ac intermittentem merito dividimus.

(1) Hujus exempla vide in *Pechlini observat. L. I. 42.*
Heisteri medicin. Wahrnehm. p. 720. Stoerckii ann. med. L.
p. 75.

§. 578.

Oculi autem lumen suum sic amittunt, si nervus opticus, & tunica retina resolvuntur. Istiusmodi vero resolutionem diversæ causæ inducunt, velut commotio cerebri, vulnus capitis & superciliarum, tumores in cerebro & in ossibus tum calvariæ, tum orbitæ, nervum opticum prementes, dolores capitis longi vulnus ictusve oculorum, aut nervi optici, emarcescentia, sanguis in caput & oculum regurgitans in plethora, graviditate, obstructione mensium & aliorum profluviorum, ac ebrietate; porro metastasis febrilis, apoplexia, paralyxis, terror, morbi spasmodici, convulsivi, catarri, cacochymia, lues venerea, arthritis, aliisque morbus male & reprimentibus curatus, magna sanguinis profusio, perinde ac feminis, vigiliæ nimix, belladonnæ baccæ, radix, folia, stramoniumque extus oculis applicatam.

Præterea resolutio oculorum nascitur a diuturno solis aliorumque corporum splendentium aspectu; aut si in oculos hominis, qui in tenebris diu fuit detentus, repente lux splendens & corusca, omnemque visum præstringens, admittitur: deinde etiam in his occurrit, qui in latrinis, quas expurgant, per plures horas commorantur.

Interdum denique infantes nascuntur coeci; id quod vero procedente ætate demum cognoscitur. Ipsorum quidem pupilla immobilis est, at præter modum haud dilatata.

Ad hæc vero notandum est, quod amaurosis constans fit symptoma apoplexiæ, comatis, atque syn-

copes; & cum hisce affectibus incipiat, iterumque finiatur, præterquam quod interdum post attonitum morbum relinquitur.

Quum in amaurosi oculus resolutus a sano haud differt; sequitur, ut diversa coecitatis genera, veluti hæc, quæ a lente cristallina tumida, ab humore vitreo tumido, corrupto & obscuro, itemque a myosi, & interna membranarum oculi inflammatione oritur, haud commode abs nonnullis autoribus ad amaurosin referantur; quum in his omnibus vitiis oculus a suo habitu naturali enormiter recedat, nec nervi optici, nec illius tunicæ, a qua videndi facultas proficiscitur, resolutio coecitatem hic adferat. Tametsi vero facile concipitur, quod ab humore vitreo & cristallina lente, si intumescant, retina prematur, & quædam ejus resolutio inde fieri possit; longe melius tamen hæc vitia Glaucomatis nomine appellantur, præsertim, cum nec sola resolutio retinæ, sed obscuritas potius horumdem humorum coecitatem hic efficiat.

§. 579.

Non omnis amaurosis arte elidi potest. Certe eam superat, quæ a compressione atque læsione nervorum opticorum, a graviore oculorum ictu & vulnere, a colluvie feri in cerebro oritur; & quæ diu jam adflixit, aut in senio accidit. Vix unquam quoque congenita amaurosis, & quæ a cacochymia est, ac sensim pedetentimque se profert, itemque hæc, quæ in febribus acutis nascitur, & post comitiales morbum & post cepheam relinquitur, sanationem recipit. Coecitas a narcoticis, & in variis spasticis morbis, fugax est.

§. 580.

Quodsi amaurosis autem a restagnante in caput sanguine est, & a retento ipsius profluvio; sola sæpe sanguinis missio in pede pristinam aciem visus restituit: deinde alia congrua remedia, quæ sanguini viam ad exitum aperiant.

Eadem sanguinis missio maxime in amaurosi necessaria est, quæ febres acutas & apoplexiam sanguineam sequitur, siquidem ipsa quoque natura eam larga sanguinis profusione interdum solvit. Deinceps vero vires electricæ experiendæ.

Amaurosis ex venereo morbo potissimum concitato per mercurium salivæ profluvio sanatur.

At enim, si coecitas ista ex humore excrementitio, extrinsecus admotis reprimentibus prohibito, orta; non solum proficere possunt curationes, quibus humida purgantur, & sudor etiam evocatur; sed experiri etiam ea licet, quibus malæ materiæ exitus datur: adeoque utiliter cantharides cervici & tergo admoven-
tur, setaceumque etiam in nucha fieri potest. Verum hæc ulcera diutius servanda sunt.

Si amaurosis orta fuit post magnam sanguinis profusionem, vel immodicum concubitus, optima ejus præsidia a victus ratione petuntur. Profunt jura car-
nium, gelatinæ, lac, & potiones, quæ ex nucleis cacao parantur. Prodest etiam vinum meracius intus; extus vero sacculi plantarum nervinarum ex vino calido expressi, & frequenter oculis admoti; itemque capitis fricationes, & aquarum stillicida ad caput ex alto derivata. Post venerem a ludibriis venereis longe
liuque præterea est abstinendum.

Qui, alias fani, ex cacochymia lumen amiserunt, aliquando istud post ulcera artificialia, purgantia, emetica, diuretica, mercurialia, martialia, stillicidium aquarum, & electricum ignem, tum ad foramen supra orbitale, tum ad inferiorem temporum partem, angulo recti propinquam, excitatum, recipiunt; cum eo, ut nec errhina, nec collyria spirituosa ac vinosa negligantur, sed assidue ac frequenter admoveantur. Quæ cuncta remedia, inter quæ tamen hydrargyrosis omnibus palmam præfert, etiam aliquando in amaurosi ex longo capitis dolore proficiunt.

Nonnulli ex his, qui sine manifesta causa subito occaecati sunt, quum aliquamdiu nihil viderent, vel sponte natura, vel repentina profusione alvi lumen receperunt.

Amaurosis intermittens cortice Peruviano inprimis opus habet.

Coecitas in latrinis acquisita optime tollitur secessu & vacatione ab hoc labore per unum vel alterum diem, ac frequenti oculorum lotionem & occlusionem per viginti quatuor horas. Adversus eandem præmunire se operarii possunt perspicillis concavis, qualia luscis & strabonibus adhibentur, accurate oculis applicatis.

In amaurosi congenita aliquando aquæ ophthalmicæ spirituosæ opitulantur.

Adversus amaurosin ex vulnere supercilii, ipsius fricatio ea parte, ubi ex orbita nervus, qui ramus nervi ophthalmici est, educitur, prodesse observata est.

A N O S M I A.

§. 581.

Amittitur olfactus partim ex evidentibus causis, partim ex obscuris. Generatim quidem iste perit, si sentiendi illa potestas, quæ membranæ narium pituitariæ impressa est, tollitur, sique ipsius integritas atque tonus destruitur atque perit. Hinc ipsius nimia humiditas vel siccitas, compressio item, & erosio, & exulceratio, & ecchymosis causam proximam anosmiæ efficiunt; adeoque illa a gravedine, coryza, polypo, ozaena, calculo membranæ pituitariæ, inflammatione ejusdem, fractura, carie, exostosi ossium nasi, contusione, abusu pulveris ptarmici, imprimis Hispanici, pulvere viarum multo in nares tracto, suppressis narium catharrhis, frigore intenso, ardente febre, affectibus soporosis, paralyti, foetidissimarumque rerum copioso ac frequenti odore inducitur. Enimvero & sine ejusmodi manifesta causa aliqua abolitum odoratum subinde observamus (1); quem ad paralyticum nervorum olfactoriorum statum referri, necesse est. Ceterum, quod cum olfactu sæpe gustus simul pereat, nemo fere ignorat.

(1) Vid. *Misc. Nat. Cur. Dec. III. ann. 5. & 6. obs. 161.*
& *I. I. Iantke Specim. XI. de odoratu abolito, §. 11.*
Altorf. Nor. 1751.

§. 582.

Tametsi is affectus in se non est periculosus, nec a multis difficulter toleratur; pro ratione tamen causarum atque circumstantiarum nunc gravior, nunc levior existit, hincque curationem modo faciliorem, modo graviolem, modo vero nullam recipit.

Interdum olfactus, etiam post longam annorum feriæ, sponte redit (1). Difficillime contra restituitur,

si apoplexiam prægressam, aut paralyfin præsentem, autorem habet, aut ab ozæna & majori polypo producitur; at nunquam vero, si ipsum organon olfactus notabilem destructionem passum est.

(1) Vid. exemplum in *Iantkii diff. cit.* §. 20.

§. 583.

Quodsi anosmia a decubitu feri acrioris vel visceri orta est, resolventia & evacuantia, quæ noxiam materiam tam in inferiora pellant, quam ad cutis atque renum colatorium derivent, necessaria sunt: deinde vero simul fibris nerveis laxioribus naturalis tonus restituendus est. Utendum etiam est balneo & exercitationibus. In nares vero utiliter dantur stimulantia, velut succus radicis betæ rubræ expressus, vel liquor, qui ex aquæ distillatæ majoranæ uncis duabus, lavendulæ una, & spiritus salis ammoniaci vinosi drachma componitur, aut pulvis ex foliis majoranæ, mari veri, resina ligni guajaci, radice mechoacannæ albæ, saccharo, umbra, oleoque distillato thymi ac origani paratur.

Ad hæc vero videndum, an nares nimis siccæ sint, an bene humidatæ. Si prius est, vapor decocti emollientis aut aquæ simplicis prodest; si posterius, ab eo abstinendum est.

In anosmia ex apoplexia & paralyfi iisdem remediis succurrendum.

Nec alienum est, fonticulos excitare, qui imprimis corporibus phlegmaticis proficiunt.

Quodsi vero olfactus a graviore læsione partium nasi interiorum destructus fuerit; resolventia & discutientia, epichematis aut foveæ forma, sive humidi, sive sicci, excus admovenda sunt.

Alii narium morbi, qui olfactum deleverunt, chirurgicis auxiliis, si fieri potest, curantur.

Denique ab usu pulverum sternutatoriorum abstinere hi sensim pedetentimque debent, qui anosmiam sibi inde contraxerunt.

AUDITUS DIFFICILIS. SURDITAS.

§. 584.

In auditu gravi debiles soni prorsus non, magni vero obscure percipiuntur: & quisquis hoc vitio laborat, ille surdaster dicitur. Ab eodem surdus gradu tantum differt.

Agnoscit utrumque malum pro principali causa humorum vel rubrorum vel ferosorum decubitus ad aures; hinc plethora, vehemens acris ad aures impulsio, refrigeratio subita capitis sudore madidi, & sub salivatione mercuriali, insolatio, catarrhus narium cohibitus, commotio cerebri, paralyxis, terror, spasmi abdominis, copiosi flatus, adstricta alvus, profluvia naturalia retenta, ulcera antiqua consolidata, achores & aliæ efflorescentiæ repressæ, aer frigidus impetuose ad aurem admissus, inflammatio auris internæ & partium vicinarum, febres continuæ, & affectus apoplectici ac soporosi id malum efficiunt.

Præterea hoc ipsum ab obesitate, a nimia auris siccitate, quæ in senio potissimum contingit, itemque a cerumine multo indurato, a crusta, qualis supra ulcera innascitur, meatum auditorium obstruente, a glandulis hujus meatus tumefactis, a parotidibus eundem comprimantibus, a corpore in aures illapso, ab Eusta-

chii tuba obstructa, nec non a vitio nervi acustici, a membrana tympani rupta, a mala auris internæ conformatione & exulceratione, carie, exostosi partium ejusdem, itemque ab auriculæ defectu, producitur.

Tinnitus sæpe cum his vitiis conjunctus est: hæcque modo in alterutra aure, modo in utraque existunt, atque nunc repente, nunc pedetentim oriuntur.

Quidam furdi & furdastri etiam nascuntur. Et illos quidem posthæc quoque mutos fieri, haud difficulter intelligitur.

§. 585.

Notabile est, difficultatem auditus pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui a congestione sanguinis ad caput huic malo obnoxii sunt, ipsius augmentum tempore æquinoctiali experiuntur. Qui ex decubitu humoris ferofi & nervorum laxitate difficulter audiunt, mali sui exacerbationem cælo existente nebuloso atque pluvioso percipiunt: quæ tempestas vicissim iis malum levat, qui ex nimia aurium siccitate in *δυσηκσία* inciderunt. Qui denique ex vitio primarum viarum furdastri sunt, mali sui insigne augmentum capiunt a sumto cibo coctu difficiliore ac flatulento.

§. 586.

Difficilem admodum prognosin non minus, quam curationem omnes auditus læsiones habent; nativa vero & senilis *δυσηκσία*, & congenita furditas, & quæ ab interna partium destructione orta, omnem plane medelam excludunt. Rarum est, surdum a nativitate spontaneo feri ex aure effluxu auditum recuperare.

Faciliorem curationem expectare licet, si gravitas auditus a cerumine tantum indurato, a siccitate auris febrili, ab Eustachii tuba obdurata, a ventriculi & hypochondriorum vitio, & humorum decubitu ad aures proficiscitur.

Non levem contra difficultatem ea habet surditas, quæ ab improvido regimine sub mercuriali cura ortum ducit.

In plethoricis & infirmis corporibus, si gravitas auditus dolorem capitis & vertiginem excipit, non levis metus apoplexiæ oritur.

Auditus gravis cephalalgia superveniens sæpe guttis aqueis solvitur, capite inclinato per os & nares destillantibus.

Obauditio catarrhalis sæpe asthmate, oedemate, otalgia, abscessu auris, exanthemate chronico, & vario ulcere tollitur.

Periodica ex menstruorum vitio semper fere cessat succedente fluxu regulari.

A cerebri vitio nata facilius, quam quæ ab auris vitio, sanatur.

Quæ per intervalla crescit & decrescit surditas; nunquam ita immorigera est, quam quæ aliter se habet.

Quæ in acutis contingit & alvum retinet, tum hæmorrhagia narium, tum alvi fluxu solvitur: alias delirium & convulsiones portendit. Surditas autem post delirium admodum salutaris est, & sub urina cocta primumque cessat. Quæ vero dejectiones nigras & hæmorrhagiam excipit, ea signum fere letale exhibet.

Abſceſſus ad aures ex ſurditate plerumque ſalutares ſunt, utique in ſoporofis.

Obauditio ex decubitu humorum ſæpe fragore quodam inſtar bombardæ exploſæ in aure percepto diſcutitur: quem minus quoque interdum percipere licet. Antequam vero id fiat, vehementes dolores ſpaſtici caput & aurem plerumque vexare ſolent.

§. 587.

In curatione maxime ad ſpeciales cauſas reſpiciendum eſt. In illa ergo auditus gravitate, quæ a nimia cruoris copia, ejuſque redundantia in caput & aures naſcitur, ſanguinis miſſio præ ceteris prodeſt; utique, ſi ſuppreſſum ſanguinis profluvium præceſſerit, aut per ætatis rationem ceſſaverit. Adhæc non alienum eſt, intus laxantibus per intervalla uti, extus vero ſacculis diſcutientibus ſiccis, & pediluviiſ.

Quæ catarrhalibus deſluxionibus debetur, ea purgantia, diaphoretica, diuretica, veſicatoria pone aures, & cucurbitulas ad dorſum requirit. In aurem vero ſpiritus ſalis ammoniaci ſuccinatus aut cum calce viva paratus, itemque oleum diſtillatum origani vel majoranæ, ad aliquot guttas bombaci inſtillata, utiliter conjiciuntur. Si per hæc malum non ceſſat, fonticulus debet in proceſſu maſtoideo lapide infernali excitari.

Si achores, aliæque effloreſcentiæ repreſſæ auditum gravem pepererunt, oportet humores ad cutem revocare. Sin hoc fieri nequeat, per nova emunctoria educendi ſunt purgantibus, diureticis, fonticulis, veſicatoriis.

Ubi vitium in primis viis hæret, præter purgantia ex uſu ſunt elixiria viſceralia, ſtomachica, carminativa,

aquæ minerales, & exercitationes. Si alvus non respondet, clementioribus ducenda est.

Contra obauditionem ex pinguedine aucta pugnare inedia oportet.

In nimia membranarum siccitate juvat potus tenuis copiosus, vapor item decocti absinthii ex lacte, aut salviæ rutæque ex vino, nec non oleum amygdalarum dulcium sæpe auri instillatum, vel panis recens ex clibano extractus & in majoribus frustis eidem applicatus, adperso etiam balsamo vitæ Hoffmanniano, vel alio.

A mercuriali cura si auditus periit, purgantibus, sternutatoriis, vesicatoriis, & apozematibus diaphoreticis ex temperantibus lignis & radice enulæ, malum sublevandum, simulque balsamum vitæ quoddam in gossypio auri instillandum, sique nihil hæc omnia proficiunt, salivatio de integro instituenda est.

Ex cerumine indurato si malum ortum, fatis est, oleum amygdalarum amararum aut cremorem lactis in aures infundere, easdemque dein specillo repurgare. Si crusta est, infundendum est aut oleum calidum, aut unguentum ægyptiacum, vel porri succus, aut cum mulso nitri paulum: atque, ubi crusta ex auricula procidit, eluenda est aqua tepida; quo facilius ea per se diducta specillo protrahat.

Si tuba Eustachii obstructa est, gargarizationes ex aceto squillitico, aut oxymelite, in quo pauxillum salis ammoniaci solutum, una cum masticatoriis ac sternutatoriis conveniunt. Injections per nares exercitissimum artificem requirunt.

Ubi ex magno fragore gravius audire aliquis cepit, jubendus est, ut obturatis ore & naribus, aerem exspi-

ratum vi, plus simplici vice, in Eustachii tubam impellat: quo subito sæpe auditus restituitur.

Ceterum tubi acustici e diversa materia fabrefacti auditus difficultatem levant. Surdi vero, quum audire volunt, commode bacillis ligneis uti possunt, inter suos & loquentis dentes maxillæ superioris interpositis. Facilius etiam quidam audiunt, si super eorum caput loquutus fueris. Optimam vero artem docendi surdos, *Ammannus* tradidit Sed ipse legendus est.

§. 588.

Singulare prorsus atque rarum surditatis genus est, in quo homo non nisi ad strepitum quendam externum sonos, etiam si magnos, percipit (1). Quod quomodo fiat, ego non bene comprehendo; quomodo removendum sit, ignoro.

(1) Vid. *Thom. Willisii de Anim. brutor. P. I. c. XIV. p. m. 108. & Phil. Transf. N. 35.*

R A U C I T A S.

§. 589.

Vulgare admodum vitium vocis est, quod Latinis *Raucitas*, Græcis *βράγχος* appellari solet: quo vox naturalem suam claritatem amittit, nec amplius sonora est, sed obscura, aspera ac imminuta redditur, ut persæpe non nisi a prope adstantibus audiri ac intelligi possit.

§. 590.

In larynge & trachæa quærendam habemus raucitatis sedem, ejusque varias & gradatas affectiones; si nempe hocce organon ita constitutum est, ut elasticæ ipsius partes ab expulso aere difficulter in motum

tremulum agantur : quod fit quidem , si orbantur suo humore , qui ipsis æqualitatem ac lævorem præstare debet ; sive ille ex inquilinis causis debite non fecernatur , sive copiose influens in laryngem , pororum exitu constricto , aut ob nimiam tenacitatem , intus cohibeatur , sive extrinsecus ipsius secretio impediatur , poris , unde scaturit , obstipatis. Id autem potissimum a catarrho , sudore multo , protracta vocis contentione , frigore magno atque pulvere in laryngem illapso fieri solet. Quapropter hæ sunt frequentiores raucitatis causæ.

Verum , quum & aliarum partium vicinarum , veli , puta , palatini atque narium ministerio opus est , ut commode aer in pulmones trahi possit , iterumque expelli , huncque in finem hæ ipsæ partes , perinde ac trachæa , oblitæ muco sunt atque levigate : sequitur , ut & ab harum vitio simili vox rauca producat , & a pluribus aliis , inflammatione , exulceratione eorumdem , & copiosiore pituitæ in faucibus congestionem. Ab his enim vitiis pariter , ac a superioribus illis , asperitudines quædam ac inæqualitates in viis , quas vox trajicere debet , relinquuntur.

Præterea senes , & qui ex loco calido frigidis ventis exponunt , aut in locum frigidum , velut in cellam , concedunt , probe incalescente corpore , quique potum frigidum copiose hauriunt , itemque phthisici , hæmorrhoidarii , podagrici , strumosi , hypochondriaci , qui doloribus colicis diu infestantur , & qui venenatos halitus inspirarunt , raucitati patent. Morbilis ea quoque non raro accidit , ut & febribus acutis malignis. Inter res esculentas maxime nuces juglandes sicciore raucitatem adferunt.

Denique ea etiam oritur , si cartilagine laryngis

hinc inde in osseam substantiam degenerarunt; aut cartilago thyreoidea fissuram accepit (1); aut denique nervus recurrens in collo fuit resectus (2).

(1) Exemplum utriusque vitii in uno homine rauco reperti habetur in *Act. Nat. Cur. vol. X. obs. 13.*

(2) Vid. *Isbr. Diemerbroeck Opp. pract. Obs. IX. p. m. 576.*

§. 591.

Verno potissimum tempore frequens est raucitas; deinde omni alio, si aquiloniæ constitutiones diu durant, aut mox ab austrinis excipiuntur.

Quamquam raucitas catarrhalis plerumque transitoria est, potest tamen etiam longa fieri & periculosa, si nec evitatis causis, nec regimine observato, præposcere sovetur. Longus catarrhus etiam longam raucitatem, eamque interdum gravem, inducit. Sudore, alvi fluxu, vel papulis prurientibus sub mento erumpentibus, natura sæpe eam solvit.

Podagrica atque hæmorrhoidalis raucitas ægre sanatur, nisi densa pituita demum excussa fuerit.

Raucitas senum resolutionem vix admittit. Sed & in junioribus quandoque vix superatur.

Raucitas a protracta vocis contentione temporaria est. Interdum hæc ipsa contentio raucitatem catarrhalem aliquantisper dispellit; quæ vero sub quiete deinceps revertitur.

Phthisicorum raucitas insuperabilis est, & præsagium morbi letiferi præbet.

Nullam etiam curationem admittit, quæ a mala conformatione laryngis atque faucium, ab effluviis venenatis

venenatis, a strumis, & a resecto nervo recurrente proficiscitur.

Raucitas morbillis & febribus malignis accedens mala est.

Quidam, alioqui prosperrima valetudine gaudentes, per omnem vitam raucitate detinentur, & articulate quidem vocem proferunt, sed nisum quendam aut pressam in gutture adhibere coguntur, si commode exaudiri ac intelligi velint. Dum clamant, vox habet aliquid striduli & clangosi, qualis est gruum, aut a gravi tono inchoato in acutum definit (1). In talibus autem quid vitii subsit, non temere dixerim. Fuisse tamen a prima nativitate videtur; id quod tanto magis credibile, quum alia persona, in qua id observatum fuit, etiam in prolem aliquam illud transtulerit (2).

(1) Exemplum est in diff. de *Raucitate* quæ sub b. *Rödereri* præsidio a *Iac. Samuel* habita fuit, Gotting. 1759. §. XIX.

(2) Enarrante *I. H. Schulzio* diff. de *Raucitate* Hal. 1740. §. XVI.

§. 592.

Ad raucitatem catarrhalem & a ventosa tempestate, frigido potu, ac refrigeratione corporis contractam optima remedia sunt infusa vel essentiae diaphoreticæ, æthiops mineralis, pulveres ex floribus sulphuris drachma una, radicis ireos Florentinæ, ari, antimonii diaphoretici, singulorum scrupulis duobus, olei distillati fœniculi guttis duabus compositi, & in sex vel novem partes divisi, quarum una mane & vespere sumitur; aut linctus ex syrupi liquiritiæ uncis duabus, exymellis squillitici uncia una mixtus; cujus aliquot cochlearia parva ter in die lambantur; aut denique morsuli, ex

succo liquiritiæ, myrrha, gummi tragacanthæ & saccharo penidio cum rosarum aqua stillatitia parati, & pondere dimidiæ uncia aliquoties de die lente in ore liquati ac deglutiti. Interdum etiam his laxantia interponi debent.

Raucitati cum ariditate faucium accommodatissimus est vitellus ovi cum saccharo jejuno sumtus, aut syrupus violarum cum oleo amygdalarum dulcium, vel oleum hyperici coctum ad dimidium cochlear cum jusculo calido aut infuso Theæ haustum.

Quæ ab aliis morbis pendet, proprias curationes non habet, sed emendatis & curatis illis solvitur.

LOQUELÆ VITIA.

§. 593.

Varia sunt loquelæ vitia, quæ non possum sicco prorsus pede præterire, blæsitæ, balbuties, ischnophonia, battarismus, sibilismus, rottacismus, mutitas: quæ quidem si non universim emendare licet, accurate tamen cognoscere ac inter se distinguere fas est.

Blæsitæ, τραυλώτης, vitiosa est litteræ pronuntiatio, v. c. *f* loco *s*, *d* loco *k*, *l* loco *r*, *s* loco *g*.

Balbuties, ψελλισμός, est, cum inter pronuntiandum littera aut syllaba eliditur.

Ischnophonia vitium est pronuntiationis, quo syllaba syllabæ cito non copulatur.

Battarismus sermonem præcipiat, atque syllabam aliquoties cum celeritate repetit.

Sibilismus, vitium loquelæ, ubi verba cum sibilo per dentes molares proferuntur,

Rottacismus, ubi littera *r* in postica parte palati cum stridore & asperitate formatur.

Mutitas denique est loquelæ privatio, ἀφασία etiam vulgo dicitur; quæ vero proprie defectum vocis denotat.

§. 594.

Natio, patria, ætas, affectatio, morbus, mala conformatio partium ad loquelam inservientium, cuncta hæc vitia generant: quæ corrigere universim si velis, aliter disponere linguam doceto. Quodsi vero insigne vitium in ipsa lingua est, velut si nimis brevis, longa, aut magna, aut immobilis est; vitium profecto insanabile existit.

D Y S P N O E A. A S T H M A.

§. 595.

Quamquam respiratio in permultis morbis læditur, sic, ut cum difficultate vel leviori vel graviori aliquamdiu peragatur; de ejusmodi tamen symptomatrica difficultate respirandi, cujus species dyspnoea & asthma sunt, mihi in præsentī non est sermo; sed de illis, tamquam morbis primariis atque idiopathicis, qui per se existunt & sedem causæ in organo respirationis habent, hic tantum expono.

Enimvero modo potius, quam respectu causarum; dyspnoea & asthma inter se differunt. Illa nempe levior, at continua est respirandi difficultas; hoc vero periodica & gravior, aliquando cum constrictionis sensu in faucibus conjuncta. Utraque affectio chronica est; & si ad ejusmodi gradum adscendit, ut acuto & suffocatorio modo, nec nisi erecta cervice, peragi possit, Orthopnoeae nomen ipsi imponitur.

Ut tamen symptomaticam respirandi difficultatem non prorsus omittam, sciendum est, eam a præmagnotumore præternaturali in abdomine, a nimis magno viscere ibidem, a graviditate, ascite, tympanite, hypochondriaca & hysterica affectione, cardialgia, hernia ventriculi, hydrope thoracis & pericardii, aneurysmate ac polypo cordis & majorum vasorum, corde præmagno, & scorbuto proficisci, iisdemque morbis vel constanter vel per intervalla comitem se adjungere.

§. 596.

Jam ad ipsius asthmatis descriptionem venio, quod sic innotescit. Spiratio ægra & difficilis est, maxime in cursu ac itinere acclivi: gravitas corporis & tarditas ad gerendum qualecunque opus: raucitas & tussis sæpe præsto est. Atque hæc omnia quidem asthma communia habet cum dyspnoea. Præter hæc vero in eodem somnus exiguus vel nullus est; appetentia quoque ciborum parva vel prorsus abolita, flatus atque ructus præter rationem excitantur; alvus plerumque adstricta est, urina vero per accessiones, quæ noctu inprimis & subinde statis horis ingravescent, tenuis & aquosa. Ubi malum adolevit, dolor capitis insuetus furit, homo aliquantisper fit soporosus, subinde præ aeris cupiditate ac suffocationis metu os aperit, erecto trunco sedet, electo exsilit: facies pallida & collapsa est, vox obscura, oculi prominentes, respiratio sonora, tussis aspera, qua sanguis vel purus vel sputo mixtus aliquando rejicitur, pulsus parvus, creber, sæpe intermittens, interdum nullus, sudores quasi syncoptici. Denique facies colore lurido atque plumbeo notatur, pedes, interdumque etiam facies & manus intumescunt, icterus supervenit, atque paralytica etiam lateris, vel saltem brachii adfectio, aut amaurosis, aut

febricula cum mentis alienatione atque etiam vomitu accedit, & sub hoc statu lente demum æger strangulatur. At quidam asthmatici etiam subito exstinguntur.

Ubi morbus in melius vergit, sputa qualiacunque copiosius tussi ejiciuntur, interdum gypseæ consistentiæ, vel calculi adeo, magnitudine hordei vel pisi. Ad hæc vox sonatior & clarior fit, atque somni longiores. Quibusdam multa aquea per ventrem descendunt; aliis urina, aliis saliva copiosissime profluit, idque vel critice vel symptomatice. Denique quidam dolorem in dorso, aut præcordiis, vel in pectore, modo continuum, modo intermittentem experiuntur.

(1) Vid. *J. Floyer Traité de l'Asthme*, trad. de l'Angl. Par. 1761. *Humfr. Ridley Observ. de asthmate &c.* L. B. 1738.

§. 597.

Cum dysuria, arthritide, & convulsionibus artuum asthma interdum alternat.

Siccum & convulsivum insanabile est, & in phthisin terminatur.

Multi asthmatici liberius spirant, dum pedes tument, in feminis etiam partes naturales: tumore vero rursus disparente, in pristinam difficultatem relabuntur.

Multi possunt munia sua adhuc obire, donec graviores accessiones contigerint.

In multis tam asthmaticis, quam dyspnoicis per æstatem respiratio bona & facilis est; inclinante vero autumno malum recrudesceat & quotidie intenditur. Qui-

dam nubila atque humida tempestate, alii sicca gravius afficiuntur.

In pueris asthmaticis subinde glandulæ sub axillis, in collo, & alibi intumescunt.

Nonnullos hæmorrhagia & febris quartana ab asthmate liberat; itemque abscessus ad crura.

Ingruentes paroxysmos interdum alvi fluxus prænuntiat.

Ubi tussis hucusque humida subito in asthmatico cessat, vel sputa minuuntur remanente, spirandi difficultate, mortis periculum imminet.

§. 598.

Gibbosi, & obesi, itemque senes, pueri cachectici, metallicolæ, molitores, lapidæ & qui tussi frequenter tentantur, dyspnoeæ & asthmati quam maxime patient. Ad hæc vero utrumque malum a pulmonibus scirrhis, steatomatosis, aridis, hydrope ac emphysemate eorundem, itemque a vomica, vino lithargyrio mangonizato, repressa scabie aliave cutis efflorescentia, ulcere temere exsiccato, diarrhoea suppressa, regressu variolarum & morbillorum, plethora, acrioribus effluviis variarum rerum, materia arthritica & podagrica, ossescentia cartilaginum costarum, sterni, bronchiorum, pleuræ, atque vulnere thoracis proficiscitur.

Pulmonum concretio cum pleura frequentissime quidem in asthmaticorum cadaveribus conspicitur; neque tamen pro causa morbi, sed effectum tantum habenda est; utique cum constet, quod ea per se nullam spirandi difficultatem efficiat.

Pro discrimine sedis & causarum asthmatis variis cognominibus illud distingui solet, idiopathici, sympathici, humidi, catarrhalis, ficci, convulsivi, spasmodico-flatulenti sive hypochondriaci, sanguinei, scorbutici, paralytici, metallici sive montani, scirrhusi, nocturni, senilis, periodici. Ignorare vero non oportet, hæcce discrimina partim præter rem esse multiplicata & varietates quasdam pro speciebus proponi; partim vero non completa esse, sic, ut variis speciebus adaugeri adhuc debeant; quæ ex supra memoratis causis facile definiuntur.

§. 599.

Non potest sanari asthma, nec dyspnoea, nisi viæ æriferæ ab illa materia, quæ spasmus ibi facit, vel easdem infarcit, liberentur. Si prius est, auxilium est in demulcentibus & evacuantibus diversi generis: si posterius, fortiora resolventia cum his requiruntur.

Speciatim vero profunt in asthma humido ex evacuantium classe purgantia, vomitoria, ac diuretica, imprimis balsamum sulphuris anisatum ac therebinthinatum, oxymel de colchico, & essentia cantharidum; deinde quoque vesicatoria: ex resolventium vero ordine gummi galbanum & ammoniacum, & quæ ex hoc parata jam prostant medicamenta, nec non oxymel squilliticum, pulvis squillæ compositus, pilulæ balsamicæ Mortoni, squilliticæ, looch ad asthma, & decoctum ex herbæ serpilli manipulis duobus, radicis ononidis uncia, & aquæ fontanæ libris tribus; cui deinde, quum adhuc fervet, vini albi libra admiscetur; ad cyathum vini mane ac vesperti sumendum. Atque hæc resolventia etiam in asthma scirrhuso levamen adferunt.

Adversus asthma siccum, juxta atque spasmodicum, auxilium est, nisi aliquid prohibet, in sanguinis detractione, atque demulcentibus, inprimis decocto seminis psyllii aut radicis althææ, aliquoties de die ad aliquot uncias hausto, addito etiam liquore cornu cervi succinato. Neque id satis est, sed thorax cataplasmatibus calidis ac humidis adjuvandus est, & postea unguentum pectorale superimponendum: liquanda interdum etiam alvus est, & caput in lecto sublime habendum. Experiri etiam corticem Peruvianum & opiata, extus vero cantharides, licet.

Asthmati ex plethora, aut sanguinis saltem turgescentia, sanguinis missio optime succurrit.

In asthma montano lac calidum jejuno dandum, prætereaque cibo pingui ac oleoso frequenter utendum. Quæ remedia etiam illis profunt, qui ab effluviis saturninis, aut etiam aliis metallicis asthmatici facti sunt; itemque his, qui a vino lithargyrisato malum sibi contraxerunt.

Ad asthma convulsivum prodest opium, venæ sectio, & sulphur antimonii auratum cum arcano duplicato, sic, ut hujus drachma dimidia, illius granum unum vel duo invicem sumantur. Nec vesicatoria utilitate carent.

Quodsi asthma a variolis aut morbillis est, spiritus salis ammoniaci juvat. Si a scabie repulsa, cum scabioso dormiendum est, ut scabies revocetur, vel alia ratione hoc exsequendum, prout alibi præcipietur.

Paroxysmum qualemcunque optime mitigat liquor mineralis anodynus Hoffmanni cum laudano liquido Sydenhami ad pares portiones mixtus, & a duodecim

guttis usque ad sedecim aliquoties datus. Ad hæc vero sanguinis missio, emeticum, aut purgans medicamentum, aut clysteres interdum utilitatem habent; itemque sperma ceti a scrupulo usque ad drachmam cum infuso hyssopi vel theæ calidissime haustum. Multi levamen sentiunt, quando inclinato capite pectus concutitur, aut brachia, supra januam suspenduntur, aut extensa mensæ imponuntur,

In asthma paralytico evacuantia omnis generis nocent; saluberrimum contra est vinum calefactum in prandio & coena.

Optima pro suspitiosis potio est aqua cum tertia vel quarta parte lactis remixta. Inter cibos nonnisi lenes & sorbitiones profunt; sed nihil magis, quam ambulatio lenta pene usque ad lassitudinem, fricatioque multa, & si ferri potest, nihilque prohibet, equitatio.

SUFFOCATI.

§. 600.

Non jam de Suffocatione universim hic exponere animus est; sed de ea saltem, quam res quædam externæ, aqua, vapores carbonum ardentium, fodinarum metallicarum, cryptarum, latrinarum, & musti cerevisiæque fermentantis: vel sanissimo cuilibet inferre solent. Reliqua suffocationis genera, quæ tam a vitiis viarum aëriferarum, oris, nasi, palati, gulæ, laryngis, asperæ arteriæ, pulmonum, quam a corporibus peregrinis in trachæam aut oesophagum delapsis, induci consueverunt, prætereo, quum eorum mentio passim jam alibi facta est.

§. 601.

Quod igitur primum ad Submersos pertinet, qui in primis respiratione, propter haustam pulmonibus aquam intercepta (1), intra breve tempus, accedente immenso terrore & ipsius aquæ frigore, pereunt; unde & apoplexia & syncope gravior excitatur; hos optime in vitam, quoad licet, intra unam vel alteram horam revocabis, si, demtis vestimentis, protinus jugularem venam secaveris, fauces intrusa plumula, oleo madida, irritaveris, miserum intra lectum deportatum pannis calidis diu multumque fricaveris, &, quam primum fieri potest, calidioribus stragulis, quin & arena cinereve calefacto probe obtegeris, simulque tabaci fumum per fistulam in alvum immiseris. Nec alienum est, aerem admoto alterius ore vel per follem in pulmones, pulveremque sternutatorium in nares insufflare, enema salibus acuatum, aut ex vino & nervinis plantis paratum in alvum injicere, aut emeticum liquidum per os infundere. Enimvero scire oportet, cuncta ista auxilia cum celeritate rapienda esse. In Bronchotomia, utpote ratiocinio ficto superstructa, parum spei collocandum; nisi forte dolor ille, quem Chirurghi culter in collo facit, quidpiam ad submersum excitandum valeat.

(1) Vid. *E. J. A. Evers Experimenta circa submersos in animalibus instituta*. Gotting. 1753. & Ill. *Halleri Opusc. pathol. Obs. LXII.* p. 156.

§. 602.

Equidem omnis fumus suffocare valet, si condensatus fuerit; at ille vero, quem carbones vivi ardentes in occluso loco invisibili ratione dimittunt, hominibus summe pestiferus est, iisdemque necem intra paucas infert horas, certe in grave vitæ atque sanitatis periculum eisdem conjicit (1).

Symptomata autem, quibus affliguntur, qui effluvia ista incautius ore ac naribus hauserunt, sunt cephalalgia, summus virium languor, artuum impotentia, alienatio mentis, aphonia, animi deliquia: quibus demum omnium sensuum suppressio, difficillima respiratio, & profundus ac letiferus sopor supervenit.

Narcoticæ indolis esse hæc venefica effluvia, tam plurima symptomata, tam vasa menyngum cerebri nimis distenta in cadaveribus demonstrant.

Aliter paulo, respirationis nempe interceptione, eaque subitanea, sive ob aerem elasticitate sua privatum, sive nimis elasticum, illi pereunt, certe periculum mortis incurrunt, qui cryptas charoneas (2) & fodinas metallicas, qualicunque vapore, qui & faces exstinguit, repletas intrant, aut cellas majores, musti vel cerevisiæ fermentantis effluviis plenas, nec aeris perflatum habentes (3), itemque illi, qui arsenici vapores attrahunt, qui sepulcra in templis, aut puteos aperiunt, aut majores latrinas expurgant.

Hos cunctos vero semimortuos illico oportet in liberum atque purum aerem transportare, eorumque membra fortiter fricare pannis; sanguinem item e vena mittere, ac enema acra in alvum aliquoties injicere. Nec alienum censeo, motum & sensum per plumulam in fauces intrusam, ut antecedente paragrapho dictum est, excitare.

Resuscitati aliquamdiu languent, ac difficulter respirant, & quiete atque analepticiis opus habent. Nonnullis eorum sanguis ex naribus & ore profluit, ac vomitus contingit. Alii in varios pectoris morbos aut febres incidunt, alii delirant, aut soporosi aliquamdiu redduntur.

(1) Vid. *Frid. Hoffmanni Bedenken vom ſchaedlichen Dampf der Holzkohlen.* Hal. 1716. 8.

(2) Vid. *Bernh. Connor Differtat. med. phys. I. de antris letiferis.* Oxon. 1695. 8.

(3) Vid. *H. Fr. Teichmeyer & J. Cph. Tanneberg diff. de Suffocatione ex muſto fermentante.* Jen. 1729.

S Y N C O P E.

§. 603.

Syncope præceps virium lapſus eſt. In ea cor qui-eſcit, reſpiratio intercipitur, corporis ſumma frigent, tempora, cervix, thorax, manus ſudore frigido madent, facies pallet, mens ſenſuſque omnis deficit, totumque corpus quaſi enervatum jacet. Levior ejus gradus, ubi cordis motus non prorſus ſublatus eſt, *Lipothymia* dicitur.

Aliqua adfectionis præſenſio eſt, dum vertigines fiunt, viſus acies hebeſcit, phantasmata ante oculos obverſantur, in fronte ſudor frigidus erumpit, in auribus ſibilus aut ſuſurrus percipitur, oſcitatio aliquoties ingruit, ſaſtidium urget, circa cor ebullitio quædam calida ſentitur, cum pulſu inæquali & horrore levi: quibus interdum borborygmi & flatuum motus cum abdominis diſtentione junguntur.

Finita acceſſione, ſenſus inter alta ſuſpiria ac oſcillationes paulatim redeunt, cordis motus ac pulſus reſtituitur, facies pallida rubicundior redditur, omneſque ſuppreſſæ functiones ſenſim eriguntur. Quibuſdam etiam multi flatuſ ſupra infraque erumpunt.

§. 604.

Omniſ cordis affectuſ, ſæva animi pathemata,

idiosyncrasia, dolor vehemens, nimia ciborum, præfertim post morbum, devoratio, inedia, abundantia sanguinis, immodica illius & aliorum humorum exinatio, immoderata Venus, ictus fulminis, conclave balneumque nimis calidum, flatus stomachum nimium distendentes, pervigilium, febres malignæ, sphacelosa membri & visceris corruptio, ulcus cancrosum, apostema visceris ruptum, scorbutus, hæctica consummata, omnis gravior cachexia, hypochondriaci ac hysterici affectus, syncopen inferunt. Quod ipsum quoque præstant situs corporis erectus in malignis morbis, venena, purgantia, emetica, opiata improvide data, nec non varia suaveolentia.

§. 605.

Quo leviores sunt causæ, quæ Syncopen excitant, eo minus ea periculosa; & vicissim.

Quæ sæpius repetit, sine causa externa, &, quæ diu durat per plures horas non solum, sed etiam dies, valde perniciofa est, & posterior sæpe letalis. Periculum augent ubique accedentes convulsiones.

Neque ea periculo caret, quæ uteri strangulatui, itemque hæmorrhagiis immoderatis supervenit, aut ex chronica cordis palpitatione sæpius nascitur, vel ex fulminis fit ictu.

Nihil magis autem ad letalem syncopen disponit, quam polypus cordis & contiguorum vasorum.

Denique ea letalis evadit, quæ a sphacelo, & ab opio excitatur.

Syncope dolori colico vehementi superveniens, ipsi interdum remedio est.

§. 606.

In insultu oportet subito relaxare quævis vincula, quæ partes tum superiores, tum medias, tum infimas stringunt, simulque naribus acre quid & grave olens, velut spiritum falis ammoniaci, sal volatile Anglicanum, acetum rutæ, asam foetidam, castoreum admove. Convenit quoque ægrum in situ neque nimis elato, neque nimis declivi continere, totam faciem ejus aqua frigida superfundere, palpebris ac temporibus aliquot guttas aquæ apoplecticæ aut balsami vitæ illinere, naribus etiam sternutatoria insufflare, pectus denique & extremas partes pannis calidis perfricare.

Minus tutum est, ori liquores spirituosos infundere; quispe qui facile in trachæam incidere possunt, & suffocationem inducere.

Ubi ad se redire syncoptici ceperunt, vinum illis meracum dare oportet ad refocillandas vires, vel aquam saltem aromaticam, qualis est cinnamomi, liliorum convallium, melissæ, singulæ cum vino paratæ, admixta etiam confectione alkermes.

§. 607.

Extrema paroxysmum ejusmodi remedia decernenda sunt, quæ amoliendis causis accommodata. Quapropter, si iracundia vel sævus dolor syncopen pepererunt, blanda anodyna ex usu sunt, velut liquor mineralis anodynus Hoffmanni, cum duabus partibus tincturæ rhabbari ac una castorei remixtus; vel pulvis Marchionis cum aliquot granis theriacæ cælestis: si immodica inanitio, alimenta nutrientia & vinum fervens aromaticis conditum, adjecto simul vitello ovi: si plethora, detractio sanguinis, & ptisana, & temperantia medica-

menta : si emetica aut purgans medicina valentior, essentia theriacalis, ac emulsiões ex amygdalis dulcibus, vitellis ovorum & croco : si venenum, lac mulsum cum olivarum aut amygdalarum oleo : si febris maligna aut putredo, succus citri, acetum, cortexque Peruvianus : si hystericus & hypochondriacus affectus, pulvis absorbens Wedelii, elixir proprietatis cum dimidia parte essentiae theriacalis & quarta spiritus nitri dulcis aut carminativi de tribus, simulque Clysteres ex chamomillae floribus, millefolio & sale gemmae : si fulminis ictus, omnia ea auxilia, quae supra (§. 606.) ad excitandos syncopticos praecepi, quantocyus, una cum enemate stimulante, & venæsectione adferenda. Lipothymiam sub venæsectione decubitus supinus aut collutio oris aqua frigida praevertit, sub paracentesi autem vinctura abdominis.

A P E P S I A. D Y S P E P S I A.
D I A P H T H O R A.

§. 608.

Ventriculus ut primæ coctionis officina est, diversis pathematibus prehenditur, Apepsia h. e. cruditate, quæ privatio est concoctionis; Dyspepsia, quæ difficilis & tarda concoctio; Diaphthora, quæ vitiosa ciborum corruptio.

§. 609.

Causæ harum adfectionum nonnisi vi & magnitudine distant. Tales autem sunt ventriculi atonia, pylori laxitas aut præternaturalis tumor, omneque morbi genus, quod ventriculi concoctionem praevertit; porro ciborum insufficiens masticatio, salivalis laticis inertia

ac defectus, ingestorum exsuperantia, prava eorundem qualitas ac intempestivus usus, immoderatæ vigiliæ, graviores animi curæ, meditationes profundæ, profluvia sanguinis magna, frequens emeticorum ac purgantium usus, rei venereæ excessus, somnus meridianus, quem non omnes bene ferunt, itemque omnis ventriculi crudita acida, pituitosa, nidorosa, atque sanguinis ad ventriculum congestiones, quæ in his maxime fiunt, quibus menstrua ac hæmorrhoides non rite succedunt. Denique & jecinoris, lienis, uteri mesenterique vitia vel integre sani ventriculi concoctionem præpediunt sympathia quadam & adfectus communicatione; siquidem melancholicis & hypochondriacis, & quibus imus venter abscessu aut humorum gravi vitio laborat, ventriculus vitiosa illa qualitate laceffit male coquit.

§. 610.

Quodsi hæc ventriculi vitia diu perdurant, alia nova inde resultant, & primo quidem ipsæ illæ §. 608. memoratæ cruditates, deinde languor, cardialgia, ructus, nausea, sorda, intestinorum dolor, varii ventris fluxus, ipsius inflatio, febris dyspnoea, cacochymia, macies, hydrops, scabies, rachitis, obstructions viscerum, malum hypochondriacum, ac in feminis mensium obstructio.

§. 611.

Atoniam ventriculi, quam inprimis nimia a parco cibo ac potu repletio significat, optime hæc emendant, quæ calefaciunt, stimulant atque roborant; cuiusmodi sunt pulveres ex radice ari, pimpinellæ, zedoariæ, sale absinthii ac oleo distillato menthæ compositi; itemque infusum semivinosum ex foliis carduibenedicti,

nedicti, floribus centaurii minoris, radice gentianæ rubræ, & cortice gascarillæ; nec non liquor ex extracto centaurii minoris, gentianæ rubræ, cardui benedicti, terra foliata tartari in aqua distillata menthæ aut vino solutis, adjecto sale volatili oleoso Sylvii; juxta topica quædam stomachica, qualis est liquor ex aqua anhaltina, spiritu salis ammoniaci vinoso, oleisque distillatis menthæ ac caryophyllorum paratus; aut linimentum, quod ex emplastro de crusta panis, unguento stomachali, oleo nucis moschatae expresso, & balsamo Peruviano, inter se invicem mixtis, componitur.

Ubi vitium a congestione sanguinis ortum, quævis calefacientia evitanda sunt; contra vero sanguinis missiones, temperantia ac enemata adhibenda.

Cruditates brevissima via educendæ sunt, & quidquid superest, corrigendum, posteaque, si necesse, adhuc evertendum. Pituitosæ autem cruditati maxime dicata sunt radix ari, pimpinellæ, ireos utriusque, sal ammoniacum, salia fixa media, præsertim terra foliata tartari, tartarusque tartarificatus, alcalina, & pulvis stomachicus Birckmanni. Acidæ vero potus theæ, salia alcalina, terrea, & species diacretæ Mynsichti; biliosæ denique & rancidæ rheum, tamarindi, tartari cremor, spiritus minerales dulces, & elixir vitrioli Mynsichti opponuntur.

Quoties iracundia in causa est, ac bilis portio in ventriculum est delata, rhabarbarina cum cremore tartari proficiunt, hisque non sufficientibus; emeticum lene altero vel tertio die datum.

Ubi terror aut mœstitia turbarum autor fuit, pulvis cordialis Zellenis aut elæosaccharum cinnamomi inprimis conducit. Nihil magis contra alienum est, quam pulvis Halensium antispasmodicus.

Ubi materia arthritica, scabiosa, exanthematica ventriculo inhæret, diaphoretica blandiora admodum sunt proficua, inprimisque mixtura simplex camphorata, cum æquali portione fyrupi florum papaveris erratici remixta & ad guttas triginta ultraque data.

Si cibi coctu difficiles assumti, ac in ventriculo adhuc hærent, emetica medicina prodest.

A N O R E X I A.

§. 612.

Imminuitur aut prorsus prostermitur ciborum cupiditas vel cum fastidio, vel sine illo, quando stomachus materia cruda repletus est, aut multus humor aliorum eo confluit vel intra ejus vasa subsistit, aut evacuatio nimia humoris boni vel mali accidit, aut humorum digerentium defectus est, vel qualitas vitata.

In primo & altero casu emetica & laxantia, deinceps incidentia atque roborantia requiruntur: in tertio moderantia ac emulsiões analepticæ ex amygdalis dulcibus, itemque juscula carniū gelatinosa & lacticia: in quarto saponacea & stomachica, in quinto denique evacuantia.

§. 613.

Porro vero anorexia ex quovis fere ventriculi ac omni alio morbo oritur; itemque ex spirituum ardentium abusu. Illa nullam propriam medelam postulat: hæc non nisi ipsorum abstinentia sanatur.

Tandem & metastasis materiæ erysipelatosæ, podagricæ, febrilis, ichorosæ, purulentæ, anorexiam infert: quæ nonnisi reductione ejus ad consueta loca desinit.

Anorexiam ex plethora sola sæpe venæ sectio tollit.

VIRILITAS EXSTINCTA.

§. 614.

Datur erigendi colis aut saltem non satis diu, ac decet, erigendi ad celebrandum concubitum, in ætate florida ac fecunda valetudine, impotentia: quam virilitatis exstinctæ nomine appellamus.

§. 615.

Ejus autem præcipuæ causæ sunt penuria feminis, & quidquid eam efficit, velut indecens manu stupratio, ac nimis frequens concubitus: deinde nervorum virgæ resolutio, quæ & nativa, licet rarissime, esse consuevit (1), & ex frigore, aliisque causis inducitur.

Diabolicas ac veneficas operationes ut ridiculas ac superstitiosas causas merito rejicimus.

(1) Notabile exemplum occurrit in *Just. Vesti diss. de Impotent. viril.* Erford. 1704. §. 11.

§. 616.

Ad curationem conferunt præter longam a quavis feminis emissionē abſtinentiam victus optime nutriens, ac medicamenta, quæ cum robur nervorum reſtaurant, tum ipſam augent feminis materiam. Ex quibus præcipua ſunt balnea frigida, cortex Peruvianus, electuarium diaſatyrium, confectio alkermes completa, zinziber conditum, & quæ ex his ſunt compoſitiones, item pulvis aphrodiſiacus Plateri ac infuſum theiforme ex radice caryophyllatæ, & extus

spiritus formicarum, rosmarini, ac zibethum inter se mixta, colique aliquoties in die illita.

Impotentia a paralyfi colis, undecunque orta, fere infanabilis est.

§. 617.

Nonnullos justo vehementior æstus impotentes reddit, dum semen, antequam in vulvam immittitur, jam effluit, mentulaque nunc præmature flaccescit. At hocce incommodum sola familiaritas ac frequens consuetudo cum conjuge paullatim tollit.

§. 618.

Ab exstincta virilitate, cujus index est denegata facultas erigendi virgam, saltem quoad semen emissum fuerit, aliud vitium in viris aliquantum differt, ad ipsorum impotentiam referri solitum, quando quidem nec stimuli venerei defectus adest, nec rigiditas virgae deficit, sed emissio tamen feminis ob alteratam structuram partium naturalium decenter fieri non potest, hinc nec femina fecundari. Hujus autem vitii varia genera variaeque causæ existunt, cujusmodi sunt hernia scroti præmagna, virga nimis brevis, urethra antice clausa, tubercula morbosa quaecunque eam intus obsidentia (1), durities scirrhusa in corporibus cavernosis, orificium præputii nimis angustatum, ulcus vesicularum feminalium in intestinum rectum hians, ac nimia urethræ sub ipso coitu constrictio (2). Denique etiam epilepsia sub ipso concubitu maritum pertentans emissionem feminis impedit.

Pleraque horum vitiorum præsidia ex Chirurgia petunt, nisi insuperabilia fuerint.

(1) Semen ex vesiculis expressum tum aliquando refluit in vesicam, & deinceps cum urina mittitur. vid. *Mem. de l'Acad. Royale de Chirurg. T. I. p. 434. & Consultations par M. Deidier. T. III. 1.*

(1) Vid. *Medic. Essays of Edimb. I. 35.*

STERILITAS MULIERUM.

§. 619.

Sterilitas, id vero est, impedita facultas sub ætate congrua & amplexu mariti, nullo vitio vel morbo partium genitalium suarum laborantis, concipiendi prolem, non una de causa in mulieribus nascitur.

Primum enim potest ea a malo corporis habitu, inordinato aut suppresso menstruorum fluxu, obesitate nimia vel gracilitate, malave corporis conformatione proficisci.

Deinde concreta genitalia vel morbo vel natura, tumores vaginam uteri infarcientes, uterus orificio suo transversali destitutus, defectus uteri vel ovariorum, uterus scirrhusus, cartilagineus, steatomaticus, polypusus, exulceratus, sero vel ære repletus, tubæ Fallopianæ qualicunque ratione occæcatæ, ovaria morbosa, orificium uteri internum a tumore, aut membrana compressum vel occlusum, itemque a naturali situ deflectens, conceptionem ex parte semper, ex parte plerumque impediunt.

Denique sterilitas ex habitu ad virilitatem accedente, in feminis barbatis & voce gravescentibus, observatur.

An vero etiam mulieres infecundæ sint, si in venero congressu omni sensu voluptatis careant, de eo

merito dubitamus: quemadmodum etiam sterilitatem ex veneficio tamquam fictam rejicimus. Quod autem nimis frequens concubitus ad sterilitatem multum conferat, illud scelestæ meretrices exemplo suo luculenter confirmant.

§. 620.

Curationis spes non ubique concipienda est; siquidem non omnes causæ nec deprehendi, nec removeri possunt. At quædam Chirurgi manum duntaxat desiderant.

Quodsi vero a malo corporis habitu pendet conceptionis impedimentum, alterantia atque tonica diu usurpata, juxta purgantia per epicrasin & thermas conducunt, haud neglectis exercitationibus.

Pro singulari secreto adversus sterilitatem mulierum vegetarum abs nonnullis habetur aqua rorellæ in balneo Mariæ distilata atque aliquoties cohobata, si cochlearia ejus tria plena uxori a purgatione menstrua exhibeantur sub introitum in lectum, idque ter vel quater repetatur; simulque maritus eadem sic utatur, ut secundo, tertio vel quarto die a finitis menstruis concumbat: quippe qui terminus conceptionis habetur aptissimus. Alii radicem Satirii, & salem ejus fixum, & elixir uterinum Crollii extollunt. Quibus remediis & similibus aliis ego quidem neque multum fido, neque multum diffido, quoniam natura in multis rebus incomprehensibilis est. Enimvero & sub istiusmodi experimentis, & citra illa natura sola aliquando mulieres fecundas reddit, in quibus ovula justo serius perveniunt ad maturitatem.

CLASSIS VII.
HYPERÆSTHISES.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

CLASSICAL
LIBRARY

CLASSICAL
LIBRARY

CLASSICAL
LIBRARY

V E R T I G O.

§. 621.

Vertigine comprehenditur, cui omnia objecta videntur rotari una cum proprio corpore, quod ipsum quoque, inprimisque pedes subito vacillant, sic, ut se vix possit homo libere sustinere, sed ad obvium corpus firmare se cogatur, nisi velit concidere. Colores varii simul oculis obversantur, aut visus prorsus obscuratur, aut duplicatus est vel dimidiatus. Plerumque etiam susurrus aurium, tinitus ac difficilis auditus præsto est: aliquando ructus, nausea, vomendi conatus cum levi animi deliquio ac ipso vomitu: aliquando capitis dolor. Facies in aliis rubet, arteriis capitis vehementer pulsantibus, venisque tumidis; in aliis pallefcit, et artus refrigescunt. Quidam adeo frigus pedum tamquam mali prænuncium sentiunt. Rarius id cum sternutatione invadit ac finitur.

Prout igitur plura vel pauciora symptomata vertigini juncta sunt, pro eo gravior vel mitior ea existit, & cognomina quoque inde accipit, sic, ut *simplex* appelletur, si sensum tantum circumgyrationis adfert; *Scotomia*, si visus simul obscuratur; *caduca* denique, si præter hæc homo in terram cadit, pereunte omni sensu.

Præterea vertigo modo continua affectio est, modo periodica ac recurrens; occupatque præsertim subjecta sanguinea, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris spasmodis cruciantur. Deinde vernali & autumnali tempore, quo repentinæ tempestatum mutationes contingunt, frequenter observatur.

§. 622.

Singularis affectio nervi optici ac retinæ oculi videtur sive per se, sive sub nimia repletionem vasorum cerebri sanguineorum feroforumve, vertiginem inducere. Prius ex eo manifestum fit, quod complures homines ex alto loco despicientes, aut faciem aliamve rem celerius rotatam intuentes, aut navi vecti, protinus eadem corripuntur. Alterum aliæ causæ evidentes & corporeæ demonstrant: cujusmodi sunt plethora, ebrietas, inclinatio capitis ad terram, immoderatum studium, violentia capiti illata, graviditas, cachexia, frigus, ventriculi inflatio, spasmi imi ventris, adstricta alvus, nicotianæ fumus in non adfuetis, variarum stirpium venenatarum efus, balneum nimis calidum, terror ac ira.

Ceterum vertigo sæpe morbus ventriculi est, & a cruditatibus potissimum proficiscitur, sympathica speciatimque hypochondriaca, si ab hypochondriaco malo natales mutuatur, nunc cognominata. Quorsum & illa referenda, quæ a jejuniis, vigiliis longis, & languore corporis universali ex quocunque morbo suboritur.

§. 623.

Quo gravior vertigo & quo longior est, eo pertinacior causam agnoscit.

Idiopathica, longe rebellior quam sympathica, tantum non semper graviores capitis adfectum, apoplexiam, paralysem, soporem, convulsiones, amaurosin minatur. E quibus hæc cum apoplexia & paralyse magis est in senibus timenda; convulsiones vero in junioribus.

Vertigo caduca omnium pessima est, & apoplexiæ simulacrum.

Symptomata a flatibus, colica, adstricta alvo, cruditatibusque primarum viarum orta, minus periculi alit, vomituque spontaneo sæpe finitur.

Natura vero solvere vertiginem consuevit præter vomitum, varriis profluviiis, hæmorrhagia narium, fluxu hæmorrhoidali, vulnere capitis diarrhoea, ptyalismis, auribus manantibus.

Affectus artritici ac nephritici non raro cum eadem alternant, aut in eandem commutantur.

§. 624.

Accommodari vertigini diversa omnino remedia debent pro ipsius causæ diversitate. Aliqua tamen communia sunt. Nimirum in ipso insultu submovenda naribus volatilia ac spirituosas; simulque collare aliaque cingula repente relaxanda. Extra insultum vero curiosior victus ratio necessaria est, sic, ut omnis cibus crudus, flatulentus, æque ac spirituosus qualiscunque potus vitetur, ac in hujus locum ptisana ex radice scorzonæræ, chinæ, rasura cornu cervi, atque cassiæ lignæ pauxillo, aut decoctum bromium, aut aqua Selterana substituatur; prætereaque omnis gravior mentis atque corporis commotio, hujusque refrigeratio caveatur.

§. 625.

Singularia vero remedia hæc sunt. Ad vertiginem ex cruditatibus ac hypochondriaca affectione emetica, purgantia, ac deinceps incidentia cum roborantibus, velut pulvis stomachicus Birckmanni, cachecticus Quercetani, ac elixir viscerale Hoffmanni cum arcano tartari proficiunt. Ubi acidum ventriculo insidet, exhi-

benda sunt absorbentia vel martialia. Utramque paginam absolvit pulvis cachectitus.

Si flatus molestias creant, etiam e re est, carminativa dare & ex iisdem clysteres injicere.

Si plethora, aut fluxus sanguineus suppressus vel irregularis vertiginis causa est, in venæsectione ac remediis eccoproticis, diluentibus atque temperantibus auxilium est. Hæmorrhoidariis speciatim hirudines profunt; inque narium hæmorrhagia suppressa scarificationes cervicis ac dorsi, vel ipsarum narium, Aegyptiorum more.

Ubi cachexia subest, electuarium ex conservæ florum rosmarini vel calendulæ unciis tribus, olei distillati nucis moschatae, menthæ, singulorum drachma dimidia, salis cornu cervi scrupulo, ac sufficienti quantitate syrupi corticum aurantiorum, ad drachmæ dimidiæ pondus mane sumtum, itemque pulvis cachecticus Quercetani prodest.

Ex qualicunque morbo ac languore vertigo orta remedia analeptica atque roborantia requirit.

Ubi metus apoplexiæ est in vertigine, omnia illa remedia adferenda sunt, quæ alibi jam comprehendi.

Quodsi denique cum vertigine affectus nephritici complicantur, efficacissimi sunt succus ex dauco hortensi recens expressus, mane ad quatuor uncias sumtus, desuper hausto infuso ex veronica, melissa, betonica, glycyrrhiza & fœniculi femine; ac pulveres ex lapidum cancrorum præparatorum, radicis pimpinellæ nigræ ac ireos Florentinæ, singulorum partibus æqualibus compositi, & alternis diebus bis sumti ad dimidiam drachmam.

S O N I T U S A U R I U M.

§. 626.

Haud difficulter quisque in se hoc vitium deprehendit, quum sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, aut campanarum motum tremulum æmulantes, aliosque plures, sine externo sono, in utraque vel alterutra duntaxat aure percipit.

Videtur illud ab impedito libero com meatu aeris per internam aurem, ejusque æquilibrio cum externo aere sublato proficisci (1). Idque universim ex decubitu humorum rubrorum vel serosorum ad aures, & producta inde laxitate partium auris internarum, speciatim vero ex congestione humorum ad caput in plenitudine, profluviiis naturalibus retentis, febribus continuis, inflammatione partium auri vicinarum, vertigine, apoplexia, paralyfi, sopore, epilepsia, gravedine, cephalalgia, externa capitis aurisve percussione, spasms abdominis, adstricta alvo, copiosis flatibus, syncope, refrigeratione totius corporis, aereque frigido ad aurem impetuose admissio incidere consuevit. Præterea, si in aurem aliquid incidit, ut calculus, aliquodve animal, itemque si auris digito, aliave re obturatur, & sub oscitatione, etiam susurrus oritur.

(1) Permultas alias fictas causas hujus vitii attulit *Boissier de S. Nosol. method. T. III. Class. VIII. p. 286.*

§. 627.

Esse autem id vitium solet vel transitorium, quod cunctis fere hominibus accidit; vel perpetuum, idque rursus vel idiopathicum vel sympathicum: quorum prius continuo vexat, quamvis non una semper vehementia, posterius autem per intervalla. Illud vix sana-

tionem admittit, interdumque adeo in surditatem terminatur. Facilius tamen cedit, quod ad sanguine bileve ortum ducit, quam a pituita. Solet tamen hoc non raro superveniente asthma ac oedemate pedum levare.

Si capitis dolorem ac vertiginem sequitur, infantum sæpe exhibet apoplexiæ præfagium.

In vertiginosis, syncopiticis ac epilepticis insultum novum significat.

In febribus acutis sanguinis fluxu e naribus solvi solet. Sin autem iste non contingit, delirium portendit; utique, si suppressum lotium aut si crudum mejitur.

§. 628.

Curatio tribus momentis absolvitur. Primum est, ut humorum ad caput ruentium impetus averruncetur; quod fit sanguinis per venam detractione, cucurbitularum vel cantharidum, pro re nata, pone aures applicatione, purgantibus cum anticatarrhalibus mixtis, atque pediluviiis. Exemplum ejusmodi purgantium hoc esto: Extracti ellebori nigri, aloes, singulorum drachma una, myrrhæ electæ, salis succini, mercurii dulcis, singulorum scrupulus unus, balsami Peruviani drachma dimidia; ex quibus inter se mixtis pilulæ pondere duorum granorum formantur, quarum sex bis in hebdomade submendæ. Præterea, si sonus ex congestione sanguinis est, donec is finiatur, a vino omnique potu spirituofo abstinendum.

Alterum momentum est, ut stagnantes in aure vel Eustachiana saltem tuba humores expediantur: id quod præter laxantia memorata præstant diaphoretica, diuretica, gargarismi, masticatoria, sternutatoria, atque topica tum auri imposita, tum in eandem data. Scopo

itaque diaphoretico inferviunt infusa diaphoretica cum regimine calido ex herbæ scordii, melissæ, salviæ, singulorum manipulo, florum calendulæ pugillis duobus, ligni sancti, sassafra, singulorum uncia, glycyrrhizæ uncia dimidia; vel mixtura ex spiritus bezoartici Bussii, ac essentia succini pari portione, ad quinquaginta guttas ter de die sumta; vel denique pulveres ex tartari vitriolati drachmis duabus, antimonii diaphoretici, lactis sulphuris, singulorum drachma, in sex partes æquales divisi, ac mane & vesperi sumti. Expedi etiam cum diaphoreticis diuretica combinare; quale medicamentum hoc est, quod habet liquoris cornu cervi succinati unciam dimidiam, tincturæ tartari vel antimonii tartarifatæ, essentia pimpinellæ, singularum drachmas duas; cujus dosis est à tringinta guttis usque ad sexaginta. Gargarismi autem fieri possunt ex radicis angelicæ, imperatoricæ, singularum uncia dimidia, pyrethri drachmis tribus, foliorum rutæ, thymi, singulorum manipulo, florum lavendulæ pugillis duobus, salis gemmæ drachma una, ex mensura aquæ fontanæ coctis. Sacculi vero discutientes componuntur ex abrotano, majorana, pulegio, floribus chamomillæ Romanæ & camphora. In aurem denique oxymel elaboratum aut liquor ex essentia succini alcalifatæ partibus tribus, ac spiritus therebinthinæ parte una constans utiliter demittitur.

Tertium curationis momentum in roborandis partibus versatur; idque tum per externa remedia, tum per interna exsequendum est. Ad priora pertinent sacculi jam memorati, & liquor, qui ex his constat: aquæ Anhaltinæ uncia dimidia, spiritus salis ammoniaci cum calce viva drachma dimidia, Moschi granis quatuor; cujus sex vel octo guttæ cum bombace in aurem conjiciuntur. Ex usu etiam sunt hoc nomine balsamum vitæ Hoffmanni, Teichmeyeri, Peruvianum, vel olea

distillata absinthii, majoranæ, fœniculi, carvi, origani; eodem modo ad tres vel quatuor guttas applicata; nec non vapor absinthii & seminis carvi ex vino, aceto, aut lacte coctorum, ad aurem admissus, aut ipsum decoctum per syringam in aurem calide injectum; aut panis denique recens coctus & adhuc bene calens, instillato spiritu vini ad aurem applicatus. Convenit ceterum, caput cucupha perpetuo tectum esse, qualis ex foliorum pulegii, lavendulæ, rosmarini, florum lavendulæ, singulorum pugillo uno, radicis Ireos Florentinæ drachmis duabus, amomi sesquidrachma, cubebarum, cardamomi, nucis moschatae, caryophyllorum aromaticorum, singulorum drachma dimidia conficitur. Ad internorum autem classem maxime spectat liquor, quem ex extracti chinæ chinæ, corticum aurantium, singulorum drachma dimidia, tartari tartarifati drachma, essentiae myrrhæ drachmis duabus, ambræ sesquidrachma, vinique Rhenani uncia parabis; cujus dosis sunt octoginta guttæ ter de die.

In hypochondriacis e vitio primarum viarum incidens tinnitus sæpe unica absorbentis medicamenti aut specierum diacretæ dosi dissipatur. Recte quoque his sal catharticum bis in hebdomade, aut pilulæ balsamicæ diebus alternis decernuntur.

BULIMOS. FAMES CANINA. PICA. MALACIA.

§. 629.

Anorexiæ oppositum vitium est Bulimos, vehemens atque subitanea ciborum cupiditas, quæ cum magno virium lapsu incidit, &, nisi exsatiari possit, in lypothymiam mox terminatur. Oblatus cibus avide simul ac copiose sumitur.

Consequitur

Consequitur hoc vitium primo magnam inanitionem ac penuriam alimenti ex inediis; deinde ab humore vitioso in ventriculo hærente producitur, cui ingenerando inprimis favent morbi longi, melancholia, cachexia, chlorosis, febris quartana, scabies aliaque exanthemata, retropulsa, mensium ac hæmorrhoidum suppressio, vermes in ventriculo, digerentium humorum vitiosa indoles, relicta a morbo imbecillitas, & graviditas.

Rarioribus causis adnumeranda est mala ventriculi ac intestinorum conformatio, veluti insertio ductus choledochi in ventriculum, ventriculus nimis amplus ac monstrosus, pylorus nimis relaxatus (1).

(1) Exempla singulorum istorum vitiorum vide in *Vesalii Anat. L. V. c. 3. & 8. Cabrolii Observat. anat. X. & Ruyschii Observ. anat. chir. 47.*

§. 630.

Ab iisdem causis etiam fiunt *Cynorexia* sive *Fames canina*, ubi cibis avide assumptis protinus vomitu rejicitur; *Pica* i. e. appetitus vehemens ad comedendam rem inusitatam, nec tamen absurdam, & *Malacia*, ad ejusmodi res, a quibus alias natura abhorret (1). Quæ duo vitia rariora plerumque gravidas occupant, nonnunquam vero etiam alias mulieres & virgines, & pueros, & viros. Videnturque interdum ab aberratione mentis duntaxat proficisci; siquidem nonnulli variis melancholiæ hypochondriacæ symptomatibus afficiuntur.

(1) A malacia probe distinguenda est *Allotriophagia*, quæ ab arbitrio hominis dependet, & lucris atque joci causa a sano homine peragitur: cujus casum maxime memorabilem sistit *Cel. Ge. Rud. Bochmeri diss. de Polyphago & Allotriophago Vitembergensi. Viteb. 1757.*

Vitiatos succos convenit vomitorio aut purgante iterato eliminare; deinde, quod reliquum est, stomachicis emendare; quo scopo inprimis infusum florum chamomillæ, & semen ammeos in pulvere confert. Respiciendum ceterum ad morbos primarios. Nec res inusitatæ ad devorandum anxie quæsitæ ægris, præprimis gravidis, denegandæ sunt; quippe quibus admodum recreari solent, sine ulla viscerum aut ventriculi offensione. Neque vero absurdum est, pica aut malacia laborantibus clanculum medicamenta emetica, purgantia, vel nauseosa amara, cum his, quæ vehementer appetunt, miscere, ut ea averfari iterum discant.

CLASSIS VIII.
CACHEXIÆ.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINGS
OF THE BOSTON BAR
IN TWO VOLUMES
VOL. II.

CLASSIS VII.

CACHEXIE.

I C T E R U S.

§. 632.

HAUD infrequens morbus est Icterus, quem antiqui etiam interdum arquatum, interdum regium adpel-
larunt. Color eum detegit, inprimisque oculorum,
in quibus, quod album esse debet, luteum adparet;
deinde urinæ, quæ subrufa, croceoque colore immiffa
lintea tingit; denique totius cutis, quæ plus minus
flavescit, magis tamen in corpore, quam in extremis.
Accedereque adhuc solet gravitas corporis & lassitudo
non mediocris, cum pervigilio, inappetentia, dolore
stomachi & capitis, pruritu in toto corpore aut singu-
laribus partibus, febrili motu, & conatu ad vomen-
dum. Præterea feces griseæ & albicantes adparent,
fereque sine foetore excernuntur. Alvus ipsa fere sem-
per magis, quam ex consuetudine adstricta est. In
graviores casu præcordiorum dextra parte durities, in-
terdumque etiam singultus observatur, membrorum-
que resolutio subnascitur. Ubi morbus diutius persistit,
totum corpus vel cum pallore quodam inalbescit, vel
prorsus nigrum redditur, sic, ut æthiopem te videre
credas: unde niger icterus nunc cognominatur. Prouti
urina, quæ modo sedimentum subfuscum & crassum
aut lateritium demittit, modo sine sedimento est, cla-
rior adparet, postquam in ea multa crassa defederunt,
& ad colorem sani hominis recedit, morbus sensim sen-
simque decrefcere solet; & nunc quoque somno rur-
sus reficiuntur ægri, cibosque avide adpetunt.

§. 633.

Urina jam aliquamdiu saturate rubra plus minus ad-
paret, antequam ipse morbus erumpit; unde eum præ-

fragire possis. Etiam serum sanguinis emissi linteola tingit.

Mira interdum est colorum in uno corpore varietas, ita, ut alio colore caput, alio dextrum latus, alio sinistrum inficiatur (1). Plurimæ etiam colorum varietates inter levissime flavescientem icterum & nigrum fere intercurrent.

Subinde etiam ossa & muscoli tinguntur, & aliæ quoque partes, vasa, viscera, palatum, lingua (2). Sanguis adeo interdum totus luteus adparet, & sudor pariter atque sputa (3).

Griseæ feces jam visuntur aliquot dies ante icterum. Interdum tamen colorem suum flavum retinent; tumque icterus symptomaticus est, nec ordinariam curationem admittit.

Alvus etiam aliquando naturali paullo mollior ac frequentior est. Quin & interdum diarrhoea fecum vitellinarum, aut, quod pejus, nigrescentium, foetidarum, spumosarum, cum putridissimis ructibus & vomitu foetido bilioso animadvertitur.

Interdum ictero febris intermittens se adfociat; aut iste sub frigore saltem ejusdem incidit.

Ceterum icterus flavus non semper morbus universalis est, sed interdum etiam, licet raro, particularis, sic, ut dimidium latus, aut facies duntaxat, aut mamma, aut digiti vel ungues eodem infestentur (4).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. V. 41.*

(2) *l. c. Dec. I. ann. 4. obs. 194. Stoerk ann. medic. I. p. 150.*

(3) *Petr. Borelli Observ. Cent. I. 68.*

- (4) Exempla occurrunt in *Eph. Nat. Cur. Cent. III. IV. obs. 65. Paulini Observ. Dec. I. 9. Act. Nat. Cur. Vol. IV. obs. 112. Journal de Medec. M. Febr. 1768. p. 163.*

§. 634.

Enimvero causa icteri est multiplex. Ex jecinoris quidem obstructione scirrhusa, calculisve felleis ille vulgo derivatur; at contrarium ex permultis observationibus patescit, quæ demonstrant, icterum fuisse sine ulla hepatis, cystidis, ductuumque cysticorum offensa, bilem descendisse in duodenum, feces naturaliter tinctas fuisse, inque vesicula repertos fuisse calculos citra ullum icteri vestigium (1); quin & in diarrhoeis longis stercorea cineritii coloris descendisse sine ulla icteri nota (2). Nec icteri brevissimo sæpe tempore generari soliti a mœrre, terrore, ira, morsu animalium rabidorum, venenis, ac in febris intermittentis paroxysmis, ejusmodi vitia tanquam causas ejus facile admittunt. Prætereaque in quibusdam ictericis bilis cystica tota serosa & vix flavescens reperitur. Et tametsi quidem obstructum hepar aut calculi cystici comitantur icterum, non tamen ideo ipsius causas efficiunt.

- (1) Vid. *Pechlini Observ. L. I. 58. Loffii obs. L. III. 39. Riverii Observ. Cent. II. 9. Stoerkii. Ann. med. I. p. 129. Gmelini diff. de Cholelithis humanis. Tubing. 1763.*

- (2) *Stoerck Ann. med. II. p. 251.*

§. 635.

Ab inflammatione contra hepatis & obstructione ductuum felleorum aut choledochi, quam vel calculi fellei, vel etiam coagula mucosa ad ipsum porum cho-

ledochi ductus saltcm hærentia, vel ipsius ductus concretio præternaturalis producere consuevit, icterus omnino oritur; siquidem præsentibus illis vitiis semper adesse consuevit, & excretis calculis felleis mox desinit, perinde ac discussa inflammatione.

Quodsi vero ab his causis discefferis, icterus non alio vitio, quam depravatæ sanguinis texturæ, contingit, & ab una omnia causa dependent sicque vera cachexiæ species censendus est; quæ nonnunquam adeo per populum grassatur (1).

Non raro infantes recens nati laborant ictero, qui a meconio vel coagulo caseoso, orificium ductus choledochi obstruente, derivatur (2), aut, si mavis, ex peculiari cuticulæ vitio fere nascitur, quæ deinceps etiam per squamas separatur. Quemadmodum vero is per se intra paucos dies cessat; ita contra in adultis pertinacior ac longior est, non ita tamen rebellis, si a coagulo bilioso aut mucoso, sanguinisve vitio oritur, quam a lapillis felleis biliferos ductus obstruentibus.

Ab his vero excitatus icterus semper fere periodicus est, juncto dolore spastico fixo in ventriculo ac dextro hypochondrio, junctis item nausea & vomitionibus. Neque prius finitur is icterus, quam calculi fellei expulsi fuerint, siue naturæ adminiculo, siue arte.

(1) Vid. I. F. Herliz diff. de Ictero, speciatim epidemico, Goetting. 1761.

(2) Cf. Io. Iac. Vaetterli diff. de Ictero, eoque speciatim, quo infantes recens nati laborant. Goetting. 1753.

§. 636.

Ictero autem generando, perinde ac calculis felleis favent maxime ira (1), terror, moestitia, victus durus,

otiosa vita, spirituum ardentium abusus, vehementior colica, obstructions menstruorum, & violentiores hypochondrii dextri concussiones. Præterea subita corporis refrigeratio per natationem sæpe icterum producit, eumque pertinacem. Quemadmodum & ex graviditate mulieres quædam ejusmodi cachexiam experiuntur.

Mucosa atque biliosa coagula sæpenumero in intermittente febre & cachecticis morbis generantur, quos non raro deinceps icterus, in illa subinde periodicus, comitatur, tam flavus, quam niger; qui plerumque letalis, utique, si singultus atque sopor, aut vomitus niger bilis, & ipsius sanguinis supervenit; aut si in labiis pustulæ nigrae, erysipelaceæ, fugaces efflorescunt. Ipse icterus flavus subito interdum exitialem apoplexiam accersit.

(1) Adeo in infante lactante a matre ira commota notatus fuit icterus, *Misc. Nat. Cur. Cent. I. 90.*

§. 637.

Icterus porro symptomaticus in quibusdam morbis, maxime acutis, oritur, & modo tolerabilis est, modo pestiferus. Prioris generis est, qui a morfu ictuve animalis fit, utpote qui, expulso veneno, per se finitur. Mixti generis, id vero est, modo benignus atque criticus, modo exitialis est, qui ex febre acuta nascitur: inprimis vero tutus est, qui post septimum diem accedit, præcordiis non tumidis; malignus vero plerumque, qui citius adparet; utique si cum rigore ac singultu conjunctus est; cum diarrhoea contra haud funestus.

Alii icteri chronicorum morborum sunt in dysenteriiis, febribus quartanis & cachexiis, plerumque funesti.

Icterus colicæ biliosæ superveniens brevis est, ac intra paucos dies evanescit.

Ex graviditate vix prius finitur, quam aliquot diebus a puerperio, de reliquo non valde malus.

§. 638.

Icterus tam primarium, quam symptomaticum natura aliquando solvit per urinam crassam, foetidam, stranguriosam, per sudores crassos, foetidos, flavos, per sanguinis profluvium, frequentissime per turbatum ventrem, aut per hæc omnia.

Hiscæ igitur vestigiis, quoad licet, medenti etiam insistendum, & subinde sal quoddam purgans amarum aut cremor tartari saltem exhibendus, interpositis vero diebus incidentia atque roborantia: cujusmodi fere hæc sunt, infusum vinosum ex absinthio, marrubio albo & nigro, aut centaureo minori, cortex item Peruvianus & Winteranus, chalybs & ejus præparata, arcanum tartari, elixir proprietatis sine & cum acido, vitrioli Mynsichti. Simplicissimum vero ac euporiston est semen cannabis ex lacte coctum & potui datum. Ceterum vinum prodest generosum, & lactis serum: ex ciborum autem genere præsertim, quidquid acre & falsum est.

Contumacior morbus & crebris reversionibus affligens aquis mineralibus indiget.

In hepatite & post suppressa menstrua ac hæmorrhoides sanguinis missio opportuna est; itemque in graviditate.

Atque inter ejusmodi digniora præsidia nihil causæ est, cur ad fordida & superstitiosa confugiamus.

Icterus felleum optime sanat infusum salviæ, aut fumaris succus ad duas uncias quotidie epotus, vel, si is haberi non potest, infusum exsiccatæ plantæ, aut radicis Pareiræ bravæ decoctum, aut pilulæ saponaceæ, quæ sic decernuntur: Saponis Veneti drachmæ tres, florum sulphuris myrrhatorum drachma una, ex quibus cum elixir proprietatis in unum mixtis pilulæ parantur, ad duodecim grana mane & vesperi devorandæ.

Spasmodicos ventriculi ac intestinorum dolores in qualicunque ictero, præsertimque felleo, optime lenit clyster ex emollientibus paratus, adjecto sale amaro & pauxillo theriacæ, vel essentia theriacalis, aut oleum vini vel cajeput.

Non simili successus spe nituntur consilia in ictericis, qui confirmato visceris cujusdam vitio laborant.

T A B E S.

§. 639.

Tabem vocamus eum morbum, qui longus est & sub quo corpus lente ac plerumque inter febrem quandam consumitur: quæ, si levior est ac febricula duntaxat, lenta, si gravior, hæctica cognominatur.

§. 640.

Tabis autem plures sunt species. Una est *Atrophia* dicta, qua corpus non alitur, & summa macies, cutem vix ossibus hærentem relinquens & carnem colliquans, oritur.

Hæcce tabes maxime infantes occupat, hincque *Pedatrophia* quoque dicta. In ea voracitas est, maximeque appetentia, præsertim casei, panis, pulmentorum, similium, averfatio contra jusculorum. Sitis maxime nocturno ac matutino tempore vexat. Alvus modo dura & tarda, modo fluidior ac chylosa est: urina turbida: sudor multus, præsertim noctu. In iracundiam magna prolivitas est. Venter multis tumidus ac plus minus durus est: aspectus initio cachecticus, deinde emarcidus. Morbus ad annum & ultra protrahitur, sæpissimeque in rachitidem degenerat.

Atque hæc tabes duabus fere de causis incidit: aut enim glandulæ mesentericæ, quæ viam chylo parant, obstructæ sunt, interdumque adeo, ut extus prominent, & subinde etiam in meditullio pus contineant: aut vermes adsunt vel soli, vel cum priori vitio, qui succos alibiles & consumunt & corrumpunt.

Primas autem origines huic tabi præbent cibi crassiores, pultes tenaciores non bene coctæ aut ex crudiori farina paratæ, inordinata nutritio, potiones nocturnæ, nimia quies, conclave humidum, fordities; itemque repulsa scabies, tinea & achores. Carnium usus perperam hic accusatur; quum longe frequentius in atrophiam conjici videas infantes, quibus istæ denegatæ sunt, quam quibus exhibentur.

Nunquam vero infantes atrophia laborant, quin simul glandulæ cutis sebaceæ infarctæ sint humore viscido, ex cacochymia orto & ad has partes deposito: unde vulgus fascino, medicique olim Crinonibus eam adscripserunt.

Haud ita quidem hæc tabes immedicabilis est, sicut aliæ; oportet tamen opportune medicamentis,

isdemque purgantibus, resolventibus atque tonicis, juxta balnea, succurrere (1).

Purgandi scopo optime inservit rheum cerevisiæ infusum.

Resolventia atque tonica commode inter se mixta exhibentur, velut elixir viscerale Hoffmanni vel tinctura martis tartarifata Ludovici cum arcano tartari, arcanum duplicatum cum croco martis aperitivo. Per se profunt flores salis ammoniaci martiales, aut ex his parata tinctura spirituosa, & essentia fuliginis.

Balnea fiunt ex aqua simplici calida, in quam aliquot manipuli origani, menthæ & furfurum triticeorum demittuntur: quibus totum corpus, maxime vero dorsum & abdomen quotidie fricandum. In quorum vicem sumi etiam potest lixivium cinerum, cui radix bryoniæ incocta.

Ceterum aptæ victus & regiminis leges præscribendæ sunt.

(1) Vid. Chr. Fr. Chüden *methodus nova præservandi & curandi atrophiam s. maciem infantum*. Soltquel. 1726. 4. & I. V. Chüden *diff. de modo præservandi & curandi atrophiam infantum*. Gotting. 1746.

§. 641.

Altera species tabis est, quam *Phthisin nervosam* vulgo hodie appellant, olim vero, una cum Hectica, dixerunt *Cachexiam* (1). Hujus discrimen in eo maxime a phthisi vulgari, deinceps describenda, conspicuum est, quod cum hæc febrem lentam tussim,

dyspnoeam in contubernio suo alat, nervosa phthisis fere nunquam isthoc comitatu stipata incedat, sed prostratis confestim ventriculi & coctionum viribus, corpus imbelli ac indivulsum fere a lectulo, crebrisque animi deliquiis obnoxium, a tumente externo habitu oedematoso ad extremum marcorem deducat.

Hæcce tabes fere fit, quum longo morbo vitiata corpora, etiamsi illo vacant, refectionem tamen non accipiunt, aut, quum malis medicamentis vel abusu potuum spirituosorum corpus adfectum est, aut gravi animi pathemathe, præsertim moestitia & perpetuis curis, intentove studio infirmatum, aut quum multus sanguis profluxit, aut necessaria diu defuerunt. Aer præterea crassus ac nebulosus, in debiliore imprimis nervorum systemate, ad ipsius generationem permultum confert.

Solidorum igitur atoniam, non minus quam summam humorum cruditatem & everfa coctionum præsidia phthisis nervosa sequitur ac vulgari simul nocentior est indole sua: cujus primis insidiis, quas lente omnino, clanculumque struit, nisi mature per stomachica, nervina, amara & chalybeata cum justis in aere aprico & sereno exercitiis obviam eatur, fallax lenitatis species in subitam virium stragem definit, & medicina corpori jam tumescere incipienti serius, quam ut salutem ejus restaurare possit, paratur (2).

(1) Vid. *Celsus de Medic. L. III. c. XXII.*

(2) Fusius hanc phthisin describunt *R. Morton Phthisiol. cap. I. & III. noster Richter Progr. de Phthisi nervosa, Gotting. 1744.*

§. 642.

Proxime a phthisi nervosa abest, quin ipsa talis est, *Takes*, quam antiqui *dorsalem*, & *Hippocrates* etiam *coecam* appellarunt (1). Nimis frequens concubitus inprimis eam producit, adeoque recentes sponfos & libidinosos præcipue corripit, & sic fere observatur. Sub initium dolor acutus in capite, cer-vice, lumbis, crurumve articulis vexat, ventriculus inflatur, genua præ debilitate titubant & membra contremiscunt: exercitatione qualicunque anhelosi fiunt & imbecilli ægri; videnturque sibi ex superioribus partibus a capite velut formicæ in spinam demitti: febris sunt expertes, bene comedunt & nihilominus tamen colliquantur: stercus & urina ægre redditur, & cum his liquor prostaticus, aut semen ipsum genitale copiosum & liquidum plerumque prodit, neque generandi facultate gaudet; & inter dormiendum ventris ludibria patiuntur. Temporis progressu appetentia ciborum perit, dolores rheumatici incrementum, naturæ vires languent, animus frequenter deficit, coles prope evanescit, & hypochondriaca atque melancholica symptomata subnascuntur. Nonnullis humor albicans continuo ex urethra effluit; aliis sanguis ex pulmonibus affatim extunditur; aliis cum urina mejitur; pituita ex pallido virescens excreatur, sique hæc remanet, spiritus difficulter ducitur; in cute variæ pustulæ, maculæ, quin & ulcera erumpunt, crura intumescunt, capilli defluunt; sub finem diarrhoeæ & lenteriae incidunt & vehementes febres cum sudoribus colliquativis; urina etiam foetet: unde summe extenuati, quin & aliquando simul coeci, ægri demum pereunt.

Neque feminæ ab hac tabe immunes sunt; quibus inter hysterica pathemata copiosus humor albidus ex partibus naturalibus assidue fere extillat.

Quodsi dolor acutus maxime coxas, lumbos aut ilia corripit, & ex hoc morbus incipit, cumque eodem demum post plures menses sub lenta febre, summaque corporis emarcescentia perniciose finitur, morbus a nonnullis *Tabes coxaria* aut *ischiatica* appellatur.

Est autem morbus gravis, curatio laboriosa, diuturna & anceps.

Optimum medicamentum est lac & lactinia, in quorum usu diu imbecillis persistendum. Deinde mollibus cibis, at nonnisi parva quantitate sumtis, reficiendi sunt. Mel etiam, & vinum album, molle ipsis confert, juxta obsonia alvum subducentia. Præter hæc diu crapula, venere & immoderatis exercitationibus abstinere eos oportet, præterquam deambulationibus in aere sereno ac montano, in quibus tamen frigora & solem vitent: in balneum tepidum autem descendant; & finito lactis usu vinum chalybeatum amarum corticeque Peruviano præcipue conditum, a cochlearis mensura ad dimidium & integrum cyathum bibant.

Quamprimum vero alvus liquida redditur, atque stomachus nec mollissima juscula retinet, & febres vexant, & crura tument, malum ita convaluisse scias, ut nulla arte evinci queat.

(1) *L. de locis in homine* p. m. 405. Concinnam hujus morbi historiam idem tradit *L. II. Sect. V. de morbis* p. 474. & *L. de intern. affection.* p. 559.

§. 643.

Tertia species tabis *Hectica* appellanda est : quæ præter malum corporis habitum, summam maciem inducit ac simul habituali febre stipata est : at citra tussim atque puris excreationem.

Nascitur ea non solum ex iisdem causis, quæ nervosam phthisin excitare consueverunt; (§. 641.) sed fit quoque, quum in qualicunque viscere aut parte, exceptis solum pulmonibus, obstructions graves, aut scirrhi, aut exulcerationes tam interna, quam externa aliqua parte adsunt, aut vomicae diversis colliquamentis, mucosis, sebaceis repletæ, nec non coagula calculosa, atque cysticorum tumorum imagines.

In ea nonnunquam etiam aliquæ corporis partes intumescunt, aut summa cutis per assiduas pustulas aut ulcera exasperatur.

Hectica autem tam per se hominem invadit, quam aliis morbis supervenit, aut iisdem succedit.

§. 644.

Quarta species tabis, eaque gravissima a Græcis *Φθίσις* nominatur. Oritur ea fere ex catarrho pulmonum diuturniore frequentioreque, ex hæmoptysi, ex pleuritide, peripneumonia, omnique alia febre acuta vel intermittente male judicata, ex subsistente hæmorrhagia naturali, ex repressa scabie & multis aliis efflorescentiis cutis ulceribusque, e costa fracta, & ex hectica: unde exulceratio in pulmonibus accidit & febricula corpus depascens excitatur.

Pars II.

P

In ea itaque plerumque frequens tussis est, & pus excreatur, interdumque aliquid cruentum. In quibusdam nulla fere tussis, saltem levissima, observatur, ut ne phthisi quidem laborare eos credas, si tussim æstimes. At nullis vero non dyspnoea evenit, inprimisque tum, quando corpus ambulando, scandendo aut sermocinando movetur. Neque semper in pulmone observantur ulcera, sed obstructions saltem atque scirrhi, aut coagula calculosa, sebacea, aut vomicae. Frequentius tamen omnino ulcera conspiciuntur, & plerumque quidem inter scirrhorum aliorumque crudorum apostematum conubia. Ceterum modo dextra pars saltem pulmonum adfecta est, aut sinistra duntaxat; modo totum viscus putredine consumtum est & in pus conversum, cum eoque paullatim excreatur, ut cor denudatum, vasis ejus, quæ pulmonibus inseruntur, simul deperditis & circa radicem veluti callo oclusis sine pulmone spectetur: modo alter lobus saltem sic consumtus est; modo totum viscus in pus conversum sola membrana pulmonem succingente continetur; modo intus non pure & sanie, sed aqua foetida copiosa pulmones repleti sunt; modo denique putrida quadam laxitate tantum adfecti. Aliquando etiam aer per pulmones diffusus conspicitur, membrana cellulosa hinc inde in vesicas majores & minores elevata: emphysema pulmonum hoc vitium dixeris; quod cum difficillima respiratione, per periodos, ingravescente & suffocationem minitante, conjunctum est, quæ demum etiam miseros cachecticos interimit. Thoracis hydrops sæpe etiam pulmonum corruptelæ jungitur: & sæpe quoque hi pleuræ & transverso septo sunt adnati: nec raro denique pulmonibus corruptis, arefactis, erosive & a forice quasi demorsis pus in thoracis cavum effunditur.

Febricula hisce vitiis se addens plerumque lenis

est, rarius tam vehemens, ut deliria inde oriantur; eadem simul longa, æquabilius modo spatia sua conficit, modo interdum quiescit, sed rursus postea repetit: quotidianas interim atque statas exacerbationes plerumque habet, horisque aliquot a prandio aut vespertinis accedit, & alternis diebus aliquando gravior observatur. Atque sub hac febre, & per hanc ipsam corpus sensim consumitur, vox rauca fit & acutior, in volis manuum calor urens percipitur, fauces, sub tussi inprimis, dolent, humidæ sunt, & subinde saliva abundantes, in naribus coryzæ simulacra, in lingua nonnunquam aphthæ, per musculos colli, thoracis, artuumque spasmi & dolores fugaces, in pedibus tumores observantur. Multis brachium aut crus intumescit, vel macula aliqua in eo exoritur; quod instantis fati præsagium. Alvus initio plerumque ficcior est, deinde liquidior, subcruda atque tenesmodes: Urina modo aquosa, modo subrubra, modo etiam criticæ fere similis: rarius pituita copiosa ad fundum secedit; multoque adhuc rarius urina tota viscosa est instar spermatis ranarum, ut in fila quasi duci se patiatur. Interdum hæmorrhoidum fluxus accidit. Mens ad iram valde proclivis & morosa est, ad misericordiam vero & ad lacrymas admodum facilis. Ultimis diebus nonnulli prorsus vacant tussi. Aliis spasmus in lingua oritur, quo ea magna vi revellitur: aliis denique, sputis non rite prodeuntibus, aut vomica nondum rupta, paralyxis in lingua vel artubus accidit & decedit rursus, quum pus sufficienter excreatur.

Ceterum de febre isthac hectica notandum est, quod sola illa sine ullo aliquo pulmonum vel alius

visceris vitio perfectam ac letalem phthisin quoque inferat, propterea, quod solummodo in humoribus fit.

§. 645.

Enimvero triplex phthisis constituenda est, spontanea sive primaria, quorsum & heræditaria & contagiosa, si quidem vere hæc existit (1), referenda; tum symptomatrica sive secundaria, quæ in morbo aliquo fit; & consecutiva, quæ morbum subsequitur.

Singulam insidias struere vel apparatus moliri, ex eo suspiceris, si sine manifesta causa dolores capitis periodici, itemque pectoris sive interni, sive externi, & horrores cum dyspnoea periodica incidunt; nec non deliquia animi, affectus hysterici, aphoniæ, catarrhi frequentiores, dejectiones alvi subcrudæ atque spasticæ cum difficili subinde respiratione atque pectoris doloribus insurgunt; aut menstrua spastica & profusa, vel etiam suppressa aut saltem imminuta, aut denique sputa dulcia vel salsa aliquamdiu existunt. Quibus demum si molimina naturæ suppuratoria ex diversis metastasibus ulcerosis ad externas partes, & prægressos morbos, corporisque addas configurationem, apparatus fieri ad phthisin pulmonalem vel quamcunque aliam memento.

Neque tamen fixa signa sunt, quæ ab ætate atque corporum fabrica desumuntur. Tametsi enim frequentissime ab ætatis anno decimo octavo ad trigessimum quintum phthisis hominem adoritur; nec virilis tamen ætas, nec senilis ab ea immunis est, quamvis rarius juvenili adficiantur: neque ab infantia profecto morbus excluditur (2). Neque illis saltem phthisis imminet, quibus pectus planum ac compressum formaque gracilis est; sed obesi quoque hu-

milioris staturæ, ac atrabilarii & cachectici habitus contabescunt.

(1) Negat eam *Anton. Cochi* in *Discorsi Toscani* T. II. n. 9.

(2) Vid. Ill. v. *Haller Opusc. pathol.* p. 33. & *I. G. Roedereri Progr. de phthisi infantum pulmonaria.* Gott. 1758.

§. 646.

Interim vero ne arbitreris, quibus pus ex pulmonibus non excreatur, eos phthificos haud esse; neque vicissim, quorum pulmo haud exulceratus sit. Utrumque enim fieri potest, & tamen letali phthisi laborare æger. Aliquando enim pulmones aridi & scirrhis aut tuberculis pleni resperiuntur; unde phthisis Londinensibus (1), atque Polonis lurconibus (2), itemque metallicolis quibusdam familiaris est; quam *siccam* & *asthmaticam* appellant; cujus signa infra tradam.

Vicissim vero tenendum, dari morbos longos, qui plurima phthisis indicia, tussim, respirationem difficilem, dolorem lateris, calorem hecticum, sudores nocturnos exhibent, indeque non solum ab ipsis ægris, sed & a Medicis pro phthisi declarantur. Nilominus tamen pulmones ab omni labe immunes sunt, & gravissimæ obstructions aut scirrhi viscerum abdominalium morbum faciunt (3). Id autem præcipue his accidit, qui ex febribus intermittentibus neglectis aut temere suppressis, & ex ictero ac hypochondriaco morbo in tabem inciderunt.

(1) Vid. *Theoph. de Garenciers Angliæ flagellum* s. *Ta-
bes Anglica.* Londin. 1647. 12. *Gideon Harvey morbus
Anglicus, or the anatomy of Consumptions.* ib. 1674. 8.

(2) Vid. *Erndtl Warsavia illustrata* p. 190.

(2) Cf. *Abr. Vater diff. de Scirrhis viscerum, occasione sectionis viri tympanite defuncti* Viteb. 1723.

§. 647.

Phthisis pulmonaria qualiscumque vix non omnes necat, nisi forte callus in pulmonibus contractus fuerit (1), vel exulcerata pars cum pleura conglutinata, vel denique sacco inclusum ulcus, quod *Vomicam* vulgo appellitant.

Vomicarum autem in pulmonibus hæc ratio est: Modo plura, modo pauciora tubercula, pisi, parvæ pilæ, ovi columbini, gallinacei, pugnique molem æquantia pulmonem obsident, nunc in utroque latere, nunc in alterutro; interdumque adeo totus pulmo vel præmagna ejus pars in faccum pure plenum est conversa: quod aliquando etiam pleuram atque diaphragma, sicubi pulmo ipsis est adglutinatus, consumit, & ipsas costas arrodit, quin & viam sibi in imum ventrem parat. Scatent & glandulæ nigræ illæ, quæ majoribus vasis circa cor adhærescunt, & thymus nunc majore, nunc minore puris copia. Idque vitium qualecunque diu latere potest sine febre, sine phlegmone & sine tussi, sicque velut improvise in pulmone efformatur, neque prius sæpe sese prodit, quam ipsum hominem internecioni det. Quidam vero anxia & asthmatica respiratione aliquamdiu adfliguntur. Alii juxta spirandi difficultatem in atrophiam incidunt. Nonnullis multo tempore ante ruptam vomicam exscretio cruenta cum tussi e pulmonibus procedit, adest-

que spiritus gravis & foetidus, oppressio pectoris, corporisque gravitas; quibus tabes se non raro adjungit. Permultis contra vomica repente rumpitur, neque pauci sic inopinato intra horæ quadrantem e vivis rapiuntur: alii intra biduum ad summum (2). Eruptionem aliquando dolor præcedit, & pus subsequitur. Præcedit etiam brevi ante anxietas præfocans, quæ subito ingruit, nec, ruptura, facta ex toto protinus cessat. Alii ante rupturam jam languent ac enervantur, & hac facta extenuati ad mortem se componunt cum sputis nunc cruentis, nunc sine cruore purulentis ac foetidis, vel ichorosis, intermixtis subinde quoque membranulis e folliculo disrupto, diversæ magnitudinis, molæve similibus corpusculis. Pauciores lente demum posthac a febricula consumuntur. Multo pauciores evadunt quidem, rejecto integro folliculo pure pleno, quod quidem rarius fit, aut excretis per plures hebdomades, quin menses, sputis, ulcereque deinceps siccato. Enimvero recrudescere facile malum potest; hinc infidæ induciæ, infidaque sanatio, omnesque præterea notæ tam salutis quam mortis pariter fallaces sunt. Quin & nullum verum ac indubium signum ipsius vomicæ existere ante materiam excretam, sciendum est. Ceterum & dari vomicarum, earumque exitialium simulacra in morbis acutis suppuratoriis, alibi a me jam fuit demonstratum (3).

(1) Accidit interdum, ut una fovea, aut forte binæ in pulmone efformentur, parietibus callofis circumcirca obductæ, ita, ut collecta ibi materies minime parenchyma penetrare aut inficere possit, sed quotidie tota excreetur, idque ingenti copia. Ejusmodi ergo homines fontanellam quasi in pulmone habent; alias bene comedunt, respirant atque dormiunt, neque quidem contabescunt. Tussis

autem constans humida & longa facit, ut, phthisi laborare eos, nemo fere dubitet.

(2) Perpaucis ita felicibus esse contingit, sicut virgini, cui læto cum successu per cachinnum rupta fuit voca, testante Io. Adrian. Slevogtio diss. *Vomica pulmonum & vicinarum glandularum læta & tristia exempla* Jen. 1708. §. 57.

(3) Diss. de *Vomica pulmonum sine cystide*; resp. S. H. A. Keiser, Gotting. 1762.

§. 646.

In curatione tabis, sive sit hectica, sive phthisis, ad febrem maxime respiciendum est, & ad ipsius fomitem in massa sanguinea. Nisi enim hanc subigere possis, æger certo moritur. Enim vero frustra certe plerumque cortice Peruviano contra istam pugnabis; sed alia longe remedia desiderantur, antihecticum Poterii, puta, & tinctura antiphthifica Grammanni; quæ duo quidem pessime vulgo audiunt, ut in perniciem generis humani infelicissime reperta esse dicantur; at citra omnem experientiam, quæ contrarium mihi haud semel demonstravit. Nec aliena sunt arcanum tartari, & nasturtii aquatici, itemque cucumerum majorum expressus succus, aut hi crude comesti, vel ex singulis, ut & ex portulaca, plantagine, intubo, lactuca, origano, parata acetaria, & conserva acetosellæ, atque lac ebutyratum, nec non lenes sorbitiones ex alica, amylo, oryza, vel, si nihil aliud est, ex farre, adjecto lacte. Præstat etiam, foniculos in utroque brachio excitare, aut setaceum ad cervicem ducere; cui vero in phthisi vulgari non multum fidendum, siquidem febrem alere, corpusque magis extenuare videtur. Præterea vero in hoc valde conducit expressus succus bellidis sylvestris minoris,

vel, si recens is haberi non potest, decoctum ejus saturatum; nec non infusum theeforme ex veronica, hedera terrestris ac scolopendrio, atque pulveres ex floribus sulphuris vel ejus lacte & radice ari compositi. Ceterum, ubi inflammationis vestigia apparent, modo luculenta, modo obscuriora, quæ fere nunquam non præsto sunt, huic simul minuta sanguinis missione ad quatuor vel sex uncias, altero vel tertio quoque die, aut paullo serius, una cum antiphlogisticis succurrendum.

In tabe ex scirrho ac tuberculo pulmonum crudo, quod utrumque vitium ex communibus his signis cognoscas, si tussis rara aut frequens, semper tamen sicca est; si id, quod exspuitur, paucum, lentum atque crassum est, & ex profundo quasi magnoque nisu educitur; sique difficultas respirandi levis, quæ semper præsto est citra stertorem, sub paullo fortiore motu & fermocinatione increscit; multum equitatio proficit, atque aeris mutatio, inter resolventia quidem medicamenta, qualia sunt radix pimpinellæ, gummi ammoniacum & galbanum, mercurius dulcis, sulphur antimonii auratum, sapo Venetus, & tinctura antimonii nigra. Adhæc commendabiles sunt in ista phthisi vapores in pulmones ducti ex emollientibus stirpibus, sicut in ulcerosa ex siccantibus; quorum administrandi rationem *Bennetus* optime edocuit (1).

Quodsi in humoribus causa hæcticæ tantum residet, aut phthisis vulgaris ex catarrho orta est, anti-hæcticum Poterii iterum omnibus aliis remediis præcellit; deinde pulvis Haly contra phthisin, pulvisque huic simillimus, anonymus dictus, & lac vel seorsim, vel cum aqua Selterana potum, itemque juscula me-

raciora ex contusis cancris fluviatilibus aut ranarum carne, aut Sagou.

Ubi denique phthisis ex vomica est, frequens exercitatio, imprimisque equitatio aut vectio saltem in rheda, juxta vapores molles sæpe in pulmones trahendos, necessaria est, interdumque etiam medicina emetica, quo rumpatur abscessus. Isto vero rupto, succi expressi ex virgaurea, tussilagine, agrimonia, marrubio, veronica, hyperico, aut millefolio, seorsim vel conjunctim, syrupo diacodii edulcati profunt, vel ipsarum decocta melle aut syrupo diasulphuris edulcata, aut electuaria ex ipsarum pulveribus parata; simulque suffitus ex tacamahaca, mastiche, succino, therebinthina, olibano, ligno aloes, & summitatibus pini ac juniperi, ad pulmones frequenter delati.

Tandem, si res patitur, in omni hectica & phthisi coelum utiliter mutatur, sic quidem, ut modo densius, quam id est, ex quo discedat æger, modo rarius petatur, prout nempe quisque melius vel in hoc, vel in illo habet.

(1) *Theatr. tabidor.* Londin. 1656. 12.

R A C H I T I S.

§. 649.

Atrophix, quam priori capite descripsi, Rachitis admodum affinis est, quin ipsa atrophia est, cum eo, ut epiphyfes articulorum in tumorem eleventur, ipsaque membra simul emarcescant (1).

Adoritur ea infantes lactantes, quum quintum vel sextum mensem egressi sunt, solidiorque cibus ipsis exhibetur: circa nonum vero maxime adolescere consuevit. Aliquando tamen post alterum demum annum erumpit. Rarissime adulti sunt rachitici: rarissime quoque tales nascuntur.

(1) Primus descripsit morbum *Arnold. Bootius L. de affect. omiff.* cap. XII. sub nomine Tabis pectoreæ; deinde plenius & magis enucleate *Franc. Glissonius Tr. de Rachitide*, Londin. 1650. 12.

§. 650.

Abdomen, saltem hypochondrium dextrum, in hoc morbo tumet, varieque durum est: caput majorem justo amplitudinem consequitur, reliquum vero corpus maciem: respiratio nonnihil difficilis est: pectus antice angustatur & carinatur, costæ inferiores introrsum retrahuntur, & quandam velut scrobem utrinque faciunt ac inæquales fiunt & nodosæ: multis dorsi spina extrorsum incurvatur: articulorum tumor nunc ultimo, nunc primo loco supervenit: artus inferiores non sunt apti ferendo corpori; hinc nonnisi sedent, aut recumbunt, aut gestari laborantes debent: loquela sero venit: dentes serius quoque erumpunt; alique sponte excidunt, atque etiam franguntur: ossa artuum, sicut trunci, varie incurvantur, aliquandoque, licet rarius, simul emolliuntur: ex ore, ob putredinem gingivarum, halitus foetidus emanat: in variis partibus, præsertim pulmonibus, steatomatosi tumores generantur, & cervicis glandulæ scrofulosæ, mesenterique vitiatae plerumque reperiuntur: per totum fere morbi decursum febricula lenta adest; ac plerique pro modo annorum non satis crescunt; omnes vero ac singuli voraces sunt,

morosi & ad iram proclives : ingenium ceterum ipsis acutum & memoria felicissima contingit.

Ad tertium minimum , deinde ad septimum , imo duodecimum usque annum morbus fere durat , & tunc demum tabe vel simul ascite aut hydrope pectoris interimit. Si qui vero eluctantur , deformitatem quandam per omnem vitam retinent , superveniente per intervalla quandoque pædarthrocace. Nonnullis circa annum octavum vel ferius sine causa aliqua externa membrum quoddam , inprimisque crus longius evadit , ut pro luxatione imponat : quibusdam etiam excidit. Quod vitium ex laxatis ligamentis , tumidoque nimium femoris capite oritur , nec arte emendari potest.

§. 651.

Infestat præcipue morbus infantes , qui vel molli-ter educantur , vel nutricibus imbecillis , lactis defectu vel vitio uteri laborantibus , traduntur , vel vitam agunt otiosam. Sique alteruter parentum imbecillus ex quacunque causa vel cacochymicus est , subinde unus infans rachiticus ab iisdem procreatur. Easdem vero causas , quam Atrophia , is agnoscit ; variaque simul vitia in corpore adsunt , hepar varie corruptum , aut saltem iusto majus , uti etiam lien , glandulæ mesenterii inprimis scirrhosæ ac purulentum quid interdum continentes , interdumque tantopere tumentes , ut magnitudinem ovi gallinacei referant , extusque tangi queant. In vesicula fellea sæpe calculi reperiuntur , in intestinis , aere nimis distentis , ut duplo fere crassiora reddantur , ex parte vero etiam alicubi constrictis , vermes , in medulla spinali passim loca quædam arida & exsucca , in pulmonibus tubercula cruda , aut abscessus adeo , cum adhærentia visceris ad pleuram , aut empyema , inque pectoris cavitate effusum serum.

Cerebrum vel mole tantum peccat, vel colluvie serosa est impletum. Internæ carotides arteriæ & jugulares venæ iusto majores, externæ contra exiliores conspiciuntur.

§. 652.

Quo citius a partu rachitis contingit, quo magis composita est, eo periculosior est, & vicissim; itemque, si asthma supervenit, aut hydrocephalum, quod letalem eam facit, aut spinæ pectorisve incurvatio, aut si rachitis ab aliis morbis oritur, vel congenita est. Febris simplex intermittens eam quandoque solvit; a cachectico vero habitu excitata pertinacior reddit. Scabies superveniens, bona. Qui vero rachitici ante annum quintum haud sanantur, postea valetudinarii ac imbecilles manent per omnem vitam, aut phthisi pereunt, aut deformitatem saltem in membris suis retinent cum humiliore statura. Et mulieres a rachitide olim deformatæ difficulter pariunt.

§. 653.

Curatio omnino quidem difficilis, at sine desperatione; utique, si non nimium morbus adolevit.

Non alia vero remedia hic indicantur, quam quæ pituitam nimis viscidam ac superabundantem solvant & lente atque moderate educant, fibrasque iusto laxiores firment, diu quidem ac per annum aliquando usurpanda, donec nutritio atque incrementum corporis probe emendata fuerint.

In hunc ergo finem laudamus maxime rheum, parca admodum dosi granorum quatuor aut sex pro anniculo, non quidem ut purget, sed duntaxat detergat; vel ipsius tincturam aut radicem jalappæ vel ejusdem essentiam, pariter in tantilla dosi, aut infusum laxati-

vum Sydenhami: quæ singula, præter hocce infusum, mane per unum vel alterum mensem, posteaque per plures singulis hebdomadibus bis vel ter exhibentur. Pomeridianis vero, & vespertinis horis utiliter datur arcanum tartari, vel essentia fuliginis Clauderi, aut sal volatile oleosum Sylvii, aut tinctura martis tartarisata Ludovici vel aperitiva Paracelsi, singula ad decem vel sedecim guttas, vel in hujus vicem flores salis ammoniaci martiales aut ens veneris Boylei a duobus granis ad sex; quorum alterutrum etiam rhabarbaro quam utilissime admiscetur. Est etiam infusum radicis rubiæ tinctorum, & ptisana ex radice Sarsaparillæ proficuum admodum remedium. Ubi colluvies verminosa apparet, mercurialibus interdum utendum est.

Ad hæc vero balnea ex roborantibus plantis bis terve in hebdomade adhibita curationem non parum accelerant, juxta atque fricatio totius corporis pannis laneis, succino, mastiche ac olibano perfumigatis.

Neque denique victus tenuis, mundities, atque crebriores vectiones in rheda negligendæ sunt. Subinde etiam pauxillum vini propinetur.

H Y D R O P S.

§. 654.

Hydropis tres species sunt. Una dicitur Anasarca, altera Ascites, tertia Hydrops faccatus.

Anasarca sive *aqua intercus* totum corpus præter naturam tumidum atque molle reddit. Initio pedes saltem tument, maxime vesperi, aut cum declives diu fuerint; inque his digiti impressum manet vestigium; mane & post quietem dissipatus tumor sæpe evanescit.

Facies, artus, aliæque partes posthæc pariter intumescunt, indeque corpus æquabiliter molle, laxum, tumidum, pallidumque redditur, simulque dissolutum & quasi enervatum est, ac a minimo labore frangitur cum difficili spiritu, omnesque præterea functiones ejus hebescent. Urinæ minguntur albæ, tenues ac subvirides, præsertim si anasarca morbum primarium constituit. Denique febricula fere assidua, sed lenta conficit, cum pulsu parvo, crebro ac inæquali. In graviore casu & paralyticæ affectiones, v. c. aphonix, & catarrhi suffocativi per intervalla accedunt.

§. 655.

Sola magnitudo morbum hunc sejungit a *Leuco-phlegmatia* sive *cachexia phlegmatica*, quod tumidiorum corporis molem adfert. Sed una eademque utriusque causa est, vel viscerum concoctioni servientium vitium, vel quorumvis humorum præmagna inanitio. Ex evidentibus autem causis, quæ istiusmodi viscera depravant, maxime sunt quisque vehemens & acutus morbus, longæ animi curæ, immanis terror, spirituum ardentium, aquarumque frigidarum, calidarum, ut & corruptarum potus immoderatus, naturalia sanguinis profluvia impedita, & humores excrementitii repulsi.

§. 656.

Pedes ex omni morbo febrili fere intumescunt: neque vero id periculosum, quum sub exercitatione & recuperatis viribus sponte rursus extenuantur.

Ex lenta autem febre intumescentes mortem plerumque significant.

In nonnullis morbis longis manus vel alterutra vel utraque tantum intumescit; idque fere in scabie, in

hydrope pectoris, inque paralyfi accidit. Si in scabie, erysipelas interdum accedit & ipsa cutis rumpitur, neque tumor dissipari se finit, priusquam omnis sanguis depuratus fuerit. In hydrope pectoris certum signum letalitatis est, & ipse hydrops ille, difficulter alias cognoscendus, inde probabiliter apprehenditur. In paralyfi denique incrementum ac pertinaciam morbi testatur.

Et palpebræ quibusdam, inprimis infantibus, quandoque ex oedemate intumescunt, oculosque tam arcte occludunt, ut intra plures hebdomades interdum aperiri nequeant. Ancyloblephari hoc genus est, quod a dyscrasia pituitosa proficiscitur, & magis pertinax, quam periculosum est.

§. 657.

Ascites est abdominis ex subdito feroso humore distensio. Pedes primum intumescunt, deinde venter paullatim repletur, reliquum corpus vero contabescit. Quodsi abdomen impellitur aut corpus in alterum latus convertitur, humoris fluctuantis sonus obaudiri potest. In viris serum etiam in scrotum atque colem sibi viam parit, indeque præputium in modum vesicæ intumescit, ac ipse coles incurvatur & quasi retrahitur. Urina admodum pauca mingitur, rubra aut flava, in eaque multa crassa subinde desident. Respiratio pro modo tumoris plus minus difficilis est.

Morbus tam per se incipit, quam alteri vetusto morbo supervenit.

Viros plerumque ingravescente ætate, feminas autem, ubi parere desierunt, adoritur. Idemque sæpe etiam

etiam cum alio hydropis genere, imo pluribus simul conjunctus est.

§. 658.

Febres acutæ, liberalior vini & spirituum ardentium usus, scorbutus, quartana febris, humores excrementitii repulsi, & subitaneus terror asciten producunt; itemque vomitiones cruentæ aut dejectiones similes, ac icterus. Prætereaque his fere ille accedit, quibus stomachus, intestina, lien, jecur, mesenterium, ovarium aut uterus scirrho obduruerunt: quamquam, ii turpiter hallucinantur, qui omnem asciten a scirrhuso viscere oriri contendunt; siquidem non raro vel pertinacissimi scirrhi reperiuntur sine ullo hydropis vestigio. Et embryones jam variis hydropis generibus occupantur.

Proxima hydropis qualiscunque causa plerisque hodie quidem esse creditur atonia sive laxitas totius corporis omniumque viscerum: idque omnino quidem recte colligitur ex remediorum tonicorum energia, quæ in omni hydrope præ ceteris proficiunt. At nescio tamen, annon in languorem specialem vasorum arteriosorum, venosorum, aut lymphaticorum causa melius conjicienda sit. Multos enim cachecticos ab hidrope prorsus immunes esse video; vicissimque hydrope faccato laborantes satis alacres omnisque cachexiæ, certe per longum admodum tempus, expertes. Hæc omnia vero vulgarem sententiam refellunt. Quid ergo? Si languor saltem illis vasis incumberet, quæ ad dimittendos humores serofos destinata sunt? Certe non difficile est intellectu, quomodo hoc in casu oriri hydrops possit. Quodsi enim illis denegare vim vitalem haud liceat, numne ea aliquando deficiet? Et quemadmodum singulares corporis partes, ventriculus, pulmones, in-

testina, in optimo ceterarum robore, imbecillitatem aliquam obtinent; quidni & hæc in lymphatica vasa seorsim incidat? Utque particularis languor sese facile in omnes partes diffundere potest; ita res se quoque in vasis illis languidis habebit. Progressu temporis imbecillitas ista in alias partes ac in totum corpus progreditur, sicque omnes hydropici demum cachectici fiunt & tabe pereunt. Neque vero necesse est, ut omnia vasa in toto corpore imbecillitate ista laborent. Potest illa in singularia cadere; indeque nunc tot hydropes particulares, in optima etiam viscerum ac humorum constitutione, generantur. Observavi olim in matrona, cui brachium ex apoplexia paralyticum factum, specialem ejusmodi arteriæ brachialis languorem, dum per plures dies nullus pulsus in carpo percipiebatur, licet jam paralyxis finita fuerat. Occasionales causæ ac injuriæ externæ hydropes particulares ingenerare possunt: hæque omnes pene sic agere videntur, ut vasis inde notabilis inducatur imbecillitas. Hydrocelem & hydrocephalum a contusione fieri, certe non infrequens est. Ceterum & repulsi humores excrementitii hydropem producant, quum alicubi congesti vasa nimium dilatando debilitarunt.

§. 659.

Quamquam ascites universim curatu difficilior est, quam anasarca; non omnem tamen adspernatur curationem; quæ in longum vero trahitur, multumque negotii medentibus facessit. Neque prius de recuperanda salute desperandum, quam multa sitis, pertinaxque tussis cum febre lenta ægrum vexent; aut hinc inde in cute maculæ latæ purpureæ aut lividæ efflorescant; aut virium lapsus una cum tabe quotidie increseat; ac urina multa crassa dimittat; alvusque tenesmodos ac fluxilis sit, neque, veluti nec vomitiones aliquando super-

venientes, ullum allevamentum præstet; neque purgantia, nec diuretica quidquam evacuent; aut denique lethargus accedat. Rarissime ascitæ & anasarcae melancholia supervenit, & ancipitem eventum habet.

Quodsi hydropi inter cutem paralyfis linguæ, aut catarrhus suffocativus, aut convulsiones se intermifcent, lethalitatis hoc signum est; nisi has copiosus urinæ fluxus excipiat.

Solvit interdum natura ascitem diarrhœa, vel urinæ aqueæ liberaliore mictu; quem, quemadmodum etiam anasarcam, in junioribus subinde convulsiones haud exitiales præcedunt. Interdum, licet rarius, morbus etiam solvitur profluvio sanguinis, exanthematibus, vomitu & spontanea ruptura umbilici, pedis, cruris, scroti: verumtamen ejusmodi rupturæ letalem quoque exitum habere possunt. In tumida aliqua parte nonnunquam etiam vesiculæ oriuntur, quæ diu noctuque aquam fundunt; unde tumor ventris sensim subsidet. Quodsi vero istæ in ulcuscula abeunt, & cutis cum rubore vehementer ardet, letiferum est.

§. 660.

Isdem auxiliis, quæcunque species est hydropis, si nondum nimis occupavit, opus est. Curatio autem, ad ipsum naturæ ductum, purgantibus inprimis, ac diureticis, seorsim & conjunctim, interpositis tonicis exsequenda. Quidam ægri melius tamen purgantia ferunt & ab his probe evacuantur; alii a diureticis præsidium majus consequuntur. Purgantia vero eligi hic debent paullo valentiora, eademque brevibus interval-
lis, altero, puta, vel tertio quoque die, dari. In hunc finem ergo exhibendæ pilulæ hydropicæ Bontii ad duodecim grana & ultra, aut pulvis ex gummi guttæ

granis quatuor, sensim augendo pondus, & tartari tartarifati scrupulo: quibus per intervalla mercurii dulcis grana sex circiter admisceri possunt. Recte etiam dantur catapotia, facta ex extracti panchymagogi Crollii scrupulo, elaterii granis quindecim, olei distillati cinnamomi guttis duobus; aut mixtura ex essentia jalappæ, cinnamomi, singularum uncia dimidia, elaterii drachma, salis absynthii scrupulis duobus, ad guttas quadraginta & ultra, mane ac vespere; aut solus tartari cremor, per plures dies, donec corpus extenuatum fuerit.

Ex diureticis prodest lixivium cinerum genistæ, vino Rhenano factum, tinctura salis tartari & aqua diuretica e nucleis, pilulæ saponacæ, quibus pro re nata mercurius dulcis admiscendus, pulvis bufonis combusti, succus ireos nostratis, roob ebuli, cujus uncia in sex partibus aquæ petroselini soluta, adjectis salis absynthii & cremoris tartari aliquot drachmis; quæ mixtura ad duo cochlearia plena ter in die sumitur. Porro hic conferunt ex simplicioribus decoctum baccarum juniperi ex lacte, foliorum pini ex aqua, radicis ononidis ex aqua & vino. Enimvero diureticis illis non temere insistendum, nisi lotium copiose excernatur.

Ceterum compositum quoddam apozema ex tonicis atque purgantibus, veluti centaureo minori, cardo benedicto, absinthio, artemisia, matricaria, serpillio, cortice Peruviano, rheo, foliis fennæ, agarico, & sale tartari valde proficit. Interdumque multo simpliciora, velut infusum vinosum matricariæ, aut absynthii, aut artemisiæ, itemque infusum theeforme serpilli, veronicæ, aut chelidonii, denique theriaca, ab hydropse liberant.

Interdum venæ sectio utilis est, maxime, si a sup-

presso quodam sanguinis fluxu naturali initium mali fuerit.

Utiliter etiam oleum olivarum in ascite mane & vesperi abdomini, in λευκοφλεγματία vel ἀνασάρκα iis partibus, quæ tument, infricatur: quod antiquis jamdum in more fuit (1). Uti etiam licet fricatione, simplici cum panno laneo, aut madefactis manibus aqua, cui sal & nitrum & olei paulum sit adjectum. Idque, si vires patiantur, ante meridiem, tota hora post meridiem, semihora fieri oportet.

Nec alienum est, in aqua inter cutem, æque ac in ascite, super talum quatuor fere digitis leviter incidere; quo per aliquot dies frequens humor feratur: crus autem interea fovere oportet aqua calida, in qua plantæ emollientes decoctæ, adjecto paulillo spiritus matricalis vel anhaltini. Sed, ne id immodice fiat, & in magno virium lapsu, inque malo complicato, prospiciendum. Simulque etiam noscendum, aliquando gangrænam inde periculose excitari.

Quodsi per remedia superius commendata, purgantia, diuretica atque tonica, venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriore via succurrere oportet, ut is per ventrem ipsum emittatur. Mature tamen hoc fieri debet, & repeti quoque, quoad opus. Etsi vero morbus per istam rationem haud submoveatur; multum tamen allevamenti ea ægris præstat. Illi enim, quorum malus corporis habitus est, aut quorum stomachus est corruptus, quive ex atra bile in ὕδρωπα deciderunt, aut ex toto febre non carent, in hoc morbo sic curari non possunt.

Ligaturæ denique possunt etiam locum in eadem habere.

Si sitim tolerare æger potest, id etiam valde proficit ad sanationem. Alias ea fallenda est aceto aut aqua frigida, spiritu vitrioli acidulata, quibus os colluitur, aut malo citreo vel Sinenfi, quod manducatur. Potio vero ipsa, si sitim æquo animo sustinere non licet, non ultra danda est, quam ut vitam sustineat: optimaque est, quæ urinam movet.

Dyspnoeæ molestæ optime succurrit linctus ex æquali portione spiritus therebinthinæ ac mellis, ad minimi cochlearis copiam oblatus.

Sanato morbo, aliquamdiu corpus cortice Peruviano alendum est. Nec restitutus vero æger periculi expers censendus est, quum morbus facile redeat: quapropter bona sua habere suspecta debet, maximeque ab ardente spiritu abstinere. Recurrens enim morbus priori deterior est, hominemque cerrissime jugulat.

(1) Vid. *Dioscorid. L. I. c. 135.*

§. 661.

Proximum est, ut alia hydropis genera enumerem. Noscendum enim est, etiam in alias sedes, quam inter cutem ac in abdominis cavum, aquam contrahi, eandemque interdum peculiaribus faccis ac vesiculis esse inclusam: unde malum nunc *hydropis faccati* sive *cystici*, nunc *hydatidum* nomine significatur.

Ex specialium ergo hydropum censu primo est *Hydrocephalum* (1), id vero est, aquæ in caput col-

fectio, quæ fit vel inter ipsa ejus integumenta, vel inter pericranium & calvariæ ossa; quod utrumque *externum* cognominatur; vel inter hæc & cerebri membranas, inter harum duplicaturas, inter membranas atque cerebrum, inter hujus plicas, in ipsis ventriculis, vel denique in peculiaribus saccis intra cerebri substantiam; ubique quidem magna copia ad plures libras. Quodsi humor in anterioribus cerebri ventriculis increfcit, spina bifida in cervice vel infima ossis sacri parte inde nonnunquam nascitur (2). Utrumque vero vitium maxime in infantibus oritur, sæpeque a nativitate est. Utrumque seorsim vel conjunctim, & hoc quidem paullo frequentius, observatur. Externum persæpe producit ab interno. Utrumque lente plerumque increfcit, & plures menses, imo annos tenet.

Spectat huc etiam *Hydrophthalmus*, five oculorum hydrops: de quo vero in Chirurgia specialiter tractatur.

In collo ac thorace variæ omnino partes humore seroso obsidentur, trachæ pars anterior, pulmones, mediastinum, pleura, pericardium. Et pulmones quidem modo in externa superficie, modo in interioribus, hydatides ostendunt. Similesque etiam in pleura, transverso septo & externa cordis superficie nascuntur. In pectoris hydrope, quem stricte sic appellant, serum vel in alterutrum ejus cavum, vel in utrumque contrahitur; estque is hydrops persæpe cum anasarca, ascite, ac hydrope pericardii conjunctus. Præter huncce vero in vulgus cognitum hydropem sciendum est, dari etiam aliquem saccatum pectoris, ubi aqua vel in duplicis pleuræ intervallo (3), vel inter musculos intercostales atque

pleuram effusa est, eaque membrana a costis tantopere discedit, ut saccum, totam caveam pectoris subinde replentem, efficiat (4).

In abdomine autem hepar, lien, omentum, uterus, ovaria, tubæ, renes, diaphragma, hydrope vesiculari interdum obsidentur: ut multis etiam hydatidibus obfessa visa sit interior ventriculi membrana. Et ejusmodi hydatides libere quoque in intestinis utroque interdum fluctuant, dataque occasione excernuntur. Sed & in utero genuinus hydrops oritur, isque interdum cum graviditate complicatus. Tubæ uteri, ovaria, omentum, mesenterium, aliquando in immensum saccum ab effuso sero distenduntur, cujus copia ad triginta & multo plures libras adscendit: *Hydropem saccatum* talem nominant (5). Denique & serum inter peritonæum & abdominales musculos (6), itemque inter hos & integumenta colligitur (7), moleque sua priori non cedit. Cum istiusmodi autem hydrope abdominis qualicunque sæpenumero conjunctus est ascites, & partes illæ in saccos distentæ scirrhusæ sæpe hinc inde reperiuntur. Atque ejusmodi dydropes omnes saccati lente admodum increfcere solent, adeoque in feminis suspicionum prægnationis movent. Interdumque in sero isto & asciticorum (8) multæ, imo myriades hydatidum innatant diversæ figuræ & magnitudinis. Rarissime aqua in vaginas musculorum abdominis rectorum contrahitur.

(1) Inter antiquos *Paulus Ægineta* optime de isto exposuit *L. VI. c. 3.*

(2) vid. exempla apud *Tulp. L. III. obs. 30. Ruysch Obs. 34. 35. 36. Ill. Bæhmieri Fasc. II. de Utero, & alios.*

(3) Casus est apud *Bergeran* in *Tr. sur Phdropisie de la poitrine*. Par. 1736.

(4) vid. *I. H. Schulzii* diss. de *hydropse pectoris saccato*. Halæ 1742. Ill. *Halleri Opusc. pathol. Obs. XII.* & *Benj. Gooch Cases and remarks in Surgery*. Vol. II. p. 37. edit. II.

(5) *Hydropis* omnis saccati historiam egregie excussit Ill. *de Haen Rat. med. T. IV. c. 3.* Mirabilis maxime est ille saccus hydropicus, hydatidibus simul refertus, qui totam vesicam urinæ ambiisse legitur in *Act. Uratisl. Tentam. XXXII.* p. 428.

(6) vid. *Commentat. nostr. de hydropse peritonæi saccato, memorabili casu confirmato*, Gotting. 1761.

(7) vid. *Act. Uratisl. l. c.*

(8) vid. *H. P. Iuch & Ge. Cph. Beat. Brem.* diss. de *Hydatidibus*. Erf. 1745.

§. 662.

Notæ horum specialium hydropum ex parte valde sunt obscuræ, nec nisi in cadaveribus demum reperiuntur.

Hydrocephalum externum vel totam capitis cutem subit, vel partem ejus saltem occupat, aut minutos plures ac disjunctos tumores repræsentat. Quodsi aqua inter cutem atque pericranium effusa est, tumor sequitur mollis, indolens, prementi digito facile cedens, rursusque affurgens; interdumque etiam palpebræ intumescunt, quin etiam connivent prorsus. Tumor cutis capitis aliquando ad insignem magnitudinem adsurgit, ut de capite propendeat: atque humor in contextu ejus celluloso hærens per eandem tanquam per cornu aut vitrum translucet. Quodsi vero humor

inter pericranium ac calvariam existit, tumor non ita quidem elevatus est, ac in priori casu; at multo tamen durior est ac impressioni digitorum tanquam uter repletus renititur; neque omni dolore caret, qui ipso tactu alioquin ingravescit.

In *hydrocephalo interno* monstrosa capitis figura & magnitudo est; caput per omnem circumferentiam, aut media duntaxat parte tumidum prementi non cedit, nisi ossa admodum tenera sint aut plane deficient. Suturae vel omnes vel aliquae saltem in plerisque patent; ossa extenuantur; frons inprimis extuberat; oculi torvi sunt, eminentes aut retracti; caput in recto situ præ gravitate teneri vix potest; corpus pro ætatis ratione plerumque haud crescit; loquela & sensus tam interni, quam externi non recte se habent; multis saliva ex ore profluit, & convulsiones vel tetani per intervalla ingruunt; interdumque etiam paralyxis. Malum letiferum est. At cave sis, ne istud cum *hydrope cerebri* confundas. In hoc enim, licet magna vis aquæ intra encephalon effusa est, caput nequaquam tumet, sed naturalem suam obtinet capacitatem.

Hydrops pectoris ex fluctuatione quadam cognosci potest, quam & ipse æger concusso pectore, & qui istam suscipit concussionem, persentit, sique ille in latus se convertit. Cetera signa ab autoribus tradita (1), velut asthma nocturnum, tussis sicca, pedum manuumque oedema, abdomen tumidum, anxietas circa scrobiculum cordis ac digestionis tempore, sitis nulla, urina parca, labia & lingua pallida aut sublivida, & quot non plura (2), valde ambigua sunt & non semel Medicos fefellerunt (3); ut adeo absque ullo signo is hydrops post mortem detectus fuerit (4).

An viscera abdominalia *hydrope vesiculari* aut *saccato* laborent, non nisi ex probabili conjectura in-

telligitur, si nempe tumorem ventris inæqualem, fluctuantis aquæ absentiæ, & dolores tensivos in lumbis aut inguine frequenter incidentes trahere velis in considerationem. Solent etiam in ejusmodi hydrope pedes parum duntaxat, vel nihil tumere. Solet quoque ejusmodi ὑδρωπς omnium diutissime ad multos annos trahere. Quæ omnia quoque valent de *hydrope peritonæi saccato*; quem cave, ne pro tympanite, aut ascite, aut graviditate habeas, quibuscum facile ex symptomatum similitudine confundi potest. Varia discrimina ceterum is hydrops recipit in universalem, particularem, simplicem, cysticum, compositum & complicatum (5). Quemadmodum vero hydrops qualiscunque saccatus magis familiaris est mulieribus, quam viris, neque graviditatem in illis impedit; ita hydrops peritonæi illis proprie competit, docente rerum usu.

Aliquando venter enormiter expansus hydropis saccati suspicionem movet; tumor vero non nisi a fano, at mole insigniter aucto hepate, aut splene, aut rene proficiscitur.

Hydrops uteri asciten facile mentiens, perinde ut graviditatem, quæ ipsum etiam comitari potest, frequentibus fere notis se manifestat: tumor mollis non æque totum ventrem, sed fundum ejus potissimum occupat: si corpus validius movetur, quædam portio feri ex natura effluit, nisi humor hydatidibus inclusus sit, quarum præsentiam ex eadem excretionem demum cognoscas: sæpeque uno impetu aqua omnis erumpit, prægressis vehementissimis quasi ad partum doloribus; interdum vero periodice & ante menstruum fluxum: os uteri interdum accuratissime clausum est, & muco quasi obstipatum: menses modo copiosiores, modo pauciores & deteriores contingunt, quin ante tempus deficient; mammæ solidæ flaccescunt; quoque longius

tempus processit, febris invadit, & dolor inum ventrem, lumbos, coxendices, ipsaque pudenda detinet: in reliquis etiam mulieres male habent, & fluor albus alioquin apparet. Tumor crurum oedematofus tardius hic, quam in ascite, accedit.

(1) vid. *Observationes practicae de hydrope pectoris a collegis Ac. Nat. Cur. editae. Uratislav. 1706. 4.*

(2) cf. Cl. Leop. Auenbrugger *Inventum novum ex percussione thoracis humani, ut signo, abstrusos interni pectoris morbos detegendi. Vienn. 1761. 82. seq.*

(3) vid. *Eph. Nat. Cur. Cent. I. obs. 3.*

(4) vid. Sam. Schaarschmidt *Medic. Nachrichten, Part. I. p. 107. Commerc. Nor. 1733. p. 85. Crendal Tr. de quelques maladies de la poitrine, p. 290. obs. 8. cf. etiam Ill. de Han rat. med. T. V. VI.*

(5) Quæ a me primo constituta & explicata legas in *Desbans Commentat. cit. §. VII.*

§. 663.

Hydrocephalum externum non omnem respuit medelam, sicuti quidem internum; utique si recens adhuc est, atque simplex, & a causis ortum, quæ extrinsecus accidere solent. Sponte natura adeo istud interdum dispellitur, aut copioso feri ex auribus, oculisque, & naribus effluxu. Præsidia vero, quæ medicina offert, sunt topica, roborantia atque reprimentia medicamenta, quæ diu capiti superhaberi oportet, in sacculis ex aqua calcis vivæ aut vino expressis. Ejusmodi vero sunt imprimis majorana, ruta, thymus, pulegium, sabina, baccæ lauri & juniperi, radix bryoniæ, bistortæ, tormentillæ, alchymilla, verbena, gallæ. Similiter valent, juxta sacculos, liquores spirituosi rosmarini, salis

ammoniacy cum balsamo sulphuris therebinthinato, capiti illiti: quod præterea arctius fascia, Capelline dicta, comprehenditur. Quodsi vero tumor per ista auxilia haud discutitur, scalpelli opera necessaria est, quo humori exitus concilietur, aut, in ipsius vicem, ferramento candente, quo occipitium aduritur, præsertim in illa specie, ubi humor inter periosteum & calvariam contrahitur. Æquale fere est, per cutem perforatam setaceum trajicere.

Hydrops pectoris difficillime remediis evacuantibus ex diureticorum & purgantium classe obtemperat: moderata hydrargyrosis paullo plus præstat. Aliquando etiam paracentesis, sed rarius tamen, cum euphoria instituitur.

Omnis *hydrops saccatus* fere insanabilis est; fere inquam, quum mihi semel contigit, hydropem peritonæi stupendum, qui jam duodecim annos duraverat, oxymelite de Colchico (1) feliciter sanare, quod fere incredibilem diuresin per aliquot dies excitaverat.

Hydropem *peritonæi* & *abdominis* saccatum natura interdum, licet rarissime, tollit vel per inflammationem, indeque factam suppurationem, vel post lapsum aliquem in terram, quo nescio quæ repagula in corpore solvuntur & serum copiose admodum & per plures dies sive per alvum, sive per urinæ vias excernitur. Paracentesi nullus adhuc æger ab hydrope tali liberatus fuit; serum potius posthæc immaniter increvit atque mortem acceleravit. Quodsi vero hydrops non totum abdomen occupat, tum quidem in longiore incisione cutis plerumque gratia est ad juvandum; siquidem per hanc facile totus saccus, emissio humore, qui tandem in pus aut ichorem convertitur, mediante injectione ex aqua hordei mellita repurgari & consolidari potest.

Similiter *hydrops ovarii* per incisionem aliquando forte curationem admittere potest.

Hydrops uteri haud infanabilis est eademque subinde remedia admittit, quam *ascites*. Præterea graviore lapsu quoque nonnunquam solvitur.

(1) Erat hoc ex duplo majore dosi radicis paratum, quam Ill. *Stærkius* L. de *Colchico* recipi præceperat, & quantitate cochlearis majoris mane & vespere offerebatur.

T Y M P A N I T E S.

§. 664.

Tympanites est abdominis ex multo flatu distensio permanens & diuturna. Flatus autem vel intra ipsius cavitatem inclusus est, vel intra intestina, tenuia aut crassa, seorsim vel conjunctim, eorumque etiam membranas hærent, vel denique utrimque tam in abdominis, quam intestinorum, & nonnunquam simul ventriculi cavitate. Interdum vero ventriculus solus ære nimis distentus est (1). Unde tot species Tympaniæ, quod sedes, constituendæ.

At tumor ventris durus, tensus ac elasticus est, & ex ægri positura haud mutabilis, sursum ad umbilicum versus elatus, manuque percussus tamquam tympanum sonans. Idem gravem ponderis sensum non exhibet, uti quidem *ascites* & *hydrops faccatus*. Mole ventris nunc major, nunc minor, quam in *ascite* est. Tumor plerumque æqualis est; alias unum vel plura tubera prominentia oblonga, globosa, vel inæqualia tactu passim sub integumentis simul deprehenduntur.

Si intra intestina aut intra stomachum subsistit tympanites, flatus frequenter obmurmurant, & copiose quoque ex alvô, interdum etiam ex stomacho exturbantur. Ægrique magnum inde levamen accipiunt; interceptis vero illis, anxietates experiuntur insignes, cum majori ventris distensione, respiratione difficili, pulsu inæquali; simulque stercora & urina retinentur. Tympaniæ abdominalis notæ omnes æquivocæ ac incertæ sunt; pariterque utriusque simul præsentis.

Ceterum in hoc morbo dolores sæpe atroces adfunt, quin ipsum etiam aliquamdiu præcedunt (2). Alvus inter initia nonnullis fluida & facilis est, ut tamen venter inde non emolliatur; id quod nec confirmato jam malo, sin alvus forte mediocriter libera sit, contingit. Hinc nullum levamen inde expectandum. Plerisque vero alvus valde est adstricta atque dura; stercora exsucca & caprino similia; spiritus difficulter ducitur; corporis habitus emarcescit ac in icteritium vertitur; crura oedematoso tumore sensim demum occupantur. Intestina ex situ suo varie disturbantur. Præterea palpitatio cordis, anxietas præcordiorum, anorexia, oculorum caligo ac vertigo accidit.

Viscera tumida & adjunctus ascites morbum plerumque augent: qui in se imperitos facile fallere potest, ut adesse credatur, quum minime adsit (3). Multæ præterea sunt tumorum abdominis & mire variæ species sine fluctuatione sæpe ulla, cum ingenti expansione atque ponderis gravitate notabili: ubi modo ascites, modo hydrops aliquis saccatus demum detegitur, quando solius tympaniæ suspicio fuit: modo aliæ morbi rationes per anatomen se manifestant (4).

(1) vid. *Act. Vratisslav. Cent. XXIV.* p. 314. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obs.* 49. *Alb. Walraven diff. de Tympanite,* Ultraject. 1760.

(2) *Hippocrat. Coac.* 304.

(3) Referri huc posse videtur singularis illa observatio *Baumlini in Commenc. Noric.* 1738. p. 181. de Tympanite epidemica, ex aëris constitutione.

(4) vid. *Comment. Ac. Sc. Petrop. T. V.* p. 213.

§. 665.

Tumoris principalis causa aer est: hujus vero generatio, si in abdominis cavitate hæret, quod quidem raro admodum incidere consuevit, tum corrupto, putrefacto, aut cancroso qualicunque imi ventris visceri, aut eroso intestino, aerem illinc dimittenti, tum effuso humori inquilino, in putredinem delapso, aut lymphæ putridæ stagnanti in ventris cavo debetur; si intra intestina aut ventriculum, modo pituitosæ colluviei, modo corruptæ bili; unde ex ictero ac diarrhoea larga aut suppressa tympanites nascitur; modo denique insigni atoniæ alimentarii canalıs, ad paralyticam relaxationem quam proxime accedenti: quapropter flatulentia, cujus causa atonia est, si diu durat, in tympaniam tandem abit.

Quantacunque vero est intestinorum distensio, hæc tamen nonnullis locis sæpe nimis convoluta, contorta, & constricta quoque reperiuntur, ut neque stercori, neque flatibus via pateat.

§. 666.

Tympanites autem vel per se oritur, vel ex alio fit morbo. Initiumque tardum, & subinde clande-

elandestinum fumit, præsertim primarius, qui ipse quoque simul tardior est, & in quartum usque annum durare potest, nec ante sextum mensem facile finitur. Alter vero ex alio morbo natus declivi omnino tramite in mortem transmigrat. Prior etiam, idemque intestinalis, feminis quam viris est familiarior (1); conceptionem vero in illis non impediens.

Utrumque morbi spasmodici frequentissime producere consueverunt, ut observatus sit colicæ hystericae sæpius revertenti, convulsionibus, asthmati hypochondriaco, tussi convulsivæ, febrique intermittenti male suppressæ successisse.

Præterea tympanites ex adstricta diu alvo, febre continua, ascite, corrupto viscere, fluxu alvi qualicumque longo, eoque etiam suppresso, fluore albo, rachitide, ictero, nimio lochiorum & menstruorum profluvio nascitur, eoque etiam impedito.

Quisquis autem subito invadere dicitur, referendus potius est ad *Meteorismum*: qualis v. c. a venenis mortiferis, a subsistente lochiorum fluxu, in febre maligna atque ileo excitari consuevit. Tumet & interdum in paroxysmo febris intermittens subito venter & totum corpus, ut suspicio veneni dati inde subnasci possit.

(1) Minus recte solis feminis eum adscribit *Dover in Legacy* p. 61.

§. 667.

Ex corrupto viscere ortus tympanites, aut cum hydrope ascite vel anasarca complicatus, nullam plane medelam recipit. Non ita quidem rebellis est ex atonia, depravata bile atque multa pituita natus; sed plures tamen ex hoc quoque pereunt, quam servantur.

Pars II.

R

Nil varices hic quidquam proficiunt, nil flatuum exitus, nil alvi fluxus; qui potius exitium in propinquo esse significat, inprimis, si subitaneus ac frequens fuerit. A mictu cruento autem solutio morbi aliquando expectanda.

Venter interdum nonnihil detumescit, & sanationis spem lætam facit, utique, quum ipsi ægri jam melius habere videantur: at brevi tamen recrudescit tumor, ægrique tandem superveniente plerumque sanguinis vomitu, animique deliquiis extinguuntur.

Curationem respuens morbus transit tandem, sub aucto sensim virium decremento, in febrem acutam erraticam ac in tabem.

Certissimum mortis signum in quibusdam est umbilici vel musculi cujusdam abdominalis inflammatio, crurumque jam pridem ante exulceratorum, aut œdematosorum sphacelus.

Superveniens ileus, aut stranguria & ischuria, aut febris, dolorque acutus intestinorum ingravescentis mortem pariter præsignificant.

§. 668.

Ad curationem vero multa omnino ac diversa, imo contraria remedia requiruntur, pro diversa ac multiplici humorum corruptione. Etenim experientia fatis luculenter monstrat, alium per medicamenta acida, v. c. spiritum sulphuris aqua dilutum, restitui, alium contra per alkalina, alium rursus per purgantia ac emetica, alium per stimulantia, clysteres, puta, e fumo nictianæ, iterum alium per roborantia; quid? quod unica venæ sectione in pede pertinacem tympaniticam in-

flationem in femina sanatam legimus. Quapropter non promiscue quævis remedia, alias bona, exceptis roborantibus, decernenda sunt; sed indagandum prius, si fieri potest, an hæc vel illa causa morbifica præsto sit.

Omniū minime vero clysteres ex carminativis stirpibus parati opem ferunt, licet ubique commendati; siquidem eorundem calidi vaporis nonnisi copiosiori flatuum proventui favent, adeoque incommoda inde oriunda vehementer augment.

Ad adstrictam alvum ergo referendam multo tutius laxantia, quam clysteres, nisi frigidi sint, adferuntur. Et tametsi ista quidem a nonnullis medentibus, tamquam res summe nocivæ, etiam damnantur; ab aliis tamen enixe rursus prædicari solent; ac utrumque quoque consistere potest, pro diversa morbi indole. In eo nempe casu, ubi morbus ab humoribus corruptis proficiscitur, ea semper profunt, quemadmodum etiam vomitoria: in alio vero, ubi causa ejus ab atonia vel a corrupto viscere repetenda, valde omnino nocent. Clysteres vero ex tabaci fumo maxime opem ferunt, ubi atonia morbi causa est. Sive vero hæc, sive corruptus humor morbum facit, flatuum educio frequens ope syringæ stanneæ majoris maximopere prodest. In tympanite abdominali paracentesis quidem non videtur aliena esse; tantum vero abest, ut vere profit, ut mortem potius acceleret.

Inter roborantia maxime commendanda veniunt cortex Peruvianus & martialia; ad solvendam alvum manna cum cremore tartari, aut magnesia alba cum pauxillo radicis jalappæ & olei anisi guttula, vel elixir salutis sive solum ad cochlear, sive cum elixir viscerali Hoffmanni remixtum; ad levandas inflationes, fla-

tuumque expulsionem oleum distillatum carvi vel cumini ad quatuor vel sex guttas cum vino datum; ad acidum, si præsens fuerit, infringendum, ut & ad humores pituitosos resolvendos liquor præcipitans Claudi ad cochlear plenum aliquoties de die, aut sal tartari ad dimidiam unciam in unciis sex aquæ anisi, absinthii & carminativæ Dorncrellii solutum, atque syrupo corticum aurantiorum edulcatum; cujus mixturæ quovis trihorio cochlear plenum sumendum; itemque spiritus salis coagulatus Mynsichti, ad duodecim grana bis in die.

Si alvus frequens & cruda fuerit, eam optime moderatur mixtura alterans Riverii, cui recte quoque pauxillum essentiae theriacalis admiscetur.

Stricturas spasticas intestinorum, unde dolores æque atque tumor ipse ventris crescunt, oleum amygdalarum cum laudano liquido haustum optime iterum relaxat.

In tympanite autem ex impedito menstruorum fluxu necessaria est sanguinis missio cum selectis emmenagogis.

Ceterum in omni tympania, quatenus curationis capax est, abdomini roborantia atque stimulantia medicamenta sub emplastri, linimenti, ac fomenti forma superhabenda sunt. Pro emplastro itaque sequens compositio inservit: Pulpæ colocynthidis, scammoniei, singulorum drachmæ tres, radicis ireos nostratis, fellis bovis, singulorum uncia dimidia, euphorbii drachma, ceræ citrinæ, olei olivarum, singulorum sesquiuncia; quæ omnia lege artis in unum miscentur: pro linimento autem unguentum Agrippæ, aut hæc compositio, quæ ex butyri majoranæ & olei laurini partibus

æqualibus, adjecta octava parte olei petræ paratur. Simplificissimus juxta atque præstantissimus fons fit ex aque frigida (1); quæ saluberrime etiam non solum potatur, sed & per clysterem injicitur; alius fieri ex urina potest, in cujus libris duabus decoquitur salis prunellæ uncia dimidia vel integra. Nec frictiones negligendæ sunt. Nec ligare ventrem, alienum est.

Nonnulli ex antiquis ventri etiam imponi cucurbitulas præcipiunt, tam coecas, quam cum ferro, atque, si hæc nihil profecerint, sinapi, donec cutem erodat. Verum hæc præcepta non nisi effectæ theoriæ circa sedem morbi innituntur, adeo que nobis non æque observanda sunt.

Abstinendum præterea est, etiam diu post finitum morbum, ab omnibus infantibus.

(1) Vid. *Franc. de Paul. Combalusier Pneumato-Patholog.*
§. 398. 399.

§. 669.

Ignorare jam haud fas est, uterum muliebrem tympanite etiam aliquando affici, præsertim, quum virus venereum hoc viscus subierit, aut exulceratum istud fuerit. Ardor constans cum dolore rofivo ac pungente in hypogastrica regione percipitur: tenesmus aliquis per intervalla uterum comprehendit, ex eoque deinceps foetidissimus aer cum sonitu exploditur, humore fanioso ac rodente pedissequo (1). Idem fluxus posthæc cessat, iterumque sæpius redit cum iisdem symptomatibus. Elapso sic aliquot hebdomadam spatio, uterus sensim in tumorem durum ac sub-

rotundum elevatur; eoque rarius nunc flatus erumpunt, quo majus ille incrementum fumit: Lotium foetens cum difficultate redditur; denique lenta ac letifera febris accedit. Gravis autem hic morbus est, paucaeque ex eo evadunt. Idemque & tympanitæ intestinali nonnunquam se adjungit.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier. p. 662.*

S C O R B U T U S.

§. 670.

Scorbutus & (1) vetus & gravis & longus morbus est, permultis ac diversis symptomatibus stipatus, accolis maris septentrionalis, & his, qui longa itinera per mare suscipiunt, & militibus in castris quam maxime familiaris.

(1) Cf. Ill. G. G. *Richteri Progr. in Hippocraticas scorbuti antiquitates. Goetting. 1744.*

§. 671.

Morbus lente obrepit ac ingravescit, sicque quædam quasi stadia gradatim observat. Sub initio insignem gravitatem atque lassitudinem homo sentit, atque pallidam & subtumidam faciem præ se fert. Quidam de dolore vermiculari in artubus simul conqueruntur. Sub quocunque motu respiratio anhelosa fit. Gingivæ molliter intumescunt, pruriunt, livescunt, & ad lenissimam frictionem sanguinem fundunt; progressu temporis, nunc citius, nunc tardius, eædem spongiosæ fiunt, atque putridæ: unde anima simul valde foetet: *σφοδράνν* nunc appellant.

Multis præterea cutis prurit, in eaque maculæ erumpunt aliis flavæ, aliis rubicundæ, purpureæ, lividæ, nigræ, a lentis magnitudine usque ad manus ambitum: hæque omnes ac singulæ modo evanescunt, modo iterum erumpunt, ac præsertim in artubus visuntur, rarius in trunco, rarissime in facie. Aliquando etiam tumores & tubercula in variis corporis partibus oboriuntur, aut pustulæ majores & minores, rubræ, ulcerosæ cum febricula, iis similes, quæ per ambustionem excitantur (1). Crura multis, neque raro cum dolore, intumescunt. Non paucis saliva copiose fluit. Pectus doloribus vagis per intervalla occupatur, perinde ac caput, cervix & artus; rheumatismum scorbuticum vocant, & arthritidem vagam scorbuticam. Atque istiusmodi cruciatus sæpe antè macularum eruptionem adfligunt ægros, nec pro scorbuti latentis symptomate ideo facile habentur. In abdomine etiam valde notabiles sunt dolores colici, lancinantes, longi, immorigeri, in paralyfin frequenter desinentes. Appetitus aliis dejectus, aliis auctus contingit. Ructus acidi, nidorosi, foetidi, amari frequenter erumpunt. Multos cordis palpitationes vexant. Alvus in plerisque fusa est per vices & male olet. Urina cito in putredinem ruit, superficiemque spumofam, salinam atque pinguem exhibet: aliquando eadem livida atque nigra apparet. Mentem tristitia per totum morbum occupat.

In altero stadio omnia ista symptomata gravescent, aliaque superveniunt; siquidem ad levissimum motum nunc animo facile linguuntur ægri, ulcera fungosa, putrida & sanguinolenta in cruribus erumpunt, gingivæ gangrænescunt, earumque ulcera nonnunquam maxillam erodunt ac serpunt, dentes sæpe dolentes procidunt, dolor obtusus tensivus, osteocopus dictus, ossium medullas occupat, gangrænæ in pedum potissi-

num digitis contingunt sine prægressa inflammatione, lenteque serpunt & tarde jugulant. Sanguinis etiam profluvia immoderata ingruunt, & crurum flexores fere obrigescunt, σκελοτίρβη Græcis dicitur.

Tertium stadium novis iterum atque extraordinariis symptomatibus, recensitis se adjungentibus, conficitur. Sanguinis profluvia frequentius se efferunt, & ex pluribus locis contingunt. Membra integra livefcunt, nigrescunt, indurantur ac putidissimum foetorem spargunt. Hydropes, icteri, melancholia, paralysis, ac distensiones nervorum accedunt. Nonnulli subito animam exhalant; alii in acutam febrem malignam conjiciuntur; alii denique tabe pereunt.

(1) Cf. *Fr. Hoffmanni* diss. de ægra affectu raro scorbutico pustulari laborante. Halæ 1704. I. *Phil. Eysel* diss. de febre scorbutico-exanthematica. Erford. 1704.

§. 672.

Hæc igitur sunt præcipua scorbuticorum pathemata: quæ quidem non omnia in omnibus ac singulis similiter occurrunt, sed in aliis plura, in aliis pauciora, itemque vel graviora vel mitiora, pariterque intuitu durationis diversa. Propria autem scorbuti symptomata sunt hæc: gingivæ relaxatæ, maculæ, ulcera putrida & summa corporis lassitudo: quæ hunc morbum nunc quoque ab hypochondriaco malo, quicum interdum etiam complicatus est, itemque ab ictero, a melancholia, atque purpura rubra chronica, quibus cum pariter multam habet affinitatem, facillime distinguunt.

Ex historia scorbuti simul apparet, quod is juxta

hypochondriacum morbum maxime omnium sit compositus, a summa sanguinis humorumque vitalium dyscrasia & corruptione proficiscens.

§. 673.

Enimvero humidus atque frigidus aer scorbutum inprimis ingenerat; utique in ejusmodi corporibus, quæ curis, otio, vel ex prægresso morbo, speciatim sanguinis nimia jactura, febre intermittente suppressa, febre continua, affectione hypochondriaca & hysterica, insignem languorem adepta sunt. Gravior hinc semper morbus in frigidioris regione, quam calidioris esse consuevit, itemque hyeme, quam æstate.

In locis maritimis ob densas nebulas & copiosam pluviam, ipsoque in mare vehementius idem semper sævit, quam in siccioribus regionibus. Addam defectum vegetabilium, & duri atque falsi victus longum & quotidianum usum, non minus quam corruptos cibos, quibus navicolæ haud raro uti sunt coacti; itemque ex potulentis aquas graves & stagnantes, quibus milites, inprimis tempore belli, scorbutum sibi conciliant.

§. 674.

Levissimis vero, ac simplicissimis remediis is morbus optime tractatur, inprimis vero acidis; cujusmodi sunt oleum vitrioli, spiritus salis & sulfuris, elixir acidum Dippelii, succus pomorum aurantiorum ac limoniorum, elixir proprietatis cum acido, conserva acetosæ & acetosellæ; quibus tonica, amara, velut mars, cortex Peruvianus, extracta absinthii, fumaris, scordii, zedoariæ, cardui benedicti, elixir amarum anti-

scorbuticum, spiritus antiscorbuticus Drawizii, & specifica quasi quædam, nempe allium, armoracia, cochlearia, & cortex Winteranus, interponenda.

Ceterum probe muniri corpus adversus frigus debet non minus, ac moveri.

Adventitius morbus, nec diu jam præsens, præter vegetabilem victum sine ullo fere medicamento expugnatur, dummodo ex frigida regione eatur in calidam.

Ad discrimina in calidum, frigidum & muriaticum scorbutum in curatione non est attendendum; utpote quæ nunquam experientia fida, sed imaginatio docta tantum stabilivit. Neque recte morbus ad contagiosos pertinet, ut quibusdam visum.

Interdum superveniente scabie solvitur.

§. 675.

Enimvero, ut eo tolerabilior reddatur ægrotanti morbus, symptomatibus etiam succurrendum.

Os ergo propter gingivas putridas decocto hordei cum melle rosato & spiritu salis dulci, aut aceto, aut elixir vitrioli Mynsichti crebro colluatur. Ulceribus oleum vitrioli multa aqua dilutum, aut phlegma ejus saltem, cum emplastro saponato, applicetur. Gangrænæ metus aqua calcis vivæ cum spiritu vini camphorato atque sale ammoniaco avertatur. Profluvia sanguinis cortice Peruviano coerceantur, & spiritibus acidis mineralibus, aut sero lactis aluminato. Crura vero tumida crebro pannis, accensorum gummatum fumo imbutis, perfricentur. Articuli rigidi denique aqua calida,

in qua sal ammoniacum solutum, foveantur; deinceps oleo palmæ vel simili perungantur.

Diarrhoeæ nonnisi leniter tractari debent, & diascordio vel theriaca paullatim coerceri; alias præmature cohibitæ anxietates cardialgicas, inflationes torminosas atque viscerum infarctus post se relinquunt.

Ad dolores lancinantes intestinorum nulla carminativa calidiora quadrant, sed clysteres emollientes & liquor mineralis anodynus Hoffmanni vel solus, vel essentia croci & castorei remixtus.

Pectoris dolores & asthmata leniunt oxymel squillicum, & brodia gallinarum cum oleo amygdalarum dulcium & spermate ceti adsumta: perfectam enim curationem haud admittunt.

Rheumatismus scorbuticus sudoribus maxime levatur, & decocto ex sedo acri extus partibus laborantibus applicato, aut fotu ex lixivio cinerum, cui absinthium, ruta, cortex aurantiorum, floresque sambuci & chamomillæ incocti. A spirituosius topicis cavendum est, quippe quæ materiem vitiosam ad interiora repellendo, gravissima sæpe symptomata producunt; itemque a vesicatoriis, quæ gangrænam accersere possunt.

Quodsi morbus jam inclinat, balneum aquæ dulcis, diutule usurpatum, apprime conducit.

Relicta ulcera requirunt, præter regimen antiscorbuticum, æthiopem mineralem & moderatum decocti lignorum antimoniatum usum. Utilia quoque sunt balnea fontium mineralium, martiali ochra instructorum.

Si hydropes ægrum adfluxerunt, is, licet fanitati restitutus, rheumatismo artuum, doloribus ac rigori facile obnoxius manet per omnem vitam.

MORBI VENEREI.

§. 676.

Tum ex solo immoderatæ Veneris usu nascuntur venerei morbi, tum ex congressu cum fordidis, tum vero etiam generatione æque ac contagione per multiplicem contactum, præsertimque per lactationem (1) atque oscula. An quoque ex communi lecto, ex infecta veste, ex poculis, ex ejusdem latrinæ usu, & per manus obstetricis veneræ illi propagentur, de hoc valde dubitamus, perinde ac de eo, quod interdum diu & ad multos annos lateant in corpore sine ulla nota manifesta. In ejusmodi enim casibus, qui ipsi oppido rari, tum ægri, tum medentes facile falluntur, non solum quod ab utroque morbus pro venereo habetur, qui talis non est, sed & illi verioris morbi origines ad juveniles annos subdole referunt; qua in re tanto facilius medentes illis credunt, quod non sine experientia tale quid fieri posse existimant.

Plerumque vero syphiliticum virus eas partes primum adficit, per quas admittitur, naturales scilicet, si concumbendo, mammarum papillas, si lactando, gingivas, buccas, fauces in alumno, si sugendo fuit receptum; indeque paullatim per totum corpus dissipatur, sanguinemque totum inficit, seseque simul, ut plura alia miasmata, multiplicat.

Enimvero non unum vitiorum genus a miasmate isto produci solet; ut adeo commode in duas classes,

topicorum ac universalium, dispescantur. De singulis vero nunc seorsim agam, orsus a topicis; cujusmodi sunt gonorrhoea virulenta, tumor testium, bubones, phimosis, paraphimosis, ulcuscula in cole, excrescentiæ in obscœnis, & nulla alia.

(1) Ita vicissim quoque constat, a muliere infecta multis aliis feminis, quibus post partum lace mammis suxerat, venereum virus fuisse communicatum. *Essays of Edimb.* III. 21.

§. 677.

Sic vero in viris deprehenditur *gonorrhoea virulenta*: Quarto, octavo, aut duodecimo demum die a concubitu impuro primum guttulæ quædam humoris viscosi non sine quodam voluptatis sensu per urinæ iter destillant, extremaque ejus rima præter modum non solum hiat, sed etiam rubet & caloris quendam infert sensum; qui inter mingendum quoque percipitur cum insueta titillatione, indiesque propius ad dolorem accedit. Coles posthæc præter arbitrium & cum dolore obrigescit, interdumque etiam incurvatur. Morbosus humor multus exstillat, maxime cum a mictu vesica fortius comprimitur. Urinæ difficultas in dies increscit cum mordaci acrimoniæ & caloris sensu per totam urethram. Perinaeum compressum dolet & parumper calet. Testes in societatem morbi sæpe rapiuntur, pariterque & tument & dolent. Morbosus humor sensim acrior fit ac tenuior, coloremque habet modo cinereum, modo flavum, viridem, ac vere purulentum; modo etiam filamentis, striis aut punctis saltem sanguineis permistus est. Denique omnia iterum paullatim mi-

tescunt, humor spissior ac albidior moderatius exstillet, tandemque penitus cessat, ejectis prius albicantibus ramentis in urina conspicuis. Subinde gonorrhoeam istam virulentam benigna excipit, ob partium affectarum laxitatum.

Eademque omnia fere mulieribus sic contingunt. Paucis nempe post diebus a concepta labe frequens oritur in vulva pruriginis sensus cum calore conjunctus, qui ad stranguriam in dies propius accedit. Dein aucto ardore & rubore ejus, admissio colis vix toleratur, inter mingendum dolor ardens corripit, humorque morbosus acris, puriformis, flavus, putidus, aut sanguinolentus copiose effluit. Denique vulvæ ardor ac dysuria sensim iterum imminuitur, magis candidus evadit humor, ac paullatim demum cessat, post emissos floccos tenues, qui urinæ velut ramenta albicantia inhærent.

Gonorrhoeam virulentam a simplici, quæ immoderato veneris usui, etiam puræ, subinde succedit, in viris eo maxime distinguas, quod in hac nullus dolor, nec erethismus vexat, quod sponte atque cito definit, neque ulla malignitate stipata est. Et per hæc recte quoque in feminis fluor albus malignus a benigno distinguitur.

§. 678.

Vesiculæ feminales, prostatae, glandulæ Cowperianæ, cellulæque urethræ in viris, inque feminis simul glandulæ botryformes per vaginam confitæ, sedem gonorrhoeæ malignæ constituunt; nuncque vel singulæ istæ partes seorsim, vel plures harundem

simul, vel denique omnes ita in hoc malo adficiuntur, ut modo inflammationem duntaxat experiantur, modo, quod pejus, suppurationem ac exulcerationem, idque diverso omnino gradu (1).

(1) Vid. *Mém. de l'Acad. des Sc. de Par.* 1711.

§. 679.

Gonorrhoea itaque nil est, nisi inflammatio dictarum partium; adeoque etiam ad modum inflammationis judicatur vel resolutione, quæ raro quidem, nec nisi in leviori gradu, succedit; vel suppuratione, quæ tantum non semper contingit; vel scirrhus, unde stranguria habitualis; vel denique gangræna, quæ quidem rarissime ac non nisi tum accidit, ubi inflammatio admodum vehemens, omniaque auxilia ommissa, vel pars inflammata immodico concubitu aut diuturna equitatione nimis vexata fuit.

Interim sub legitimo remedium usu atque exercitii veneriei evitatione omnis periculi expers gonorrhoea est; tardius tamen nunc, citiusve finitur pro diversa symptomatum vehementia. In feminis tolerabilior est, quam in viris; contra vero curatu difficilior. Veneream luem nunquam inducit, nisi temere suppressa, aut repetito nimis coitu in pejorem indolem mutata. Involuntarium & habituale stillicidium humoris seminalis graviore plerumque succedit; eademque stranguriam etiam relinquit sub curatione haud perfecta, ob cicatriculam duram aut fungosam, qua urinæ iter angustatur.

§. 680.

Curatio gonorrhoeæ virulentæ initio absolvitur

sanguinis missione, semel vel pluries instituta, liberaliore ptisanæ usu ex radicibus bardanæ & farsaparillæ atque herba saponariæ, ac leniente antiphlogistico aliquoties sexto quoque die exhibito, interpositis pulveribus ex nitri depurati drachma dimidia atque camphoræ grano uno vel duobus, qui mane & vesperi octo dies & ultra sumuntur. Ceterum vero tertio vel quarto quoque die unguenti Neapolitani drachma una ad duas perinæo, genitalibus ac inguinibus per duas vel tres hebdomades aut per mensem utiliter infricatur. Quodsi urina cum magno ardore mejitur, expedit emulsionem temperantem ex seminibus papaveris albi & cannabis intus dare, extus vero colem lacte calido, in quo pauxillum feminis lini coctum, fovere.

Denique sedato genitalium ardore, ac lenita dysuria consolidante atque detergente remedio, sub protracto ptisanæ usu, succurendum est; cujusmodi est aqua ad gonorrhoeam Riverii vel Hoffmanni, quæ ad duo cochlearia mane & vesperi exhibetur; aut massa pilularum de therebinthina, iisdem temporibus ad dimidium drachmæ data; vel pulvis olibani, mastiches, aut gummi anime eodem pondere ex ovo forbili.

Quodsi ista omnia debellando malo haud suffecerint, oportet adhuc liquorem mercurialem, ex aquæ calcis vivæ unciiis octo & mercurii dulcis drachmis duabus, ad unciam unam ter de die in urethram injicere. Quodsi vero nec huic remedio morbus obtemperat, id quod tamen fere nunquam fit, nisi maxima ægri intemperantia, &, si urethra graviter inflammata, & sanguis effluit, & ipsum perinæum inflammatione tentatum; tunc præter iteratas venæ sectiones atque liberaliorem ptisanæ potum ad externa remedia confugiendum est, atque

atque genitalia non solum lacte tepido fovenda, sed perinæo etiam cataplasma ex mica panis triticei, lacte & croco admovendum, simulque decoctum radicis altheæ ex ejus uncia una & aquæ fontanæ octo paratum, cum pauxillo sacchari saturni in urethram injiciendum est.

Alias ab injectionibus adstringentibus, ac potissimum saturninis in hoc morbo abstinendum; utpote quæ excretionem humoris maligni salutiferam coercendo, longe pejora symptomata producant, tumores testium scirrhosos, bubones, arthritidem veneream, dolores rheumaticos, tumores & ulcera theumatica, ac ipsam luem.

Gonorrhoeam benignam a virulenta relictam, ob nimiam affectarum partium laxitatem, tollit demum infusum vinosum ex corticis Peruviani, cinnamomi, limaturæ martis singulorum uncia dimidia & vini albi libris duabus confectum; cujus cochlear plenum ter in die sumitur, sensim augendo dosin usque ad tres uncias.

§. 681.

Alia est urethræ adfectio venerea, eaque rarior, ad gonorrhoeam quodammodo referenda, in qua paucis diebus a coitu impuro, in utroque sexu, gravis atque urens dysuria hominem discruciat sine ullo humoris effluxu, aut saltem paucissimo: *dysuria venerea sicca* & *gonorrhoea sicca* vulgo dicitur. Ea priori periculosior est, imprimis si perinæum vel totus coles inflammatione simul occupatur; quo in casu ea interdum in suppurationem, interdum quoque in gangrænam abit.

Oportet sanguinem iterato mittere, colem cataplasmate ex speciebus emollientibus sæpe fovere vel ex his etiam infusus parare, alvum lenientibus ducere, ptisanam ex radice dulcamaræ, bardanæ ac liquiritiæ affatim bibere, emulsionibus nitratis etiam uti, decoctum radice althææ vel lac aqua dilutum calide in urethram, si præ doloris vehementia fieri potest, immittere, denique, mitigata symptomatum atrocitas, unguentum mercuriale perinæo diu illinere per intervalla supra jam indicata. Quibus auxiliis ubi vehementia morbi post tres, quatuor vel sex dies lenita fuerit, vel optatus sequitur humoris putridi fluxus, vel sine eo phlogosis sensim resolvitur. Quodsi vero eadem atrocitas pergit morbus, & hosce dies superat, tum suppurationis vel etiam gangrænæ periculum oritur: quamobrem cataplasmata maturantia in priori causa, in altero scarificationes perinæi administrandæ.

Ceterum nosse refert, gonorrhœam siccam non solum præcedere vehementiorem virulentam, sed eadem quoque, ubi suppressa fuerit, succedere.

§. 682.

Aliud gonorrhææ genus in viris haud raro occurrit, intuitu sedis a priori diversum (§. 680.); ubi nempe non ab urethra, sed a corona glandis cum præputio inflammata, illiusque glandulis sebaceis humor subviscidus atque foetidus lymphaticus, insignem pruritus excitans, promanat: gonorrhœam spuriam adpellant.

Eadem in feminis haud raro obvia, in his non ex vagina, nec ex glandulis prostaticæ vel Cowperianis, sed ex ipsa vulvæ facie sola oritur, cujus glandulæ pa-

riter ac in viris coronæ glandis veneno acri venered irritatæ ac inflammatæ talem humorem suggerunt; cui aliquando quædam puris guttæ ab erosa glandis vel præputii facie in viris, aut vulva in feminis, admiscuntur.

Hæcce gonorrhoea modo seorsim adfligit, modo cum humidæ aut siccæ specie copulata est. Repeto, quod etiam citra miasma venereum in juvenibus sæpe oriatur (§. 371.), interdumque etiam in conjugibus.

Periculo plerumque vacat. Ubi vero remedia congrua omittuntur, possunt facile ulcuscula inde nasci aut calli, & tunc phimosis, paraphimosis, & vesiculæ cristallinæ.

Præmissa sanguinis missione, oportet affectas partes decocto ligni guajaci ex lacte & aqua sæpius fovere, & subinde etiam eluere; &, si hoc non sufficit, hoc ipsum lignum ex aqua calcis coquere, eidemque nonnihil spiritus vini & aliquot grana mercurii sublimati admiscere, & sic applicare; deinde sedato inflammationis æstu, omnia illa, quæ adversus gonorrhœam virulentam proposui, in usum trahere.

§. 683.

Veneres *testium tumor* inflammatoriæ indolis est, & modo alterutrum vel aliquam ejus partem duntaxat, præsertimque epididymides occupat, modo utrumque testem, ac molestum ponderis sensum infert, qui ad inguina usque protenditur.

Hunc vero tumorem vel a suppressa gonorrhœa virulenta, vel ab altronea testis inflammatione, a mias-

mate venereo fuscitata, produci sciendum est. Prior species magis acuta ac inflammatoria est, quam altera; quæ ideo vero difficiliter resolvitur ac in longum trahit. Utrique aliquando febricula supervenit, & plura graviora mala succedunt, hydrocele, sarcocoele, abscessus, indeque fistulosum ulcus, carcinoma.

Curatio a venæ sectione incipit, alvus enemate cum medulla cassiæ solvitur, ptisana, qualem jam aliquoties præscripsi, liberaliter bibitur, cataplasma ex foliis malvæ, hyosciami, radice liliorum alborum, ac feminibus lini & fœnugræci cum oleo liliorum alborum vel lacte constanter superhabetur: remittente inflammatione alvus leni cathartico rursus solvitur; denique ad duritiem testis paullatim resolvendam unguenti mercurialis pauxillum quotidie illinitur, aut emplastrum de ranis cum mercurio vel diachylon simplex superimponitur, intusque remedia exhibentur, quæ humoris venerei stillicidium ex urethra restituant. Cum his vero necessaria est fascia, quam suspensorium vocant chirurgi, qua testiculus excipiendus, semperque sustinendus est.

§. 684.

Abscessus in perineo ad ani confinia aut ad radicem colis supervenit gonorrhœæ, si nimis virulenta est, si præpostere tractata, si veneris usu, equitatione, potuve spirituofo exasperata; utique in homine, cujus acrior humorum qualitas est.

Talis abscessus difficulter solvitur, eoque periculosior est, quo profundior & major; periculosissimus vero, si pus diu conclusum fuit; ex quo quippe varii sinus callosi circa urethram, podicem, & perinæum oriun-

tur, quin ipsa urethra ac interdum quoque intestinum rectum simul eroditur.

Initio omnem operam adhibere oportet, ut suppuratio avertatur: quod fit venæ sectione, cataplasmatibus resolventibus, clysteribus atque ptisana. Quod si vero ista haud suffecerint, quandocumque puri incisione via paranda est, ne cuniculos sibi pariat. Ulcus deinceps accommodatis remediis expurgatur. Calli autem vel forfice abscinduntur, vel scarificatione aut cathæreticis tolluntur. At quo plures sinus jam formati adfunt, eo difficilior est curatio, quin nec ubique quidem prudenter suscipitur, quandoquidem ulcera cum urethra ac intestino recto communicant, nec eorumdem intimos recessus perscrutari licitum est, saltem non nisi cum maxima partium deperditione & incisione multiplici, quod semper periculosum, præsertim in ægrotis jam valde emaciatis & in quibus sanguis vitiatum est. Satius hinc est, palliativam curationem in hisce casibus duntaxat adhibere, ne operationi infamia concilietur.

§. 685.

Non raro gonorrhœam virulentam pertinax *Stranguria* excipit, in qua urina non pleno alveo, sed tenui ac interrupto filo, eoque plerumque bifido, non sine magno ac frequenti stimulo, nisuque redditur, quemadmodum etiam ipsum semen in concubitu. Sub mictionis finem interdum pus vel sanies exstillat. Ipsaque stranguria interdum prorsus in ischuriam transit cum inflammationis metu, interdumque etiam in urinæ incontinentiam. In feminis ea raro admodum occurrit.

Sunt autem varii obices, urethram obsidentes &

angustantes, ipsius causæ, quos quidem frequens in-
primis coitus & suppressa gonorrhœa virulenta pro-
ducit: ulcuscula nimirum callosa in prostaticarum aut
vesicularum feminalium emissariis, cicatrices item cal-
losæ, ab ulcusculis sanatis in urethra relictæ, nec non
carunculæ ab iisdem ulcusculis, veru montano præ-
tumido, prostaticis aut vesiculis feminalibus callosis,
induratis aut spongiosa carne plenis; iisdemque omni-
bus vel solitariis vel varie inter se conjunctis.

Enimvero, ejusmodi obices extirpare h. e. absum-
mere, maturare, complanare, retundere, difficile
est. Proficiunt tamen ad id maxime virgulæ ceraceæ
contortæ, decem pollices longæ, calamique scripto-
rii quasi crassitie majori & minori, *Bougies* vulgo
dictæ. Quarum aliqua ex tenuioribus primum in ure-
thram immittitur, rectoque tramite usque ad obices
adigitur. Optimum est, si jam primo die vesicam attingat;
solet tamen intra medios obices plerumque per-
sistere. Sequentibus interim diebus ulterius promo-
venda est, donec ad vesicam perveniat. Quolibet die
virgula tres vel quatuor horas in urethra relinquitur;
idque tam diu repetitur, donec tum libere immitti,
tum etiam eximi sine omni dolore queat. Tum vero
alia paullo plenior usurpanda & per intervalla pariter
immittenda est, deincepsque alia adhuc crassior, quoad
urinæ iter optime pervium esse intelligatur. Etiam si
vero urinæ nunc pleno alveo redditur; curationi ta-
men nequaquam fidendum est, siquidem brevi com-
pressi obices resurgere consueverunt. Quapropter diu-
tissime huic operi insistendum, & primum quidem
nunc quotidie per unam alteramve horam, deinde bis
terve in hebdomade, denique ter quaterve in mense (1).
Ipse autem virgulæ sequenti ratione parantur: Lin-
eamina tres circiter pollices lata & decem longa im-

merguntur in liquatam massam, quæ fit ex emplastri diachylon simplicis, picis Burgundicæ, mercurii vivi, balsamo sulphuris subacti, singulorum uncia una, antimonii in pulverem contriti dimidia: quibus cunctis in unum mistis & colliquatis lintea immittuntur, & educta in sex partes dissecantur, sic, ut quodlibet frustum figuram conicam obtineat, cujus extima superficies rursus eadem massa liquata mediante spatula obducitur, jamque ad calorem super affere contorqueatur, ut figuram cerei obtineat.

Hæc ratio curandi multo tutior est, quam quæ injectione oleorum expressorum aut decocti stirpium mucilaginosarum in urethram secundum Cl. Lamy perficitur (2).

(1) Plures cautelas circa horum cereorum usum tradiderunt. Jac. Daran in *Observat. des maladies de l'Urethre*, Avig. 1748. Et Sam. Sharp. in *critical Enquiries into the present State of Surgery*, p. 172. sq.

(2) *L. de curatione stranguriæ contumacis, frequenter maleque tractatam gonorrhæam consequentis.* Rom. 1754.

§. 686.

Nunc ad *Bubones* venio: qui sunt tumores glandularum inguinalium duri ac dolentes, quorum modo plures, modo pauciores in alterutro vel utroque inguine nascuntur, vel immediate aliquot diebus post impurum concubitum, vel mediate a suppressa aut parcius fluente gonorrhœa, aut in consortio cum ulcusculis penis venereis. Ipsorum figura est orbicularis, oblonga, teres; magnitudine vero ad ovi columbini, gallinacei & pugni molem accedunt. Alii multum dolent & calent; alii modice saltem, & satis molles

sunt; alii contra valde duri, nullum prorsus dolorem creant. Illos phlegmonodeos vocant, istos œdematodeos, hos scirrhodeos. Alii sensim resolvuntur, alii in pus vertuntur, alii omnem tum solventium, tum maturantium vim eludunt. Minores sæpe sponte iterum evanescunt,

Non solum vero bubones præcurrunt luem veneream, sed & interdum istam subsequuntur. Si longo post impurum concubitum intervallo oriuntur, immixta jam altius lues intelligitur: quare post maturationem atque tempestivam incisionem integra luis curatio instituenda est. Sin autem paucis diebus post apparent, & sine inflammatione sunt, tum unguentum mercuriale ad dimidiam drachmam alternis diebus illis illinitur, superimposito emplastro de ranis cum mercurio; &, si salivationis indicia appareant, remedium purgans exhibetur, pacatoque orgasmo frictiones repetuntur, donec resolutio contigerit: ubi vero ad suppurationem inclinant, eo deducendi sunt per maturantia, qualia sunt emplastrum diachylon simplex & compositum, & cataplasmata, quæ ex sapone nigro, cepis coctis & unguento basilico componi possunt, aut ex speciebus officinalibus pro cataplasmate, quibus ad pulticulæ formam coctis fermentum panis additur cum unguento basilico atque oleo liliorum alborum.

Bubones phlegmonodei ceteris curatu faciliores sunt.

Nec vero in inguinibus duntaxat bubones oriuntur, sed aliquando etiam in collo, sub axillis, & ad inferiorem maxillam: qui cum prioribus ejusdem naturæ sunt, iisdemque remediis tractantur.

§. 687.

Ex contagio venereo succrescunt etiam in partibus obscœnis ulcuscula exigua superficialia, quæ Gallis *Chancre* appellantur. Sub initio levis papula miliaris, rubra, calens atque pruriens enascitur, cujus apex fenfim albescit & complanatur, tandemque dehiscit & ichorem plorat. Ulcus paulatim crescit, excavatur & callis cingitur.

In viris frequentissime insident ejusmodi ulcuscula coronæ glandis, freno, aut præputio tam intus, quam extremo ejus margini, ut & lateralibus partibus glandis & extremæ urethræ: in feminis internæ faciei labiorum vulvæ, clitoridi ejusque præputio, nymphis, carunculis myrtiformibus ac extremæ urethræ. Horum autem modo pauca adfunt & discreta, modo numerosa, conferta ac confluentia. Alia vero benigniora sunt, alia maligniora. Illa sunt rotunda, superficialia, atque labra nec tumida, nec rubra habent, & pus laudabile fundunt ac in fundo albicant: hæc figura irregulari, angulosa, cavitate nigra aut livescente, labiis duris, callosis, rubris seu inflammatis conspicua, faniosi quid fundunt & latius serpunt. Atque hæc ulcera qualiacunque vel jam præsentem luem comitantur vel futuram præsignificant (1).

A confertis atque densis ulcusculis confuerunt partes naturales tumere ac inflammari; unde phimosis, paraphimosis, vesiculæ cristallinæ, gangræna & sphacelus.

Curatio innititur sequentibus indicationibus. Primo phlogosis venæ sectione, si opus, coercenda est:

deinde partes laborantes frequentius eluendæ decocto ligni sancti cum aqua calcis vivæ parato, aut obtegendæ, aqua phagedænica aut unguento, apostolorum, quæ callos etiam resolvunt & consolidationem perficiunt: quæ, deterfione facta, etiam balsamo Arcæi, unguento basilico, aut elixir proprietatis sine acido obtinetur: denique virus specificis internis corrigendum.

(1) Solent quidem in hisce partibus etiam citra contagium venereum excoriationes & ulcuscula in viris interdum accidere, si cum muliere rem habent, quæ fluore albo acriori laborat; imo etiam sine coitu, si nimis fuerit acrimonia humoris, qui e vasculis sebaceis scaturit, & sub præputio hærens haud tempestive abstergitur; itemque ex hæmorrhoidum vitio. Similiter in feminis, nulla prorsus labe venerea infectis, exulcerantur interdum horrendo modo, ac simul intumescunt labia vulvæ & tota perinæi regio, ut nec commode sedere queant; quin & circa anum excrescentiæ molles, albicantes, madidæ ac dolentes in utroque sexu, simul vel seorsim enascuntur. Hujuscemodi autem vitia facile est ab ulceribus venereis distinguere, quod solis abstergentibus atque cathæreticis sedulo applicatis sanationem haud ægre admittunt; illa quidem in obscœnis partibus virorum decocto ligni guajaci ex aqua calcis vivæ, cui parum spiritus vini & mercurii dulcis est adjectum; hæc, ut & verrucæ ani, unguento populeo, cujus uncix grana duo ad quatuor mercurii præcipitati rubri admiscentur.

§. 688.

Ubi præputium in extremo limbo rubet, aut saltem tumet, glandemque inta comprehendit, ut super eam duci se haud patiat, *Φίμωσις* vitium dicitur: contra vero *παραΦίμωσις*, ubi pone coronam glandis tumet, eamque nudam ita constringit, ut hæc

rursus induci non possit. Prius fere accidit, si præputium ulceribus erosum est vel circa frenum vel ad extremum marginem; si tumor ejus præcedit tumorem glandis; si hæc vel præputium verrucis subduris aut callosis ulcerum oris obseffum est; aut si denique purulentus & acris humor, qui gonorrhœa laborantibus ex urethra fertur, inter glandem atque præputium aliquamdiu stagnando has partes rodit, ac inflammationes cum exulcerationibus excitat: posterius, si ulcera juxta posticam præputii sedem, vel in glande, & ultra eam in cole existunt, aut si tumor præputii tumorem glandis subsequitur (1).

In phimosi urina sub præputio interdum obhærescit, partesque vicinas rodit ac inflammat. In paraphimosi dysuria atque stranguria vexat, & inflammatio præsto est.

Utrique vitio, præsertim posteriori, si gravius est, febris supervenit, quid? quod gangræna & sphacelus colis.

Communis est utriusque medela: quam nonnunquam medicamenta præstant sive emollientia, sive resolventia. Ex priori classe huc spectant folia malvæ, flores sambuci, meliloti, radices althææ, liliorum alborum cum semine lini atque fœnugræci, quæ ex lacte vel ex hoc & aqua fontana coquantur, & ex quorum decocto expressi panni bene calidi per plures horas super colem collocantur: ex altera valet aqua calcis vivæ, cui aliquot grana sacchari saturni admiscentur, similiter sic applicata. Ad levandam inflammationem interdum etiam venæ sectio necessaria est. Si vero medicamentis illis ma-

la non cedunt, manu curanda sunt; quod, quomodo fieri debeat, chirurgia docet.

Gangrænam & sphacelum nil melius sistit quam inspersum minium, & sanguinis missio, & præputii scarificatio. Si vero his parum profectum est, coles amputandus est.

(1) Sermo hic tantum est de illis vitiis, quatenus ex venereo tabo nascuntur. Interim hoc loco non ignorandum, utrumque etiam ex aliis occasionibus incidere; & phimosis quidem multis a nativitate esse, prætereaque ex humore glandularum sebacearum in glandis circulo positarum, si is voluptate aut ob æstum venereum juvenibus solemnem acrior fit, itemque ex calculis inter glandem ejusdemque cutim concretis excitari: paraphimosis vero, si coles ex inflammatione intumuit, aut ex tentigine, sique præputium, quod in juvenibus quandoque valde angustum, vi adhibita diductum fuit.

§. 689.

Vesiculæ cristallinæ h. e. hydatides serosæ phimosis & paraphimosis superveniunt. Earum una vel plures adsunt prominentes, planæ, angustæ vel latæ, pro effusi feri copia; quod ipsum limpidum vel crassum, tenue vel opacum esse solet. Eadem progressu temporis ex parte inanitæ corrugantur.

At multis ac diversis genitalium locis insident, in phimosis externæ præputii faciei, supremo ejus limbo, aut summo balani apici; in paraphimosis nudæ glandi, ipsius elatiori margini, vel præputii freno, illiusve rugis. In feminis autem ex tumidis vulvæ labiis, nymphis, clitoride ejusque præputio, & carunculis myrtiformibus prodeunt.

Absumit eas aqua calcis vivæ, cui pauxillum spiritus vini camphorati ac tinctura myrrhæ vel croci est adjectum, si penicillo vesiculis illinitur per intervalla, aut in linteolo superimponitur.

§. 690.

Ab ulceribus profundioribus æque ac tumoribus præputii, glandis atque vulvæ calli interdum duri ac renitentes remanent, qui, si conglobati & quasi nodos formant, *Φύματα* sive tubercula, si vero instar funiculi in longum producuntur, *chordæ* appellari solent.

Singula plerumque indolentia sunt. Si nimis dura sunt & magna, phimosis & paraphimosis habitualement creant. Ex venereo æstu carcinomatoden naturam induunt, & nunc quoque aucta in dies mole valde dolent ac mutata figura in fastigiatum apicem extuberant, cute tensa atque splendida oblecta.

Non aliis medicamentis hæc mala remonentur, quam quæ supra ad tumorem testium venereum fuerunt præscripta (§. 682.). Si in carcinoma jam abjerunt, excindi debent, & sola quidem, si ab omni nexu libera; si vero corpora cavernosa contigua in consortium duxerunt, & hæc simul amputari, quantum morbo affecta sunt. Si ad radicem colis usque extenduntur, de salute conclamatum est, quum radicitus extirpari nequeant.

In istis malis cicutæ vires adhuc experiri licet, si in carcinoma inclinare videantur.

§. 691.

In obscœnis utriusque sexus nascuntur etiam *verruca* ab impuro coitu æque, ac a prægressis maleque curatis ceteris adfectionibus venereis: quæ quidem ob diversam figuram ac situm, diversis nominibus a quibusdam appellantur, *verrucarum*, si excrescentias exiles aut planas repræsentant; *porrorum*, si teretes & oblongæ; *condylomatum*, si rotundæ & magis adhuc complanatæ sunt, quam verrucæ; denique *cristarum*, si cristis gallorum quadantenus similes & laciniatæ.

Singulæ istæ excrescentiæ vel dolent, vel non dolent, simulque vel duræ sunt, vel molles, humidæ vel siccæ. Sæpenumero etiam funduntur, & nonnihil sanguinis fundunt. Quædam sponte exarescunt atque decidunt, deinceps vero e radicibus repullulant.

Noscendum vero est, etiam citra tabum venereum istiusmodi excrescentias in obscœnis enasci consuevisse.

Ubi ex concubitu impuro ortæ, levioribus inunctionibus mercurialibus utendum est: ubi a seminio jam dudum in sanguinem dilato, internis antisyphiliticis. Complanatæ tolluntur aqua phagedænica, aut pulvere ex alumine usto & sabina insperso, aut illito oleo philosophorum, aut denique unguento populeo, cui unum vel alterum granum mercurii præcipitati rubri est admixtum. Nisi vero vitium, quod in humidis est, idoneis medicamentis elidatur, facile revertere solent.

Ad tollendas verrucas, quæ ex venereo morbo

non enatæ, cathæretica dicta sola sufficiunt; verum tamen & hæ aliquando revertuntur.

§. 692.

Similes excrescentiæ etiam juxta anum ac in perinæo, tam in morbo venereo, quam extra illum, subinde enascuntur, quarum minores *Thymos*, majores *Mariscos* vulgo appellare solent. Singularum figura globosa est, interdumque tenui pedunculo cuti adhærescunt. Sunt etiam modo molles vel duræ, asperæ aut leves, dolentes vel insensiles.

Præterea in fundo fulcorum, anum radiatim ambientium, *Rhagades* seu *fissuræ* aliquando etiam oriuntur, ejusdem indolis ac priores, quæque insignem dolorem sub excretionem alvi inferunt.

Harum omnium vero curandi ratio a priori (§. 691.) non differt.

§. 693.

Hactenus de morbis venereis topicis præceptum est, qui sunt velut prima incipientis luis rudimenta. Nunc de ipsa lue confirmata dicam, qua singula fere corporis loca inficiuntur, genitalia morbis supra recensitis (§. 676. ad 692), cutis scabie, impetigine, tuberculis, herpete, os internum atque ossa tam hujus loci, quam aliorum, inflammatione ac ulceribus, non minus, quam tumoribus, & nonnunquam etiam molitie præternaturali (1), glandulæ tumoribus, ungues & pili (2) corruptione, quæ defluxum infert, oculi amblyopia, coecitate, inflammatione & exulceratione, aures ichoris effluxu: porro ipsæ corporis functiones multiplici vitio adficiuntur, ut fiat vertigo, cephalæa,

asthma, hæmoptysis, anorexia, alvi profluvium &c.; denique totum corpus languet & marcescit cum livore & pallore vultus. Quamquam nec omnia ista mala in uno homine adparent, sed singulos modo plura, modo pauciora sub diverso consortio adfligunt (3). Enimvero, quum & ab aliis humorum vitiis hæc cuncta producantur; circumspiciendum probe est, ne a venereo tabo semper ista derivemus.

Hinc ipsa gravitas morbi, quam in se multo leviores quidem hodie sibi Medici fingunt, quam ab ingressu suo adparuit (4), non in omnibus eadem esse solet, sed diversa admodum, tam pro symptomatum numero eorumque gradu, quam pro ipsius morbi novitate vel diuturnitate, ægrotantium ætate, sexu, partiumque affectarum habitu ac constitutione. Ea tamen species gravissima, & plerumque insanabilis ac letifera est, ubi pars corporis nobilior & ad vitam necessaria gravi vitio adfecta, aut quævis ignobilior immedicabili labe corrupta, aut pestiferum aliud vitium, velut scrofulosum ac scorbuticum, cum venereo conjunctum est. Multoque difficilius etiam hæc syphilis curatur, in qua dolores venerei, arthritis venerea habitualis, ossiumque ulcera & tumores adfunt, quam si ista deficiunt.

(1) Osteosarcomin dicunt hoc malum, quod quidem rarissime omnium incidit, & notatum est ab *Holler. Obs. 7. Welsch. Obs. 82. in Act. Hafn. T. III. 24. & Petit Tr. des malad. des Os. T. II. c. 17.*

(2) Vid. *Jo. Bona Histor. aliquot curationum ope mercuri sublim. corr. perfectarum, Obs. 7.*

(3) Elegantem totius morbi historiam inter primos tradidit *Hier. Fracastorius L. II. de morb. contag. Cap. XI. & Carpine*

Carminè de syphilide sive morbo gallico, Opp. T. I.
p. 615. fq.

- (4) Vid. Jo. Astruc de morb. vener. p. 12. qui cum multis aliis adeo sperat, totam luem tandem prorsus finitum iri: de quo vero potius desperandum.

§. 694.

Ad sanandam luem veneream unum ex his tribus, lignum guajacum, mercurius vivus, & quædam ejus præparata, dulcis & corrosivus dictus, legitime usurpata, sufficiunt, ceu multiplici experientia compertum est: ut adeo qualibuscunque arcanis vel hodiernum per omnes Europæ provincias divendi solitis, & qualicunque alio hydrargyri præparato, præter illa paullo ante memorata, & ægri & medentes carere commode queant. Inter potiora vero antisyphilitica merito adhuc Camphora ac Lobelia referenda sunt.

§. 695.

Lignum guajacum usurpatur in decocto sic, ut quotidie mane per tres quatuorque hebdomades & ultra uncia ejus dimidia ad integram in aquæ fontanæ libra una ad duas coquatur, donec quarta pars consumta sit. Hocce decoctum colatum æger calide bibit vel in lecto vel saltem in hypocausto, quod neque aer, neque frigus penetrare possunt; cum eo, ut tam initio, quam sub medium, & in fine curationis cathartico blando purgetur, ac per omne illud tempus a frigore probe sese muniat, nec nisi blandis cibis nutriatur.

Ligno, quod in olla superest, affunditur denuo eadem aquæ quantitas & lento igne coquitur usque ad ebullitionem: quo decocto secundo æger pro ordinario potu utitur.

Hiscæ decoctis pessima luis symptomata; ulcera, topi, & caries ossium sanantur (1); quin & lignum in pulvere datum iisdem mederi dicitur. Inprimis vero utilissimum Guajacum est in illa lue, quacum scrofulosa aut scorbutica cachexia conjuncta est; & adversus dolores, qui ab hydrargyrosi relinquuntur, ex impura Venere olim orti.

Pari successu non raro alia decocta ex hoc ligno cum juniperino, saffra, radice chinæ, saffaparillæ, antimonio crudo & hydrargyro sacculo inclusis adhibentur (2); & quod ego in usu habeo ex radice dulcamaræ, saponariæ, ejusdemque foliis.

(1) Vid. *Ulric. ab Hutten L. de Guajaci medicina* & morbo gallico, Mogunt. 1519. 4. cap. 26. & *Herm. Boerhaave Præfat. ad Aloys. Luis. Aphrodisiac.*

(2) Vid. *Dav. Avercrombi tuta ac efficax luis venereæ, sæpe absque mercurio, ac semper absque salivatione mercuriali curandæ methodus.* Lond. 1684. 8. & *Neue Medicinische Bibliothec*, quæ me curante prodit. vol. II. p. 78. seq.

§. 696.

Hydrargyro hætenus dupliciter medentes ad salivationem usi sunt, vel extus in linimento, vel intus, inque posteriore casu quidem usurpant mercurium dulcem a duobus granis ad viginti adscendendo paullatim sic, ut quotidie unum granum vel ad summum duo prioribus adjiciantur, deincepsque eodem ordine iterum demantur, donec sufficiens salivæ fluxus excitetur; quem dein paucis granis altero vel tertio quoque die datis aliquamdiu conservant. Ipsum vero mercurium dulcem conchis vel millepedibus præparatis admiscent, vel etiam pilularum forma exhibent. Extus autem

mercurius crudus usurpatur therebinthina subactus & axungia porcina temperatus: qualis compositio sub nomine Unguenti Neapolitani latet. Hujus itaque drachma una quotidie semel vel bis articulis artuum, modo superiorum, modo inferiorum, illinitur, ad carbonarium quidem & in conclavi calido; quo ceterum per omne curationis tempus æger continendus. Sicque expectatur salivæ fluxus aut saltem alvi; siquidem ille non semper, nec ad externum usum, nec ad internum consequitur.

Inter hæc vero æger tenuibus cibis alitur, atque potionem ex ligno sancto aut radice saissaparillæ ad libram quotidie, tam calide quam frigide, adsumit. Quibus remediis per duas, tres, quatuorve hebdomades usurpatis lues cum symptomatibus suis plerumque eradicatur.

Neque semper vero necesse est, ut eo usque illinatur mercurius vivus, donec salivatio inciderit. Quod si enim per mensem quotidie dimidia drachma unguenti tantum infricatur, haud raro morbum citra salivæ fluxum finire, observationes docent.

Interim non ignorandum est, quod curatio per hydrargyrosin interdum fallat; quum sint, qui non semel eandem perperam experti, per alia demum remedia sanationem acceperunt. Id quod tamen ipsius virtuti nihil derogat, quum permultis aliis eadem salutem attulerit expectatam.

Neque vero omnis æger hydrargyrosin ferre potest; sed abstinendum est ab ea, primo, ubi morbus acutus aut longus præsens est, nisi probabile sit, hunc ipsum a fordida lue fuisse suscitatum: deinde, ubi vires

nimum exhaustæ; ubi ossa palati atque narium carie jam affecta; itemque in mulieribus gravidis, & quibus menstruorum fluxus instat. Adfert tamen etiam in his, quibus alias accommodata est, haud raro prava symptomata, tumorem & dolorem capitis, inflammationem oris & gingivarum: febrem acutam, hæmoptysin, hæmorrhagiam uteri, paralyticas affectiones, ulcera oris, conglutinationem linguæ cum gingivis aut gingivarum cum buccis: quæ ergo protinus intermittere eam, & hisce malis succurrere, medentes jubent.

Tardantem salivationem incitat emeticum aut sal ab-
sinthii ad dimidium scrupuli bis die per triduum datum.

Ceterum omnis excessus tam caloris, quam frigoris, sub hydrargyrosi vitandus est; siquidem ab utroque dira symptomata proficiscuntur. Oportet etiam sputantem, antequam bibat, os suum aqua eluere.

Quod camphora unguento mercuriali admixta actionem mercurii in glandulas salivales impediat (1), observationibus nostris plane non respondet; ut potius aliis causis hocce phænomenon, si forte inciderit, quam camphoræ, adscribere fas sit. Non ideo vero hanc rejiciendam, sed potius retinendam suademus, siquidem egregia omnino facultate adversus hanc diram luem instructa est.

(1) Vid. Jos. Raulin *Observat. de Medecine*, p. 261. seq. *Henr. Mich. Miffa* Qu. med. *Ergo lui venereæ hydrargyrus camphoratus*. Paris 1756. & *Recueil periodique d'observat. de Medec.* par Vandermonde. Mart. & April. 1756.

§. 697.

Eximia denique gratia ad juvandum inest mercurio sublimato corrosivo, atroci alias veneno: quem

priori seculo quidam inter arcana sua habuerunt (1), nostro vero Ill. van Swieten inprimis tali ratione adhibendum proposuit (2), ut quam tutissime & cum maxima euphoria, sine ullo molesto symptomate, uti eo liceat. Solvuntur nempe ejus grana duodecim in spiritus frumenti libris duabus; & hujus mixturæ datur mane & vesperi cochlear plenum, superbibendo libram dimidiam vel integram decocti hordei cum glycirrhiza aut althææ radice. Ægroti sub hujus remedii usu non coguntur se hypocausto calido includere, sed exeuntes rebus suis vacare possunt: non enim sensibiles excretiones per cutim movet, nisi laborantes se domi in hypocausto calido contineant; urina vero plerisque copiose profluit; interdumque etiam, licet rarissime, salivatio inde excitatur. Curatio autem vel primo jam mense, vel secundo aut tertio absolvitur. Tametsi vero remedium istud etiam tum juvat, ubi frustra salivatio tentata fuit; non omnis tamen lues eidem semper obtemperat, sed aliis remediis mercurialibus aut decoctis facilius curatur: quin abstinendum prorsus ab illo est in ægris, qui tussim siccam habent, aut quibus ea cum ardore in sterno inde excitatur, itemque in his, qui hæmorrhagiis sunt subjecti, & in quibus sitim ac dolores capitis torminave movet.

(1) Vid. *Steph. Blancardi Chirurg. p. 430. Rich. Wisemann Treat. of Lues venerea, Cap. III. p. 10.*

(2) In duabus Epistolis ad *Joseph Benevenuto* datis, qui eas inseruit dissertationi suæ de *Febribus epidemicis in Luccensi dominio grassantibus*, Lucc. 1754. & in alia epistola ad *Humdertmarckium*, in ipsius Progr. de *Ozæna venerea excusa*, p. 20. not.

S C A B I E S.

§. 698.

Fœdum, longum & contagiosum cutis vitium Scabies est, quod nulli ætati parcit, ex fero acri, mucoso, & haud raro simul putrido, interdumque comparate venereo vel scorbutico prognatum.

Ex dura atque rubicundiori cute pustulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam sicciore, quæ inprimis noctu sub stragulis vehementer pruriunt (1). Ex quibusdam sanies exit, & continuata fit exulceratio, maxime in manibus atque cruribus, quæ inde sæpe quoque tument, aliquamdiu etiam ante pustularum eruptionem. Malum autem modo totam cutim occupat, sola facie excepta, modo singulares partes, præsertimque artus. Corpus friget ac extenuatur. Facies plerumque pallet. Adpetentia ciborum magna est.

(1) Vermiculos mobiles in pustulis reperit *Dover, Legacy* p. 76. Hoc ipsum ab Ill. a *Linne'* confirmatur, cum eo, ut alii acari in humidioribus sint, alii in sicciore. *Diff. Exanthemata viva*, p. 7.

§. 699.

In quamplurimis scabies quidem ex toto desinit; in aliis certo anni tempore revertitur.

Subinde ea tamquam metastasis febres tam acutas, quam intermittentes subsequitur. Inque idem præsidium tempore vernali in quibusdam oritur.

In orphanotropheis, nosocomiis, & castris perpetuo fere præsto est. Deinde & capillamentariis valde familiaris est, & his, qui cum pannificiis rem habent ac in opere textorio versantur.

§. 700.

Humida scabies, quam rectius purulentam dixeris, quemadmodum siccam saniosam, faciliorem plerumque curationem, quam hæc, recipit. Sed optima utrobique remedia sunt purgantia mercurialia & alterantia: inter quæ maxime profunt cortex Peruvianus atque Winteranus, lac sulphuris, essentia alexipharmaca Stahlii, elixir vitrioli Mynsichti, tinctura martis tartarifata Ludovici, elixir acidum Dippelii, &, quod ceteris valentius, oleum vitrioli ad duas guttas bis in die ex patella aquæ sumtum. Si manus vel pedes tantum scabies infestat, eam optime citoque tollit herba boni Henrici recens bis die imposita, quæ quasi magnetis instar omnem humorem morbosum copiose & cum maximo fœtore ex sanguine extrahit: unde brevi quoque tumor harum partium evanescit.

Decocta lignorum resinosorum & radicum acriorum & tincturæ alcalinæ, tam vulgati usus in scabie, tantum abest, ut eam tollant, ut potius, depravando adhuc magis humores, ipsam quam diutissime fervent ac foveant.

Ceterum ad hanc cito sanandam valde idoneum est linimentum, quod fit ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi drachma, & magnitudine aliquot pisorum vel nucis avellanæ articulis cubiti, carpi, ac inter digitos alternatim semel in die infricatur. Hocque linimentum statim tuto ac feliciter adhiberi potest, ac post unam vel alteram hebdomadam opitulatur.

Quisquis autem scabie infestatur, illum ab omnibus acribus, falsis, fumo induratis, & a pinguiori carne, maxime suilla, deinde quoque a caseo, butyro,

leguminibus atque spiritu ardente abstinere oportet, simulque munditiei studere, minimeque subucula aut tibialibus ex lana confectis uti, utpote quæ morbum aperte augere observantur.

§. 701.

Ex repulsa aut regressa scabie multi graves morbi propullulant, ulcera ac tumores glandularum, catarrhi suffocativi, tussis acres, asthmata, hydropes, phthises, infanix, convulsiones, cœcitates, febres continuæ, inflammatoriæ, apoplexiæ.

In hoc ergo casu quandocumque materies scabiosa, quoad ejus licet, ad cutem propellenda est: id quod interdum præstat fuligo ad scrupulum saccharo admixta & quotidie bis devorata; aut betulæ succus per mensem ad libram quotidie epotus, itemque pulveres ex antimonio diaphoretico & sulfure, emulsiones camphoratae, oleum animale Dippelii, vesicantia & electricus ignis; ex quibus, quidquid morbo præsentī maxime conveniat, seligendum. Ad hæc imperandus est homo, ut quotidie manus ac pedes in fluviatilem aquam cum chamomillæ atque meliloti floribus & sapone Veneto coctam per dimidiam horam demittat, deincepsque articulos abstersos panno ex crassiore lana vehementius fricet. Si nihil sic proficitur, per arctius commercium cum homine scabiosa lue jam infecto alteri repressa scabies reddenda est, dum communi lecto, vestibus, indusiis & laquearibus ad detergendas manus utitur; aut hæc velut miasma variolosum illi inferenda. Verum nec hæc auxilia effectum speratum semper exserunt.

LEPRA GRÆCORUM.

§. 702.

Proximum est, ut de λέπρα dicam, utpote quæ atrocissima scabiei (1) aut impetiginis (2), si mavis, modo hujus vel illius species habenda est; siquidem utraque in lepram omnino transire potest. Cutis in una parte vel in pluribus, earumque etiam disjunctis tantum locis vehementer prurit, dura & aspera fit, ibidemque papillæ maculas formantes rubicundas diversæ magnitudinis ab ambitu monetæ argenteæ minoris ad palmæ latitudinem, gregatim efflorescunt, quæ vel cito vel tarde humorem viscidum exsulant, ex quo crustæ densæ atque asperæ, coloris subalbidi aut cinerei, vel, quod pejus, subnigri, formantur: quibus solutis aut demtis mox novæ succedunt, & sanguis nonnunquam profluit. Malum in quibusdam erosione latius procedit. Cutis in circumferentia exulceratorum locorum ac in interpositis spatiis vel integra & lævis apparet, vel aspera est, & squamas emittit, ac utrobique pruritum excitat non mediocrem. Alias cutis aspera & pruriens squamas saltem facit, sicut squamas piscium, quæ seu scalpentibus seu non scalpentibus quotidie magna copia decidunt. Quod genus lepræ singulare quidam ad Impetigines referunt, & Plinio mentagra dicitur (3).

Horrendum visu & abominabile malum est, si totam superficiem corporis occupavit: quandoquidem & reliqua cutis, quæ crustis non est obfessa, in squamas albicantes resolvitur & farina quasi dense conspersa apparet. Tument simul eminentes partes corporis; & ex manibus, pedibus, ut & ex cole, si squamis saltem obsidentur, cuticula fere in modum

chirothecæ deglubi se patitur, idque non semel per intervalla. Ægri nec stare, nec incedere possunt; & quotidie magna squamarum quantitas in lecto colligitur. Ad hæc ungues tum pedum, tum manuum ex parte etiam depravantur, sic, ut asperiores fiant, & abs calcarea quasi materie subjecta eleventur, demumque abscedant, novis in eorum vicem succrescentibus. Neque vero vitium in extima superficie tantum subsistit; sed & alia symptomata inde producuntur, velut artuum rigores, alvus nunc adstricta nunc laxa, dolores capitis, vigilæ, sitis, ancyloblepharon, pectoris oppressio, raucitas, auditus difficilis, dolores ventris, febricula, visus hebes, tactus immixtus, cum odore admodum tetro atque nauseoso. Quidam paullatim contabescunt.

(1) *Paul. Aeginet. L. IV. c. 2. Dan. Sennert. Pract. Med. L. V. P. I. Cap. XXVIII.*

(2) Huc eam refert *Celsus L. V. c. 27. art. 17.* ipsiusque impetigo nihil aliud est, quam lepra Græcorum. Alii sic pariter sentiunt, ut *Willisus Pharmac. rat. P. II. Sect. III. c. 7. Hoffmann. Med. rat. T. IV. P. V. c. 5. Ill. Cas. Cph. Schmidel. diss. de Lepra, Erlang. 1730.*

(1) *Hist. Natur. L. XXVI. cap. I.*

§. 703.

Ultronæ causæ ac inquilinæ & obscuræ, malum hocce multo frequentius ingenerant, quam evidentes præternaturales, multoque minus non naturales. Ex præternaturalibus autem accusantur scabies sicca, quæ subinde præcedit lepram, itemque crusta lactea, singulæ præpostere sanatæ, nec non febres intermittentes suppressæ, ulcera antiqua intempestive conglutinata, hæmorrhoides & menstrua re-

tenta, hæmorrhagiæ narium in juvenili ætate suppressæ, morbilli, lues venerea, scorbutus. Vulgo etiam creditur, quod ex contagio oriri possit.

§. 704.

Morbus haud prorsus quidem insanabilis est, curationem tamen admodum difficulter vel omnino non admittit, suamque tyrannidem per plures annos exercet. Atque in aliis quidem ex toto definit, in aliis vero certo anni tempore revertitur.

§. 705.

Haud alia vero remedia is requirit quam scabies (§. 700); quibus testas ovorum calcinatas, ad drachmam unam bis die fumendas, duntaxat adjiciam, aut conchas præparatas ad dimidiam, cum mercurii dulcis granis tribus, singulo triduo exhibendas, subjuncto purgante quavis hebdomade. Præter hæc vero, quidquid extus ad abstergendam atque lævigandam cutim aptum est, simul adhiberi debet. Quapropter balnea aquæ dulcis tepida, cui herbæ emollientes & abstergentes incoctæ, inprimis frequentanda sunt; aut ex fontibus mineralibus parata; quibuscum recte quoque internus usus aquæ martialis combinatur. Post egressum e balneo totum corpus utiliter butyro infulso perungitur. Reliquias tollit aqua fontana, in cujus libra soluta est mercurii sublimati drachma & cremoris tartari uncia dimidia.

Cura mercurialis, tametsi in se haud inepta, nec pernitiōsa, non ubique tamen satis valet, sed perperam omnino adhibetur, aut ad tempus duntaxat juvat, nec repetita morbum ex toto sanat. Interim

cum is lui veneræ supervenit, tamquam potentissimum remedium spectari debet.

Denique eadem victus ratio, quæ supra (§. 700), in hac quoque necessaria est.

Si æstus remittit, si corpus detumescit, si squamæ copiose decidunt, si rigidi artus flexilitatem suam naturalem recuperant, scire licet, malum ad declinationem processisse. Sudores tum etiam multi erumpunt, & urina hacrenus cruda & subrubra, nunc turbida mejitur & sedimentum copiosum atque olidum dimittit, squamulis furfuraceis in medio suspensis.

I M P E T I G O.

§. 706.

Impetigo, *λειχήν* Græcis dicta, maculosum cutis vitium est, quod in squamulas resolvitur. Maculæ ipsæ plus minus rubent, & siccæ & asperæ sunt, atque pruriunt. Dementis squamulis mox novæ succrescunt. Vitium tarde serpit, & modo singulares partes, modo plures infestat.

Ejus vero species sunt tres. Minime mala est, quæ solitaria, leviterque tantum prurit ac rubet, minimasque squamulas furfuraceas scalpando dimittit. Certis temporibus ea oritur & desinit.

Alterum genus est pejus. Nam & crassior cutis est, & durior, & magis tumet, rubet ac prurit. Ipsa quoque leviter humescit, & ex humore albido squamæ fiunt albæ, crassitie papyrum tenuissimum æquantes, quæ tam digitis auferri possunt, quam per sudores decidunt: quibus dementis profluit sanguis

nonnunquam. Hæc impetigo etiam unguibus digitorum infensa est, eosdemque ex parte destruit; quemadmodum etiam in lepra fieri, supra retuli (§. 702.) Nec cuti capitis parcit, unde in quibusdam incipit. Maculæ latius se paullatim diffundunt; & plures earumdem etiam confluunt.

Tertia etiamnum deterior est, quod omnem cutim obsidet, a facie aut collo fere orsa. Maculæ non tam latæ sunt, quam in altero genere, sed asperiores; squamulæ tenuiores.

§. 707.

'Causa est serofus', tenuis & acris succus, cum crassiore humore mixtus: quem prava victus ratio, cibi falsi & acres, tempestas humida & frigida, impeditum sanguinis profluvium naturale, miasma venereum, scorbutus, multæque aliæ morbosæ causæ in corpore latentes ingenerare valent.

§. 708.

Ad affectus autem longos omnis impetigo, quemadmodum scabies & lepra, pertinet; non æque tamen pro discrimine suo periculosa est. Primum genus levissimum vitium est, quod omnium facillime toleratur, & pro præsidio potius est corpori, nec ullum alias incommodum eidem adfert; hinc benignum appellandum. De reliquis contra aliter judicandum est, utpote quæ maligna dicenda, dum ab humore pejore orta difficillima recipiunt curationem. Et alterum quidem ad cachexiam hydropicam lente ducit; tertium vero vel teterrimam luem veneream prodit, ejusdemque symptoma est, vel ele-

phantiasin præsignificat; in quam protinus transit, quum maculæ extuberare, dolere & exulcerari inceperint.

§. 709.

In curatione itaque ad genus impetiginis quam maxime respiciendum est; siquidem non eadem remedia ubique conveniunt, neque omnino sufficiunt.

Curatu facilis prima species vel jam sanescit, si jejunia saliva quotidie defricetur; aut certe lenioribus adurentibus brevi tollitur, quale est, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati rubri granis quatuor aut albi decem paratum, bis die ad pisi magnitudinem illinitur.

Alterum genus ejusmodi remedia desiderat, qualia ad scabiem & lepram proposui (§. 700. 705.)

Tertium antisyphiliticis curatur, si ex tabo venereo ortum; si autem ex humore, qui demum elephantiasin progignit, protinus ea, quæ huic apta, adhibenda sunt.

E L E P H A N T I A S I S.

§. 710.

At omnium maxime tristis ac dirus, verum tamen, quod gaudemus, in nostris regionibus valde infrequens ac ignotus pene is morbus est, quem ἐλεφαντίασις Græci, Lepram Arabes adpellant; isque etiam longis adnumeratur & totum corpus adficit.

Initium autem fit a crebris maculis, tertio genere impetiginis (§. 705), quæ aliquamdiu ante

temporibus certis & fiunt & desinunt; aut certe a vitiliginosis quibusdam defœdationibus, aliquamdiu pariter prægressis. Posthæc sensim lenteque summa cutis, primum in facie & collo, quod plerumque fit, vel in alia parte corporis, ac deinceps in pluribus aspritudine quadam, & scabritie pruriente non solum adficitur, sed & inter maculas diversæ magnitudinis, partim rubentes, partim fuscas, tubercula crebra oriuntur, orbicularis & convexæ figuræ, rubra aut fusca, quæ sensim magis elevantur ac vehementer dolent. Exulcerantur nunc quoque, utut diversis temporibus, tum hæcce tubercula, tum istæ maculæ, sic, ut ex illis purulentus aliquis humor, idemque summe foetidus, ex his autem magis fanies exeat. Exulceratio utrobique quam lentissime procedit, humorque putidus super tuberculis in crustas duras atque densas abit, super maculis vero in squamas; idemque sub crustis, antequam decidunt, diu hæret, ipsasque sibi subjectas partes erodit. Inter hæc autem os, suræ, pedes manusque intumescunt, & corpus lente emarcescit. Accedunt malarum rubor, aspritudo & exulceratio earundem scabiosa, somnus turbulentus, vigiliæ, anorexia; &, ubi jam vetus morbus est, atque unum vel alterum, imo plures annos duravit, oppressio pectoris, dolores graves in artubus, stupor atque rigor crurum, alvi profluvium, tandemque febris, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit ac interimit.

Atque sic descriptum morbum egomet ipse his in mare & femina observavi; nec volui quidem istum majore symptomatum numero, tum ab antiquis Medicis (1), tum a recentioribus nonnullis (2) memoriæ mandatorum, in meis vero ægris haud obvi-
viorum, augere; veluti sunt præmagnæ in fronte ru-

gæ, inexplibilis cœundi libido, spiritus foetidus, frigus corporis, raucitas, adstricta alvus, glabrities menti, pubis & superciliarum, calvitium, fissuræ altæ ac frequentes cutis, lingua grandinosis varis exasperata, ozæna, ossium caries, diverforum membrorum casus: utpote quæ vel in ceteris tantum regionibus, præterquam Europæis, incidere consueverunt, vel & in illis aliquando deficiunt, ut nasi, verbi causa, genitalium, pedum, manuum, digitorumque corruptio sphacelosa & casus. Quandoquidem nec in meis binis mortalibus omnia illa, quæ memoravi, symptomata eadem ubique fuerunt, quum, quod in mare observavi, præmagnum pedum œdema & copiosus feri foetidi ex eodem effluxus, una cum singularibus vermibus ibidem obviis (3), in femina prorsus defuit, nec in prolixa adeo descriptione morbi, quam Aretæus tradit, memoratur; hæc contra vero profluvio alvi torminoso, non minus quam stranguria, per aliquot hebdomades ante obitum vexata fuit.

Quapropter ad constituendam rite atque cognoscendam elephantiasin, eamque a Græcorum lepra, qua multo peior ac funestior, discernendam (4), nihil aliud requiritur, quam ut cutis aspera atque pruriens non solum crebris maculis, sed & tumoribus crebris, iisdemque ex rubro lividis vel atris, insimulque duris & valde dolorificis, inque longam & tardigradam exulcerationem pronis obseffa sit.

(1) *Aretæo præsertim de causis & signis morbor. diuturn. L. II. c. XIII. p. 67. edit. Boerhaav.*

(2) in *Miscell. Nat. Cur. Dec. II. ann. 2. obs. 5. Philosoph. Transf. vol. L. P. II. obs. 7. & Medical observat. and inquiries by a Society of Physicians in London, obs. 19. p. 201.*

(3) Hos

(3) Hos accurate ac summo studio jam descriptos dedit
 Cel. Jo. Andr. Murray, amicus noster & collega conjunctissimus, Libro singulari, de *Vermibus in lepra obviis, junctâ leprosi historia*, etc. Gotting. 1769.
 8. c. f.

(4) Quam male hæc cum illa confundatur, etiam a doctis viris, intelligi potest ex Cl. Steph. Wessprenii diff. *Observat. med. n. XII.* Traj. ad Rhen. 1756.

§. 711.

Quantumvis fœdus ille morbus ab interna humorum corruptela dependeat; specifica tamen causa omnino hic quærenda est; quæ vero tam facile inveniri atque explicari non potest, sed in occulta malignitate duntaxat poni debet.

Etiam si vero putrida morbi indoles, humorumque corruptorum vis multiplicativa nulli dubio est subiecta; contagiosa tamen ipsius facultas ex confortione cum ejusmodi ægrotis, multoque magis ex concubitu, licet perquam credibilis, nec a quoquam facile in dubium vocetur, tantum tamen abest, ut observationibus veris atque fidis stabilita sit, ut per illos, quos ego vidi & cognovi, ægros ex toto potius refellatur. Nec ullum Medicum aut Chirurgum novi, qui ex conversatione cum istis, & ex ulcerum effluviis fœtidis eandem labem sibi unquam contraxisset. Quapropter mementes omnem contagionis metum velim in visitationibus suis abjiciant.

An denique ex parentibus elephantiasi correptis in prolem transferatur morbus, ut vulgaris quoque fert opinio; hoc pariter tam certo nondum est probatum, ut nulla super eo dubitatio oriri queat.

§. 712.

Haftenus autem, nifi ftatim in ipfo ortu & ad debiliſſima initia herculei morbi vis adhibeatur, nullum fane remedium eſt repertum, quod ipſius magnitudinem ſuperare poſſit. Etenim, ſi tumores jam ulceroſi, ſub optimorum medicamentorum diligenti etiam uſu ille nihilominus increſcit, & inevitabilem demum adfert interitum. Neque enim, ſive evacuando per quacunque vias (1) minuere velis corruptorum ſuccorum copiam, ſive corrigendo eorundem pravam indolem deſtruere, ſalutarem effectum unquam inde conſequeris, etiamſi exanthemata aliquando minui atque reſiccari videantur: nova enim poſthæc ſemper iterum propullulant.

Ut tamen ſciatis, o boni, quibus remediis maxime utendum ſit; ex purgantium claſſe elleborus niger, ſolia ſennæ, jalappæ ac polypodii radix, atque ſcamoneum ſeligenda ſunt; ex diureticis inprimis cantharidum tinctura; ex alterantibus autem aquæ martiales, viperæ, ſaſſaparilla, taraxacum, agrimonia, fumaria, ſaponaria, radix dulcamaræ, bardanæ & lapathi acuti, atque antimonium crudum in decocto, ſucci item dictarum ſtirpium, earumque extracta, cortex Winteranus & Peruvianus, aqua calcis vivæ lacte temperata, vitriolique oleum.

Hydrargyrum nullam commendationem meretur, quoniam, teſte experientia, niſi malum deterius reddat, uti quidem nonnulli obſervarunt, illud certe non tollit, niſi evidenter a venereo tabo fuerit proſectum.

Extus ſumma cutis commodis locis mane & vefperi obtegitur recentibus foliis boni Henrici; quo, mirum dictu, quanta ſanies, & quanto foetore ea ex

tumoribus atque maculis crustosis eliciatur, & quam bene omnia videantur succedere, dum exanthemata sensim sub illis pura evadunt ac resiccantur, sanaque cutis sese rursus demum repræsentat.

At nihilominus malum inde proh ! dolor haud finitur, sed & pristinis locis exanthemata renascuntur, & in aliis, ubi antea non percepta, pariter propullulant.

Plantaginis folia videntur etiam coercere malum, dum insignem quantitatem succorum impurorum, licet minori vi ac fœtore, ut priora, ex ulceribus extrahunt, eorumque crustas duras brevi emolliunt ac resolvunt. Enimvero nec per hæc curatio perfecta obtinetur, sed malum nihilominus ad interitum procedit.

Ubi folia istarum plantarum applicari nequeunt, sicut in facie; hujus ulceribus utiliter aqua quædam phagedænica ex aquæ calcis vivæ unciis duabus & turpethi mineralis drachma inter se mixtis parata bis die ope plumulæ illinitur.

Ad victum autem maxime confert, quidquid refrigerat & humectat. Nec Balneum inutile est; inprimisque thermæ sulfureæ proficiunt.

(1) Nolim quidem sanguinis missionem frequentem atque iteratam, ab *Aretæo* inprimis tam enixe commendatam, huc referre; siquidem non experientia, sed ratio duntaxat, antiquos medicos deduxisse mihi videtur ad hoc auxilii genus. Idque de emeticis pariter valere existimo,

ACHORES. FAVUS. TINEA.

§. 713.

Ex veterum mente ἀχῶρες sunt manantia capitis ulcera, ex tumoribus in ipsius cute excitata; quæ foraminulis plurimis pertusa humorem tenuem & glutinosum effundunt: qui ipse non sine foetore, pilos etiam conglutinat. Ulcuscula autem ista in diversis ac sejunctis capitis locis erumpunt, & nonnunquam etiam ad faciem proserpunt. Interdumque non ex tumoribus oriuntur, sed ex vesiculis, ut in herpete miliari, ad capillorum radices, densissimis, e quibus humor rodens emanat.

Ab his non multum differt Favus, κήριον Græcis dictus, nisi quod hic ex tuberculis pisum magnitudine non superantibus, superque cutem capitis vix eminentibus ortus, majora habet foramina, humore melleo, foetido atque glutinoso referta, qui in densiores ac aridiores crustas abit, unde sensim simul innumera granula capillitio adglutinata proveniunt; quæ quidem etiam in achoribus conspiciuntur. Foramina favi interdum obsessa sunt exilibus excrescentiis, magnitudine granorum ficus, subrotundis atque flavis; σύκωσις a Græcis id genus appellatur.

Hæcque qualiacunque capitis ulcera infantibus, pueris ac juvenibus præsertim eveniunt & certis anni temporibus denuo erumpunt, donec natura pituitam copia & qualitate peccantem, quæ ipsorum causa, elaborare desierit.

Velut autem achores in capite existunt, ita aliud ulcerum manantium genus in facie oritur; quod re-

centiores quidem vulgo achorum nomine significant, sed melius tamen Crusta lactea appellatur. Cutis in mento, fronte, aliave parte rubet & per minimis pustulas exasperatur, faciem viscosam atque tenuem effundentes, ex qua crustæ fiunt modo pallidæ, modo flavæ. Idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit, tardeque etiam serpit. Lactentes & bimuli eodem potissimum afficiuntur. Singula hæc ulcera porro ingenti cum prurigine & scalpendi cupiditate sunt conjuncta, & duo priora etiam cum phthiriasi sæpeque etiam cum scrofulis, pallore faciei aque macie.

§. 714.

Enimvero ad secundam valetudinem profecto faciunt istiusmodi excretiones, & a variis morbis infantes & pueros præmuniunt atque liberant, quin & interdum in acutis criticarum vicem sustinent. Contra vero, quum vel nimis præmature per se finiuntur, aut inconsulto reprimantibus exsiccantur, periculosos morbos post se trahunt, asthmaticos, convulsivos, tussim ferinam, rachitidem, cœcitatem, & complures alios.

§. 715.

Ex vulgari quidem methodo officium medici est; per alvum exturbare, quidquid vitiosorum est humorum, pharmacis ex mercurio dulci, jalappa aut rhabarbaro iterate datis; itemque per urinæ vias, propinatis tincturis antimonii. Verum nimis longa est per hæc curatio, nec feminium morbosum decenter sic destruitur, sed potius a tincturis alcalinis fovetur. Quapropter alia remedia aptiora seligenda sunt; quæ vero non alia, quam quæ ad scabiem pertinere retuli;

inprimis vero huc quadrat pulvis cachecticus. Quercetani, infantibus bis die ad quindecim grana datus, aut tinctura martis tartarifata, vel per se vel cum elixirio vitrioli Mynsichti, a guttis sedecim ad quadraginta.

Inter hæc vero crustæ lacteæ semel quotidie, magnitudine pisi, illinitur linimentum, quod ex unguenti pomadini uncia & mercurii præcipitati albi scrupulo componitur.

Ubi metus est, ne nobiliores faciei partes, velut oculi, lædantur, aut muscoli vel cranium erodantur; tum inungendus est locus semel quotidie unguento, quod fit ex olei rosati uncia, lapidis calaminaris præparati, tutiæ præparatæ singulorum drachma, myrrhæ scrupulis quatuor; vel hoc liquore, qui constat ex aquæ fontanæ unciis quatuor, lapidis medicamentosi Crollii totidem scrupulis, & mercurii dulcis octo granis.

Denique citius sanescunt achores & favus, si capilli ex toto vel ex parte abscinduntur & *Φθίσιας* quovis modo prohibetur. Nutricibus simul bona diæta, ut & ipsis infantibus, præscribenda est, illisque etiam ptisana pro potu ex radice bardanæ, liquiritiæ & semine fœniculi exhibenda, una cum tinctura martis tartarifata: infantes præterea a nimia voracitate, corporisque refrigeratione arcendi sunt. Videndum quoque, an ablactatio aut mutatio nutricis aliquid conferre queat ad sanationem.

§. 716.

Ex diuturnis achoribus & favo, nec non per se & ex febre, itemque ex tabo venereo oritur Tinea; in qua crusta aridissima, pollicem interdum crassa, caput

ex toto vel ex parte obtegit, materiem præbente ulcere, quod paulo altius in cute, quam priora, hæret, & pilos prorsus destruit, ipsamque cutem aliquando erodit: quæ, dentis crustis, rubra, humida, atque glabra apparet. Crustarum color differt, ut modo croceus sit, modo viridescens, niger, griseus aut albus. Ulcus ex parvis initiis fit, si per se oritur, & deinceps latius procedit, quandoque etiam ultra cutem capillatam. Nec ab hoc ulcere foetor & pruritus abest; idemque per contagium facile transfertur; & peculiari pertinacia ac malignitate a favo & achoribus se distinguit, siquidem per plures annos durat & sine medicamentorum adminiculo haud finitur: licet interim nullam pene offensam reliquo corpori pariat. Ceterum nulli ætati parcit, facileque etiam revertitur.

§. 717.

Expediitissima curatio, quæ alias difficilis atque tædiosa, fit per remedia adversus achores commendata (§. 715.), inunctis simul linimentis, quæ paullo infra describam, aut in horum vicem capiti impositis foliis boni Henrici. Dropaces vulgo commendatos, tamquam veram carnificinam prorsus abhorremus: quibus teneri infantes & qui dentitione difficili aliove morbo laborant, alias quoque prorsus subjici non debent. Sufficit, oleum philosophorum; ovorum oleo nuptum, aut balsamum sulfuris frequenter crustis illinere.

Omnia topica, quæ reprimunt, maximopere nociva sunt, dum pessimis affectibus, de quibus supra jam retuli (§. 714.), generandis occasionem præbent.

At exitialia prorsus habenda sunt arsenicum & remedia inde parata, quæ ad erodendas crustas temere abs nonnullis adhiberi solent. Convulsiones enim leta-

les inde concitari, tentamina plus simplici vice docuerunt.

Adversus tineam syphiliticam non alia remedia profunt, quam quibus virus venereum eradicari scripsi; extus vero litus mercuriales inprimis conveniunt.

S C R O F U L Æ.

§. 718.

Ex humore lymphatico tum vitio, tum copia peccante, pueris usque ad pubertatis annos haud raro glandulæ colli tumescunt: Scrofulas, Græce *χοιράδες*, malum appellant. Ipsi tumores quoad magnitudinem differunt, & nunc piso, nuci avellanæ, mochatae, aut juglandi æquantur, nunc hujus magnitudinem adhuc superant. Perraro unica tantum glandula tumet, sed plerumque plures, unde inæqualitas existit, dum una præ altera eminet. Porro glandulæ vel dispersæ sunt, vel in acervum collectæ: quarum illæ fere mobiles, hæc immobiles observantur. Color earundem idem est cum colore cutis, nisi inflammatio accedat, quæ ruborem adfert; durities modo major, modo minor. Interdum & aliæ glandulæ vicinæ, sublinguales, parotides, tonsillæ, simul intumescunt, quin & muscoli, & totus vultus.

Interdum scrofulæ in scirrhus & strumas degenerant, aut inflammantur, ac in ulcera non semper benigna abeunt.

Ubi longum malum est, ægri in cachexiam tandem incidunt, & febris quoque accidit per intervalla, quæ ephemera, aut catarrhalis, aut inflammatoria, tandemque lenta fit.

Aliquando sponte scrofulæ evanescunt, sine ulla

fenfibili evacuatione ; ut tamen poſthæc redeant. Aliquando ceſſant humiditate pone aures orta , vel ichoris effluxu ex aure , ſuccedente item hæmorrhagia narium , catarrho , aut alvi profluvio.

Verum promptuarium dicere illas poſſis tum ulcerum capitis & faciei (713. ſeq.) , tum lippitudinis.

§. 719.

Æthiope minerali aut antimoniali per aliquot hebdomades a granis quinque uſque ad drachmæ medium quotidie uſurpato , aut tinctura martis tartariſata Ludovici cum elixir vitrioli Mynſichti ter de die ſumta eadem optime reſolvuntur ; utique , ſi cum iſdem medicamentis decoctum ex ligno ſancto , foliis roſmarini & glycyrrhiza conjungitur.

Nimis magnis & duris recte emplaſtrum ſaponatum cum camphora & diachylon compoſitum , quibus inter ſe mixtis octava circiter pars olei petræ rubri eſt adjecta , imponitur : exulceratis autem emplaſtrum diaſulphuris Rulandi.

Ubi aures vel oculi ſimul affecti ſunt , fonticulos excitare oporet , & diu quoque alere , interdumque uſque ad pubertatis annos.

P L I C A.

§. 720.

Plica ſive Trichoma foedum ac turpe eſt pilorum , præſertim in capite , vitium , quo illi in cirrhos , tricas & funiculos , diverſæ magnitudinis & figuræ , ope humoris viſcidi morboſi tam mirifice inter ſe concreſcunt ,

atque complicantur, ut omnem pectinandi juxta atque extricandi conatum penitus eludant.

Hoc malum vastissimæ Sarmatiæ est endemium (1), in aliis regionibus vix conspicuum; eodemque omnis ætatis ac sexus homines corripuntur.

Initium aliquando fit a sudoribus capitis viscidis, porriginè aut phthiriasi, tumque unus vel alter cirrhus in syncipite aut occipite cum vicinis pilis complicatur, densamque massam format, quæ aliis instar cucuphæ totum caput tegit, aliis vero instar panni lati crassioris aliquot librarum pondere, aut instar unius vel plurium funiculorum inde usque ad dorsum propendet, quin & aliquando ad calcaneum usque extenditur (2).

Antequam vero se plica effert, aliam scenam per plures menses in corporibus ludit sub larva diversorum morborum, dum præter porriginem & phthiriasin & sudores capitis jam allegatos, aliis hemicraniam aut torpores & dolores atrocissimos in cervice, dorso, scapulis & juncturis artuum arthritidem simulant, infert, in aliis vero simul tumores & ulcera, aut scrofulas, exostoses & cariem, velut in lue gallica, excitat; permultis etiam visus hebescit aut prorsus perit, itemque ungues manuum ac pedum corrumuntur; quod symptoma cum doloribus artuum fere perpetuum: alii denique spasmodis & contracturis artuum afficiuntur. Observantur etiam palpitationes cordis, deliria, & ipsa mania, nec non febres intermittentes, & acutæ, epiphora, aurium tinnitus, & surditas. Quibus malis nunc derepente plerumque & unica sæpius nocte inter febrem & levioris frigoris aut venti sensum in vertice complicatio pilorum, cum perfecta sæpe dolorum aliorumque prægressorum affectuum cessatione, succedit (3). Plica

etiam nonnulli ante eruptionem, ut & in statu morbi, laborant. Feminae autem inordinatum fluxum menstruorum a latente plica adhuc experiuntur, speciatimque etiam sub sternō dolorem lancinantem percipiunt.

(1) vid. *Erndtel. Warsaw.* p. 153. Hinc Cl. *Landente* valde errat, si Russiam & Tartariam excipit, in *Journ. de Medec. par Vandermonde, M. Oct. 1761.* p. 332.

(2) Ejusmodi enormis plica descripta est in *Phil. Transf. N. 417. Vol. 37.* Figura vid. in *Commerc. Nor. 1733. Tab. IV. fig. 4.* Alia in *M. N. C. Cent. X. obs. 81. & Dec. II. ann. 2. obs. 1.*

(3) vid. *Misc. Nat. Cur. Dec. I. an. 6* § 7 *obs. 138.* p. 197. *Erndtelii Warsaw.* p. 160. *Primit. phys. medic. ab iis, qui in Polon. & extra eam medicinam faciunt, collectæ, vol. I.* p. 168. seq. & p. 188. seq.

§. 721.

Causa plicæ tam proxima, quam occasionalis imperscrutabilis est: certeque hæc perperam in aquis falsis, bituminosisve, aut alimentorum viscidorum & acriorum usu, aut forditiæ & neglecta pectinatione (1) quæritur.

Mirabile autem omnino est, quod in corpore delitescens morbosus humor, qui tanta tamque multa mala parit, per nullum aliud organon secretorium, nisi per cutim capillatam, fecernatur. Quumque pristina ista mala ab ipsius eruptione plerumque cessant; sequitur, comprobante experientia, in præsidium corporis datam esse plicam, tamquam singularem excretionem criticam; ipsiusque adeo refectionem summe esse exitialem, nisi velis, ut pristini affectus ocyus vel ferius recrudescant, aut simul

alii novi subsequantur. De spontaneo casu, qui etiam interdum, licet raro, accidit, aliter sentiendum est (1).

(1) Potest quidem ab hac causa omnino Plica oriri; sed hæc *spuria* dicenda est. Vidi talem in homine plus simplici vice ortam, qui capillamentis usus vix ter in anno capillos pectine explicare solebat. Is vero nullo symptomate plicam in textu descriptam comitante unquam afflictus fuit, nec a refectione unquam noxam tulit. Nullo fere etiam humore viscoso erant pili concreti. Exemplar hujusmodi plicæ, quod longitudinem aliquot pollicum habet, apud me servatur.

(2) vid. casum in *Act. Nat. Cur. Vol. III. obs. 102.* sed. cf. *Dec. III. ann. 10. obs. 19. & Act. Vratisl. Tent. XIV. p. 403.*

§. 722.

Malum ceterum perenne est, quod plurimi citra noxam, quoad vivunt, circumferunt, & hereditarium, & contagiosum. Exteri vero, etiamsi per plures annos alicubi in Sarmatia commorati, eodem prorsus non afficiuntur, nisi cum muliere plicata, aut hæc cum plicato mare rem habeant, aut per communem usum stragulorum aut vestimentorum, sudore plicati conspurcatorum, inquinentur.

Abscissa aut decidua plica interdum sponte renascitur.

§. 723.

Ars nullum remedium novit, quo miasma Plicæ radicitus extirpari queat. Compescere vero malum, non impossibile est.

Vera autem medela in eo versatur, ut secretio &

excretio miasmatis promoveatur & fervetur, sique turbata fuerit, restituatur.

Quoad itaque Plica adhuc latet, organum secretionis, caput scilicet & pilos, ad expellendam materiam noxiam per abstergentia & emollientia oportet adaptare; inter quæ unicum fere idoneum est Lycopodium, cujus decoctum ex aqua vel cerevisia paratum capiti bis terve de die calide, mediantibus linteis hoc ipso imbutis, applicatur: quo fotu dolores & spasmi sopiuntur, cutis rigida & arida emollitur, porique obstructi ac constricti referantur.

Corrupti autem per Plicam in corpore humores corrigi & ad excretionem criticam ulterius promoveri debent diaphoreticis, junctis salibus succini aut viperarum: in quorum usu per aliquot hebdomades, ac menses pergendum, usque dum mitigata fuerint symptomata. In graviore casu, ubi, ob turbatum excretionis negotium, asthmata, suffocationes, dolores colici, diarrhoeæ, vomitiones apparent, ad valentiora descendendum, theriacalia, scordiatia, absorbentia diaphoretica, tincturam metallorum, decoctum sarsaparillæ, pulverem contra strumas Augustanorum, & radicis serpentariæ Virginianæ.

De purgantibus valentioribus, emeticis, salivatoriis, nitrosis copiose datis & venæ sectione observatum est, quod morbum valde exasperent.

Quodsi Plicæ exitus retardatur, vesicatoria in nu-
cham conjecta locum habent.

Camphorata remedia, bezoarticis juncta, retrogressam præcipue Plicam optime expellunt.

C A N C E R.

§. 724.

Cancer, καρκίνωμα, καρκίνος, pessimum tumoris vel & ulceris genus est, quod non modo ægrum diu atque miserabiliter affligit, sed & Medicum ac Chirurgum maximopere exercet, dum omnium pæne remedium vim pertinaciter eludit.

Id vitium maxime fit in superioribus partibus circa faciem (1), nares, aures, labra, mammaeque mulierum; deinde quoque in lingua, faucibus, sub axillis & in inguinibus: ibidemque unum aut plura tubercula dura, variæ magnitudinis, oriuntur, quæ quam diu nullum dolorem & calorem præternaturalem habent, vel torporem adeo inferunt, *Scirrhi* appellantur; simulac vero pruritus excitare & deinceps quoque dolere, cum sensu lancinante, urente ac pungente, idque per intervalla duntaxat, incipiunt, & colorem suum nativum in rubellum, rubrum, purpureum, coeruleum, lividum, atrumve mutant & simul ampliora fiunt, *Canceri* nomen generatim accipiunt; qui, quamdiu integumenta adhuc integra habet, *occultus* cognominatur; ubi vero ista rumpuntur & ulcus omnia erodens ac depascens saniosum atque putridum, foetore cadaveroso & retortis tumidisque labiis, accedit, cancer *apertus* vocatur. Utrobique inflatæ venæ intercurrentes conspiciuntur, quæ vel pallent aut livent, nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt. Verum tarde admodum fieri scirrhi transitum in cancerum, noscendum: itemque assiduos fere ac sævissimos dolores a carcinomate aperto generari.

Scire etiam oportet, hepar, pancreas, splenem, uterum muliebrem, ventriculum ac intestina cancro similiter affici; cujus notæ vero, si ab uterino quidem

discefferis, non ita manifestæ sunt, ut partium exter-
narum, de quibus proprie hoc loco præcipitur.

(1) Observatione hic maxime dignum censeo, a multis Medicis ac Chirurgis, multoque magis ab ipsis ægris atque vulgo quævis ulcera serpentia ac depascentia circa hanc partem persæpe pro cancrofis haberi atque venditari, quum tamen vel φαγεδαίναι tantum sint, vel νόμοι: singula quidem ægre quoque sanabilia, at nequaquam tam immorigera ac exitiosa, neque tam dolorifica atque putrida, quam cancrosa. Si quis vero in diagnosi hic erraverit, næ alium mox novum errorem patraturus est, ut scilicet, curatione feliciter peracta, cancerum se curasse putet, neminique non persuadeat, remediaque sua adhibita, v. c. Phytolaccam, Carduumve tomentosum tamquam specifica probata contra cancerum in cælum usque perperam attollat.

§. 725.

Quatenus cancer ex scirrho nascitur, omnis causa, quæ hunc facit, considerari potest ut illius causa remota: sed eadem hæc causa dum agere pergit, potest scirrhum augere, adeoque & in cancerum convertere.

Scirrhi vero non solum fiunt a retentis menstruis, hæmorrhoidibus & quacunque alia hæmorrhagia; verum etiam, si ante adfuerint, brevi in cancerum mutari possunt. Inprimis vero a suppressis menstruis irritantur in mammis & circa uterum.

Porro a materie atrabilaria & scirrhi fiunt & augentur, & ad canceri malignitatem disponuntur, itemque a tristitia, terrore & ira.

Præterea scirrhum maxime in carcinoma con-

vertunt spontanea & morboſa materiæ ipſius ſcirrhī corruptio, & irritatio quælibet externa, quæ fit vehementi corporis exercitatione, preſſione, attritu, frictione, emollientibus, ſuppurantibus, exedentibusque ipſi applicatis.

Inter quadregeſimum quintum & quinquageſimum ætatis annum mulieres maxime cancro laborant; frequentiffimeque moniales eodem corripuntur.

In vetuſtis ſcirrhis, præſertim in mammarum cancro, glandulæ ſubaxillares tantum non ſemper in conſortium trahuntur, ut cum duritie intumeſcant & in cancrum occultum degenerent.

In ſterilibus feminis sæpe circa uterum generantur ſcirrhī, qui tempore malignitatem contrahentes in cancrum tranſeunt.

§. 726.

Non ſolum vero cancer ex ſcirrho oritur, licet hic illum plerumque præcedat; ſed & ex nudatis, eroſis vel quacunque alia cauſa læſis papillis nerveis, tam in quælibet parte cutis, quam & præcipue in palpebris, oculis, lingua & cole. Hujus vero proprietas alia eſt, quam cancri ex tuberculis ſcirrhofis. Repræſentat enim ille tumorem fungoſum, ad tactum sæpe mollem, qui in magnam molem increſcit, & tam ob manantem ichorem acrem atque foetidum, quam ob ingentem dolorem & rebellem ad quævis remedia indolem veri carcinomatis naturam atque indolem oſtendit. Talem cancrum a priori (§. 724.) merito diſtinguemus, & cum Ill. *van Swieten* fungoſum appellabimus (1).

(1) *Comment. in Bærhaav. aphoriſm. §. 496.*

§. 727.

Scirrhus metum faciens occulti canceri, modo quiescat, nullisque remediis (§. 753.) vel contentione animi aliove modo irritetur, potest per plures annos in corporibus euchymis sine ruptura aut ulla gravi noxa tolerari.

Omnis autem cancer manifestus h. e. exulceratus ægrum lente opprimit & consumit, inter sævillimos cruciatus, hecticamque febrem; eundemque primo, secundo, tertio aut quarto demum anno vita sua privat, summo cum tædio & animi luctu hucusque transacta, antegressis sæpe convulsionibus, spasmis, deliquiis animi, & nonnunquam etiam sanguinis profluviis ex ipso ulcere (1); quæ &, nimio opere & fundendo vitalem laticem, subitæ interdum mortis causam adferunt. Ubi vero ad summum ventum est, acerrima fœnies & in profundum se demergit & vicinas partes indurat, deinceps etiam erodit; id quod & linteis applicatis contingere solet.

(1) Excipienda hic est illa hæmorrhagia, quæ in mulieribus, quibus menstrua suppressa, ex papilla cancroscæ mammæ singulis mensibus forte contingit, quæque nec immoderata, nec perniciofa est, sed quam maxime potius salutaris, dum ad bonam curationem canceri permultum confert.

§. 728.

Enimvero perdifficilis non solum est carcinomatis tam occulti, quam multo magis exulcerati curatio; sed & perpauca sunt adhuc reperta medicamenta, quæ dirissimum malum superent; idque adeo non nisi lente admodum, nec in omni quidem ægro.

Jam vellem quidem, ut cicutam ex periculis meis dilaudare hoc loco possem, nisi Medicos tam sæpe, ut me ipsum jam destituisset, quin & lugubres effectus in corporibus nonnullis edidisset!

Præstantior visa est Belladonna, & potentior in schirrhorum, tectorum inprimis, curatione, quos non valde longo tempore vel resolvere, vel emollire & in benignum ulcus mutare perhibetur, si folia ejus in pulvere ad duo, quatuor, sex usque viginti grana semel aut bis in hebdomade exhibentur, interpositis pilulis balsamicis Beccheri vel alia purgante medicina (1). At quum hæc planta juxta egregiam illam virtutem solventem non mediocrem virulentam qualitatem possidet, circumspiciendum est quam prudentissime in ipsius usu, ut ne nimia dosi noceat, qua sopores, deliria, amentiam, & coecitatem excitare valet.

Exoptatam præterea virtutem subinde exserit aqua calcis vivæ ad sex vel octo uncias mane & vespere cum totidem unciis decocti radices sarsaparillæ vel ligni guajaci, aliorumque depurantium sanguinem liquorum & radicum, si placet, per aliquot menses exhibita, decocto secundario specierum pro potu ordinario simul usurpato, singuloque quatrinduo vel octiduo assumtis pilulis balsamicis Beccherianis (2).

Huic curatione suppar est, quæ fit ope mercurii sublimati, cujus quatuor grana in spiritus frumenti unciis octo & quadraginta solvuntur, exhibito deinceps liquore mane & vespere ad unciam unam, & superingesto decocto ex radices sarsaparillæ unciis quatuor, althææ una, ligni sassafras drachma, ad pondus sex unciarum, observato simul regimine calidiore, quo sudores in corpore moveantur. Verum & hæc curatio longa est (3).

Plura his addere remedia pro interno usu nec lubet, nec operæ pretium videtur. Quem enim cancrum hæc non curant, alia certe haud curatura sunt. Transeo igitur ad externa, quæ in priorum consortio adhiberi oportet, quæque curam non parum adjuvant. Sed & in his delectum observabimus.

(1) Alium utendi modum in decocto ac infuso post *Junckerum* adhibuit *Cel. Tiber. Lambergen* & descripsit in *Orat. sistente Ephemeridem persanati carcinomatis*, Groning. 1754; quem legeris in nostra *Mater med.* p. 59. cf. *Cel. Theod. Gerh. Timmermanni Progr. Periculum medicum Belladonnæ*. Rintel. 1765.

(2) Vid. *Christi. Peter Historiam rariorem mammae cancerosæ, sanguinem menstruum fundentis, methodo simpliciore sanatæ*, sub præsid. Ill. G. Fr. Sigwart, Tubing. 1763. & G. M. H. Baumbach diss. de curatione canceri occulti & aperti per aquam calcis vivæ potam præstita, sub nostro præsidio habitam, Gotting. 1769.

(3) Vid. *Perill. v. Swieten* epistolas ad *Ios. Beneventum*, jam alibi citatas; & *Achat. Gaertneri* diss. sub P. F. Gmelini præsidio habitam de specifica methodo recentiore Cancrum sanandi, Tubing. 1757.

§. 729.

Sunt autem extus ejusmodi remedia adhibenda; quæ transitum scirrhi in cancrum prohibeant, huncque, si se jam manifestavit, at tectus adhuc est, demulceant ac leniant, ejusque ulteriorem malignitatem impedian.

Omnis ergo irritatio externa vitanda est, adeoque quam maxime cavendum ab attritu & adstrictione affectæ partis. Deinde neque scirrhus, neque cancer occultus emollientibus aut suppurantibus tractandus est, utpote quæ illum brevi in cancrum tectum, hunc

in ulcus convertunt. Ad attritum autem avertendum optime infervit mollissima aluta, qua tumor tegitur, aut pellis talpæ vel leporis. Lenimentum denique præstat emplastrum saturninum, cui narcotici quidquam admixtum est, quale est diapompholygos officinarum.

Exulceratus autem cancer ejusmodi topica desiderat, quæ pessimæ putredini resistunt, acerrimum ichorem leniunt, suppurationem bonam & constantem efficiunt, & dolores, quoad fieri potest, confopiant.

Remedia autem, quæ id præ ceteris præstant, sunt hæc: Unguentum nutritum, solutio myrrhæ in aqua calcis vivæ, plumaceolis excepta, superimposito emplastro diapompholygos; porro aqua calcis vivæ sola, aut acetum lithargyrii in fotu; item decoctum foliorum belladonnæ aut folani, vel ipsius succus, radices staphylini vel raparum rasæ. Nec quæ ad Cl. *Sanchez* autorem pertinent, epithemata ex aquæ rosarum & sambuci, singularum libra dimidia, aceti sambuci uncia dimidia, spiritus matricalis drachma una, vitrioli de Cypro granis quinque, & salis ammoniaci drachma dimidia parata, ac linimentum, quod ex aceti lithargyrii uncia, succi sempervivi majoris recens expressi tantundem, sacchari Saturni scrupulo dimidio, & unguenti nutriti sesquiuncia componitur, ob egregias facultates: quas ipsi auctori jam monstrarunt, sub connubio quidem interno mercurii sublimati, commendatione ac encomio indigna sunt (1). Quibus forte adhuc adjiciendum remedium ex vitro antimonii purissimo paratum, & tam a *Basilio Valentino*, quam ipsius commentatore *Theodoro Kerkringio* descriptum (2): quod dignum omnino videtur, ut ne prorsus tradatur medentium oblivioni.

Nisi vero sub istorum remediorum tam interno-

rum (§. 728), quam externorum usu assiduo intra spatium semestris ad summum curationem admittat cancer sive tectus, sive exulceratus; sed in eadem malignitate perseveret vel & adeo increſcat, & vicina loca inficiat, aut profundius dimittat malignas radices: tunc quantocius extirpare istum oportet; verum non aliter, quam si solus est in corpore sano, & liber, & non nimis magnus. Sin adhuc recens, & ab externa causa ortus, tanto feliciori cum eventu amputari potest. Alias metus est, ne excisus post inductam cicatricem aut revertatur, aut in alia corporis parte forsan periculosiore, sive externa, sive interna, imo & hac repurgata, in tertia quartave acrius resurgat, causamque mortis adferat.

Cancer fungosus (§. 726.) nullam fere curationem per remedia admittit, sed ferro excindendus est. Inter remedia vero maxime a rodentibus abstinendum est, utpote quæ perniciosè irritant ipsum, ac in maligniorem statum redigunt.

Æger per totum morbum, qualiscunque ille fuerit, mollissimis cibis ac tenuissimo potu uti debet; omnes vehementes corporis exercitationes æque atque animi commotiones, præsertimque tristitiam, vitare; natas prudenter compescere.

Nec facta extirpatione commode jam satis valens istiusmodi præcepta negligere debet, nec remedia fugere, quæ laudabilem succum sanguinemque vitalem aut conservare, aut denuo ingenerare valent, sed diu admodum medice vivere, ne scilicet post aliquot menses aut annos renascatur malum, omni deinceps arte valentius, certeque letiferum. Quod durum atque triste fatum, omnibus his

licet prudenter observatis , nihilominus pauci eheu ! effugiunt (3).

(1) Primum descripta hæc exstant in Cl. *Gaertneri* diff. allegata.

(2) Vid. hujus *Anmerkungen über Basil. Valens. Triumphwagen des Antimonii* , p. 136. seq.

(3) Cujusmodi casus permultos ex autoribus indicavit , & de suis etiam tres luctuosos addidit Ill. D. W. *Trillerus* in elegantissima diff. *de nociva canceri inveterati exstirpatione , novis exemplis demonstrata* , vol. I. *Opusc. medicor. ac medic. philolog.* p. 46. seq.

D E V E R M I B U S.

§. 730.

Vermes corporis humani innumerarum ægritudinum autores existunt. Neque in intestinis solum nidulantur , sed & in aliis tam externis , quam internis partibus aliquando reperiuntur , ut in cerebro , sinu longitudinali duræ matris , sinu frontali , pulmone , pericardio , corde , hepate , splene , renibus , vesica urinaria & fellea , ductu choledochi , utero. In ossium equidem medulla etiam exuvie vermium a *Ruyfchio* sunt repertæ (1) ; magis vero credibile est , vermiculos istos per foraminula ossium præparandorum sibi viam fecisse.

Porro vero in humoribus , saliva , sanguine , urina & in dysentericorum excretis interdum reperiuntur.

Quoad externas partes autem obveniunt aliquando in naribus , auribus , dentibus , mammillis , palpebris ; deinde quoque in vulneribus , ulceribus , tumoribus , omnibusque fere pustulis cutaneis , præsertim purulentis.

Unde Pathologiæ illius animatæ, maximam quidem partem erroneæ, non prorsus tamen e foro medico exterminandæ, origo intelligitur.

In aëre & aquis regionum extra Europam sitarum hospitantur quædam vermiculorum genera, corporibus humanis nimio opere infensa; de quibus, data hac occasione, breviter saltem dicendum. Atque inter hæc jam dudum nomine quidem cognitus est *Dracunculus*, que & *Gordium*, *Venam Medinensem* & *Culebrillam* vocant, vermiculus aquaticus acuto capite & corpore filiformi, ab *Avicenna* primum descriptus, Africæ, Æthiopix atque Indiæ incolis infestus, quorum cruribus sese inter lavandum clanculum insinuat, subter cutim prorepat & membranas musculorum depascendo sensim mole ac longitudine increfcit, moxque rodendo cutim inflammationem cum tumore excitat, eodemque in supurationem deducto caput exferit, duos sæpe, aut tres, quin plures pedes longus. (Vid. inprimis *Engelb. Kaempferi Amoenit. exotic.* p. 544. seq.) Aliud insectum, *Chegis* dictum, *Teredinis* species, Iamaicenses torquet, dum se pariter, ut *Gordius*, inter cutim pedum subducendo maximos ibi dolores excitat, digitos arrodit, ac per totum pedem, quin & universum corpus paullatim divagatur (V. *Oldenburgii Act. Anglican.* 1668. M. Nov.) In Guinea similis *Teredo* invenitur, ex relatione amici ad Cl. van *Doeveren* diff. *de Vermibus* p. 6. Aliud præterea animalculum in America existit, pulci perquam simile, sed multo exilius, ut nudis oculis conspici vix queat: quod cutim hominum subter unguibus inprimis tam manuum, quam pedum, inopinato pariter perforat, ibidemque pruritum, inflammationem, dolorem, febrem, sæpeque etiam gangrænam excitat; *Pique*, *Nique* & *Tunga* appellant, quod autopta *I. Iac. Baierus* describit *Act. Nat. Cur. Vol. III. obs.* 5. Denique & *Furia* memoranda est, animalculum filiforme, æquale, utrinque ciliatum, aculeis reflexis corpori appressis, quod in Sueciæ Septentrionalis & Bothniæ & Belgii vastis paludibus cespitosis obvium, aere petit inde a solstitio æstivo usque ad hiemale, atque nunc in patellas hominum, inque ipsos illos æque ac animalia decidens, singulorum corpora momento citius penetrat, immissumque summos dolores creat, quin & quandoque inter horæ quadrantem vel ma-

xima animantia occidit. In cute, quam perfodit, punctum fuscum relinquitur. Vid. Perill. a *Linne Amoenit. acad. III. p. 322.* Belgæ den *Viver* vocant.

(1) *Adversar. Dec. I. tab. 1. cf. B. S. Albini academ. annotat. L. II. c. 4. p. 20.*

§. 731.

Simulacra vermium in fronte & circa nasi radicem, ut & in cute, præsertim dorfi atrophicorum infantum occurrunt, quorum hi pro vermiculis veris superiori adhuc seculo a Medicis, ac etiamnum a vulgo habiti *Crinones* atque *Comedones* appellari solent. Priori loco complures folliculi cutanei positi sunt, osculo extus instructi, mucoque glutinoso repleti, cujus pars ostiolum implens, aëreque nigrescens vermiculum mentitur exilem, quum presso inter digitos folliculo extorquetur, nigricante punctulo hinc in apice ornata, quod pro vermiculi capitulo imponit. Sicque etiam cum *Crinonibus* se res habet, quippe qui nihil aliud sunt, quam inspissatus atque glutinosus humor excrementitius, in sebaceis cutis glandulis congestus, atque accedente lotione & fricatione expressus.

§. 732.

At nullibi frequentius quam in intestinis reperiuntur vermes: paucissimique sunt homines, qui non unum alterumve horum, & nonnunquam etiam plura eorundem genera simul, illinc alant, quamvis pueris ac infantibus saltem secundum ordinem adscribantur. Atque horum quidem tria tantum genera in Medicorum libris recensentur, *Ascarides*, *Lumbrici teretes*, atque *Tæniæ*; verum duo alia, *Fasciola* & *Trichuris*,

iisdem adhuc merito addenda sunt. De singulis specialiter dicam, orsus ab *Ascaridibus*.

§. 733.

Ascarides igitur, ut de his ordiar, sunt vermiculi albidi reptiles & simul saltatorii, teretes, filiformes, exiles, magnitudine digiti quasi transversi, utrinque mucronati, magis tamen in una extremitate, quam in altera, osculo & binis oculis instructi. Iidem caput habent transversa plica a corpufculo separatum: anum in medio ventre, album, annulisque distinctum: præterea duo diversa viscera, motu peristaltico prædita, alterum rectum, rugosum alterum (1).

Equidem præmagnam similitudinem cum acaris casei illi habent, & ab his quoque vulgus eos procreari censet: at toto cœlo ab his distant, quum nullam, uti hi, metamorphosin subeant.

Neque possunt temere tanquam juniores lumbrici teretes considerari, siquidem insignis eorundem numerus istorum numero non est æqualis.

In stercorebus intestini recti præcipue, interdumque tamen etiam coli nidulantur; inque illo pruritus, tenesmus & sanguinis fluxum excitant; & ex tenesmo aliquando dysuriam, stranguriam, artuumque inferiorum motus convulsivos.

Ex alvo autem vel sponte prorepunt, vel cum ipso stercore ingenti sæpe copia exprimuntur.

(1) Vid. *M. van Phelsum hist. phys. Ascaridum*, Luvard. 1762, 8.

Lumbricus teres, infantes ac pueros præ ceteris vexans, & in intestinis tenuioribus inprimis nidulans, vermis est reptilis, teres, utrinque mucronatus, coloris plerumque albidus, rarius rufus, annulis per totum corpus instructus, & quinque vel sex polices plerumque longus; ut tamen etiam ad plures pedes, quin & ulnas possit excrefcere (1).

Utplurimum tres ad decem eorundem adfunt, rarissime unus duntaxat.

Non raro plures eorum invicem contorti quasi & convoluti reperiuntur in corpore, & sic quoque, tanquam glomus, ex alvo exeunt. Sed & singuli interdum se sic fere intra intestina contorquent, quemadmodum netrices fere suos nodulos formare confuerunt.

Ad lumbrici terrestris figuram quam proxime quidem intestinalis ille accedit; verumtamen non ejusdem generis ac speciei cum eodem esse videtur, siquidem nec aculeis sive fetis in ventre, nec ephippio (2) versus anteriorem partem, ut terrestris, præditus est; prætereaque etiam interior utriusque structura a se invicem discrepat. Taceo, quod intestinalis suos annulos neque ita contrahere, neque expandere valeat, & ad contactum quoque durior sit terrestris.

(1) *Platerus* tum *Ligulam* intestinorum dixit, quando longitudinem *Tæniæ* haberet. *Prax. med.* p. m. 899.

(2) Nemo certe præter *Perill.* Equitem a *Linne* annulum talem elevatum lumbrico tereti abscribit *Syst. Nat.* T. I. P. II. p. 1076. & *Amoenit. acad.* V. p. 134. ideoque alium vermem intestinale, longitudine prioris, est annulo de-

stitutum adhuc profert nomine *Ascaridis lumbricoidis*; quem vero cum lumbrico tereti eundem esse, nec hoc signo, quod is etiam non habet, ab eodem distinctum existimamus.

§. 735.

Tænia autem, five *Lumbricus latus* vermis est compositus, articulatus, osculoque & propriis visceribus ad singulum articulum instructus, immensæ subinde longitudinis, decem, viginti, triginta & plurimum ulnarum, ut nulli prorsus augmenti limites in eodem esse videantur.

Ejus autem tres species in tenuibus intestinis nostrorum corporum nidulantur.

I. *Tænia acephala*.

Tænia osculis lateralibus geminis; *T. vulgaris* L. System. Nat. p. 1323. Gen. 351. Spec. II. edit. XII. *Tænia gryfea* Pallas, Zoophyt. p. 408. *Lumbricus latus* variorum autorum, Hildan. Obs. Cent. II. 70. Andry des Vers C. 3. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken. I.

Longissima est, membranacea, latiuscula, ex gryseo albicans, articulis ex oblongo quadratis, longitudine latitudinis dimidia aut minore, unius vel sesqui linearum. In medio singulorum nodus est, ab altero latere tænie prominentior, ibidemque osculo papillari instructus, & ante hoc poro longitudinali minutissimo. Caput nullum reperibile.

II. *Tænia capitata*.

Tænia osculis lateralibus solitariis; *T. lata* Linn. ib. p. 1324. Pallas l. c. p. 410. Bonnet in Mem. pref.

à l'Ac. des Sc. de Par. I. p. 478. fig. Der Bandwurm mit kurzen Gelenken 2. Fasciola Pallas l. c. Longissima cum præcedente, membranacea, corpore albo, plano, lato, altera extremitate in longissimum filum terminata; articulis transversim striatis brevissimis, protuberantia in medio præditis, osculis ab altero latere corporis solitariis, capite in extremitate fili ex quatuor papillis cavis, teste *Bonneto*, composita.

Helvetorum intestina & variorum animalium quadrupedum obsidet.

III. *Tænia Cucurbitina.*

Tænia osculis marginalibus solitariis, Tænia Solium Linn. Syst. Nat. T. I. P. II. p. 1323. Tænia longa, articulis quadrangulis, osculis marginalibus solitariis, Tænia cucurbitina Pallas, Zoophyt. p. 405. Vermis cucurbitinus Plater. Prax. med. p. 898. Lumbricus latus Cleric. c. 5. p. 37. seq. tab. 1. A. de Heyde exprim. 5. p. 47. c. optima icon. Solium Andry, des Vers c. 3. f. 5. Tænia articulos dimittens Dionis diff. Tænia articulis longioribus Bonnet in Mem. pres. à l'Ac. de Par. I. p. 511. Der Bandwurm mit langen Gelenken; der Bandwurm ohne Rückgrad.

Corpus planum, crassiusculum, niveum, longissimum, altera extremitate attenuatum, distincte articulatum. Articuli ad pollicis longitudinem accedentes, substriati, in posticis marginibus imbricati, magnitudine versus filum sensim decrescente. Caput in hujusdem apice, quatuor osculis papillaribus angulatum. Substantia cartilaginea, in majoribus segmentis distincta ductibus pinnato-ramosis. Articuli ultimi seu longissimi sponte separantur a corpore, & cum stercorebus excreti Vermes Cucurbitini, *Amato Lusitano* autem

& *Couleto* Ascarides appellantur. Vitam aliquamdiu conservant & globulis albidis exilibus referti sunt: quæ forsan ovula.

Locus in animalium lactiferorum & imprimis carnivororum intestinis, nec non in mure musculo & campestri.

Germani, Belgæ & Septentrionalis Europæ populi maxime eodem infestantur.

Ceterum universum adhuc de Tæniis notandum est, quod non sint compositi vermes, sed unicum & continuum animal, quod mirifice altera extremitate senescit, dum ab altera infinite procedendo generatur; ut adeo quilibet articulus propria sua vita, Sertulariæ in modum, gaudeat, cum quisque eorum proprio osculo & visceribus chylopoieticis instructus sit. Nec cucurbitinæ Tæniæ ita fabrefactæ, ut quilibet articulus novum vermem repræsentet, qui os suum alterius ano infigendo integrum vermium catenam efficiat, uti *Vallisnerii* opinio fuit. Falsum etiam est, quod alii autumant, unam duntaxat Tæniam in homine semper adesse, nunquam duas aut tres (1). Omnes denique Tæniarum species articulos suos dimittere, hosque sæpe frustulatim ex alvo rejici, non ignorandum.

(1) Exempla in contrarium vide apud *Dionis* diff. *sur le Ténia* Par. 1749. p. 26. in *Commerc. Nor. a.* 1734. p. 371. & *Bonnet* l. c. p. 529.

§. 736.

Fasciola vermis est candidus, longus, linearis, planus instar vitæ, obesusculus, extremitatibus rotundatis, latere superiori & inferiori lineis tribus longitu-

dinalibus exaratus, lateribus obtusis & crenulatis, ad extremitates acutioribus, poro terminali ac ventrali (1).

Olim fasciola ad tænias relata, nunc merito ab iisdem sejungitur, cum minime sit in transversum divisa seu articulata. Paullo etiam crassior & obesior est quam tænia & ulla ejus species.

In hominibus rarissime quidem reperitur, in piscibus autem, & canibus multo frequentius. In torrentibus sæpissime conspicitur juxta lapides, corpore ovata, vix superante magnitudinem seminis Melonis. In animantium intestinali tubo in longe majore magnitudinem excrefcit, ad modum tæniarum.

(1) Libuit descriptione hic uti Perill. a Linné in *Amoen. acad.* II. p. 72. & *Syst. Nat.* p. 1077. edit. XII. sed. cf. *Cel. P. S. Pallas Elench. Zoophyt.* p. 412.

§. 737.

Trichuris (*Haarschwanz*) minimus vermiculus est, omnium intestinalium gracillimus ac tenuissimus, albidus, splendens, pellucens, corpore tereti rotundo septem linearum, & proboscide filiformi quindecim linearum longitudine (1).

Copiosus admodum & frequens est ejus in corporibus humanis proventus, & sedes in intestino coeco, ut saltem crassorum canalem haud unquam transgredia-
tur. Quidam eorum in rectum extensi sunt & flaccidi; quidam in lineam spiralem contorti, magis cinerei, rigidi & elastici.

(1) Huncce vermiculum primus accurate descripsit noster olim *Roedererus* in *Goett. gel. Anz.* 1761. n. 25. & deinceps quoque ipsius imaginem, prouti nudo oculo apparet, aeri insculpi curavit in *Cl. Car. Gottl. Wagleri*

Diff. de morbo musco, tab. III. fig. 4. Fortassis autem *Roedereri* Trichurides sunt *Guil. Fabritii* Lumbricelli aciculares, quos glomeratim per vomitum a puero rejectos observavit. Saltem nomen a *Fabritio* usurpatum ipsis bene convenit; quamvis *Roedererus* suas Trichurides nunquam ore redditas, nec in tenuiorum intestinorum canale deprehenderit.

§. 738.

Præter hæc vermium intestinalium species varia adhuc animalcula, bufones, anguillulæ, hirudines, Gordii, lacertæ, ranæ, scarabæi, araneæ, muscæ earumque larvæ, & quot non alia, ibidem, licet rarius, reperiuntur; quæ non minus, quam vulgares illi & domestici hospites, ut ita dicam, permultos cruciatus & dæmoniacos sic dictos morbos excitant. Quid? quod in ipsis ordinariis vermibus varietas interdum non parva tum intuitu figuræ, tum coloris observatur; quippe nigri, virides, rubri, pilosi, cornuti, mireque capitati, verbo monstrosi, subinde reperiuntur.

§. 739.

Nulla plane ætas, ut jam supra retuli (§. 732), a vermibus libra est; minime omnium vero infantilis atque puerilis; cum eo tamen, ut hæc utraque longe frequentius ascarides & lumbricos, virilis autem tæ-nias, fasciolas & trichurides alat; & mulieres etiam frequentius verminent, quam viri; in universum autem illi homines, in quorum intestinis multa pituita sive ex victu, sive ex morbofa causa generatur. Unde est, quod nonnulli inde ab infantia usque ad senium vermibus obnoxii, miserumque per intervalla martyrium ab iisdem subeant. Contra vero gulæ atque baccho indulgentes, & laboriosi homines iisdem perraro aut nunquam plane laborant.

§. 740.

Nullum vero est tam grave pathema, quod non excitare possint vermes intestinales. Ac in intestinis quidem tum copia, tum motu, tum vero etiam perforatione, maximeque pituita sua fordida, quam excernunt, teterrimos adfectus inferunt: quorum præcipui sunt horrores, nausæ, vomitiones, dolores, spasmi, volvuli, inflammationes, suppurationes, diarrhoeæ, alvi adstrictiones, atque inflationes. Reliquo corpori vero tantum non omnes affectiones spasmodicas & convulsivas, pallorem, dolores pleuritidem mentientes, tremores, paralyfes, insaniam, coecitatem, vertiginem, lipothymiam, febres continuas & intermittentes putridas, tatalepsi, ischuriam & symptomata calculi, & atrophiam inducunt. Famelici etiam persæpe sunt verminosi, atque adeo bulimo & fame canina torqueri subinde observantur.

At pessimi omnium adfectus, præsertimque spastici & convulsivi, oriuntur, quando hospites illi molesti ventriculi vel intestinorum tunicas perfodiunt (1), & in ipsum ventrem ruunt, ipsa morte subsequente. Aliquando tamen & bona fortuna evenit, ut ex apostemate, sive sponte orto, sive ex hernia in inguinibus, aut umbilico vel prope illum, erumpant, nunc semel tantum, nunc per intervalla.

Non raro denique febres omnis generis comitantur, easque admodum periculosas & exitiales reddunt.

In tam insigni autem morborum tum topicorum tum universalium numero, quos excitare vermes intestinales ex non una causa possunt, admirandum maxime vicissim hoc est, quod & sæpe per totam vitam sine magno incommodo, quin & sine ullo interdum, neque quidem topico, ferantur.

Plerumque

Plerumque autem vespertino & matutino tempore, in vacuitate canalis alimentaris, eoque item, quo anthelmintica exhibita fuerunt, vehementius sese movent atque tædiosas turbas excitant: deinde quoque verno tempore; quo ipso multis etiam sponte supra infraque erumpunt.

Subinde & unus vel alter lumbricus, rarius tænia, in os tum ægrotantium, tum sanorum adscendit. Subinde etiam & vivi & mortui vomitione redduntur in acutis.

(1) vid. I. H. Schulzii *diff. de lumbricis effractoribus*; Hal. 1740. Recentiores casus lege apud Cel. van Dæveren *diff. de Vermib. intest.* p. 60. Ill. Stærkium *ann. med.* II. p. 228. & alibi.

§. 741.

Ut nullum fere symptoma existit, quod non inferatur a vermibus; pathognomonicum tamen eorundem signum vix ullum reperitur, nisi sponte ipsi quaquaverfum erumpant. Quapropter ex conjecturalibus saltem notis eorum præsentiam eruimus, & præsertim ex abdomine tumido, doloribus intestinorum, adpetitu nunc immaniter aucto, nunc diminuto, alvo modo adstricta, modo fusa, atrophia, lipothymia, copioso lymphæ in os adfluxu, pruritu narium, stillicidioque aliquando sanguinis ex naribus, affectibus spasticis aut convulsivis citra datam occasionem & repente abortis, atque denique copiosiore pituitæ excretionem ex alvo, sive spontanea sive artificiali. De ascaridum signis supra jam dictum est (§. 733).

§. 742.

Quemadmodum vero diagnosi vermium difficilis est; sic non minus eorundem expulsio difficultatibus

laborat, etiamſi innumera copia ſic dictorum anthelminticorum in libris medicorum reperitur, quæ vel ſpecificorum titulo inſignita perſæpe fruſtra adhibentur. Nos quidem paucis eorundem contenti ſumus, qui aliis certe centenſis palmam præripiunt, purgantibus videlicet mercurialibus iterate datis, ſemine cynæ, & decocto hydrargyri. Atque iſta quidem lumbricos, trichurides & aſcarides fortiter enecant ac expellunt. Ad tænias vero expellendas nullum valentius datur, quam radix filicis in pulverem contrita ad ſcrupulum vel dimidiam drachmam, cum gummi gutte granis tribus circiter mane & vèſperi per aliquot dies exhiſta (1).

Quodſi una vice ingens lumbricorum numerus aut tænia expulſa fuit, homines quaſi vacuos ſe ſentiunt in interioribus, velut hi, qui paracenteſin ſuſtinuerunt.

Nec raro quoque animadverſum, quod expulſis vermibus nihilominus morbi, præſertim ex claſſe nervoſorum, ab iiſdem excitati, remaneant.

(1) Hac data occasione non poſſum, quin genuinam compositionem remedii arcani Ill. *Herrenſchwandi* cum lectoribus communicem, quemadmodum is ipſe illam mihi candidè ac fideliter revelavit, ſimulque etiam permittit, ut illam, ſi volupe eſſet, patefacerem: id quod nunc eo lubentius quidem facio, quum docti quidam viri divinando eruiſſe ſe miſcelam geſtiverint; (*Linn. diſſ. de Spigelia anthelmia*) alii vero falſam compositionem pro vera acceperint ac publicaverint. (*Gaj. Andree diſſ. de Tania, Groning. 1769*). Conſtat autem pulvis illi ex gummi gutte, ſale abſinthii, & carbone fraxini.

CLASSIS IX.

MORBI MENTIS.

CLASSIC IX
MORAL PRINCIPLES

MANIA MELANCHOLIA.

§. 743.

IT A sibi hæ binæ adfectiones adfines sunt, ut non solum sub uno nomine Infantiæ longæ commode comprehendiqueant, sed & quoad causas juxta atque ipsam curandi rationem inter se conveniant. Persæpe etiam illæ se invicem mutuo solent excipere. Quin & utrinque laborantes absurda & a ratione & consilio abhorrentia efficiunt, loquuntur, aut cogitant.

Eo tamen melancholicus & maniacus inter se distant, quod iste omnia cum metu ac tristitia peragit, hinc & consortium hominum & conspectum fugit, solitudines etiam quærit, sellæ suæ vel lecto semper affixus hæret, quin & interdum nec loquendum sibi esse putat: hic vero loquacitate, iracundia, jurgiis, clamoribus, sub horrido aspectu multoque majore corporis impetu atque mentis alienatione exercetur, ut tanquam immanis bellua in adstantes aliquando dentibus, unguibus & pugnis inusitata rabie invadat.

Utrumque malum anxietas non levis, itemque insignis frigoris tolerantia, ac pervigilium comitantur. Quidam etiam valde voraces sunt, alii contra cibos fastidiunt aut saltem diu inedia sustinent. Corpus plerisque præterea friget ac impallescit. Mens uni & eidem cogitationi adfixa est: affectus animi quicunque vehementes atque pertinaces; in reliquis vero neglectus, contemptus ac indifferentia.

§. 744.

Videntur autem hæ mentis alienationes partim a sanguinis aut bilis vitio, partim etiam a peculiari nervorum adfectione proficisci.

Sanguinis vitium in detracta per venam portione sæpe luculenter conspicitur; siquidem piceus ille, crassus atque nigricans adparet; quemadmodum & ipse corporis habitus fuscus, biliosus, lividus aut niger est, aut similibus maculis obfessus.

Bilis autem vitiata qualitas in fecibus, quæ de alvo descendunt, se manifestat; utpote quæ plerumque fuscae vel subnigræ, & subinde etiam griseæ, ictero demum succedente. Neque rarum est, ex incandescencia vehementiore, qua magnopere alteratur bilis, insaniam furiosam generari. Et in vesicula fellea demortuorum melancholicorum bilis nigra, picea subinde reperitur.

Sunt autem istiusmodi humores corrupti maxime circa imi ventris viscera accumulati, ibidemque præcordiorum tensiones, æstum, tumores, quin & corruptiones pariunt, & non raro effusi ex ventriculo, intestinis, renibus, utero, aut pulmonibus prodeunt.

Quod autem ad nervorum illam adfectionem attinet, de qua supra scripsi, quod insaniam ingeneret; istam mente quidem penitus comprehendere ac determinare haud valemus; ex eo tamen non obscure intelligimus, quod insani non solum frigus & vigilias, sed & inediam interdum sine incommodo sustinent, insuperque præmagno corporis robore pollent, valentissima etiam purgantia innocue ferunt, denique vix unquam alio morbo, neque contagioso, corripuntur, atque vitam perquam diu transigunt.

Ceterum qualiscunque humoris morborum decubitus ad encephalum aut specialissime ad nervosas illas partes, quæ in nobis sensus internos efficiunt, insaniam producit; quemadmodum ex sequentibus satis clare constabit: ut adeo citra omnem rationem ac experientiam olim & hodiernum quoque abs nonnullis qualiscunque insania longa in quocunque homine ab atrabiliario humore derivata fuerit.

§. 745.

Sed & omnino necesse est, ut simul in cerebro ac systemate nervoso arcana quædam dispositio hæreat; ad quam quidem idiosyncrasia quædam referenda præfertim videtur, hæreditario traduce accepta. Nec raro quoque vitia diversi generis in maniacorum atque melancholiorum encephalo reperiuntur, cerebrum valde siccum, vasa cruore atro turgida, & varicosa, meningis putridæ, ventriculi cerebri aqua repleti, vermes, lapilli in glandula pineali: quæ inquilinam aliquam atque pravam hujus officinæ mentis conditionem produnt; licet istiusmodi vitia subinde quoque in aliis corporibus, insania nunquam correptis, ut nec in horum quidem omnibus, adpareant. Interim rerum usus etiam ostendit, quod in optima corporis sanitate, cerebro ex percussione capitis violenta affecto, aut ex insolatione alterato, mania sese aliquando efferat. Et, si quidem verum est, quod quidam memorant, dari maniacos, qui artes profitentur, quales nunquam didicerunt; ex hoc quoque iterum apparet, in mania cerebrum præ ceteris partibus esse male affectum atque vitiatum.

§. 746.

At frequentissime, si ad principia nostrorum morborum attendas, nimiam quandam animi intentionem, unamque atque aliam in re etiam jucunda defixam diu cogitationem, & præcedere istos & constanter comitari observabis. Nihilque magis quam inanis religio, aut vesanus amor, aut enormis quædam ambitio animum pervertit.

Deinde vero a ficcata scabie, abscissa plica, intenso gelu, atque graviore excandescencia, infania longa aliquando generatur.

Ceteroquin ferocissima & acuta mania ab hyosciami & daturæ feminibus, atque belladonnæ baccis inferri solet: quæ paucò tempore, si venenum excuti tempestive potest, finitur; si non potest, cita morte hominem opprimit.

§. 747.

De puerperarum mania & melancholia specialiter quædam adhuc præcipienda sunt. Illa vario tempore a partu ingruit, frequentissimeque illo, quo lochia profuunt, intervallo. Hæc aliquanto serius accedit, sed plerumque haud diu a finitis illis. Utraque lento gradu & præfagis nonnullis signis prænoscentia, lochiorum scilicet fluxu ante cohibito vel imminuto, aut exsuperante, vicissimque aliquando multa sanguinis in ipso partu profusione, insigni aliquando dormiendi cupiditate, soporibus & pavoribus distinctis illudente. Aliis auditus gravis, immodicusve faciei rubor præcedit; quem dein mentis alienatio cum pedissequa garrulitate in mania, cum angore vero tristi in melancholia excipit. Aliis rheumatici præcedunt dolores, subito

interdum invadentes, in brachio aut alibi, qui ex dolore anxietates, palpitationes cordis, animique deliquia pariunt.

Eadem deliria etiam ex abortu nonnumquam contingunt.

Diuturniora sunt, quæ ferius a partu invadunt, sed plerumque iis minus acuta, quæ a partu propius distant; quippe quæ sæpenumero jam sub ipso puerperio finiuntur, præsertimque sub mammarum febre inflammatoria si qua accesserint.

Sed ubi hæc deliria puerperarum febre juncta, hæc plerumque pessima exanthemata excludit & letifera est.

§. 748.

Qualiscunque autem infania longa sanationem difficulter admittit; faciliorem tamen paullo curationem maniae, quam melancholiae esse, sciendum est; & utramque pariter faciliorem, si ex alio morbo orta fuerit, ut fit interdum ex intermittente febre, variolis, phrenitide, hæmorrhagia suppressa, atque, hysterica & hypochondriaca passione; itemque si remissiones suas ac circuitus habet, nec ex hæreditate est, sed ex causa morali, aliave haud innata.

Feliciter etiam alii morbi supervenientes eam solvunt, velut febres intermittentes, rheumaticæ, hæmorrhoides largæ, varices, ventris fluxus biliosus, ulcera, pustulæ, scabies, arthritidis, vulnus capitis, convulsiones, hydrops, quanquam is æquæ ac illæ parum feliciter.

Rarior transitus est melancholiae in diuturnum soporem; rarior etiam, at bonus tamen, in ecstasin.

Bonum utrobique omen est, si fletus ac risus alternare incipiunt, si delirio somnus supervenit, si tussis vehemens oboritur, si exanthemata in pectore erumpunt, aut denique dolor pedes aut pectus subit.

In quibusdam inducias agit infania, totaque finita ac abolita videtur; circa æquinoctia vero, vel alio tempore recurrit. In aliis ira furorem revocat.

Aliquando morbus coecitate terminatur: aliquando fit, ut fatuitas remaneat; quæ ipsa etiam utrique infantiæ se interdum immiscet. Citissime vero illa infania finitur, quæ assidua; paullo tardius, quæ remissiones habet; tardissime, quæ per intervallaprehendit, aut alternat.

Mors autem accidit modo ex supervenientibus morbis convulsivis, modo ex hydrope & tabe, modo ex lethargo vel apoplexia: quæ causa est, cur affecti post diu toleratum morbum in lecto suo aut in latibulo aliquo vel latrina ex improvviso mortui haud infrequenter reperiantur.

§. 749.

Falsa opinio est, maniam carere febre. In qua ex melancholia facta ego semel observavi acutam remittentem cum urina critica: qua & infania & febris judicabantur. Multo frequentius autem mania febre longa stipata esse solet, modo vaga, modo quotidianæ remittentis vel tertianæ similis typum æmulante. Utraque hæc longa plurimum mitescit, quum remissius ægri furiunt; neque tamen typum deferit, & sub vitæ finem aliquando discedit in acutam.

Etiam melancholici non solum sub adulto morbo,

sed incipiente quoque febre lenta haud raro conflictantur, modo typum quotidianæ remittentis exhibente, modo vaga.

§. 750.

Quum qualiscunque humor morbosus ad encephalum delatus insaniam longam ingenerat; sequitur, ab evacuantibus, iterate adhibitis, maximum posse auxilium expectari. Quemadmodum vero emetica & purgantia, eaque quidem utrobique paullo valentiora, hic imprimis conferunt; ita, quoad reliqua evacuantium genera, ad ipsam indolem humoris morborum in curatione est respiciendum, ac noscendum, modo hoc, modo illud genus præ ceteris præsidium præstare: unde est, quod alii venæsectionem, arteriotomiam aut occipitis scarificationem, quin & ipsam trepanationem, alii vesicatoria, fetacea, fonticulos salivantia, diaphoreticave, interque hæc maxime camphoram atque moschum, itemque balnea tam frigida, quam calida, præ ceteris prædicent: in quorum ergo selectu iudicium Medici requiritur.

Inter communia autem remedia, quorum permulta perperam quidem in libris Medicorum collaudantur, ego his, quæ mox subjiciam, contentum me profiteor. Ex radicis rhei orientalis, taraxaci, & ligni sancti, singulorum uncia, florumque cheiri manipulis duobus paratur decoctum, sumendo manipulum pro una dosi, & adfundendo aquæ fontanæ libram; idque mane calide per plures dies hauritur. Circa meridiem vero, & vespere præbetur cochlear plenum mixturæ, quæ habet essentiæ hyperici & julepi rosarum, singulorum uncias duas, nitri depurati unciam dimidiam. Maniacis præterea utiliter datur opium

ad granum unum & plura cum pulvere antispasmodico vel alio temperante sub noctem ad leniendum furorū & complacanda juxta pervigilia cum anxietatibus (1). Iisdem etiam valde prodest, inter emetica quidem, ellebori albi radix ad pauca grana, si bilis atræ signa vera adsunt; melancholicis vero, ad eandem subducendam, elleborus niger.

Præterea ad exercitationes corporis insanientes, quoad licet, deducendi sunt; a nimio vero cibo, ut & a vino abducendi. Pro potu autem maxime inservit aqua, aut temperatior aliquis fons medicatus. Interque edulia mire profunt cucumeres, horæi fructus, lac ebutyratum, ac coagulum lactis acidulum.

Ubi vinum, æstus, ira, aut profluvium quoddam sanguinis suppressum maniam ingenerarunt, imprimis utile est, frigida aqua sæpiuscule lavare caput ad cutem tonsam, aut huic illam, quin & nivem aut glaciem imponere, tumque simul insanientem in balneum calidum usque ad scrobiculum cordis demittere.

Præter hæc adversus omnium insanientium animos gerere se oportet pro cuiusque natura, sic, ut quæ diu mentem occuparunt imagines per alias iisdem oppositas sive veras, sive fictas, prudenter removeantur & sic quasi pededentim evellantur. Sæpius etiam illis assentiendum est, quam repugandum. Elicienda quoque ipsorum intentio, & quidquid proinde mentem recreat, sive sint cymbala, sive symphonix, sive strepitus, sive librorum lectio, illud adferendum atque comparandum; quidquid contra offendit, removendum.

Communia denique hæc sunt, non oportere esse vel solos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut

contemnant, aut negligent; mutare debere regiones, &, si mens redit, annua peregrinatione esse jactandos; ut recte atque sapienter a *Celfo* est præceptum (2). Addam, itinera ad fontes medicatos imprimis quam plurimum prodesse.

Maniacos plagis afficere, inhumanum est & crudele; cum fatis sit, vincere eos.

Sed nulla cura magis eheu! quam cum furore insanientium tædiosa est; quum ægre admodum ad sumenda remedia commoveantur.

(1) Emulsionem ex seminibus papaveris, aliisque frigidis nihil hic valent, quum vix opium aliquid præstet.

(2) *L. IX. c. 18.*

FATUITAS. STUPIDITAS. AMENTIA.

§. 751.

Singulare genus alienatæ mentis est Fatuitas, *μῶρωσις* Græcis appellata: in qua homo neque tristitia aut metu, neque furore agitur, neque anxietate, neque vigiliis adficitur, sed æquali potius & tranquillo animo est, cum eo tamen, ut ipsius rationatricem facultatem non leviter infirmatam videas; siquidem non nisi ludicris nugis ac crepundiis, infantum instar, delectatur, hebes ceterum, & negligens, & *ἀδιάφορος*, neque sibi, neque aliis nociturus.

Id vitium tam congenitum est, quam acquisitum, hocque maxime ex aliis morbis mentis oritur.

Raro, sed aliquando tamen, in homine sapienti

derepente ac ex improvifo vel erumpit, & breve admodum fpacium recipit, *ἐκτασις* mihi dicitur.

Acquifita ftoliditas juxta atque nativa contra ut plurimum per omnem vitam durat; & prior quidem aliquando fuperabilis eft, quum caufa ejus deprehendi atque tolli queat; altera invincibilis.

§. 752.

Eft alia mentis hebetudo, a priori faltem gradu diverfa, Latinis ftupiditas ftrictè dicta, Græcis *ἀνασθησία* in qua imminuta panthafia, ratiocinatio & memoria deprehenditur; cum eo tamen, ut nullæ infantiles nugæ, quemadmodum in fatuitate, fe immifceant. In illo enim mentis torpore homo nihil quidem peragit, quod a recta ratione abhorret; fed duntaxat magno cum labore & tarde admodum cognitionem rerum adfequitur, nec perceptas diu retinet. Unde ipfius intellectus præmagna imbecillitate, eaque haud unquam fere fuperanda, laborat.

Dantur autem plures ftupiditatis gradus, dum quidam circa res omnes, alii circa aliquas duntaxat capiendas inidonei reperiuntur.

Diftinguendum etiam eft inter ftupiditatem fimplicem, qualis eft modo defcripta & quæ in corpore fano exiftit; ac compositam atque complicatam, quæ cum alio mentis morbo & cum ipfa fatuitate conjungitur, aut in qua ftupidus nihil prorfus loquitur, nec corpus fuum movet, interdumque & cibo ac potu abftinet.

Ætas, difpofitio hæreditaria, ebrietas frequens, morbus longus mentis, foporofus, epilepfia, paralyfis,

febris, hydrocephalum internum, vehemens frigus, vulnus & ictus capitis, ejusdem conformatio mala, abscessus & tumores cerebri, vehementes atque subitæ animi passiones, nimia sanguinis profusio, intenta meditatio, pervigilium, & frequens opii usus, stupiditatem æque ac stoliditatem inferre valent. Venena quoque nonnulla ex ingeniosis possunt stupidos & amentes reddere: an etiam vis cœli & aeris? vix hoc credibile; ut potius stupidiores aliis gentes ex rudi atque barbara educatione hoc vitium habere videantur.

Stupiditas ex morbo aliave evidenti causa contracta interdum curationem adhuc, licet difficillime, admittit. De connata supra jam monitum est, quod vix superari queat, nisi admodum simplex fuerit. Observationes namque docent, quod multi in pueritia hebetes in adultiori ætate dociles ac ingeniosi fiant.

Interim etiam accidit interdum, ut tam stupidi, quam stolidi plus ingenii ex morbo, quam ex ulla medicina consequantur.

Si qua autem medicina illis convenit atque profutura est, ex evacuantium classe diversi generis juxta atque tonicorum ac nervinorum ea desumenda est. Per experientiam etiamnum constat, quod insitio scabiei stupori mentis medeantur (1). Non solum vero Medici, sed & Præceptoris opera ad ingenia stupidorum exercenda ac expolienda hic requiritur.

(1) Vid. Cel. *Muzell medic. und chir. Anmerk. II. Saml.* p. 60. & *J. Ulr. Toggenburger dissert. casum stuporis scabiei inoculatione curati exhibens.* Argent. 1760.

§. 753.

In amentia, Græcis *ἄνοια* dicta, ratiocinatio æque ac phantasia prorsus est deleta & abolita, sic, ut mens nullos conceptus, qui ad sapientiam spectant, formare queat, neque illa ipsa principia adsequi, quæ ad disciplinas qualescunque in universum addiscendas ante constituuntur. Qua de causa dementibus omnis aditus ad sapientiam præcluditur, ac in erudiendis illis opera oleumque perditur. Multi ex his diu absque cibo & potu quoque vivunt.

Amentia autem vel acquisita est, vel congenita, & ex iisdem causis oritur, ac priores mentis imbecillitates.

O B L I V I O.

§. 754.

Memoria, cujus officium est, imagines recipere ac retinere, tum aboleri, tum & multo sæpius debilitari consuevit in diversæ ætatis hominibus. Utrumque vitium Oblivionis nomine significatur.

Per easdem vero causas, quæ stupiditatem & stoliditatem inducunt, potest etiam memoria amitti, & ex hujus defectu vicissim fatuitas induci.

Discrimen hinc inter connatam & acquisitam Oblivionem pariter hic locum obtinet, ac in prioribus vitiis, §. 751. 752, 753.

§. 755.

§. 755.

Si salvo homini memoria læditur, absque aliqua externa causa, imminentis apoplexiæ, epilepsiæ, aut paralyfis indicium est. Oblivionemque tum sæpe quoque somnolentia comitatur.

Si ægroti viribus orbato memoria deletur aut valde saltem labefactatur, propinquam mortem significat.

Curatu autem difficilis est oblivio, quæ cum apoplexia, lethargo aut caro accidit, nec, nisi in vigore ætatis & si vires adhuc constant, curationem adhuc admittit. Incurabilis vero ea est plerumque memoriæ læsio, quæ a malignis morbis aut ex ætate proficiscitur.

§. 756.

Roborantia ac nervina tam extus, quam intus diu usurpata, oblivioni aliquando succurrunt, interpositis quidem evacuantibus diversi generis, nisi oblivio ex immodica evacuatione orta sit.

Extus itaque cucuphæ ex majorana, thymo, lavendula, semine amomi, cariophyllis aromaticis & radice ireos Florentinæ conducunt; itemque balsamum Scherzeri & similia linimenta, atque etiam liquores spirituosi: quæ omnia vertici ac temporibus illinuntur.

Intus autem ex usu sunt trageæ aromaticæ ;
Pars II.

nisi quid iis uti prohibet; & infusa vinosa ex fer-
pillo, mentha, rosmarino; salvia, radice galangæ,
nuce moschata, & aliis hujusdem profapiæ. Con-
fectio autem anacardina ob suspectam facultatem fu-
gienda.

F I N I S.

T A B U L A

T O T I U S O P E R I S

C L A S S I S I.

F E B R E S.

- F**EBRES intermittentes §. 1—29.
 ———— continuæ §. 30—48.
 Synochus simplex. Febris quotidiana continua. Synochus putrida. Febris nervosa §. 49—56.
 Phrenitis §. 57—63.
 Lethargus §. 64—69.
 Febris ardens §. 70—78.
 ——— biliosa §. 79—83.
 Hemitritæus §. 84—90.
 Elodes §. 91—93.
 Pestis §. 94—98.
 Hydrophobia §. 99—114.
 Febris variolosa §. 115—128.
 ——— morbillosa §. 129—135.
 ——— miliaris §. 136—142.
 ——— petechialis §. 143—150.
 ——— scarlatina §. 151—156.
 Effera §. 157.
 Febris urticata §. 158.
 ——— bulosa §. 159—163.
 ——— aphthosa §. 164—169.
 Otagia acuta §. 170—173.
 Chemosis & Ophthalmites §. 174—179.
 Linguae inflammatio §. 180—181.
 Angina §. 182—191.

- Peripneumonia. Pleuritis §. 193 — 201.
 Ventriculi inflammatio §. 202 — 209.
 Lienis, pancreatis, omenti inflammatio §. 210.
 Intestinorum inflammatio §. 211 — 217.
 Hepatitis §. 218 — 226.
 Nephritis §. 227 — 231.
 Vesicæ inflammatio §. 232 — 235.
 Uteri inflammatio §. 236 — 245.
 Febris erysipelacea §. 246 — 258.

C L A S S I S II.

P R O F L U V I A.

ORDO I.

Hæmorrhagiæ.

- Hæmorrhagia narium §. 259 — 264.
 ————— oris §. 265 — 268.
 Hæmoptysis §. 269 — 275.
 Vomitus cruentus §. 276 — 281.
 Fluxus hepaticus §. 282 — 285.
 Hæmorrhoidum fluxus nimius §. 286 — 289.
 Mictus cruentus §. 290 — 295.
 Hæmorrhagia penis §. 296 — 300.
 Uteri hæmorrhagia §. 301 — 308.

CL. II. ORDO II.

A P O C E N O S E S.

- Catarrhus narium, faucium & pulmonum §. 309 — 315.
 Diarrhoea §. 316 — 320.
 Dyfenteria §. 321 — 327.
 Lienteria §. 328 — 332.
 Fluxus coeliacus §. 333 — 342.
 Cholera §. 343. — 349.
 Calculi, Hydatides, Molæ & alienigena alvo reddita
 §. 350 — 353.

Incontinentia urinæ §. 354 — 363.
 Diabetes §. 364 — 368.
 Gonorrhoea. Fluor albus §. 369 — 372.
 Pollutio §. 373 — 375.

C L A S S I S III.

E P I S C H E S E S.

Gravedo §. 376 — 378.
 Mensium suppressio §. 379 — 386.
 Lochiorum retentio §. 387 — 390.
 Hæmorrhoides suppressæ §. 391 — 395.
 Vesiçæ urinariæ spasmus. Dysuria. Ischuria. Stranguria
 §. 396 — 410.
 Tarda alvi dejectio 411 — 414.

C L A S S I S IV.

D O L O R E S.

Cephalalgia §. 415 — 421.
 Odontalgia §. 422 — 423.
 Otalgia §. 424 — 428.
 Deglutitio impedita §. 429 — 434.
 Soda §. 435 — 437.
 Cardialgia §. 438 — 439.
 Inflatio ventriculi §. 440 & 441.
 Dolor colicus §. 442 — 451.
 Tenesmus §. 452 — 455.
 Lithiasis renum ac vesiçæ urinariæ §. 456 — 465.
 Reumatismus & Arthritis §. 466 — 474.
 Podagra §. 475 — 480.

C L A S S I S V.

S P A S M I.

Introductio §. 481.
 Tetanus. Spasmus. Convulsio §. 482 — 492.

- Raphania §. 493 — 496.
 Epilepsia §. 497 — 503.
 Chorea Viti. §. 504 — 506.
 Sternutatio morboſa §. 507 — 509.
 Tuſſis convulſiva §. 510 — 514.
 ——— ſtomachica §. 515 — 518.
 Incubus §. 519 — 522.
 Palpitatio cordis §. 523 — 529.
 Singultus §. 530 — 534.
 Ruminatio humana §. 535 — 539.
 Nauſea. Vomitus §. 540 — 542.
 Hypochondria & Hyſterica affectio §. 543 — 551.
 Tremor §. 552 — 557.

C L A S S I S VI.

A D Y N A M I Æ.

- Apoplexia §. 558 — 564.
 Paralyſis §. 565 — 569.
 Catalepiſis §. 570 — 573.
 Amblyopia. Hemeralopia. Nyctalopia. Amauroſis
 §. 574 — 580.
 Anofmia §. 581 — 583.
 Auditus difficilis. Surditas §. 584 — 588.
 Raucitas §. 589 — 592.
 Loquelæ vitia §. 593 & 594.
 Dyſpnoea. Aſthma §. 595 — 599.
 Suffocati §. 600 — 602.
 Syncope §. 603 — 607.
 Apepſia. Dyſpepſia. Diaphthora §. 608 — 611.
 Anorexia §. 612 & 613.
 Virilitas extincta §. 614 — 618.
 Sterilitas mulierum §. 619 & 620.

CLASSIS VII.

HYPERÆSTHISES.

Vertigo §. 621 — 625.

Sonitus aurium §. 626 — 628.

Bulimos. Fames canina. Pica. Malacia §. 629 — 631.

CLASSIS VIII.

CACHEXIÆ.

Icterus §. 632 — 638.

Tabes §. 639 — 648.

Rachitis §. 649 — 653.

Hydrops §. 644 — 663.

Tympanites §. 664 — 669.

Scorbutus §. 670 — 675.

Morbi venerei §. 676 — 697.

Scabies §. 698 — 701.

Lepra Græcorum §. 702 — 705.

Impetigo §. 706 — 709.

Elephantiasis §. 710 — 712.

Achores. Favus. Tinea §. 713 — 717.

Scrofulæ §. 718 & 719.

Plica §. 720 — 723.

Cancer §. 724 — 729.

De Vermibus §. 730 — 742.

CLASSIS IX.

MORBIMENTIS.

Mania. Melancholia §. 743 — 750.

Fatuitas. Stupiditas. Amentia §. 751 — 753.

Oblivio §. 754 — 756.

I N D E X.

Numerus romanus partem, arabicus vero paginam indicat.

- A**
- A**BSCESSUS perinæi
venereus II. 276.
- Achores II. 308.
- Alienigena alvo reddita I.
274.
- Alvi dejectio tarda I. 314.
- Amatoria febris I. 35.
- Amaurosis II. 162.
- Amblyopia II. 159.
- Amentia II. 352.
- Amphimerina febris I. 22.
- Anagallis, ejus utilitas ad
hydrophobiam I. 79.
- Anasarca II. 238.
- Aneurysma cordis & vaso-
rum majorum II. 108.
- Angina, ejus genera I. 133.
arthritica I. 139. gan-
grænosa I. 135. pituitosa
I. 138. spuria I. 142.
145. strangulatoria f.
convulsiva. I. 137. vera
I. 133.
- Animalia in intestinis oc-
currentia II. 335.
- Anorexia II. 194.
- Anosmia II. 167.
- Anthelmintica selecta II.
338. Herrenschwandia-
num. *Ibid.*
- Antihecticum Poterii II.
232.
- Apepsia II. 191.
- Aphtharum genera diversa
I. 121.
- Apthosa febris I. 118.
- Apoplexia II. 141.
- Ardens febris I. 51.
- Ardor ventriculi *vid.* Soda.
- Arthritis II. 53. ejus ætio-
logia II. 56 seq. vaga II.
54.
- Ascarides II. 329. lumbrici-
coides. II. 331.
- Ascites II. 240.
- Asthma II. 179. ejus ge-
nera II. 183.
- Atrophia II. 219.
- Auditus difficilis II. 169.
- B**
- BALBUTIES II. 178.
- Battarismus II. 178.
- Belladonnæ laus in cancro
occulto II. 322. in hy-
drophobia I. 79.
- Biliosa febris I. 56. ejus
falsa notio I. 58. quando
evacuante exhibenda &
quando non. I. 57.
- Blæstias II. 178.
- Bougies II. 278.

Bulbones venerei II. 279.

Bulimos II. 208.

Bullosa febris I. 116.

C

CACHEXIA veterum II. 221.

Calculi alvo redditi I. 271. intestinales I. 272. hepatici, fellei I. 272. renum ac vesicæ II. 42.

Camphora in febrium malignarum curatione exulare potest I. 33. mercurium non impedit in sua actione sialagoga II. 292.

Cancer II. 318. fungosus II. 320. 325.

Cardialgia II. 25.

Carus I. 50.

Cataclasis II. 76.

Catalepsis II. 156.

Catarrhalis febris I. 240. maligna I. 39. 107.

Catarrhus. I. 239. suffocantibus I. 240.

Causus I. 51. seq. quid Hippocrati significet? I. 52. an a synocho putrida differat? I. 16.

Cephalæa II. 3.

Cephalalgia II. 3.

Chancres II. 281.

Chegis, infectum II. 327.

Chemosis I. 127.

Chinae Chinae cortex, va-

rius ejus utendi modus in febribus intermittentibus I. 17. utilitas in apoplecticis I. 19. in continuis malignis I. 33. limites in hecticis II. 232.

Cholera I. 268. ejus discrimina rectius constituta I. 16. 270. febrem mentiens I. 270. infantum I. 271.

Chordæ venereæ in cole II. 285.

Chorea viti II. 93.

Cicutæ impotentia in cancro II. 322.

Clavus hystericus II. 3.

Coeliacus fluxus I. 257. censura vulgatæ opinionis de ipsius causis I. 261. seq. & natura I. 258. seq.

Colica II. 29. biliosa II. 30. 37. chronica II. 36-39. convulsiva II. 31. infantum II. 39. flatulenta II. 29. 36. hæmorrhoidalis II. 30. hystERICA *ibid.* lochialis, *ibid.* nephritica II. 46. rheumatica II. 31. 38. sanguinea II. 30. 37. saturnina II. 38.

Comedones II. 328.

Condylomata venerea II. 286.

Convulsio II. 77.

Coryza I. 239.

Crampus II. 76.
 Crinones II. 328.
 Cristæ veneræ in obscœ-
 nis II. 291.

Cynorexia II. 209.

D

DEGLUTITIO impe-
 dita II. 17.

Dentium stridor II. 78.

Diabetes I. 281.

Diaphthora II. 191.

Diaria febris I. 34. seq. ad
 hanc multæ continuæ
 diversis nominibus insi-
 gnitæ referendæ I. 35.

Diarrhoea I. 244. ejus spe-
 cies I. 245.

Drancunculus II. 327.

Dysenteria I. 247. emeti-
 corum & purgantium in
 eadem limitandus usus I.
 250.

Dyspepsia II. 191.

Dyspnoea II. 179.

Dysuria I. 303. 304. ve-
 nerea sicca II. 273.

E

ELEPHANTIASIS. II. 302.

Elodes I. 63. ephemeris
 inepte accensetur I. 64.

Emprosthotonus II. 72.

Empyema I. 155.

Enuresis *vide* Incontinen-
 tia urinæ.

Ephmera febris, *vide* Dia-
 ria.

Ephialtes, *vide* Incubus.

Epilepsia II. 87.

Epistaxis, *vide* Hæmorrha-
 gia narium.

Erysipelas I. 192. mali-
 gnum I. 195. secunda-
 rium, *ibid.* symptoma-
 ticum, *ibid.*

Essera I. 114. confuditur
 cum urticata I. 115.

F.

FAMES canina II. 209.

Fasciola intestinorum II.
 333.

Fatuitas II. 349.

Favus II. 308.

Febris, ejus qualitas I. 3.
 historica, *ibid.* definitio
 I. 4. ratio æstus & frigo-
 ris I. 4. 16. unde hoc I.
 7. & æstus, *ibid.* divisio,
ibid. intermittens quid,
ibid. ejus genera *ibid.* 5.
 historica I. 5. duplicatæ
 I. 7. malignæ I. 8. 20.
 108. soporosæ I. 9. ha-
 rum curatio I. 19. larva-
 tæ I. 10. quartanæ I. 12.
 quotidianæ, *ib.* tertianæ
 I. 11. continens I. 5. fe-
 brium causæ, *ibid.* ty-
 pus, *ibid.* 7. symptoma-
 ta, *ibid.* intermittentium
 I. 8. harum materialis
 causa I. 10. recidivarum
 I. 11. curatio I. 14. seq.

- ubi vena secanda I. 19.
 diæta I. 20. suppressæ
 quomodo succurendum
 I. 21. continua quid I.
 5. ejus historia & discrimi-
 mina I. 22. 23. sympto-
 mata I. 23. malignitatis
 notæ I. 24. continuarum
 crises I. 25. metastases
 I. 26. 27. prædictiones,
ibid. curatio benigna-
 rum I. 28. seq. maligna-
 rum I. 30. recursus con-
 tinuarum quando me-
 tuendus I. 33. quomodo
 præcavendus, *ibid.*
 Fluor albus I. 285.
 Fluxus hepaticus I. 220.
 Furia, infectum II. 337.
- G
- GLOSSITES I. 130.
 Glossocele II. 75.
 Glossocoma II. 76.
 Gonorrhoea vera I. 284.
 seq. post virulentam II.
 273. spuria I. 285. II.
 274. symptomatrica I.
 288. virulenta II. 269.
 sicca II. 273.
 Gravedo I. 291.
 Gutta serena, *vid.* Amau-
 rosis,
- H
- HÆMOPTYSIS I. 211.
 Hæmorrhagia narium I.
 203. oris I. 208. penis
 I. 231. uteri I. 234. ab
 evulso dente II. 12.
 Hæmorrhoides suppressæ I.
 299. earum fluxus nimius
 I. 223. vesicæ I. 227.
 Hectica II. 225.
 Hemeralopia II. 160.
 Hemicrania II. 3.
 Hemiplegia II. 152.
 Hemitritæus I. 22. 58.
 Hepaticus fluxus I. 220.
 Hepatis abscessus I. 173.
 Hepatitis I. 171. non sem-
 per icterum comitem
 habet I. 172.
 Hernia incarcerata, ejus
 medela I. 169.
 Herpes, *vid.* Zoster.
 Hydatides II. 246. intesti-
 norum I. 273.
 Hydrocephalum II. 246-
 249.
 Hydrophobia I. 71. quam-
 diu lateat virus in cor-
 pore, antequam mor-
 bus erumpat I. 72. ejus
 historia I. 73. quibus-
 nam morbis accensenda
 I. 75. spontanea I. 73.
 hydrophobi quomodo
 differant inter se I. 73.
 remedia minus fida in-
 dicantur I. 77. 80. scarifi-
 catio vulneris an ne-
 cessaria, *ibid.* remedia
 optima I. 78. seq.

Hydrophthalmia II. 247.

Hydrops II. 238. faccatus II. 246. 248. 250. pectoris II. 247. 250. pulmonum, *ibid.* peritonæi II. 251. uteri, *ibid.* ex febre suppressa, quomodo ei medendum I. 21. 22.

Hypochondriaca affectio II. 122.

Hysterica affectio II. 122. 132.

I

ICTERUS II. 213. particularis II. 214.

Ignis facer I. 111.

Ileus I. 164.

Impetigo II. 300.

Incontinentia urinæ I. 276.

Incubus II. 103.

Intestinorum inflammatio I. 163. abscessus I. 165.

170. scirrhus I. 166.

170. gangræna I. 170. 171.

Ischias, *vide sub* Rheumatismus.

Ischnophonia II. 178.

Ischuria I. 305.

L

LEPRA Arabum II. 302.

Græcorum II. 297.

Lethargus I. 48. ejus sedes I. 49. curatio I. 50.

Leucophlegmatia II. 239.

Lichen, *vide* Impetigo.

Lienis inflammatio I. 163. cancer, *ibid.* scirrhus, *ibid.*

Lienteria I. 254. ejus discrimen I. 255.

Ligula intestinorum II. 330.

Linguæ inflammatio I. 130. tumores varii generis I. 132.

Lipothymia II. 188.

Lithiasis renum ac vesicæ urinariæ II. 42.

Lochia retenta I. 298.

Loquelæ vitia II. 178.

Lues venerea confirmata II. 287. seq.

Lumbago, *vide sub* Rheumatismus.

Lumbricus latus II. 331. teres II. 330.

M

MALACIA II. 209.

Mania II. 341. acuta II. 344. puerperarum, *ibid.*

Marisci in obscœnis II. 287.

Masterpox quid I. 84.

Melancholia II. 341. puerperarum II. 344.

Menstrua dolorifica I. 297. suppressa I. 292. seq.

Mercurius sublimatus, ejus utendi modus in lue venerea II. 292. 293. in cancro II. 322.

- Meteorismus II. 257.
 Mictus cruentus I. 226.
 pilosus I. 313. verminosus I. 312.
 Miliaris febris I. 99. ejus historia, *ibid.* Hippocrati descripta I. 100 in puerperis I. 102. 105. symptomatice *ibid.* causæ, *ibid.* curatio primariæ I. 104. scorbutica I. 105.
 Molæ intestinorum I. 274.
 Morbilli I. 95. eorum discrimina I. 95. 96. symptomata I. 96. maligni unde deprehendantur I. 97. curatio I. 98. eorundem insitio I. 99. ignei I. 111.
 Morosis II. 349.
 Mutitas II. 179.
 N & O
 NAUSEA II. 120.
 Nephritis I. 178.
 Nervosa lenta febris I. 39.
 Nyctalopia II. 161.
 OBLIVIO II. 352.
 Odontalgia II. 9.
 Oesophagi paralyxis II. 21. spasmus II. 19.
 Omenti inflammatio &c. I. 163.
 Ophthalmites I. 127. 129.
 Opisthotonus II. 72.
 Otagia, acuta I. 125. fe-
 rosa II. 12.
 Otites, *vide* Otagia.
 P
 PÆDANCHONE I. 135.
 Palpitatio cordis II. 105.
 Pancreatis inflammatio &c. I. 163.
 Paralyxis II. 150. seq.
 Paraphimosis II. 282.
 Paraphrenitis I. 45.
 Paraphrosine I. 43.
 Parexis II. 150.
 Pemphigodes I. 116.
 Peripneumonia I. 146. maligna I. 150. notha I. 240.
 Pestis I. 65.
 Petechialis febris I. 105. seq. pleuritidem mentiens I. 106. item febrem catarrhalem *ibid.* sine petechiis, & hæc sine febre I. 108. in aliis morbis, *ibid.* petechiarum ortus I. 109. curatio febris primariæ I. 110. symptomatice, *ibid.*
 Phimosis II. 282.
 Phlegmatorrhagia I. 244.
 Phlegmone oculi I. 129.
 Phrenitis I. 41. ejus historia, *ibid.* prognostica I. 42. discrimen a delirio I. 43. differentia, *ibid.* an ab encephali inflammatione? I. 44. curatio I. 46. 47.

Phthisis II. 225. ejus genera II. 228. nervosa II. 221. asthmatica f. sicca II. 229.

Phymata venerea in cole II. 285.

Pica II. 209.

Pleuritis I. 146. quomodo a peripneumonia distinguenda I. 147. maligna I. 150. morbi ipsam mentientes I. 151. 154.

Pleuropneumonia I. 147.

Plica II. 313. seq.

Podagra II. 62.

Pollutio I. 287.

Polypus cordis II. 108. 111.

Potus varia genera in febribus acutis I. 31. decoctum avenaceum rejicitur I. 30.

Priapismus II. 76.

Pulmonis schirrus I. 156.

Purpura, *vid.* Miliaris febris & scarlatina.

Q

QUOTIDIANA continua febris I. 38.

R

RACHITIS II. 234.

Raphania I. 89.

Raucitas I. 48.

Renum calculus II. 44.

Rheumatismus II. 53. ejus ætiologia II. 58. arthri-

ticus II. 54. rheumatica febris II. 55.

Risus Sardonicus *vid.* Tortura oris.

Rossalia I. 111.

Rottacismus II. 179.

Rubeolæ I. 111.

Ruminatio humana II. 117.

S

SCABIES II. 294. ex febre intermittente suppressa I. 21.

Scarlatina febris I. 111. ejus duplex genus I. 112.

Scorbutus II. 262.

Scrofulæ II. 312.

Sibilismus II. 178.

Singultus II. 112.

Soda II. 23.

Sonitus aurium II. 205.

Spasmus II. 71. 75. cynicus II. 76. maxillæ inferioris II. 73.

Sterilitas mulierum II. 197.

Sternutatio morbofa II. 96.

Stranguria I. 313. ex gonorrhœa venerea II. 277.

Stupiditas II. 350.

Stymatosis, *vide* Hæmorrhagia penis.

Sudor anglicanus, *vide* Elodes.

Suffocati II. 185.

Surditas II. 169.

Syncope II. 188.

Synochus simplex I. 36.
seq. maligna I. 38. seq.
quænam continuæ sub
eadem comprehenden-
dæ I. 39.

T

TABES II. 219. dorsalis
II. 223. ischiatica II.
224.

Tænia II. 331.

Tenismus II. 41.

Testium tumor venereus
II. 275.

Tetanus II. 72. 73.

Tetartophya febris I. 22.

Thymi in obscœnis II.
287.

Tinctura antiphthifica
Grammanni II. 232.

Tinea II. 310.

Tortura oris II. 76.

Tremor II. 133.

Trichiasis I. 313.

Trichoma II. 313.

Trichuris II. 334.

Trismus, *vide* Dentium
stridor.

Tritæus I. 22.

Tussis catarrhalis I. 239.
convulsiva II. 97. sto-
machica II. 101.

Tympanites II. 254. uteri
II. 261.

Typhodes I. 63.

V

VARENI II. 54.

Vari II. 54.

Variolæ I. 81. seq. be-
nignæ I. 82. seq. con-
fluentes I. 83. an detur
febris variolosa sine va-
riolis I. 84. malignæ I.
84. seq. an viscera oc-
cupent I. 86. earum me-
tastases I. 87. iudicium
de contagii indole. I.
87. 88. curatio I. 89.
febri suppuratoriæ quo-
modo medendum I. 89.
quomodo facies defen-
denda I. 92. numquid
homines a variolis præ-
muniat *ibid.* seq. variolæ
spuriæ. I. 94.

Vena Medinensis, *vide*
Dracunculus.

Veneri morbi II. 268.

Ventriculi inflammatio I.
157. inflatio II. 26. scir-
rhus I. 161. vomica I.
160.

Vermes in dentibus II. 9.
in vesica urinæ I. 312.
in aure geniti II. 15. eo
delapsi II. 13. 15. inte-
stinorum II. 326.

Verrucæ veneræ in ob-
scœnis II. 286. non ve-
neræ, *ibid.*

Vertigo II. 201.

Vesicæ calculus II. 46. inflammatio I. 181. spasmus I. 303. hernia I. 312. paralyfis I. 308. 311. scirrhus calculum mentiens II. 49. vermes in vesica I. 312. & pili I. 313.

Vesiculæ cristallinæ II. 284.

Vinum, ejus utilitas in febribus continuis I. 53. 57.

Virilitas exstincta II. 195.

Ulcera in partibus obscæ-

nis citra contagium venereum II. 282.

Volvulus I. 164.

Vomica I. 155. pulmonum II. 230.

Vomitum II. 118. cruentum I. 216.

Urticata febris I. 115.

Uteri inflammatio I. 184. scirrhus I. 189. cancer I. 190. hydrops II. 251.

Z

ZONA I. 111. 198.

Zoster I. 198. spurius. I. 199.

